

4	נח נ"ו		בראשית א
7	ויצא נח	יעקב ועשו פרי וקלי'	ויצא א
11	ויצא נו	חיבור של עשו וישמעאל	ויצא ב
			ויצא ג
15	וישלח תשנ"ח	צורת עמידת כלל ישראל בגלות	וישלח א'
18	וישלח תשנ"ז	נדר יעקב אבינו והיה ה' לי לאלקים ואליהו בהר הכרמל	וישלח ב'
22	וישלח תשנ"ח	בנימין ותרפים	וישלח ג'
27	וישב תשנ"ו	אבק יעקב ושרו של עשו והמנחה לעשו	וישלח ד'
29	וישב תשנ"ה	טומאת יון ותיקונו על ידי חנוכה, מי כמוך באלמים	חנוכה א'
32	וישב תשנ"ז	זמן חנוכה כ"ד וכ"ה	חנוכה ב'
35	וישב נ"ח	יון וכפירה	חנוכה ג'
38	מקץ נ"ה	עדות המנורה	חנוכה ד'
43	מקץ נ"ו	הלבנת פנים על ידי יון	חנוכה ה'
47	מקץ נח		חנוכה ו'
51	ויגש נח	תרנום התורה ליוזנית	עשרה בטבת א'
55	ויגש נו	המשך הנ"ל	עשרה בטבת ב'
57	ויגש נז	סמך מלך בבל על ירושלים	עשרה בטבת ג'
58	ויגש נח		עשרה בטבת ד'
61	ויחי נח		עשרה בטבת ה'
64	ויחי נו		ויחי א
68	ויחי נז		ויחי ב
72	שמות נח	ההפכיות בין מצרים לארץ ישראל	שמות א
75	שמות נו	שובבי"ם	שמות ב
78	שמות נז		שמות ג
81	שמות נח		שמות ד
86	וארא נח		וארא א'
88	וארא נז		וארא ב'
92	וארא נח		וארא ג'
95	בא נח		בא א'
98	בא נו		בא ב'
101	בא נז		בא ג'
104	בא נח		בא ד'
107	יתרו נ"ה		יתרו א'
110			יתרו ב'
114			יתרו ג'
117		משפטים לפני ואחרי קבלת התורה	משפטים א'
119		עבור השנה	משפטים ב'
121	נח	הנהגה היחוד והמשפט וסביב המשכן	תרומה א'
125	נז		תרומה ב'

127	נח		תרומה ג'
130		ארוץ עץ	כי תשא א'
133		הטא העגל	כי תשא ב
137		ישנים מהמצות	שקלים א'
140	נ"ה		זכור א'
145			
146			
149	תזריע - נ"ה		החדש א'
154	פרשת אמור - י"ט בעומר - נ"ה		ספירת העומר א'
156	פרשת אחרי מות - קדושים - כ"ב בעומר - נ"ו		ספירת העומר ב'
157			ספירת העומר ג'
159			ספירת העומר ד'
162			ספירת העומר ה'
164			ספירת העומר ו'
166			ספירת העומר ז'
169			ספירת העומר ח'
172			ספירת העומר ט'
175			לג בעומר
178			ספירה י'
181			שבועות א'
185			שבועות ב'
186			שבועות ג'
187	במדבר נו		שבועות ד'
188	במדבר נז		שבועות ה'
192	במדבר נח		שבועות ו'
193	בהעלותך נה		בהעלותך א'
196	בהעלותך נו		בהעלותך ב'
197	בהעלותך נז		בהעלותך ג'
199	בהעלותך נח		בהעלותך ד'
202	שלה נ"ה		שלה א'
206	שלה נ"ו		שלה ב'
209	שלה נ"ז		שלה ג'
212	שלה נ"ח		שלה ד'
215	בלק נ"ה		בלק א'
225	פנחס נו		פנחס א'

חומש אור מאיר

228	פנתס נה		י"ז בתמוז
			ר"ה א'
235	וילך - נ"ה		יוה"כ
231	סוכות תשנ"א	מלחמת גוג ומגוג בסוכות	סוכות ד'
243	סוכות תשנ"ג	שנים שנכנסו לדין	סוכות ה'

פרשת בראשית א

כתוב ברש"י על הפסוק בראשית ברא אלקים: אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

רש"י בנוי על ב' מדרשים שונים כדלקמן: ע"י ילקוט שמעוני (תורה רמז קפז): אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם. ולמה התחיל מבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. וע"י בראשית רבה (פ"א סי' ב): רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח, כח מעשיו הגיד לעמו וגו' (תהלים קיא), מה טעם גילה הקב"ה לישראל מה שנברא ביום הראשון ומה שנברא ביום השני, מפני עובדי כוכבים ומזלות שלא יהיו מונין את ישראל ואומרים להם, הלא אומה של בזווים אתם. וישראל משיבין אותן ואומרים להם, ואתם הלא בזווה היא בידכם, הלא כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם. העולם ומלואו של הקב"ה, כשרצה נתנה לכם, וכשרצה, נטלה מכם ונתנה לנו. הה"ד (שם) לתת להם נחלת גוים וגו', הגיד להם את כל הדורות.

לא ברור כל כך השאילה או התשובה. וע"י גור אריה שברור שאין ספור אחד בתורה שלא לצורך, אפילו "אחות לומן תמנע" (להלן לו, כב) כדאיתא בפרק חלק (סנהדרין צט ע"ב), אחר ששם 'תורה' אינו נופל אלא על מצות התורה, שהרי לשון 'תורה' הוא לשון הוראה – להורות לנו המעשה אשר נעשה. וכו', אם כן אין לכתוב בה רק המצות.

אמנם ע"י זהר ח"ב לט ע"ב: אמר רבי יצחק לא אצטריך אורייתא למכתב אלא מהחדש הזה לכם ראש חדשים מאי טעמא משום דשירותא דסיהרא הוי ועל דא אורייתא הוה אצטריך למכתב מהכא דהא בקודשא בריך הוא אתקשר מלה ולא קשיא דלא כתיב (&) זאת החדש הזאת דהא זה וזאת כחד מתקשרין ובאתר דאית ביה דבר ונוקבא כחדא לית שבחא אלא לדכורא ועל דא ראשון הוא לכם לחדשי השנה לחדשי השנה ודאי אמר רבי יהודה לכם תרי זמני למה אמר רבי יצחק מנייהו אשתמע יתיר כמה דכתיב (דברים לב ט) כי חלק יהו"ה עמו אתקשרותא דא לכם ולא לשאר עמין.

תרגום: אמר רבי יצחק לא הצטרכה תורה לכתוב אלא מהחדש הזה לכם ראש חדשים מה הטעם משום שזה היה תחלת הלבנה ועל זה התורה הצטרכה לכתוב מכאן שהרי בקדוש ברוך הוא נקשר הדבר. ולא קשה שלא כתוב זאת החדש הזאת שהרי זה וזאת מתקשרים כאחד ובמקום שיש בו זכר ונקבה כאחד אין השבחה אלא לזכר ועל זה ראשון הוא לכם לחדשי השנה לחדשי השנה ודאי אמר רבי יהודה למה [כתוב] פעמים לכם אמר רבי יצחק מהם נשמע יותר כמו שכתוב כי חלק ה' עמו התקשרות זו לכם ולא לשאר העמים.

ע"י סוכה כט ע"א: תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה. אם כן יוצא שעומק השאלה היא שאם היתה התורה מתחילה בלבנה, היינו שוה שייך לכלל ישראל, אמנם מזה שהוא מתחיל לא מהלבנה אלא מהחמה ובריאת העולם, זה סימן שכל העולם גם החלק של העכו"ם שייך לנו, ונברא בשבילנו. ולא רק זה אלא שהוא נברא תחילה שלהם כדי שאנחנו נתקן את זה, וכן נרמז בדברי הרמב"ן (א א): ועתה שמע פירוש

המקרא על פשוטו נכון וברור הקדוש ברוך הוא ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא¹ ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה הווה מן האין התחלה ראשונה אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד אין בו ממש אבל הוא כח ממציא מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל והוא החומר הראשון נקרא ליונים היולי² ואחר ההיולי לא ברא דבר אבל יצר ועשה כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן.

ההוראה שיוצא מזה היא שעלינו לקחת כל מציאות ולהפוך אותו לאור, כל חומר ולהלביש לו צורה

וכך זה מתפתח והולך, שמה שהיה אתמול בהו, הופך להיות היום בבחינת תהו, שהוא צריך להגיע להבנה פנימית יותר, עד שהצורה של אתמול הופכת להיות עוד פעם חומר, על ידי שקיבל צורה יותר חדשה ויותר אמיתית.

ע"י מהר"ל באר הגולה (הבאר הרביעי): במדרש ב"ר (פ"ג) יהי ערב אין כתיב כאן רק ויהי ערב א"ר אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו אמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי [באלה אני רוצה, ובאלה אני לא רוצה] א"ר פנחס טעמיה דר' אבהו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד דין הניין לו יתהון לא הניין לו ע"כ. והמדרש הזה הוא לקצת בני אדם בתכלית הריחוק, שיהיה בורא וראה העולם שאין טוב ומחריב אותו ויברא אחר, אף לאומן בשר ודם אין ראוי דבר כזה, כ"ש בבורא עולם אשר לא יעף ולא ייגע ואיננו בן אדם ויתנחם איך אפשר לומר כזה. אבל בני אדם לא ירדו לפנימית המאמר הזה ולא עמדו בסודו, וזה כאשר תמצא בכל הנבראים אשר ברא השם יתברך אותם, ה' בורא עולמות ומחריבן ואמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי. וזה כי מתחלה ברא הנבראים, ובשעה שנבראו ולא היה בעולם מציאות אחר היו אותם הנבראים עיקר הבריאה ושם המציאות עליהם, עד שברא הש"י את האדם שהוא עיקר המציאות ואמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי, ובוה נחרבו שאר הנמצאים כאשר בחר השם יתברך באדם שהוא עיקר המציאות, כלומר שאין שם מציאות נופל עליהם. וכמו כן הוא בכל מעשה אלקים, שמתחילה היו בעולם האומות והם היו המציאות של עולם הזה כאשר לא היה עדיין העם אשר בחר בו הש"י, וכאשר היו ישראל לא היו נבחרים העכו"ם ושוב לא יחשבו מציאות כלל, וזהו שאמרו שהי' בונה עולמות ומחריבן:

ודבר זה רמזו חכמים במקומות הרבה אמרו בפרק ר"ע (שבת פ"ט, ב') א"ר אבהו הא חורב שמו שממנו ירד חורבן לעכו"ם. וביאור זה, כי כאשר בחר בישראל שוב נחרב שאר עכו"ם שנאמר אחרית גוים מדבר ציה וגו' שאינם נחשבים לדבר. וזה תמצא מבואר, כי קודם שעמדו ישראל היו נביאים באומות כמו בלעם אליפז וצופר הנעמתי וכיוצא בהם, וכאשר עמדו ישראל לא היו נביאים באומות והדברים האלו מבוארים, וזה נקרא שנחרבו העכו"ם. וכן מתחלה היו הארצות כולם מוכנים לדבור הקדוש, וכיון שנתקדש א"י נפסלו כל הארצות מן הדבור והרי כל הדברים האלו שהיה בורא אותם ומחריבן. ומפני שנאמר בכתוב ויהי ערב ויהי בוקר וגו' והוי לי' למכתב יהי ערב ובוקר, כי הוי"ו של ויהי משמע שהיה קודם לכן דבר, כי כן משמש וי"ו החבור מחבר דבר למה

¹ ע"י ז"ח יז ע"א: אמר רב חסדא, וכי השמים מאיין נבראו, והלא מאותו האור של מעלה נבראו. א"ר תנחום, כך הוא, אלא גוף השמים מאין היה, וצורתם מדבר ממשות. וכן הוא האדם. ותמצא בשמים בריאה, ואחר כך עשיה. בריאה בורא השמים, כלומר מאין. עשיה, לעושה השמים, מדבר ממשות, מהאור של מעלה. וא"ר תנחום, עשייה הוא תיקון הדבר בגודל ומעלה מכמות שהיה. כמא דאת אמר, "ויעש דוד שם". ע"י במבול'ש יג ע"ד כי השורש העליון אשר ישנו לכל עולם למעלה בעולם שעליו הוא בבחי' אין סוף נגדו.

² ע"י ע"ח בשער קיצור אבי"ע רפ"י

שלפניו. ועל זה אמר שהיה בונה עולמות ומחריבן, ר"ל שאין הכתוב מדבר מתחלת הערב של יום ראשון רק מדבר מן הערב ולא מתחלתו. ולמה אינו מדבר מתחלת הערב, וזה מפני שהיה בונה עולמות ומחריבן, והם בריאת דברים שאין בהם בריאה גמורה ואינם מתחברים עם שאר העולם מפני שאין מציאות ממש בהם, כמו תוהו ובוהו וחושך שכלם הם נבראים ביום הראשון כדאיתא בפ"ב דחגיגה ואין בהם בריאה שלימה, שאע"ג שהיה נחשב דבר זה בריאה בעת בריאתן, שכאשר נברא העולם היה תוהו ובוהו א"כ נחשב זה בריאה, מ"מ אח"כ נחרב כאשר נבראה הבריאה אשר רצה השם יתברך, ואז נחרבו אותם שהיה שם מציאות עליהם לפי שאין חבור לבריאה זאת עם שאר הנבראים. ונוכל לומר כי הכתוב מדבר מדבר שהוא עוד יותר בלתי בריאה ובלתי מציאות יותר מן תוהו ובוהו, ובודאי דבר כזה נחרב כשנברא העולם, וזה שאמרו במדרש (ב"ר פ"ג) ג"כ שהי' סדר הזמנים קודם לכן ולא אמר שהי' זמן קודם, כי כל זמן וזמן מאלו ששת ימי המעשה כל אחד ואחד זמן מיוחד שזה נקרא יום ראשון וזה יום שני, וכל אחד מיוחד בפני עצמו שאין זה כזה, אבל הזמן שהי' קודם לכן הוא סדר זמנים לא שהי' זמן מיוחד, שאם היה זמן מיוחד היה הכתוב מספר ממנו רק סדר של זמנים, כלומר ענין הזמן כי הזמן יש בו קודם ומתאחר, אבל לא זמן מיוחד לומר שהי' לפניו ערב ובוקר שזה אינו רק שהי' סדר זמנים קודם דהיינו קודם ומתאחר וזהו סדר זמנים. וזה כמו שאמרנו, כי הכתוב שאמר ויהי ערב ויהי בוקר אינו מדבר מתחלת הערב שא"כ היה לו לומר יהי ערב, רק בתחלה נבראו דברים שהי' להם חורבן כאשר היה הבריאה שהיא יותר עיקר, כי הבריאה שהוא ענין זמן שהי' בו קודם ומתאחר וזה נקרא סדר זמני' לא שהי' זמן מיוחד, אבל הבריאה היתה תוהו ובוהו שאינה ניכרת הבריאה כמו שפירש רש"י ז"ל שכשהאדם בא לקרא לו שם שהוא דבר זה הוא תוהו ונמלך לקרא לו שם אחר ואין כאן בריאה גמורה. וכן אין הזמן מיוחד עד שהי' נבדל הזמן ההוא מזמן אחר, ודבר זה נקרא סדר זמנים שלא הי' בזמן ההוא רק הקודם והמתאחר, ולא זמן מיוחד כמו שהי' הזמן של ששת ימי המעשה כל יום בפני עצמו ולכך לא דבר הכתוב ממנו:

כשאדם הראשון חטא, חזר הכל לתהו עד המבול שאז חזר הכל בפועל לתהו, ליום השני כמו שכתוב (בראשית ו ז) כי נחמתי כי עשיתם. האלפיים שנות תהו הן כנגד היומיים הראשונים של בריאת העולם, שהכל היה מים, לכן נקרא תהו מלשון תהומות. הכל חזר לתהו עד שהוצרכה התחלה חדשה. הבהו של התהו היתה התיבה, וזה הגיע עד ויהי אור, שהוא אברהם, שבו נבראה צורת האדם בשלימות, עד שהגיע משה, שהוא היה הדור עשרים ושש מאדם הראשון, וכאן נוצרה צורת האדם בשלימות, ונתנה התורה, וזה היוהי אור' של העולם, והנקודה הראשונה של קבלת התורה היתה ב'החודש הזה לכם', וזה עומק השאלה של רש"י שלא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא האור וההוראה הראשונה שנתן לכלל ישראל, וכל הכח מעשיו הגיד לעמו הוא לגלות את המהלך של 'תהו בהו אור' של הבריאה עד הגילוי הראשון של האור האמיתי של העולם.

כתוב בחז"ל (בראשית רבה יב ט) אלה תולדות השמים והארץ (ר"ת תהו) בהבראם, אותיות באברהם, עד שנברא אברהם שהוא ההתחלה של צורת אדם שלימה, הכל היתה תהו. שהרי כאמור לעיל כשאדם הראשון חטא, הוא החזיר את הכל לתהו, וירד חושך לעולם, וכתוב בגמרא פסחים (דף נד ע"א) במוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים ומחנן זו בזו ויצא מהן אור, לכן מברכים בורא מאורי האש כל מוצאי שבת. דעת מעלה היא דעת שיוצרת דברים חדשים, דעת של מטה רק קולטת דברים קיימים. ובמוצאי שבת ניתן באדם דעת של מעלה, אחרי חטאו, ועל ידי כן יכל לייצר אש שלא היתה מקודם. בימי אנוש התחילה

התדרדרות עד המבול שהוא חזרה לתהו, והעולם ירד עוד עשר דורות עד שנולד אברהם אבינו. בתוך מצרים הגענו לחושך הסופי בעולם, ואז נולדה הצורה חדשה של האדם. גלות מצרים היא התהו האמיתי בעולם, עד שכתוב עליהם (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם, זה חומר שמופקע לגמרי מכל צורה. גאולת מצרים היתה 'יהי אור' הסופי של העולם. כשזה נתגלה, ראו את הלבנה מתוך החושך (ביהודש הזה לכם), וזה הולך ומאיר, עד שיתקיים בנו אור חדש על ציון תאיר.

פרשת ויצא א'

כתוב בגמרא שבת (דף עז ע"ב) רבי זירא אשכח לרב יהודה וכו' אמר ליה מאי מעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי אמר ליה כבריייתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא (למה עזים הולכים בראש העדר, ואחר כך הכבשים? כבריייתו של עולם שמקודם היה חושך ואחר כך היה אור).

הגר"א (אגדות דרבה בר בר חנה עמוד יב) ז"ל: הענין שעשו נקרא עז כידוע בסוד הן עשו אחי איש שעיר (בראשית כז יא) וישראל נקראים אמרי כמ"ש ש שה פזור הישראל (ירמיה נ &) וכן ואתן צאני צאן מרעיתי (יחזקאל לד לא) ועשו נטל העולם הזה ויעקב העולם הבא כמ"ש ויצא הראשון וגו' פי' ראשון בגדולתו בעולם הזה ואחר כך יצא יעקב לירש עולם הבא. וידו אוחות בעקב עשו פי' שאפילו מחלקו של עשו שהוא בעולם הזה נטל בסופו שהוא ימות המשיח ולכן נקרא בעקבות משיחא ע"ש וידו אוחות בעקב וז"ש מ"ש עיזי מסגן ברישא מדוע נטל עשו חלקו קודם כי כל בריה שבעולם קליפתו קודם אל הפרי ברישא חשוכא והדר נהורא, כמ"ש והארץ היתה תהו ובהו וחשוך על פני תהום שהם ד' גליות שגלו ישראל ואח"כ ורוח אלהים מרחפת שהוא רוחו של משיח. ויהי אור זהו האור שנננו לצדיקים לעתיד לבא.

ועי' שער הגלגולים (הקדמה כט): דע, כי אם אדה"ר כאשר נברא ביום ששי, היה מתעכב וממתין מלהזדווג עם חוה אשתו, עד ליל שבת, היו כל העולמות נתקנים כמו שהודעתך. ולפי שבו ביום שהיה חול עלה למטה והוליד, לכן יצא קין מעורב טוב עם רע, כמו שיתבאר. גם אם קין לא היה חוטא, היה הוא הבכור, והיה הוא ותאומתו כדוגמת חכמה ובינה, והיו הבל ותאומתו כדוגמת ת"ת ומלכות. וכן עד"ז יצאו אח"כ עשו ויעקב כדוגמת קין והבל. ואלו היה עשו ראוי וצדיק, היה לו יתרון עם יעקב, כי היה הבכור במקום חכמה, ויעקב במקום ת"ת. וכיון שחטא עשו, נטלה ממנו הבכורה, ונטל יעקב פי שנים, חלקו וחלק אחיו עשו, ולכן נקרא יעקב כנגד ת"ת, וישראל כנגד חכמה. גם בזה תבין ענין, ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו.

ועי' מהר"ל (ח"א ב"ב קכג ע"א): חרבי זו תפלה. וכן אמרו במדרש נמשלה תפילת צדיקים לחרב שקורעת בכח גדול כך הוא תפילת צדיקים ויותר מחרב כי הגזירה שגזור הקב"ה נמשלה לחרב ותפילת הצדיקים מבטלת וקורעת הגזירה מכ"ש שהיא נמשלת לחרב ומה שהוצרך יעקב לתפילה שאם לא היתה התפילה לא היה מגיע (התפילה) אל מדריגת הבכורה ומצד התפילה הגיע יעקב אל המדריגה העליונה ועשו נתרחק ולפיכך קרא את עשו אמורי. ויש לך להבין איך ע"י התפילה נעשה יעקב בכור כי אע"ג כי עשו הוא ראשון ובכור מצד שנולד קודם אבל יעקב ראשון [מ]צד מה שהאדם נברא מן הש"י היה יעקב כראשון מפני שהוא קרוב אל הש"י ולכך אמר אשר לקחתי בחרבי ובקשתי הוא התפילה כי התפילה בזה הוא קרוב אל הש"י כדכתיב ומי גוי גדול אשר לו אלקים

קרובים אליו וגומר ויעקב היה מוכן לזה מכל, שנאמר הקול קול יעקב, ולכך בתפילתו שעל ידו הוא קרוב אל הש"י בפרט לקח הבכורה מעשו, והבן זה.

ממשיכה הגמרא ושאלת: מאי טעמא הני מכסיין והני מגליין הני דמכסינן מינייהו מכסיין והני דלא מכסינן מינייהו מגליין (למה כבשים מכוסות (צנועות יותר) ועיזים יותר מגולים? משום שאנו מתכסים בבגדי הכבשים (צמר של כבשים) לכן הן מכוסות, ועיזים שאנחנו לא לובשים אותם, אין להם המדה של כיוסי, ועל כן הם מגולים.

מבואר מהגמרא שמה שנמצא בראש הוא יותר גלוי וגם יותר חשוך. וביאר לנו הגר"א שהדברים מרמזים אל עשו שהוא הבכור והוא יותר גלוי ונראה על פני כל השטח, ואל יעקב שהוא צנוע יותר תמיד שני.

הטעם למה באמת עשו היה בכור, זהו בסוד שקליפה קודמת לפרי, ע"י ספר הליקוטים (פרשת תולדות): ויצא הראשון אדמוני, ז"ס עולם התורה תחילה, ואח"כ הבהו, כי הקליפה קודמת לפרי, בסוד (בראשית א' ב') והארץ היתה תהו, ואח"כ בהו וחושך על פני תהום, אלו הם הקליפות שיצאו ראשונה, ואח"כ הפרי, הנקרא ורוח אלהים מרחפת על פני המים, בתיקון התורה הנק' מים.

זה היה עומק שאלתו של ר' זירא, למה הקליפה קודמת לפרי. והטעם הוא שמי שרוצה לצאת מתוך התחום של הקליפה, הוא צריך להיכנס פנימה יותר. הגר"א כותב בריש מגילת אסתר על דרך הרמז: בכל בריה הקליפה קדמה לפרי כמו יעקב ועשו יצא עשו הראשון אף שיעקב קדם ליצירה מ"מ קדם עשו תחילה לצאת כי עשו נטל העולם הזה ויעקב העולם הבא וקדם ליצירה כי תחית המחשבה היא סוף המעשה (ע"י תיקון ז ע"א) בענין תכלית ותכלית עולם הזה הוא העולם הבא. וידו אוחזת בעקב עשו כי אף בעולם הזה יכול יעקב בסופו והוא לימות המשיח ולכך נקרא בעקבות משיחא ואף אומות העולם לא יתבטלו כמו, ש כאן לימות המשיח רק טמונים יהיו ביד יעקב. וראויה היו ישראל שלא יהיה להם כלום בעולם הזה רק שקדם ולקח ממנו הבכורה ולכך ביום מיתת אברהם אבינו ע"ה בישראל יעקב ערשים למאס עולם הזה כי הוא גלגל החזור בעולם וזהו שנתן ערשים לעשו ולכך אמר הנני הולך למות.

השורש של יציאת עשו מקודם ויציאת יעקב אחר כך כשהוא אוחז בעקב של עשו, נעוץ ביום הראשון של בריאת העולם. אז נקבע הסדר שבו הקב"ה מנהיג את העולם, שלעולם כל התחלה היא בערב בחושך ובאופן של העדר, ורק אחר כך יש בוקר. כל התחלה היא בנחלתו של עשו, ואם רוצים להיכנס לענין הנכון, אנחנו חייבים לעבור את החלק של עשו. בזכות כך שיעקב קנה את הבכורה מעשו, יש לנו קשר לחיצון שמאפשר לנו להיכנס פנימה.

צורת האדם נבראה באופן שעליו לעבור את המחיצה הזאת ולהיכנס פנימה יותר, עליו לגרום שמין הערב יהיה בוקר. הגר"א כותב שכמו שהתחלה הוא ערב, חיצון, כך התחלה בהנהגותיו ית' זה דין, כמו בבריאת עולם שעלה במחשבה לברא בדין וברא ברחמים. חיצון, לילה, ודין, כל אלו הן נקודת הבכורה של עשו במציאות, זמן, והנהגה, אבל יעקב הוא צנוע, פנימי, ומידת הרחמים. כל מה ששייך ליעקב מגיע רק אחרי מה ששייך לעשו. מערכת הרע היא תולדת הנהגת הדין, ומענת הדין היא, שכל דבר שנמצא הוא מחויב במציאות, ואם הוא מחויב במציאות הוא מוכרח במציאות ולא תלוי בה' ית', לכן אין מי שעושה עצמו אלוהות אם אין שורשו בעשו, זה שייך רק לפרעה ועשו תולדותיו. אם בן אדם נמצא, ומערכת הדעת שלו היא על פי מידת הדין, אזי הוא דין, הוא מרגיש שהוא מחויב במציאות.

ונשאלת השאלה, מאחר שכתוב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, מהיכן יש מקום לרע בעולם? והתשובה רמוזה בפסוק זה עצמו, השם 'אלקים' הוא מורה על מידת הדין ואפשר לתלות הנהגה זו בכחות אחרים, ויקרא בשם אלהים אחרים הלילה. בגלל שהבריאה נבראה בשם אלקים, לכן יש שייכות של רע. אפשרות זו היא מוגבלת רק ליכולת לתלות משהו בחלק החיצון, ולהראות כמו חלק של הפנים. לכן כל אפשרות של רע בעולם היא, רק על ידי שמבדילים החיצון מהפנים, שיש להם פנים אחרות. ולכן כתוב כתוב לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, כל אלהים אחרים הוא מגלה פנים אחרים, ושייך הוא רק לחיצוניות. שיהיה אלהים אחרים שייך רק אם לא נכנסים פנימה יותר, וזה כל הנסיונות בעולם, לחשב שהחיצון זה הפנים האמיתית. וכל זה שייך רק אם אנחנו נמצאים בחיצוניות. אם הרע לא היה קופץ בראש, לא היה לו שום מקום בעולם, שאין לו באמת מקום בפנימיות.

מקומו של יעקב האמיתי, כמו שנברא מלכתחילה, רק בפנים, וכשנהיה שהוא מתגלה בחוץ, זה לא הוא. אין שום עשו פנימי, ואין שום יעקב חיצוני. לכן פניו של יעקב לא יכולים להתגלות ולהיות חיצוניים ממש, אבל בזכות שיעקב קנה את הבכורה, הוא גרם לכך שיש לו היכולת להתגלות החוצה, ולהישאר באמת בפנים, ומאז עשו איננו שליט לגמרי על החוץ. האר"י³ רומז לכך שהאחזה של יעקב ועשו היתה צריכה להיות

³ עי' ספר שערי אורה נה ע"א: כינויים של אלהים העומדים לצד שמאל והם המלמדים והמזכירים חובתן של בריות, הם הנקראים כינויי הדין, וזו היא שורש יצחק עליו השלום, שזו היא המידה שגומרת הדין על בריותיו. וצריכים אנו להודיעך העיקר הגדול הזה, כבר הודענוך כי מידת אברהם היא המלמדת זכות על הבריות ומידת יצחק המלמדת חובה, וכן תמצא ביצחק כתיב, ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו (בראשית כה כז), וכי צדיק גדול כיצחק אבינו עליו השלום שאין השכינה נפרדת ממנו אפילו שעה אחת יהיה אוהב רשע גמור כמו עשו, והיאך אפשר. אלא סוד גדול מסודות התורה הוא, דע כי יצחק אבינו עליו השלום היה צופה כל העתיד לבוא, וצפה וראה כי בני יעקב יהיו חוטאים ומכעיסין לפני ה' ית' ויירשו דיני גיהנם, וכשראה יצחק שישראל בגלות, עשו שמח ואמר גלות מכפרת עוון, ואמר כן אני אוהב מאוד כל הצרות של עשו ללמד על ישראל חובה, כדי לגמור עליהם הדין בגלות בעולם הזה, וזהו ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו³. ומהו כי ציד בפיו, אלא ראה בני יעקב נצודים בדיני גיהנם, וראה ונצטער, וכשראה גלות אדום וראה הציד של גיהנם נתון בפיו של עשו שמח, ואמר גלות מכפרת עוון, וזהו קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו (ירמיהו ב ג). הנה הודעתך כי אף על פי שמידת יצחק היא הפחד, כוונתה לזכות את ישראל, וזהו סוד זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך (שמות לג יג), כי השם יתברך ויתעלה מזכה את ישראל בגלות עשו. והנני מבאר עוד, ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, כלומר יצחק הוא מידת הדין והפחד, ואוהב כל כינויי הדין שיודעים לצוד הרשעים לגיהנם, ואלמלא מידת הפחד מדיני גיהנם כמה אנשים צדיקים היו חוטאים. ותועלת גדולה היא מידת פחד יצחק שמפחד את האדם מדין גיהנם, ונזהרין מעשות עבירה, וזהו סוד פחד יצחק. ועל זה נאמר, אשרי אדם מפחד תמיד (משלי כח יד).

עי' זהר ח"א קלז ע"ב: אמאי לא רחים ליה יצחק ליעקב כל כך כמו לעשו הואיל והוה ידע דזמין איהו לקיימא מניה תריסר שבטין אמר ליה שפיר קאמרת אלא כל זינא רחים ליה לזיניה ואתמשך ואזיל זינא בתר זיניה תא חזי עשו נפק סומק כמה דכתיב (בראשית כה כה) ויצא הראשון אדמוני כלו וגו' ואיהו זינא דיצחק דאיהו דינא קשיא דלעילא ונפק מניה עשו דינא קשיא לתתא דדמיא לזיניה וכל זינא אזיל לזיניה ועל דא רחים ליה לעשו יתיר מיעקב כמה דכתיב (בראשית כה כח) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו כתיב הכא כי ציד בפיו וכתוב התם (בראשית י ט) על כן יאמר כנמרוד גבור ציד לפני ה'.

תרגום: למה לא אהב יצחק את יעקב כל כך כמו עשו הואיל והיה יודע שהוא עתיד לקיים ממנו שנים עשר שבטים. אמר לו, יפה אמרת, אלא כל מין אוהב את מינו, ומין נמשך והולך אחר מינו. בא וראה, עשו יצא [בצבע] אדום, ככתוב "ויצא הראשון אדמוני כולו" וגו', והוא המין של יצחק, שהוא הדין הקשה שלמעלה. ויצא ממנו עשו, הדין הקשה למטה, שדומה למינו, וכל מין הולך למינו, ועל כן אהב את עשו יותר מיעקב, ככתוב "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו". כתוב כאן "כי ציד בפיו", וכתוב שם "על כן יאמר כנמרוד גיבור ציד לפני ה'".

עי' ספר הליקוטים (פרשת תולדות): פירוש, כי 'יצחק כח גבורה למעלה, ואעפ"י שלמעלה אין קליפה, כמו שפי' הרשב"י ע"ה, דאסבר פנים לרע, ולסוף קליפה יוצאה ממנה. ומ"ש ויאהב יצחק

באופן כזה שעשו ידאג ויסדר כל חיצוניות בשביל יעקב, והוא יהיה יושב אוהלים, ובגלל זה רצה יצחק ליתן את הברכות לעשו, שהוא לא ידע שעשו מכר ליעקב את הבכורה. הקשר בין חיצון ופנים נמצא עכשיו ביששכר וזבולון, ועשו נדחה לגמרי החוצה, והוא נחשב פסולת. כתוב (דברים לג יח) שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, אוהל הוא חלק הפנימי, וצאתך הוא חלק החיצוני, החוץ גם הוא נחשב לתורה, אלא שהקיום בו הרבה יותר קשה. אבל זבולון אמיתי, כל החוץ שלו מכוון לפנים, אבל חייבים לדעת שכל החוץ – שהוא מנותק מהפנים – לא שייך לנו, אלא הוא נחלת עשו, לכן כל מי שלא מקושר לבית המדרש בקשר אמיתי הולך לאיבוד, כמו עשו עצמו.

סוד ידו אוהזת בעקב עשו הוא, שיש ליעקב תפיסה בענין העקב, חלק התחתון של הרגלים. והמקביל לאבר זה בזמן הוא, עקבתא דמשיחא, והאחיזה שמה מכוונת להיפוך. שרי רומי שאלו לתנא אחד מי יקה המלכות באחרונה? והוא ענה להם באמירת הפסוק וידו אוהזת בעקב עשו, היינו המלכות תהא שלכם עד שתגיעו לעקב, ואז היא תחזור לישראל. הכלל אצל כל דבר, שלפני שהוא נעלם, הוא מקבל עוצמה וכח רב, כמו שרואים ששור אחרי שנשחט, יש לו כח נורא. מלכות הרשעה בטרם שתאבד ותעלם, תגבר כוחה ותתעצם ביתר שאת, ודוקא התעצמות זו היא זו שתגרום לכל העקבתא דמשיחא, שהרי אז היא חיה את סוף ימיה והיא בשיא כוחה. לכן כשהשעה משחקת לרשע אסור להתגרות בו (ברכות ז ע"ב). כתוב בגמרא (ברכות שם), אמר רב הונא מאי דכתיב למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו, וכי רשע בולע צדיק והא כתיב ה' לא יעזבנו בידו וכתוב לא יאונה לצדיק כל און, אלא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע. צדיק גמור מקושר אך ורק ליעקב ואינו מקושר כלל לעשו, לכן אין לרשע שום קשר אליו. מהממצב של עקבתא דמשיחא אפשר לטעות ולחשוב כאילו שלא היתה מכירה של הבכורה. יעקב קנה זכות לשלוט גם בחוץ, ולכן זכה לשייך את עצמו לעולם. כשהדברים הולכים להגיע אל תכליתם ולאחוז במדריגת עקב, אזי העקב פועל בכל הכח. כשיעקב לא בדרגה מוחלטת של יעקב, אסור להיות בחוץ בכלל, ששמה עשו שולט לגמרי, ואין שום שליטה ליעקב.

חלק הפנימי, שזה רצונו ית' באמת, שייך לרחמים, וכל מי שרוצה לזכות לרחמים צריך להיכנס פנימה. כשכל החיצוניות נמצאת תחת מערכת הדין, אזי הדין חמור מאוד. עכשיו שליטת מידת הרחמים פוחתת והולכת, ומידת הדין מתגלה יותר ויותר. לפני חמישים שנה לא היה רחמים, ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' א-להי אבתם אשר כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים (דברים כט כג-כד). השורש של רחמים, הוא הקשר של המרחם למרוחם. בלשון הגמרא אוהב נקרא רחמן. כשעוזבים את הברית, נמצאים במערכת שבה אין רחמים, אין רחמים במסכה של חיצוניות, שזה לא פנים אמיתיים. רחמים נמצאים אך ורק בפנים אמיתי. תקופת עקבתא דמשיחא היא בסוף מלכות אדום, שמתחברים שער וחותרנו, עשו וישמעאל, ועל ידי החיבור זה מוכפל כחם כפי כמה וכמה, והיא שמה

את עשו, הוא (קהלת ז' י"ד) כי גם זה לעומת זה עשה האלהים, ופי' רז"ל כי ראש עשו נקבר עם עקב, והוא בהיכל שביעי, שיש שם מקצת הארה. ויצחק רצה לתקן את עשו, שהיה מזאת הבחינה, והיא בחינת הראש שבהיכל ההוא ג' מכוונות שלהם, ולזה אהב אותו יצחק, שמה שצדה ולקח מן הקדושה היה בפיו. וזש"ה (בראשית ג' ט"ו) הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, שהקדושה משברת ומכתתת הראש שבקליפה להוציא האור שבתוכה, והקליפה משברת ומכתתת ביעקב האור שבתוכו. וזה מה שאמר הכתוב (שם כ"ה ל"ו) וידו אוהזת בעקב עשו, כי העקב של הקדושה לקח עשו בראשו, ויעקב הוא אוהז בו להוציאו מידו, והעקב הוא ההוד שהוציאו יעקב מידו, עד שבה שמואל והוציא הנצח:

את עצמה במערכת שהיא כולה דין. ואם אנחנו נשאר בתחום שבו הוא שליט, דהיינו בחוץ נחשב שהאכזריות היא שלנו, והפתרון היחיד הוא להיכנס יותר פנימה.

פרשת ויצא ב'

כתוב במדרש (בראשית רבה סז יג): וירא עשו כי רעות בנות כנען וילך עשו אל ישמעאל וכו' ר' יודן בשם ר' אייבו אמר (משלי יב) בפשע שפתים מוקש רע ויצא מצרה צדיק, בפשע שפתים מוקש רע, ממרד שמרדו עשו וישמעאל בהקדוש ברוך הוא והכעיסו אותו וכן נשיו שהכעיסו אותו באת להם תקלה ויצא מצרה צדיק זה יעקב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ע"כ.

רואים מכאן שמההתקשרות והנשואין של עשו עם בת ישמעאל, נגרם הוילך יעקב לחרץ. מה המשמעות של החיבור בין ישמעאל ועשו ואיך ולמה זה גרם לוילך יעקב לחרץ, ואיזה משמעות יש בהליכת יעקב⁴? אומרים בסליחות כלה שעיר – וחוטנו ויעלו ציון מושיעים. רואים אם כן שאחרי שיתבטל החיבור הזה תבוא הנאולה העתידה.

ע"י תיקון² (נט ע"א): בזמנא דגלותא כל ממנן דאומין דעלמא וערב רב, אתמר בהון היו צריה לראש אויביה שלו, צריה ודאי אינון ערב רב, עליהו אתמר שריך סוררים וחברי גנבים כלו, אהב שחד וגומר, אויביה שלו אלין עשו וישמעאל ושבעין ממנן, דאינון כלחו בשלוח בעותרא, וישראל בדוחקא בעניותא, ובגין דא ווי לעלמא כד אתבלעו בערבוביא בישא, ומאן גרם דאתבלעו במעייהו ולא נודע כי באו אל קרבנה, בגין דעובדיהון בישין בידיהון, הדא הוא דכתיב ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם.

תרגום: בזמן הגלות, כל הממונים של אומות העולם וערב רב, נאמר בהם "היו צריה לראש אויביה שלו", צריה ודאי הם ערב רב, עליהם נאמר "שריך סוררים וחברי גנבים כלו אוהב שחד וגו'". אויביה שלו, אלו עשו וישמעאל ושבעים הממונים, שהם כולם בשלוח ובעושר, וישראל בדוחק בעניות. ולכן אוי לעולם כשנבלעו בערבוב רע. ומי גרם

⁴ ע"י זהר ח"א קמו ע"ב: ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (בראשית כח י) רבי חייא פתח ואמר (קהלת א ה) וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם האי קרא אוקמוה אבל זורח השמש דא יעקב כד הוה בבאר שבע ובא השמש כד אזל לחרן דכתיב (בראשית כח יא) וילן שם כי בא השמש ואל מקומו שואף זורח דכתיב (בראשית כח יא) וישכב במקום ההוא ותא חזי שמשא אע"ג דנהיר לכל עלמא מטלנוי⁴ בתרין סטרין אינון כמה דאת דת אמר (קהלת א ו) הולך אל דרום וסובב אל צפון בגין דדא ימינא ודא שמאלא (ובגין)⁴ ונגיד ונפיק כל יומא מסטרא דמזרח ואזיל לסטרא דדרום (נ"א דמערב) ולבתר לסטרא דצפון ומסטרא דצפון לסטרא דמערב וכדין שמשא אתכניש ואזיל לגבי מערב נפיק ממזרח דכתיב (בראשית כח י) ויצא יעקב מבאר שבע ואזיל למערב דכתיב (שם) וילך חרנה רבי שמעון אמר נפיק מכללא דארעא דישראל דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע ואזיל לרשו אחרא דכתיב וילך חרנה (ס"א נפיק ממזרח דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע דא שמטה דנטיל מעומקא עלאה נהירו דנהיר ואזיל למערב דכתיב וילך חרנה אתר דדינא ורוגזא תמן:

תרגום: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה". רבי חייא פתח ואמר, "וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם", הפסוק הזה בארוהו, אבל "וזרח השמש" זה יעקב כשהיה בבאר שבע, "ובא השמש" כשהלך לחרן, שכתוב "וילן שם כי בא השמש", "ואל מקומו שואף זורח", שכתוב "וישכב במקום ההוא". ובא וראה, אף על גב שהשמש מאיר לכל העולם, מסעותיו הם בשני צדדים, כמו שנאמר "הולך אל דרום וסובב אל צפון", משום שזה ימין וזה שמאל, (ולכן) ושופע ויוצא כל יום מצד המזרח, והולך לצד הדרום (של מערב), ואחר כך לצד הצפון, ומצד הצפון לצד המערב, ואז השמש נכנס ויוצא לצד מערב. יוצא ממזרח, שכתוב "ויצא יעקב מבאר שבע", והולך למערב, שכתוב "וילך חרנה". רבי שמעון אמר, יוצא מכלל ארץ ישראל, שכתוב "ויצא יעקב מבאר שבע", והולך לרשות אחרת, שכתוב "וילך חרנה". (יוצא ממזרח, שכתוב "ויצא יעקב מבאר שבע", זו השמיטה שנוטלת מהעומק העליון האור שמאיר והולכת למערב, שכתוב "וילך חרנה", המקום שהדין והרוגז שם.

שנבלעו במעיהם, ולא נודע כי באו אל קרבנה, משום שמעשיהם הרעים בידיהם, זהו שכתוב "ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם".

רואים אם כן שיש מעלה על עשו וישמעאל מעל שאר אומות העולם.

ע"י בהגר"א בס"י (ג ע"ג): וא"ת הא אמר ע' ובפרטן אתה מוצא ע"ב, הענין א' כי שרשן בת"ת ע' ע' שמות כידוע ועם ב' זרועות ע"ב וכן ע' נפש עם יעקב והן ע"ב עם אברהם ויצחק וכן ע"ב אומות עם עשו וישמעאל כמ"ש במ"א באריכות (תז"ח כה ע"ד ד"ה ע"ב פנים).

וע"י בהגר"א בספד"צ (&): כי האבות הן אדם כידוע ועשו וישמעאל הן ימינא ושמאלא כידוע שור וחמור עשו שור פרים אבירים וישמעאל שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור (ב"ק מט א') ואמו מארץ מצרים אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כ"ג) והן קין והבל כנ"ל. ושלא יזדווגו זה לזה כנ"ל לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. והן בעצמן כלאים של צמר ופשתים. ועשו רצה להזדווג עם ישמעאל ולהחריב את העולם סוד הקדושה סוד יעקב ולכן וישמום עשו את יעקב כו' וילך אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל. מה עשה הקב"ה סרס את הזכר והרג את הנקבה כנ"ל.

וע"י שיח יצחק (&): והוא מ"ש "אמרו בלבם נינם יחד" וכו', ר"ל שהם חשבו להתחבר יחד, כמו שהיה תחלה, "וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת" וכו', ורצה להתחבר עמו, אבל לא עלתה מחשבתו לפועל, שישמעאל מת באותו הפרק, וכמ"ש "מה עשה, הרג את הנקבה וסירס הזכר", כמ"ש רבינו הג' בפירושו לספרא דצניעותא, יעו"ש.

ע"י בהגר"א בתיקו"ז (&): ויותרת הכבד כו' – דסם ונחש הן ישמעאל ועשו רוצח ונואף ועמש"ל בתל"ז ואיחי יותרת נוק' דנחש זונה שחוק הכסיל כמ"ש הרבה שחוק כו' דכבד וטחול הן כעס ושחוק דעלה אמרו טוב כעס משחוק ועבר"מ פ' פנחס והן שני הנ"ל ולהן ב' נוק' מחלת ולילית מחול ויללה.

וע"י שם (&): ישמעאל הוא זוהמת הנחש שהטיל באדם ועשו הוא זוהמת הס"ם שהטיל בחוה.

וע"י עמק המלך (שער תיקוני התשובה – פרק ו'): ישמעאל נשא בת עשו [טעות סופר, צריך לומר. עשו נשא לבת ישמעאל. בראשית כ"ח], ונזדווג שור וחמור, ויצא מכח שניהם עמלק, דהיינו הכלב הזה, וזהו סוד שצוה הקב"ה 'לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו' [דברים כ"ב י'], וסימנם שכ"ח [שור כלב חמור], וזהו שנאמר, 'זכור את אשר עשה לך עמלק... ומתחת השמים לא תשכח' [דברים כ"ה י"ז י"ט].

כתוב באדרת אליהו (דברים לג ב) "ה' מסיני בא" וגו'. שזכו מחמת עצמן בשביל שאמרו נעשה ונשמע. "וזרח משעיר". כמו שאמרו בנמרא (בספרי כאן) כשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל התזירה על כל אומה ולשון, ובא אל ישמעאל אמרו לו תורה מה כתיב בה, אמר להם לא תנאף, אמרו אי אפשר תנה לישראל וכו', וכולם נתנו להם מתנות דהיינו עשו וישמעאל, ונתנו להם עשייה ושמיעה שאמרו 'נעשה ונשמע'. עשו וישמעאל הם שתי צורות אדם נפרדות, יש אדם של נעשה ויש אדם של נשמע.

פרשת ויצא ג

כתוב בגמרא ברכות (דף כו ע"ב) יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר ויפגע במקום וילן שם ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי עכ"ל. כל תפילה היא עמידה לפני ה', אבל תפילת ערבית מיוחדת בזה שהיא בבחינת עמידה לפני ה' במידת מקום דווקא. ביאור מידת מקום נמצא בחז"ל (בראשית רבה פס"ח סי' ט) על פסוק זה, ויפגע במקום, ר"ה בשם ר' אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, היינו שהעולם נמצא בו, ואין הוא נמצא בעולם. מידה זו שייכת כאמור במיוחד לתפילת ערבית. פירוש המושג 'מקום' כפי השגתנו הוא כך: המציאות שנושאת בעצמה את כל האפשרויות, שהיא תנאי קיום של כל דבר. לולא בחינת מקום, הדבר היה בלתי אפשרי. המקום נותן אפשרות בפועל של דבר. המקום כשלעצמו נושא בו את כל האפשרויות כולם, והמוני דברים יכולים להתממש במקום. מקום הוא מלשון מקיים. ה'מקום' קודם לכל דבר שבמציאות.

כתוב בראשונים ששם הוי"ה מוכפל (היינו שכל אות מוכפל בעצמו, שהוא י' כפול י', וה' כפול ה', וו' כפול ו', וה' כפול ה') הוא בגימטריא מקום. משמעות ההכפלה היא כל מלא מרווח האפשרויות, והיינו בעצם בחינת המקום. חושך הוא זמן שבו בחינת המקום מצטמק, כשארם נמצא בחושך, הוא לא תופס מקום, כאילו שאין שום מרווח, שום דבר כביכול לא נתפס, ונמצאים רק בעצמנו, ורק אנחנו נמצאים, כל אחד ואחד לעצמו. בגלל זה לא נח לנו בלילה, ואנו רוצים מיד להביא אור, כדי להרגיש לא במצור. כשאנו לבד, אנו חשים כאילו זה איננו קיום. הפחד שנגרם לנו בעת החושך הוא בעצם פחד של חדלון הקיום, של אי מציאות.⁵

תפילת ערבית שתיקן יעקב שייכת למידת מקום, פירוש הדבר הוא, שאנחנו שמים את עצמנו במקום האמיתי, בתפיסה שנקראת מקום. אנחנו לא מתפללים שלש פעמים ביום אותה תפילה, אלא שלשת התפילות שונות הן, תחילת היום וסופו מחייבים תפילה, וכך לילה מחייב תפילה, התפילה שנאמרת בעת לילה, היא יוצאת ממי שהלך לאיבוד, אין לו מקום, ואין לו מציאות שתקיים אותו. כתוב בחז"ל שיעקב ועשו התחלקו בנחלת שני עולמים, יעקב לקח עולם הבא ועשו לקח עולם הזה. חלוקה זו אינה רק ענין של נחלה גרידא אלא נחלה הנוגעת בעיקר הקיום, וזרע יעקב הגם שהוא חי פה הוא באמת בן עולם הבא. הפירוש של המושג 'בן עולם הבא', הוא כמו ביטוי 'בן כפר', היינו שהוא שייך למקום מסוים. יעקב לקח בחלקו את הקיום של עולם הבא, ועשו לקח בחלקו העולם הזה, מי שלקח בחלקו את העולם הבא, כלול בכך שהוא בחר שיהיה לו מקום פה בצורת קיום של עולם הבא.

מהו התוכן של שני הקיומים השונים? הם שני עולמות, ושתי מציאויות שונות מיסודן של קיום. צורת הקיום של עולם הזה היא מימוש מתמיד של האפשרויות. אין מציאות בחיי העולם הזה שהאדם יהיה קיים על דבר שמומש כבר, והוא נמצא בו. לא יתכן שאדם יהיה נמצא בעולם הזה במציאות שהיא אינה חדשה, משום שבעולם הזה כל הזמן צריכים דבר חדש להתקיים בו, וזה ענין של הילוך, הילוך היינו להמשיך תמיד הלאה, מבלי אפשרות לעצור, העצירה היא מיתה או למחצה או לשליש וכו'. עולם הזה הוא מציאות של 'היום לעשותם', לכן בעולם הזה אדם צעיר הוא יותר חזק, זאת משום שיש לו יותר אפשרויות לממש את חיי העולם הזה, ואדם זקן הוא יותר מסכן, מכיון שאין לו אפשרויות. בעולם הבא המציאות היא הפוכה לגמרי, ששם אין שום אפשרויות למעשים, אלא כל הקיום מבוסס על מה שהוכן מראש. מחר הוא רק 'לקבל שכרם', ואין שום אפשרות ל'לעשותם'. במערכת של עולם הזה כל אחד שמח אם יש לו הרבה אפשרויות, וכל זה שייך רק למערכת עולם הזה, ועשו לקח את זה לחלקו. אנחנו לא שייכים לקיום זה, וזה מה שעשו קבע באמרו 'הרי אני הולך למות', כי בשבילו העולם הבא הוא רק הרחבה של חיי העולם הזה, וזה טעות גמורה, אבל בשביל יעקב עולם הזה הוא רק פרוודור כדי להגיע לעולם הבא.

הקיום אמיתי נמצא רק אצל מי שכבר הגיע לתכליתו. העולה מכל עומק הדברים הוא, שיעקב חי את חיי פה באותה צורה שקיימים שם, לכן 'יעקב אבינו לא מת'. המוות הוא העברה

⁵, ולא חשש מדומה חסר בסיס שמא יש שדים שמה

מצורת קיום זו לצורת קיום של עולם הבא. ולכן יעקב שנטל בחלקו את חיי העולם הבא, וחי פה בעולם הזה חיים של שם, עליו ראוי לומר שהוא לא מת, שכן מקיום של חיי עולם הבא לא מתים לעולם. שבת הוא יום של עולם הבא יום שכמעט אין לו מה לעשות בו, אי אפשר לממש בו שום אפשרות. שבת הוא יום שבו כמעט כל מימוש אפשרות הוא חילול שבת. הפירוש של חילול שבת הוא כמש"כ בזהר בהקדמה שהוא מלשון כמו חלל באדמה, שמשאירים את השבת בבחינת חלל, על ידי זה שלוקחים ממנה את נשמתה. השבת מתחללת על ידי מי שמקיים את עצמו בשבת בקיום אחר, ועל ידי כן ממית את הקיום האמיתי של השבת. כתוב במדרש (בראשית רבה יא ז) ר' יוחנן בשם ר' יוסי בר חלפתא אמר אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ירש את העולם במדה שנאמר (בראשית יב) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וגו' אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת שנאמר (שם לג) ויחן את פני העיר נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום ירש את העולם שלא במדה שנאמר (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ וגו'. העולם הזה שייך כאמור לעיל לגבול, אבל מי שמקיים שבת זוכה לנחלה בלי מצרים. התוכן הפנימי של קיום השבת היא שתהא כל מלאכתך כאילו עשויה. קיום התכלית הוא קיום שזמנו אחרי כל עבודת העולם הזה, והוא הקיום האמיתי, והוא מעין קיומו ית', כמש"כ (ברכות דף יז ע"א) מרגלא בפומיה דרב [לא כעולם הזה העולם הבא] העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטורותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו עכ"ל. לשון חז"ל שצדיקים יושבים מורה על כך שהם הפסיקו ללכת, שאין להם עוד עבודה. היום-טוב של עשו הוא תחילת השבוע, ושלנו הוא סוף השבוע. כי על כן, המכוון שלנו אינו האפשרויות אלא התכלית.

יעקב אבינו גילה בחינת מקום בעולם, והוא יסד המקום, וקראו בית, שהוא יצר מקום בשבילנו להיות, ולחיות שם, ואפשר להיכנס בו. שבת, ערבית, ובית המקדש הם שלשה קשרים בין עולם הזה לעולם הבא, והם אפשרו לנו לקבל תורה. יעקב אבינו פעל עבורנו צורת קיום שאיננה שייכת לסדר הקיום של פה, אלא צורת קיום אחרת.

חז"ל מגלים לנו שיש שני דברים הרמוזים בשמו של עשו, האחד שהוא כמו עשוי, גמור, היינו שנולד עם צורת אדם עשויה, ולא היה זקוק לשום תיקון, ועוד פן הרמוז בשמו של עשו הוא, מלשון שוא, שהוא בריאה לשוא, ועל זה שלמה המלך אמר (קהלת א ט) מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש, שאי אפשר לחדש שום דבר במערכת העולם הזה, לכן העולם הזה שייך למושג השוא. יש שתי אפשרויות של שבועת שוא, האחת, מי שנשבע על אבן שהוא אבן, והשניה מי שנשבע על עץ שהוא אבן. הפירוש של שוא הוא דבר ללא תכלית, לכן כל מה שעשו היה עושה כלפי העולם הזה הוא כמו להשבע על אבן שהוא אבן, וכל מה שעשו עושה⁶ כלפי עולם הבא הכל שוא כדוגמת שבועה על אבן שהוא עץ. זהו עולמו של עשו. אך אנו כל מערכת הקיום שלנו, שייכת ל'ויוצא אתו החוצה (בראשית טו ה)', שהיא מערכת אחרת.

כשבת המקדש חרב בעוונותינו, יצאנו לגלות, הפירוש הפנימי של גלות הוא שאין לגולים מקום, ולא שעברנו דירה, אלא שאין לנו שום מקום. יעקב אבינו פגע במקום, וזה מקומנו, וכשיצאנו לגלות, אנחנו חסרים מקום.

התורה חייבה אדם שרצח בשגגה גלות, וטעם הדבר הוא, שאם הרוצח קיים, והנרצח נהרג, אזי נעשה כאן דחיית נפש בפני נפש אחר, היינו שקיומו של אחד גרם את חיסולו של השני, וזהו מציאות שאינה שייכת, שכן במה האחד עדיף על השני. ה'מקום' הוא הבחינה שבה באים כולם לידי שוויון, והיא הבחינה שצווקת נגד מושג הרציחה. לכן על הרוצח הראשון, קין, נאמר (בראשית ד יב) נע ונד תהיה בארץ, היינו שכל מקום דוחה אותו, ולא מחזיק אותו. רוצח בשגגה גם נאלץ לצאת ממקומו, אך הקב"ה נתן לו מקום בפני עצמו, שיהיה נקלט בבחינה אחרת של מקום.

אצל אברהם אבינו נאמר, ויצא אותו החוצה, היינו שה' הוציא אותו אל מחוץ למערכת העולם. יצחק לא תפס מקום בכלל, שמקומו היה על גבי המזבח. יעקב הוריד את הבחינה של מקום לכאן, שתהיה בחינת בית לבית המקדש. כתוב במדרש (מדרש תהילים מזמור פא) אברהם

⁶ לשאול להרב

קראו (למקום המקדש) הר, שנאמר (בראשית כב יד) בהר ה' יראה. יצחק קראו שדה, שנאמר (שם כז כז) ראה ריח בני כריח שדה. יעקב קרא אותו פלטיץ, שנאמר (שם כח, יז) אין זה כי אם בית אלקים עכ"ל. גם הר נמצא בעולם אבל הוא מקום לעצמו, מאידך, בית הוא מקום שאפשר לחיות בו. כתוב במשנה (תענית דף כו ע"ב) ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. ביהמ"ק זה בית ובתוך הבית נמצאים הכרובים שהם מראים על הקשר בינינו לה' ית'. יעקב אבינו הביא את הקיום הזה לכאן.

לעשו אין שום קשר לקיום זה, בגלל שהוא כפר בתחיית המתים, וזה עקר אותו ממציאות זו. כתוב בגמרא (ברכות דף יב ע"א) אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות. למדים אנו כי שפע של קיום נראה בבקר, וזה חסד-קיום בשפע, אבל בלילה הקיום הוא באמונה.

המלכות הרביעית, ששרפה את היכלנו, ושאונו נמצאים תחתיה עד היום הזה, הכריזה שמד על הלילה, הם עוקרים את הלילה בכל דרך אפשרית, עיקר מטרתם שלא יהיה לילה, אלא רק יום. כתוב ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג יג): אף על פי שמצוה לתלמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה עכ"ל. ה' נתן לנו הלילה בשביל הקיום האמיתי. כתר התורה הוא נקודת החיבור שיש בינינו למה שעלינו. הלילה נברא כדי לזכות בכתר של תורה, ולהתחבר אל שורשנו. כתוב בזהר על הפסוק (ישעיה נח ח) אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. יבקע הוא אותיות יעקב, לומר לנו שיעקב הוא שעשה את זה, היינו שהוא זה שבוקע ומאיר את הלילה, מחוץ לסדרו. הפירוש הפשוט של אמונתך בלילות הוא, להאמין בעולם האמת, גם כשאנחנו פה בעולם הזה שדומה ללילה. יעקב האיר את הלילה בצורת קיום שונה. עשו שכפר בתחיית המתים דגל בהתפיסה שכל מה שאנחנו פועלים פה הוא רק בתחום המערכת הזוהר, אבל הקיום האמיתי הוא באמת רק במה שיצמח. הקיום האמיתי נמצא רק שם. כל צורת הקיום בעולם הזה הוא רק בגדר זריעה והכנה לצמיחה שתהא שם. כל מי שמוצא את קיומו פה, הרי הוא לוקח בעצם הזרעים ואוכל אותם ובכך מונע את אפשרות הצמיחה.

7

פרשת וישלח – א'

עיי' תז"ח כז ע"ג: ויעקב בגין דחזא ברוח קדשא דוחקא דגלותא בתראה בסוף יומיא אמר ויירא יעקב מאד ויצר לו ופליג עמא קדישא בגלות לתלת סטרין הדא הוא דכתיב וישם את השפחות וילדיהן ראשונה ברישא דאדום ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים ובגין דחזא ברוח קדשא דחק הגלות האחרונה בסוף הימים תרגום: ויעקב משום שראה ברוח הקדש את דחק הגלות האחרונה בסוף הימים אמר (בראשית לב) ויירא יעקב מאד ויצר לו וחלק העם הקדוש בגלות לשלשה צדדים זהו שכתוב וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה בראש אדום ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים

⁷ ועקרב, דעקרב הוא הכופר בעקר, אותיות עקרב, ובמקום ד' עם עקב עושה ר' עם עק"ב. וז"ס יעקב⁷ שקוצו של ד' הוא יו"ד אות ברית, ולכן יעקב נוק' ור"ל של דכורא⁷, ולכן תפלת יעקב רשות, שהיא בחי' אחרונה הנשאר בלילה, שיעקב תיקנה שאינה מסתלקת לעולם. ואמרו בניו (פסחים &) שמע ישראל כו' אחד, וכן לעולם אנו אומרים שמע ישראל סבא⁷ כו', כמ"ש – גר"א תיקו"ז בענין תפילת ערבית רשות

ז"ל הגר"א: בסוף יומיא, חבלי משיח: ויירא יעקב כו', מפני עשו אחיו בגלות מחריבי הבית שכל הפרשה ג"כ רמז לגלות כמ"ש קצת במדרש ע"ש: לתלת סטריין, הערב רב שבהן ועמי הארץ טובים שבהן, ות"ח, כמ"ש בר"מ שהן ג' סטריין העם ועמי וישראל: השפתות דילדיהן ראשונה, הן הע"ר בנוי דלילית שפחה בישא דעליה נאמר שפתה כי תירש גברתה וכן בניה שהן רישין דעמא קדישא בגלות בתראה שנא' היו צריה לראש כמ"ש בר"מ (ח"ג רלו ע"ב) דז"ש ברישא זה כו': ואת לאה דילדיה אחרונים, הן עמי הארץ טבין: ואת רחל כו', הן הת"ח שרחל עקרת הבית ולכן הקדים התורה בכ"מ רחל ללאה כרחל וכלאה כו' והן אחרונים שהן שפלים ונבזים כמ"ש יראי חמא ימאסו והכמת סופרים תסרח כמו שהאריך בר"מ ע"ש וכן נקראו ישראל על שם יוסף וזהו ואת יוסף: ההתנהגות של יעקב כלפי פנישתו עם עשו מלמד אותנו איך להתנהג בסוף גלות הרביעית.

ע"י נתיבות עולם למהר"ל (נתיב העבודה פרק ז): אמרו בפרק מקום שנהנו (פסחים נ"ו ע"א) אמר ר"ש בן פזי ויקרא יעקב אל בניו בקש יעקב לגלות קץ הימין לבניו ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא יש ח"ו פסול בזרעי כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כיצחק אבי שיצא ממנו עשו אמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד מיד פתח הזקן ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכו'. היה תחלת קבלת מלכות שמים ע"י י"ב שבטים שהם בני יעקב, כי בני יעקב היו ראשונים לקבל מלכות שמים ולומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ולא יעקב אביהם, כי יעקב היה אחד מן האבות לא נחשב כאשר מלכותו ית' עליו מלכות שמים שלימה בעולם הזה, כי למעלתו של יעקב שהיה צורתו חקוקה בכה"כ אין נחשב בזה מלכותו ית' על ידו שהוא בתחתונים רק ע"י ישראל שהם בתחתונים ועל ידם מלכות שמים שלימה [היינו אלה שאין להם יצר הרע כמו האבות (ב"ב יז ע"א), אלא דווקא אין שיש להם יצר הרע ובידם לא לקבל אז קבלתם היא קבלה שלימה]. ולפיכך בני יעקב היו ראשונים לקבלת מלכות שמים, וכשהיו בני יעקב מקבלים מלכות שמים לא היו רק באמצעות יעקב, כמו שאמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, לפי שיעקב אחד לגמרי וראוי יעקב לקבל מלכות שמים שהוא אחד, ועל ידו גם כן השבטים הם אחד מקבלים מלכות שמים שהוא ית' אחד. ומפני שאמר יעקב שמא יש פסול בזרעו ובוה יוצא מן האחדות, אמרו כשם שאין בלבך רק אחד, כי יעקב הוא אחד בעצמו כך אין בלבנו אלא אחד, כי אלו י"ב שבטים הם כמו יעקב שאין בלבנו אלא אחד, כי על ידי יעקב נעשו השבטים ג"כ אחד לגמרי. והוא דבר מופלג כי מספר שלהם כמו מספר אחד, כי היה יעקב נגד האל"ף של אחד⁸, וחי' בני אמהות, וחי' בני השפחות, הרי מספר שלהם הם אחד במילואו, שהרי יעקב ובניו הם י"ג כמספר אחד במילואו, ע"כ.

היינו שצורת האחד של כלל ישראל היא שבני השפחות בסוף, ואם הופכים את זה, מבטלים את האחד.

ע"י תיקו"ז (מב ע"א): וצלותא דעני איהו שכינתא מאן עני דא צדיק⁹ והאי צלותא אתקריאת עקב לגבי צלותין אחרנין ובגינה אתמר אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אף על גב דסחיר (דסתיר) לה להאי נקודה דאיהי קוצא דאת ד' בכמה חובין לאולפא קמייגורא על בניו דשכינתא לא יפסיק להאי נקודה דאם יפסיק בגינה אסתלק קוצא מן ד' מן אחד ואשתאר אחר דאיהו נחש כרוך בעקבו דבגין חויה לא יפסיק ולא מסתלק

⁸ ע"י נצח ישראל מד שלוי הוא האל"ף.
⁹ מאן עני דא צדיק – נמחק בגר"א.

קוצא דאת ד' מן אחד אבל בנין עקרב אסתלק ואיהו פוסק וברח מניה (נ"א אבל עקרב יפסיק כמה דעביד יוסף צדיקא) הדא הוא דכתיב ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה תרגום: ותפלת העני היא שכינה. מי העני זה צדיק והתפלה הזו נקראת עקב אל התפלות האחרות, ובגללה נאמר, אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. אף על גב שסובב (שסותר) את הנקודה הזו שהיא הקוץ של אות ד' בכמה חטאים, ללמד קטגוריא על בני השכינה, לא יפסיק את אותה נקודה שאם יפסיק בגללו מסתלק הקוץ מן ד' מן אחד ונשאר אחר, שהוא נחש כרוך בעקבו, שבגלל הנחש לא יפסיק, ולא מסתלק הקוץ של האות ד' מן אחד. אבל בשביל עקרב מסתלק, והוא פוסק ובורח ממנו (אבל עקרב יפסיק כמו שעשה יוסף הצדיק), זהו שכתוב "ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה" (בראשית לט &).

ועיי"ש בגר"א שהנחש מרמז ליצר הרע, ועקרב למודה בע"ז שהענין כי כ"ז שמאמין באחדותו ית', אפי' עובר כמה עבירות אינו מומר לכל התורה, ואעפ"י שחטא ישראל הוא ומצטרף למנין, שההבדל בין ד' לר' היא הקוץ של הד' והקוץ מרמז לנקודה קטנה שמקשרת אותנו לעליונים.

ועי' שער הכוונות (דרושי סדר שבת דרוש א): הנה הקל"י בתחילה היא סוד ר' כנודע בסוד אחר ואח"כ כי אות ד' היא בקדושה ואות ר' בקל"י.

זה גם נראה בצורת האות, שדל"ת ענינה הוא שהקו התחתון ועליון הם שתי חלקים, זה לא המשך אלא כל אחד קו לעצמו, יש שתי קוים נפרדים שבכל זאת מתחברים, אבל אחד נמצא למעלה ואחד למטה. אבל באות רי"ש, רואים שזה המשך ישיר, ונראה שאין חילוק בין הקו שלמטה למה שהוא למעלה (הגרמ"ש).

אלה הן שתי מערכות של היחס לנו כלפי מעלה. האות שבנויה משתי קוים, מרמזת אל התפיסה אמיתית, אבל האות המשך אחד, זה מרמז לגאווה נוראה שמהפכת אותנו. ענין ה'אחד' הוא להמשיך את החיבור של שני קוים שהיו פעם מחוברים והיו אחד ונקרעו, וצריכים לאחד אותם בחזרה. אם מחברים אותם, הם הופכים לאחד, אם הם נשארים קרועים נעשה מהם אחרים, זה היחס שיש בינינו לה' ית'.

במנחה של שבת אנחנו אומרים אתה אחד ושמןך אחד מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, היינו שאנחנו לוקחים את כל האפשרויות האחרות שבעולם, ואנחנו מאחדים הכל אליו ית'. אחדות נמצאת רק כששייך פירוד, ונראה שיש קרע, ובכל זאת עושים את זה לאחד. המלה 'אחד' מחברת את הד' להאח, כדי שאפילו החלקים שגרועים ביותר יהיו חלקים של האחד. כדי לאחד צריכים מקודם לבטל את הסיבה שגרמה לקרע ואז להחזיר לגמרי לאחד.

רואים מהמהר"ל הנ"ל שהאפשרויות האחרות של כלל ישראל נמצאות אצל בני השפחות.

עי' זהר ח"א קנ"ד ע"א: בני שפחות ארבעה תקונא דלהון היך קיימי אלא אינון ארבע קשרים דאקרון אחורים דכתיב (מ"א ז כה) וכל אחוריהם ביתה תרגום: בני השפחות ארבעה. תקונם איך עומדים, אלא אותם ארבעה קשרים שנקראים אחוריים, שכתוב "וכל אחוריהם ביתה". נעי' ע"ה שער הקל"י פרק ב' ששרשם של בלחה וזלפה הוא באחוריים דרחל ולאח.

ועיי"ש ברף קנה ע"א שנוסף: אע"ג דבני שפחות נינהו, ביתה. האמהות היו עיקר נשותיו של יעקב, ובהן נתקיים לשון הפסוק והיו לבשר אחד (בראשית ב כד). השפחות היו בדרגה שניה, והיה להן חיבור אל יעקב אבינו רק דרך האמהות, היינו שהיה בהן צד כל שהוא של אחרות. ומכיון שכן, הרי שכאן גם נמצאת

האפשרות להיות אחד, לכן הם מרומזים דווקא באות ד'. בין האותיות אל"ף וחי"ת יש קשר מלכתחילה, אבל בד' אפשר להיות אחר. פירוש הענין של אחד הוא לאחד אפילו חלקים ששייך בהם אחרות, ועל זה נאמר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

דל הוא מי שנפל למקום נמוך מאוד, ולהעלות אותו צריך דלי, אבל רש הוא מי שהוא חסר בעצם. אצל דל אין חסרון בעצמותו, רק יש חסרון במקומו. אחד מחבר את וד', אפילו אם הוא נפל למקום נמוך מאוד. המושג 'אחד' אין ענינו לאפוקי משתים, אלא ענינו בכך שהוא מאחד רבים.

כשהסדר של כלל ישראל נשתנה (יוסף הוא המשך של יעקב, ולכן הוא כנגד האל"ף) והוא ד' ח' א' במקום א' ח' ד', אין חיבור אלא פיזור גמור.

יעקב העמיד את כלל ישראל, בפגישה עם עשו, כך שהראש למטה, משום שבאמת כך צריך להיות הצורה בפגישה הסופית של כלל ישראל עם מלכות אדום. הבני שפחות נמצאים בראש, ויוסף ורחל אחרונים אחרי אחרונים. אין דבר שמהפך את כלל ישראל מ'אחד' ל'אחר' יותר מלשים את יוסף ורחל בסוף.

המצב שלנו היום הוא זמן קצר לפני ההיפוך. אנחנו בעקבתא דמשיחא ואנחנו באמת במצב של עקב גמור. התוקף הגדול של מלכות אדום שאנו רואים בתקופתנו, הוא של לפני שבר גאון (משלי מז יח), דהיינו שלפני שדבר נעלם, יש לו כח נפלא, והכח הגדול של מלכות אדום הוא הכח המחייב את הנפילה שלנו, ואלה הם היסורים שכנסת ישראל סובלת, ודווקא בגללם יהיה מצב שיעקב יקום, וממילא עשו יפול.

פרשת וישלח ב'

כתוב (בראשית כח כ) וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש ושבתני בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים, ומבאר רש"י והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שנאמר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ (שם), והבטחה זו הבטיח לאברהם שנאמר (לעיל יז ז) לְהִיֹּת לְךָ לְאֱלֹהִים וְלִיזְרַעְךָ אֶתְרִיךָ¹⁰. נראה מדברי רש"י שהפירוש של והיה ה' לי לאלקים הוא שלא ימצא פסול בזרעי. ויש להבין איך מתקיים 'והיה ה' לי לאלקים' על ידי שלא יהיה פסול בזרעו? ומתי אכן זה קרה?

הם הוי"ה נקראת שם המיוחד, ועי' עי' זו"ח: וע"כ כדי שלא יטעה אדם, צוה בקרבנות ואמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. וכי תזבחו זבח תודה לה'. וכי תזבחו זבח שלמים לה'. ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'. הכל לה'. ולא נאמר לאלקים. מ"ט. א"ר אבהו, שם זה הוא משותף, שהמלאכים נקראו אלקים, בני אדם נקראו אלקים, הדיינים נקראו אלקים, ואין אנו יודעים למי מהם זובח, לכך צריך להזכיר השם המיוחד לבדו.

¹⁰ עי' ילקוט שמעוני תורה (רמז תתלג): שמע ישראל למה נאמר. לפי שנאמר דבר אל בני ישראל, דבר אל בני אברהם ויצחק לא נאמר, אלא בני ישראל, זכה יעקב אבינו שיאמר דבור לבניו, לפי שהיה יעקב מפחד כל ימיו ואמר, אוי לי שמא תצא ממני פסולת כדרך שיצא מאבותי, אברהם יצא ממנו ישמעאל, יצחק יצא ממנו עשו, ישמעאל עבד אלילים שנאמר ותרא שרה את בן הגר המצרית. אמר יעקב, אבינו אברהם יצא ממנו ישמעאל, יצחק יצא ממנו עשו אבל אני לא תצא ממני פסולת. וכן הוא אומר, וידר יעקב נדר לאמר, וכי עלתה על לב היה יעקב אבינו אומר והיה ה' לי לאלהים, כביכול אם לאו אין לו לאלהים, תלמוד לומר שבתני בשלום אלא בית אבי מכל מקום, ומה תלמוד לומר לי לאלהים, שיחול שמו עלי שלא תצא ממני פסולת מתחלה ועד סוף.

ועי' שערי אור מח ע"א: למה נקרא שמו מיוחד, שהוא מיוחד לישראל לבד, ואין לשאר האומות חלק בו, אבל השרים של שאר האומות דבקים בשאר שמות הקודש ובכינויים, שהן כדמיון כנפים וכדמיון מלבוש לשם יהו"ה יתברך. ועי' צא ע"א: סוד ייחוד כל י' ספירות כאחת. עי' בטור (סימן ה') ששם אלקים מורה על הענין שהקב"ה הוא בעל הכחות כולם. שם זה מאפשר הרבה כחות, אבל הוא ית' בעל הכחות כולם. ועל כן מכאן המקור לכל העי' שבעולם, שנקראים אלהים אחרים. בשם זה מונח המקור ללקיחת כחות והפיכתם למציאות עצמית. השם אלקים הוא השם היחיד בשמותיו ית' שיכול להתחלל, ולהפוך להיות עבודה זרה. מאידך, שם הוי"ה מגלה את ההיפך מהתפיסה שלנו, תפיסה של אי ריבוי, אי שינוי, ושהכל אחד. וכמו שכתוב בטור ששם הוי"ה מורה על זה שה' היה הוה ויהיה, שאין חילוק או פירוד, והכל אחד, והוא עוד עומק בפירוש שם המיוחד. התחלת הריבוי היא שיש עבר הוה ועתיד, ומעמידים כל תקופה לחוד. שם הוי"ה בא להורות שהכל מציאות אחת ואין מציאות של ריבוי. ביאור דברי יעקב, והיה ה' לי לאלקים, הוא, שלא תהיה שום אפשרות של פרישה מהאחד, ואם כן ממילא בהכרח לא יהיה פסול בזרעי¹¹.

עי' שערי אורה (מא ע"ב): לפי ששם אלהים לפעמים הוא חסר ולפעמים מלא, הוצרך להזכירו בבריאת העולם בעוד שלא היה העולם במלואו ולא נגמרה כל צורת בריותיו, אבל כשנגמרה בריאת העולם נזכר שם יהו"ה אלהים, אלהים בעוד שלא נגמרו כל הצורות, יהו"ה בגמר כל הצורות, לפי שהשם הנקרא אלהים איננו מלא ושלם כי אם בשם יהו"ה. והסוד או מי ישום אלם הלא אנכי יהו"ה (שמות ד יא), הוא סוד אלהים כשתסיר משם אלהים שתי אותיות של שם יהו"ה שהם י"ה, נשאר אלם, בסוד אלהים, אלם י"ה. ולפיכך נברא העולם בשם אלהים, וכשנשתכללו כל הדברים וכל היצורים כולם והיה העולם במלואו, הוצרך להזכיר יהו"ה אלהים, וזהו שאמרו ז"ל (ב"ר פ"ג ס"ג) הזכיר שם מלא על עולם מלא, ולפיכך כשנגמרו מעשה בראשית התחיל להזכיר יהו"ה אלהים על מלואו של עולם.

¹¹ עי' זהר ח"א (רכט ע"א): אמר יעקב המלאך הגואל אותי מכל רע מאי מכל רע דלא אזדמנת לי אתתא דאיהי מגו סטרא אחרא ולא אערע פסול בזרעי (ס"א בערסי) דכלהו צדיקי ושלימי בשלימו בגין דאתפרק מכל רע ויעקב לא אתדבק בהוא סטרא אחרא כלל ועל דא המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים

תרגום: אמר יעקב, "המלאך הגואל אותי מכל רע". מה זה "מכל רע", שלא הזדמנה לי אשה שהיא מתוך הצד האחר, ולא קרה פסול בזרעי (במטתי), שכולם צדיקים ושלמים בשלמות, משום שנפדה מכל רע. ויעקב לא נדבק באותו צד האחר כלל. ועל זה "המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים".

ועי' ח"ב קלד ע"א: והכי אמר יעקב לבנוי שמא חס ושלום אירע פסול (בזרעי או) בערסי כדין אינון אמרו כמה דלית בלבך אלא אחד כך וכו' לית לן דביקו בסטרא אחרא כלל דהא פרישא הוה מערסך ואנן ביחודא לגבי מלכא עלאה ולית לן דביקו כלל בסטרא אחרא דהא בפרישו מסטרא אחרא (נ"א הוינן ברעו) הוה רעותא ומחשבתא דילן

כיון דידע דסטרא אחרא לא אתדבק תמן כלל כדין עאלת אתתא לגבי בעלה בלחישו ברזא דיחודא דשית סטרין פתח ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד דהא איהי ברזא דאחד בעולימתהא בלא ערבוביא כלל ולא שותפו דסטרא אחרא

תרגום: וכך אמר יעקב לבנוי שמא חס ושלום ארע פסול (בזרעי או) במטתי אז הם אמרו כמו שאין בלבך אלא אחד כך וכו' אין לנו דבקות בצד האחר כלל שהרי פרוש היה ממתך ואנו ביחוד למלך העליון ואין לנו כלל דבקות בצד האחר שהרי בפרדה מהצד האחר (היינו ברצון) היה הרצון והמחשבה שלנו.

כיון שידע שהצד האחר לא נדבק שם כלל אז נכנסה האשה לבעלה בלחש בסוד היחוד של ששה צדדים פתח ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שהרי היא בסוד של אחד בעלמותיה בלי ערבוב כלל ולא שתפות של הצד האחר.

אם יעקב אבינו שלם, ומחובר, ואחד לגמרי, ממילא אין פסול בזרעו. פסול, פירושו שיש כאן דבר נוסף, והדבר הזה הופך להיות כחלק נפרד ועצמי. לכן כאשר הכל דבוק לשם הוי"ה לא יתכן שיהא פסול.

כתוב (בראשית לה ט-טו) וירא אלקים אל יעקב עוד בבאו מפרץ ארם ויברך אתו, ויאמר לו אלקים, שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך, ויקרא את שמו ישראל, ויאמר לו אלקים אני א"ל שד"י פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו, ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריו אתן את הארץ, ויעל מעליו אלקים במקום אשר דבר אתו, ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן, ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם אלקים בית א"ל.

בראשונים מבואר שפסוקים אלו הם סוף קיום התנאי, וכתוב באבן עזרא: ויסך עליה נסך, ובבית א-ל שלם נדרו ונתן מעשר מהונו לכבוד השם למי שהיה בדור ראוי לקחתו, שכאן נתקיים עשר אעשרנו לך. בגמרא סנהדרין (דף מד ע"א) נאמר על מה שכתוב אצל עכן "חטא ישראל" אמר רבי אבא בר זבדא אף על פי שחטא, ישראל הוא. משמע שהענין הזה שיחיד אע"פ שהוא חוטא הרי הוא בכלל ישראל, כלול בשם ישראל, ומכחו של שם זה, לא תיבצר שום אפשרות לנצה את ישראל. נמצא אם כן שמילוי הבקשה שיחול שמו עליו מתחילה ועד הסוף היה בזה שנקרא שמו ישראל¹².

ועל זה אומר הכתוב (מלאכי ג ו) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. כמו שאין שינוי בשם הוי"ה כך אין שום שינוי בכלל ישראל. מכה הנצחון על יעקב שעליו נאמר (בראשית לב כט): ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, קבלו כל כלל ישראל את הכח של ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא.

כתוב במלכים א' (פרק יח יט-לט) ועתה שלח קבץ אלי את כל ישראל אל הר הפרמל ואת נביאי הבעל ארבע מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות אכלי שלחן איזבל וישלח אחאב בכל בני ישראל ויקבץ את הנביאים אל הר הפרמל ויגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעפים אם ה' האלהים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו ולא ענו העם אתו דבר ויאמר אליהו אל העם אני גותרתי נביא לה' לבדי ונביאי הבעל ארבע מאות וחמשים איש ויתנו לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר האחד וינתתהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את הפר האחד ונתתי על העצים ואש לא אשים וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם ה' והיה האלהים אשר יענה באש הוא האלהים ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשנה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו ויקחו את הפר אשר נתן להם ויעשו ויקראו בשם הבעל מהפקר ועד הצהרים לאמר הבעל עננו ואין קול ואין ענה ויפסחו על המזבח אשר עשה ויהי בצהרים ויהתל בהם אליהו ויאמר קראו בקול גדול כי אלהים הוא כי שית וכי שיג לו וכי דרך לו אולי ישן הוא ויקץ ויקראו בקול גדול ויתגדרו כמשפטם בחרבות וברמחים עד שפך דם עליהם ויהי בעבר הצהרים ויתנבאו עד לעלות המנחה ואין קול ואין ענה ואין קשב ויאמר אליהו לכל העם גשו אלי ויגשו כל העם אליו וירפא את מזבח ה' הקרום ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים פמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך ויבנה את האבנים מזבח בשם ה' ויעש

¹² עי' לעיל ושלח א' בשם התיקו"ז מב, שכל זה דווקא במי שלא מודה בע"ז, ומי שלא בא על בת אל נכר, ועי' זהר ח"א רכט בהערה הקודמת, ובהמשך הזהר שם איתא שיעקב בירך כך בגלל שיוסף שמר על בריתו.

תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח ויערך את העצים וינתח את הפר וישם על העצים ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על העלה ועל העצים ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו וילכו המים סביב למזבח וגם את התעלה מלא מים ויהי בעלות המנחה ויש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישׂראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך (ובדברך) עשיתי את כל הדברים האלה ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלהים ואתה הספת את לבם אחרנית ותפל אש ה' ותאכל את העלה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים.

ובילקוט שמעוני שם כותב שיש כמה השוואת בין אליהו למשה רבינו, ואחד מהם הוא, שמשה קירב את כלל ישראל להר סיני, ואליהו קירב את כלל ישראל להר הכרמל. מבואר, שהר הכרמל היה מקביל למעמד הר סיני, והוא היה מעין הר סיני (וכתוב בהמשך המדרש בהר סיני, ה' אמר אנכי ה' אלקיך, ובהר הכרמל כלל ישראל אמרו ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים). מאז הר סיני, לא היה מצב שכל ישראל כל כך ירדו והגיעו עד שנביאם יאמר 'אני נותרתי נביא לה' לבדי', כלל ישראל פרש, ואליהו היה כנגד ארבע מאות חמישים נביאי הבעל (הם היו ראשי נביאי הבעל). מכל ישראל נשתייר רק אחד שהיה מחובר להר סיני. ומשום מצבם השפל היה צריך לעשות משהו שיהא מקביל להר סיני, שיחדש עוד פעם את ענין מעמד הר סיני, קבלת תורה חדשה.

כלל ישראל היו במצב הכי גרוע, עד שכאילו פסול נפל בזרעו של יעקב, שכולם הרי בני ישראל, ועל זה יעקב אבינו ביקש והיה ה' לי לאלקים, שלא יהיה פסול בזרעי. היה צריך איפוא משהו שיחזיר את אותה הארה, של והיה ה' לי לאלקים, ואליהו הביא את כלל ישראל לזה.

בה' מקומות כתוב אליהו חסר ויעקב מלא, ומסביר רש"י (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקב, בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו¹³. וביאור הדבר על פי האמור שעל ידי אליהו יחזרו כלל ישראל למצבם הקודם. אליהו נבחר להיות האחד שעל ידו תהיה הגאולה, בגלל שהוא היה האחד שהחזיר את כלל ישראל למצב שיכירו שה' הוא האלקים. כשאלוהו הקים את המזבח, היה זה מכה הבטחה הקב"ה ליעקב 'ישראל יהיה שמך' (בראשית לה י). הקדמה זו מבארת לנו היטב הא דאיתא בגמרא סוטה (דף מט &) שתחיית המתים תהא על ידי אליהו הנביא. ולמה דווקא על ידי אליהו? משום שכאמור הוא כבר עשה בחינה זו של תחיית המתים במעשה של הר הכרמל. כלל ישראל היה נראה במצב של 'זה פירש למיתה', ואליהו החזירם לחיים, וקיים בהם הפסוק, והיה ה' לי לאלקים, ששם ה' חל על יעקב מתחילה ועד הסוף, והסוף של הבטחה זו היה בדור ההוא. ובזאת נבין דברי רש"י על הפסוק (בראשית לה יא) ויאמר לו אלקים אני א-ל-ש-די פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו, עתידים בניו להקריב בשעת

¹³ עי' בתי מדרשות חלק ב, מדרש חסרות ויתרות פרשת תולדות כל יעקב שבמקרא חסר וי"ו חוץ מחמשה שהן מלאים ארבעה כנגד ארבע מלכויות ואחד לכשיכלו ותבא הנחמה מלא בנין אב שבכולם הנני שב שבות אהלי יעקוב (ירמיה ל יח): דבר אחר כל יעקב חסר במ"ה [בר מן ה'] וכל אליהו כתיב בוא"ו במ"ה [בר מן ה'] למה ללמדך שאלוהו בא וגואל זרע יעקב שנאמר (מלאכי ג כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא: עי' בתי מדרשות חלק ב, מדרש חסרות ויתרות מלכים ב קעה (א ג) כל אליהו כתיב בוא"ו בר מן ה' וכל יעקב חסר בר מן ה' למה ללמדך שאלוהו בא וגואל זרע יעקב [שנאמר] (מלאכי ג כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא:

איסור הבמות כגוים בימי אליהו¹⁴. והשאלה מאליה נשאלת, למה דווקא כאן נתגלה ענין זה? והתשובה מבוארת על פי האמור, כי כאן נתקיים ענינו של הכתוב והיה ה' לי לאלקים. כאשר כלל ישראל עשו כמעשה הגוים, והם הוצרכו להקריב בבמה בזמן איסור במות בהוראת שעה, אזי נתגלה על ידי מעשה זה ה' והיה ה' לי לאלקים.

פרשת וישלח ג'

כל השבטים נולדו בחו"ל חוץ מבנימין שנולד בארץ, וכשנתבונן בפסוק שנאמר אצל לידת בנימין (בראשית לה יח) ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין, ופירש ברש"י בנימין, נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים כמו שנאמר בנגב בארץ כנען הלך ונסוע הנגבה. הרי מבואר להדיא שהעובדה שהוא נולד בארץ ישראל הוא חלק מעצם מהותו, שזה שמו, וצריך עיון למה ארץ ישראל מכונה כאן בשם ימין? כתוב לפני כן שרחל מתה בגלל אותה שגגה שיצאה מפני השליט (בראשית לא לב) עם אשר תמצא את אלקיך לא יחיה נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם. ומכיון שצדיק אמר-הדבר מקוים, אע"פ שזו לא היתה כוונתו כלל. רואים אם כן ב' סיבות למיתת רחל, והם א' לידת בנימין, וב' גניבת תרפים של אביו.

ע"י מדרש תנחומא (ויצא פרק יב): לבן אומר ליעקב ועתה הלך הלכת וגו' למה גנבת את אלהי השיבו עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה באותה שעה נגזר על רחל מיתה ומשש לבן את כל האהל ולא מצא ורחל לקחה את התרפים למה גנבה אותם כדי שלא יהו אומרים ללבן שיעקב בורח עם נשיו ובניו וצאנו וכי התרפים מדברים הם כן דכתיב (זכריה י) כי התרפים דברו און ואתה אומר עינים להם ולא יראו כל אותו ענין אלא תרפים למה נקרא תרפים לפי שהן מעשה תורדף מעשה טומאה וכיצד היו עושין מביאין אדם בכור ושוחטים אותו ומולחים אותו במלח ובשמים וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחין הציץ במכשפות תחת לשונו ומניחין אותו בקיר ומדליקין לפניו נרות ומשתחווים לו ומדבר עמם בלחש זש"ה כי התרפים דברו און לפיכך גנבה אותן רחל ועוד כדי לעקור עבודת כו"ם מבית אביה נתכוונה לפיכך לא ידע יעקב כי רחל גנבתם וכתוב ותגנוב רחל:

ע"י זהר ח"א קסד ע"ב¹⁵: ולבן הלך לגוזו את צאנו וגו' (בראשית לא יט) אמר רבי יוסי מאן תרפים אלא ע"ז הוון ואמאי אקרי תרפים לגנאי הוה כמה דתנינן במקום התורף ומנלן דע"ז הוון דכתיב (שם ל) למה גנבת את אלהי וכתוב (שם לב) עם אשר תמצא את אלהיך וגו' ולבן חרשא דכל חרשין דעלמא הוה ובהאי הוה ידע בכל מאן דבעי למנדע אמר רבי חייא בקסם אתעביד רבי יוסי אמר בנחש אמר רבי יהודה לא אתעבידו אלא

¹⁴ ע"י בראשית רבה (פרשה פ"ב ס' ה): ר' יודן ור' איבו ור' משין בן נגרי (נגדי) בשם ר' יוחנן אמרו, עתידין בניך לעשות גוי כקהל עמים. מה קהל עמים מקריבין בשעת איסור במות אף בניך מקריבים בשעת איסור במות, ר' חנינא מייתי לה מהכא, (מלכים א יח) ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים וגו' אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך, שמשעה שנתן לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך. ר' שמלאי מייתי לה מהכא, (שופטים יח) ויקרא שם העיר דן כשם דן אביהם אשר יולד לישראל, שמשעה שנאמר לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך ר' יוחנן מייתי לה מהכא (דברים לג) עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק משיעשו בניך כעמים להרו של זבולון, שם יזבחו זבחי איסור במות. אין כתיב כאן אלא זבחי צדק, צדקה אני עושה עמהם ומקבל את קרבנם.

¹⁵ ענין תרפים ע"י ע"ח שער לח פרק ג' וד'.

בשעתי ידיען ואמאי אקרי תרפים בגין דבמשי האי שעתא והאי שעתא ארפי ידא כמה דאת אמר (ש"ב כד זז) רב עתה הרף ירך אומנא כד עביד ליה ההוא דידע רנעי ושעתי קאים עליה ואמר השתא ארפי והשתא עביד ולא תשכח עבידתא דאצטריך דירפון מינה אלא האי ואיהו מליל תדיר ויהיב עיטין בישינן לאבאשא לנפשיה דבר נש:

תרגום: "ולבן הלך לגזוז את צאנו" וגו'. אמר רבי יוסי, מה זה תרפים, אלא עבודה זרה. ולמה נקראים תרפים, לגנאי היה, כמו ששנינו במקום התורף. ומנין לנו שהיו עבודה זרה, שכתוב "למה גנבת את אלהי", וכתוב "עם אשר תמצא את אלהיך" וגו'. ולבן היה המכשף של כל המכשפים של העולם, ובוזה היה יודע את כל מה שרוצה לדעת. אמר רבי חייא, בקסם נעשה. רבי יוסי אומר, בנחש. אמר רבי יהודה, לא נעשו אלא בשעות ידועות, ולמה נקראים תרפים, משום שמכים את השעה הזו, והשעה הזו מרפה היד, כמו שנאמר "רב עתה הרף ירך". כשהאומן עושה אותו, שיודע רנעים ושעות עומד עליו ואומר, כעת הרפה וכעת עשה, ולא תמצא מעשה שצריך שירפו ממנו אלא זה, והוא מדבר תמיד ונותן עצות רעות להרע לנפש האדם.

ועי' רמב"ן: (יט) ותגנוב רחל את התרפים, לא נתכוונה אלא להפריש אביה מעבודה זרה לשון רש"י ואפשר כי היו ללבן לעבודה זרה כאשר אמר למה גנבת את אלהי אבל לא היו כל התרפים נעבדים כי איך תמצא עבודה זרה בבית אדונינו דוד (עיין שמואל א יט יג)

והקרוב מה שאומרים שהם כלים לקבל השעות ויקסמו בהם לדעת עתידות והמלה נגזרת מלשון רפה ידים (שם ב יז ב) נרפים אתם נרפים (שמות ה יז) יקראו אותם תרפים לרמוז בשמם כי דבורם כמו נבואה רפה תבא ברב ותכזב לעתים רחוקות כמו שאמרו (זכריה י ב) כי התרפים דברו און והנה יעשו אותם קטני אמנה להם לאלהים לא ישאלו בשם הנכבד ולא יתפללו אליו רק כל מעשיהם בקסמים אשר יגידו להם התרפים וכתוב (שופטים יז ה) והאיש מיכה לו בית אלהים ויעש אפוד ותרפים ושם כתוב (יה ה) שאל נא באלהים ונדעה התצליח דרכינו כי בתרפים היו שואלים וכן היה הענין בישראל באפוד כי אחרי אשר הורגלו באפוד הקדש עשו כדמותו והיו שואלים בו ומאמינים בדבריו ותועים אחריו גם בחלים לא ידרשו את ה' כי אם בהם וזה טעם ויעש אותו גדעון לאפוד ויצג אותו בעירו בעפרה ויזנו כל ישראל אחריו שם ויהי לגדעון ולביתו למוקש (שופטים ח כז) כי סרו מאחרי ה'

והנה לבן היה קוסם ומנחש כאשר אמר (לעיל ל כז) נחשתי וארצו ארץ קוסמים מעולם כדכתיב (ישעיה ב ו) כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתים ובלעם בן בעור הקוסם היה מעירו וזה טעם למה גנבת את אלהי.

התרפים מגלים עתידות, וזה ידוע שאין מציאות בעולם המאפשרת לדעת עתידות חוץ מעל ידי קבלת נבואה ממי שהוא בעל הבית על העתידות ועל הכל. האפשרות היחידית האחרת לדעת עתידות היא רק מתוך הבנה במה שטמון בתוך ההוה, לדעת עמקות ההוה, כמו מומחה שרואה גרעין הרי הוא רואה מעתה איך יראה העין בעתיד. וכן הוא ההבנה בתרפים, הם רוצים לדעת לאן הם הולכים, לקראת מה. הם רוצים לחיות בעולם שכבר עשוי. עתיד נעלם הוא דבר מפחיד. עשיית התרפים נעשית איפוא כדי שההוה יהיה ברור לגמרי, כדי שנוכל עכשיו לדעת מה יהיה בהמשך, גדר ידיעה זו היא רק ידיעת המשך מה שקורה עכשיו. ידיעת כל דבר שהוא רק המשך, זוהי ידיעה הניתנת להשגה בקלות, לכן כשאדם שם את עצמו במערכת ההתחלות הוא יודע כל המשכים, וזהו ביאור המושג של עשייה עם הרפיה. הרמב"ן כותב שהתרפים מגלים עתידות ברוב המקרים, פירוש דבריו, שלפעמים העתיד אינו המשך של הוה. אין לכלל ישראל שום

סיבה לחיות את העתיד הנמשך מתוך ההווה, משום שאנחנו מחכים לעתיד של אמת, עתיד שכל ההווה לא מוליך אליו בטבע אלא מתוך הורדה חדשה מן השמים. ההבדל בין המשך שבא ממילא להתחלה חדשה היא בין אלה שחיים בעולם אחד, העולם הזמני בלבד, לאלה שחיים לקראת תחיית המתים, לקראת העתיד האמיתי. ידוע שכל מהלך עולם הזה מוביל לקראת מיתת החיים, ותחיית המתים היא צעד הסותר לכל מהלך זה, בתחיית המתים יתהפך הכיוון וישתנה למציאות חדש. התרפים לא רק שלא מגלים את זה, אלא הם אומרים שאין דבר כזה. רחל בגונבה את התרפים מטרתה היתה לעקר את הע"ז הזה מאביה. תוכן הע"ז של התרפים הוא לדעת את כל העתיד מה שנמצא בתוך התרפים.

ע"י רמב"ן לה יח: והנכון בעיני כי אמו קראתו בן אוני ורצתה לומר בן אבלי מלחם אונים (הושע ט ד) לא אכלתי באוני (דברים כו יד) ואביו עשה מן אוני כחי מלשון ראשית אוני (להלן מט ג) ולאין אונים (ישעיה מ כט) ולכן קרא אותו בנימין בן הכה או בן החוזק כי הימין בו הנבורה וההצלחה כענין שכתוב (קהלת י ב) לב חכם לימינו ימינך תמצא לכל שונאיך (תהלים כא ט) ימין ה' רוממה (שם קיח טז) רצה להיות קורא אותו בשם שקראתו אמו כי כן כל בניו בשם שקראו אותם אמותם יקראו והנה תרגם אותו לטובה ולנבורה. וראיתי בבראשית רבה (פב ט) בן אוני בן צערי ואביו קרא לו בנימין בלשון הקדש ולא ידעתי מהו כי הכל לשון הקדש וכן שם כל בניו לשון קדש הוא אבל רמזו למה שאמרתי שתרגם הלשון לטובה, עכ"ל. בכל מקום היד ימין הוא היד המסמל את הכה והיד שמאל הוא היד של ההרפיה (ע"י מנחות לו ע"א ידכה יד כהה).

וע"י שיח יצחק (דרוש לסיום הש"ס אותיות צג צד): בנימין זכה לשלום, כי הלא ראש שורש הגורם שפלות וירידת מצבם של ישראל וכל הרע המגיע להם באורך גלותינו, היה שורש לזה על שהפרו ברית אחים, וגם על הוצאת דיבה שהוציא יוסף על אחיו וכבר כתבתי בזה ענין ארוך ונפלא, היאך כ"ז גרם גלותינו וצרת נפשינו, משא"כ בנימין שלא היה במכירתו של יוסף, ולכן זכה להיות בהמ"ק נבנה בחלקו, שעיקר קיומו על שלום ויחוד עם קדוש, כמ"ש "כי מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ":

וכן בהמ"ק ע"י יחוד שמים וארץ, כמ"ש חז"ל בפ"ק דברכות "גדול מקדש שנברא בשתי ידים, שנאמר מקדש ה' כוננו ירך", וכבר כתבתי בזה באריכות במ"א, היאך ע"י שרתה שכנינה בישראל, שעיקר השראת שכנינו במקום גילוי היחוד והאחדות הגמורה, ולכן ע"י עוון לה"ר ושנאת חנם נחרב בית המקדש, והוא הגורם אריכות חורבנו, ולכן נקרא בנימין "ידיד ה' ישכון וכו', חופף עליו כל היום ובין כתיפיו שכן", שהוא המחבר ב' הכתפים ביחד, שהם שמים וארץ, שהם בב' ידים, ונקרא ידיד, ב"פ י"ד, ולכן עיקר השראת שכנינו בחלקו של בנימין, ולכן להורות נתוסף יוד בשמו, שי' מורה על יחודו יתברך בעולמו כמש"ל, וב' אותיות אלו הם המשלימים למספר המישים שיהיה יחודו יתברך מתגלה גם בארץ למטה, ומעתה דברי חז"ל הקדושים מאירים ומוזהירים כספירים, וינעם מליצת דבריהם:

לידת בנימין באה מכח התרפים שרחל רצתה למנוע אותם. והנה גילו לנו חז"ל דבר נפלא להתבונן.

ע"י מדרש תנחומא (מקץ פרק י): אמר רבי יצחק השבטים קרעו על בנימין לפיכך יצא ממנו מרדכי שקרע על ישראל שנאמר (אסתר ד) ומרדכי ידע וגו' ויעמם איש על חמורו לא הוצרך אחד מהן לסייע לחברו והיו עומדין ומחבטין לבנימין על כתפיו ואומרין לו גנבא ברא דגנבתא ביישתנו בן אמך את כך ביישה אמך את אבינו ובשביל אותן

המכות שהכוחו בכתפיו זכה שתשרה שכינה בין כתפיו שנאמר (דברים לג) חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן.

עומק הדברים כך הוא, השבטים הבינו שבנימין רצה למנוע מאותו שליט במצרים מלנחש בכוס הזה, והם גם הבינו שבנימין עשה בעצם את אותו מעשה של רחל, והם הכו אותו ואמרו לו: אין כזו מציאות בעולם. כל מכה היא גילוי על הסרון שיטנו באותו מוכה, כשמכים במקום מסוים, עושים את המקום חסר, או שמגלים חסרוננו. המכה של השבטים בבנימין בין כתפיו היתה להגיד לו שאפילו אם הוא שייך לצד ימין, אי אפשר שלא יהיה צד שמאל בעולם.

הרמב"ן מעתיק את הפסוק (זכריה י ב) כי התרפים דברו און, ומוצאים אנו בעוד כמה מקומות שכתוב את המושג של און על יד תרפים, כמש"כ (שמואל א' טו כג) כי הטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר, רואים שיש קשר מיוחד בין תרפים לאון.

נקדים להבין מהו הפירוש של און. כתוב (במדבר כג כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו, ולא מוסבר מה הענין של און יותר מזה שהוא שקר, אמנם באור החיים¹⁶ ביאר הענין, והמתבאר הוא שאון הוא היציאה לפועל של הבכה באופן רע. פעולת הרע לא נתפסת לגמרי בכלל ישראל, והיא תמיד יכולה להתנקות. כל אדם חי במציאות שהוא יצר, לכן מי שיצר מציאות שקר, הרי הוא נפרד מהמציאות, והופך להיות דבר לא קיים. וזה מה שכתוב (תהילים צב י) כי הנה איביך ה' כי הנה איביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און, ז"א שהם נתפרדו בגלל שהוציאו את עצמם מהמציאות. ביאור המושג 'און' הוא, לתת לשקר מציאות, וכפי הנראה, בגלל שהשורש של המילה הזאת היא און, שהוא כת, לכן און הוא כח שיצא לפועל בשקר. המרהה לעשות זאת נקראת עמל, והתכלית היא און.

השורש און הוא גם השורש למלה אוני שהיא ענין של צער. גם זה מאותו שורש של הנ"ל, שהאנינות קודמת לאבילות, ואבילות היא כניסה למהלך עם העדר. לפי זה מובן מה שכתוב (ירושלמי כתובות א א) משה התקין שבעת ימי המשתה ושבעת ימי האבל, הקשר בין שני שבעת ימים אלו, הוא, שכמו שיש שבעת ימי משתה שהם ימים של כניסה למהלך עם חיבור, כך יש שבעת ימי האבילות שהם ימים של כניסה לחיים עם פירוד. האנינות היא צער בלי מהלך, שהאונן לא מסוגל לעשות שום דבר, לכן הוא פטור מכל המצות. כאון הוא ההוצאה לפועל של הדברים בשקר, ואוני הוא אי-אפשרות להוציא את הדברים לפועל. כשרחל אמרה בן אוני כוונתה היתה גם למשמעות בן כח, וגם כללה צער על שהיא לא תהיה זו שתוציא את זה לפועל, והשם שנשאר לשבט הוא בן הכח. 'בן כח' היינו הוצאה לפועל של עתיד חדש באמת, וכל הדברים האחרים אינם כח אמיתית. מדוע ענין זה שייך במיוחד לשבט בנימין?

במשך דברי הימים היה פעם שבו נשארנו בלי שום עתיד, וההווה לא הוביל לשום עתיד, והוא בזמן שעליו נאמר (אסתר ז ד) כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד,

¹⁶ וז"ל לא הביט און ביעקב יתבאר על פי דבריהם ז"ל (זה"ק ח"א קע ע"ב) שאמרו כי על ידי חטא האדם נרשם רושם כח הרע באבר שבו עשאו, והיא בחינת הפגם המזכרת בדבריהם ז"ל, ופירוש און הוא כח הרע הנמשך מהעבירה, על דרך אומרו (משלי ל כ) לא פעלתי און, וכתוב (תהלים קכה ה) יולכים ה' את פועלי האון, ולזה אמר לא הביט און, שהוא רושם המפעל הרע אינו אפילו ביעקב שהן המון העם שיתכנו בשם יעקב, שכולם נשמרים מעשות רע: והגם שיטעו מדרך השכל אינו נקבע בנפשם האון, שהוא חלק הרע, על דרך אומרו (שה"ש ד ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך, פירוש שאין החטא עושה בו מום קבוע אלא לכלוך, העובר על ידי רחיצה והדחה, וכמו שרמזו ז"ל (שהש"ר) במה שאמר הכתוב שחורה אני ונאווה (שה"ש א ה) יעוין שם:

ואחרי שיצאו הכתבים שנכתבו בטבעת המלך (אסתר ג טז) והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה, ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. הכתוב (אסתר ג יג): להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, הוא גילוי של אי-עמידה. הכוונה של הגזירה לאבדם ביום אחד, הוא, שיש קטיעה גמורה של המשך הקיום, יש יום אחד ואין שום מחר. והנה בפועל מה שהתרחש הוא שמדבר זה קבלנו עתיד חדש, והיתה לידה חדשה, קבלת התורה החדשה, הדור קבלוה בימי אחשורוש, ומרדכי היה 'אשם' בזה, בזה שהוא לא כרע ולא השתחוה, וזה גרם לכל מה שקרה.

במדרש איתא שהמן אמר למרדכי (אסתר רבה ז ח) זקנו הלא השתחוה לזקני הדא ה"ד (בראשית ל"ז) ותגשן השפחות וגו' ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו, היתב ועדיין לא נולד בנימין אמרין ליה. מבואר להדיא שלידת בנימין פעלה מציאות חדשה בכלל ישראל. לפני לידתו היתה הנהגה אחת, ואחר כך הנהגה אחרת. מה קרה? קבלנו כח ליצור עתיד חדש בעולם הזה. בימי מרדכי ואסתר היו כלל ישראל נחשבים גברא קטלא, והיו צריכים ליצור אז מציאות חדשה שתוביל להצלה, וזה שייך היה להעשות רק על ידי אחד משבט בנימין, שנקרא על שם הימין לבד (אסתר ב ה) מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. המסלול הרגיל והקבוע נקטע על ידיו, שהוא גנב את התרפים, וגנב לנו עתיד שהוא המשך של הווה ונתן לנו עתיד חדש. אותו מאורע שהפסיק והבדיל בין לידת כל שבטים ללידת בנימין: וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו, הוא שרומז לכך שלבנימין אין שום יד מרפה, לכן הוא לא היה שייך להשתחויה. מרדכי אף פעם לא הלך עם אחרים, אלא כל הזמן הוא עשה מה שהוא צריך לעשות ולא היה אף פעם במצב של הרפיה. והוא הוא ענין לקיחת התרפים, שהרי כל ענין התרפים הוא עשייה עם הרפיה, וזה חיות במהלך שאי אפשר לשנות המסלול, והלקיחה שלהם צריכה היתה לגרום שרק פועלים ולא מרפים ידים בכלל.

כתוב (דברים יח ט-טז) כי אתה בא אל הארץ אשר ה' א-להיך נתן לך לא תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים כי תועבת ה' כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה ה' א-להיך מוריש אותם מפניך תמים תהיה עם ה' א-להיך כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' א-להיך נביא מקרבך מאחיד כמני יקים לך ה' א-להיך אליו תשמעון ככל אשר שאלת מעם ה' א-להיך בחרב ביום הקהל וכו'. למדים אנו מזה שהטעם שירשנו את הארץ הוא בגלל שעמי כנען היו קוסמים. מבואר אם כן שארץ ישראל היא מציאות כזו שלא סובלת קוסמים ודורשי אל המתים וכדומה. וכתוב לפני כן (דברים יא י) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא בארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק. ארץ מצרים היא הארץ המתאימה לכל החבורות האלה. במצרים ההשקאה הולכת בדרך ממילא, אבל הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה, ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים ארץ אשר ה' א-להיך דרש אתה תמיד עיני ה' א-להיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה. ארץ זו היא מושגחת תמיד, ואין בה שום הרגל או מהלך, תמיד צריכים להוריד דברים חדשים מהשמים. זכינו לארץ ישראל בזכות בנימין, והיא נקראת על שם המקום הזה, שארץ ישראל תמיד ימין, וכל מי שמתרפה במקום הזה נפלט מכאן. הארץ הזאת נקראת ימין, והיא אותו ימין של בנימין. אין לנו שום זכות בארץ ישראל בגלל שנולדנו פה, רק בנימין נולד פה, ויש לנו זכות בזכותו, רק עד כמה שאנו מקיימים בנו את הענין של בנימין.

וישלה ד'

פרשת נתינת המנחה לעשו מצורפת לפרשה של המאבק בין יעקב לשרו של עשו, שהרי יעקב היה עסוק בהכנת המנחה, ובאמצע היה המאבק, ועומק הקשר בניהם הוא שהמאבק הוא באמת חלק מהמנחה, והם שתי פנים למעשה אחד. צריך להבין מה הקשר בין שני הדברים ומהו המעשה אבות סימן לבנים ששייך לכאן.

כתוב במשנה האחרונה בש"ס (עוקצים ג יב) אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח), להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. רואים אם כן שכל הבריאה, כל הש"י עולמות, שייכים לצדיק בפרט.

ע"י זהר ח"ב קסו ע"ב: [לפרש הפסוק: (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר] אור דא אתכליל במאתן ושבעה עלמין דאינון גניזין בסטרא דההוא אור ואתפשט בכלהו תחות כורסייא עלאה טמירא שריין אינון עולמות מסטרא דההוא ימינא תלת מאה ועשר אינון מאתן ושבע אינון בסטרא דימינא מאה ותלת אינון בסטרא דשמאלא ואינון תלת מאה ועשר ואלין אינון דקודשא בריך הוא מתקן תדיר לצדיקיא ומאלין מתפשטין כמה וכמה אוצרי המדה וכלהו גניזין לאתעדנא מנהון צדיקיא לעלמא אתי ועל אלין כתיב (משלי ח כא) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ועל אלין כתיב (ישעיה סד ג) עין לא ראתה אלהים זולתך וגו'

י"ש אלין תלת מאה ועשר עולמות גניזין תחות עלמא דאתי (ועל) אינון מאתן ושבע דאינון מסטרא דימינא אקרון אור קדמאה בגין דאפילו אור שמאלא אקרי אור אבל אור קדמאה איהו זמין למעבד תולדין לעלמא דאתי ואי תימא לעלמא דאתי ולא יתיר אלא אפילו בכל יומא ויומא דאי לא הוה האי אור עלמא לא יכיל למיקם דכתיב (תהלים פט ג) אמרתי עולם חסד יבנה

תרגום: האור הזה נכלל במאתים ושבעה עולמות שגנוזים בצד של אותו האור ומתפשט בכלם תחת הכסא הטמיר העליון שורים אותם עולמות מצד אותו הימין שלש מאות ועשרה הם מאתים ושבעה הם בצד הימין ומאה ושלושה הם בצד השמאל והם שלש מאות ועשרה ואלו הם שמתקן הקדוש ברוך הוא תמיד לצדיקים ומאלה מתפשטים כמה וכמה אוצרות החמדה וכולם גנוזים כדי להתעדן מהם הצדיקים בעולם הבא ועל אלה כתוב להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ועל אלה כתוב (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך וגו'.

י"ש אלה שלש מאות ועשרה עולמות שגנוזים תחת העולם הבא (ועל) אותם מאתים ושבעה שהם מצד הימין נקראים אור ראשון משום שאפילו אור השמאל נקרא אור אבל האור הראשון עתיד לעשות תולדות לעולם הבא ואם תאמר לעולם הבא ולא יותר אלא אפילו בכל יום ויום שאם האור הזה לא היה העולם לא יוכל להתקיים שכתוב אמרתי עולם חסד יבנה.

וע"י לקוטי תורה (פרשת וישלח): והנה אותן ק"ג עולמות שבצד שמאל גימ' מנח"ה כי הם מתעוררין אחר חצי היום כנודע כי אז שמאל דיצחק איתער לכן נקרא תפלת מנחה, וכו' אמנם סוד מנח"ה שהם גובר' יחזרו לעתיד ב"ב לאותיות נחמ"ה. ונחזור אל הפי" כי הלא ביארנו כי המנחה הם ק"ג עולמות של יד שמאל וזהו ויקח מן הבא בידו מנחה ולא בידיו רק בידו שהם הנבורות ידו אחת שהם סוד המנחה לפי שעשו נמשך מגבורות לכן ניתן לו חלק משם. אמנם עשו הרשע רמז לו כי גם הוא אם ירצה יכול לינק מכל י"ש עולמות ע"י קמרוגו בעו"ה וז"ש יש לי רב אחי כלומר הי"ש שלי.

והנה תמצא במנחה ששלח יעקב לעשו עזים מאתים כו' ח' תיבות רצופין מסיימות במ"ם הם נגד ח' שרצים שעומדים בקליפה וכנגדם בקדושה יש ג"כ ח' תיבות מסיימין במ"ם בענין הקרבן תמימים ומנחתם ונסכיהם לפרים וכו' הם נגד ח' מלכים שמלכו בארץ אדום שלהם שורש בקדושה כנודע וזהו שרמו יעקב בענין הקליפה באות מ' במנחה לומר מומיין הטיל יעקב בהם כדי שיפסלו לע"ז כמבמאר רז"ל. [נ"ל שכוונתו בזה היא שעל ידי נתינת מתנות לעשו, הוא הופך את הקלי' לתיקון, וצ"ע]

ועי' שער מאמרי רשב"י בא ע"ב: הענין הוא כי מילוי האחוריים של יה"ו דהוי"ה דאלפין הם בגימט' פ"ה והמילוי דאהי"ה דאלפין בהסיר הפשוט בגימט' קכ"ב ושניהם בגמטרי' או"ר ור"ז ושתי שמות אלו הם בז"א כי שם בחינת השמות כולן במילוי אלפין וזהו סוד אור ור"ז שלוקח הת"ת שהם שני השלישים של שלש מאות ועשר עולמות דתחות כרסייא עלאה בינה:

וכו' ז"א מתחיל קומתו מן חצי הת"ת של א"א הנקרא כתר והוא ממש ממצחית גופו דאריך ולמטה והנה כתר הוא תר"ך ומחציתם הם י"ש וכיון שכל פרצוף אריך נקרא כתר"ר. אם כן מה שלוקח ז"א ממנו שהיא מחציתו ממש כנז' הוא י"ש ואלו הם סוד י"ש עולמות הנז' כאן ולוקחם ז"א העומד תחות בינה כנודע והנה היא נקראת כורסייא טמירא.

וכו' והנה הם מתחלקין בג' ספירות שהם חג"ת דז"א העומדים תחות כרסייא דבינה עלאה ונמצא שהם מתחלקין ק"ג עולמות בכל ספירה מהם ושלשה פעמים ק"ג הם יש ונודע כי הת"ת רובו חסד ועם היותו מכריע בין חסד לגבורה הוא מטה כלפי חסד. ולכן הם מתחברים יחד ק"ג עולמות הת"ת עם ק"ג של חסד. ונעשין ר"ו עולמות ונשארין ק"ג לבדם לספירת הגבורה. (דף ו' ע"א) וכיון שאלו שנתחברו הם הרוב של הי"ש לכן לוקחים גם העולם האחר הנשאר ועודף על חשבון שלש פעמים ק"ג ואז נעשין או"ר עולמות כמנין ר"ז בחיבור הת"ת והחסד והק"ג לבדם הם בספירת הגבורה וכו' אבל בעת תפלת מנחה מתעוררים ק"ג עולמות של ספירת הגבורה כנודע כי שמאלא שלטא בעידן מנחה ולכן מנחה בגמטריא ק"ג (א"ש כן נכתב במקום אחר כי לכן עשו ישראל את העגל כמנין מנחה וע"ש):

זמן מנחה הוא לפנות ערב, זה הזמן שבו האור נחלש, והמנחה באה לתקן את החסרון הזה, לכן יש חיוב זהירות יותר בתפילת מנחה (כמש"כ בברכות ו ע"ב), שבזמן הזה אפשר יותר ליפול.

ועי' אפיקי ים (חולין דף צא ע"א): ויאבק איש עמו וכו' מלמד שהעלו אבק וכו' כבר ידוע ענין זה שהוא הי' סמא"ל שרו של עשו שהוא הנחש הקדמוני שפיתה את הוה והחטיא אדה"ר, וכן הי' עניינו עם יעקב שיעקב הי' שופרי' דאדה"ר ועש"ו הנחש הקדמוני, כמ"ש רבינו הגדול בפי' לס"ד מענין הברכות והבכורה והבגדים בגדי החמודות יעו"ש באריכות. וכמו בנחש עם אדם כתי' ואתה תשופנו עקב כמו כן כאן ויגע בכף ירכו וכו' וכמ"ש בזוהר דבגופא דילי' לא הי' לו שליטה רק בסוד ירכין לבר מגופא, ששם אחיזתם הני ברכי דרבנן דשלהי וכו'. והענין כי י"ש עלמין דעלמא דאתי הם מתחלקים לאו"ר מימינא וק"ג מנח"ה בשמאל, והם אברהם ויצחק הבוקר או"ר חסד דאברהם ואח"כ מנח"ה ביצחק כי בא השמש דשמשא אתחלש, וכמ"ש בזוהר ריש פ' שלח לך (ד' קנו ע"ב) כד נטי שמשא ואתחלש כדין אתפתח חד פתיחו בשמשא ואתכניש חילי' ושמאלא שליט ויצחק כרי בירא תחותי' וכו', והיינו שאז או"ר יוצא משמש ומנח"ה שמאלא שלטא. וכן כאן כל כוחו של עשו מסמ' דיצחק דאתי מיני' ויאבה יצחק את עשו וכו' כי ציד בפיו וכו', ולכן בלילה אז בא שרו של עשו ויאבק עמו בסוד אב"ק שהוא ק"ג הנ"ל, והוא עג"ל משור שבשמאל וכף רגליהם וכו'. ואב"ק הזה הוא ברגלין כמ"ש וענן אבק רגלו אלביש שמים קדרות

ונבין זאת יותר, שהרי עשו ויעקב עומדים בצורה של או או, כשזה קם זה נופל (רש"י בראשית כה כג – בנוי על עי' מגילה ו ע"א): קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן, ישבו שתיהן אל תאמן, חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי, תאמן. שנאמר אמלאה החרבה, אם מליאה זו חרבה זו. אם מליאה זו חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא, ולאום מלאום יאמין).

ובזה מובן הצירוף בין ההאבקות למנחה. כשכתוב במאבק (בראשית לב כו) וירא כי לא יכל לו, ז"א שהוא ראה שאי אפשר לו להתגבר לגמרי על יעקב אבינו. כשיש שתי מציאויות במציאות של או זה או זה, וכשזה קם זה נופל, ואחד מהם מובטח שלא יוכרע לגמרי, הרי שזה גופא גורם להכרעה מוחלטת של הצד השני. המאמץ של הצד האחד נגד הצד שמובטח שלא יוכרע לגמרי, יגרום לכך שהוא ישבור את עצמו לבסוף, כמש"כ (ויקרא רבה יח א) משל לאדם שרצה לשבור את עצם הלזו והוא הכה בו בפטיש עוד פעם ועוד פעם ועוד פעם עד שנשבר הפטיש. האבק והמנחה מכוונים הם לדבר אחד, אחד פה ואחד למעלה. המנחה מסלקת אותו מכל השטח, ואז נשאר יעקב קיים בלי שום שליטה של עשו. המקום שבו יש כן לעשו שליטה מקביל לכף ירך יעקב.

חנוכה א'

המועדים כולם מורים על החיבור והדביקות שיש לישראל אל ה' ית' ולכן נקראים מועד כמו (שמות כה כב) ונועדתי לך מעל הכפורת, שהוא לשון יעוד וחיבור (אור חדש עמוד סט). וכל מועד ומועד גורם חיבור מסוים של כלל ישראל אל אביהם שבשמים. יש בתורה בעיקר ג' מועדים, חוץ מר"ה יוה"כ שהם מתקנים תיקון מיוחד, והג' מועדים נקבעו כנגד ג' אבות, והם כנגד יצ"מ, מתן תורה, והשראת השכינה (הקמת המשכן), זהו סדר התהליך. נשתבש תהליך זה על ידי מעשה עגל, והוצרכו בני ישראל מחמת כך לשני זמני תיקון: עוד לידה, שר"ה היא במקום פסח, ועוד מתן תורה, שיוה"כ היא במקום שבועות, והתכלית של הכל היא סוכות.

היו שני ענינים שנשארו כביכול 'פתוחים' במתן תורה, והצריכו מדרבנן להוסיף עוד שני דברים בכלל ישראל כדי להשלים את המתן תורה. כתוב שבמתן תורה היתה טענת אונס, וזהו המודעא רבה לאורייתא (שבת פח ע"א) ז"א שבגלל שזה היה באונס אנחנו יכולים להיפטר ח"ו מכל קבלת התורה, ופורים בא לסגור את הפרצה הזאת. ביום שתוקנה הפרצה, נוסף עוד מועד, והוא כאילו עוד קבלת התורה. אבל יש לנו לדעת איזה ענין נשלם בחנוכה? והרי אין מועדים חדשים לגמרי, ורק יש מועדים דרבנן שהם נקבעו בצירוף למועדים של התורה.

כתוב (דברים פרק יח): נביא מקרבך מאחיך כמני יקים לך ה' אלקיך אליו תשמעון ככל אשר שאלת מעם ה' אלקיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע את קול ה' אלקי ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד ולא אמות. ז"א שהיתה טענה מצד בני ישראל שהם לא יכולים לעמוד במעמד הזה יותר, ויאמר ה' אלי היטיבו אשר דברו נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו, כאן בעצם מפורש שכל נבואה היא המשך של מתן תורה. ומה שכתוב בשעת מתן תורה היה קול גדול ולא יסף, כתוב בתרגום לא פסק, ז"א שכל נבואה היא המשך של מתן תורה, והיא שייכת לדורות, וזה כולל כל מה שיורו ויחדשו ויתקנו הנביאים והחכמים בכל הדורות (עבה"ק ג כג).

ענינו של מועד הנוכה הוא, לתקן את כלל ישראל במצב שתפסק הנבואה, שלא יהא ח"ו הפסק להמשכיות של מתן תורה. חז"ל דורשים על הפסוק מי כמוך באלים ה', מי כמוך באלמים (גיטין נו ע"ב), ו"א שזה עצמו גילוי מה, שה' שותק כביכול, וזוהי גבורתו, ששומע חרפתו ושותק. ההנהגה של מי כמוך באלמים היא ההנהגה שהתחילה אחרי שפסקה הנבואה מכלל ישראל, שמאז ואילך, ה' שותק, ומעם הדבר היא שכאשר נבנה מציאות חדשה, היא מתחילה כעיבור, שאז לא נתגלה רק החלק הכי גשמי, וההכי תחתונה של הגילוי, וזה לא ערכו בכלל, ולכן הוא בתכלית המיעוט, ולכן צריך שמירה יתירה, שאז יש שליטה ליצר הרע, ולכן אין אמת ומשפט בעולם ורק שקר גובר (פת"ש ז"א יז). ועי' ב"ע (ח ע"ב) מי כמוך באלים ה' שהוא מדבר בהיפוך בקטנות ז"א כמ"ש רז"ל מי כמוך באלמים שומע חרפתו ושותק שהוא בגלות בסוד הדורמיטא דמסתלקים המוחזין ואז מסתלק י"ה מאלקים ונשאר אדם והוא בסוד סילוק הדעת שהוא מתגלה בפומא שבו הדבור כמ"ש"ל.

ועי' אפיקי ים (שבת דף קד ע"א): בגלות ישראל בשפלות ואין ניכר מעלתם והם כמעט כמו שאינם במציאות רק בהסתר פנים שהן הן גבורותיו וכו', והוא כמו העיבור שניכר שעתידיה להוליד, וכמ"ש במדרש (איכ"ר פ"א) מלך בוד אבל מה הוא עושה יושב ודומם כך אני עושה וכו', וישראל נשארים סתומים במחשבה באימא. עוד יש ענין פנימי בזה כי אמרו רז"ל (חגיגה יד ע"א) כל דבור ודבור שיוצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך אחד וכו' ואמרו (פס"ר כא) בזמן שנחרב בהמ"ק כביכול כאלו נתמעטו פמליא של מעלה וכו'. והוא כי כתי' (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו וכו', ויש מאמר פתוח ומאמר סתום, והם עלמין סתימין ועלמין דאתגליין. והוא כי בזמן שבהמ"ק היה קיים אז ה' חידוש בנבראים לגלות תוס' טובה גם למטה בגלוי לישראל ובבהמ"ק, והם עלמין דאתגליין שהקב"ה מחדש בכל יום מ"ב והם המלאכים המתחדשים בכל עת. וכשנחרב בהמ"ק אותם התיקונים מכל מצות ומ"ט של הצדיקים נשארים סתומין בעלמין דלעילא, וע"ז נאמר (תהלים קיט פט) לעולם ה' דברך נצב בשמים וכו' והוא מאמר סתום שלא באו בגלוי למטה, והם השמים החדשים הנבראים תמיד ע"י תורה שעוסקים בה למטה ונשארים סתימין וגנוזים במרום למעלה עד לע"ל שאז יהיו בסוד מאמר פתוח, כמ"ש (ישעיה מ ה) ונגלה כבוד ה' וכו' כי פי ה' דבר.

משמע שיש מעלה שכל מעשינו כבר בעולמות נסתרים

זה חסרון נורא שה' ית' מפסיק לדבר, אבל מונח בזה חומרא יותר גדולה, והיא, ששתיקה כהודאה דמי. ונבאר דברינו: כתוב בסדר עולם פרק ל', עמד מלך גבור וכו' הוא אלכסנדרוס מוקדון וכו' עד כאן היו הנביאים מתנבאים ברוח הקודש ומשהרגו את היצר הרע (לע"ז) בטלה הנבואה – גר"א שם] מכאן ואילך הט' אונך ושמע דברי חכמים (משלי כב יז). רואים כאן שמלכות יון מתחבר לעצם ביטול היצר הרע לע"ז ולביטול הנבואה, וננסה להבין.

כל מלכות עד יון תפס שיש שורש לעולם הזה, ועבדו ע"ז, אבל מאז אלכסנדרוס ואילך התחיל מהלך של קדמות העולם, וממנה בא הרצון להבין כל מהלך העולם, שכל כמה שמבינים למה הכל קורה מסלקים כביכול גילוי רצונו ית' שהכל מובן על פי טבע. כל נבואה היתה מבטלת כל שורש לכל ענינם בכלל. שדיבור הבורא לאדם הוא בפירוש כניסה למערכת אחרת, וכן הדבר בניסים, ולכן מאז ואילך אין ניסים גלויים כמו שהיה ביצי"מ. עצם זה שה' נתן כח שליטה בעולם ליון מחייב שלא יהיה נבואה, וכן לא יהיה יצר לע"ז בעולם.

כשיש תובע והשני שותק יש לזה דין של שתיקה כהודאה. המידה ששייך להנוכה היא מידת ההוד, והוא שורש למידה הודאה. פירוש הענין של הוד היא דין בגילוי של חסד, והיא שורש לכל הטבה לרשעים בעולם הזה לכלות אותם לגמרי מעולם הבא. אם כן זהו דין נוראה ואיום, ובגלל שיש הנהגה של הוד כתוב (ברכות ז): אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתנרה בו (אדיר במרום תסא, וזה כל מה שהשתדלו תמיד ס"מ וכל חילותיו. וכל כחם היה בא להם מבצרה זאת. ובצרה מראה לשון בצורה, והוא ענין (תהלים עג, ד) כי אין הרצובות למותם ובריא אולם, שלפיכך חושב ס"מ שיוכל לקיים תמיד, ולקיים קטרונו הרע מפני הכח הזה, הנותן לו מקום לשלוט כרצונו, לפי עונותיהם של ישראל. והוא חושב שאז יוכל לעשות כל כך קטרונים לקדושה, שלא יהיה עוד אפשר לצאת מהם. וזאת היתה סברת המן ממש, וכל דומה לו, להשתדל בזמן שהשעה משחקת להם, לבנות כל כך בנינים רעים נגד הקדושה, שלא יהיה אפשר להיות תיקון לקלוקלים הגדולים ההם), שהנהגה באמת נתנה לו כדי לכלות אותו מהעולם.

צריכים לדעת שצורת האדם לא נשתנה מאז שהוא נברא רק שיש לו פנים חדשות, וכל כמה שמתרחקים מהר סיני ירידת הדורות היא שיש פנים יותר נמוכות של עבודה, ויצר וכו'. אם כן כאן היה שינוי שאין יצר לע"ז אלא רק יצר לביטול כל מערכת העבודה, כפירה.

צריכים לזכור שאין רע בא מלמעלה אם כן הצד הטוב שבשתיקה מלמעלה היא שכה הדיבור ניתן לחכמים וכאן הסוד של חכם עדיף מנביא (ב"ב יב.). ומאז יון וכל המסתעף ממלכות זו התחילה ההרחבה וההתפשטות של תורה שבעל פה, במקום הנבואה. מכאן בא הציווי הט אונך ושמע דברי חכמים. ההילוק בין דברי נבואה לדברי חכמים הוא, שלשמוע דברי נביא, לא צריכים להטות אוזן, שהרי זה גילוי מלמעלה שמבטל כל מציאות של עולם הזה, אבל לשמוע דברי חכמים השומע צריך להשתדל לשמוע, ובלי זה הוא לא ישמע כלום, שצריכים יצירת בית קיבול אצל השומע כדי שהוא יזכה לגילוי הנסתר הזאת.

רק מזה נבע המידה של נצחוני בני (ב"מ נט:), שמאז ואילך ה' רוצה שחכמי ישראל יקבעו ההנהגה, וזה עצם רצונו (מהר"ל באר הגולה באר הרביעי), אבל לצד הטמא אם יש שתיקה הם לוקחים מזה רשות לעשות מה שרוצים. כשה' נוהג בהנהגה של מי כמוך באלמים, איך מקיימים אז מקרא שכתוב קול גדול ולא יסף? כאן נכנסת המידה של הדיבורים שלנו, על ידי זה ממשיכים אנו את דיבורו ית', שהרי כלל ישראל הם בני כנ"ל אם כן הם לא נפרד אלא חלק מהגילוי בעצמו, ולכן בהם נמצא רצונו ית'.

הענין של המועד של הנוכה הוא, לתקן את הפרצה הזאת. מאז שפסקה נבואה, מעמד הר סיני כביכול נעצר, ולא היה לו המשכיות הלאה. כל הדיבורים שבאו אחר כך עקרו את מעמד הר סיני, והנוכה צריך לתקן את הפרצה הזאת. הנוכה הוא המועד היחיד שנקבע בלי נביאים. בהנוכה יש לנו עוד זמן של מתן תורתנו, שחזרנו לאותו קול גדול ולא יסף, שהיה נראה כאילו שפסק, ונתגלה שיש לו המשך.

זהו הפירוש באופן כללי במש"כ (דברי הימים א' כט יא) לך ה' הגדולה והגבורה ותפארת ונצח והוד, גדולה נתקן בפסח, גבורה נתקן בשבועות, תפארת נתקן בסוכות, נצח נתקן בפורים, שהיא הנצחון על האומה הרשעה, והוד נתקן בהנוכה. אחרי כל זה צריכים שני משיחים, משיח בן יוסף שיתקן את מידת כי כל בשמים ובארץ, ומשיח בן דוד שיתקן את מידת המלכות. אבל ההנהגה עד גילוי המשיחים, היא מידת ההוד שהיא השעה שמשחקת לרשעים, וכאילו ה' מודה להם.

מידת ההוד צריכה לגלות דיבורים אחרים והם (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו, ע"כ. כאן על ידי שהרב נותן והתלמיד מקבל ודווקא בין שניהם נוצר החידוש, וזה החיבור בין שניהם, וזה תולדה מחודשת, ואז יש ויקשב ה' וישמע, שזה גורם עוד חיבורים למעלה, וזה מתקן העולם התחתון, וזה יקרב הלידה שלא יהא רק עיבור (ב"ע יד ע"ב).

חנוכה ב'

עי' פסיקתא רבתי (פרשה ו): מה גדלו מעשיך ה' [וגו'] מהו מאד עמקו מחשבותיך אמר רבי חנינא בעשרים וחמשה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן שהקימו משה אחד בניסן כמה שכתב וביום החודש הראשון באחד לחדש תקים משכן אהל מעד (שמות מ' ב') וכל זמן שהיה מקופל היו ישראל מלמלאין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו שחשב לערב שמחת המשכן בחודש שנולד בו יצחק שבניסן נולד יצחק.

עי' נר מצוה (עמוד כד): התחלת האור ראוי לבית המקדש, כמו שאמרו במדרש: (ב"ר ג, ד) ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמר, ממקום בית המקדש נבראת האורה, הה"ד (יחזקאל, מג) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים. ואין כבודו אלא בית המקדש, כמד"א (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, עד כאן. ומה שאמר כי מן בית המקדש נברא האורה, דבר זה ידוע לנבונים כי כל שהוא מסולק מן הגשמי הוא אור בהיר, כאשר תבחין בנמצאים הגשמיים שכל שהוא גשמי יותר הוא עכור וחושך. וזה, כי הארץ היא גשמית, ולכך הארץ היא חשוכה לגמרי. והמים אינם כל כך גשמיים כמו הארץ, שיש לארץ גסות ועבות החמרי יותר, לכך המים הם זכים יותר. והרוח עוד יותר מסולק מן הגשמי, ולכך הרוח הוא יותר זך ויותר דק. והאש של מעלה, שהוא יסוד האש, הוא עוד יותר מסולק מן הגשמי, ולפיכך הוא יותר זך ויותר דק, עד שהכוכבים נראים מתוכה כלל. אין כאן דבר חוצץ כלל.

ומפני כי מקום בית המקדש הוא נבדל מן הגשמי, כאשר ידוע מענין בית המקדש שהוא נבדל ומסולק מן הגשמי, ובשביל זה אמרו בפרק קמא דבתרא (ד, א) על הורדוס כבה אורו של עולם, שהרג אלה החכמים שהם אורו של עולם, לכך יעסוק בבית המקדש שהוא אורו של עולם. ולכך אמרו שהאור שאינו גשמי רק מסולק מן הגשמי נברא ממקום בית המקדש. והדברים ידועים למשכילים ולנבונים. ולכך היה הנס בבית המקדש, בנרות, ביום כ"ה בכסליו, שהוא מיוחד להתנברות האור ואל התחלת האור כמו שהתבאר. ולפיכך אמר (פסיקתא רבתי, פסקא ותשלם כל המלאכה, פ' ה) המשכן נגמר בכ"ה בכסליו ולא הוקם עד אחד בניסן, וזה כמו שאמרנו, כי התחלת האור שהוא חדוש האור הוא שייך אל כ"ה בכסליו, ובית המקדש עצמו הוא האור כמו שאמרנו, ולכך נגמר המשכן שהוא התחלת האור בכ"ה בכסליו. אבל לא הוקם בארץ עד אחד בניסן, כי אין התחתונים ראויים לקבל האור הזה הוא אור בית המקדש, רק כאשר העולם בשלימות, והוא בחודש ניסן שאז העולם בשלימות, ואז הוקם המשכן בארץ להיות השלמה אחרונה אל העולם. אבל התחלת המשכן היה כאשר נגמר בנינו, וזה היה בכ"ה בכסליו כמו שאמרנו שאז יוצא אור לעולם ובית המקדש הוא האור:

בכ"ה אלול נברא העולם ובו ביום נאמר יהי אור, והאור שנברא אז הולך ופוחת עד שיא השפל, ואז הוא מתחיל מחדש לעלות ולזרוח, ושיא ההארה הוא בתמוז. כ"ה כסלו הוא היום שבו האור הגיע לשיא הפחיתות ואז מתחיל לעלות ולהאיר בחזרה.

ע"י תיקון"ז (כט ע"ב): [בעשר מיני שיר] תמינאה בהודאה וביה הוה משבח דוד הודו לה' ודא הוד ודאי למנצח הודו בהון רמיוזין נצח והוד ואינון נסין וביה שבה משה אז הה"ד (שמות טו א) אז ישיר משה בגין דאיהו הוד דיהיב למשה אז תקרא וה' יענה ואיהו (נ"א ואינון) תמינא יומין דמילה ובתריה ברית דאיהו יסוד צדיקא דעלמא וביה אתגליא י" [כט ע"א] דמילה עשיראה לעשר ספירן ואיהו הוד תמינא יומי דחנוכה לארבעה ועשרין יומין דאינון ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ומיד דעלה זית טרף בפיה שריא כ"ה על ישראל בכ"ה בכסלו ואלין אינון כ"ה אתוון דיחודא דאינון שמע ישראל וגו' ודא איהו חנוכה הנ"ז כ"ה

תרגום: השמיני בהודאה, ובו היה משבח דוד "הודו ליהו"ה", וזה הוד ודאי, למנצח הודו, בהם רמוזים נצח והוד, והם נסים, ובו שבה משה "אז", זהו שכתוב "אז ישיר משה" (&), משום שהוא הוד שניתן למשה, "אז תקרא ויהו"ה יענה" (ישעיה נח ט), והוא (והם) שמונה ימי מילה, ואחריו ברית שהוא יסוד צדיק העולם, ובו התגלה י' של מילה, עשירי לעשר ספירות. והוא הוד, שמונה ימי החנוכה, לעשרים וארבע ימים שהם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ומיד "שעלה זית טרף בפיה" (&), שורה כ"ה על ישראל, בכ"ה בכסלו, ואלו הם כ"ה אותיות היחוד שהם "שמע ישראל" וגו' (דברים ו ד), וזה הוא חנוכה הנ"ז כ"ה.

גר"א: ומיד דעלה זית כו', ר"ל, שמן דנרות דחנוכה:

[כל מערכת הפגיעה של יון היה בברוך שם שזה הגילוי של כל העולם הזה בידיו ית', ותחת שליטתו ית', אבל שמע ישראל אין לו שייכות ליון בכלל, אלא רק לזה שכלל ישראל נמצאים במשכן, אז יש הגילוי, ולכן בדווקא אנתנו חוגגים על יום כ"ה שבו נתגלה המעלה שבו אין מקום לפגיעה של יון, שהרי כל התנגדות לכלל ישראל אם היא במערכת שבו כלל ישראל קיימים אז אין נצחון, אלא רק זמני, ומקרי, אבל ברגע שנתגלה שאין מקום לויכוח, והתנגדות, זה הנצחון.]

בסדר עולם פרק ל' מסופר שמלך אלכסנדר, שהיה מלך יון שכבש את כל העולם כולו, ביקש להעמיד צלם בהיכל, והצליחו לשכנע להמנע מכך על ידי שהתחילו למנות מנין השנים בשטרות מתחילת ממשלת אלכסנדר, ובוה הוא נתפיים. כל בר דעת מבין שהפיוס היה במעשה שהוא מעין מה שהוא ביקש לעשות. וצריך להבין עומקו של ענין.

ע"י רמב"ן (טז ח) היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת. היינו שהיוונים כפרו בכל מה שלא ראו בעיניהם (זוהי עיקר טומאתם). שיטתם היתה שהאדם הוא שמחליט מה הוא אמת ומה הוא שקר, ושיטה זו לא מאפשרת כמובן קבלת התורה, שכן לשיטה זו אי אפשר לקבל דעת עליונה יותר. אמנם האמת היא שהדעת צריכה להגיע להכרה בגבולות של עצמה, ולהבנה שהיא תלויה בדעת עליונה יותר, ומחובתה לקבל דעת העליונה יותר.

כשאברהם הגיע להכרה זו, הציץ אליו בעל הבירה [ע"י ס"י (פ"ו מ"ז) כשבא אברהם אבינו ע"ה הביט וראה והבין וחקר וחקק וחצב ועלתה בידו הבריאה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן מיד נגלה עליו אדון הכל ית', והגיע על ידי כך לדעת גבוהה יותר ואזי, נתגלתה לו נבואה.

המהר"ל (נר מצוה כב) כותב על המסופר בחז"ל שיונים נכנסו בהיכל, שמספר המילה יון הוא באחד יותר מהיכל, להעיד על כך שזהו עצם ענינם, להתגבר על ההיכל. וכשאלכסנדר רצה להעמיד צלם בהיכל, ששם שער השמים, ששם מתחברים שמים וארץ, רצונו היה להלביש צורתו גם על ההיכל. כתוב בזכריה (ט יג) כי דרכתי לי יהודה קשת

מלאתי אפרים ועוררתי בניך ציון על בניך יון. [היכל היא גמ' שם ארנ-י, ועליו נאמר מקדש ארנ-י כוננו ידיך, וכתוב בגמ' כתובות שזה נעשה בשתי ידיו שלו ית', שבמקדש של מעלה יש גילוי של שם הוי"ה ומקדש של מטה בשם א"ד, שבמקדש של מטה השכינה נמצא עם הנמצאים וה' ית' מצטרף אל הנמצאים, ונתגלה אדנותו, אבל במקדש של מעלה זה שייך לשם הוי"ה שלא מצטרף אל הנבראים (גו"א שמות טו יז)].

ועי' פסיקתא רבתי (פרשה ב) בשעה שנצחו בניו של השמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט' י"ג).

כשאלכסנדר ביקש להעמיד צלם בהיכל, הוא ביקש בעצם לעקור את ציון. ציון בדרך כלל מרמז אל החיבור שבו מתחברים עליונים ותחתונים, לכן ציון בגמטריא יוסף שעל ידו היו מתחברים עליונים ותחתונים. ציון תמיד מלמד על מקום אחר. כמו שכתוב בהגדה שכלל ישראל היו מצוינים שמה במצרים, היינו שלא נתקו משורשיהם. מעתה הוי אומר כשאלכסנדר ביקש להעמיד צלם בהיכל הוא רצה להחיל צורתו גם על מקום זה, ולהשליט את שיטתו, שאין יותר ממה שרואים, גם על הנקודה שנקראת ציון.

טומאה נוספת כלולה בתורתה של יון, והיא, שכל חכמת יון להניח שהעולם קדמון. כל חכמתם מכוונת להוכחת והעמקת מסקנה זאת, ובוה יש עקירת התורה מהשורש שזה מתנגד ל'בראשית ברא אלקים'. הרמב"ם מעתיק את הדברים של אותו הרשע, שכן הדבר בלתי אפשרי שתהיה נקודה התחלתית לזמן, משום שכל מציאות הזמן היא המשך. אמנם אין בזה שמץ של טענה, כי בשבילנו בראשית היא בריאת הזמן, שכל מציאות הזמן היא זו שהולכת ומובילה מראשית לאחריה. הרמב"ם במורה נבוכים מביא משל להמחיש לנו שאי אפשר להכחיש מהמצב של מציאות להויה שלה, מאדם שמעולם לא ידע איך בני אדם נולדים, וסיפר לו מישהו איך אדם נולד, והוא צחק ובטל את דבריו, שלא יתכן כדבר הזה, שאין שום תנאי קיום בבטן האם. כך נראה אדם שמלביש מה שהוא רואה בעיני הבשר אשר לו בשרשי הדברים. המסקנה ממשל זה בשבילנו היא, שהמציאות היא מציאותו ית', ואין עוד מציאות חוץ ממנו ית'.

יון הוא יפיתו של יפת (מגילה ט:) ומקומו היה צריך להיות באהלי שם, להצטרף לאהלי שם – כגרים אמיתיים ולא כעבדים כמו כנען, אבל כאשר נתגלה כח של יפת בשלימות, שהוא במלכות יון, אז הם התקלקלו, וזהו לא מציאות של רשע אלא של שונה ופירש, שהוא קשה יותר (פסחים מט:), ולכן בדווקא עשו גזירות להכעים (בראשית רבה ב') שהחשיכה את עיני ישראל בגזרותיה, שדווקא יפת שהיה להם קשר בפנים, אז יש להם הכח של פנים להצטרף לרשעתם. צריכים לדעת שאין שונה ופירש אלא במי שיש טינא (לכלוך) בלבו (הגיגה טו), ז"א שהיה רשע מימיו (רש"י שם), וזה יוצא לבסוף. וזה הענין של יון נמשל לנמר, שכל פעם שיש שתי צבעים שמתחברים יוצא צבע אחד, אם לא שאחד מאמת מתגבר אז יש מקומות שנתגלה הצבע הטמון. ולכן איתא (הגיגה ט). מעות שלא יוכל לתקן מדובר גם על הבעל ערוה ומוליד ממזר וגם על ת"ח שפירש. שת"ח כשפירש אז הוא פורש עם כל התורה שלמד, שמתערב הקדושה והטינא בליבו. וזהו מציאות של יון שהיו באהלי שם, ולקחו את זה לרע (אדיר במרום הלום דניאל).

מעתה סלולה לנו הדרך להבין כיצד נתפיים אלכסנדר על ידי שהחלו למנות את סדר הזמן למלכותו, בגלל שהוא הבין שבזה הוא משיג את מטרתו בפן שונה מהעמדת צלם בהיכל, אין הבדל במושג העמדת צלם בהיכל ביחס של מקום או של זמן. כשכלל ישראל החליטו למנות זמן מאז שמלך אלכסנדר התחיל למשול בעולם, הם הורו בכך שהם מבטלים את הסדר זמן שלנו לסדר זמן שלו, והסדר לא מתחיל מבראשית ולא

מהחודש הזה לכם, אלא מתחילת ממשלת אלכסנדר. ולאור הבנת עומק הרעיון הטמון במעשה זה, יש לנו לתמוה, למה שאנחנו נמשיך למנות מזמן זה, אפילו עד היום?

אמנם טעם עמוק יש בספירה מיום זה, וזהו ביאורו. רבינו נסים גאון כותב בהקדמתו לש"ס שאותה שנה של תחילת ממשלת אלכסנדר נפסקה הנבואה. יש מנין שמונים בלילה ויש שמונים ביום. בלילה לא רואים שעות, אבל ביום אפשר לראות בשעות. לכן סדר הזמן של היום שונה מסדר הזמן של הלילה. יום מתחיל בנץ ונחשב שהוא ממשיך והולך, אבל כאשר מגיע הלילה, מונים את הזמן, כמה יש עוד עד לקראת היום. אין לו ללילה מוקד בעבר או בהווה, אלא בעתיד. עד ליום תחילת ממשלת אלכסנדר, היה העולם נראה אחרת, העולם היה שונה לגמרי כשהיתה בו נבואה. יון חדשו שאפשר להכחיש את מציאותו של הקב"ה, וזה לא היה שייך בזמן הנבואה. מאז שנפסקה הנבואה, ה' כביכול נאלם דומיה, ואין לו עוד קשר עם בני אדם ח"ו, זהו החושך שהביא יון אל העולם. שתי הטומאות קשורות זו אל זו, כי בזמן שהדעת תופסת את עצמה כמציאות שלימה, אזי אפשר לכפור בו ית'. מאז שיון בא לעולם, חושך בא לעולם ואנו נמצאים בעיצומו של לילה, וכל סדר הזמן מכוון לקראת הבוקר, לכן אנחנו משתמשים בתאריך שמתחיל מזמן של התחלת ממשלת אלכסנדר.

שתי טומאות הוריד יון לעולם: (א) שהדעת תופסת את עצמה כעצמאית וכמושלמת. (ב) לתת מציאות אמת למה שאיננו אמת, טומאה הסותרת את הפסוק 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ'. יון שאף לפגוע בשתי מידות ממידותיו ית'. אמונת שמע ישראל נסתרת על ידי האמונה בקדמות העולם, ואמונת ברוך שם כבוד מלכותו נסתרת על ידי האמונה שכל המציאות נקבעת על פי דעת האדם, שאין מקום שהוא ימצא עצמו מחויב. ההכרה היהודית שאדם כן מחויב על ידי דעת עליון היא שהביאה את הכהנים להילחם נגד היוונים, וכשנמרו להילחם הם הגיעו לשמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. איפה חנו? לאן הגיעו? הם הגיעו להכרה בתפיסת האמת שאין מקום ליון. הגלוי היא אור המנורה, שכתוב במסכת סופרים (כ ו) הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד. קשה מאד ההבנה של אור שלא משתמשים בו אלא רואים אותו, אבל ברור הדבר שהגילוי של שמע ישראל ושל קה"ק היא גילוי שאפשר לראותו אבל להשתמש בו אי אפשר, והגילוי של הסתר היא זה שנתגלה בלבם של חכמים הרצון ה', וכל מי שרוצה להתאבק בעפר רגליהם יזכה לקבל מזה. וע' לקמן עוד עומק בפרק על הלבנת פנים של יון.

הנוכה ג'

כתוב בפסוק (ויקרא כו מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני י-הוה א-להיהם, ודרשו על מקרא זה בגמרא (מסכת מגילה דף יא ע"א) שמואל אמר לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי פרסיים (היינו בגלות שלנו) כי אני ה' א-להיהם בימי גוג ומגוג עכ"ל. מגלים לנו חז"ל שבפסוק זה רמוזים כל הגלויות. ובמהרש"א תמה, איך שייך לומר שהפסוק הזה מדבר גם על גלות יון, והלא כתוב בתחילת הפסוק שהכל מדובר בארץ אויביהם, וכל מה שקרה בגלות יון קרה בארץ ישראל? וצריך לומר, שעצם הגלות הוא לא בהכרח יציאה מהארץ, אלא העיקר הוא מה שנמצאים תחת השני. ומ"מ למדים שמשוהו קרה במלכות יון שגרם שארץ ישראל תהיה בגדר של ארץ אויביהם.

כתוב בגמרא יומא (דף סט ע"א) בעשרים וחמשה במטבת יום הר גרוזים הוא דלא למספד, יום שבקשו כותיים את בית א-להינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו ונתנו להם, באו והודיעו את שמעון הצדיק (שהיה כהן גדול) מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעמף בבגדי כהונה ומיקירי ישראל עמו ואבוקות של אור בידיהן וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר, אמר להם מי הללו אמרו לו יהודים שמרדו בכך כיון שהגיע לאנטיפטרס זרחה חמה ופגעו זה בזה, כיון שראה לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו, אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה, אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי עכ"ל. אלכסנדר שכבש את כל העולם כולו הודה ברבים ואמר שהדמות של שמעון הצדיק הולכת לפני ובגלל זה אני מנצח בכל מלחמתי.

כתוב ברמב"ן פרשת תצוה על הפסוק (שמות כה ב) ועשית בגדי קדש לאהרן ואהיך לכבוד ולתפארת, וז"ל, לכבוד ולתפארת שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים, כמו שאמר הכתוב כחתן יכהן פאר (ישעיה סא י), כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבושו המלכים בזמן התורה וכו'. ועל דרך האמת, לכבוד ולתפארת, יאמר שיעשו בגדי קדש לאהרן לשרת בהם לכבוד השם השוכן בתוכם ולתפארת עום, כדכתיב (תהלים פט יח) כי תפארת עזמו אתה וכתוב (ישעיה סד י) בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו, וקדשנו הוא הכבוד ותפארתנו תפארת ישראל, (בית המקדש נקרא תפארת ישראל, כמש"כ (איכה ב א) השליך משמים ארץ תפארת ישראל ולא זכר הדם רגליו ביום אפן, והמכוון הוא לבית המקדש) ועוד נאמר (תהלים צו ו) עזו ותפארת במקדשו, וכן לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד (ישעיה ס יג), שיהיה מקום המקדש מפואר בתפארת, ומקום רגליו, שהוא מקום בית המקדש, מכובד בכבוד השם וכן ובישראל יתפאר (שם מד כג), שיהיה מראה ומיחד בהם תפארתו, וכן אמר למטה גם בבגדי הבנים כלם לכבוד ולתפארת (להלן פסוק מ), ואמר בקרבנות יעלו על רצון מזבחי ובית תפארת אפאר (ישעיה ס ז) והנה המזבח רצונו, והכבוד בית תפארתו והיו הבגדים צריכין עשייה לשמן, ויתכן שיהיו צריכין כוונה (בעשייתם), ולכן אמר ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה, שיבינו מה שיעשו וכבר אמרו (יומא סט) דמות דיוקנו מנצח לפני בבית מלחמתי עכ"ל.

ויש להבין מה הקשר בין הגמרא ביומא הנ"ל למה שהרמב"ן אמר עד כאן? ועכ"פ רואים מהרמב"ן שהדמות דיוקנו של שמעון הצדיק לא היתה בעצם דמותו, אלא הוא נגלה לו כשהוא לבוש בשמנה בגדים, כהן גדול בכיהונו, כשהם לכבוד ולתפארת. הרמב"ם כותב בהלכות חנוכה (פרק ג' הלכה א') וצר להם לישראל מאד מפניהם ולהצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום וכו'.

כתוב בסדר עולם פרק ל' שבשנה שמלך אלכסנדר נפטר מלאכי שהוא הנביא האחרון, וכתוב שם שעד כאן הנביאים היו מדברים ברוח הקודש, ומכאן והלאה הפא אונך ושמע דברי חכמים (משלי כב יז). היינו שכאן היה המעבר מ'נביאים' לאנשי כנסת הגדולה. הגר"א על סדר עולם כותב: פי' משהרגו את היצר הרע בטלה הנבואה. ביאור הדבר, שכל עוד שקיימת נבואה בעולם, אין שום מקום לכפור, להגיד שאין א-לוה. וכשנתבטל היצר הרע של עבודה זרה, מה שבא במקומו הוא היצר הרע של כפירה. כנגד עבודה זרה יש מערכת נבואה, והיא קשורה כולה לכחות עליוני עליונים.

איתא בגמרא (סנהדרין דף קב ע"ב) שמנשה הגיע לרב אשי בחלום ואמר לו, אם אתה היית אז בדור של יצר הרע של עבודה זרה, היית מקפל את בגדיך לרוץ לעבוד

עבודה זרה. שורש הכפירה טוען כך: הקב"ה נתן לאדם שכל שעל ידו הוא יכול ליצור לעצמו תמונת מציאות שלימה. והע"ז תפסה לעצמה השקפת חיים מסודרת, והיא שמה את הדגש על הענפים כמבואר ברמב"ם תחילת הלכות עכו"ם (&), שתחילת עבודה זרה היה בטעות שבגלל שה' ברא הכחות האלה שיש בשמים ונתן להם כח, לכן סברו הם שזהו כבודו לכבד אותם, וזוהי הטעות הנוראה ביותר, שהרי באמת אין לשום דבר כח מצד עצמו חוץ ממנו ית'. כל כח מציאותם בעולם הוא רק לגלות כבודו ית', שהם הפנים האמיתיים שבמציאות. תפיסת הע"ז משולה למי שמתחם אל היד של בן אדם ולא אל הבן אדם עצמו. שורש זה קיים גם בכפירה. הכפירה תופסת כך: הכל הולך אחרי השכל של הבן אדם, משום שאלו הם הכלים שיש לנו בעולם הזה, ועל ידם אפשר להגיע לכל מסקנה שיש בעולם, ואפשר גם להגיע למסקנה שאין א-לוה ח"ו.

אך באמת ה' נתן לנו שכל כדי שנבין מה שהוא מדבר אלינו, היינו שעל ידו נבין מה רצונו מאיתנו. השכל מהייב את האדם שיבטל את עצמו לשכל גבוה יותר, והוא סוד תורה שבעל פה. לכן מאותו מקור שבא הכפירה בא הענין של תורה שבעל פה. שומאת יון היא בזה, שהם הביאו לעולם כפירה, והוא על ידי זה שמבינים את כל המהלך של העולם, ועל ידי זה מסלקים את הקב"ה. בשכל טמונה הפרשת דרכים, או שהשכל מביא אותנו לכפירה גמורה, ולמסקנה שכל מה שלא רואים בעינינו, ולא מגיעים אליו בשכלנו, זה לא אמת, או שהשכל הזה מגיע לתפיסה שבלי לקבל שכל גבוה יותר, אין בו דעת, והוא רק נמצא כדי לקבל הדברים בצורה נכונה. העולם נברא בצורה של זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ז יד), לכן כשהיו נביאים היה יצר של עבודה זרה, וכשהיתה אפשרות כפירה בה' ית', היה העומק הגדול ביותר בתורה שבעל פה. המעבר בין נביאים לתורה שבעל פה נעשה על ידי אנשי כנסת הגדולה, שהיו מאה ועשרים זקנים ומתוכם כמה נביאים, כלומר שבו היו כלולים קצת זקנים וקצת נביאים. שמעון הצדיק היה משיירי אנשי כנסת הגדולה, והוא הראש והראשון למסלול של תורה שבעל פה, לכן הוא היה זה שסלל את הדרך לפני הכובשים של אלכסנדר, שאלכסנדר הביא את הנסיון נגד תורה שבעל פה. אותו כח שהוא ראש למרכבה הקדושה הוא צריך לסלול את הדרך בשביל המרכבה הטמאה, שיהיה משקל שכנגד שיצטרפו לנצח עליו. (דרך אגב המאן דאמר הראשון במשניות הוא שמעון הצדיק) בכך שאלכסנדר כבש את העולם היה כלול הענין שמאז ואילך כל העולם נשלט על ידי אותה תרבות, שענינה היא כפירה.

כל הטענות של הכפירה הם קושיות חזקות, ומי שלוקח את הטענות ועושה מהם ראיות, בא לידי כפירה, אבל מי שלוקח את הקושיות אך יוצא מנקודת הנחה, שהקושיות קושיות, אבל האמת נשארת במקומה, הוא בא לידי עומק אמונה שלא היה לפני כן, דווקא מכח הקושיות. זהו עצם הענין של תורה שבעל פה, לעמוד על עומק האמונה דווקא מתוך הקושיות. העוצמה של אנשי כנסת הגדולה היתה להניד, אדרבה. לדוגמא, הנביאים עצמם החליטו בזמן מסוים לא לומר בתפילה הגיבור והנורא, ואנשי כנסת הגדולה אמרו, אדרבה. היינו שהקושיא מביאה אותנו לתפיסת עומק יותר. צריכים להגיע למהלך זה כדי לנצח את יון. כל התרבות של היום היא תרבות של כפירה. העמידה בנסיון זהו ה'אדרבה'.

עדיין נותר לנו להבין איך הענין הזה מתקשר לשמעון הצדיק דווקא בבגדי כהונה שלו. יון מגיע מיפת בן נח, וכתוב בגמרא (מגילה ט ע"ב) על המשנה רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוניתי: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל אמר קרא יפת אלהי"ם ליפת וישכן באהלי שם דבריו של יפת יהיו באהלי שם ואימא גומר

ומנוג אמר רבי חייא בר אבא היינו טעמא דכתיב יפת אלהים יפת יפיותו של יפת יהא באהלי שם עכ"ל. רואים אם כן שיפת נתגלה ביון בגלל יופיו של יון. וכתוב שם ברש"י שהיופי נתגלה בדווקא בשפת יונית. איתא בנר מצוה יב: כל זה בגלל שיש ליונים החכמה יותר משאר אומות, וזה חכמה שתופסת כל הצדדים, שזהו תמיד ענין היופי שהיא מקיף את כל המערכת, ומגלה את הכל. להבין – הגילוי הכי עדינה של עולם הזה היא לא שזה לגילוי הכי מגושם של עולם עליון, ולכן הגילוי של החכמה – שכל עליון בעולם הזה היא הגילוי היפה ביותר. כתוב בגמ' קידושין (מט ע"ב) עשרה קבים יופי ירדו לעולם ט' נטלה ירושלים, היופי כאן היא עמקות התורה (אפיקי ים שם). והוא הכתוב (תהילים נ ב) מציון מכלל יפי אלהים הופיע, ז"א שהיופי האמיתי נמצא בציון. ואם יש עוד חכמה, עוד דבר עדינה בעולם שיש לו שייכות למשהו להיופי אמיתי, היא חכמת החיצונית, וזה מקומו של יון, וזה יופיו.

יוסף הצדיק משובח בזה שהיה (בראשית לט ו) יפה תאר ויפה מראה, ואחרי שכתוב על יוסף שהיה יפה מראה קשה הא דאיתא (תענית דף ז ע"א) אמרה ליה ברתיה דקיסר לרבי יהושע בן חנניה אי חכמה מפוארה בכלי מכוער – רבי יהושע בן חנניה היה מכוער במיוחד, והוא היה גדול חכמי מישראל וניצה את סבי דבי אתונא, ז"א שהוא היה זה שהתנגד במיוחד ליון. יהושע גילה לבת של קיסר שכמה שהכלי יותר פשוט כך הוא יכול להכיל אוצרות פנימיים יותר. הגמרא שם שואלת והא איכא שפירי דגמירי, ועונה אי הוון סנו טפי הוון גמירי (כלומר, והלא יש תלמידי חכמים שהם יפים? משיבה הגמרא, אמת, אך אם היו מכווערים, היו לומדים יותר) (מהר"ל ח"א ח"ב עמוד כ). התשובה להג"ל היא שבזמן שיופי הציון נתגלה, אז היופי שנראה היא היופי של פנים, וזה יופי של אמת, אבל בזמן הגלות, כל יופי היא יופי של חוץ, ושל יון, ולכן באמת הם לומדים פחות טוב בגלל השפעת היון עליהם.

נאמר אצל בגדי כהונה (שמות כח ב) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, התפארת הזאת היא הגילוי של הפנים, שזה מתפאר עומקם כלפי אחר, והיא התופסת את כל הצדדים. כאן רואים טעם הדבר שבבגדי כהונה שאלכסנדר ראה, שדווקא הגילוי של אדם שמגלה מידת ציון כאן, מידת היופי כאן היא השורש לכל מלכות יון, והם דומים לזה כקוף בפני בן אדם, ובגלל שאלכסנדר בטל ומסור לזה, לכן הוא השתחוה לו. שורש העבודה שלנו בזמן כזאת היא לתפוס מי קוף ומי בן אדם. בגלל הג"ל הבגדים הם שמונה שמונה תמיד מורה על המערכת שמעל עולם הזה, וכן בחנוכה יש ח' ימים בדווקא.

אם כנ"ל שכל יופי אמיתי נסתר, ונתגלה במקומו יופי חיצוני, אז מובן מאד שאם אנחנו בגלות, אפילו אם אנחנו בארץ ישראל זה עוד לא הא"י שמגלה הציון, והיופי, אלא זה כקוף בפני בן אדם, ולכן גם א"י היא ארץ אויביהם.

חנוכה ד'

כתוב בפרשת וזאת הברכה (דברים לג יא) שהברכה של לוי היתה, ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומו, וכתוב על זה ברש"י מחץ מתנים קמיו מתנים כענין שנאמר ומתניהם תמיד המעד, שלא יכלו לעמוד. היינו שתהיה להם מכה, שממנו לא יכלו לקום [עיי ספרי (ברכה פסקא יא): מחץ מתנים קמיו. כל מי שמעורר כנגדו על הכהונה מיד נופל. ד"א מחץ מתנים קמיו זה קרה]. ד"א ראה שעתידין השמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י"ב בני השמונאי

ואלעזר כנגד כמה רבבות לכך נאמר בריך ה' חילו ופועל ידיו תרצה. התפילה הזו מכוונת לבני חשמונים. וכתוב בתרגום יונתן שמה שכתוב שונאיו, הכוונה בזה, ולא יהי לסנאוי דיוחנן כהנא רבא רגל למיקום. וצריך להבין השייכות של יוחנן כה"ג לפסוק זה. ואמנם יוחנן כה"ג היה הבן של שמעון הצדיק, ואביו של מתתיהו, ועל ידו של ממתיהו נעשה הנס, אך מה השייכות של הברכה הזאת ליוחנן כהן גדול?

כתוב באבודרהם, לבאר מה שאנחנו אומרים בימי מתתיהו חשמונאי ובניו, שהשם חשמונאי הוא מיוחד ליוחנן כהן גדול. וכתוב במגילה (דף יא ע"א) תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כהן גדול, היינו שיוחנן כ"ג הוא חשמונאי, הוא יסד את המשפחה, וכתוב עליו לשון "העמדתי להם", היינו שהוא היה בתוך ההצלה, והיה צריך תפילה מיוחדת לשונאיו של יוחנן כהן גדול שלא יהיה להם רגל לקום.

הדבר יחיד שאנחנו יודעים על יוחנן כה"ג הוא, שהוא שימש שמונים שנה בכ"ג, ונכנס לפני ולפנים וראה כל מה שהוא ראה, ובסוף ימיו, נעשה צדוקי¹⁷. הצדוקים נוסדו בבית מדרש של אנטיגנוס איש סוכו, שהיה תלמיד של שמעון הצדיק, ובן דורו של יוחנן כהן גדול. יש כמה דברים שנכתבו מיוחנן כ"ג בתורה שבעל פה¹⁸, ויש לתמוה איך מזכירים אותו אם הוא לבסוף נעשה צדוקי? כתוב בגמרא ברכות (דף כט ע"א) אל תאמין בעצמך עד יום מותך ומביאים ראיה מיוחנן כהן גדול. הצדוקים נתחדשו בשלטון של יון, וסביב ענין זה היה היצר הרע והנסיון של אותו דור, שאף על פי שאנשי כנסת הגדולה בטלו יצר הרע לע"ז, אבל נשאר היצר הרע של כפירה. הבית מדרש הראשון בימי יון היה זה של אנטיגנוס איש סוכו ולכן דווקא מכאן יצאו הצדוקים. וכל כך התגברה טומאת יון עד כדי כך שהיה להם הכח העצום לקחת יוחנן כ"ג ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה, היה להם כח כל כך חזק לטמא עד שהפילו בכחם את הכה"ג.

כתוב בגמרא יומא (דף לט ע"א) תנו רבנן ארבעים שנה שמש שמעון הצדיק היה גורל (של שיעיר לה' ביום הכיפורים) עולה בימין מכאן ואילך (אחרי שהוא נפטר) פעמים עולה בימין פעמים עולה בשמאל והיה לשון של זהורית מלבין מכאן ואילך פעמים מלבין פעמים אינו מלבין והיה נר מערבי דולק (יותר מכל שאר נרות אע"פ שהתחיל בו, ונעשה גם כנס חנוכה) מכאן ואילך פעמים דולק פעמים כבה. וכתוב בגמרא שבת (דף כב ע"ב) על הפסוק (ויקרא כד ג) מחויץ לפרכת העדת באהל מועד יערך אתו אהרן מערב עד בקר לפני ה' תמיד חקת עולם לדרתיכם, מחויץ לפרוכת העדות יערוך, עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים.

הפשט הפשוט הוא היות שהארון נקרא עדות, לכן הפרוכת שלפניו קרויה פרוכת העדות, אבל כאן רואים שיש לפרוכת קשר לנר מערבי. וצריך לידע איך הם מקושרים? המהר"ל (&) מבאר זאת שעל ידי הנר המערבי שממנו היה מתחיל ובו היה מסיים נראה שהפרוכת היא פרוכת העדות¹⁹. [עי' ב"ע (כז ע"א): וז"ש להעלות נר תמיד שנוק' נק' נר

¹⁷ יש לשים לב שכהן רק משמש מגיל ל' ולכן אחרי פ' שנה היינו בגיל לפחות 110.

¹⁸ משניות מעשר שני פ"ה מט"ו.

¹⁹ ז"ל גו"א ויקרא כד ג: "לפרוכת העדות", דעל ידי נר המערבי שממנו היה מתחיל ובו היה מסיים נראה שהפרוכת הוא פרוכת העדות, שהרי הלוחות שנקראים "לוחות העדות" (שמות לא, יח), אין ראייה מזה שהלוחות הם עדות, דמנא לן דהשכינה עדיין בישראל, דשמא אין עוד השכינה

כידוע ובזיווג היא עולה מבריאה לאצילות ומ"ש תמיד הוא שרצונו ית' הוא שיהיה זיווג דו"ג מתמיד לעולם כמו שיהיה לע"ל וז"ס נר מערבי שהיה דולק כל היום והוא היה עדות ששכינה שורה בישראל שהיה סימן לזיווג זו"ג כמבואר. [שאע"ג שהלוחות קרויות עדות, אבל אין ראייה מזה שהם עדיין עדות, דמנלן שהשכינה עדיין שורה בישראל, הן אמת בשעת הנתינה הם היו עדות גמורה, אבל מאיפה יש לנו ראייה על עכשיו? על ידי הנר מערבי. נר המערבי מגלה על הלוחות. הנר המערבי עושה את הפרוכת, לפרוכת העדות. הלוחות צריכים עזרה, שאין מצדם הגדת עדות, וזה נעשה על ידי הנר מערבי, וזה עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל.

כתוב במהר"ל בסוף שבת (דף קל"ט)²⁰ ההיכל משם הנבואה (יוצאת לישראל) ששם המנורה, כי השכינה כאשר היתה שורה על נפש הנביא אז היה נפשו דבר קדוש לגמרי. ולכך דרשו ז"ל (קידושין דף עב ע"ב) ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה'.

סדר קבלת התורה היה ממש ליהושע לזקנים לנביאים ומנביאים לאנשי כנסת הגדולה, וכתוב ברש"י בספר שמואל שעלי היה הזקן האחרון (השופט האחרון) ושמואל היה הנביא הראשון, ומש"כ ששמואל היה תחילת הנביאים, אין זה רק בגדר של נביא אלא נביא בתור מקבלי התורה, והתחלתו היתה בהיכל דרך המנורה. הנבואה נתנה כדי שתהיה המשך של מעמד הר סיני, והנבואה היא הגדת עדות על מה שהיה בהר סיני, הנביאים ממשיכים לומר את הקול גדול ולא יסף (דברים ה יט)

בישראל, אך השתא על ידי נר מערבי נראה שהפרוכת הוא "פרוכת העדות", והלוחות הם עדות בין הקב"ה ובין ישראל, שהרי עדיין השכינה בישראל:

²⁰ ז"ל ח"א ח"א דף עב: (שבת קלט ע"א). ראשיה בשוחד ישפטו וכהנייה במחיר יודו וכו':
 לכך הקב"ה מביא עליהם ג' פורענות נג דג' דברים. דהיינו ראשיה בשוחד ישפטו וכהנייה במחיר יורו ונביאיה [בכסף] יקסמו, ואלו הם [שלשה דברים שהם הדין והתורה והנבואה הם כנגד הר הבית, היכל קודש הקדשים שם התורה בארון. ההיכל [משם הנבואה ש]שם המנורה כי השכינה כאשר היתה שורה על נפש הנביא אז הי' נפשו דבר קדוש לגמרי. ולכך דרשו ז"ל (קידושין ע"ב ב') ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' (ש"א ג') עד שלא שקעה נר של עלי הזריח נר של שמואל, והר הבית שם סנהדרין יושבים ודנין ומשם המשפט והדין יוצא לכל העולם:

שהיה אז²¹, וזה מש"כ (דברים יח יח) נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו, הדיבור נמשך ממי שהוא תולדה של משה רבינו²². ונמצא לפי זה שהעדות של המנורה היא העדות של הנבואה²³, שמעבירה וממשיכה את הקול של הר סיני שנמצא בארון בסתר. מאיפה יודעים שהר סיני ממשיך? הנר מערבי מספר את זה. הארון נקרא על שם האור, וכן התורה עצמה נקרא על שם האור, אורייתא. אבל אין בקיעה מהאור של הארון כלפי חוץ על ידי הארון, אלא זה נשאר בלב, והבקיעה רק על ידי הנר המערבי.

כתוב בחז"ל (בבא בתרא דף כה ע"ב) הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום, רואים שהמנורה היא הארה של חכמה. יש חכמה שנמצאת בלב, וחכמה כזו לא מקיימת את הכתוב חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח א), אבל יש עוד חכמה שמאירה כלפי חוץ.

איתא בגמרא (סוטה כא ע"א) דרש רבי מנחם בר יוסי כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור את המצוה בנר לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם, ע"כ. לאור אין גבול בכלל, אבל לנר יש גבול, שכל נר תלוי בכלי שמחזיק בו את השמן שלו. נר מערבי ענינו שהוא נר שעובר גבולות הטבע, לכן הוא הופך להיות אור, וזה הנס של הנר מערבי, ושל נר הנוכה. להעלות נר מצוה לתורה אור, שאז אין לו שום גבולות. על ידי המצוה שלנו, התורה מעידה לכל באי עולם ששכינה שורה בישראל. ההדלקה היא מעבר לגבולות של אנוש, והיא מקבילה לנבואה, וזה העדות לכל באי עולם ששכינה שורה בישראל.

הנבואה נפסקה עם אנשי כנסת הגדולה, שהיו אז ק"כ זקנים וביניהם כמה נביאים, ושמעון הצדיק היה משיירי אנשי כנסת הגדולה, היינו שנשאר עמו הכח שלהם, הכח של נבואה, לכן עדיין בער הנר תמיד בימיו. אבל כשהוא נסתלק, נפסקה לגמרי ההארה של נבואה, ונגמרה ההארה של הנר מערבי, ואז אין עוד עדות, והגם שלפעמים דלק הנר, אם

²¹ עי' עבה"ק (ח"ג פרק כא): החכמה העליונה העדן העליון המקור האמתי, שממנו נאצלו ונחקקו תורה שבכתב ותורה שבעל פה, אינו פוסק אבל הא נובע ובא תמיד, ואלו היה פוסק אפילו רגע היו חוזרים כל הנבראים להעדרם, כי הנביעה סבת ייחוד השם הגדול בכבודו, ובו קיום כל הנבראים, ועליו נאמר כי עמך מקור החיים, והם חיים שאין להם קצבה ותכלית, ואין עמם שום מות ושום הפסד, ולפי שטבע המקור ראוי שימצא במה שיחצב ממנו, חוייבה זאת ההוראה בתורה הנובלת משם שלא יראה בה הפסק לעולם, אבל יהיה מעינה נובע, להורות על המקור אשר חוצבה משם, ודבר זה למדנוהו מנותן התורה יתברך, כי הקול הגדול הוא אשר נתנה בו לא פסק, כי אחר שנתן לנו והשמיענו דברות קדשו שהם כלל כל התורה, לא פסק מלהשמיענו הפרטים על יד נביאו נאמן ביתו ע"ה, והיא כוונת אנקלוס ע"ה שתרגם קול גדול ולא יסף, קול רב ולא פסק, שאין הפסק לקול הגדול הוא, כי לעולם קורא בנצחיותו, וכל מה שהורו וחדשו ותקנו הנביאים והחכמים בכל הדורות, קבלוהו מן הקול ההוא שלא פסק, שבו נכללו כל הדינים והגזרות וההוראות, וכל מה שעתיד להתחדש, והם אל הקול ההוא בכל הדורות, כדמות החצוצרות אל פי האדם התוקע, או כדמות השופר המשמיע ומוציא קול התוקע לחוץ, ואין בזה שום חדוש מדעתם ומשכלם, כי אם מה שקבלו מן הקול ההוא בעמדם על הר סיני, הם מוציאים אותו עתה מן הכח אל הפועל, והכל נכלל במה שנאמר את כל הדברים האלה דבר יי' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף, וכענין שבארנו:

ועי' ב"ע (&): רזא דקול הוא בבניה קול גדול ולא יסף כמ"ש בזהר בכ"מ, ועי' זהר ח"א נ ע"ב: קול גדול, דכתיב (דברים ה יט) קול גדול ולא יסף, והאי קול פנימאה איהו דלא אשתמע ולא אתגליא.

²² עי' רמב"ם ב"ג עיקרים: והיסוד השביעי נבואת מרע"ה הוא שצריך להאמין שהיה אביהם של כל הנביאים הראשונים שהיו מלפניו והאחרונים שהיו אחריו כולם היו למטה ממנה במעלה והוא לבדו בחיר ה' מכל המין האנושי

²³ עי' מהר"ל שבת הנ"ל

אין זה בקביעות אלא לפעמים כן, לפעמים לא, זה איננו עדות. מתתיהו חידש את הנס הזה בעולם, וזה מש"כ הרמב"ן (במדבר ח ב), שאחרי כל הקרבנות של הנשיאים, ה' פייס את אהרן, ואמר לו המצוה שלך קיימת לעולם ועד, והנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות הנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו. אותו להעלות נר תמיד, מתקיים באותם נרות שאנחנו מדליקים. כתוב בר"ן בשבת שנרות חנוכה נתקנו כנגד המנורה, ושאלו כמה מגדולי אחרונים אם כן למה תקנו מעיקר הדין להדליק רק נר אחד? כנראה שהם תקנו כנגד נר המערבי, שבו היה הנס.

כל ימיו של שמעון הצדיק, היה לו נר המערבי, והיה למתתיהו הנר חנוכה, אבל ליוחנן כהן גדול לא היה לו נר מערבי ולא נר חנוכה. ומכיון שיש חיוב של עדות להעיד על הפרוכת העדות, לכן בלי העדות זה מצב מסוכן, שאם אין הגדת עדות, הדבר לא ברור. ואמנם, כשאינן שאלה, אין הסרון להיות בלי עדות, אבל אם יש שאלה, יש סכנה, וזה מה שקרה ליוחנן כהן גדול. על ידי טומאת יון, נוצר פקפוק בעדות ששכינה שורה בישראל, שהיה חושך, ולכן היו צריכים עדות, ומכיון שלא היה, זה היה סופו. ובזה מובן מה שמשה התפלל על שבט לוי, ברך ה' חלו, היינו שבזמן שהם יהפכו להיות חיל, בפעם הראשונה שכהנים ייצאו למלחמה, אז – מחץ מתנים קמיו, ומשנאיו של יוחנן כהן גדול, לא יהיה להם רגל לקום, שתהיה עדות ששכינה שורה בישראל.

בנר חנוכה נתחדשה נבואה חדשה בעולם, נבואה שבאה להעיד על השכינה בישראל במקום הנר מערבי, ולא על ידי נביאים אלא על ידי חכמים. החכמים שבדור עשו משהו שהיה מעין נבואה, שהם תקנו תקנה לדורות. כתוב בגמרא בבא בתרא (דף יב ע"א) אמר רבי אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בית המקדש וכו' אע"פ שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה, וכתוב על זה ברמב"ן אע"פ שניטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא ניטלה, אלא יודעים האמת ברוח הקדש שבקרבם. יש לחכמים מן חכמה שבאה להם מהארון והנר מערבי. החכמה שנתפסת בעיקרה היא התורה אור, וזה ההבנה במה שאמרנו שהיא כולה אור.

ועדיין צ"ע איך יוחנן כה"ג מצטרף להעמדתו להם? והלא רק על ידי מתתיהו ובניו נעשה הנס, ולא על ידו, ועכ"ז יוחנן כה"ג גם מוזכר. ועיקר הקושי הוא שהרי הוא נפל וסטה מדרך הישר, ונעשה צדוקי, והלא לא נתקיים אצלו שום קימה? להבין את זה צריכים להקדים עוד קושי, הרמב"ן כותב על הפסוק (בראשית מט י) לא יסור שבט מיהודה, שכל בני חשמונאי היו חסידי עליון, ובגלל שעברו על ציווי של יעקב אבינו שלא יסור שבט מיהודה, על כן כולם כלו עד שכל מי שאמר שהוא מבית חשמונאי, הוא עבד (קידושין דף ע"ב). וצ"ע מה הטעם לעונש גדול כל כך, הרי הם לכאורה לא עשו דבר כל כך נורא? וביותר קשה שהרי כתוב שהמשיח רק יגמור מה שהם התחילו (כמו שאומרים אז אגמור בשיר מזמור חנוכה המזבח). היינו שהם עשו מצוה חשובה כל כך, והאח זאת שחרם – בלייה?

הרמב"ן מסביר שהמלכות שייכת אך ורק ליהודה, ובית חשמונאי שמו את עצמם במקום שאינו מקומם, וממילא היו במצב שהם לא יכלו עוד להיות. כתוב בגמרא שבת, כשגברה מלכות בית חשמונאי, היינו שבזמן הנצחון הם היו מלכים, אע"פ שהם לא מלכו עוד כמה שנים אחרי זה. פירוש הדבר הוא שהשם חשמונאי היא לשון גם של גדולה וגם של כבוד, כמש"כ (תהילים סח לב) יאתיו חשמנים מני מצרים כוש תריץ ידיו לאלקים, היינו שזה כהונה עם דרגה במלכות. ופירוש הדבר הוא, שמלחמה שייכת רק למלכות ולא לכהונה, ובגלל שחשמני מלכו כדין רק כדי לנצח את יון, לכן נתקיים בהם דרגה של

מלכות, אבל לא מגיע להם יותר מאומה, לכן כשהם לקחו מלכות לעצמם, נכרתו כולם, שהם לקחו את המלכות כמלכות ולא כחלק של כהונה, ועל ידי זה הם שמו את עצמם במקום שאינו מקומם.

מלכות בית השמונאי היתה רק לצורך כך שכהנים יכנסו למלחמה, ויוחנן כהן גדול חידש את האפשרות הזאת. עד אז הנביאים הנהיגו את כלל ישראל, ובזמן יוחנן כה"ג היתה מציאות חדשה, שלא היתה עד אנשי כנסת הגדולה. אם בית השמונאי היו מלכים רק כדי לנצח את היונים, אזי הם היו מנצחים ונשארים, אבל מכיון שלקחו לעצמם יותר מזה, הם נאבדו. ולכן 'העמדתי להם' שייך גם ליוחנן כהן גדול. שכל נטילת המלכות היתה צריכה להיות רק כשנברה מלכות בית השמונאי ונצחו, וכל מלכות אחרת לא שייכת אליהם, מפני שיש לנו רק מלך אחד, והוא דוד מלך ישראל חי וקיים. מזכירים במשניות אותו יוחנן כהן גדול ששימש שמנים שנה ולבסוף נעשה צדוקי, בגלל שהוא היה מסכן, ולא עמד בנסיון הקשה של הדור, גם בגלל זה הוא מוזכר בתוך 'העמדתי להם'.

חנוכה ה'

כתוב בספר זכריה (ו א): ואשב ואשא עיני ואראה והנה ארבע מרכבות יצאות מבין שני ההרים וההרים הרי נחשת במרכבה הראשנה סוסים אדמים ובמרכבה השנית סוסים שחורים ובמרכבה השלישית סוסים לבנים ובמרכבה הרביעית סוסים ברדים אמצים ע"כ, וכתוב על זה בילקוט (זכריה תקעד - ו) וז"ל: והם ארבע מרכבות שבארבע מלכויות כנגד ארבע מחנות דגלים שבשעה שעשו מעשים לא טובים נפלו אלו ביד אלו גם את זה לעומת זה והאלקים עשה שיראו מלפניו סוסים אדומים זו מלכות בבל ששפכה כמה דמים בישראל אנת הוא ראשה דדהבא סוסים שחורים זו מלכות פרס ומדי תנינה דמיה לדוב שהושחרו פניהם של ישראל בגזרת המן סוסים לבנים זו מלכות יון שהלבינו פניהם של ישראל בהרופין וגדופין סוסים ברודים ואמוצים זו מלכות הרביעית שגזרו גזרות כמה גוונים משונים זו מזו עכ"ל.

אנחנו רגילים לומר על יון שעמדו על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, אבל מה הפירוש בדברי המדרש שהם מלבינים פנים של ישראל. ועל זה כתוב גם ברש"י תהלים על פרק פ' שמדבר על כל הצרות שקרו לכלל ישראל, ועל הפסוק (פ ו - ז) האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי, תשימנו מדון לשכנינו ואיבינו ילענו למו, אומר רש"י: האכלתם לחם דמעה - במצרים, ותשקמו בדמעות שלישי - בבבל, תשימנו מדון - אתה שם אותנו מדון לכל שכנינו שנתגרו בנו יון. ליון במיוחד הלעג. ואחר כך כתוב אלקים צבקות השיבנו והאר פניך ונושעה, וכתוב ברש"י השיבנו ונושעה - מבני יון. כתוב כאן שמלבד כל הלחץ וכו' של יון יש נוסף גם ענין של הלבנת פנים, חידופים גידופים ולעג וצ"ע פירוש וטעם הדבר.

המהר"ל מסביר בנר מצוה שעיקר ההתנגדות של יון לכלל ישראל הוא מצד השכל והחכמה, ומשם נובעות כל התוצאות. כתוב בפסוק ראשון בדה"א אדם, שת, אנוש, והגר"א שם מסביר שיש שלש צורות אדם: א. אדם שהוא יציר כפיו של הקב"ה ב. שת שכתוב עליו (בראשית ה ג) יולד בדמותו כצלמו, הוא עדיין בצלם אלקים, אבל הוא לא יציר כפיו אלא בן אדם ג. אנוש פחות ממנו כמש"כ מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תקפדנו, ובאנוש לא כתיב דמות וצלם. ועי' אדר"א בראשית ה ג: אע"פ שכל מין האסד הם בצלם מכל מקום בעצם לא נבראו בצלם רק אדם ושת ולכן יצא בת קול לר' בנאה ואמר אם בדמות דיוקני ומאנו שואילך לא נולדו עוד בדומות ובצלמו רק כקוף בפני אדם

ולכן נקרא כל האדם אחריו אנשים לשון ריבוי על שמו וכן כשרוצים לגנות האדם קורין אותו אנוש מה אנוש כי תזכרנו.

ועי' זהר ח"ג מה ע"א: תאנא בכמה דרגין אתקרי בר נש אדם גבר אנוש איש גדול שבכלם אדם (משום) דכתיב (בראשית א כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו וכתוב (שם טו) כי בצלם אלהים עשה את האדם

תרגום: שנינו בכמה דרגות נקרא: בן אדם, אדם, גבר, אנוש, איש. גדול שבכולם אדם, (משום) שכתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו, וכתוב כי בצלם אלהים עשה את האדם

ועי' גר"א במשלי ח ד: שהם כנגד ה' דרגות נרחני, ואנוש אין לו רק נפש שתופא דגופא

ועי' גר"א בתז"ח מא ע"ד: מסט' דאנוש שממנו התחילו הגלגולים כמש"ו. וזהו אנוש כחציר ימיו שדרשו על גלגולא (מב ע"א) דאדם בווהר פ' פנחס ע"ש שלכן נקראו כל האנשים בשם אנוש:

כתוב ברמב"ם הלכות ע"ז (פרק א' הלכה א – ב): בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה [שהוא הטעות הגדולה של עבודה זרה] ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה וזו היתה טעותם אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארום וכו' לא שהם אומרים שאין שם אלוך אלא כוכב זה הוא שירמיהו אומר וכו' הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא וכו' וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו, ע"כ. מהעובדה שדבר זה התחיל בימי אנוש, רואים שצורת האדם של אנוש חייבה את ההתדרדרות הזאת, מתפיסת עיקר לשכחה של עיקר, וזה גרם לאיבוד הצלם.

המהר"ל כותב על המשנה חביב אדם שנברא בצלם (אבות ג יד) שיש שני ענינים בצלם²⁴: א. שהוא עומד בקומה זקופה. ב. זיו פנים, וזה עיקרו.

זיו פניו של האדם נושא בו את צלמו ית', לכן מי שיש לו מעלת פנים ברור לו שאין אלהים אחרים על פניו. כשיררדים ממעלת הצלם, כמו שהיה אצל אנוש, ממילא יורד גם הזיו פנים, ולכן ירד מהם הלא יהיה לך אלהים אחרים על פניו וזה הוא השורש לכל ע"ו.

כשאנשי כנסת הגדולה בטלו את התאוה לע"ז, בהתחלת מלכות יון, התחילה מציאות חדשה של רע, שבמקום ע"ז בא לעולם מושג של כפירה. כל סטייה מהאמת היא סטייה מהצלם, או בע"ז או בכפירה. הרמב"ם מאריך להסביר ששורש הע"ז הוא שזה ההבל רצונך, בזמן של הסתר פנים אפשר לבוא לטעות כזו, וכך קרה בדור אנוש, וזה

²⁴ דרך החיים פג, מ"ד:

ויש לפרש מה שאמר הכתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו אין פירושו שיש אל השם יתברך צלם ודמות שאין הדבר כך כלל, אבל הכתוב בא לומר כי כאשר בא לרמוז בתמונה הגשמית מה שנמצא בהקב"ה בעיון נבדל מן הגשמי, כי בודאי יכול האדם לצייר בעיניו הגשמי דבר הנבדל הבלתי גשמי, דמיון זה כאשר בא לצייר השם יתברך שהוא מלך על הכל ואין עליו במציאות, הנה יצייר תמונה בזקיפה, וכו'.

והנה פירוש ויברא את האדם בצלמו, כי האדם הוא בצלמו של הקדוש ברוך הוא, ר"ל מתיחס לו יתברך מצד עולם הזה הגשמי, כי בריאת האדם בעולם הגשמי שיהיה האדם מלך בתחתונים כמו השם יתברך על הכל, ונברא מפני כך האדם בציוור הגשמי כמו שהוא יתברך נבדל, ושייך לומר על זה כי בצלם אלהים עשה את האדם ופירוש הגון הוא. ואם אתה רוצה לפרש מלת בצלמו הצלם שיש לו להשם יתברך לפי האמת, תפרש מה שנאמר נעשה אדם בצלמו כדמותנו, אף כי בודאי הצלם והדמות באים על התואר והתמונה, בכאן לא בא רק על עיקר הצלם והתמונה שכל דבר שיש לו צלם ודמות יש לו זיו והוא עיקר הצלם והדמות דהיינו האור והזיו של הצלם, וכמו שאמר הכתוב (דניאל ג') וצלם אנפוהי אשתני

שייך רק בדור שהוא שייך לצורת אנוש שאין לו צלם אלקים. כתוב בגמרא (שבת דף קח ע"ב) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת [ובן אדם יחזיק בה שמר שבת] מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו, ע"כ, רואים מגמרא זו שהשיא של ע"ז קרוי על שם אנוש, וזהו מפני שהוא היה השורש לכל הענין הזה. באותה צורת אדם שנקראת אנוש יש גם שורש של פריקת עול כמש"כ (דברים כ"ז – יח) פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרעה את הצמאה. האסון של 'להשכיחם תורתך' הוא הרצון להחיל עלינו צורת אדם של אנוש, שהיא צורת אדם של שכחה.

איפה נמצאת נקודת השורש של פריקת עול? הרמב"ם כותב במורה נבוכים (&) שהיסוד של חכמת יון הוא שהעולם צריך להיות קדמון וזה סותר את המילה הראשונה שבתורה, האומרת שכל הדברים נבראו יש מאין, וזה עיקר אמונתנו.

כאן טמון כל העיקר של טומאת יון. כל מי שנקודת המוצא שלו, הראשית שהוא מתחיל לחשוב, יוצאת ממצויאותו של המתבונן עצמו, והוא מזהה את עצמו עם המציאות עצמה, זהו אבי אבות הטומאה. שורש הכפירה הוא, נקודת המוצא, שהשורש של הכל הוא – הוא עצמו. ויוצא מזה בדרך ממילא שמכיון שנקודת המוצא של הכל היא הוא עצמו, וכל הדומה לו, ומכיון שעל נמצא אפשר לומר שהוא שאיננו, אבל על המציאות עצמה אי אפשר לומר כך, מחויב המציאות שהעולם קדום שהרי הוא המציאות.

זאת היתה הטענה של יון, שהטבע של המציאות מורה שאי אפשר שלא יהיה חוקי הטבע קבועים, ועל זה כותב הרמב"ם שכל זה נכון, אבל כל זה נברא, ואי אפשר להסיק מטבע הויה לטבע התהוות. משל לאדם חכם שבחיו לא ראה תהליכים של הריון ולידה (&). אם יגיע אליו מאן דהו ויספר לו איך הוא נולד, הוא ילעג לו בפנים, ויוכיח שזה לא נכון. ואנו יודעים שאפילו אם הוא יכתוב ספר שלם לבאר מדוע לא שייך שתהא הולדת אדם כך, זה לא שוה כלום. ובכן, גם בריאת דבר יש מאין היא מציאות בפני עצמה ויש לה מהלכים משלה, לכן אי אפשר ללמוד עליה מתוך המציאות הקיימת. אנחנו לא מציאותיות מוכרחות, ולא מציאותיות אמיתיות, אלא אנו קיימים בגלל שהקב"ה ברא אותנו ורצה בנו. אם לא חושבים ככה, נכלל בכלל הסוברים שאנחנו מציאות קודמת ח"ו. כשאנו שוכח מקורו, הוא כופר, ותופס את עצמו כמקורו.

מה שנשאר לנו מיון כיום, זהו כל מערכת הכפירה הקיימת בעולם ובכלל ישראל, ואם כן הנצחון שלנו על יון לא נגמר. הרמב"ם כותב בהלכות יום הכיפורים שבפולמוס של יון התחילה המינות בישראל, וזו התחילה בבית מדרש של אנטיגנוס איש סוכו ששם היה צדוק ובייתוס שמהם יצאו הצדוקים והבייתוסים. במה היתה המחשבה ראשונה של כפירה? אנטיגנוס איש סוכו לימד (אבות א ג): אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא תהיו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת (וי"ג על מנת שלא) לקבל פרס, והרמב"ם מביא מדרש ששני תלמידים אמרו שהרב אמר שאין גמול. איך יתכן שהם טעו להבין דברי הרב כך? והלא אפילו תלמיד פשוט ביותר היה צריך להבין שאין בדברים אלו רמז לכך שאין גמול. והלא בבית מדרש הזה כל אחד ואחד למד את כל התורה כולה, ואיך הם טעו בכך? ובאמת, הכיצד אפשר לבקש ממישהו לעשות משהו שלא על מנת לקבל פרס, למה שיעשהו? אלא שאנטיגנוס כיוון שיעשו לא משום פרס או עונש אלא משום שזה אמת. כשיודעים ומאמינים שעצם המציאות הוא לעשות רצונו ית', אזי באמת לא צריך פרס, וזה מה שאנטיגנוס לימד. פרס הוא פרוסה שלוקחים מלחם

הגדול, שנפרס ממצואות השלימה. אנטיגנוס לימד שלא לעשות מצוות על מנת לקבל קצת, אלא לשים עצמו בתוך הדבר השלם.

כדי לנהוג כן, צריך להבין את מצואות האמת, שאנחנו בעצם עבדי ה', וכל קיומנו הוא ברצונו ית', ונקודת המוצא שלנו היא באמונה בו ית'. אבל אם הבן אדם עצמו הוא מצואות אמת, לכן רק אפשר לחייב אותו לעשות משהוא אם מכריחים אותו. כאן בא לידי ביטוי ההבדל בין מקבלי התורה, לאי מקבלי התורה. כששוכחים את המקור, הדבר הראשון שנזכרים בו – זה את עצמנו, ומכאן שורש לכל מינות, שיש מצואות אחרת חוץ ממנו ית'.

כתוב על מלכות יון שעמדה על ישראל להשכיחם תורתך והרי קשה, איך אפשר להשכיח? כתוב בספר הפליאה ששכוח הוא אותיות חושך. החסרון העיקרי שבחושך הוא, שתפיסת מצואות האדם מצטמצמת רק בו בעצמו, מחמת שהוא לא רואה שום דבר חוץ מאת עצמו. כשיש אור, האדם רואה שקיימת מצואות שלימה שהוא נמצא בתוכה. כשאדם חי בחושך, התפיסה שלו מטשטשת לאט לאט, וככה הדברים מתחילים ומדרדרים. וזה הפירוש ב'להשכיחם תורתך', לשים אותנו במה שנקרא חושך. המהר"ל מאריך בהקדמה השלישית לגבורות לבאר מה שכתוב בגמרא ברכות (דף נח ע"א) לך ה' הגדולה והגבורה וכו' לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש. לך ה' הממלכה זה מלחמת עמלק, שאין הכסא שלם עד שימחה זכר של עמלק. הכסא הוא מלכות כמו שכתוב רק הכסא אנדל ממך (בראשית מא מ). והמתנשא זה מלחמת גוג ומגוג. גוג ומגוג הם שתי בני יון, וכדי לנצח על שני הבנים האלה של יון, זקוקים למידה נוספת על לך ה' הממלכה.

אומרים בתפילת ר"ה מלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך, ורואים מתפלה זו שמלכות הוא ענין בפני עצמו ואחר מהתנשאות. פירוש המושג להתנשא הוא, להתרומם מעל. המידה של לך ה' הממלכה סותמת את הפה של עמלק, אבל אפילו כשמתגלית המידה הזאת ליון עדיין יש פתחון פה. כי ענינו של יון הוא להתנשאות כמש"כ (יחזקאל לח ג) גוג נשיא ראש משך ותבל. יון בגמטריא אחד יותר מהיכל, שהם שמים את עצמם מעל ההיכל וכך שולטים על ההיכל, ומטמאים את כל השמנים בהיכל. איך אנחנו יכולים להתגבר על זה? כתוב (מגלה עמוקות סד) שבינה היא בגמטריא אחד יותר מיון, ולכן שרים בני בינה²⁵ ימי שמנה קבעו שיר ורננים. הם שמים את עצמם מעל ההיכל, היינו שלדעתם ההיכל נמצא בדרגה נמוכה יותר מהם ח"ו. כל מי שאין לו קשר לבינה, עליו יון יכול להשתלט אבל מי שרוצה להתגבר על יון הוא צריך לשייך את עצמו לבינה שהוא מעל יון.

²⁵ ע"י ספר הקנה (&): כהן הדיוט בטומאה זו מה ענינו. דע בני שכהן עובד עבודת הקרבנות וע"י העבודה מקרב הבנים באמם הם ז' בני בינה. וכאשר יפסק כח והשפע מכנ"י אחות לנו קטנה ושדיים אין לה אף כי היא

וע"י שערי אורה (פט ע"ב): שמונת ימי חנוכה שתיקנו, השמן בא מן הרצון לספירת הבינה, והבינה סוד המנורה ונרותיה, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח ב)²⁵. המנורה והנרות לפקוח עינים עוורות, פקח עיניך וראה, כי שמונת ימי חנוכה הם סוד העניין והנס הגדול, והיודעים עיקרי הדברים יודעים כי הנס הנעשה בשמן על ידי ספירת הבינה הוא, כי משם תולדת {צ ע"א} השמן מן הרצון. ולפיכך המנורה והנרות והשמן סוד כל הספירות, והמגלה סוד זה מנורת זכריה, שני צנתרות הזהב המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד יב), שאינם צריכים להביא שמן ממקום אחר, אלא שני הצנתרות מריקים בשנים זיתים עליה, המבין זה יבין סוד י"ה, וסוד כל הנשמה תהלל י"ה, וסוד הלל גמור בשמונה ימי חנוכה. הרי רמזנו לך רמזים גדולים וחזקים ועמוקים במה שתוכל להתבונן בסוד ההלל ובסוד כל מקום שנאמר בו תהילה.

יון הוא עם המיוחד בהלבנת פנים, מפני שהם מבטלים מכלל ישראל את הזיו פנים, וזה בדיוק כמש"כ בגמ' דאזיל סומקא ואתא חוורא. כתוב בתהלים (פרק עג) מזמור לאסף אך טוב לישראל אלקים לברי לבב ואני כמעט נטוי רגלי כאין שפכה אשרי כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה [אני רואה שהרשעים שלמים] כי אין הרצבות למותם ובריא אולם בעמל אנוש אינמו ועם אדם לא ינגעו לכן ענקתמו גאוה יעטף שית חמס למו יצא מחלב עינמו [וכתוב על זה ברש"י יצא מחלב עינימו – עיניהם בולטות מרוב שומן] עברו משכיות לבב [עברו משכיות לבב – יותר ממה שלבם מיחל ומצפה באה להם תאותם. עברו בהם בהשגת ידם את תאות לבם]. ימיקו וידברו ברע עשק ממרום ידברו שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ [זה שהם מדברים על שמים וארץ הוא שהכל תחתיהם] לכן ישיב עמו הלם ומי מלא ימצו למו ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל. [ועתה אומר דוד על עצמו:] אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי וכו' ואחשבה לדעת זאת עמל היא בעיני [רש"י מה היא מדרתו של הקב"ה כן הוא עמל בעיני נראית היתה מדה זאת לי עמל ולא משפט] עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריהם [אבל כשמגיעים למקדשי אל מבינים לאחריהם] אך בחלקות תשית למו הפלתם למשואות איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות כחלום מהקיץ אדני בעיר צלמם תבוה. המינות הזאת שרוד המלך מתאר בפרק זה, מתנשאת על כל העולם כולו.

חנוכה ו'

כתוב בגמרא שבת (דף כא ע"ב) מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשנברה מלכות בית השמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה, וכתוב על זה ברש"י הכי גרסינן ועשאום ימים טובים בהלל והודאה – לא שאסורין במלאכה, שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה עכ"ל. ויש לנו להבין, למה צריכים לקבוע את הימים האלה כימים טובים? והלא אפשר להגיד הודאה בלי שום יום טוב. ובגמרא פסחים (דף ק"ז ע"א) איתא לגבי אמירת הלל בחנוכה נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשננאלין אומרים אותו על גאולתן, וכתוב על זה ברש"י ועל כל צרה שלא תבא עליהם – לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה, מבואר שההלל שאומרים בחנוכה הוא על הגאולה מצרה. ושוב נשאל השאלה, למה היו צריכים לקבוע ימים אלו לימים טובים?

כתוב בערכין (דף י ע"א) דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב של עצרת ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת, מאי שנא בחג דאמרי' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא, דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן, שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא, לא איקרי מועד, ראש חודש דאיקרי מועד לימא לא איקדיש בעשיית מלאכה דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג טעון שירה ושאיין מקודש לחג אין טעון שירה, ראש השנה ויום הכפורים דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא, משום דר' אבהו דאמר רבי אבהו אמרו

מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים, אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני, והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר משום ניסא עכ"ל. מבואר בנמרא זו שאמירת ההלל בחנוכה היא בגלל הנס, ולכאורה זה סותר למש"כ רש"י בפסחים.

אומרים בנוסח של על הנסים: מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך. ולכאורה, בשלמא גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים זהו נס, אבל טמאים ביד טהורים אין לכאורה בזה נס בכלל. אך, באמת אין אנו מדברים כאן כלל מענין נס, ולהבין מדוע אין זה נס, יש להקדים מה שכתוב לגבי מלחמות כלל ישראל (במדבר י ט) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בהצצרת ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאיביכם עכ"ל. משמע ש'נושעתם מאיביכם' זהו מהלך טבעי, ואינו נס, אם תוקעים בחצצרות נכון, וכו' זה טבעי, כמו שמתכפרים ביוה"כ²⁶. נס זהו הנהגה המשתנה מהנהגה הקבועה, ואם נתגלה בפסוק, שכך הוא סדר הדברים, שישאל נוצחים במלחמה כשעושים מה שמוטל עליהם הרי מובן שאינו נס אלא זוהי הנהגה הקבועה. ואם כן נבין שמה שכתוב בעל הנסים אינו תאור הנס, אלא אנו אומרים את הסיבות שבגינן יון נמסר בידינו והם ה' סיבות, שהם היו זדים, רשעים, טמאים, גיבורים, ורבים, ואנחנו נצחנו בגלל ה' סיבות, שאנחנו היינו צדיקים, וטהורים, ומעטים, וחלשים, ועוסקי תורתך.

שורש הענין של יון מובן על פי נבואת דניאל, וכך נאמר (דניאל פרק ח): בשנת שלוש למלכות בלאשצר המלך חזון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה אלי בתחלה וכו' ראיתי את האיל (זה מלכות פרס ומדי) מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים (מלכות יון) בא מן המערב על פני כל הארץ ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיניו וכו' וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמד לפניו וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל לאיל מידו וצפיר העזים הגדיל עד מאד וכעצמו נשברה הקרן הגדלה עכ"ל, מבואר שעם התעצמותו גרמה שישבר את הקרן הגדולה, וכתוב בפרס"ג קרן אחד והוא אלכסנדר מוקדון, והקרן הוא המלוכה, ויבא עד האיל, שנלחם במלך פרס, וצפיר העזים הגדיל: הוא מלך יון הוא אלכסנדרוס הגדיל מאד במעשים גדולים שעברו על ידו: וכעצמו וכאשר נתרברב מאד אז מת אלכסנדרוס שנקרא הקרן הגדולה. כתוב באבן עזרא שאלכסנדר מת בגיל שלשים (ח ח). וכתוב בפרק יא ואני בשנת אחת לדריוש המדי עמדי למחזיק ולמעוז לו ועתה אמת אניד לך הנה עוד שלשה מלכים עמדים לפרס והרביעי יעשיר עשר גדול מכל וכחזקתו בעשרו יעיר הכל את מלכות יון ועמד מלך גבור ומשל ממשל רב ועשה כרצונו, וכתוב על זה ברש"י ועמד מלך גבור – בין הוא אלכסנדרוס מוקדון. וכעמדו תשבר מלכותו, וברש"י ד"ה וכעמדו תשבר מלכותו כתוב, וכשיתחזק הרבה ויעמוד על חזקתו תשבר מלכותו שימות. לכן כתוב פה פעמיים שסיבת הנפילה של יון היא עצם התגדלותו.

(15) ספר מעלות התורה - לרבי אברהם אחי הגר"א

זו תורה, על כן זכור אזכרנו עוד, והזכירה היא ברכה, כמו שנאמר: ה' זכרנו יברך כו' (תהלים קטו), שעל ידי הזכירה שזכר ה' אותנו, אנו זוכים לכל הברכות וגם על ידי הזכירה אנו נצולים מכל הצרות ומכל הקליפות, כמו שכתוב ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאיביכם (במדבר י ט):

ה' נתן למלך אלכסנדר כוחות ועוצמה, שאין דומה לזה, ועל ידי כך הוא התפשט על כל העולם כולו, אך זה היה רק לזמן קצר, הוא גם כבש את כל הדעות כולם, וזה קיים עד היום הזה. כתוב ברמב"ן פרשת בלק על הפסוק (במדבר כד כד) וצים מיד כתים וענו אשור וענו עבר וגם הוא עדי אבד, שזה נאמר על מלכות אדום, שאנחנו תחתם עכשיו, והיא ענף של מלכות יון. הגמרא לומדת מהפסוק (עובדיה א ח) הלוא ביום ההוא נאם ה' והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו, שמי שאמר יש חכמה באדום תאמין, יש תורה באדום אל תאמין, אע"פ שאדום אינו מיוחד לחכמה, אלא יון היא המלכות שמיוחדת לחכמה. נמצא אם כן שאדום היא המלכות שמשליטה וממשיכה חכמת יון בעולם. השליטה הזאת היא שליטה מלאה, שאפילו אלה שמתווכחים עימם, גם הם מתווכחים בכליו של יון. התוכן הפנימי של חכמת יון, היא, שיון היא מערכת דעת המבוססת על עיוות בהתייחסותם לעצם המציאות, היא טוענת תפיסה אחרת לעצם המציאות, לכן היא צריכה להשליט על כל מה שנקרא מציאות. כל מהות מלכות יון היא, שתהיה תפיסה אחרת לכל המציאות כולה. כתוב שהנקודה המרכזית של פרס ומדי היא לאכול ולהנות, לכן הם אינם צריכים להתפרס על כל העולם כולו, וכן הדבר בבבל, ואדום, ורק ליון יש צורך שתתפרס מלכותם על כל העולם כולו. בגלל שליון יש ענין זה, שהיא צריכה להשתלט על כל העולם כולו, ומכיון שדבר זה לא שייך, מחמת שאין בהם אמת, לכן רצונם זה עצמו מחייב ביטול של עצמם. שכל דבר שעצם ענינו להשתלט על הכל, וזה לא יתכן מחמת שזה שקר, כל כמה שהוא משתלט יותר, לכן יעמדו תשבר מלכותו (דניאל יא ד).

@מה היא נקודת המעבר בתפיסת המציאות שהיתה לפני יון, לתפיסה של יון?
 כתוב בגמרא (תמיד דף לב ע"ב) כי נפיק ואתי כתב אבבא דמחוזא (על הדלת) אנא אלכסנדרוס מוקדון הויתי שטייא (הייתי שוטה) עד דאתיתי למדינת אפריקי דנשיא (מקום שבו נשים שולטים) ויליפת עצה מן נשיא, כי שקיל ואתי יתיב אההוא מעיינא (כשהמשכתי ללכת ישבתי על המעין, ואכלתי לחם. ה' נתן לבן אדם עוצמה זו שביכולתו להשתלט על כל העולם כולו) קא אכיל נהמא הוו בידיה גולדני דמלחא (ודג מלוח) בהדי דמחזורי להו נפל בהו ריחא (בעוד שהיו רוחצים את הדג בים, הוא חזר וחי) אמר ש"מ האי עינא מנן עדן אתי. איכא דאמרי שקל מהנהו מיא טרא באפיה (הוא רחץ בנהר) איכא דאמרי אידלי כוליה (האיכא דאמרי סובר שזה לא ראוי לאלכסנדר, אלא הוא הלך אחרי המעין לפתחו, שהוא רצה לכבוש גם את זה) עד דמטא לפתחא דגן עדן (המהר"ל מסביר, הוא כבש את כל מערכת העולם עד פתח הגן עדן) רמא קלא פתחו לי בבא (וצעק תפתחו לי הדלת) אמרו ליה זה השער לה' וגו' (היינו שזה לא שייך לו) אמר להון אנא נמי מלכא אנא מיחשב חשיבנא הבו לי מידי (אני מלך, וחשוב, תנו לי משהו) יהבו ליה גולגלתא חדא (נתנו לו גלגל עין) אתייה תקליה לכוליה דהבא וכספא דידיה בהדיה לא הוה מתקליה (הוא שקל כנגד גלגל העין כל הזהב והכסף שלו, ולא הכריע את הכף, אלא העין היה שוקל יותר) אמר להון לרבנן מאי האי (מה זה) אמרי גולגלתא דעינא דבישרא ודמא דלא קא שבע (זה גלגל עין של בן אדם שלעולם לא שבע. כלומר, העין אף פעם לא שבעה מכסף, לכן הוא שוקל יותר) אמר להו ממאי דהכי הוא (מאיפה אתם יודעים את זה)? שקלי קלילי עפרא וכסייה לאלתר תקלא (לקחו קצת עפר וכסו את העין, ומיד הוא חזר למשקלו).²⁷

²⁷ המהר"ל מסביר בחידושי אגדות שאלכסנדר עצמו הגיע עד המקור שמשם החיים נובעים.

המתבאר מגמרא זו, שניתנה לאלכסנדר שליטה עד לפתח של גן עדן. הענין של ריחא טבא הוא שכמה שדבר חי יותר ריחו טוב יותר, וכל דבר כמה שריחו רע יותר, כך הוא פורש ממקור החיים. המעין שיוצא מגן עדן יש לו ריח טוב, ונותן ריח טוב אפילו לדבר מת, ואפילו לדג מלוח. הוא רצה להיכנס לגן עדן, והם ענו לו, אין זה מקום לחשובים, שאין כאן מקום כיבוש. ואז הוא ביקש ליתן לו דבר ממקור החיים שהוא שייך אליו. היינו שהוא לא יכול להיכנס לשם, ומה שנמצא שם, לא שייך אליו, אבל מה שיכול להיות מושלך אליו בכל זאת הוא הצד שלו במקור החיים, וזה גלגל עין של בן אדם שלא שבע, וזה המקור לכחו של אלכסנדר לכבוש את כל העולם כולו, הרצון שאין לו גבולות.

מהו הטבע של העין לא להיות שבע? והלא לכאורה האדם הוא זה שלא שבע, מה הביאור בכך שהעין לא שבע? יש שתי תפיסות מציאות, וזהו התהום שמבדיל בינינו ליון, והוא כך: צד אחד תופס את המציאות בהנחת יסוד שהוא מעבר לנו ולהשגתנו, ואנחנו לא יודעים על כן איך להתנהג בה, לכן צריכים ללמוד תורה לדעת מה יש לנו רשות לעשות, וזהו ע"ד שכתוב במדרש קהלת רבה (ז יט): בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי. וכך צריכה להיות התפיסה הראשונה של כל בר דעת. המציאות כולה מהיבתי, ואברהם אבינו החזיר תפיסה זו לעולם אחרי ששכחוה. התפיסה של יון היא תפיסה חדשה שיוצא מנקודת יסוד, שאני הוא המציאות, ואין שום דבר מעלי, רק מה שאני קובע – קיים. הרמב"ן כותב בפרשת אחרי מות על אריסטו (ויקרא טז ח) הגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא הגיע אליו הוא בסברתו איננו אמת, שהאמת היא רק מה שאני הגעתי אליו. נקודת מוצא כזו, מוליכה לתפיסה שכל המציאות משלימה למציאותו.

זהו איפוא נקודת המעבר בין מקבלי התורה לאותה טומאה. זאת העין שלא שבעה ששלחו לו מגן עדן, עין זו מעולם לא שבעה, שהעין מסתכלת במציאות ואוכלת אותה, ולכן תמיד צריכים עוד ועוד. תפיסה זו מבוססת על עיוות בשורשי הדברים, ובגלל תפיסה זו שדגל בה, הוא כבש את כל העולם כולו. כאן הוא הסוד, כשדבר מגיע עד גבולו, ומנסה לעבור גבולו, אז הוא הופך להיות אי – מציאות. יש רק עצה אחת לעין כזאת, כשהיא מכריעה את הכף נגד כל העולם כולו, לכסות אותה בעפר – לקברה.

ה' מנהיג את העולם הבא במידות גלויות, וכאן הכל מסתתר, ואותם דברים שמתגלים שם מתגלים גם פה, רק שכאן הם מתגלים בסתר. יש הנהגה אחת, שמעוררת בחובה שאלה גדולה עד שגם משה לא מצא תשובה לשאלה זו, והיא: צדיק ורע לו, ורשע וטוב לו. יש לזה תירוץ אחד, אבל הוא לא מתגלה בעולם הזה, והוא מה שכתוב (תהילים צב ז-ח) איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד. כתוב כאן סוד שהוא נורא ואיום. זוהי מידה שבה ה' מתגלה בעולם הזה כאילו שהוא מרוצה בהנהגה זו, אך ברגע שעוברים מעולם הזה לעולם הבא, כשהאמת מתגלה, נשאר האדם בלי זכויות לגמרי, והוא להשמדם עדי עד, וזה נורא מאד. בינתיים לא רואים את זה, ורואים רק את השעה שמשחקת לרשעים עכשיו. צריכים לדעת שכל זה הוא רק כדי להשמדם עדי עד. כשיגיע אותו עדי עד, אז הכל יתגלה. באותם פעמים שהנהגת העתיד כן נתגלה בעולם היה בזה גילוי מההנהגה של לעתיד לבא. דבר זה קרה פעמיים, בפורים זה נתגלה יותר, ובתנוכה זה יותר סתום. בפורים היה אחד שהגדיל עצמו עד שהגיע לעץ גבוה חמישים אמה, ושם זה נגמר, וזה מקביל לאלכסנדר שרצה להכנס לגן עדן. הצד השני של אותה מטבע הוא, ההנהגה עם הצדיקים שהם כעת,

וזה נותן לצדיקים מציאות איתנה יותר, שזה יונק מהם את השאריות של כלשהו מהמציאות שנשארה אצלם.

ה'מסרת גיבורים ביד חלשים' זהו בדיוק מאותה סיבה ש'מסרת ממאים ביד טהורים', שגיבורים הם אלה שהם רשעים וטוב להם, וחלשים הם צדיקים ורע להם, ורבים הם ההרבה בעולם הזה, ומעטים הם המעט בעולם הזה, וכאן – בניגוד להנהגה הקבועה – הצדיקים הצליחו. כשנתגלה משהו בעולם הזה מהנהגה הזאת, אזי כולם רואים שהגיבורים הם החלשים, והמעטים גיבורים. המפלה של יון נתגלתה בדיוק כמו נפילת אלכסנדר, כעמדו נשבר מלכותו, דווקא כשהיו גיבורים בשיא גבורתם – נפלו. אין חג על נס שהיה נגד סיסרא, יש חג רק בחנוכה משום שנתגלה בעולם הזה מידה זו, ונגאלנו על ידי כך מתפיסת מציאות של יון. אנחנו לא מודים אם כן בחנוכה ומהללים על מה שקרה, אלא יש לנו יום טוב על הגילוי של ההנהגה זאת. יש שני סוגי עיניים, אחד שרואה את המציאות כמו שהיא, ויש אחד שזוכה שכשהוא עובר יש לו נר דלוק על ראשו ובו הוא צופה בו מסוף העולם ועד סופו, והיא ראיית מציאות אחרת, ואנחנו מדליקים את הנר הזה בחנוכה. זרקו לאלכסנדר את העין שלו מגן עדן, ונצחנו אותו עד שם, ולנו נתנו את הנר שבו צופים בו מסוף העולם ועד סופו, ודרכו רואים את המציאות האמיתית. הגר"א כותב שנפש הוא ר"ת נר פתילה שמן, וגם כתוב בגר"א שנפש הוא טוב בא"ת ב"ש. וזה הסוד 'בהטיבו את הנרות', לעשות את הנפש לטוב כדי שיוכל להיות מוכן שיהיה נר דלוק על ראשו, הנר הוא הכלי, והאור מגיע מלמעלה. מי שמטיב את הנרות שלו, מובטח לו שיהיה לו נר דלוק על ראשו, שהאור מגיע מלמעלה, רק צריכים להיטיב את נרות. הגר"א כותב שהנפש היא טוב בא"ת ב"ש על הפסוק (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, נפש עם דעת הוא טוב, ובלי דעת הוא אינו טוב. נפש בלי דעת איננה שבעה בכלל, ולא יכולה לקבל שום אור מלמעלה, וזה מה שנתגלה לבית השמונאי.

עשרה בטבת א'

כתוב במסכת סופרים (פרק א'), (משנה ז) מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יוגית והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה²⁸: (משנה ח) שוב מעשה בתלמי המלך שכנס ע"ב זקנים והושיבם בשבעים ושנים בתים ולא גלה להם על מה כנסם לכל אחד ואחד מהם אמר להם כתבו לי תורת משה רבכם. נתן המקום עצה בלב כל אחד ואחד והסכימה דעתן לדעת אחת וכתבו לו תורה בפני עצמה: (משנה ט) וי"ג דבר שינו בה'²⁹. ואלו הן אלהים בראשית (בראשית א) ויאמר אלהים אעשה אדם בצלם ובדמות (שם) ויכל בששי וישבות בשביעי (שם ב) זכר ונקבה בראו (שם ה) הבה ארדה ואבלה שם (שם יא) ותשחק בקרוביה לאמר (שם יח) כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו אבוס (שם מט) ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושאי אדם (שמות ד) ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ

²⁸ מסכת ספר תורה פרק ראשון

(ח) אין כותבים עברית ולא מדיית ולא עילמת ולא יוגית שבעים זקנים כתבו התורה לתלמי המלך כתיבה יוגית והיה אותו היום קשה לישראל כיום שעשו את העגל שלא היתה תורה יכולה להתרגם כל צרכה:

מלשון המסכת סופרים משמע שזה ב' מעשים, וא' בכפיה וא' לא, והלא בכפיה היה קשה, וכאן משמע שזה מעשה א'.

²⁹ עי' תנחומא שמות פרק כב שזה עשרה דברים, ועי' שמ"ר ה ה שזה ח"י דברים

)

מצרים ובארץ כנען שלשים שנה וארבע מאות שנה (שם יב) ואל זאטומי בני ישראל לא שלח ידו (שם כד) לא חמד אחד מהם נשאתי (במדבר טז) את צעירת הרגלים (ויקרא יא דברים יד) אשר חלק ה' אלהיך אתם להאיר לכל העמים תחת כל השמים (דברים ד) אשר לא צויתי לעבדם (שם יז):

ועי' שו"ע או"ח תק"פ: (סעיף א') אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם ואף על פי שמקצתן בראש חדש יש מי שאומר שיתענו בו (וטוב שלא להשלים בראש החדש): (סעיף ב') בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלש ימים במו' בו לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו [עיי"ש בש"ך שאיתא בסליחות שמת בו עזרא הנביא].

³⁰ ובאמת לא מצינו מפורש מהו האסון בזה שתרגמו את התורה ליונית. ובמסכת סופרים כתוב עד כדי כך שיום זה היה קשה לישראל כיום שנעשה העגל³¹? וכידוע אנהנו סובלים מהעגל עד היום הזה, ומתים בגללו, אם כן אנהנו גם סובלים מתרגום התורה, בגלל שלא היתה יכולה להתרגם כל צרכה. ועלינו להשתדל להבין איזה חלק של התורה לא יכול להתרגם כל צרכה?

---

³⁰ כתוב במגילת תענית שמעשה זה היה בימים ח', ט', ו' טבת שאז נתרגמה התורה ליונית, וירדה חשכה לעולם ועל זה קבעו תענית של י' טבת.
³¹ ועי' שבת יז ע"א: ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל

³² ע"י נר מצוה למהר"ל (עמוד יב) האומה הזאת [יון³³] בקשו שיכתבו להם חכמים

³² הגרמ"ש בפרשת ויגש תשנ"ה האריך להסביר החסרון הוא בזה שיון תפסו חכמה ללא קשר לחיוב חייהם: יש שתי ענינים בדיבור א. גילוי, והוא הפירוש הפשוט של מילה, כמו בברית מילה. ב. הנהגה, כמש"כ (קהלת ח ד) באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה, דבר מלך מצוה, שהמלך שולט על ידי דיבורו, וגם ע"י סנהדרין (דף ח ע"א) כתיב כי אתה תבוא וכתוב כי אתה תביא אמר רבי יוחנן אמר לו משה ליהושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקדוש ברוך הוא טול מקל והך על קדקדם דבר אחר לדור ואין שני דברים. ה' הטביע כח בדיבור, שאפשר להלביש תוכן פנימי במילים של דיבור, ואז אותו תוכן פנימי מתגלה, וזה פן אחד, אבל יש עוד פן שהוא מחייב, שעצם ענין הדיבור הוא הנהגה. אדם נקרא מדבר כמש"כ בתרגום על הפסוק (בראשית ב ז) ויהי האדם לנפש חיה, לרוח ממללא, לרוח מדברת. וכתוב בנפה"ח שהיינו שע"י דיבורו, הוא מנהיג את כל העולם, כמו שהנפש מנהיגה את הגוף, כך האדם הוא מנהיג את כל העולם.

התורה נושאת בקרבה גם את שני שתי הדברים האלה, גילוי האמת והיותה מחייב, כי אי אפשר לגלות האמת בעולם בלי לחייב. אורייתא הוא מלשון מאור, שהיא מאירה מה שהיה סתום מקודם. התרגום של המילה תורה היא מורה דרך. כל אמת שלא מחייבת לנהוג על פיה, היא בכרח סותרת את עצמה. במלה אמת יש את ההתחלה האמצע והסוף של האותיות, ³² ללמדנו הדבר בא, שהאמת עוברת מהתחלה ועד הסוף, ומה שלא עובר עד הסוף הוא אינו אמת. כתוב בגמרא שבת (דף לא ע"א) אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים עתיך זה סדר מועד וכו' ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו. אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה עסקת בפריה ורביה צפית לישועה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא, משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה הלך והעלה לו אמר לו עירבת לי בהן קב חומטון אמר לו לאו אמר לו מוטב אם לא העלית. תורה הכוללת בקרבה את גילוי האמת בלי שתהא מחייב, מוטב שלא העלית. התורה והאדם הם מציאויות מקבילות זו לזו, שניהם מחולקים לתרי"ג (או במצות עשה ולא תעשה או בגידים ואיברים), ועל ידי האדם התורה מתגלית. יש עוד צורה הנקראת (קהלת ח א) חכמת אדם תאיר פניו, והיא מקבילה לתפיסת האמת שבתורה, ואדם בלי זיו פנים אינו חי. האדם אוצר בקרבו את האפשרות שהכל יכול להיות נתגלה על ידו.

פעם בני אדם היו או עובדי ה' או עובדי ע"ז, ולא היתה אפשרות של צורת אדם בלי אלו-ה. כתוב (קהלת ג יד): ידעתי כי כל אשר יעשה הא-להים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והא-להים עשה שיראו מלפניו. פירוש הכתוב שה' עשה שיראו ממנו, הוא שיראה היא, הבסיס הראשון של חובה, כמש"כ (תהילים קיא י) ראשית חכמה יראת ה'. גם במקומות שחז"ל מונים את המצות יראה היא המצוה הראשונה, מפני שהיא השער שבו נכנסים אל התורה. גם הבריאה כולה מחייבת, שהיא מגלה נפלאות ונוראות, וממילא זה מחייב, ורואים את זה אצל אברהם אבינו, שכתוב עליו (בראשית רבה לט א) שהוא ראה בירה אחת דולקת, והפירוש של דולקת היא - מונהגת, וזה מה שהוא אמר 'אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג'. הפירוש של בירה דולקת הוא, שהבירה רודפת כמש"כ (בראשית לא לו) ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי. יש לבריא מנהיג שמדבר, ומנהיג כל הבריאה כולה, והכל הולך אחריו. ונתבאר לנו מכל האמור, שה' מתגלה על ידי: התורה, האדם, והבריאה.

מאז שיון הגיע לעולם, כל העולם כולו מדברים או יונית או בשפות אחרות שהן תולדותיה. מאז שהעולם מדבר יונית, ניתק הקשר בין האמת למה שהיא מחייבת, שעכשיו האמת לא מחייבת אלא פוטר. היונית מראה שאין אף אחד שמנהיג את הכל, אלא הכל הולך מעצמו, וכתוב בחז"ל שגלגל הוא בגמטריא יון. חכמי יון כתבו שאין בעולם מושג של חוב, רק זכות, היינו שאני אין לי חוב כלפי התובע, אלא שלו יש זכות לתבוע, וכל מה שהאדם עושה זהו כדי שיהא לו זכויות. רחמנא ליצלן מהאי דעתא, האמת היא שאנחנו כולו חיוב, כך היא כל מציאותנו, ואין לנו שום זכות. כשכתוב והא-להים עשה שיראו מלפניו, היינו שה' יצר בריאה שתהיה תמיד מחוייבת. לפני שיון תרגמו את התורה ליונית, הם תרגמו את כל הבריאה כולה ליונית. הם השליטו את צורת הדיבור שלהם בעולם, והפכו את העולם. כתוב בסדר עולם פרק ל', שהנביא האחרון נסתלק מהעולם באותו שנה שהתחילה מלכות אלכסנדר מוקדון. יון הביאו דיבור חדש לעולם. הדיבור הראשון בעולם היה הדיבור שה' דיבר, ויון הוציאו את זה מהעולם. עצם הדיבור הוא גילוי של אמת שמחייבת, אבל אחרי יון, גילוי האמת מתכוין לפטור ולא לחייב.

כתוב שהיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה. מה ביאור הדבר שלא היתה יכולה להתרגם כל צרכה? כל צרכה של תורה הוא - שגילוי האמת יחייב בהחלט. אבל יונית לא סובלת חובה בכלל, אם כן ניתק האמת מהחייב. כלל ישראל פרשו מהר סיני פעמים: א. בעגל, וזה היה פרישה מחמת שסברו שיש אלוה אחר, וזה היה בזמן שהיה יצר של ע"ז בעולם. ב. תרגום התורה, שאז ניתק החיוב מהתורה. כתוב במשלי (סוף פרק א'): חכמות בחוץ תרנה ברחבות תתן קולה בראש המיות תקרא בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר עד מתי פתים תאהבו פתי ולצים לצון חמדו להם וכסילים ישנאו דעת תשובו לתוכחת

התורה יונית, כמו שמפורש במגילה (מגילה ט ע"א). אף כי בודאי אין לאומה הזאת חלק בתורה, כמו שאמרנו, ומכל מקום בקשו לכתוב להם התורה בלשון שלהם, וזה מורה שהחכמה שייך להם ביותר מן שאר האומות. ולכך דרשו ז"ל יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם (בראשית ט, כז), ופרשו ז"ל (מגילה ט ע"ב) א"ר חייא בר אבא היינו טעמא דכתיב יפת אלקים ליפת, יפיותו של יפת יהא באהלי שם, כלומר מן היופי של בני יפת, וזהו לשון יוני שהוא היפה יותר, יהיה התורה באהלי שם, כי מותר להיות התורה בלשון שלהם. וכ"ז מפני שיש לה החכמה יותר משאר אומות. והקירוב הזה עצמו היה גורם שרצו לאבד מהם התורה, כי אין גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו, ולפיכך רצו לאבד מהם התורה, ע"כ.

יש להדגיש כאן א' שזה חרבן העולם וטעם הדבר הוא כנסיון לכלל ישראל שיש תורה מן השמים, ומה שתרגמו בשביל תלמי שהיה כדי שלא יהרג ביהודים (כמש"כ לגבי ארנבת אשתו), ועי' באר הגולה (הבאר השישי &)

תורתנו והעתקתנו אמת ומה שנמצא בידם העתקת ע"ב זקנים שהעתיקו התורה יונית מזויפת ושקר נחלו אבותם. אמנם זה הגילוי של התורה לאומות. ועי' רמב"ם בפיה"מ לחלק: היסוד השמיני: והיסוד השמיני תורה מן השמים והוא שצריך להאמין כי כל התורה הזאת המצויה בידינו היום הזה היא התורה שנתנה למשה והיא כולה מפי הגבורה ר"ל שהשיגה כולה מפי הקדוש ברוך הוא בהשגה שנקראות אמירה ע"ד העברת הדבור ואין מי שידע ההשגה ההיא [אלא הוא ע"ה אשר השיג אותו, ושהוא במעלת לבלר] ויכתוב מה שנאמר מדברי הימים וענייני התורה ומצותיה ולכן נקרא ע"ה מחוקק ואין הפרש בין בני חם כוש ומצרים ובין אנכי יי' אלוהיך ושמע ישראל יי' א-להינו הכל מפי הגבורה והכל תורת יי' תמימה טהורה קדושה ואמת.

היינו בעשרה בטבת נתגלה תורה, וזה לא תורה מן השמים אלא זיוף, ומובן הדבר שזה קשה כיום שנעשה העגל, שהתורה וקב"ה חד הוא (&), ולכן זה מעמיד במקום הקב"ה או במקום התורה. עוד דבר צ"ע שהרי תורה שבכתב היא בחי' ו"ק בכל מקום, ותורה שבעל פה היא בחי' המלכות, וצ"ע אם בתרגום התורה ליונית מבטלים את זה, והופכים

הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אתכם. התורה עצמה קוראת ותובעת את אשר אמרנו. התורה היא אמת ומחייבת, ותובעת שנשוב לתוכחתה, אבל זה יתכן רק אם היא נלמדת בלשון שמקשר האמת לחיוב. אנחנו סובלים מאסון הזה עד היום הזה, התורה עדיין נתפסת כך. כל מי שרוצה להגיע לכח כביר שלומד תורה ומרגיש מחויב על ידי כך, הוא צריך לעבור מתרגום יונית ולהתחיל ללמוד את התורה בלשונה, כמו שהיא נתנה. היונים עשו לנו שני דברים, כמו שכתוב בהוספה לתפילה של חנוכה, 'להשכיחם תורתך', שלא יתפסו את האמת, זה שייך לדעת, וזה פגיעה באמיתת התורה. ועוד 'ולהעבירם מחוקי רצונך', לא לעשות מצות, זה פגיעה בתפיסת החובה. תפיסת החובה המתקשרת לתפיסת האמת היא גדר הסוד שנעשה קדם לנשמע.

כתוב בזכריה (ט יג): כי דרכתי לי יהודה קשת מלאתי אפרים ועוררתי בניך ציון על בניך יון ושמתוך כחרב גבור, וכתוב על זה ברש"י ועוררתי בניך ציון, על חיל אנטיוכס, היינו שדווקא בניך ציון צריכים להילחם נגד היונים. כתוב במדרש תנחומא (ויגש פרק י) בא וראה כל צרות שאירע ליוסף אירע לציון, וכתוב בקדמונים שיוסף הוא בגימטריא ציון. ציון הוא מלשון דבר המצוין ועומד בפני עצמו ולא נותן לעצמו להיות בטל, אלא הוא בולט על פני השטח. כדי שלא נהיה ח"ו בגדר בני יון אנחנו צריכים להיות בני ציון, מצוינים. אנחנו נמצאים בתוך תרבות רעה מאד, וכל כמה שנכנסים אליה, אנחנו נמצאים יותר בשליטת יון. כתוב בגמרא ר"ה (דף ל ע"א) על הפסוק (ירמיה ל יז) כי נדחה קראו לך ציון היא דרש אין לה דורש אין לה מכלל דבעיא דריש, היא צריכה דרישה. אם רוצים ללמוד התורה לא ביונית, אלא שיהיה בה משהו של כנתינתה, לשמוע תורה שנתנה באש, שכולה חיוב, צריכים לברוח ולמאוס באותה תרבות שהביאה חושך לעולם.

³³ ועי' רש"י מגילה ט ע"א שתלמי מלך מצרים היה:

את זה למציאות א', וכאשר יש רק לבנה ללא חמה אז זה ליקוי החמה, והיה חושך בעולם וכן במעשה עם שמאי בטל להלל, ועי' בשיעור הבאה על עמילת בתורה.

עשרה בטבת ב'

כהמשך ענין הגמ' במגילה הנ"ל: והנה מלשון רשב"ג משמע שאין הפשט שזה דבר מותר, אלא זה דבר שצריך פסוק להתירו. כתוב בהמשך הגמרא אמר רבי יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך, וכתוב על זה ברש"י שה'רבותינו' הוא רשב"ג הנ"ל שלומד את זה מפסוק. ובהמשך הגמרא מספרת: מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם, נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו לו אלקים ברא בראשית וכו' ע"כ. הגמרא סותרת את עצמה, שכתוב שהתירו רק בגלל מעשה של תלמי המלך, אבל באמת הסיבה שהתירו אינה בגלל המעשה אלא מחמת דרשת הפסוק? והתירוץ הוא, שמה שכתוב שהתירו רק בגלל המעשה של תלמי המלך, הפשט בזה שעל ידי הנס שה' נתן אותה עצה בלב כל אחד ואחד, בזה נתגלה שזהו דבר שצריך להיעשות, ואם כן זהו לא סיבת ההיתר, אלא ראיה לסבה שיש להתיר, וצ"ע.

מתוך ד' המלכויות ששלטו על כלל ישראל, השתים הראשונות היו בזמן שהיתה קיימת נבואה, והשתים אחרונות התחילו אחרי שנפסקה הנבואה. בשנה שנמלך מלך אלכסנדר, נפטר הנביא האחרון. ור' ניסן גאון כותב בהקדמתו לש"ס, שהתחילו למנות שטרות מזמן הזה, והמנין הוא מזמן של פיסוק הנבואה, שזה נחשב שהתחיל עולם אחר, ומונים מזה הזמן אפילו עד היום הזה. הגר"א כותב בסדר העולם שאלכסנדר רצה לשים צלם בהיכל ובגלל שהסכימו למנות שטרות מזמן מלכותו, הוא הסכים שלא לשים בתקופה היא, עברה התורה מנביאים לאנשי כנסת הגדולה, וצריכים לדעת שעד הנביאים היו כל המסירות בגדר אחת, ולכן כתוב אותו לשון בכל מסירה ומסירה מיהושע לזקנים ומזקנים לנביאים, אבל המסירה לאנשי כנסת הגדולה היתה מיוחדת, ולכן כתוב נביאים מסורה לאנשי כנסת הגדולה, וזה אופן מיוחד של תלמוד תורה, וזו תורה שבעל פה, שהיא מצורפת אלינו, ואנחנו משתדלים בה, ומבינים בה, ומה שאנחנו מבינים בה היא התורה.

כתוב (קדושין סו ע"א) כשאלעזר בן פורעיה אמר לינאי המלך להרוג את כל חכמי ישראל, הוא שאל תורה מה תהא עליה? ואלעזר בן פורעיה ענה, הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד. אמר רב נחמן בר יצחק מיד נזרקה בו אפיקורסות דהוה ליה למימר תינת תורה שבכתב תורה שבעל פה (היינו, שהוא היה צריך להשיב לו שאף שזה נכון ביחס לתורה שבכתב, אבל מה יהיה עם תורה שבעל פה). אם יש אפילו ספר תורה אחד בעולם, נחשב שעדיין יש תורה שבכתב בעולם, אבל אם אין חכמים, אז פוגעים ח"ו בתורה שבעל פה עצמה.

לכן קורעים על מיתת ישראל כמו על ספר תורה שנשרף (שבת קה ע"ב). עד זמן אנשי כנסת הגדולה הגילוי היה על ידי נביאים. הרמב"ם בהקדמה ביד החזקה מונה מסורת הנביאים, של מי קיבל ממי, ממשה רבינו עד עזרא. והרבה ראשונים לא סוברים כמוהו, וסוברים שאין דינים של רב ותלמיד אצל נביאים כמו שיש אחרי אנשי כנסת הגדולה. שכן בלימוד לא יתכן שתלמיד יסתור את דברי רבו, שכל תורתו היא תורת הרב, כשהוא קיבל תורה, הוא קיבל תורת רבו, אבל נבואה נתנה לנביא הבנה עמוקה,

והרחיבה דעתו ועל כן אין זה כמו לימוד של תורה שבעל פה, שהתורה נלמדת מתוך חושך, והסתר. בשתי המלכויות האחרונות, יחד עם השעבוד של כלל ישראל, שעבדו גם את התורה עצמה, והיא נמצאת באותה גלות שאנחנו נמצאים בה.

המהר"ל³⁴ כותב על מה שהגמרא בשבת (דף קלט ע"א) שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, שהטעם הוא בגלל שתורה היא צורת כלל ישראל, וכלל ישראל הם מפוזרים, ועל כן גם התורה היא באותה מצב, ולכן אי אפשר לצרף את הכל לאור אחד. אחרי שהתורה נמסרה מנביאים לאנשי כנסת הגדולה בני ישראל והתורה נהיו לזהות אחת, שהתורה היא לבנו, לכן הלשון בגמרא כשרוצים לומר שדבר זה אדעתא דפלוגני הוא, אליבא דפלוגני. למה משתמשים במילה לב? הלב הוא שורש חייו של אדם, והתורה מזדהה עם שורש חייו. כשדין מסוים היא אליבא דפלוגני, אין הפשט רק שהוא אמר את זה, אלא שזה עצם חייו, לכן אפשר לשאול סתירה ממימרא למימרא, שדעת אמנם אפשר לשנות, אבל חיים אי אפשר לשנות או להפסיק אותם לשניה³⁵.

עצם צורת לימוד תורה שבעל פה הוא על ידי יגיעה, לכן כתוב בתנחומא (נח פרק ג) העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה ט) אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר, כלומר דווקא מתוך החושך רואים את האור. כתוב בגמרא מגילה (דף יב ע"א) אמר רבא אף דניאל מעה בהאי חושבנא, דכתיב בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי בספרים מדקאמר בינותי מכלל דטעה. למדים מכאן שאין 'בינותי' בלי שתהא טעות לפני כן, לכן כל מי שמבין בפעם הראשונה, אות הדבר שהוא לא הבין נכון. וממילא, ביאור מה שמתפללים בשחרית, ותן בלבנו להבין היינו, להבין מתוך טעות.

כשה' שם אותנו בגלות שהמצב בה לא ברור, גם התורה לא ברורה, וזה כולל גם את הטעות שממנה מבינים את האמת, ונמצא שגם הגלויות צריכות להיות גלויות של תורה, שהתורה תאיר מתוך החושך. בגזירת הגלות שאחרי מלכות יון נכלל המצב של: להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, וזה נתגלה בשתי אופנים א. ביון, בתרגום התורה ליונית ב. באדום, בזה שהם אומרים שהתורה (שבכתב) שלהם, והם מבינים אותה יותר טוב. קודם להם, לא היה שום דבר כזה. כתוב בתוס' בגמרא גיטין (דף ס: ד"ה אתמוהי קא מתמה): במדרש אמרינן כמו זר נחשבו שעובדי כוכבים כתבו את התורה וכו' והלא מה שכתבתי להם כמו זר נחשבו שהעתיקו זרים, ע"כ, היינו שהם מוענים שכל מה שכתוב, זה שלהם יותר משלנו. מהחושך הזה, נתגלה המעמקים של תורה שבעל פה. עד הזמן הזה כל גלות וגלות הוציאה מעצמה עוד גילויים ועוד גילויים של מעמקי התורה שבעל פה, לכן כלול בגלויות הגזירה להשכיחם תורתך, דהיינו הגלות של התורה עצמה, שמתוך הטעות הזאת יבינו אותה יותר עמוק.

בני ישראל ידעו שתהיה גלות של כלל ישראל מהפסוק השני של החומש כמש"כ (בראשית רבה ב ד) והארץ היתה תהו ודרשו חז"ל זו גלות בבל, שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו זו גלות מדי (אסתר ו) ויבהילו להביא את המן וכו', אבל מאיפה ידעו מתי תתחיל הגלות של התורה ובמה זה חל? זאת נודע להם מהמעשה של תלמי

³⁴ ספר תפארת ישראל - פרק נו

התורה היא צורת ישראל וכפי מה שהם ישראל בעצמם כך התורה וכאשר גזר השם יתברך גלות על ישראל והם מפוזרים ומפורדים בכל העולם כך לא תמצא התורה רק מפוזר ומפורד ולא תמצא הלכה ברורה במקום אחד כמו שהם ישראל ומביא הכתוב ישוטטו לבקש דבר ה' וגו', ר"ל כי נתרחק השם יתברך לגמרי מישראל

³⁵ ולכן מובן למה כאשר מזכירים דעה של א' אומרים בלשון הווה, שהרע"א שואל והשני מתרץ, ולא שרע"א שאל והשני תירץ.

המלך. הדבר כשלעצמו הוא אסון שאין כמוהו, אבל מכל מקום זוהי הצורה איך שהתורה צריכה להיות אתנו באותה גלות, באותו אסון, ויש מחלוקת תנאים על מה חלה גלות זו, לפי חכמים על כל הע' לשונות, ולפי רשב"ג רק על לשון יון שבו היה המעשה, ולומדים מהפסוק שגם אחרי שהתורה תורגמה ליונית, מכל מקום היא עדיין נקראת תורה.

מה החסרון שיש בלשון יונית שלכן אי אפשר לתרגם את התורה כל צרכה? ומה הקשר בין מעשה זה ליום שנעשה בו העגל, שחז"ל (שבת פח ע"ב) מכנים את כלל ישראל על מעשה זה: עלובה כלה מזונה בתוך חופתה? כתוב בשמנה עשרה ליום טוב ורוממתנו מכל הלשונות, היינו שיש שתי מערכות לשון, ויש רמה שא"א להגיע אליה בלי לשון הקודש, זה מש"כ לא יכולה לתרגם כל צרכה, שכך חייב להיות שחסר ברוממות התורה בתרגומה. דווקא היופי של לשון יון הוא חסרוננו, שמלבישים את התורה ביופי שלא רק שהוא לא יופיה, אלא שהוא סותר את יופיה. כמה שהלשון יפה יותר, הרוממות נאבדת יותר.

כתוב בסליחות לעשרה בטבת שבשלושת ימים האלה (ח' ט' וי' טבת) היו ג' מכות וכתוב בפיוט דעכני בו, שנתקטן אורי. בח' תורגמה התורה ליונית בט' נסתלק עזרא (שהוא מלאכי הנביא האחרון) ב' סמך מלך בבל על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק (רמב"ם הלכות תעניות ה ב). זו גלות של כלל ישראל וירושלים והתורה, כולם יחד נכנסו לאותו שעבוד, וזה המעיט את קומת כלל ישראל. על ג' אלה נקבעו התעניות של עשרה בטבת, וכולם ענין אחד. כתוב בסוף הפיוט, ירח טבת מאד לקיתי בו ונשתנה עלי סדרי נתיבו, ומסתמא הכונה למה שהגמרא בסוף תענית (דף כט ע"א) אומרת, אמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא, ולכן בטבת אומרים חודש טבת מאד לקיתי בו, שבחודש הזה היה אתחלתא דפורענותא.

עשרה בטבת ג'

עשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק (רמב"ם הלכות תענית ה ב). כתוב באיכה (ד יב) לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים. ובאמת, דבר זה היה צריך להיות בלתי אפשרי. איך אפשר שאדם ישליח יד בעיר של הקב"ה הקשורה לירושלים של מעלה. כתוב במדרש בהקדמה למגילת איכה (ל) שלא נבזר אדן רב טבחים להחריב את ירושלים ועשה שם שלש שנים ומחצה בכל יום מקיף את ירושלים ולא היה יכול לכבשה בקש לחזור נתן הקב"ה בלבו, התחיל ממדד בחומה והיתה שוקעת בכל יום טפחיים ומחצה עד ששקעה כולה וכיון ששקעה כולה נכנסו השונאים לירושלים, על אותה שעה הוא אומר לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים. והנה פשט הדבר שירושלים כשהיא בדרגתה האמיתית לא ניתנת למדידה, היא מקושרת למדרגת ארוכה מארץ מידה – ועל כן אם החומה נכנסה תחת מדה, זה לא החומה של ירושלים. במה שנתן ה' בליבו למדוד את החומה טמונה התחלת החרבן.

הביטוי של ג' האסונות שקרו בימים האלה, נמצא בזה שהתורה מתורגמת ליונית, ונמצאת בגלות. התורה, הנבואה, והשראת השכינה בכלל ישראל – נמצאים בגלות. לאור המבואר אין לנו לשאול מה גודל האסון בזה שסמך מלך בבל על ירושלים, היות שכבר נחרב הבית? שכן כאמור, בזה שסמך מלך בבל על העיר נתבטל המימד האמיתי של ירושלים, ובאותה מידה בטל המימד של תורה שנמצאת בידינו, וכשנסתלקה הנבואה

בטל מימד הקשר של כל הבריאה עם בורא העולם. ועל זה אנחנו בוכים בשלשת הימים האלה.

עשרה בטבת ד'

כל המועדים שייכים ומצטרפים לענין החודש שבהם הם קיימים, ואנו רואים זאת מכך שהתורה בכל פעם שמזכירה את המועד היא מדגישה את החודש בו הוא קורה, כמש"כ (ויקרא כג ה) בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה' וכו'. ובגמרא ר"ה (דף יח ע"ב) אנו רואים שכך הוא הדבר גם לגבי התעניות מדאמרינן צום החמישי זה תשעה באב וכו', וכן בפורים רואים זאת במה שכל החודש כשר לקריאת המגילה. אמנם הנוכה הוא המועד היחיד שסותר לזה, שכן הוא שייך לשני חודשים. נראה מזה שיש מיוחדות במועד של הנוכה שמאפשר זאת, אף שכל מועד אחר לא מאפשר אותו.

מעם העובדה שכל המועדים משתייכים לחודש הוא פשוט, משום שתחילת כל המועדים היא יציאת מצרים, והיא התחילה ב'החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה' (שמות יב ב), וכן כתוב (דברים טז א), שמור את החדש האביב ועשית פסח לה' אלקיך כי בחדש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה. רואים שמודגש פה בדיוק הענין של החודש. וביאור הענין, צריכים לדעת שכל מועד נקבע על נס, והוא דבר חריג בסדר הבריאה, שסדר הבריאה כולו חול, והוא נוהג לגמרי על פי הטבע. ידוע שעם ישראל מונים ללבנה, ואומות העולם מונים לשמש, לכן הם תחת השמש. מאור הלבנה, כל ענינה הוא חידוש, שכן היא מתגדלת והולכת, ואחר כך מתקטנת עד שהיא איננה, ולאחר מכן היא מתחילה עוד פעם, ויש לה כח לגדול עוד עד שתהיה בגודל של החמה, כמו שיקרה במהרה בימינו. ביציאת מצרים, נתחדש מהלך לא קבוע, שאינו כפוף למהלכי הטבע, והוא שייך לנסים, וכל שאר המועדים (חוץ מהנוכה) הם תולדות מיציאת מצרים, היינו שהם תולדות של אותו חידוש שנתגלה ביציאת מצרים, וזהו הטעם שכל המועדים נקבעים על פי החודש, שהתאריך שלהם הוא בחודש מסוים.

המזמור על אילת השחר הוא נבואה על המעשה עם אסתר, והגמרא שואלת (יומא דף כט ע"א) למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים. והא איכא חנוכה, ניתנה לכתוב קא אמרינן עכ"ל. מה היינו ניתנה לכתוב? הפירוש הוא שיש מהלך מיוחד שהתחיל ביציאת מצרים ונגמר באסתר, ועל זה הגמרא שואלת שהרי יש גם נס חנוכה, ומתרצת שנס זה לא ניתן להיכתב. בגלל שהנס הזה לא ניתן להיכתב, לכן הוא אינו נכלל במערכת הנ"ל. וצריך עיון, מהי בדיוק מערכת הנסים הזאת שחנוכה לא שייכת אליהם. וביאור הענין הוא כך: כל מה שניתן להיכתב בתורה הוא גלוי בבריאה עצמה, אבל נס שלא ניתן להיכתב אפשר לעבור עליו בלי לראותו, ואפשר לראות אותו רק אם מתאמצים.

כתוב ביציאת מצרים (שמות ו ו-ח) לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלת אתכם מעבדתם ונאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'. היינו שכל זה היה צריך להיות חלק מעצם יציאת מצרים, היינו שבכלל יציאת מצרים, כלול גם מתן תורה, והענני כבוד,

והיה צריך לכלול גם ירושת הארץ, וכל זה נחרב בחרבן בית הראשון. ובגלל החרבן עלה על דעתם של אנשי אותו דור (של גלות בבל-מובא ברמב"ן שבת דף פח ע"א) הטענה: עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה. והנביא ה' ענה להם (יחזקאל כ לב-לג), והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כנוים כמשפחות הארצות לשרת עין ואבן, חי אני נאם א-דני י-הוה אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם עכ"ל. הם סברו שמכיון שכל מה שנתגלה ביציאת מצרים, כל האותות והמופתים, הכל התהפך נגד ירושלים, אם כן, נגמר הגילוי של יציאת מצרים, וכדי לסתום טענה זו היה עוד נס של 'הדור קבלוה בימי אחשורוש', ולהוכיח שלא נתבטלה קבלת התורה. אבל כל המהלך של נסים שמפורשים בבריאה, שבגללם היה ברור שה' בחר בכלל ישראל, ועליהם הוא משרה שכינתו, נגמר בנס זה.

ולמדים אנו מכל זה שהגילוי של נס חנוכה, הוא גילוי אחר לגמרי, עד כדי כך שהמועד הזה אינו זכר ליציאת מצרים, ורק זכר לגאולת יון. על כל המועדים נאמר שהזמן שלהם הוא בלילה, כמש"כ מה שחר סוף כל הלילה, היינו שנסים קוראים בסדר זמן שנקרא לילה, ופירוש הדבר מובן על פי דברי רמב"ן פרשת בא (יג טז), מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים. הפירוש של נסים נסתרים הוא-כל מערכת הטבע, שכולה מכוונת לגלות רצונו ית' למי שיודע להסתכל. אם כן, כל משך זמן הנסים הגלויים, רואים שכל מערכת הטבע היא נתפסת כדבר שהוא לילה, שאינו ברור כל כך. אכן, אחרי שנעשו כל הנסים נהיה יום, שכל המערכת נראית, וידוע שכולה נס.

היום שלנו שונה מהיום של כל שאר באי עולם, כמו שרואים במדרש תהלים (מזמור פו), הנני ה' כי אליך אקרא כל היום. וכי איפשר לו לאדם להתפלל כל היום, אלא העולם הזה שהוא יום לאומות העכו"ם ולילה לישראל עכ"ל. סדר היום איך שהוא, הוא קבוע ורצוי ונח לכל באי העולם, אבל בן אדם צריך להיות שוטה גמור כדי להעלות על הדעת שהדבר ימשיך כך, חייבים לדעת שהדבר הזה נגמר מהר מאד. היינו שכל מי שרוצה להיות את המערכת שה' נתן לנו, צריך להפוך את כל סדר החיים האלו, לדעת שאני לא חפץ בזאת, אלא הרצון להיחלץ מצורת חיים זאת. כל מי שממשיך בצורת החיים הזאת, הוא הולך אל התהו, והאיץ. פירוש אליך אקרא כל היום הוא, שאותו זמן שנקרא יום לאומות העולם, היינו שהיא נראית כמערכת מסודרת ונראית כמציאות איתנה, הוא לילה בשבילנו, ומזה אנחנו רוצים להיחלץ, שכן הוא באמת לילה שהולך לקראת יום. כל מי שרואה בעולם הזה יום, הוא יגיע ח"ו אחר כך ללילה, אבל מי שתופס את העולם הזה כלילה הוא יגיע אחר כך ליום.

ענין כל הנסים הוא להאיר הלילה, שאחר כך יבא יום, ומתוכם יאיר כל היום כולו. הדוגמא למציאות של יום לאומות העולם, שהוא לילה בשבילנו - היא יון. כל הענין של יון הוא לגלות סדר המציאות הגלויה לנו, ולהפוך אותה ליום, שנחשוב שאנחנו נמצאים במציאות קבועה ברורה, וידועה, ומכוונת, מציאות שבה מובן כל גלגל העולם (גלגל הוא בגימטריא יון). אע"פ שכל כמה שמעמיקים יותר רואים שיש יותר להבין, ומה שהבנו עד כאן הוא היה רק אפס קצה. יון באותו מעשה של כל הגילויים שלהם, סגרו לנו את השמים, ולנו מצב כזה הוא לילה, שאנחנו מחפשים יום אחר. אנחנו נמצאים בזמן שהכל נסתם, אין שום נבואה, או גילוי שכינה, וכל הסתימה הזאת קרתה בחדש טבת.

חודש טבת הוא הזמן החשוך ביותר, שאז הלילה הוא ארוך יותר מהיום, לכן הוא הרוב, והיום הוא המיעוט, ובטל במיעוט. כתוב באר"י והגר"א שהחדשים מקבילים לסדר הדגלים, אם כן חודש טבת מקביל לשבט דן, שהוא השבט העשירי, והוא מקביל לחדש העשירי. דן היה חונה בצפון למשכן, וכתוב במדרש שהוא היה דווקא שם, שהוא המקום

של ההסתר, וההצפנה. כתוב בזהר על הפסוק (שמות ב ב) ותצפנהו שלשה ירחים, שזה מרמז על השלשה חדשים שהארתו של משה נסתמה, והם טבת, תמוז, ואב-היינו שמושה רבינו אז צפון. על כן דן היה בצד צפון שכן הוא השבט הירוד ביותר בכלל ישראל, כמש"כ במדרש (תנחומא כי תשא פרק יג) הדל שבשבטים מדבק לו במשכן ואיזה ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן, וכן כתוב במדרש (תנחומא כי תצא פרק י) כל הנחשלים אחריו וכו' ורבי נחמיה אומר כל מי שהיה הענן פולטו היה נישול ורבנן אמרי שבט דן שפלטו הענן היו כולם עובדי ע"ג.³⁶

כתוב בסליחות לעשרה בטבת, ירח טבת מאד לקיתי בו, ונשתנו עלי סדרי נתיבו. רואים מכאן שזה חודש קשה מאד. וזה קשה שהרי מה שקרה בשבעה עשר בתמוז, ובתשעה באב היה הרבה יותר קשה? כתוב בחז"ל שבח' טבת הכריח מלך יון את הסנהדרין לתרגם את התורה ליונית, וירד הושך לעולם שלשה ימים, וכתוב במסכת סופרים (א ז) שהיה היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, בתשעה בו נסתלק עזרא הסופר (שהוא היה הנביא האחרון), ובעשרה בטבת סמך מלך בבל על ירושלים והביאה במצור ובמצוק. נמצא שדברים אלו אירעו יום אחרי יום, היינו שמה שקרה בשמיני נתפשט על שני ימים אחר כך, אע"פ שמה שקרה בשמיני קרה הרבה אחרי מה שקרה בתשיעי ועשירי. פירוש אסון זה שהתורה נתרגמה ליונית, שהיא לא יכולה להתלבש בלבושים האלה, וזה שם את התורה במצור ובמצוק. כשנלקחה מאתנו הנבואה, אז כל מערכת הדעת שלנו נכנסה למצור ובמצוק, וכשמלך בבל סמך על ירושלים שהיא מקום של השראת השכינה היינו שהשכינה נכנסה למצור ובמצוק. ומכיון שקב"ה ואורייתא וישראל מתקשרים דא בדא³⁷, לכן האסון שקרה בחדש טבת הוא ששלשתם נכנסו לגלות. התורה נמצאת בגלות בגלל תרגומה. כשהיתה נבואה לכלל ישראל, הכל היה שונה, שהיו שומעים ה' מדבר, והיה קשר בין שמים וארץ, וזה היה מצורף לחיים שלנו פה. בית המקדש הוא מקום השראת השכינה, ונבוכדנצר סתם את זה עד כדי כך, שכמעט ולא היה הארות אחר כך, שבבית שני, לא היתה השראת השכינה, ואפילו נסים גלויים לא היו רק כל זמן שהיה שמעון הצדיק חי, שהיה משיירי כנסת הגדולה, וכשהוא נסתלק, הכל נעלם, ושכינתו ית' נכנסה למצור ובמצוק.

אחרי כל זה האיר לנו ה' הארה חדשה, ועשה לנו נס שצריכים ללמוד אותו, ומי שמטריח עצמו ולומד הוא רואה את המציאות החדשה. נס זה לא מאיר לו את הלילה אלא מביא לו את היום. יצי"מ וכל תולדותיה היו בלילה, והם האירו את הלילה ליום, אבל הלילה נשאר לילה, אמנם בחנוכה, הנס עצמו הפך את הלילה ליום, שהוא היה יציאה מהמצור והמצוק של יון, והנאולה מיון מתיחסת ליום שהיא לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור (זכריה יד ז). חדש טבת הוא החדש החשוך ביותר שבחדשים, ומה שקרה בתמוז ואב התחיל בכך שסמך מלך בבל על ירושלים. איך אפשר לשים את ירושלים במצור ובמצוק? כתוב באיכה (ד יב) לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים. דבר זה לא יתכן, זה בית ה'. אלא כל הגלויות כולם הם רק גילויים איך הדברים נראים אצלנו בפנים, ובזה נמצא המקור לכך שירושלים והתורה יכנסו למצור ובמצוק, שאנחנו מכניסים את כל המערכת הזאת למצור ובמצוק. אם היינו נותנים

³⁶ כתוב בגמרא (סוכה דף נב ע"א) דרש רבי עזריא ואיתימא רבי יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצר הרע וכו' יואל קראו צפוני שנאמר ואת הצפוני ארחיק מעליכם והדחתיו אל ארץ ציה וכו'. תנו רבנן ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם - ז"א שהוא לא מגלה את עצמו שהוא היצר הרע, אלא הוא מתגלה כאילו שהוא היצר טוב.
³⁷ לא מצאתי אבל אולי הרב רוצה לכתוב וישראל ואורייתא וקב"ה חד

לתורה ולשכינה לפרוס כנפים בתוכינו, הם היו פורסים כנפים גם בעולם. מי שרוצה לראות ברור איך השכינה נראה אצלו, שיראה איך היא בעולם.

הגילוי של נרות הנוכה הוא אור שעד כמה שתופסים אותו אין בכלל חושך, ורק יום, ואין שום לילה. לכן הנוכה מתפרס על שני חדשים, כסלו שבו הוא התחיל ובטבת שהוא החודש החשוך ביותר, ורוב הנרות מדליקים בו (בדרך כלל). אחד מרבותינו אמר שהמספר של ל"ו נרות הוא, לכסות את הימים מכ"ה כסלו עד סוף טבת. הנצחון על יון לא כתוב, משום שזהו נצחון רק עד כמה שאנחנו מרגישים את זה בלבנו, רק עד כמה שזה נמצא במעמקי הלב של מקבלי התורה, וחזן מזה כל הנס לא נמצא בעולם, וכפי הכתוב, היינו כפי הגלוי, הכל בשליטת יון. מכיון שנס זה הוא ההתחלה של הגאולה העתידה, על כן כמה שהוא יהיה קיים יותר בלבנו, כך גדל הסיכוי שיאז אנמר בשיר מזמור הנוכה המזבח'.

עשרה בטבת ה'

כתוב בסליחות של עשרה בטבת ירח טבת מאד לקיתי בו, רואים שיש חסרון לא רק ביום עשרה בטבת, אלא יש חסרון מיוחד בחודש טבת. המקור לזה כתוב בזהר (פרשת שמות ח"ב דף יב ע"א): (מדובר על לידת משה) ותצפנהו שלשה ירחים [הצפינו משה שלש חדשים]. אלין תלת ירחין דדינא קשיא שריא בעלמא [אלה שלשה חדשים שדינים קשים שורים בעולם] ומאי נינהו (ומה הם?) תמוז, אב, טבת. משה היה הגואל הראשון וגם יהיה הגואל האחרון, ובג' חדשים האלה אורו של משה נסתר, שיש דין כל כך חזק בעולם, עד שאורו של משה מוסתר בחדשים אלה.

האר"י כותב שהחדשים שייכים לשבטים, לפי סדר הדגלים. מחנה דן היה הדגל העשירי (הראש של הכת האחרונה) ונמצא אם כן שהוא כנגד חודש טבת. בכלל ישראל היה פגם כבר מהתחלה, ביציאת מצרים, וזהו פסל מיכה שהיה לפני יציאת מצרים וגם במשך כל זמן משכן שילה. כתוב במדרש³⁸ ש"משה כתב על ציץ הזהב שם המפורש והיה תחתיו כצורת העגל וזרקו בנהר נילוס ואמר עלה שור, מיד צף ועלה ארונו של יוסף. מיכה לקח את השם הזה והחזיק את זה ברשותו והשתמש בו לע"ז. ואף יותר מכך איתא בחז"ל (מדרש תהלים ק"א) שפסל מיכה עבר עם כלל ישראל בקריעת ים סוף, שנאמר ועבר בים צרה. ובתרגום יהונתן נאמר על הפסוק (דברים כה יח) והיה בהניח ה' א-להיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר ה' א-להיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: גובריא משבטא דבית דן דהוה בידיהון פולחנא נוכראה והוה עננא פליט יתהון (אנשים משבט דן שהיה בידיהם עבודת כוכבים והענן היה פולט אותם). כתוב ביחזקאל (פרק טז) בן אדם הודע את ירושלם את תועבתיה ואמרת כה אמר א-דני י-הוה לירושלם מכרתיך ומלדתיך מארץ הכנעני איביך האמרי ואמך חתית וכו' ויצא לך שם בגוים ביפיך כי כליל הוא בהדרי אשר שמתי עליך נאם א-דני ה' ותבטחי ביפיך ותזני על שמך ותשפכי את תזנותיך על כל עובר לו יהיו, וכתוב על זה ברש"י היכן זה נתקיים, לו יהיו משנתאוון לך אתה הפקרת להם עצמך ולכל אשר שאל זנותך לו היה, וי"ת ולא כשר לך למעבד בן כאלו היה כתיב לא יהי וכל משל הזה על עגל המדבר ועל שאר עכו"ם שעבדו שבטו של דן במדבר כמו שכתוב כל הנחשלים אחריו (דברים כה) ומצינו

³⁸ מצאתי בתנחומא עקב ו בשלח ב, ולא בדיוק מה שהרב הזכיר

בפסיקתא זה שבטו של דן שהענן פולטו שהיו כולם עובדי עכו"ם. המבואר מכל זה הוא, ששבט דן היה פרוץ בענין ע"ז, והיה לו חיבור אליו.

כתוב בהקמת המשכן שהיה אהליאב ממטה דן ובצלאל ממטה יהודה (שמות לה לד), ואיתא במדרש (תנחומא כי תשא פרק יג) שה' צירף את יהודה שהיה היותר מעולה שבשבטים ודן שהיה הנמוך ביותר. וכדי לבנות המשכן היו צריכים שיצטרפו מהמעולים שבשבטים ומהנמוכים. שבט דן היה השבט הכי נמוך שמושך כלפי מטה. כל השבטים הם מצטרפים לענין אחד, והם כל כלל ישראל, כמש"כ שאחד הוא, א' זה יעקב, ח' זה בני אמהות, ד' זה בני שפחות. ולכן שבט דן הוא בעצם החלק של כלל ישראל שמושך כלפי מטה. כתוב על הנחש (בראשית ג טו) הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, הנחש פוגע באדם בעקב, וכבר הבאנו שעמלק פגעו במדבר בשבט דן, זה היה הנשיכה ראשונה של הנחש, וזה היה בעקב כלל ישראל, שהוא שבט דן שזה השבט הכי נמוך.

ח', ט', וי' טבת באים כאחד, שבימים האלה כל כלל ישראל ירד דרגה. מה שהיה ברור מקודם הפך להיות לא ברור. בח' תורגמה התורה ליונית, ובזה נעקר מהתורה דבר עיקרי, וכשעושים את זה מכניסים את התורה למצור ולמצוק, ועיקרה לא יכולה יותר להתגלות. בט' נסתלק עורא, שהוא הנביא האחרון, היינו שאז נפסקה נבואה. בי' סמך מלך בבל על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק. בטבת לקינו בתורה, בנבואה, ובירושלים, והחודש הזה מיוחד לשבט דן. שורש החרבן היה בטבת.

כתוב בישיעה (נא טז) ואשם דברי בפיך ובצל ידי כסיתך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה, וכתוב בחז"ל אל תקרי עמי אלא עמי, שאנחנו וה' ית' יחד מקיימים את העולם. אנחנו צריכים להיות שותפים עם ה' במעשה בראשית וצריכים לבנות אותה כתיקונה. השורש לירידה נמצא בחודש טבת, כשסמך מלך בבל על ירושלים, ושם אותה במצור ובמצוק. ובאמת אי אפשר לצור על ירושלים, שהרי זו עיר של ה', בית ה' נמצא שמה. אלא שה' נמצא בעולם רק עד כמה שאנחנו מגלים אותו. כל כמה שאנחנו מיעטנו את הגילוי, כך הלכה השכינה ונתמעטה מירושלים. כתוב במדרש (שיר השירים רבה ה ג) שם שם לו חק ומשפט, תמתי תמותי, שנתממו עמי בסיני ואמרו (שם כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, רבי ינאי אמר תאומתי כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה ממני, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי תאומתי מה התאומים הללו אם חושש אחד מהן בראשו חבירו מרגיש כך כביכול אמר הקדוש ב"ה (תהלים צ"א) עמו אנכי בצרה, נולדנו יחד.

וסוד הדבר הוא, שכמו שאנחנו נראים כך כבודו ית' נראה בעולם. ועל כן, כמו שנתבאר באמת יתכן שמשוהו גשמי יתגבר על בית ה' שהוא רוחני, אלא שעל ידי מיעוט שכינה אנחנו גרמנו לחרבן, שעל ידי חטאינו נגרם שיהיה מיעוט שכינה. שליטה על גילוי ית' בעולם הזה, הוא התחלת החרבן, שזה מורה שאפשר לשלוט עליו ית' ח"ו. רק על ידי שאנחנו בני ישראל שמנו כביכול את ה' במצור, היה אפשרי שישמו את עירו במצור. אנחנו שמנו את ה' במצור על ידי העבירות שלנו, ואם הוא במצור אזי גם עירו יכולה להיות במצור.

תורה מלאה עם אזהרות על ע"ז, ונראה לכאורה שכל זה לא שייך לנו, שהרי כבר בטלו את היצר של ע"ז, אמנם פשר הדבר הוא, שהביטול היה רק על פן אחד של היצר של ע"ז, אבל יש לו פנים אחרים, ואת זה אי אפשר לבטל, שהתורה כולה מזהירה בעיקר על ע"ז. כתוב בחז"ל שאנכי ה' אלקיך הוא שורש לכל מצות עשה, ולא יהיה לך' הוא שורש כל מצות לא תעשה. כתוב בחז"ל (שבת קה ע"ב) על הפסוק לא יהיה לך אל זר, ולא תשתחוה לאל נכר, איזהו אל זר, זה יצר הרע, ורואים אם כן שאנחנו לא מנותקים מאל זר

אפילו אחרי ביטול יצרא דע"ז. למה איסור ע"ז זה שורש של כל המצות לא תעשה? היצר הגדול של ע"ז מובן על פי המדרש (בראשית רבה סט ג) א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם (בראשית מא) ופרעה חולם והנה עומד על היאור, אבל הצדיקים א-להיהם מתקיים עליהם, שנאמר והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' א-להי אברהם. החילוק הוא, האם אני נותן את עצמי להיות בסיס לכבודו ית', או שאני מעמיד את הע"ז שהוא יהיה בסיס בשבילי, שאני העיקר. עבודה אמיתית היא להמשיך את עבודתו של יצחק שהיתה מצידו הקרבה מוחלטת, מתוך הכרה שאני לא העיקר אלא אני כלום. היצר הרע לע"ז הוא, שאני הוא הקובע מי יהיה הכח הדומיננטי בעולם. הפנים חדשות של ע"ז שהתחיל אחרי ביטול של התאווה לע"ז, הוא לא לעבוד משהו אחר, אלא שיהיה ביטול עבודה בכלל, לחיות בהרגשה שהעולם ח"ו שלנו ולא של ה' ית'.

איתא בגמרא נזיר (דף ד ע"ב) אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא, הוין מאדם אחד שבא אלי מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים (בחור שהיה נראה במיוחד יפה), אמרתי לו בני מה ראית לשחת שער נאה זה, אמר לי רועה הייתי לאבי בעירי והלכתי לשאוב מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחו יצרי עלי וביקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו ריקה מפני מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך שסופך להיות רמה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים, עמדתי ונשקתי על ראשו אמרתי לו כמותך ירבו נזירים בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'. הטעם ששמעון הצדיק לא אכל מאשם נזיר הוא, שנזיר נותן מה שהוא רוצה וכשנטמא בטעות הוא צריך ליתן יותר ממה שהוא רוצה, וזה הופך מנתינת רשות לנתינת חיוב, ונתינה כזו יכן ויהא בה משהו של מקח טעות. והגם שלא מדובר שהוא שאל על נזרו, בכל זאת, מכיון שיתכן שאין זה לגמרי לשם שמים, לא היה רוצה שמעון הצדיק לאכול ממנו. מי שנותן רק מה שהוא רוצה ולא מה שהוא חייב, יש בו טומאת יון, ומזה שמעון הצדיק לא רצה לאכול, אבל הבחור הבחין שהוא לא העיקר בעולם, העולם לא שלו, זה נקרא מקבל התורה באמת. וממנו הוא כן הסכים לאכול. בימיו של שמעון הצדיק התחילה שליטת יון, ואז התחיל היצר הרע הזה, שנרגש שהעולם שלנו ולא של ה' ית' ח"ו. שמעון הצדיק הוא הצד שכנגד טומאת יון, ולכן הוא החמיר באשם נזיר שיש לחשוש שיש בו שמיץ של טומאת יון.

כתוב (דברים כט יז) פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום מעם ה' אלקינו ללכת לעבד את אלקי הגוים ההם פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה, וכתוב על בחז"ל (מדרש תהילים קא ט) שפסוק זה מדבר על שבט דן שעשו את הפסל. פסל מיכה, שלבסוף לקחו שבט דן, התחיל עם השם שבו משה העלה את ארונו של יוסף. מיכה לקח את זה לעצמו, היינו שהוא השתמש עם הארון של יוסף לצרכיו. ספר בראשית הוא מעשה אבות סימן לבנים, והוא מסתיים במעשה האבות, ויוסף הוא המסיים ממש את הענין של מעשה אבות סימן לבנים, משום שגם יש לו צד אב שגם הוא הוליד שבטים. יוסף איפשר לכלל ישראל לחיות במצרים, שעל ידי שהוא גדר את עצמו מן הערוה זה השפיע על כל כלל ישראל. יוסף כלכל את כל מצרים, וכשמשה רבינו הגיע הוא לקח את עצמות יוסף במחיצתו.

היו שתי ארונות עם משה רבינו: א. ארון הברית שהוא התורה. ב. ארון של יוסף שהוא מקיים התורה בשלמות. מיכה לקח את השם הזה שמשה השתמש בו כדי להעלות את ארונו של יוסף והשתמש בו לצרכיו. כדי להבין את עומק האסון שבזה, צריכים לדעת שה' משפיע שפע לכל העולם דרך ארונו של יוסף, ומיכה שם את ידו על מקור השפע הזה. אם יש אפשרות שאדם יבוא לידי טעות ויחשוב על עצמו שהוא בעל הבית, זה לטעות

בכח של יוסף³⁹, שהיה לו כל השפע של כל העולם בידו, לכן כל העולם היה בידיו. היו שני אנשים בעולם הזה, שהיו כמו בעלי הבית, האחד הוא יוסף, והשני משה, שהתורה נקראת על שמו של משה, והוא היה יכול לעשות כל מה שרצה בעולם, כמש"כ (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן. כשיוסף כלכל את כל העולם כולו, כל העולם התרכז שם, ויוסף אחז את החושים ומנהיגם, ולמרות כל זה, יוסף לא שינה כלום מרצון ה'. בשם הזה שנפל לידיו של מיכה היה ריכוז של כל הכחות של משה ויוסף יחד. לקיחת השם הזה היה שורש לכל העבודות – זרות שבעולם.⁴⁰

אנו מוצאים בגמרא (פסחים דף ד ע"א) עוד נוהג שהיה אצל דן, שהיה תמיד ריץ לדין תורה, שתמיד הוא היה תובע, ותמיד היה חושב שמגיע לו בדין. כתוב כששבט דן גנבו את הפסל ממיכה, אז מיכה ריץ אחריהם, ושבט דן אמרו (שופטים יח כה) ויאמרו אליו בני דן אל תשמע קולך עמנו פן יפגעו בכם אנשים מרי נפש, היינו שהם היו גם כעסנים, ואף פעם לא מוותרים. הכח הזה שייך במיוחד לשבט דן. ההבדל בין עולם שהוא שלי לעולם שהוא אינו שלי הוא החילוק בין שומאה למהרה. איך שייך שנבוכדנצר שם את ירושלים במצור ובמצוק? זה רק הפנים החיצונים של שליטה על עולם שאינו שלו. אין לך עולם שאינו שלנו יותר מירושלים. כתוב במגילת איכה (ד יב) לא האמינו מלכי ארץ וכל ישבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים, היינו שגם הם הבינו שלא יתכן שמישהו מסוגל לשלוט על ירושלים, אלא ההבנה היא כשהעולם כביכול שלנו, אז הוא יכול גם להיות של נבוכדנצר. אם נסתלק ה' מהלב הוא נסתלק מהעולם. וה' יכול להראות את הסתכלות השכינה רק על ידי כאב. ולכן אפשר לסלק כל הכאבים על ידי החלטה שה' הוא הבעל בית, והעולם אינו שלנו, ואז ה' אף הוא יתנהג אתנו כמו ביחס לאורחים.

ויחי א'

כתוב ברמב"ן (ברוב חומשים זה נמחק בגלל הצנזור) על הפסוק ויחי יעקב: כבר הזכרתי כי רדת יעקב למצרים שהיא גלותינו היום ביד החיה הרביעית היא רומי. היינו שהמעשה אבות סימן לבנים לגבי גלות רומי, הוא, רדת יעקב למצרים, שכמו שזה היה סוף המעשה אבות, כך זה סימן לבנים בתקופה האחרונה, שגלות רומי היא הגלות האחרונה. ממש"ך הרמב"ן: והיו סבורים לעלות משם ככלות הרעב מארץ כנען, כמו שאמרו (לעיל מז ד) לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען והנה לא עלו, אבל ארך עליהם הגלות, ומת שם ועלו עצמותיו, וזקני פרעה ושריו העלוהו, ועשו עמו אבל כבד, וכו' והגלות ארך עלינו מאד, לא נודע קצו כשאר הגליות ואנחנו בו כמתים אומרים יבשו עצמותינו נגזרנו לנו, ויעלו אותנו מכל העמים מנחה לה', ויהיה להם אבל כבד בראותם כבודנו ואנחנו נראה בנקמת ה', יקימנו ונחיה לפניו ע"כ.

צ"ע מהי המנחה שכל הגוים יביאו לה' לעתיד לבוא? זהו פסוק בסוף נבואת ישעיה שמדבר על הגאולה העתידה, וכך כתוב (סו כ): והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי ירושלים אמר ה' כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה'. והמעשה אבות סימן לבנים לזה הוא, הלוייה של יעקב אבינו. היינו שהאבל שלהם לעתיד לבא הוא מקביל לאבל שהיה

³⁹ לשאול להרב

⁴⁰ אין שום יצר הרע אפילו אצל הגוים שלא התחיל אצלנו, והפגם הזה התחיל אצל שבט דן.

במצרים, והכבוד שיהיה לנו מקביל ללויה של יעקב אבינו. איך דברים אלו מתאימים בכלל? והלא הם נראים הפיכים לגמרי?

מדרש רבה שיר השירים – פרשה ד פסקה יט

היה אלא ללמדך שהיתה בידו אבן טובה ומרגליות שהיה ראוי ליתן בדמיהם כל טוב דמשק ואת אמרת ויקח מנחה בידו וכל טוב דמשק אלא הן עצמן עתידין להביא דורנות למלך המשיח מה טעם (ישעיה ס"ו) והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות מהו ובכרכרות רבי ברכיה בשם ר' יהודה אמר כאילין סביא דלית אינון יכולין מטענין בכל קדיקה ואינון מטענין להון בבורתידא הה"ד (תהלים כ"ט) הבו לה' משפחות עמים אמר ר'

כתוב בגמרא תענית (דף ה ע"ב) אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת, אמר ליה וכי בכדי ספרו ספרנייא וחנטו הנטייא וקברו קברייא (האם כל הסיפור של מיתתו וקבורתו יעקב אבינו כלל לא היה), אמר ליה מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ע"כ. ולא מובן כלל מהו תירוץ הגמרא?⁴¹

אמנם הבנת הגמרא היא כך: יעקב אבינו העביר את כל עצמותו לכלל ישראל, היינו שאין משהו בכלל ישראל שלא היה ביעקב אבינו, ואין משהו ביעקב אבינו שלא נמצא בכלל ישראל, לכן הוא נקרא ישראל, וזה גם שמנו, וגם בכל יתר השמות שיש ליעקב אבינו אנהנו נקראים. כל כלל ישראל, בכל הזמנים, מצטרפים לקומה אחת, והיא יעקב אבינו. וזהו שכתוב שיעקב אבינו לא מת, כלומר ששום דבר ממנו לא הלך לאיבוד, רק שינה צורתו.

@יעקב מידת יעקב אבינו הוא אמת כמש"כ (מיכה ז ב) תתן אמת ליעקב. אמת יש לה שני מאפיינים: א. שהיא דבר שכולו קיים, ואפשר לסמוך עליה בכל מצב. לכן כל דבר שהוא איננו אמת אי אפשר לסמוך עליו תמיד⁴². ב. אמת אינה תלויה בדבר אחר, אלא עומדת לעצמה, ולא צריך חוץ ממנה שום דבר כדי שהיא תהיה קיימת, כמש"כ בחז"ל (בראשית רבה עז א) על הפסוק (בראשית לב כה) ויוותר יעקב לבדו, שמידת יעקב אבינו כמו מידת ה' כביכול שנאמר עליו ית' (ישעיה ב יא) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, כמו כן יעקב אבינו כתוב ויוותר יעקב לבדו, היינו שהדבר די לו מתוך עצמו, ולא צריך הוכחה

⁴¹ עי' ז"ח: אלא הא תנינא יעקב אבינו לא מת והקב"ה חתין ליה גו כורסא יקריה למהוי תדיר שהדא על בנוי דקא מיחדי שמיה דקב"ה כדחזי בכל יומא תרין זמני וכד אינון מיחדין שמיה דקב"ה אמרי שמע ישראל הוי סהיד עלן דאנון מיחדי דמיה דקב"ה כדקא חזי בההוא שעתא נטלי ליה ליעקב בארבע גדפין פרישן לארבע סיטרי עלמא וסלקי ליה לקמי קדישא עילאה ומברך ליה בשבע ברכאן פתח הקב"ה ואמר זכאה איהו אבא דזרעא דא אוליד בארעא זכאין אינון בנין דקא מעטרין לאבוהון הכי בההיא שעתא כל אינון חילי דשמיא פתחי ואמרי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד תרגום: אלא הנה שנינו יעקב אבינו לא מת והקדוש ברוך הוא חתם אותו בתוך כסא כבודו להיות תמיד עד על בניו שמיחדים שמו של הקדוש ברוך הוא כראוי בכל יום פעמים וכשהם מיחדים את שמו של הקדוש ברוך הוא אומרים שמע ישראל תהיה מעיד עלינו שאנו מיחדים את שמו של הקדוש ברוך הוא כראוי

באותה השעה נוטלים את יעקב בארבעה כנפים פרושים לארבעת צדדי העולם ומעלים אותו לפני הקדוש העליון ומברך אותו בשבע ברכות פותח הקדוש ברוך הוא ואומר אשרי האב שהוליד את הזרע הזה בארץ אשרי הבנים שמעטרים את אביהם כך באותה השעה כל צבאות השמים פותחים ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

⁴² ולכן מעין נכזב נקרא על שם השקר אפילו, שלשיטה אחת, שזה רק פעם בשבעים שנה שלא נמצא בו מים שהרי אי אפשר לסמוך עליו בכל הזמנים, שאמת לא מפסיקה כלל, אלא קיימת תמיד

ממקום אחר. כשיעקב לבד, אזי זהו לכאורה הזמן המתאים ביותר לפגוע בו, אמנם בכל זאת שרו של עשו, הצליח רק לפגוע בכף הירך וגם זה רק לזמן מה. כשהמידה של אמת עברה לכלל ישראל, היא עברה בכל הצורות. גם הדין של, ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא (סנהדרין דף מד ע"א), מבוסס על השם ישראל, והוא הנקודה של יעקב בכלל ישראל, והוא אומר שהחטא אף פעם לא עצמי, והאמת קיימת תמיד.

רש"י כותב על הפסוק אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים: אני ה' – נאמן לשלם שכר, אלקיכם – נאמן להיפרע, אני ה' אלקיכם – על כרחכם אני מלככם, ועל מילים אלו תקנו בק"ש להוסיף את המילה: אמת. מלכותו ית' עלינו היא דבר קבוע, דבר אמת, ולא שייך בה ביטול (כמש"כ יחזקאל פרק כ לג) חי אני נאם א-דני י-הוה אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. הגר"א כותב על הפסוק (תהלים כב כט) כי לה' המלוכה ומשל בגוים, שמושל הוא בעל כרחו אבל מלך הוא רק ברצון. ולכאורה קשה על זה מהפסוק הנ"ל שכתוב שהקב"ה ימלך בחמה שפוכה, היינו בעל כרחינו? אמנם הפשט מובן על פי מה שכתוב ברמב"ם בהלכות גירושין (ב ג) כשכופים לקיים מצוה זה נקרא שעושים ברצון, שזהו הרצון הפנימי של כל יהודי, כמש"כ בגמרא (ברכות דף יז ע"א) רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות ע"כ, אבל כשהם מסתלקים, מיד מתגלה רצוננו שהוא לעשות רצונך, וכאן נמצא יעקב אבינו.

במיתתו של יעקב אבינו היתה ההעברה של כל היותו לכלל ישראל. ובזה נגמרה פרשת מעשה אבות, והתחילה פרשת סימן לבנים, וכאן נתגלה שהחיות לא נסתלקה, אלא קיימת, וזה קיום של תולדותיהם כיוצא בהם. הרמב"ן כותב בסוף פרשת ויחי: השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר, ובמקרי האבות כולם שהם כעין יצירה לזרעם (כל מעשה האבות הם נוצרו שורש למקרי הבנים), מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז להודיע כל העתיד לבא להם, ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם (כאן מתחיל מעשה הבנים), ונתחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשונה שנגזרה בפירוש (בראשית טו יג) ובגאולה ממנה והנה הגלות אינה נשלמת עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוך עלי אהליהם, ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד ע"כ.

גדר הגאולה הוא, לשוב אל מעלת האבות, ובזה יש לנו תירוץ פשוט הכיצד הנחמה האחרונה של ישעיה מקבילה ללוית יעקב אבינו. כל סדר הסתלקות יעקב אבינו הוא העברה של עצמו לבנים. הלוייה של יעקב אבינו מקבילה לגאולה העתידה שהיא היא העברה של כל כחו לבנים וזה החזרה אל מעלת אבותם, והוא הוא הגאולה. בזמן הגאולה העתידה במהרה בימינו, נשוב למעלת אבותינו, יעקב אבינו (שדמותו חקוקה בכסא הכבוד) ואנחנו נהיה אדם אחד, שכלל ישראל הם רק עוד מהדורה של יעקב אבינו.

איתא בזהר שהקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא. נמצאנו למדים לפי זה, שכיון שתורה נדרשת בארבע פנים, פשט רמז דרש וסוד, לכן בהכרח יש גם בעולם ארבע פנים אלה. יש למציאות פנים של פשט וגם פנים של דרש. הגר"א באד"א על הפסוק (שמות כא ו) והגישו אל הדלת או אל המזוזה כותב שבדרך כלל הדרש עוקר את הפשט. נציין דוגמה לפנים של דרש בבריאה, מה שכתוב בסוף מכות: היו ר"ג ורבי אלעזר בן

עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הרום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה ע"כ. ההבדל בניהם הוא כך, ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ראו את הפשט בזה ור"ע ראה את הדרש. אנחנו לא יודעים איך לדרוש המציאות שלנו, בקושי אנחנו יודעים פשט. הדרש הוא לעולם חידוש של תורה שבעל פה שיוצא מתוך בית מדרש (ולא בית רמוז ולא בית סוד), הדרש הוא עומק יותר מהבנת הדברים כמות שהם.

ודאי שפשטות הדברים היא שיעקב אבינו מונה במערת המכפלה, וכדי לתפוס מה שטמון בהסתלקותו צריך לזכות להבנת הדרוש (זה הפשט והדרש של המעשה). לא ניתן להגיע להבנה עמוקה עד שלא זוכים להגיע לדרוש כמו שאמר ר' אלעזר בן עזריה (ברכות דף יב ע"ב) הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך, הימים כל ימי חיך, הלילות.

כתוב בגמרא פסחים (דף נ"ו ע"א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואניידה לכם, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד (זה שמע ישראל) כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ע"כ. מדוע רצה יעקב אבינו לגלות את הקץ? התשובה היא, שמכיון שידע שהוא הולך להסתלק מהעולם ולהעביר את חיותו לכלל ישראל, לכן כמו שאצלו הדבר ברור, כך צריך להיות גם אצלם הדבר ברור. הוא רצה לגלות את הקץ לגוף בניו⁴³ של כלל ישראל. אמנם החשש שלו היה שמא כלל ישראל לא נראה כמותו, ואם כן הם לא יכולים לשאת אותו, ואי אפשר להעביר את זה אליהם. השבטים הבינו את חששו, ועל כן אמרו לו שמע ישראל, היינו שמע ישראל אבינו, אותו אחד שהוא אחד לך הוא גם אחד לנו, וזה היה בדיוק מה שיעקב התכוון, ועל זה יעקב אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

יעקב אבינו הבין אמנם מתשובתם שאין פסול בזרעו, אלא שהוא בכל זאת לא היה יכול לגלות את הקץ בגלל שגילוי הקץ אצל הבנים צריך להיות באופן אחר, דרך יגיעה והסתר, לכן הוא אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. מה שהיה אצל יעקב אבינו בפשט יהיה אצל בניו בדרש. ברוך שם כבוד הוא השבח הראשון של תורה שבעל פה שמצטרף לתורה שבכתב. אנחנו מחוייבים לומר את זה בק"ש, למרות זה לא כתוב בפסוק, וכתוב בגמרא (פסחים דף נו ע"א) נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי, היינו שצריכים להגיד ולא להגיד את זה. אנחנו אומרים אותו בלחש בגלל שהשבח לא יכול להיות בגלוי בעולם הזה. ועכ"פ רואים מהפחד של יעקב אבינו שאם יש פסול בזרעו, זה יעקב את הגילוי של אחרית הימים. כל זמן שכלל ישראל היה מצטמצם ביעקב, הוא היה בבחינת אבות הן הן המרכבה, והכל היה ברור אצלו, אבל כשזה עבר לבנים, נהיה סילוק שכינה. כשמידת יעקב, אמת, עוברת אלנו, מה שהיה אצל יעקב בגלוי, אצלנו זה מתגלה רק עד כמה שאנחנו מתייגעים ומגלים אותו, ובזה מתקיים מאמר חז"ל שיעקב אבינו לא מת, כי אין שום חלק של יעקב שלא

⁴³ לשאול להרב

הגיע אלינו. האמת של יעקב היא אמת שקיימת לעד בלי שום סיבות או ראיות, אבל האמת קיימת לעד רק עד כמה שזה בבחינת 'קרא אני דורש'.

כתוב ברש"י (בראשית מז כח) ויחי יעקב – למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. אז התחילה הגלות בפועל. כל הרווחים שיש בין הפרשיות הם כדי שנוכל להתבונן ולהבין את הפרשה, אבל כאן הפרשה סתומה, משום שלא היה זמן להתבונן, וזה מה שהמסילת ישרים כותב בריש מידת הזהירות שאם בני אדם היו מתבוננים, לא היו חוטאים, וזהו מעין עצת פרעה, וכאן זה התחיל, בפרשה הסתומה. כשאין רווח לראות ולהתבונן כיצד בכל זאת רואים? מתוך הסתימה, מתיגעים ורואים, ואז זוכים והפרשה נפתחת. מיתתו של יעקב אבינו גרמה שלא ניתנת לנו האפשרות להתבונן, אבל כשפותחים את הפרשה, מתגברים על האסון של מיתת יעקב אבינו, שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל. וזהו מש"כ במדרש תנחומא (נח פרק ג): זו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה ט) אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר בטמא ובטהור. כלומר, דווקא מתוך האי בהירות ניתן לזכות ולראות.

אחרי היגיעה, באמת יעקב לא מת, כי מה שהיה ביעקב אבינו יש בבני ישראל בשלימות. בזה נגמר ספר אבות ומיד מתחילה הגלות, ולהבין את הגלות אפשר רק על ידי יגיעה, וזה מה שכתוב במדרש (שמות רבה לו א) זית רענן יפה פרי תואר אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרנרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחבט ומשחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותו במטחן ואח"כ טוחנין אותו ואח"כ מקיפין אותו בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומן, כך ישראל באין עובדי כוכבים וחובטין אותם ממקום למקום וחובשים אותן וכופתין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרטייטין ואח"כ עושין תשובה והקב"ה עונה להם מנין שנא' (שמות ב) ויאנחו בני ישראל. מעלת כלל ישראל יוצאת רק על ידי יסורים. הפרשה סתומה, ואי אפשר להבין אלא רק מתוך יגיעה, ולאחר ידיעה שהיא סתומה. כל מי שחושב שהוא מבין את זה, בלי יגיעה, הוא נמצא בפרשה אחרת.⁴⁴

ויחי ב'

כתוב ברש"י בתחילת הפרשה, שפרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. ד"א שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו. ובוהר סוף בראשית כתוב שהענין בזה הוא, שלא יהיה הפסק (הפסק בין הפרשיות בא ליתן למשה זמן להתבונן בין פרשה לפרשה), משום שהם פרשה אחת – וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד, ומיד: ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויחי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה. ויש להתבונן בדברים, למה הם ענין אחד. והנה בתנא דבי אליהו רבה כתוב, שהשבע עשרה שנה שיעקב חי בארץ מצרים היו שלא בצער, מעין עולם הבא – כמנין טוב. ויש לשאול אם כן למה כתוב ויחי יעקב, שהוא השם הנמוך, ולא שם ישראל. בחז"ל כתוב על מה שידו של יעקב היתה אוהזת בעקב עשו – שזה בא לרמוז שבסוף יקח יעקב

⁴⁴ לשאול לרב - אולי לכתוב נמצא בתוך הגלות מבלי תקוה לצאת לגאולה.

המלכות מעשו, שאחריתו של העולם הזה שייך ליעקב. ה'מעשה אבות' שמעיד על כך הוא בזה שיעקב היה בארץ מצרים שבע עשרה שנה. העולם הבא שייך אמנם לאלף השביעי, אבל ההתחלה נמצאת בעקב של עולם הזה, שהם ימים של לא בצער, ולא יגיעה, שהם מעין עולם הבא. ובוה מובן למה מוזכר שם יעקב ולא ישראל, בגלל שימים אלו שייכים ומקבלים לסוף הימים של גלות ישראל, וכתוב שיעקב יקח את זה מעשו.

בסוף וישב (בראשית לט) כתוב: ויתן שר בית הסהר ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסהר ואת כל אשר עשים שם הוא היה עשה, אין שר בית הסהר ראה את כל מאומה בידו באשר י-הוה אתו ואשר הוא עשה י-הוה מצליח. המתבונן בתורה יראה כי מכאן והלאה בכל פרשת מקץ, ויגש, וחצי ויחי, לא כתוב שם י-הוה. וביאור הענין כך הוא, פרשיות אלו מכילים את מעשי האבות סימן לבנים של סילוק השכינה מכלל ישראל, כשם שבגלל אבילות יעקב אבינו, לא שרתה עליו שכינה. יצחק ידע מה שקרה ליוסף, אבל כלל ישראל (יעקב ובניו) היו בחושך, שכך היתה גזירתו ית', שיהיו אז בחושך. וזהו עצם הגלות וההסתר, שאין גילוי שמו ית' בעולם. ולכן השמות המוזכרים בפרשיות מקץ ויגש הם שם אלקים או א-ל או ש-די, אבל השם שעל ידיו רואים הכל ברור, לא מוזכר.

הגמרא בפסחים (דף נ ע"א) שואלת על הפסוק: והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אטו האידנא לאו אחד הוא (האם היום ה' אינו אחד?) אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב. ושמו אחד, מאי אחד אטו האידנא לאו שמו אחד הוא (והיום שמו אינו אחד?) אמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י. העולה מן הגמרא, שכשמאיר ענין ה' אחד ושמו אחד, ואפשר אף להגיד אותו, אזי אין שמועות רעות, אלא רואים את הטוב בכל מעשה ומעשה, הצד הטוב הקיים בכל מעשה ומעשה מאיר אלינו. השם הגיע כביכול עם יוסף עד בית האסורים ושם נעלם. ומוצאים אנו בחז"ל דוגמא נוספת למה שכתוב לעיל שפרשיות אלו כוללות את מעשי האבות שהם סימן לבנים לעת גאולתם. כתוב בחז"ל (מדרש תנחומא ויגש ה) וכשם שלא פיים יוסף את אחיו אלא מתוך בכיה (כמ"ש"כ ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה), כך כשינאל הקב"ה את ישראל מתוך בכיה הוא גואלם שנא' (ירמיה לא) בבכי יבאו ובתחנונים אובילים אוליכם אל נחלי מים בדרך ישר לא יכשלו בה כי הייתי לישראל לאב ואפרים בכורי הוא. הרי שמעשים אלו הם המקור למה שיקרה לעתיד לבא.

בגמרא סוכה (דף נב ע"א) איתא, אמר רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. כתוב בהמשך הפרשה ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ורש"י מביא את הגמרא בפסחים (דף נו ע"א) בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים. בזמן שכלל ישראל היה בזמן המעולה ביותר, השלם ביותר, כאשר כולם היו ביחד, סביב יעקב, ביקש יעקב לגלות הקץ, שזהו המצב הראוי לגלות בו את הקץ. ופירוש הדבר שנסתלקה ממנו שכינה הוא, שיעקב לא ראה בנבואתו הקץ. והגמרא אומרת בהמשך: אמר [יעקב] שמא חס

ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו (כלומר, שמא הקץ לא נתגלה משום שכלל ישראל אינם במעלה), אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד (והעלמת הקץ אינה משום פסול⁴⁵) כתוב בגר"א שכל המכוון של הפסוק הראשון של קריאת שמע הוא שם הוי"ה, וכמו שכאשר שומעים השם הנכבד והנורא שיוצא מפי כהן גדול, היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כן באמירת הפסוק הראשון של שמע ישראל, יש מעין הזכרת שם הנכבד והנורא – ובוה טמון הגילוי שאין שתי ברכות, דיין האמת והטוב והמטיב, אלא רק הטוב והמטיב. עומק גילוי הקץ היה בזה שכלל ישראל אמרו לו שמע ישראל, לפני שאמרו זאת הוסתרה הגאולה (על ידי הסילוק שכינה), ועל ידי אמירת קריאת שמע, האיר השם המיוחד עוד פעם, ובהכרח אם כן שאין חסרון בגילוי הקץ מצד זה, ויעקב הבין מכך, שכדי לגלות הקץ, צריך לגלות גם את הברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וזה צריך לקחת עוד הרבה זמן. ואז הקץ נתגלה רק בפני העליונות שלו.

אמנם מה שחשש יעקב שמא יש פסול בזרעי, אכן נמצא בירוד שבשבתים, שהענין פלט אותו – שבת דן. הפעם הבאה שמוזכר שם הוי"ה, נמצא בברכת דן – לישועתך קויתי ה'. ובוה בא להוציא את הסלקא דעתך, שאין שום פסול בזרעו. איך שם נסתר נתגלה? כתוב בגמרא נדרים (דף ח ע"ב) ופליגא דרבי שמעון בן לקיש דאמר אין גיהנם לעולם הבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה שנאמר וזרחת לכם יראי שמי שמש וגו'. ומבואר בספר הזהר שמה דאיתא שמוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, היינו שה' יוציא את שם הוי"ה מנרתיקה שהוא שם אדנות – היינו שהשם הוי"ה מאיר בעולם רק דרך שם האדנות, אפשר לצרף שם הוי"ה לחיותנו רק על ידי שם אדנות.

פרשה זו מספרת על סוף ימי האבות, ובמקביל היא גם סימן לסוף ימות העולם. הרמב"ן כותב בתחילת פרשת ויחי: ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, כבר הזכרתי (לעיל מג יד) כי רדת יעקב למצרים הוא גלותינו היום ביד החיה הרביעית (דניאל ז ז) רומי הרשעה, וכו' אבל ארך עליהם הגלות, ומת שם ועלו עצמותיו, וזקני פרעה ושריו העלוהו, ועשו עמו אבל כבוד וכו' והגלות ארך עלינו מאד, לא נודע קצו כשאר הגלויות ואנחנו בו כמתים אומרים יבשו עצמותינו נגזרנו לנו, ויעלו אותנו מכל העמים מנחה לה, ויהיה להם אבל כבוד בראותם כבודנו ואנחנו נראה בנקמת ה', יקימנו ונחיה לפניו. בזה טמון המעשה אבות סימן לבנים, שכלל ישראל חוזר לארץ ישראל, אך החזרה נראית כהחזרת גוף מת – כך גזרה חכמתו ית', והדברים נראים כאבל ולא כשמחה. כל מה שקורה אצלנו בשנים אלו הוא פירוש וחזרה על מה שקרה אז אצל אבותינו.

אם רוצים לדעת איך תראה הגאולה העתידה, צריך לראות איך היתה הגאולה אז. כשם שאז היו את כל הצרות, וכאשר היו בנקודת השיא של ההשפלה, אזי נתגלה האיני יוסף. מהמקור של כל הצרות שהכל ממוקד בו, מכאן יצאה הגאולה, מכאן יצאה ההכרזה 'אני יוסף' – כלומר אני לא האסון אלא הגאולה. יהודה העלה את גילוי הגאולה על פני השטח, הוא הוציא את זה מיוסף. כתוב במדרש (בראשית רבה צג ה), ויגש אליו יהודה (עמוס ט) הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש וגו' – חורש זה יהודה בקוצר זה יוסף שנאמר (בראשית לג) והנה אנחנו מאלמים אלומים – החרישה היא לעתיד, הכשרת הקרקע כדי שיצא בעתיד תבואה יוסף הוא בבחינת התבואה בגילויה – איך שכלל ישראל צריכים

⁴⁵, אגב הפירוש של שמע ישראל הוא כמש"כ ברמב"ם תחילת קריאת שמע - שמע ישראל ממנו אבינו ישראל, ה' אלקינו ה' אחד

להיראות. הצורה האמיתית של כלל ישראל הוא, שיעקב התכוין לרחל, יוסף ובנימין – צדיקים גמורים בהתגליא. מעשה יהודה הם סתומים. הסיבה שממנו יצא מלך המשיח נעוצה במעשה הריג, ההודיה בפה מלא. יש להתבונן בגדלות המעשה של יהודה. נצייר לעצמנו שבדין של תמר, ישבו יצחק, שם, ועבר כדיינים, ויהודה עתיד להיות המלך של כלל ישראל, ויהודה אמר בפומבי שאין היא צריכה להישרף, ותבין המסירות נפש שבמעשה זה, במעשה זה היה נראה שהוא מפסיד את כל עתידו הרוחני. היה זה מעין מה שכתוב (תהלים קיד ב) היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, ואיתא בחז"ל⁴⁶ על זה ששבט יהודה היה הראשון לקפוץ לים סוף, ובגלל זה הם זכו למלכות. יהודה הלא היה אדם מכובד מאד ומאידך המעשה עליו הוא הודה היה מבזזה מאוד, ומיד ה' אמר ממני יצאו הדברים, יהודה לא היה אשם, כי המעשה היה בלי בחירה. כתוב בגמרא (סוטה לו ע"ב) שיוסף שקידש שם שמים בסתר זכה לאות נוספת בשמו לכן הוא נקרא יהוסף, ויש בשם זה שלשת רבעי שם שמים, אבל יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא הוא כולו שמו של הקב"ה – ונוספה לו האות ד', בגלל שהוא עשה עצמו לדל, ומהמעשה הזה יצא דוד המלך. משום כך אנו מוצאים שביחוס של דוד (סוף מגילת רות) מזכירים אלה תולדות פריץ, לומר שבאותו מעשה נורא נולד דוד המלך ומלך המשיח. בשעת הוצאת תמר לשריפה היה העולם בשיקול מכריע, שאם יהודה לא יודה, הכל ילך לאיבוד, ואם יהודה יודה, כל העולם שלו. מצב כזה היה אצל יהודה וגם אצל תולדותיו. יוסף נקרא צדיק גמור, ומיהודה יצא דוד המלך שעליו נאמר (ע"ז דף ה ע"א) נאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה, שהוא רבם של כל בעלי תשובה, שגם הוא עשה מעשים שלא היו ראויים לו. אלו הם שני הפנים שבכלל ישראל (א) הפן היפה של יוסף (ב) יהודה שמגלה את היופי הזה.

זהו גם הסוד של צדיקים גמורים ובעלי תשובה. בעלי תשובה הופכים את החושך לאור. פעם כלל ישראל נקראו על שם אפרים, ומסוף בית ראשון החלו להקרא יהודים על שם יהודה, ומאז ואילך נסתרה ההארה של יוסף. לכן כשנבוכדנצר הגלה אותנו בבית ראשון בכתה רחל על בניה כי אינם, שבאמת מאז הם אינם. יהודה הביא לכלל ישראל את המושג של הודאה – ביטול הדעת העצמית, כנגד מי שצריכים להודות לו. אלו הם שני המשיחים שצריכים להביא את הנאולה – משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. יוסף שומר את צורת כלל ישראל בכל מצב ומצב. ויהודה צריך לגלות את זה. כתוב (בראשית מו כח) ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן. יעקב היה צריך לשלוח את יהודה ליוסף כדי להכין לו מקום. פירוש המושג מקום הוא דבר המקיים. כלל ישראל צריך מקום לעצמו, מקום שבו יוכל לשמור על דרגתו ומעלתו המקום הוא מהחיבור של יהודה ויוסף (הגמטריא של יוסף ויהודה הוא המקום). מקום הוא גם גמטריא של ההכפלה של כל אות ואות של שם הוי"ה (י' כפול י' ה' כפול ה' ו' כפול ו' וי' כפול י') – פירוש הדבר, שהמקיים של כל המציאות כולה בנוי על שם הוי"ה ב"ה בהכפלה. הכפלה היא הפריסה הרחבה ביותר שיש. סיבת ההכפלה היא משום שיש שני שבטים שנקראים על שמו ית'. יוסף חסר את ה' האחרונה – היינו שהוא לא מתגלה באופן סופי, ויהודה משלים את זה. המקום שאנחנו חיים עליו עומד על שבט יוסף, שמחזיק תמיד את הצורה העיקרית של כלל ישראל, אפילו כשהם נמצאים במקום הירוד ביותר, וכלל ישראל נולד שמה. מי שמתנגד לו, יכול או להתבטל אליו, או לעמוד על דעתו ועל ידי כך לחדד את השוני וההבדל שביניהם. הסוד הטמון בכך שמושה לקח את עצמות יוסף הוא, שאפילו אם

⁴⁶ לא מצאתי

יוסף לא מתגלה, עצמותיו תמיד גלויים, שעצם הדבר לא נתבטל אף פעם. כתוב (שמות יג יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמתי מזה אתכם – יוסף צירף את העלאת עצמותיו לעצם גאולת מצרים, משום שהוא חלק מענין הגאולה, אך אלמלא יהודה, עצמות יוסף לא היו מגיעים אף פעם לקומה שלימה.

כתוב בחז"ל על הפסוק (ישעיה סה כה) ואריה כבקר יאכל תבן – סטנו של עשו – ישראל שמעולם לא ישברם, הוא יוסף. משום שהוא לא יצליח להתגבר עליו, לכן יוסף יתגבר עליו. כשבחינה זו של יוסף לא נמצאת בגילוי, צריך את יהודה כדי לגלות אותה להבה. רש"י כותב על הפסוק – ואריה כבקר יאכל תבן, לפי שמצינו שעשו נופל ביד בני יוסף שנאמר בית עשו לקש ובית יוסף להבה וגו' (עובדיה א) אבל ביד בני שאר השבטים שנמשלו לחיות לא מצינו לכך נאמר ואריה כבקר יאכל תבן, אותם השבטים שנמשלו כאריה כנגד יהודה ודן, כיוסף שנמשל כשור יאכלו אותו שנמשל כתבן. היינו גם דן ויהודה יצטרפו ליוסף לבלות את עשו. מדין יצא הרצון להחליץ חושים כדי להגיע לישועה, מתוך המצב השפל ביותר, לכן שמו ית' נתגלה דווקא על ידי שבט דן. המצב של 'וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד' הביא ל'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה' – שהוא הגילוי השלם שיגיע אלינו, והם כנגד הימים האחרונים של העולם הזה, והיא אכן לא פרשה חדשה, אלא המשך של גלות מצרים, ומשום כך הפרשה סתומה. נמצא איפוא כי סתימת העינים היתה הגילוי למה שיבא אחר כך.

פרשת שמות א'

כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו (ויקרא י"ח &) בספרי (תו"כ אחרי פ"ט &) מנין שלא היתה אומה באומות שהיו דרכיהם כמו מצרים תלמוד לומר כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו, ומנין שהדור האחרון שהיו מקולקלים דרכיהם יותר מכולן תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא תעשו, מנין ששיבת ישראל גרמה להם כל המעשים האלו תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא תעשו, מנין שלא היתה אומה מקולקלים דרכיהם יותר מן הכנענים תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ומנין שהמקום שבאו שם ישראל מקולקלים ביותר מכולם תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם לא תעשו, ומנין שביאתן של ישראל גרמה להם את כל מעשיהם האלו תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם לא תעשו

המהר"ל מבאר בספר גבורות (פרק ד') שהטבע בעולם הוא כששתי הפכים נפגשים, הדבר גורם לחה' כל צד וצד ויוצר התנגדות יותר גדולה, והרצון לאחד אותם בעצם מפריד אותם יותר. גם בני ישראל וגם מצרים נולדו אז, הם נולדו למקסימום כח של רע ואנחנו למקסימום כח של טוב, וזה מה שכתוב אשר ישבתם בא לא תעשו, שהישיבה היתה כדי להגיע להשיא הזה⁴⁷.

ע"י מדרש (מכילתא בשלח הקדמה) וחמושים עלו אחד מחמשה. וי"א אחד מחמשים. וי"א אחד מחמש מאות. רבי נהוראי אומר העבודה לא אחד מחמש מאות עלו שנא' יחזקאל ט"ז רבבה כצמח השדה נתתיך וכתוב שמות א' ובני ישראל, ע"כ, לא כל בני ישראל יצאו ממצרים, משום שזה לא פעל על כולם.

מהם ההפכים שיש בין כלל ישראל למצרים?

ע"י במהר"ל שם ז"ל: הדבר מתפעל מהפכו מצד שהוא הפכו לו פועל בו, ולא יתפעל הדבר מעצמו, לכך כאשר רצה השם יתברך שמו לקיים הגזירה שגזר על זרע אברהם כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, לא היה זה אלא באומה שהם הפכים להם, כי מצד אשר הפכים להם יתקיים בישראל ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. וענין שהם הפכים להם כי עצמם של מצרים דבוקים בזנות וכל דבר תעוב ונמשכים בטבעם אחר הזנות ומעשים אשר הם תעובים, וישראל עצם שלהם זרע אמת גדורים בעריות וקדושים ומובדלים מכל עריות כמו שאמר הכתוב (תהלים קכ"ב) שבטי יה עדות לישראל, שהעיד שמו עליהם שהם בני אבותיהם ואחת היתה במצרים שזנתה ופרסמה הכתוב שנאמר (ויקרא כ"ד) ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי מלמד שלא היתה בישראל רק זו. וכו'.

ועוד יש בזה סתרי החכמה מה שהיו ישראל משועבדים דווקא במצרים ולא במקום אחר וזה כאשר אמרנו, כי המצרים הם דבוקים בזנות, וידוע כי הנמשך אחר הזנות הוא הנמשך אחר החומר ומעשה בהמה, ולפיכך אמרה תורה במנחת סוטה שיהא קרבנה שעורין, לפי שהיא עשתה מעשה בהמה לכך קרבנה מאכל בהמה. כי ענין הזנות הוא מתאוות הגוף, וישראל שהם נבדלים וקדושים מן העריות, זהו מפני שהם נמשכים אחר הצורה שהיא קדושה ונבדלת מן ענין החומר. וכו' וישראל בעבור שעצם שלהם במדריגת צורה נבדלת שלימה, לכך אם אין לישראל ענין הראוי לצורה כאלו אין להם מציאות כלל, כי זהו ענין הצורה הנבדלת אשר אין בה חסרון והיא שלימה ואם יש בה חסרון כאלו אין כאן צורה נבדלת. ולכך כאשר לא היו ישראל בשלימותם כאשר היו במצרים שעדין לא היו בשלימותם עד שהיו שש מאות אלף שזהו שלימות ישראל, היו ישראל כאלו לא היה להם מציאות כלל. כי ענין הצורה שהיא שלימה, ואם אינה שלימה אין לה ענין הצורה ולכך היו משועבדים תחת יד מצרים ובוזה היו כאלו לא היה להם כלל מציאות. כי כבר אמרנו כי אין דבר שמציאותו יותר פחות כמו החומר, ובמה שהיו ישראל משועבדים לאומה כמו זאת שאין מציאות יותר פחות כמו הם, הרי כאלו אין להם מציאות כלל.

אנו מוצאים עוד דבר המיוחד על מצרים (דברים יא י, יא): כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים.

וע"י ברמב"ן: כי ה' יתן מטר ארצכם בעתו והארץ תתן יבולה, אבל דעו לכם שאינה כארץ מצרים להשקות אותה ברגל מן היאורים ומן האגמים כגן הירק רק היא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים לא בענין אחר, וצריכה שידרוש ה' אותה תמיד במטר, כי היא ארץ צמאה מאד וצריכה מטר כל השנה, ואם תעברו על רצון ה' ולא ידרוש אותה בגשמי רצון הנה היא רעה מאד לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב בהריה ויחזור ויפרש כל זה בפרשה השניה (להלן פסוקים יג – יז), כי אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש תמיד, ואם לא תשמעו ועצר את השמים וגו' ואבדתם מהרה ברעב מעל הארץ הטובה, שלא תוכלו לחיות בה בלא מטר: ועיי"ש בר' בחיי: אין הארץ בענין זה תלויה בעמל האדם, אלא למטר השמים תשתה מים, ועל כן תצטרכו לקיום התורה, שאם אתם מקיימין התורה והמצות השמים יתנו טלם והארץ תתן יבולה. וע"י בר' בחיי דברים יא יז: ועצר את השמים ולא יהיה מטר – זהו שהזכיר למעלה למטר השמים תשתה מים, כי לכך לא נתן לך ארץ משקה כארץ מצרים כדי שלא תהיה ההשקאה בידך והייו תמיד עיניך נשואות אליו למפתח גשמים שבידו:

ועי' זהר ח"ג רסח ע"ב: פתח ואמר (&) ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם תהיה המגפה וגו' מאי שנא מצרים הכא מכל שאר עמין דהא לכלהו כתיב ולא עליהם יהיה הגשם והכא לא אלא הא אוקמוה חברייא דהא ארעא דמצרים לא אצטריך למטרא וע"ד לאו היא בכללא דאינון דבען מטרא אבל אינון דינא אחרא אסתלק עלייהו ושפיר קאמרו ת"ח כתיב (&) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ולא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם וגו' דהא נהרא סליק מניה משתקייא ארעא אבל הכא למטר השמים תשתה מים דהא ארעא קדישא מן שמייא אתשקייא תדיר וכד ישראל הוו עסקין באורייתא הוה אתשקייא כדקא יאות ומאן דמנע אורייתא מנה כאילו מנע טב מן כל עלמא עאלו לנו מערתא חדא דהוה בארחה עאל ההוא גבר עמהון יתבו:

תרגום: פתח ואמר ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם תהיה המגפה וגו' מה שונה מצרים כאן מכל שאר העמים שהרי לכלם כתוב ולא עליהם יהי הגשם וכאן לא אלא הרי פרשוה החברים שהרי ארץ מצרים אינה צריכה מטר ועל כן אינה בכלל אותן שצריכות מטר אבל הם דין אחר עולה עליהם ויפה אמרו. בא וראה כתוב כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ולא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם וגו' שהרי הנהר העולה ממנו משקית הארץ אבל כאן למטר השמים תשתה מים שהרי הארץ הקדושה משקית תמיד מן השמים וכשישראל היו עוסקים בתורה היתה משקית כראוי ומי שמונע ממנה תורה כאלו מונע טוב מכל העולם נכנסו לתוך מערה אחת שהיתה בדרך נכנס עמהם האיש ההוא ישבו.

ראוים שתי קצוות א' ארץ שמנותק מעולם העליון, וחי וקיים ולא צריך לאמונה ותפילה ועבודה ומצות חס וחלילה, ויש ארץ שכל כולו קשור למעלה ואם יש חסרון של שמירת תורה ומצות רואים ומרגישים את זה.

בהמשך המהר"ל: ובמסכת כתובות פרק מציאת האשה (ס"ו ע"ב) תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו הולכים אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו ואמרה לו רבי פרנסני אמר לה בת מי את אמרה בת נקדימון בן גוריון אמר לה ממון אביך היכן הוא אמרה לו רבי לא כהדין מתלי מתליא בירושלים מלה ממון חסר ואמרי לה חסד ושל חמיך היכן הוא אמרה לו בא זה ואיבד זה, אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי אמר להם לתלמידים זכור אני כשחתמתי על כתובתה והייתי קורא אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם וכשאין אתם עושים רצונו של מקום מוסר אתכם ביד אומה שפילה ולא ביד אומה שפילה אלא ביד בהמתן של אומה שפילה. ובדברים אלו יתבאר לן כל הדברים מפורש ובביאור. כי מהו השבת וההודאה שנתן רבי יוחנן בן זכאי על זה ואמר אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם, וכשאין אתם עושים רצונו של מקום מוסר אתכם ביד בהמתן של אומה שפילה. אבל הן הן הדברים אשר אמרנו למעלה, כי דבר זה אשר הם נמסרים ביד אומה שפילה הוא נמשך אחר מדריגתן. מפני שמעלת ישראל מעלה נבדלת ואין חסרון שייך במעלה נבדלת, לכך כאשר אין ישראל עושים רצונו של מקום ונמשך להם החסרון, הרי יגיע בטול להם לגמרי ולכך נמסרין ביד אומה שפילה וביד בהמתן, שבוזה כאלו אין להם מציאות נחשבים, אחר שהם נמסרים ביד אומה שפילה שהם עצמם פחותי המציאות והנמסרים בידם כאלו נעדרים לגמרי ואינם בעולם. אבל מדריגת האומות אין עצם מעלתם מעלה נבדלת אשר לא תקבל חסרון, לכך אף כי

הם אינם בשלימותם אין כל כך ירידה להם כמו לישראל (ויותר מזה) שראוי שיהיו נמסרים ביד אומה שפילה:

ויש לך להבין מה שאמרו ולא עוד אלא ביד בהמתן מפני שהיא חמריה ויש לבהמה מציאות כחות והבן גם כן מה שאמר כי היתה מלקטת שעורין שהן מאכל בהמה חמרי, שכלל המאמר הזה בא להודיע כי כאשר אין עושים רצונו של מקום אין לישראל מציאות נחשב כלל, ולכך הם נמסרים ביד בהמה, שמפני שהבהמה חמריה מציאותה מציאות פחות ושפל ומאכל החמרי שהבהמה מוציאה היתה מלקטת, והנה הריבה עוד יותר פחות עד שאין נחשב מציאותה כלל, שהרי היא מלקטת מאכל החמרי מה שהיתה הבהמה מוציאה. וענין זה רמזה התורה באדם דכתיב (בראשית א') וירדו בדגת הים, רמז לך הכתוב בלשון וירדו ולא כתב בלשון וימשלו בדגת הים, אלא אם הוא זוכה והאדם הוא בצורה שלימה ראוי לו להיות מושל על הדברים החמריים הם בעלי חיים שאינם מדברים, שהם במדריגת החומר והצורה מושלת עליהם, ואם אינו זוכה שאין הצורה בשלימות הרי הוא ירוד לפניהם, שהוא נמסר ביד בהמה חיה ועוף שהם חמריים כי הצורה השלימה אם אינה בשלימותה הגמור היא במילה לגמרי. ודברים אלו עמוקים מאוד מאוד בענין הצורה בשלימות כאשר תצא ממדריגתה:

בזמנינו רואים שכל העולם נמצא במצב של אנטי אמונה, אנטי תפילה, ואנטי צורה, והתהליך של גאולה צריך להיות כמו שהיה במצרים, לגלות שגם במצב כזה אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב, ולכן צריכים להאמין יותר, להתפלל יותר, ולהיות קרובים יותר לצורה.

פרשת שמות ב'

השבועות של ששת הפרשיות הראשונות של ספר שמות נקראים השבועות של שובבי"ם על שם הראשי תיבות של הפרשיות עד משפטים. חז"ל מגלים שבשבועות אלה זהו זמן מסוגל לשוב כמש"כ בירמיה (ג כב) שובו בנים שובבים ארפה משובתיכם.

ע"י שער רוח הקודש (יז ע"א): יש מנהג קדום בכל ישראל להתענות מ' יום רצופי'. שיש מן יום הראשון של פ' שמות עד פ' תרומה. וקצת מן תצוה. ונתנו סימן בהם שובו בנים שובבים ר"ת 'שמות' וארא 'בא' בשלח 'יתרו' משפטים. והנה עיקר התענית בהם במ' ימים אלו לא נתקנו אלא על עון הקרי. וימים אלו מסוגלים להתענות בהם על הקרי יותר מכל ימות השנה. וטעם הדבר יתבאר לך ממה שביארנו בענין גלות מצרים בחומר ובלבנים מה ענינו. ושם נתבאר כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים. היו אותם הניצוצות של הנשמות שיצאו מאדה"ר באותם ק"ל שנה. שפירש מן אשתו. והיה מוליד שדין ורוחין ע"י טפות קרי. וכל אלו נתקנו בגלות מצרים ההוא. ולכן בזמן הפרשיות אלו יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם המתענה בהם על עון הקרי. ולכן הם מתחילים מן פ' שמות. מפני שאז בפ' ההיא היה התחלת השעבוד. ומסתיימים בפ' משפטים. לטעם שנתבאר שם. ג"כ בענין סמיכות כי תקנה עבד עברי אל מתן תורה. כי אז נגמרו אותם הניצוצות להתקן. בענין כי תקנה עבד עברי (שמות כ"א) וע"ש. גם דע כי עיקר אלו התעניות נתקנו בימים אלו. לכפר על עון שכבת זרע לבטלה. שעליהם כתיב שוחטי הילדים וגו' (ישעיה נ"ז). וכו'.

הפגם שלו. והשליכו ארצה בעונו. ומסר אותו חלק הקדושה. תוך הקליפות. ועיי"כ נתן היות וכה אל הקליפות. ועתה עיי"כ תשובתו זאת. מסיר הקדושה מתוך הקליפות וחוזר להעלותה למקומה. ועיי"כ נשארים הקליפות מתים בלתי היות. וז"ס פ' שובו בנים שובבים (ירמיה ג') פי' כי אותם הבנים שמסר אל הקליפות בהשחתת הזרע. ועיי"כ נתלכשו תוך הקליפות ונעשו שובבים. לכן עתה שובו בתשובה. והסירו אותם הבנים השובבים מתוך הקליפות והשיבום אל הקדושה כבראשונה. גם צריך שיתענה פ"ד ימים רצופים כנגד שם של מ"ב. שהוא סוד הזווג. והטפה העליונה. שהם מ"ב זווגים והם פ"ד. כי כל זווג כולל שנים. כמבואר אצלנו במאמר בראשית דף א' וע"ש על מ"ש וכמה דדיוקנא דברית אודרע במ"ב זווגין וכו' וטוב הוא שיתענה מ' יום הנז' של כל ימי השובבים ואח"כ יתענה עוד מ"ד יום אחרים להשלים הפ"ד יום הנז'. גם טוב הוא שיתן פרוטה אחת לצדקה קודם התפלה בכל יום מימי תעניותיו. ויכוין לתקן מה שגרע וחסר מן הצדיק העליון אל המלכות. גם צריך שיזהר משם ואילך שלא לשמש ממתו אלא אחר הצות לילה. ולשהות על הבטן עד שיכלו כל טפות זרע. ושלא להשיח עם האשה בדברי בטלה בעת הזווג:

עיי' רמ"ע מפאנו (מאמר תקוני תשובה - פרק ד): במ' יום של שובבי"ם פי' סימני פרשיו' הם שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים שרוב העולם מתענים בהם מ' רצופים, והטעם ראוי לכוין לתקן פגם הטפות מהקריין בכל אופן שהלכו לאבוד ולא הושלמו בהם מ' יום של יצירת הולד וכו' ויבקש רחמים על זה כפי כחו והוא סוד שובו בנים שובבים, פי' הבנים שנמסרו לקליפות בעונו נעשו שובבים ושובו אל הקדושה. ועיי"ש פרק טז: ונתיחדו ימי קריאת הפרשיות הללו לתקון זה שבהן גלות מצרים ומרירות השעבוד והנאולה ומתן תורה והדינין שהוא סדר המרוק הזכוכ מראש ועד סוף וישלמו המ' יום בפרשת תרומה שהיא הקמת המשכן עילא ותתא בתוקף התשובה.

הגרמ"ש פירש שהמילה שובבים הוא בדרך כלל מרד כמש"כ (ישעיה נז יז) וילך שובב בדרך לבו, ושורש המילה היא כפלות של שב (לכן שובב) שתמיד שב לדרכו הרעה, כמש"כ (משלי כו יא) ככלב שב על קאו. אילו היינו אנחנו נקראים שובבי"ם אזי זה היה מובן, שהפרשיות מתקנות אותנו, אבל למה הפרשיות נקראו שובבי"ם? בגלל שיש גילוי של הפרשיות האלה, שקוראים אותם בציבור, יש אפשרות תיקון. עם כל זה קשה למה נקראים הפרשיות בשם זה? וצריך להבין גם מה חומרו של חטא זה, ובמה זה נתקן על ידי הפרשיות של יציאת מצרים?

כתוב (בראשית ב ז) וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, וכתוב תנחומא (תזריע סי' א): אמר רבי יוחנן, כתיב בו באדם הראשון שתי יצירות, שני יודי"ן. שנאמר וייצר ה' אלקים את האדם: יצירה אחת בעולם הזה, ויצירה אחת לעולם הבא. אבל הבהמה והחיה והעוף יצירה אחת כתיב בהן, ביו"ד אחת, דכתיב ויצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה.

עיי' שע"כ נו ע"ב: דע שבכל עבירות שבתורה אפי' החמורות אין בהם מי שמוליד מזיקין ממש כמו המוציא שכבת זרע לבטלה כי אפי' הבא על כל העריות שבתורה נולדו ממש ממזרים גופניים בעוה"ז והאמת הוא שמי שעובר שאר עבירות מתלבשין בו המזיקין ונעשים קטגורים עליו אבל המוציא שז"ל עונשו גדול לאין קץ הלא תראה מה שהפלינו בזו' במקומות רבים ובפרט בפ' ויחי שאמרו שכל העבירות תליין בתיובתא לבד ממוצי' שז"ל דלית ליה תיובתא בר בטורח סגי ויתיר ולא חזי אפי' מלכא לעלמין כו' וע"ש וזה

ענינה דע כי המוציא שז"ל פוגם במחשבה כי אינו משתמש בשום כלי ובשום ערוה ועונשו גדול שפוגם בדעת עליון וכו' וכמו שמעשיו הם זכר בלי נקבה בן כביכול גורם למעלה שממשיך אותה הטפה של אותה נשמה מן הזכר העליון ואינה נשפע' במלכו' אבל יוצא לחוץ אל הקלי' וכו' ואז מתחב' בה כח מוזיק אחד הנמשך מאותה אשת זנונים ונעשי בחי' גוף א' אל אותה הנשמה נמצא שהמוציא שז"ל גורם שאותם טיפות של הנשמות שעתידות לצאת ממנו בבחי' בנים שיתערבו בס"א ושם יתלכשו בגופו' הנעשות מסטרא דנחש אשת זנונים ונמצא שהפך והחזיר הקדושה אל הטומאה והטוב אל הרע והנה כדי לתקן עון זה צריך שימית אותם הגופות הטמאות המלבישים לאותם הנשמות ועי"כ אותם הנשמות יברחו משם ויחזרו אל שרשם שבקדושה ונמצא שצריך שני כונות אחת להמית הגופות ההם ב' להחזיר הנשמות ההם אל מקום הנוק' העליונה דקדושה שיתוקנו שם ויצויירו כשאר כל הנשמות ואח"כ יבואו בעוה"ז כשאר כל הנשמות

גם יש עון אחר דומה לזהו הוא מי שמשמש ממטו ואינו שוהא עד שיצאו כל המפין לגמרי כי אותם שיורי הטיפו' היוצאו' לבטלה אף ע"פ שאינם ראויים להוליד עכ"ז נבראים מהם ג"כ בחי' מוזיקים ומשחיתים רעים ע"ד הנז'

וכו' אותם אלפים ורבבות של מוזיקין שהאדם ממית בכל לילה ע"י הק"ש של המטה וצריך האדם לכוין בכל קריאת שמע שאומר על מטתו לכוין בתיקון עון זה ולהמית כל אותם הגופות של מוזיקין הנז'

עיקר התיקון הוא שיכוין להמית ע"י הק"ש של מטתו אותם הגופים של המוזיקים ועי"כ יוכל האיש הזה להעלות עם נפשו אותם הנשמות למעלה אל הקדושה לתקנם בכל לילה

וזהו הזהר ח"ג צ ע"א: ת"ח כל מאן דאפיק זרע לבטלה לא זכי למחמי אפי שכינתא ואקרי רע דכתיב (&) כי לא אל הפץ רשע אתה לא יגורך רע תרגום: כל מי שמוציא זרע לבטלה לא זוכה לראות פני שכינה ונקרא רע, שכתוב כי לא אל הפץ רשע אתה לא יגורך רע

ועי' שער רוה"ק: תקון כ"ז למוציא שכבת זרע לבטלה. ענין השובבי"ם הנודעים. ר"ל שיש מנהג קדום בכל ישראל. להתענות מ' יום רצופי'. שיש מן יום הראשון של פ' שמות עד פ' תרומה. וקצת מן תצוה. ונתנו סימן בהם שובו בנים שובבים ר"ת 'שמות 'וארא 'בא 'בשלה 'יתרו 'משפטים. והנה עיקר התענית בהם במ' ימים אלו לא נתקנו אלא על עון הקרי. וימים אלו מסוגלים להתענות בהם על הקרי יותר מכל ימות השנה. וטעם הדבר יתבאר לך ממה שביארנו בענין גלות מצרים בחומר ובלבנים מה ענינו. ושם נתבאר כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים, היו אותם הניצוצות של הנשמות שיצאו מאדה"ר באותם ק"ל שנה שפירש מן אשתו, והיה מוליד שדין ורוחין ע"י טפות קרי. וכל אלו נתקנו בגלות מצרים ההוא. ולכן בזמן הפרשיות אלו יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם המתענה בהם על עון הקרי. ולכן הם מתחילים מן פ' שמות. מפני שאז בפ' ההיא היה התחלת השעבוד. ומסתיימים בפ' משפטים. לטעם שנתבאר שם. ג"כ בענין סמיכות כי תקנה עבד עברי אל מתן תורה. כי אז נגמרו אותם הניצוצות להתקן. בענין כי תקנה עבד עברי (שמות כ"א) וע"ש.

ועי' שער הגלגולים (הקדמה לו): לסבה זו נכנסה נפש קדושה ומעולה של ר' עקיבא בהיותו בן גרים ולא מזרע ישראל, לפי שהיא טפת זרע לבטלה שיצאה מיוסף, בעת הרהורו באשת אדוניו, שהיתה גויה.

עי' גר"א בתיקון"ז פט ע"ג: והנה אור ומים הן ב' עיטרין דחו"ג והיו ראויין להיות שם ולהזדווג וליתן שניהם לנוק', אבל באמת אינו יוצא אלא מים, והאור ההולך בזיווג בכל

האברים, הוא התענוג בזיווג והולך עד יסוד, ושם נגנז ובעטרה אינו בא אלא מים, וזהו עטרה דגבורות שהוא בעטרה וניתן לנוק, ע"כ. ואף שדברים סתומים לנו, אבל מה שיוצא לנו היא שבכל מעשה תשמיש מורידים שפע של קדושה למטה, ובוה נעשה הנשמה של הולד, והנאה זו היא מעין עולם הבא שמורידים משהו מהשמים אל כאן בארץ, ומי שעושה כך לשם הנאת עצמו, הוא מוריד נשמתו עבור הנאתו, וזה העוון החמור ביותר.

[הגרמ"ש הסביר: האות יו"ד כל פעם הופכת המלה לעתיד. כתוב ברש"י על הפסוק אז ישיר משה (שמות טו א) מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, שעתידיים לשיר. ובאותו רש"י כתוב שהאות יו"ד היא על שם המחשבה, בגלל שמה שנמצא במחשבה עכשיו יהיה בעתיד הוה. כשכתוב יו"ד נוספת זה מורה שהאדם נוצר בעוד מימד, היינו שהאדם נוצר להיות עכשיו וגם לעתיד, היינו שהוא נמצא עכשיו עם העתיד שלו. אבל אם ח"ו העתיד אינו נמצא בכת, אזי אצל אדם זה אין את ה'וייצר' בשתי יו"דים, אלא כבהמה שכתוב ביצירתה רק י' אחד. נמצא אם כן, שכל אדם, כל זמן שלא איבד את עתידו, הוא יכול למשוך מהעתיד להוה וליתן לעצמו עתיד חדש, וזה מה שניתן לאדם כדי שיצור לעצמו את העולם הבא, וזה בן עולם הבא ואת הסגנון בן עולם הבא יש להבין כמו בן כרך ובן כפר, שמשמעותו שהוא שייך לשם, אע"פ שהוא נמצא כאן הוא שייך לשמה]. כשאדם מאבד את זכות הקיום שלו, אזי נפסק ממנו הכח ליצור עתיד, והעתיד ניתן לו כהוה. מימד העתיד ניתן בפועל באדם בכח ההולדה שלו, וזהו צורת אדם שתעביר אותו מעבר להוה שלו. מי שלוקח את ה'בכח' הזה והופך אותו, במקום שיהיה עתיד הוא עושהו הוה, הרי שבוה הוא רוצה את העתיד שלו. כתוב באר"י וכתבי הזהר שיש חומר מיוחד (יותר אפילו מרצה בן אדם) בחטא הזה, והטעם הוא שעל ידי חטא זה הבן אדם רוצה את מימד העתיד שלו, ולכן התשובה על זה קשה במיוחד, שתשובה שייכת רק למי שיש לו את המימד הזה, ולכן עם הרצה של עתיד הוא רוצה גם את האפשרות שלו לשוב.]

פרשת שמות ג'

ע"י רמב"ן בהקדמה לספר שמות: השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר ובמקרי האבות שהם בענין יצירה לזרעם מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם⁴⁸ ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפ"י ובגאולה ממנו ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה בעבור כי ירדתם שם הוא ראשית הגלות כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם⁴⁹ והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד:

עם ישראל חי במערכת אחרת ושונה משאר האומות, וזה הפירוש במש"כ רש"י בתחילת התורה, אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה

⁴⁸ ע"י

(20) מדרש רבה בראשית פרשה מז פסקה ו
אר"ל האבות הן הן המרכבה שנא' ויעל אלהים מעל אברהם ויעל מעליו אלהים (בראשית כה)
והנה ה' נצב עליו:

⁴⁹

לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה מעם פתח בבראשית משום (תהלים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים עב"ל. והרמב"ן מוסיף וכותב, שבהחודש הזה לכם התחילה המערכה המיוחדת של כלל ישראל. ביאור דבריהם הוא כך: סדר המציאות כולו צריך היה להיות שייך לגוים, אבל אחרי שניתן לנו ספר בראשית, המציאות שהיתה צריכה להיות שייכת לגוים ניתנה לנו, ולכן אילולי העברת המציאות, היה מספיק באמת לכתוב רק את מה שכתוב בעשרת הדברות לגבי בריאת העולם בששת ימי בראשית. וזהו ביאור דברי רש"י, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. והיינו, כי מן הדין נחלת גוים שייכת לגוים, ואסור ליטלה מהם, ובאמת לא היינו יכולים לכבוש את ארץ ז' העמים, דוהו גזילה, אבל אחרי ספר בראשית, מתברר שכל מה שניתן לנו בדין ניתן לנו, וחלה נתינה זו על ידי מעשי האבות.

המערכה המיוחדת שחידש אע"ה הוא ביעור הע"ז וחידוש האמונה בעולם. נתבונן בזה – הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה מתאר לנו איך היה העולם נראה עד שהגיע אברהם אבינו, והכיצד הוא הביא לעולם את הענין של עקירת עבודה זרה. ובסוף פרק י"א כותב עוד וז"ל, ודברים האלו (כשפים וכו') כולן דברי שקר וכזב הן והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהן, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, ונאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן וגו'. כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתן, אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה עב"ל. ומוסיף הרמב"ם עוד דברים ברורים בענין הכח של העבודה זרה, בפירוש המשניות, על המשנה בע"ז (דף נד ע"ב) שאלו את הזקנים ברומי, אם אין רצונו בעבודה זרה, למה אינו מבטלה. ואלו הם תו"ד, יש החושבים שכל דבר שנאסר בתורה היא אפשרי אלא שהתורה אסרתה, וכן הדבר בע"ז, ואינם יודעים שכל עניני ע"ז הם דברים בטלים וכוזבים ונצטוונו בתורה שלא לעשותם כמו שנצטוונו על דבר שקר, שהתורה אסרתה בגלל שהיא שקר, וע"ז כעין זה.

ועי' ר' בחיי (בראשית &): וכבר ידעת כי חכמי ישראל הוצרכו לכתוב לתלמי המלך אשר חלק להאיר כדי שלא יאמר שנמצא להם מזה פתח לעו"ג ויאמר כי מן הכתוב הזה התיר לעו"ג שיעבדו ע"ז מאחר שכתוב בתורה בפירוש שהקב"ה נתן אותם לחלק העמים ויבין מלת חלק כמו גזר ולא כן הענין אבל הקדוש ברוך הוא נתן הבחירה ביד כל אומה ואומה שיעבדו לכל מי שירצו הן להקב"ה אם לע"ג וזהו לשון חלק נתן הרשות בידם מה שאין כן בישראל שאם ירצו ח"ו לעבוד ע"ג אינן יכולין הוא שאמר הנביא ע"ה בדבר הש"י (יחזקאל כ לג) אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם⁵⁰

(6) מדרש רבה במדבר פרשה ב פסקה טז

ואמרת ללא עמי עמי ואתה ואח"כ והוא יאמר אל חי אבל ברעה אני אחרון (שם א) כי אתם לא עמי ואח"כ ואנכי לא אהיה לכם אמר רבי חנינא בלא דעת סבורים מה שהוא אומר ואנכי לא אהיה לכם שהוא אומר שאינו הווה לכם לאלוה לאו אלא מהו ואנכי לא אהיה לכם אע"פ שאתם לא עמי שתבקשו להפריש ממני אני לא אהיה לכם אין דעתי משתווית עמכם אלא בעל כרחכם תהיו עמי וכן הוא אומר (יחזקאל כ) והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וגו' אלא מה אני עושה לכם (שם) חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם הא למדת חיבתן של ישראל לפני המקום:

והרבה שואלים על הרמב"ם הזה, כיצד אמר שאין בכשפים וקסמים אמת והם כזב, והלא מצינו בחז"ל שחרטומי מצרים עשו בהם פלאים⁵¹. אמנם ההבנה ברמב"ם היא על פי מה שאמרנו, שכל מעשה אבות הוא מעשה יצירה, ואם אברהם אבינו ביער ע"ז מהעולם, הפשט בזה שהוא יצר מקום שבו עבודה זרה היא שקר, עולם מהודש בלי ע"ז. יוצא מזה שמי שנמצא בנחלת גוים ולא בתוך המערכת שאברהם אבינו יצר לנו, הוא ימצא את דברי הכישוף כממשיים. לכן במצרים ששם לא שלט עולמו של אאע"ה – שכח האבות היה רק בבית אבות – בודאי היו החרטומים יכולים לעשות כך. אבל בשביל כלל ישראל שהם חכמים מחוכמים, ה' ברא להם מציאות אחרת, ובמציאות זו כל הע"ז והכשפים הם שקר ואין בהם ממש.

כתוב בפרשת שופטים (דברים יח ט), כי אתה בא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך לא תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם, לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים, כי תועבת ה' כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה ה' אלקיך מוריש אותם מפניך, תמים תהיה עם ה' אלהיך. וכותב רש"י: תמים תהיה, התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו. מהו עומק הענין בלשון רש"י עמו ולחלקו? חלקו הוא נחלתו, נחלת אברהם אבינו הנעלה מעל כח הכישוף, היפך נחלת הגוים שבה נמצאים כל התועבות האלה.

אף הרמב"ם לאחר שביטל את הקסמים מוסיף וכותב, ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלקיך. וכנראה שפשט הכתוב הוא כך, 'תמים תהיה, ואז תהיה עם ה' אלקיך'. כי הנחלה באה מיצירת האבות, שכן על ידיהם נוצרה מציאות חדשה, ולכן הקדים הרמב"ם וכתב שאברהם אבינו יצר את המציאות הזו של עולם בלי ע"ז, בתחילת הלכות עבודה זרה. דבלא זה אפשר לשאול על הרמב"ם הרי אברהם אבינו קיים כל התורה כולה, ומדוע הוא מתחיל רק את הלכות ע"ז בתיאור מעשיו של אברהם אבינו, ולא הלכות תפילין או הלכות יום טוב? אלא ללמדך שזוהי יצירתו של אברהם אבינו, ביטול הע"ז מהעולם. אצל אנוש כתוב (בראשית ד כו) ולשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם ה'. והיינו שאז נעשה שם ה' חולין. אמנם אצל אברהם כתוב (בראשית כא לג) ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם. אברהם ברא מציאות של קריאה בשם ה'. מאידך, אנוש נתן מציאות לע"ז. ומאז זה נמשך עד עצם היום הזה. אברהם יצר מציאות מהודשת שהיא עולם בלי ע"ז, וזהו התוכן הפנימי של האבות של אברהם אבינו, שהוא ביער ע"ז מהעולם. נמצא על פי האמור שמי שמשייך את עצמו למציאויות האלה. שיש בהם ע"ז, הוא מוציא את עצמו מהמציאות שאברהם אבינו יצר בשבילנו. כי נחלת גוים היא שקר, ואין לה קיום.

עתה נשוב לבאר ענין ימי השובבי"ם. ההבדל בין שכל לדמיון הוא, שהשכל תופס האמת, והדמיון יוצר מציאויות לעצמו שאין להם שום קשר למציאות האמיתית. אין דבר בעולם שנותן מציאות לדמיון יותר מהעון הזה ששובבי"ם בא לתקן, זהו המיוחדות והנוראות שיש בעון הזה, שבכח שנתן לנו הבורא כדי לברא, להיות אב, כח שבו אנחנו דומים ומתחברים לאברהם אבינו, בכח זה עצמו אנחנו בונים מציאות נגדית לאברהם אבינו, וזוהי גם סגולת ימי השובבי"ם, שבהם אנחנו עוסקים בגלות וגאולת מצרים, ביציאה מכח הדמיון. ועל כן ימים אלו מסוגלים להכניס אותנו לאותה מציאות שהיא היא יציאת מצרים.

⁵¹ עי' גר"א ביר"ד &

והוא מה שסיים שם הרמב"ם: ומאהבת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו ע"כ. עם ישראל יצא ממצרים בגלל ההבטחה לאבות. ספר בראשית הוא ספר האבות, והוא ספר הישר (ע"ז דף ז), וספר שמות מתחיל בשמות בני ישראל שבאו למצרים, שם הספר מורה על המציאות של ספר שמות שהיא באה אחרי ספר האבות, ובא ללמדנו שהבנים יכולים להמשיך המציאות שבראו האבות, והם יכולים לפרוש ממנה, ועל זה כתוב (ירמיה ג יד) שובו בנים שובבים, דווקא בנים הם אלו שיכולים לשוב למעלת אבות. זוהי איפוא מעלת האבות, שהם יצרו לנו ועבורינו מציאות אמת בתוך עולם של שקר, וזהו עומק הכתוב כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים – כלומר שהקב"ה נתן לנו מציאות ועולם של אמת בתוך נחלת גוים. נחלה של שקר ודמיונות כזב, נחלה של ע"ז. העולה מהאמור שכל מי שנותן לשקר מציאות של אמת, הרי הוא עוקר את העיקר ששתל אברהם אבינו. הזמן הזה של ימי השוכבים הוא זמן כפרה מחטא ששורשו בדמיון. וזהו על ידי השיבה לאותה מציאות אמת, שנבראה בשבילנו. הרמב"ן כותב בהמשך ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם, ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש (בראשית טו יג) ובנאולה ממנו, ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה וכו' והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוך עלי אהליהם, והם הם המרכבה (ב"ר מז ח), ואז נחשבו גאולים. מעלת אבותם היא היא מקומנו.

פרשת שמות ד'

כתוב בפסוק (שמות ד א-ד) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה' ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר מטה השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו עכ"ל. והנה צ"ע פירוש נס זה שהרי זה היה הנס הראשון של מערכת נסי יציאת מצרים, ומטרת המערכת של נסי יציאת מצרים היא, לגלות כלפי חוץ שה' הוא שליט בעולם, ותחילת המערכת היא נס זה, שמטה נהפך לנחש, וידוע שאם זה ההתחלה, צריך להיות שהוא כולל בו את כל ההמשך. וצריך עיון איך זה.

הלש"ו דע"ה דרוש ד ענף כ סימן ג מסביר ענין נסיון להיכנס אצל הקל"י שבו נכשל אדה"ר ונת.

ועי' זהר ח"ב לד ע"א: אמר רבי שמעון השתא אית לגלאה רזין דאינון מתדבקין לעילא ותתא מה כתיב (&) בא אל פרעה לך אל פרעה מבעי ליה מאי בא אלא דעייל ליה קודשא בריך הוא אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה תקיפא דכמה דרגין משתלשלין מניה ומאן איהו רזא דתנין הגדול ומשה דחיל מניה ולא קריב אלא לגבי אינון יאורין ואינון דרגין דיליה אבל לגביה דחיל ולא קריב בגין דחמא ליה משתרש בשרשין עלאין כיון דחמא קודשא בריך הוא דדחיל משה ושליחן ממנו אחרנין לעילא לא יכלין לקרבא לגביה אמר קודשא בריך הוא (יחזקאל כט ג) הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים

הגדול הרובץ בתוך יאוריו וקודשא בריך הוא אצטריך לאגתא ביה קרבא ולא אחרא כמה דאת אמר אני יהויה ואוקמוה רזא דחכמתא דהתנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו לאינון מארי מדין דידיעין ברוין דמאריהון:

תרגום: אמר רבי שמעון כעת יש לגלות סודות שהם נדבקים למעלה ולמטה מה כתוב בא אל פרעה היה צריך (לכתב) לך אל פרעה מה זה בא אלא שהכניס אותו הקדוש ברוך הוא חדרים אחר חדרים לתנין אחד עליון תקיף שכמה דרגות משתלשלות ממנו ומיהו סוד התנין הגדול. ומשה פחד ממנו ולא קרב אלא לאותם יאורים ואותן הדרגות שלו אבל ממנו הוא פחד ולא התקרב משום שראה אותו מושרש בשרשים עליונים. כיון שראה הקדוש ברוך הוא שמשה פוחד ושלוחים ממונים אחרים למעלה לא יכולים להתקרב אליו אמר הקדוש ברוך הוא "הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו" והקדוש ברוך הוא הצטרך ללחום בו קרב ולא אחר כמו שנאמר אני ה' ופרשוה סוד החכמה שהתנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו לאותם בעלי הדין שיודעים בסודות אדונים.

והנה בהנסיון הזה נכנס ג"כ משה רבינו ע"ה, וכמ"ש בזה"ק (פ' בא לך ע"א) אמר רבי שמעון השתא אית לגלאה רזין דאינון מתדבקין לעילא ותתא (ר"ל שיבאר איך שהתורה מדבר למטה ומרמו למעלה, כי העילא ותתא מתדבקין דא בדא, וכל מה שנעשה למטה כן הוא למעלה, ע' ספר אשמורת הבוקר), מה כתיב בא אל פרעה לך אל פרעה מבעי ליה, מאי בא, אלא דעייל ליה קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא דא עלאה תקיפא (הוא אריך דקליפה), דכמה דרגין משתלשלין מניה, ומאן איהו רזא דתנין הגדול (שהוא שורש פרעה אשר למעלה בקליפה, והיה ראש לקליפות, אשר ממנו משתלשלין כל מדרגות הטומאה לאין מספר, וזהו שאמר בא אל פרעה מדרגה אחר מדרגה עד פרעה התנין הגדול), ומשה דחיל מניה ולא קריב אלא לגבי אינון יאורין (ר"ל ההמשכות וההתפשטויות שנמשכין ומתפשטין ממנו), ואינון דרגין דיליה, אבל לגביה דחיל ולא קריב, בגין דחמא ליה משתרש בשרשין עלאין, (והוא כמו שכתוב (קהלת ז יד) גם את זה לעומת זה עשה האלהים, והוא נגד לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון אשר בחוורתא דא"א, ושם הוא שרשו כמ"ש הגר"א בספד"צ (פרק א יא ע"ג בד"ה זנבא ברישיה). ע"ש כל הענין, ומשום ששם אינון מגיעין מעשה בני אדם כלל, לכן דחיל משה רבינו ע"ה למקריב לגביה, שהוא להתנין דקליפה אשר כנגדו, כי היה ירא שלא יכיל ליה לכובשו תחת ידו) כיון דחמא קב"ה דדחיל משה כו' אמר קב"ה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו כו'⁵² ע"ש. וזהו שכתוב (שמות ד ג) וינס משה מפניו, ויאמר ה' אל משה שלח ירך ואחוז בזנבו כו' ויהי למטה בכפו, כי שורש של התנין דקליפה אשר בהתנין דקדושה הוא בזנבו ע' שער הקליפות (פרק ג), ולכן אמר לו הקב"ה שיחזיק בזנבו כי משם הוא תוקפו, ונעשה למטה בכפו, ובוזה הראה לו הקב"ה שאין צריך לפחוד ממנו כי יכול לו, והוא משום כי משה רבינו ע"ה היה שורשו בהנחש דקדושה עצמו, וכמ"ש ברע"מ (פ' תצא רעט ע"א) דאנת לויתן נחש בריח כו' ולכן היה שולט הוא על התנין דקליפה לכובשו תחת ידו. והרי לנו עכ"פ כי גם משה רבינו ע"ה היה ירא לגשת שם, ולא נכנס שם

⁵² תרגום: אמר רבי שמעון כעת יש לגלות סודות שהם נדבקים למעלה ולמטה מה כתוב בא אל פרעה היה צריך (לכתב) לך אל פרעה מה זה בא אלא שהכניס אותו הקדוש ברוך הוא חדרים אחר חדרים לתנין אחד עליון תקיף שכמה דרגות משתלשלות ממנו ומיהו סוד התנין הגדול. ומשה פחד ממנו ולא קרב אלא לאותם יאורים ואותן הדרגות שלו אבל ממנו הוא פחד ולא התקרב משום שראה אותו מושרש בשרשים עליונים. כיון שראה הקדוש ברוך הוא שמשה פוחד ושלוחים ממונים אחרים למעלה לא יכולים להתקרב אליו אמר הקדוש ברוך הוא "הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו".

אלא ע"י ציווי של הקב"ה, ונכנס בשלום ויצא בשלום. וכן אמרו בזה"ק (פ' נח עו ע"א) הנ"ל סי' א', יהיב חכמתא למשה מה כתיב ביה בכל ביתי נאמן הוא, ולא הוה כמשה שמש מהימן בכלהו דרגין (ור"ל כי הוא נכנס והעמיק בזה עוד יותר מהאבות הנ"ל סימן ב'), ולא סטא לביה בתיאובתא דחד מנייהו אלא קאים במהימנותא עלאה כדקא יאות.

פירוש המילה מטה כולל גם משמעות של ענין הטיה-להטות, וגם משמעות של מקל עץ שאוחזים ביד. אנו מוצאים שגם השבטי י-ה נקראים מטות. הפירוש של המילה שבט הוא ענף שיוצא מתוך גזע, לכן כשהשבטים נקראים על שם השבט היינו שהם ענפים מהשורש שהוא האבות, והם דומים לו, והמשך שלו. כל שבט ושבט צריך לקחת את הכח המיוחד לו ששורשו ביעקב, ולהעביר אותו לעוד ענין, להטות אותו לענין שלא היה נעשה מצד יעקב עצמו. על דרך זה, זהו גם הענין של המטה אלקים-להנהיג את הבריאה, ולהטות את הכל, ולהביא אותו למקום אחר, כמו שממים זרם נהר לדרך אחרת. ה' מעביר את ההנהגה לאן שהוא רוצה שהוא יהיה על ידי המטה אלקים.

כתוב שהמטה אלקים נעשה לנחש, ומשה רבינו נס מפניו, ולמרות זאת צוה ה' למשה שישלח ידך ואחו בזנבו. וצריך עיון מה העומק של מעשה זה. הרי לא היה זה פחד סתם, שמשה רבינו היה מיוחד מנחש. משה רבינו היה הנביא היחיד שהתנבא כשהוא היה עומד על עומדו לפני הבורא העולם, וכל נביא אחר היה נופל על פניו, ובשעת נבואה זאת, משה רבינו נס מפני נחש. לכן מבואר שנפתח בשעה זו תהום נורא על ידי נס זה, והוא שהפחיד את משה, ובגלל כך משה רבינו ברח. כתוב במשלי (ל יח-ט) שלשה המה נפלאו ממני וארבע לא ידעתים דרך הנשר בשמים דרך נחש עלי צור דרך אניה בלב ים ודרך גבר בעלמה, וכתוב בחז"ל שביאור ענין דרך נחש עלי צור, הוא כך: צור הוא לשון של מקור שממנו נובעים דברים אחרים, לכן הקושי של שלמה היה מה היא דרך היציאה של הנחש (היצר הרע) מהמקור (שהוא הקב"ה)? ידוע שאין שום רע יורד מלמעלה, וכולם יודעים שעולם הזה מלא ברע, והשאלה נשאלת איך הוא הגיע לכאן? ובהכרח צריך להיות שמהמקור יצא דבר שהוא טוב אך הוא נעשה לנחש.

מי שהולך בדרך ישרה, ומסתכל אחורה, הוא רואה את המקור מאיפה הוא יצא. כשהדברים בעולם הזה הולכים ישר, הם יוצאים מבראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, לכן כל מי שמסתכל אחורנית רואה זאת, ואי אפשר לפרוש מדרך זו, שהיא הדרך שה' קבע לבריאה. אבל מי שמטה את הדרך לכיוון אחר, אז כשהוא מסתכל אחורה הוא רואה רק את הראשית של הדרך שהוא הולך בה עכשיו, אך אין הוא רואה את המקור שלו, ונדמה לו שראשית דרכו היא לא המקור אלא מקום אחר. כך נוצרים ראשיות אחרות. ה' ברא עולם שאפשר להמשיך ללכת בו ישר, אבל אפשר גם להטות לצד ימין, וגם לצד שמאל. אנחנו צריכים ללכת בדרך המלך, היינו שלא נטה לשום צד שהוא, אלא נמשיך ללכת ישר באותו דרך של התחלה, וזוהי צורת יעקב, וכך הוא נקרא, יעקב, ישראל, וישורון (שהוא על שם היושר).

אם כן נפתח לנו עומק במעשה של המטה שנעשה לנחש עד שמשה רבינו נס מפניו. שכשאנחנו נוטים מהדרך, ההטיה עצמה הופכת להיות נחש, וכשהמטה בעזרת נחש, אז הוא מבריה אותנו לדרך הישרה. כתוב בחז"ל על המטה (שמות רבה ט ב) ואמרת אל אהרן קח את מטך הה"ד (תהלים קי) מטה עוון ישלח ה' מציון, אין הקב"ה רודה את הרשעים אלא במטה ולמה לפי שנמשלו לכלבים שנאמר (שם נט) ישובו לערב יהמו ככלב, כשם שדרכו של כלב ללקות במקל כך הם לוקים, לכך נאמר מטה עוון אמר להן הקב"ה פרעה רשע הוא אם אומר לכם תנו מופת הבה אותו במקל שנאמר אמור אל אהרן

קח את מטך עב"ל. רואים מכאן שהמטה שנהפך לנחש בפני פרעה היה רק כדי להכות אותו כמו שמכים כלב. מה הענין שמכים דווקא את כלבים ומדוע דווקא במטה? ידוע שסתם דלתות התורות הן אצל כלב (ב"ק כג ע"א), היינו שהכלב יכול להיכנס לכל מיני מקומות, שהוא צריך לא להגיע להם, והענין של ההכאה עם המטה הוא, להחזיר אותו לדרך הישרה, לכן הבריאה של כלב, ושל כל אלה שהם דומים לכלבים, מיוחד להם הכאה עם מטה.

כתוב בהמשך המדרש הנ"ל (ט ח) ויחזק לב פרעה ויאמר ה' אל משה כבוד לב פרעה, כועס הוא מה הכבוד כועס אף לבו של זה נעשה כבוד עב"ל, היינו כשכתוב שלב פרעה נעשה כבוד, זה לא רק הכבדת לב, אלא שהלב נעשה לכבוד. ידוע שהאדם מורכב משלשה רבדים: מערכת הדעת, והיא נמצאת במח, מערכת המידות, וההרגשות, והיא נמצאת בלב, ומערכת תחתונה יותר, שהיא כל הרצונות הנמוכים יותר, הרצונות הפיזיים, והיא שייכת לכבוד. כתוב בגמרא⁵³ שהכבוד הוא כולו דם, ולכן אע"פ שאסרו לנו לאכול דם התירו לנו לאכול כבוד. הדם הוא המערכת הנמוכה ביותר באדם, והוא מתאוה, וכועס, והוא הרובד היחיד באדם שלא מתיחס כלפי אחר, שהוא רק מכיר את עצמו ותאותיו, והלב מכיר מאחרים, שכל מידה היא ביחס לאחר, והשכל הוא לגמרי מעבר לעצם האישיות. זה הסוד שהכבוד כועס, כמש"כ בגמרא (ברכות סא ע"ב) כבוד כועס מרה זורקת בו טפה ומניחתו. לכן התגובה של כעס מתעוררת כשהדברים לא קורים כמו רצוני.

חז"ל מגלים שהסדר הנכון של הדברים הוא מה לב כבוד, היינו שמערכת השכל היא הקובעת מה שהלב והכבוד עושים, אז האדם הוא מלך (ר"ת מלך לב כבוד). כל הענין של מלכות הוא כבוד, אם כן ההיפוך הפשוט של מלך הוא בן אדם של בושה. אם יש אדם שעיקרו הכבוד, והלב והמח נמשכים אחריו, הוא כולו הפך של כבוד, שכבוד לב מה הוא ר"ת כלם, שהוא השורש של כלימה. כלימה הוא עמידה במצב של מקסימום של אי-כבוד. אדם שנשלט על ידי הכבוד שלו, נראה בשכלו שאין בעולם של הקב"ה אלא הוא, וכל פעם שקורה דבר לא כרצונו, הוא כועס, ואז הוא האדם הבזוי ביותר, ונראה שהוא נשלט על ידי כל מיני כחות נמוכים כל כך. החלוקה של כבוד לב מה מקבילה לנפש רוח נשמה. רוב העבירות שבתורה כתובים בצורה של נפש כי תחטא, היינו שהם נמצאים ובאים מכח הנפש. אם כן נקודת הבחירה איננה נמצאת במח או בכבוד אלא בלב. כשהלב בוחר בדבר מסוים, אז המח חושב כמו שהלב בחר, ואז יש כח באדם להגיע להבנה שלימה של הדברים, ואז האדם בוחר נכון, ורק כך אפשר לעמוד נגד הכבוד, שהוא נמצא במערכת נבוהה יותר מהכבוד, לכן הכבוד נשלט על ידו, ואז האדם נקרא מלך, וכך יוצאים מתחת השליטה של הכבוד.

⁵⁴ חז"ל מגלים שכלב נקרא על שם כך שהוא כולו לב. כלומר, מכאן שלמדנו שמלך הוא ר"ת מה לב כבוד, נמצא שכלב מתחיל בכבוד ומשם משפיע על הלב, ואין שום דבר גבוה מזה. לכן כשקוראים לרשעים כלב, היינו שאין להם דעת, ואין להם אפשרות

⁵³ לא מצאתי

⁵⁴ לכו' הר' שפירא שליט"א מה שכתוב בהמשך לא מובן לי כל כך, ונ"ל למחקו:

הגמרא מעמידה כמה פעמים מלך נגד כלב, שהם שתי קצוות, כמו שכתוב בגמרא תמורה (דף כח ע"ב) כשיש לבית ע"ז שם נכבד צריכים לכנות אותו בשם מגונה, לכן בית גליא קוראים בית כליא, גל הוא על שם התרוממות, וכליא הוא על שם בור שכורים באדמה, ופני מלך קוראים פני כלב. וכתוב במדרש הנ"ל שבגלל שהרשעים דומים לכלב, לכן מכים אותם במטה. כתוב שלב פרעה נעשה כבוד, ז"א שהוא נשלט על ידו, שהוא שם את עצמו במצב שאין בחירה, שהכבוד לא בוחר, אלא רק הלב. וכל פעם שמישהו יורד מדרגתו, ומשליט את הכבוד על הלב, אז כנגד זה ה' לוקח ממנו הבחירה.

להפוך את המצב להיות בוחר עוד פעם, לכן הוא מקבל מכות מאותו מטה, שהרי המטה האלקים הוא מטה שכל ענינו להנהיג ולהחזיר את כל מי שנוטה, לקו הישר. שכך ברא ה' את בריאתו שישנה אפשרות לנטות מדרך הישר. אכן יש כאלה שלא צריכים מכות, שהם עוד במערכת של בחירה. והמטה האלקים מחזיר את הדברים לקו הישר, ואם הם לא חוזרים, אז הם נפסדים, ונהרגים על ידי המכות.⁵⁵

תחילת שליחות משה היתה ללמד לפרעה את סוד המטה והנחש. המטה נעשה לנחש לרמוז לכך שמהמטה הוא המקור לנחש, היינו שהנחש⁵⁶ (היצר הרע) יוצא לפועל מהכח שה' נתן לנטות מהדרך. משה לא ידע עד היכן הן הגבולות של הנחש, וכשמשא ראה כח בה גדול, אז נס מפניו. הנחש הזה לעולם לא מפסיק מלהיות מטה, וזה מרומז בכך שה' אמר שלח ידך ואחז בזנבו, היינו שכשהנחש מגיע לקצהו, אז הוא הופך חזרה להיות מטה. זה הדבר הנורא שרוב באי עולם לא יודעים, שאמנם יש לנו אפשרות לנטות וללכת לאן שרוצים, ואפילו ללכת רחוק מאד, אך כל כמה שמתרחקים הנחש גודל יותר ויותר, והסוד הזה שהנחש הוא המטה, או שיאבד אותנו, או שהוא יכה אותנו לחזור חזרה. ה' גילה כאן סוד יציאת מצרים, והיא סוד כל הגלויות עד סופם. כאן הוא הסוד שהנחש שהיה הראשון הוא בנימטריא משיח שהוא יהיה האחרון. כמות גדולה של נחש נוצרה על ידי הנטיות הרעות שהעולם בחר. כשמשא ראה הנחש, הוא לא ברח מהנחש, אלא הוא ברח מאיתנו, שהוא ראה, איך שאנחנו נקָאָה, ועד היכן הדברים מגיעים. כתוב בחז"ל⁵⁷ שמשא היה הגואל הראשון, וניצוץ מנשמתו יהיה הגואל האחרון, והוא יאחז בזנבו ויהפוך להיות מטה אלקים, וכל כולו יהיה מטה אלקים.

גאולת מצרים היא המקור לכל יתר הגאולות. וכתוב בפסוק (יהוקאל כ"ג) דבר ואמרת כה אמר א-דני י-הוה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרבץ בתוך יארי אשר אמר לי יארי ואני עשיתני, היינו שהנחש שמשא נס מפניו הוא הכח של פרעה. לא מדובר פה בשוטה, אלא בעוצמה גדולה של רע שמשא נס מפניו, וכל זה יהיה מטה אלקים. ה' גילה בזה כל מה שהוא רצה לגלות ביציאת מצרים, כל העיקרי אמונה נתגלו כאן, היינו שה' לקח את פרעה ועל ידו ה' הראה לכולם מי בעליו של העולם.

כל המכות היו חרוטים על המטה, והוא הוא המטה שנהפך לנחש. נקודת ההכאה לפרעה היתה עצם כך, שהנחש חזר להיות מטה אלקים. אנחנו מצפים לכל יום שה' יאחז בזנבו של הנחש הזה, שעכשיו הוא מתפרס על כל העולם כולו, ויהפך את כל זה למטה האלקים. כתוב בצפניה (ג ט) על המלך משיח: כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד. היינו שתפקידו הוא להפוך את כל העולם כולו, למין היפוך, שכל העולם כולו יכירו וידעו ויאמרו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. ההיפוך הזה יהיה על ידי שלח ידך ואחז בזנבו, ואז הוא יחזור להיות מטה האלקים.

כשמתחילים לקרא פרשיות של גלות וגאולת מצרים, חייבים לדעת, שכל זה נוגע לנו, לכן גם אנחנו צריכים להיכנס ולשים את עצמנו במערכת של יציאת מצרים, וראשית יציאת מצרים מחייבת הידיעה שצריכים להחזיר את הנחש למטה האלקים. כתוב (שמות ז י-יב) ויבא משה ואהרן אל פרעה ויעשו כן כאשר צוה ה' וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו והי' לתנין ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן וישליכו איש מטהו והיו לתנינים ויבלע מטה אהרן את ממתם, וכתוב על זה ברש"י ויבלע מטה אהרן - (שבת צ"ז) מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו, היינו

⁵⁵ לשאול להרב

⁵⁶ לשאול להרב

⁵⁷ לא מצאתי

שהוא בלע אותם כמטה, היינו שלא היה בזה ענין של כישוף של היפוך, אלא זה מגלה שהמטה והנחש הם אחד. כשמבינים את זה קרובים יותר ליום שיתגלה אותו שלח ידו ואחז בזנבו, ואז הנחש יחזור להיות מטה האלקים.

פרשת וארא – ג"ה

קריאת התורה בציבור היא איננה רק תקנה של לימוד התורה, שהרי לא צריך כל פעם שיושבים ללמוד עשרה כמו שזה בקריאת התורה? אלא התקנה היא תקנה של קבלת התורה (עי' שעה"כ דרושי קריאת ספר תורה דרוש א'), ולכן צריך עשרה, שבתחילה זה נעשה לכלל ישראל יחד, וכל עשרה הם עדה שמסמלת את כלל ישראל, וצריך גם בקריאת התורה שיעמדו ג' בבימה אחד כנגד הנותן ואחד כנגד המקבל ואחד כנגד המסרסר. קבלת התורה היתה גם עבודה ולא לימוד התורה כמש"כ (שמות ג יב) תעבדון את האלקים על ההר הזה, היינו שלהיות תחת העול של ה' זהו גם עבודה. אנחנו מקבלים את התורה ששייכת ליציאת מצרים בפרשיות אלה, כעת הם נתגלים, ואנחנו מקבלים אותם מחדש.

הזכרנו לעיל (&) דברי הרמב"ן בקדמתו לספר שמות: כשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכנינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד א-לוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה (ב"ר מז ח), ואז נחשבו גאולים עכ"ל. רואים מזה שהפירוש של גאולה הוא להיות יחד עם האבות, והמהות של גלות היא פרישה מהאבות. יוסף נשלח למצרים להקדים לביאת בני ישראל, והוא הכין את מצרים שיוכל לקלוט את כלל ישראל, ופירוש הדבר הוא, שענינו של יוסף לגבי יעקב הוא כמו שכתוב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה, ופירוש הפסוק הוא שאש נמצא במקומו, אבל להבה שולטת מסביב. יעקב שרוי רק בביתו, ויוסף גרם שהאש של יעקב תבער גם במצרים, ולולא יוסף, כשהשבתים היו פורשים מהבית של יעקב אבינו והיו נמצאים מחוץ לבית, הם לא היו לוקחים את הכח של הבית איתם. יוסף מאפשר שהכח של האבות יהיה אתנו גם כשאנחנו פורשים מהבית, וזה פירוש הדבר שיוסף הביא תמונת יעקב אבינו לטומאת מצרים, כמש"כ (סוטה דף לו ע"ב) באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון. יוסף גם נחשב כמו אחד מהשבתים וגם נחשב בבחינה מסוימת אב, שהוא הוליד שבטים (והוא פירוש (בראשית מט &) אבן ישראל פי' רש"י – אב ובן), וטעם הדבר שבלי יוסף לא היה שייך שיהיה קיום של כלל ישראל במצרים, לכן שם הוא נחשב אב, והוא הקשר בינינו לאבות כשאנחנו לא במקומנו.

כח ההולדה של האבות שנמצא אצלנו הוא פקדון אצלנו, ואם לא נשמור על זה, לא ישאר מאתנו שריד ופליט. כל מציאותנו הוא רק בזכות הקשר לאבות, כדי שיהי תולדותיהם כיוצא בהם. יוסף עמד בנסיון, ולא היטה את כח ההולדה של האבות למקום אחר, אבל מי שלוקח הכח הזה מהאבות ונותן לבת אל אחר הוא מפקיעה המשך מהאבות, והוא הוא החרבן של כלל ישראל, והוא מוציא את עצמו מזווכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניו למען שמו באהבה. כתוב בחז"ל (יבמות צח ע"א) שמצרים אין להם אב, היינו שמצרים מופקעים מיחוסם וכל ענין ההמשכיות של אבות ותולדות, וזה הפקעה מצורת האדם, וזה מה שכתוב (יחזקאל כג כ): אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם.

@ על אברהם אבינו כתוב שחזן מזה שהוא היה מאמין, גם ליבו היה נאמן לפניו ית' (נחמיה ט ח). עי' מהר"ל (נתיבות עולם א – נתיב העבודה פרק יא): בפרק כל כתבי

(שבת קי"ט ע"ב) אמר ריש לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי ג"ע שנ' פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן מאי אמן אל מלך נאמן. דוקא ג"ע ראוי אל מי שעונה אמן, כי מי שיש לו אמונה חזקה בו ית', הוא כמו יתד תקוע במקום נאמן אשר אין לו שינוי כלל כי זה הוא ענין אמונה בו יתב', ומצד שהוא מאמין בו יתב' הוא תקוע במקום נאמן, ובוזה ראוי שיכנס לגן עדן אשר שם ארזי לבנון אשר נטע השם ית' בחוזק ושם יכנס בעל אמונה, כי ראוי שיהיה מקומו ומדריגתו שמה ע"י האמונה כאשר ידוע למשכילים. זה שאברהם שתל אמונה בבנים, יש לזה המשכיות וקיום רק עד כמה שהבנים הם תולדות כמו האבות, ואז אותו דבר ששתול אצלו שתול אצלנו. אם פורשים מזה, העיקר אינו קיים. עם העיקר הזה, יש פקדון והוא כח ההולדה, ואם אנחנו מפקירים את הפקדון, אז אין אצלנו את ההמשך של האמונה.

כתוב בגמרא פסחים (דף נו ע"א) דאמר רבי שמעון בן לקיש ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה. ועי' זהר ח"א רלד ע"א: דבר אחר פנה אל תפלת הערער דא יחידאי דאתכליל בסניאין ומאן הוא יחידאי דאתכליל בסניאין הוי אימא דא יעקב דאיהו כליל בתרין סטרין וקרא לבנוי וצלי צלותיה עליהו מאן צלותא דיתקבלון בשלימו לעילא צלותא דלא ישתצון בגלותא בהאי שעתא דיעקב קרא לון אסתלק מניה שכינתא והא אוקמוה ותא הוי בשעתא דיעקב הוה קארי לבנוי אודמנו אברהם ויצחק תמן ושכינתא על גביהו ושכינתא הוה חדי ביה ביעקב לאתחברא באבהן:

לאתקשרא עם נפשיהו כחד למהוי רתיכא בשעתא דפתח יעקב ואמר (בראשית מט א) האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים באחרית דא שכינתא כביכול יהב עציבו ביה ואסתלק⁵⁸ ולבתר אהדרו לה בנוי ביחודי דמילייהו ופתחו ואמרו (דברים ו ד) שמע ישראל וגו' בההיא שעתא קאים לה יעקב ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואתיישבת שכינתא בדוכתה ויקרא יעקב מאי קריאה הכא אלא קריאה לקיימא דוכתייהו לקיימא לון לעילא ותתא:

תרגום: דבר אחר, "פנה אל תפלת הערער", זה יחיד שכלל ברבים. ומיהו יחיד שכלל ברבים, הוי אומר זה יעקב, שהוא כלול בשני צדדים, וקרא לבניו, והתפלל תפלתו עליהם. איזו תפלה שיתקבלו בשלמות למעלה, תפלה שלא ישמדו בגלות. בשעה זו שקרא להם יעקב, הסתלקה ממנו שכינה, והרי פרשוה. ובא וראה, בשעה שיעקב היה קורא לבניו, הזדמנו לשם אברהם ויצחק, ושכינה על גביהם. והשכינה היתה שמחה ביעקב להתחבר באבות,

להתקשר עם נפשותיהם כאחד, להיות מרכבה. בשעה שפתח יעקב ואמר, "האספו והגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", "באחרית", זו השכינה, כביכול נתן בו עצבות, והסתלק. ואחר כך החזירו אותה בנוי ביחוד הדברים שלהם, ופתחו ואמרו "שמע ישראל וגו'". באותה שעה יעקב העמיד אותה, ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והתיישבה השכינה במקומה. "ויקרא יעקב", מה קריאה כאן, אלא קריאה לקיים מקומם, לקיים אותם למעלה ומטה⁵⁹.

⁵⁸ שסילק השכינה ממנו ע"י העצבות (ד"א).
⁵⁹

(5) שער הגלגולים - הקדמה לו
גם א"ל מורי ז"ל כי שלשה היו שטעו בענין הקץ, הא' יעקב אבינו ע"ה, כשקרא לבניו ואמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ונעלם ממנו הקץ. הב' הוא שמואל הנביא ע"ה, שטעה בענין אליאב, ואמר אך נגד ה' משיחו, כי חשב שממנו יצא המשיח. הג' ר'

כשירדנו לארץ מצרים, זה היה המקום הגרוע ביותר בכל העולם, ולולא כך שיוסף גדר את עצמו, והשפיע על כל כלל ישראל, לא היה שייך שכלל ישראל יחזיקו מעמד. ישראל היה עם יפה תואר במקום של הרבה זנות והם היו עם של עבדים עובדים בפרך. הנצחון של יוסף ועמידתו בנסיון, פעל שמירה למשך מאתיים ועשר שנים על עם שלם, שהיו במ"ט שערי שומאה, ובכל זאת לא היה חריג בזה, חוץ מאחת שהיה שוגג קרוב לאונס, ופרסמה הכתוב. כל אלה יוצאי מצרים היו נקיים כמו שיצאו מבית אביהם. כח הגאולה נמצא בנו באותה מדה שאנחנו מצדנו נאמנים ואין פסול בזרענו. זה שהקץ סתום, היינו שיש מעכבים ועוד צריכים את הגלות.

פרשת וארא – נ"ו

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני י-הוה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל-ש-די ושמי י-הוה לא נודעתי להם (שמות ו ב-ג). ופירש רש"י, ושמי ה' לא נודעתי להם – לא הודעתי אין כתיב כאן, אלא לא נודעתי, לא נכרתי להם במדת אמתות שלי, שעליה נקרא שמי ה', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתים ולא קיימתי ע"י ילקוט שמעוני שמות (פרק ו – המשך רמז קעו) וארא אל אברהם וגו' ושמי ה' לא נודעתי להם לא פירשתי להם אם מפורש הוא ולך גליתי אותו שאתה הולך לגאול את ישראל כדי שתצליח. אמר הקב"ה בעולם הזה ליחידים גליתי שמי אבל לעולם הבא לכל ישראל אני מודיע שמי שנאמר לכן ידע עמי שמי:

ע"י זהר (ח"ב כג ע"א) רבי שמעון הוה יתיב יומא חד ורבי אלעזר בריה (עמיה) ורבי אבא עמיה אמר רבי אלעזר האי קרא דכתיב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגו' מהו וארא ואדבר מבעי ליה אמר ליה אלעזר ברי רזא עלאה איהו תא חזי אית גוונין דמתחזיין ואית גוונין דלא מתחזיין ואלין ואלין אינון רזא עלאה דמהימנותא ובני נשא לא ידעין ליה ולא מסתכלין ביה ואלין דמתחזיין לא זכה בהו בר נש עד דאתו אבהן וקיימו עליהו ועל דא כתיב וארא דחמו אינון גוונין דאתגליין ומאן גוונין דאתגליין אינון דאל שדי דאינון גוונין בחיזו עלאה (נ"א חיזו דגוונין עלאין) ואלין אתחזיין וגוונין דלעילא סתימין דלא אתחזיין לא קאים איניש עליהו בר ממשא ועל דא כתיב ושמי יהו"ה לא נודעתי להם לא אתגליתי לון בגוונין עלאין ואי תימא דאבהן לא הוו ידעי בהו אלא הוו ידעי מגו אינון דאתגליין:

תרנום: רבי שמעון היה יושב יום אחד ורבי אלעזר בנו (עמו) ורבי אבא עמו אמר רבי אלעזר פסוק זה שכתוב וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגו' מהו וארא היה צריך לומר ואדבר אמר לו אלעזר בני זהו סוד עליון. בא וראה יש צבעים שנראים ויש צבעים שלא נראים ואלו הם סוד עליון של האמונה ובני אדם לא יודעים אותו ולא מתבוננים בו ואלה שנראים לא זכה בהם אדם עד שבאו האבות ועמדו עליהם ועל זה כתוב וארא שראו אותם צבעים שהתגלו. ומה הצבעים שהתגלו אותם של אל שדי שהם צבעים של מראה עליון (מראה של צבעים עליונים) ואלו נראים והגוונים שלמעלה נסתרים שלא נראים לא עמד איש עליהם פרט למשה ועל זה כתוב ושמי ה' לא נודעתי להם לא התגליתי להם בגוונים עליונים ואם תאמר שהאבות לא ידעו אותם אלא הם ידעו אותם מתוך אלו שהתגלו.

עקיבא, שטעה וחשב כי בן כוזיבא היה משיח ה'. ולכן אותיות יעקב הם עקיבא, לרמז כי טעותם שוה, ולכן שלשתם נתגלגלו כדי לתקן טעות זה:

והנה יש הבדל בולט בין גילוי הבורא אל האבות לגילוי שהיה אחרי יציאת מצרים, ניתן לעמוד באופן הברור על מהות ההבדל על פי מה דאיתא בגמרא פסחים (דף ק"ה ע"א): בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש, אמר גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש (גבריאל הוא מלאך שממונה על האש, לכן הוא יכול לחמם ולצנן את האש), אמר לו הקדוש ברוך הוא אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו, נאה ליחיד להציל את היחיד. ולפי שהקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה אמר תזכה ותציל שלשה מבני בניו. דרש רבי שמעון השלוני בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד יורקמו שר הברד לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לפניו רבוננו של עולם ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש, אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקדוש ברוך הוא בכך, שאתה שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש, אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ ואעשה נס בתוך נס אמר לו הקדוש ברוך הוא רד.

לאברהם אבינו לא נעשה הנס באופן זה של נס בתוך נס, בגלל שה' נתגלה לאבות בשם של א-ל ש-די תוכן של שם זה הוא שביכולתו לשדר מערכת הטבע, לכן בכח שם זה אפשר לעשות שהאש לא תהיה כביכול אש – שיתבטל כוחה. אבל הפירוש של אקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ הוא שהאש נשארה בטבעה, והאנשים נשארו גם הם בטבעם, ובכל זאת האש לא שרפה אותם, זוהי הנהגה מיוחדת שלמעלה משה? מערכות הטבע, אלא שליטה על הטבע וביטול כוחה, והנהגה זו נתחדשה ביציאת מצרים. ביציאת מצרים נתחדש שכל קיום חוקי הטבע וכלליו מותנה, שאין הם פועלים אלא כאשר זהו רצון הבורא שיפעלו כך, ולכן אם ה' רוצה שהאש לא תשרוף, היא לא שורפת למרות שהיא חמה ולוהטת, ולא שה' קירר את האש, או שהאנשים שבתוך האש נשתנה טבעם ונעשו מסוגלים לסבול את האש, אלא שרצונו ית' היה שהאש בטבעה התמידי לא תשרוף והיא אכן לא שרפה.

הנהגה מחודשת הזו נראתה לראשונה בניסים של יציאת מצרים. לדוגמא: כתוב (שמות רבה ט' ז') שבמכת דם אפילו אם מצרי וישראל היו שותים מכוס אחד, למצרי היה דם, וליהודי מים. ואין להבין זאת בהבנה שטחית שהנס הוא שהמים היו נהפכים לדם ברגע שהם נכנסו לפיו של המצרי, אלא הנס הוא שבשביל זה המים היו מים ובשביל זה היו אותם נוזלים ממש דם. ואם נשאל איך יתכן שאותו דבר יהיה דם לאחד ומים לשני? הרי יש לשאול באופן כללי, כיצד תתכן בריאה של מים או בריאה של דם? והתשובה היא שכך גזרה חכמתו ית'. והסבר הוא שהטבע מוכרח אצלנו בטעות, רק משום שגדלנו בתוך חיי עולם הזה, אבל האמת אומרת שהטבע גם הוא לא מוכרח בכלל, שהרי גם הוא לא נוצר אלא על ידי הקב"ה, וכל תכליתו לקיים רצונו ית', ורצונו הוא שהדברים יתקיימו בטבעם. ולפעמים רצונו הוא לגלות את המערכת היותר גבוהה שלהם, ובהנהגה עליונה זו, אין שום סתירה שמים יהיו גם דם וגם מים באותו שעה.

עד כה דברנו מתופעות חריגות המוגדרות אצלנו בשם 'נס'. אך מצאנו גם מציאות תמידית הנתפסת כנס, והיינו הא דאיתא, (יומא דף כא ע"א) אמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה – והיינו שהארון הרי יש לו מידה מסוימת, והוא נכנס למקום שגם לו גודל מסוים, ואם היו מודדים, היו רואים שהארון תופס מקום, אבל באמת לא היה תופס מקום בכלל. שכן לא יתכן לומר שהארון נתקטן, שאם כן, הוא היה פסול, וכן לא יתכן שהקדשי קדשים נתרחבו, שאם כן גם הוא היה פסול, אלא ההבנה

במציאות מפליאה זו היא, שהארון למרות גודלו לא היה תופס מקום. הכיצד? בגלל שבמקום זה שולטת מציאות אחרת עם חוקים אחרים. אנו חיים במציאות גשמית מוגבלת הכפופה לחוקים של זמן וגודל, וכן הגבלות טבעיות נוספות זוהי מערכת שאנו גרמנו לה. אבל במקום שנתגלה שם הוי"ה ב"ה, שולטת מערכת אחרת לגמרי בחוקיה, ובארון ברית ששם נמצא שם הוי"ה וכל כינויו ית', מקום מקודש זה, מופקע מלהיות כפוף לכל מערכת הטבע.

כשמדברים על מערכת עליונה זו רגילים לומר שקשה להבין מציאות שבה אין מגבלות של טבע שאנו מכירים. אבל באמת זה לא ביטוי נכון. הביטוי הנכון הוא שקשה לנו להתרגל למערכת זו, שהרי לאמיתו של דבר גם את מערכת המציאות שבה אנחנו נמצאים קשה להבין, אלא שהתרגלנו לזה, ונראה לנו שהחוקים והטבעים האלה הם מוכרחים. אבל באמת גם את מערכת הטבע וגם את מערכת הנס אין אנו מבינים כלל, אלא שלזה התרגלנו ולזה לא. את מערכת הנס הבורא גילה לנו כאמור ביציאת מצרים.

'ושמי ה' לא נודעתי להם', הביאור בזה הוא שהאבות הקדושים השתמשו בשם זה רק כמה שהם השיגו משם א-ל-ש-די, אבל לא תפסו מציאות האמת כמו שהיא, וזה נתגלה רק ביציאת מצרים. רש"י כותב שהמערכת שנתגלתה לאבות קרויה הבטחה, ומערכת יצי"מ נקראת קיום. עומק הפירוש בזה הוא ששתי הדברים הם אחד. אין כאן שתי מערכות נפרדות, אלא מערכת אחת היצונית יותר ואחת פנימית יותר, והאבות הקדושים היו במערכת ההסתר בלבד, ובו הם האמינו אמונה שלמה, וכל הגלויים שנתגלו במערכת הגילוי היה כדי לגלות את הפנים הנסתרות והעמוקות של עצם המציאות. כל מה שה' שידד מערכות הטבע הוא כדי שעל ידי זה נשיג את האמת. וזה מה שכותב הרמב"ן בסוף פרשת בא, שהניסים הגלויים מגלים שכל החיים שלנו אין בהם סדר וטבע בכלל, וכל מי שלא מאמין בזה אין לו חלק בתורת משה. מאז יצי"מ אנחנו חיים במציאות שהתגלתה על ידי אותו שם.

כתוב בגמרא ברכות (דף יב ע"א) אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו, שנאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות. ורש"י כותב, וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם, וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה הנסים התדירים תמיד, עכ"ל. האבות היו כאשר עוד לא היה הגילוי של יצי"מ, לכן מובן שסוד ענינם הוא בירור הגמור של האמונה, ובגלל שהאבות היו במערכת הבטחות עוד בטרם קיומם, אך ורק באמונתם בלי גילוי של מדת חסדך, על כן אין זה גילוי של המידה האמיתית, וזה נקרא רק אמונה ולא אמת, שאמת הוא דבר שנתפס אצלנו.

יש להבין מדוע יצי"מ נקרא זמן הקיום, הרי לא היה אז אימות כל ההבטחות שהובטחו לאבות. כגון הא דאיתא ברמב"ם שהובטח לאברהם אבינו שיקבל ארץ עשר העמים, וזה לעולם לא קרה. ואמנם מקצת אמת היה, אך כידוע כלשהו של אמת אינו אמת, אלא זה עדיין בבחינת הבטחתי ולא קיימתי. כנראה שיש בזה עומק מיוחד. כבר בגילוי הראשון ליציאת מצרים בסנה, אנו רואים שהיה בו דרגה מיוחדת דהנה כל פעם שה' נתגלה לנביא, לא מצאנו שהנביא היה חייב להסיר את הנעלים. נשאלת איפא השאלה מדוע בגילוי שהיה בסנה חייב היה משה להוריד נעליו? תשובת הדבר היא שהגילוי ההוא היה מעין הגילוי שיהיה בקבלת התורה, ואז היה על הר סיני דין אדמת קודש, כקדושה של בית המקדש, כמש"כ ברמב"ן על הפסוק (שמות כד יא) ויחזו את

האלקים ויאכלו וישתו, דהיה נחשב כאכילה לפני ה', ומשום שהכבוד שהיה בהר סיני היה בבית המקדש ובמשכן.

בסנה נתגלה השם א-היה, בלשון עתיד, ופירושו שה' גילה שהוא יתגלה בעתיד בשם י-הוה. הרשב"ם מפרש בא"ת ב"ש (כנראה שזה קיום של זה שמי לעלם שיש חיוב שיחא השם בהעלמה), שבכך הופך שם י-הוה לנוף ראשון. והיינו שאנו הברואים מתייחסים אליו ית' כך⁶⁰. הרמב"ן כותב שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, והם נאצלים משם י-הוה. על פי דבריו נראה שמעמד מתן תורה היה מצב של גילוי הפנימי ביותר של שם הוי"ה ב"ה. במתן תורה היה זה בפועל ובסנה נתגלה השם שתוכנו מספר על כך שהשם הוי"ה יתגלה, וגם שם זה הוא אחד משמותיו ית'. הסנה כלפי סיני הוא כמו שם א-היה כלפי שם הוי"ה.

כתוב בוהר שתקופת גלות מצרים נקראת מצב של עיבור והמצב של האבות נקרא קטנות, ויצי"מ מצרים קרויה מצב של גדלות - בר מצוה. [מכיון שיצי"מ נקראת גדלות והאבות קטנות, ובצירוף האמור לעיל שהאבות חיו בתקופת הבטחות, ויצי"מ זהו זמן הקיום, אם כן נמצא כל קטנות הוא מהות של הבטחה וגדלות זהו ענין של קיום ההבטחה]. איתא בגמרא יומא (דף סט ע"ב) ויברך עזרא את ה' האלקים הגדול, מאי גדול במערבא מתנו הכי רב גידל אמר גדול שגדלו בשם המפורש, ורב מתנא אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא והא דרב מתנא מטיא לדרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה (עזרא היה הראש של אנשי כנסת הגדולה). איתא משה אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא, איתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא, איתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גבור, איתא אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות. ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה, אמר רבי אלעזר מתוך שיודעין בהקדוש ברוך הוא שאמיתי הוא לפיכך לא כיזבו בו. עומק הענין הוא, שלשבה לבורא אפשר רק בשעה שהוא מתנהג במדה ההיא, כשיש קיום ולא רק הבטחה. כתוב בחז"ל שמדת 'נורא' מכוונת כנגד י-הוה, לכן המקום היחיד בעולם שנתגלה השם, עד שאפשר להזכיר שם השם ככתבו, הוא בית המקדש. ולכן כשגוים מקרקרים במקום ההוא אין מדת נורא נראית בפועל. והיינו כאמור משום שכשמדה נמצאת רק במצב של הבטחה, אי אפשר לשבח אותו על כך, וכשעזרא אמר את זה צריך לומר שהבין שהיא בבחינה של קיום ולא רק הבטחה. והקיום הוא בעצם העובדה שאנחנו קיימים, שזהו נס המורה על נוראותיו, נס מעין הניסים של יציאת מצרים. נס זה של קיום האומה הישראלית בתנאים כה קשים מקביל ודומה למה שכתוב שהארון אינו מן המדה. עם ישראל חי וקיים במערכת המכוונת כולה לעקור אותנו מהשורש, ואעפ"כ אנחנו קיימים. אנחנו אומרים בתפילה: העושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר (כלומר שהגדולות והנפלאות שייכים למערכת שדעתנו לא מגיעה עד שמה) - ומה הם הדברים שהם מעל מערכת הדעת שלנו? השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו. עצם העובדה שאנחנו חיים ולא מתמוטטים היא גדולות עד אין חקר.

כתוב בפסוק (שמות לד י'): ויאמר הנה אנכי כרת ברית, נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים, וראה כל העם אשר אתה בקרב את מעשה ה' כי נורא הוא אשר אני עשה עמך. פירוש הפסוק הוא שמאז לא נעשו יותר

⁶⁰ (ולהסביר למה יש יו"ד במקום וא"ו, י"ל על פי דברי הגר"א שכשפועל הופך להיות שם, הוא"ו הופך ליו"ד, כמו חיה וחיה)

נפלאות יוצאות מגדר הטבע, אלא עצם הדבר שה' נמצא איתנו בנעלם. והוא הוא מה שכתוב וראה כל העם אשר אתה בקרבך את מעשה ה' כי נורא הוא. כלומר מה שאנחנו חיים זהו גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, ויש בזה אותו גדלות של נס שיש ב'המדריכנו על במות אויבינו וירם קרננו על כל שנאינו'. מידה זו של 'נורא' המתבטאת במה שלא נתן למוט רגלנו נתגלתה בשם א-היה - שם של אימות ולא של הבטחה. זה גילוי שה' יהיה איתנו בכל מצב ומצב. גילוי זה של אימות ההבטחות היה בסנה. ומדוע דווקא בסנה, משום שהוא מרמז על ענין של (תענית דף טז ע"א) עמו אנכי בצרה שהרי לכן נתגלה השכינה בעין קוצני שלא נח להיות שמה להעיד על כך שהשכינה גם היא בגלות. השם א-היה הוא החיבור שיש בין שכינתו ית' אלינו - וזה מהות הנס שלא היה בכל הארץ ובכל הגוים. אחרי יצי"מ כל ההבטחות נהפכו למציאויות, וכמו ששם הוי"ה מגלה המציאות האמיתית, כך שם א-היה מגלה מה שעתידי להיות, והוא פירוש לשם הוי"ה שהוא על שם העתיד - להראות שבמציאות הפנימית, הדברים כבר נמצאים, על כן נחשב זה לאימות ההבטחה.

יוסף עומד בין ההבטחה לאבות ובין הקיום לבנים. וזהו הפירוש בברכת משה ליוסף (דברים פרק לג): וליוסף אמר מברכת ה' ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו (אותו שם שנתגלה עלי בסנה תבא לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו). הקשר בין יוסף לסנה הוא שיוסף יקבל ברכה מאותו רצון שנתגלה למשה בסנה. גם משיח בן יוסף נמצא בין בנים לאבות - בין ההבטחה לקיום. הוא גם אב וגם בן ולכן כתוב עליו (בראשית מט כד) אבן ישראל - אב ובן (רש"י שם). [ממוצא דבר אנו למדים שגם ר' גידל וגם רב מתנה ביומא שפירשו את השם הגדול שעזרא בירך את ה' האלקים הגדול אומרים שתי פנים של אותו דבר, משום שזה שהוא החזיר את העטרה ליושנה, הוא גילוי של שם המפורש - העובדה שאנחנו קיימים, היא גילוי של שם המפורש שמראה שכל מה שעתידי לבא נמצא]. ה' הוציא אותנו ממצרים ויצר את המציאות הזו בגלל ההבטחה שהבטיח לאבות. המציאות שנוצרה ביצי"מ קיימת, והיא שתביא אותנו לגאולה העתידה, כמש"כ הן גאלתי אתכם אחרית כראשית. יצי"מ נתגלתה כראשית, וההמשך מחויב מתוך המציאות הזו.

פרשת וארא - נ"ח

כתוב (שמות ז י-יג) ויבא משה ואהרן אל פרעה ויעשו כן כאשר צוה ה' וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם כן וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים ויבלע מטה אהרן את ממתם ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר ה' ע"כ. המטרה של משה ואהרן היתה, לעשות אותות ומופתים, אבל כאן עשה ה' גם נוסף ונתן למכשפים לעשות את אותו נס בעצמו, אם כן יש להבין מה הנס התכוין לגלות? השורש של לט בלשון הקודש הוא לשון של כיסוי, כמו שכתוב (מלכים א' יט יג) ויהי כשמע אליהו וילט פניו באדרתו. הענין של להט שהיה כאן הוא גילוי של אש גדול, כמו שכתוב (תהילים צז ג) אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו. רואים שהתורה משתמשת גם במלה בלהטיהם וגם במלה בלטיהם, וכתוב בגמרא (סנהדרין דף סז ע"ב) בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים-היינו ששניהם פעולות של כישוף, רק שאחד

שייך לשדים. המושג בלהט מובן כד: כל גילוי מגלה משהו, אבל כאן הגילוי של להט הוא שהדבר יתבטל, כמו שכל דבר שלוהט הוא מיד נשרף ומתבטל, לכן הוא מלשון של כיסוי. היינו שהמושג 'להט' הוא שהגילוי עצמו הוא סיבת הכליה. כשברק מבריק ישנו גילוי גדול מאד אבל הוא מכלה את עצמו מיד.

רש"י כותב על הפסוק הנ"ל בלהטיהם – בלחשיהון ואין לו דמיון במקרא ויש לדמות לו (בראשית ג כד) להט החרב המתהפכת דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש, וכן כתוב בגמרא הנ"ל אמר רבי חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר ואת להט החרב המתהפכת, וכידוע שהפסוק שמובא לראיה איננו רק דוגמא בעלמא, אלא זה עצם הענין של הלהט. ה' ברא העולם ושם האדם בגן עדן, ובגלל החטא ה' גרש אותו מגן עדן, וכדי שאף אחד לא יכנס בו, שם ה' (בראשית ג כד) את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עין החיים, שאדם לא יוכל לחזור לאותו מקום. וצריכים להתבונן בעמקות הדברים. מרגע שהאדם גורש מגן עדן, אנחנו צריכים למצוא דרך איך לחזור לאותו מקום. ענין זה בלט במיוחד כשה' בא לשלח את בני ישראל ממצרים, והפעולה הזאת היתה כדי להחזיר אותנו למקום שמשם גרשנו, שהוא גן עדן, ותחילת הדרך היתה בזה שה' שלח את משה למצרים לבא לפרעה ולעשות לו מופתים, ענין זה בולט בכך שאותם להטים שחרטמי מצרים עשו היו מהחרב המתהפכת שלא מאפשרת לחזור.

במה נוגע לנו הענין של הלהט, הלא הדברים האלה עברו מהעולם מזמן? הדוגמא היותר בסיסית היא שבני אדם מחפשים כל הזמן הנאות, ואפשר לומר שכל עסקם של בני אדם הוא – להגיע ליותר הנאה. אם נברוק, נראה שכל ההנאות שמחפשים אותם, הם כבחינת להט, שהם מתלהטים כרגע ומיד לאחר זה הדבר נגמר, וכלה מאליו. כל מערכות ההנאות בעולם הזה הם בגדר להטים. בני אדם מחפשים גירוי חדש, ועצם טבעו של ההנאה הוא שהוא מכלה את עצמו מיניה וביה. אנחנו לא נבראנו להנאות האלה. ההנאות האמיתיות הם כולם בסוד ההיפך הגמור של להט, שהם הולכים ומתגלים יותר ויותר. שתי מערכות אלה באו לידי גילוי במשה ובחרטומי מצרים. משה מראה לפני פרעה את המופתים והם גילוי שכינה, וחרטומי מצרים עושים בלהטיהם, זה בסוד גילוי וזה בסוד להט, והדבר הזה בוקע ויורד עד לשורשי כל המעשים כולם, עד לשורשים העמוקים ביותר בצורת האדם. יש צורת אדם שמעמידה את עצמה על הלהט. הדבר הזה לא רחוק מאיתנו, אלא זה מכון אל 'כישופים' שמאד נוגעים לנו. כל מי שמעמיד את עצמו במצב שהלהט הוא אור בשבילו, היינו שהמצב הבסיסי שלו הוא חושך, וכל הגילוי הוא בבחינת להט. השמחה האמיתית נמצאת באור בגילוי אמיתי, שהדברים הולכים ומתגלים באמת, ולא לזהטים, האמת היא לא באופן של התפרצות של גילוי גדול שהוא יוצא מהסדר ומביא לסתירת עצמו.

הבאנו לעיל הגמרא (סנהדרין דף סז ע"ב): בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים, אין לנו שום מושג מה זה שדים ומה זה כשפים, אבל המהר"ל בביאורי האגדות ובבאר הגולה באר השני מבאר: כתוב באותה גמרא הנ"ל למה נקרא שמן מכשפים שמכחישין פמליא של מעלה. המהר"ל מסביר שהכשפים זהו יצירת דברים בעולם שהם מחוץ לסדר המציאות הקבועה שה' קבע בעולם, וזהו התערבות דברים שאינם מתוך סדר העולם. הפמליא של מעלה עושה רצונו ית', והיא ממונה על סדר הדברים כרצונו, ומי שמכחיש משנה את הסדר, ויש באיסור סקילה. כתוב באותה סוגיא הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה. המהר"ל מסביר שאיסורי כשפים דומים לאיסור שבת בזה שה' ברא העולם

בששה ימים וביום השביעי שבת, לכן כל מי שעובד בשבת פוגע במעשה בראשית, וכך נפעל על ידי מעשה כשפים. כשפים הם דברים מחוץ לסדר הבריאה ומצטרפים לסדר הבריאה. זהו כשפים, אבל להטים יוצאים מחוץ לסדר, ולא מצטרפים לסדר העולם, כמו דבר שמבריק וכלה. זה מובן מאליו שכל מי שחי את חייו בבחינת מעשה להט אמנם אין זה מהלכות כשפים אבל עכ"פ הוא בעצם מכשף, שהוא מכניס דברים שהם מחוץ לסדר אל תוך סדר הבריאה. כתוב (תהלים קו יח) להבה תלהט רשעים, כלומר הלהבה יוצאת מאותם מעשים שהרשעים עושים. כל מי ששם את עצמו על מהלך חיים של להט, אין לו את האור שהולך וגודל, אלא מהלך של קפיצה ודילוג מלהט ללהט. במקום יום, יש ברק ועוד ברק ועוד ברק, והוא נשאר בחושך, והדברים אינם מאירים. כל אור הופך להיות סיבת כיסוי של עצמו.⁶¹

כתוב בנבואה אחרונה (מלאכי ג יט-כ) כי הנה היום בא בער כתנור והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא אמר ה' צבקות אשר לא יעזב להם שרש וענף וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כענלי מרבק. השמש הזאת היא צדקה ומרפא, ולמה היא לא מרפא לכולם? כתוב בגמרא (נדרים דף ח ע"ב) אין גיהנם לעולם הבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה. מבואר להדיא שהצדיקים גם צריכים רפואה, ונשאלת אם כן השאלה, למה הרשעים לא מתרפאים אם גם הם צריכים רפואה? בנבואה עצמה כתוב התירוץ: וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא היינו שכל אלה שצורת חייהם היא באופן של המשך הם מתרפאים, אבל אם רק הולכים מלהט ללהט כשמגיע אותו יום שבו ער כתנור, שבו ה' מוציא את חמה מנרתיקה, ופירושו של מעשה ההוצאה הזאת הוא, שכל מערכת הטבע מסודרת תחת השמש, וכשה' מוציא את הסדר מסידורו, והוא מאיר בצורה מאוד חזקה בבחינת מהלך ולא להט, אזי אע"פ שהצדיקים לא הצליחו להיות שלימים, שהרי צריכים רפואה, אלו מתרפאים בה, בגלל שעולם הזה אצלם הוא מהלך, אבל אלה שהולכים מלהט ללהט, הם לא מצטרפים אליה. בזה בא לידי ביטוי מוחשי ההבדל בין אלה שנידונים בה לאלה שמתרפאים בה.

ההבדל המכריע הוא – צורת החיים אם היא של אור או של להט. אלו שמייצגים את צורת חיים זו הם הרטומי מצרים, שמה שבשבילנו זהו גילוי שכינה, הם קבלו כלהט. עיקר אמונתנו היא שכל מערכת הרע לא צריכה שום כליה מבחוץ אלא היא מכלה את עצמה. כל מערכת הרע היא להט אחד גדול. הזמן שלנו הוא להט, וכשזה יכלה את עצמו זה יהיה כאילו לא היה. יציאת מצרים היתה להוציא אותנו מהלהטים ולהשים אותנו בגילוי שכינה, שהוא סדר חיים אחר, שהוא ההיפך הגמור מלהט. כל להט הוא דבר מאוס לבר דעת, שהוא מכלה את עצמו, שענינו של כל בר דעת הוא להיות קיים ולא להיות חומר דלק.

כל זמן שהחטא של אדם הראשון קיים, אי אפשר להחליץ מהלהט, שתמיד הוא מתערב במציאות שלנו, כמו שכתוב (קהלת ז כ) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, תמיד יש מה שעוצר מללכת הלאה, שאם היינו יכולים להעמיד את עצמנו על מהלך, בלי הפסק, היינו מגיעים לגן עדן והיינו אוכלים מעץ החיים וחיים לעולם, אבל יש להט ההרב המתהפכת שקוטע את הדברים בדרך. מתהפכת היינו שהאדם הולך בדרך, ויש דבר שהופך את דעתו. החיים שלנו צריכים להיפסק במות, ולצור את האדם מחדש, שאין לנו שום אפשרות להמשיך הלאה, בגלל שהמהלך צריך להקטע, לכן גם היינו

⁶¹ מנהג הדור האחרון הוא לחגוג כל חגיגה בזיקוקים, וכך החגיגות נראים בדיוק, וזה להט, והוא בעצם כישוף.

צריכים להקטע. יציאת מצרים באה להחזיר אותנו לדרך עין החיים. מי שהביא אותנו חזרה למות הם אותם חלקי מצרים שנתערבו בנו, והכניסו את כל להט מצרים למהלך שלנו, ושוב להט החרב המתהפכת מפריע לנו. כאן הוא הנסיון שלנו, וכאן היא העבודה שלנו. צריכים לזכור את יציאת מצרים, שזהו המהלך של עבודתנו. מי שעומד נגד זה הם חרטומי מצרים ולהטיהם. יציאת מצרים באה להוציא אותנו מאותם להטים.

כתוב בנבואה אחרונה שלקיומה אנחנו מחכים כל יום (מלאכי ג יט-כ): כי הנה היום בא בער כתנור והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא אמר ה' צבקות אשר לא יעזב להם שרש וענף (כל מי שחי באותו להט כשיבא יום הבא זה ילהט אותנו, ולא יצרף אותו למהלך) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק, ע"כ. אפילו שאנחנו חולים וצריכים רפואה אבל כל מי שלא נמצא במערכת של להט, אלא שם את עצמו על מהלך הנכון, אז עליו כתוב בגמרא (גדרים ח ע"ב) צדיקים מתרפאין בה וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק מתעדנים בה שזהו האור שחפשנו.

בא א'

כתוב במדרש (שמות רבה ט ח): ויחזק לב פרעה ויאמר ה' אל משה כבוד לב פרעה, כועס הוא מה הכבוד כועס אף לבו של זה נעשה כבוד [היינו שהלב של פרעה ירד דרגה אחת ונהיה כבוד, וכתוב בגמרא ברכות (דף סא ע"ב) כבוד כועס], אינו מבין כסיל הוא (קהלת ז) כי כעס בחיק כסילים ינוח במה מייסרים את הכסיל במטה שנאמר (משלי כו) ושבת לגו כסילים אף משה ייסר פרעה במטה שנאמר והמטה אשר נהפך לנחש, ע"כ לשון המדרש. כתוב פה ג' דברים: שכבוד לב פרעה, שלבו נעשה כבוד וגם שהוא כסיל, ושבגלל שהוא כסיל, לכן מגיע לו מכות במטה.

יש שלשה איברים מרכזיים בגוף האדם, והם מח, לב, וכבד. וזה כנגד נשמה (מח), רוח (לב), ונפש (כבד), שהם כנגד דעת, רצון עליון ורצון נמוך, רצון עליון הוא רצון שמצטרף לרצונות אחרים לתכלית אחת, ורצון נמוך הוא כמו הרצון לאכול, ולשתות, שאין לו שום המשך. כשאדם נראה כמו שצריך, שהוא משליט הכחות העליונים על הכחות שצריכים רסן, אז הוא בבחינת⁶² מלך (ראשי תיבות מח, לב, כבד) וכולו אומר כבוד. וכשהמצב להיפך, שהכבוד שולט על הלב והמח (כבד לב מח) זה כלימה, בושה שנראית בחוץ.

המערכת השכלית של האדם (מח נשמה) תמיד נכונה ומדויקת להפליא כמו שכתוב אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא. אם יש טעות במחשבות של אדם זה איננו בגלל חסרון בשכל עצמו אלא בגלל חסרון של התבוננות, וקישור האדם אל שכלו, שהאדם הטעה את שכלו ולא נתן לו לגמור לחשוב. אם היה שייך טעות בשכל, אזי היינו אבודים, שלא היתה לנו שום דרך להגיע לאמת. המחלוקת בין ב"ש וב"ה נוצרו לאחר שכל אחד הגיע לרביעית דם האחרונה בשכלו ושניהם אמנם אמת, שתי ההבנות נתנו מרועה אחד, ועל זה שכתוב 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' (ערובין יג ע"א). ועל כל מחלוקת שבין חכמים, כתוב בגמרא חגיגה (דף ג ע"ב) דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד וכו' בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו

⁶² לשאול להרב

מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין, שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד א-ל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא. כל הדעות כולן אמת, כשאדם באמת משתמש בשכלו כראוי עד הסוף, שאז אין שם אפשרות לטעות. הטעות מגיעה בשעה שהאדם רוצה להפסיק לחשוב, שהוא מרוצה שהמסקנה תהיה כך. והפסקת המחשבה היא לא מהשכל אלא המקור לזה הוא מהכבד.

רוח נמצא בלב, ועצם הגדרתו של הלב היא כיוון של הילוך באופן כללי. הרמב"ם כותב שמה שמאפיין את הרוח, שהיא לא יכולה להעצר אף פעם, שאם הרוח נעצרת היא מפסיקה מלהיות רוח. רוח זהו הרצון של האדם, שכל הזמן הולך בכיוון מיוחד באופן כללי. השורש של המלה רצון הוא רץ, שבן אדם רץ לקראת מה שהוא רוצה. לב אוהב ושונא וכו', ולכן בינת לב היא הכח לבצע את הרצונות האלה למעשה. כשהאיש אוהב משהוא הוא מרכז כל כחותיו לזה. נפש זוהי מדריגה יותר נמוכה של קומת האדם והיא מדריגה נמוכה ביותר של רצון. הנפש רוצה ושבעה ושוב רוצה עוד פעם ועוד פעם, אבל אלו הם רק רצונות קטנים. הנפש מחייבת שיהא רצון לפני כן, שיהיה כיוון של הילוך. אצל פרעה הלב שלו נעשה כבד, שהרוח ירדה דרגה ונעשתה נפש, ומחמת כן לא היה בכלל קשר בין מעשיו והם לא הוליכו לכיוון אחד.

כעס נובע מהכבד שהכבד כולו דם, וכשהדם רותח יש ביטוי של כעס, ולכן רואים את הדם בפנים. הגר"א כותב במשלי על הפסוק (א כב) עד מתי פתים תאהבו פתי ולצים לצון חמדו להם וכסילים ישנאו דעת, שענינו של כסיל הוא לשנא דעת אמת. כסיל הוא מלשון בטחון, כמש"כ (איוב ד ו) הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך. כתוב במשלי (יד טז) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח, שזה ענינו של כסיל, שהכסיל יודע בודאות שכל מה שהוא עושה זה בדיוק נכון, ולכן הוא בוטח. ועוד כותב הגר"א על הפסוק (משלי כו יב) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו, שהדרך היחידה לעזור לכסיל הוא להראות לו שהוא כסיל, אבל את זאת אי אפשר להראות לו, מפני שזה מתנגד לעצם כסילותו, לכן הוא אבוד. רואים שכסילות היא מין דעת מסוימת מאד, שגורמת לכסיל לחשוב שאין לו שום ספק בעצמו. כסילים שונאים דעת ולא יכולים לשאת את זה, מפני שזה כנגד דעתם.

המציאות של כעס מופיעה כשאדם נמצא במצב שמתנגד למה שהוא רוצה, עד כדי כך שזה בלתי אפשרי עבורו המצב הקיים, וזה רק אם לדעתו מה שנעשה לא כרצונו הוא בלתי אפשרי. אם אדם מוכן לקבל אפשרות אחרת, זה לא יגרום לו לכעס אלא לצער או משהו אחר. אם מישהו כועס באמת אין שום דבר שיכול לעצור אותו. הגר"א כותב על הפסוק (קהלת ז ט) אל תבהל ברוחך לכעוס כי כעס בחיק כסילים ינוח, שזה קורה לפעמים גם אצל אדם שאינו כסיל שהוא יכעוס, אבל אצל הכסיל הכעס מתקבל כדבר טוב, וזה נח אצלו. כעס נובע מקוצר רוח, וזוהי ההרגשה שדבר זה לא יכול להיות, והרגשה זו שייכת רק אם הדברים לא נתפסים כמהלך אחד, היינו שאין בחינת רוח, וזה בחינה של לקצור את הרוח. בגלות מצרים, הלב היה כפוף לכבד, לכן המכה ראשונה היה מכת דם, שמקומו בלב, שהוא היה הכח החזק שלהם. זה מש"כ בזהר (וארא כה ע"ב) שבגלות מצרים הדיבור היה בגלות, לכן משה היה כבד פה וכבד לשון, שהדיבור האמיתי היה בגלות.

הג' בחינות של נפש רוח נשמה, מקבילים למחשבה דיבור ומעשה. נפש הוא בחינת המעשה, שיש מעשה אחד וזה נגמר ואחר כך יש עוד מעשה וכו'. כח הדיבור שייך לרוח שהוא דבר נצחי. הדיבור ירד דרגה, שהמדריגה הגבוהה ביותר אז, היתה המעשה, וזה לא מצטרף יחד להיות דבר אחת, שזה רק על ידי דיבור. הכבד מושך למטה בטבעו,

ולכן כשהכבד לקוי יש חיוב מוחלט של מנוחה, וחויז ממונחה שום דבר אחר לא עוזר. כשהכבד בריא, הוא עושה בעצמו משהו להגיע למנוחה והרגשה טובה שהוא שואף אליה. הגר"א כותב שהמטה שנהפך לנחש וחזר להיות מטה, הוא המ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, מ"ט כנגד מ"ט, כמש"כ (קהלת ז יד) זה לעמת זה עשה האלקים. כתוב בגמרא ר"ה (דף כא ע"ב) חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים, וגם כתוב (שמות לג כ) ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי. כנגד כל המ"ט הארות שיש בעולם שהם שערי בינה יש כנגדם מ"ט שערי טומאה. ברמב"ן כתוב בהקדמה שלו לתורה שהבנת דברי תורה על נכון, זהו מהפנים הטהור, ולטעות זה מהפנים הטמא. בשער נ' אי אפשר לטעות שהכל מתגלה שם באופן הנכון, והוא כנגד חג השבועות שחל אחרי מ"ט ימים של ספירת העומר, ובו שומעים דברי התורה מפי הגבורה. הגר"א כותב עוד שהמטה הוא מ"ט – ה' (ה' הוא כנגד נ' 5-50), המטה מטה את כל הדברים לכיוון הנכון, שהוא מטה אותם ממ"ט לנ', אפילו דברים שכבר נטו לכיוון לא נכון. כתוב כשהמטה נהפך לנחש וינס משה מפניו (שמות ד ג), היינו שאצלו הצטמצם כל כח הרע בתמציתו. אותו מטה שמטה את הדברים עד סופם לכיוון הנכון, נמצא בו גם הכח שיוטו הדברים לכיוון הלא נכון, שזה ענין של המטה, שהוא מטה בחזרה. כשה' הראה למשה הנחש, משה ראה אויב כערכו, שהנחש היה בו כל הכח הרע בעולם, המ"ט פנים טמא, ומשה היה בו המ"ט פנים טהור, לכן כתוב וינס משה מפניו. ואז אמר ה' למשה לאחוז בזנבו, ובוזה מונח הסוד של יציאת מצרים וכל הגאולות שבאו אחריה, והוא שתמיד אפשר לתפוס את הדבר באחריתו ולהטות אותו בחזרה. זה כחו של המטה, וזה מה שנתגלה אז. להחזיק בראשו לא היה אפשר, שיש שם עוצמה נורא, שעמדה אפילו נגד משה רבינו, אבל הזנב הוא הקצה השפל ביותר שבדבר, והוא הפך הראש, ולכן מתפללים שיהיה לראש ולא לזנב. כאן נתגלה הכח של המטה, שמאותו כח של מ"ט פנים טהור יש בו צד שגם הצד טמא מצטרף אתו למציאות אחת. אם תופסים את הצד הרע כהמטייה מצד הזה, אזי מטים הצד הזה מצד שכנגדו מאחר שתופסים שיש שתי צדדים.

על ידי שער נ' אפשר להטות את הכל לכיוון הנכון, אין אפשרות לענות בשער הזה. אנחנו מובטחים שאפילו אם אנחנו נהיה במ"ט שערי טומאה, ה' יחזיר אותנו לצד הטוב, כמש"כ (דברים ל ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך. ואף נכרתה ברית על זה כמש"כ (ישעיה נט כא): ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, וכתוב בתוס' שבת (דף נה ע"א) זכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה דהא כתיב (ויקרא כו) וזכרתי את בריתי יעקוב אף לאחר גלות. אנחנו נמצאים בהמטייה לרע, ואיך אפשר לחזור? אנחנו צריכים לאחוז בזנבו של הרע, שזה הדרך שיצאנו ממ"ט שערי טומאה לספירה של מ"ט ימים למעמד הר סיני, והכל היה מכח המטה. על ידי שאוחזים בזנבו, הדבר מתבטל מתוך שפלותו, ובפרט שם ניתנת האפשרות לתפוס ולחזור לצד הטוב. החלק התחתון של כח הרע שנקרא זנב, הוא גרוע כל כך עד שיש אפשרות לתפוס שם, ולראות שם האפיסות של כל הדבר כולו, ודרך שם הכל יתהפך. כל מכות מצרים היו על ידי המטה, וכל המכות היו גם כתובים על המטה. המטה הטת את הכל לכיוון הרצוי, מהעלם גמור לגילוי גמור. המטה שהיה בו כל כח הנחש הכה את הנחש וביטל אותו מתוך עצמו. אם אנחנו נבין את יציאת מצרים, אנחנו גם נבין את עצמנו, וגם נבין איך לצאת כדי שנגאל אחרית כראשית.

אנחנו באותה גלות של מצרים, שהדיבור שהיה צריך להיות דיבור, דרגת רוח, לא קיים, והדיבור הוא מהכבד, והלב לא מדבר עוד. אנחנו נמצאים מתחת לדיבור, מתחת לרוח. כבד לב פרעה, היינו שאנחנו בשליטה של כבד במקום לב, והלב ירד לכבד, שהכל קטוע מרגע לרגע ואין מהלך, ממילא אין דיבור, אלא דיבור של מעשה, שלא מצטרף למהלך. המילה גדול היא מלשון המשך, ושורשה המלה 'גד', וכתוב על הפסוק (שמות יב כא) ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח, בתרגום משכו – נגידו שהוא דבר שנמשך. קטן אין לו המשך, והוא קטוע. מציאות החיים של קטן היא, שכל רגע ורגע הוא מישהו אחר, אבל גדול חיו הם המשך, וכל כמה שכל עניני האדם מצטרפים יחד הוא גדול יותר. מכות מצרים עברו כל קומה והישו הכל לכיוון הנכון עד הראשית שלהם. מצרים היטו כל עשרה מאמרות שבהם נבראו העולם לצד הטמא והמכות על ידי המטה היטו אותם לצד הנכון. מכת בכורות היתה כנגד בראשית, וממילא כל המאמרות עמדו על הנכון. האחיזה בזנב היא סוד (בראשית כה כו) וידו אחזת בעקב עשו, וכתוב בגמרא שזה מדבר על עקבתא דמשיחא. אנחנו מחכים לאותו מטה שיהפוך אותנו ממ"ט שערי טומאה לאותם מ"ט ימי ספירה שיגיעונו למעמד הר סיני.

פרשת בא – נ"ו⁶³

האר"י חוזר כמה פעמים על הענין שהיו כמה דורות בעולם שנכרתו, והם דור אנוש, דור המבול, ודור הפלגה. בכל אחד מהדורות האלו כלל צורת האדם בעולם חטא ונכרת, וכן בכלם היתה גם האפשרות שיתוקן העולם תיקון גמור, אבל הם קלקלו אותו, ושלישתן נתקנו בדור יוצאי מצרים. וצריך לדעת ולהבין מה היה ביציאת מצרים שלא היה בשלישת דורות האלה, ודור יוצאי מצרים זכו לזה?

ספר היצירה מחלק את המציאות לשלש: עולם, שנה, נפש. עולם הוא כל החלל כולו, שנה הוא כל סדר הזמן, ונפש הוא כל צורת האדם, שהכל מכון אליו, ועל ידו הכל צריך להתגלות. יש לזה רמז בפסוק, (שמות יט יח): והר סיני עשן כלו (ר"ת עולם שנה נפש). בשלישת דברים האלה ישנם נקודות קדושות שמתחברות אליו ית': בעולם זה ביה"מ, בשנה זה שבת ושבתות ה', בנפש זה מקבלי התורה (זה היה צריך להיות כל כלל ישראל, אבל עכשיו זה מי שהשכינה שורה עליו).

הפגמים של השלישה דורות היה בשלישת ענינים אלה. דור אנוש טעו ותפסו מהלך העולם כדבר שמנותק ממי שמוליך אותו, וחשבו שמקורו בתוך עצמו, ומתיחס רק לאלו שקובעים את המהלך בעצמו, היינו שהם הגיעו לצבא שמים ולא לצבא שמים לך משתחיים⁶⁴. הם עבדו לכוכבים ולמזלות שהיו צריכים להיות (בראשית א יד) לאתת ולמועדים ולימים ושנים, שעל ידם מנהיג ה' את סדר הזמן. כתוב בגמרא (שבת דף קיח ע"ב) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו שנאמר (ישעיה נו ב) אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע. רואים מכאן שדור אנוש פגמו בשבת, ומי שמשמר את השבת כתיקונה מתקן את זה, שהוא מעיד עדות נאמנה שיש בורא עולם.

⁶³ - שבוע אחרי שמת אביו של הרב

⁶⁴ (זאת לא היתה מחשבתם מלכתחילה, כמש"כ הרמב"ם בפרק א' מהלכות ע"ז)

איתא בגמרא חולין (דף קל"ט ע"ב) משה מן התורה מנין (בראשית ו ג) לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר (בשגם הוא גימטריה משה), היינו שנשמת משה רבינו היתה מדור המבול, ויש לזה רמז מן המים משיתהו, ואיזה מים קרויים המים? אלא משיתיהו מדור שהיתה כולו מים. אילו דור המבול היו זוכים, היו מקבלים את התורה, וה' בקש מהם שיקבלו את התורה, והם סרבו, ובמקומו קבלו מבול, והמבול היה שפע הרבה מעבר לקיבולת העולם, ובאמת שפע רב זה היה צריך להינתן להם בצורת תורה, ובגלל שפגמו, לכן הם לא קבלו השפע באופן רוחני, אלא קבלו באופן פיזי, וכך נמחו מהעולם. כל מי שאין לו כלים לקלוט שפע רב כזה, זה מויק לו כמש"כ (יומא דף עב ע"ב) לא זכה נעשית לו סם מיתה. ניתנה להם האפשרות לעבור על המידות של עולם הזה לאיזה בחינה של אין סוף והם רצו לעשות את זה בתאוותם. ובוה מובן מה שכתוב ש'כי מלא הארץ חמס' הוא ר"ת חכמה. רואים שדור המבול השחיתו בחינת נפש.

פגם דור הפלגה היה בענין של עולם, שהם רצו לעשות עיר ומגדל שהם צד שכנגד עיר ירושלים ומגדל דוד. ענינם היה לפגוע בזה, שנקודת השיא בעולם תהיה מנותקת מלמעלה. שלשת הדורות פגמו אם כן בשלשת החיבורים שהיו צריכים להיות בעולם. אנוש – שנה, מבול – נפש (הם יצרו נפש שמופקעת מהשראת השכינה), פלגה – עולם.

איתא בגמרא ברכות (דף ה ע"א) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא. והנה זה אנו מבינים, מה שא"א לזכות לתורה ולארץ ישראל אלא על ידי יסורים, אבל איך זה שייך לעולם הבא? עולם הבא הוא מקום לקבל שכר על מצות שנעשו, למה צריך יסורים? אלא שיש זכיה מיוחדת בעולם הבא שזוכים בה רק על ידי יסורים⁶⁵, והוא המעין עולם הבא ששייך בעולם הזה, והוא השבת. כתוב שכל מי שמענג את השבת זוכה לנחלה בלי מצרים, וזה מה שאומרים בתפילה מענגה לעולם כבוד ינחלו. אם כן פירוש הגמרא הוא, שא"א לזכות לעולם הבא בתוך עולם הזה אלא על ידי יסורים.

והנה ארץ ישראל הובטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, ונאמר לו שאחרי שבנ"י יצאו ממצרים הם יגיעו לארץ ישראל, היינו שעיקר הזכיה בארץ ישראל היא אחרי יציאת מצרים. וכמו כן הקשר של תורה ליציאת מצרים כתוב בפירוש (שמות ג יב) ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, היינו שגאולת מצרים הביאה לידי קבלת התורה. וגם לענין שבת, כתוב בשבת (דברים ה טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוה ה' אלקיך לעשות את יום השבת. נמצא אם כן שזכינו לג' מתנות אלה מתוך היסורים של גלות וגאולת מצרים, ויצ"מ היא תיקנה את שלשת הדברים האלה: עולם – ארץ ישראל, שנה – שבת, נפש – תורה.

יש הבדל גדול מאד בין מי שקנה את מה שהוא קנה על ידי יסורים, למי שקנה שלא על ידי יסורים. רח"ל ה' לקח מאתנו, מהדור הזה, היסורים, שהדור מלא שובע, הכל נמצא ברווח. הדור קודם, הדור שהיה לפני מלחמת העולם השניה נתיסר ביסורים של ממש, עניות, מחלות. פעם לא היתה כמעט משפחה שלא מתו בה כמה ילדים. כל המתנות הטובות ניתנות רק על ידי יסורים, מפני שאפשר להשיג דברים רק על ידי יסורים, וכל מי שרוצה לקנות משהו של אמת, הדרך היא רק על ידי יסורים. יציאת מצרים היא השורש לכל קנינים של כלל ישראל, ושורש לכל היסורים של כלל ישראל.

⁶⁵ (וכנראה שזה הפשט במהר"ל)

כתוב במדרש שמות (שמות רבה לו א) זית רענן יפה פרי תואר אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרגרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחבט ומשחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנין אותו במטחן ואח"כ טוחנין אותו ואח"כ מקיפין אותו בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומגן, כך ישראל באין עובדי כוכבים וחובטין אותם ממקום למקום וחובשים אותן וכופתין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרטיומין ואח"כ עושין תשובה והקב"ה עונה להם, מנין שנא' (שמות ב) ויאנחו בני ישראל. רק את הטוב הטמון אצל כלל ישראל ניתן להוציא רק על ידי יסורים. השיכבה⁶⁶ שמגיעים אליה בלי יסורים אין לה אותו מימד שמגיעים אליה עם יסורים, והשיכבה שמגיעים אליו בלי יסורים באמת אינה כלום. כשאדם נתיסר, זה פותח שער פנימה.

מה ביכולתנו לעשות בדורנו שה' לא שולח לנו יסורים? כתוב בשערי תשובה (ד יא) כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה, ואשר תדד שנתו מעיניו יעלה במקום יסורים. זה איננו סגולה, אלא מציאות, שמה שאפשר לפעול על ידי יסורים, אפשר לפעול גם על ידי תורה. אי אפשר להשיג שום דבר של ממש בלי יגיעה. אדם שלא נתיסר או נתיגע בימיו, יכול להיות בדרגות גבוהות של הבנה וחריפות, אבל אין לו קנין בשום דבר. ה' ברא העולם באופן שכל פעם צד החיצון קודם לצד הפנים, לילה קודם ליום, עשו ליעקב וכו'. מי שרוצה להגיע לצד פנים צריך לשבור את הצד החיצון. היסורים הם האופן היחיד המסוגלים לפגוע בצד החיצון, כך ה' ברא את האדם, שכל זמן שהחיצון שלם, א"א להצטרף לצד הפנים. כל מי שאין לו יסורים אין לו שום קשר למתנות שאליהם זכינו על ידי יצי"מ. וכל מי שלא יוצא ממצרים לא מקבל תורה, ולא זוכה לארץ ישראל. וזה מה שכתוב ברמב"ם בפרק ג' מהלכת ת"ת מי שנשא לבו לקיים מצוה זה כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. כתוב (שמות א יג) ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וכתוב על זה ברש"י בפרך – בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו, וכך זכו ליציאת מצרים ולכל המתנות כולם. מי שלא שובר את גופו על ידי מה הוא יזכה?

שלשת הדורות הראשונים שבבריאה, היה להם הרבה טוב, ונעימות. הכל היה מצוי, היו חיים ארוכים, לא היה מחלות. הם נכשלו מפני שלא זכו לקנות כלום, בגלל שהוציאו להם הדברים מתוך מנוחה, ואילו אנחנו זכינו לדברים האלה מתוך יציאת מצרים, ונתבאר לעיל שהדרך של יציאת מצרים היא דרך של יסורים ומחלות, וזוהי נקודת ההבדל בין לאחר זמן יצי"מ לבין דורות הראשונים שנכרתו, שגאולת מצרים היתה מתוך היסורים של גלות מצרים.

העונש של הדור שלנו הוא כמעט של כלייה, שעכשיו קשה מאוד להתיסר. כל מי שיש לו יסורים, מיד הוא הולך לרופא, ואם א"א לו לרפאות אותם, הוא באמת מסכן, ומרחמים עליו, שהוא יוצא מן הכלל. אפילו לקום בשעה שקשה, גם זה נכלל בגדר יסורים.⁶⁷ כל מי שאין לו שייכות ליסורים, אין לו שייכות ליצי"מ. אנחנו קרובים יותר לשלשה דורות האלה מלדור יוצאי מצרים.⁶⁸

⁶⁶ לשאול להרב

⁶⁷ אני עסוק כעת בהבדל בין דור שלנו לדור שמסתלק מאתנו⁶⁷. היתה להם הנחה בסיסית שצריך להתיגע על כל דבר ודבר. ה'אדם לעמל יולד' (איוב ה ז) היה בתוך הדם שלהם.

⁶⁸ מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת (עבודה זרה דף ג ע"א).

פרשת בא – נ"ז

כתוב במדרש (שמות רבה טו יא): ד"א החדש הזה לכם הה"ד (תהלים לג) אשרי הגוי אשר ה' אלקיו. משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנאמר (מיכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות עכ"ל. למדים אנו מהמדרש שכבר בבריאת העולם היו המושגים של ראשי חדשים ושנים, והם שתי מציאויות נפרדות, ולאחר מכן בחיי יעקב ובניו ה' קבע להם ראש חדש לגאולה, ומשמע מלשון זה של המדרש שהגאולה כלולה בר"ח. כלומר, הגאולה מתחילה מעצם כך שיש ראש חודש. בהמשך הדברים יתבאר עומקו של ענין. משום שענין פרשיות השובבי"ם הוא חשוב מאד, על כן בשבועות שקוראים פרשיות אלו ראוי שנתעמק בכל מה שיש ללמוד מהן.

בליל הסדר יש מצוה מיוחדת לספר ביצי"מ. מה כלול במצוה זו, וכיצד מקיימים אותה? בפשטות המצוה היא לספר על עצם כך שיצאנו ממצרים, אבל הרמב"ם כותב (ח"מ ז א) מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר זכור את יום השבת. הנה הרמב"ם לא כותב שיש לספר על גוף היציאה, אלא על הניסים והנפלאות. ובהלכה ב' כותב הרמב"ם: מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך. לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות. ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבינו הכל לפי דעתו של בן. ויש לעיין בדברי הרמב"ם, שנראה מדבריו שלקטנים וטפשים אומרים רק שיצאנו מבית עבדים, אבל לבני דעת מספרים על הנפלאות ותו לא. גם קשה, שהרמב"ם כותב שעיקר דינה של הגדת פסח הוא לספר על הניסים שנעשו על ידי משה רבינו, וכמה מפליא הדבר ששמו של משה רבינו לא מוזכר בהגדה בכלל.

רש"י כותב בהתחלת התורה: אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל (היינו כאן מתחילה התורה שנתנה במיוחד לכלל ישראל – התורה שלנו), ומה טעם פתח בבראשית משום (תהלים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים.

כתוב במסכת אבות (ה א) שהעולם נברא בעשרה מאמרות, ומבאר הגמרא ר"ה (דף לב ע"א) שהגם שלא מצינו אלא תשעה מאמרות, בראשית נמי מאמר היא. והביאור בזה הוא שהמאמר של בראשית הוא המאמר הקודם לכל המאמרות כולם, ועל כן, לא יתכן שהמאמר הראשון יהיה נאמר בדרך של שאר המאמרות. כל המאמרות בראו את המציאות, והמאמר הראשון ברא את התחלת המציאות, לכן לא שייך בו לשון של מאמר אל. ובאמת כשנתבונן נראה שהמאמר הראשון מקביל לדברה הראשונה שלא נאמרה בלשון ציווי – אלא בלשון של קביעת עובדה. והביאור בזה גם על דרך האמור לעיל, כי אי אפשר להתחיל ולצוות, שכן צריך מקודם לקבוע את המציאות, ללמדנו שבמציאות הזאת יש תורה ומצוות.

והנה עדיין צריכים אנו להסביר הכיצד המאמר הראשון כולל בו הכנה והקדמה לכל המאמרות שנאמרו אחר כך. אמנם לגבי עשרת הדברות הדבר מובן, מדוע הדברה

הראשון מהווה הכנה ומאפשרת את אמירת כל הדברות האחרות משום שאנכי היא מצות האמונה, וזה ההתחלה של כל התורה, ועל יסוד ובסיס האמונה ניתן לצוות את כל המצוות. הרמב"ן כבר שואל איך אפשר לצוות על אמונה – הרי אם הוא מאמין אין על מה לצוות, ואם לא מה יועיל הציווי, הרי חסרה לו האמונה הבסיסית? התירוץ הוא כאמור שאכן הדברה הראשונה איננה ציווי אלא מציאות, כמו שבראשית לא נאמר בעזרה של מאמר. ובאמת כעין זה כתוב בשם הגר"א גם לענין העשרה מאמרות שבראשית הוא בריאת הזמן – בריאת מציאות כתהליך – ולאחר שנברא הזמן אפשר לצוות, בגלל שיש תהליך, לכן אפשר לצוות, ומשום שנקבע שהתהליך חייב להמשך ולהגיע אל שלימותו, על כן אפשר לצוות לעשות דברים שיקדמו את התהליך ואלו מעשי המצוות שיביאו את העולם לתכליתו. בגלל שכלל ישראל נמצא במערכת זמן אחרת, והוא מה שנתגלה ב'החודש הזה לכם', לכן התורה של ישראל לא היתה צריכה להתחיל אלא מהחודש, כלומר אין הכוונה לדלג על בראשית, אלא להתחיל מבראשית שלנו. והבראשית שלנו מתחיל במקום הרומז על מערכת העולם של ישראל – החודש הזה.

שני סדרי זמנים נבראו בבריאת העולם ונקראים שנה וחודש. שנה חוזרת על עצמה, וחודש הוא מערכת של התחדשות. בגלל שהשנה חוזרת על עצמה בסדר קבוע מראש, אפילו השניה הראשונה היא צפויה מראש, לכן שנה היא מלשון שני, שהיא באה אחר הצפוי וידוע מראש. יש עוד סדר זמן, והוא לא צפוי מראש, ובו אפשר לברא דברים חדשים. דרך הטבע מגלה סדר זמן של שנה, והשנה קשורה בגלגל השמש ומסלולה, וכבר נאמר תחת השמש אין חדש (קהלת א ט) ואין כל אפשרות לחדש דברים תחת השמש. הניסים ונפלאות מגלים סדר זמן חדש – מערכת אחרת, והיא נקראת חודש – שקורה בו דברים לא צפויים, ולא רק דברים שאינם צפויים אלא גם דברים שבדרך הטבע לא ייתכנו כלל.

במערכת הזמן של חודש, דברים יכולים להוליד דברים חדשים, כלומר ההכנה הנעשית מקודם יכולה להביא חידוש. לדוגמא, כשכלל ישראל היה מוקף בני צדדים ממצרים ובצד הרביעי היה ים, למי שחי בסדר זמן של שנה, הדבר ידוע ששום פתח הצלה לא אפשרי מצד של הים. משה מתפלל לה', ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. מה היינו ויסעו, לאן? אלא הן הן הדברים אשר דברנו, מכיון שכלל ישראל חי במערכת אחרת, על כן דווקא במקום הכי בלתי צפוי לָנֶם, שם מוציאים חידוש. ויסעו, היינו תמשיך את המהלך של יציאת מצרים – צריכים להיכנס אל תוך הים.

מהו סוד הקיום של מערכת החידוש? תורה ומצות הם היוצרים מערכת זו. ואמנם עצם הדבר שתורה ומצות יוצרים מערכת חדשה, הוא מהלך מחודש. העובדה שלבישת ציציית והנחת תפילין פועלים בבריאה, אין לה שום שייכות לנחלת גוים. אבל במערכת התורה הנחת תפילין מחזיקה את העולם. מי שמניח תפילין כמו שצריך, על פי האמת, כל העולם צריך להיות נמש מפניו, כמש"כ (ברכות דף ו ע"א) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. דבר זה אין לו מקום במערכת הטבע, אלא הוא יוצא מהחודש הזה לכם.

הרמב"ן כותב בסוף פרשת בא: ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע א-ל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגני הים שלא ישגיח הקל בהם ואין עמיהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם

ומטעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוך מחדשו, ויודע ומשניה ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלקים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה וכו'. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה.

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טז) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במוזות, ושנזכיר זה בפנינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה, וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו עכ"ל.

לכאורה היינו אומרים שאם מופת מוכיח על האמת, הרי צריך להיות שהמופתים מוכיחים שהתורה היא אמת, אבל הרמב"ן כותב הפוך, שהתורה מבססת את המופתים, והפירוש היא שהמופתים מגלים מי בעל הבית. כל המצות שנאמר בהם ענין של עדות, הם עדות על יציאת מצרים. היינו שהמופתים הם גילוי של המציאות האמיתית, וזה נתגלה ביתר שאת וביתר עוז ביצי"מ. לכן צריכים לספר בניסים ונפלאות שקרו לאבותינו במצרים.

הרמב"ן שם ממשיך וכותב: ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון, עכ"ל. כלומר אין שום סדר טבע בעולם, אלא הכל בגדר החדוש הזה לכם. ועומק הפשט בדברי הרמב"ן שאין לו חלק בתורת משה הוא, שתורת משה לא מתחילה בפרשת בא, אלא בפרשת בראשית, בנתינת הבריאה לישראל, לתת להם נחלת גוים, כדי שעיי"ו יצטרף הכל להחודש הזה לכם. נמצא שדברי הרמב"ן הם הם תוכן דברי רש"י המוזכרים לעיל. ר' יהודה הלוי שואל בכוזרי למה כתוב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא כתוב אני ה' אלקיך אשר בראתי שמים וארץ? התירוץ לשאלה זו טמון בדברינו, כי יצי"מ מגלה על בריאת שמים וארץ, שהכל הידוש ואין שום טבע. ה'החודש הזה לכם' מגלה על 'בראשית ברא'.

בעלי רוח הקודש גילו לנו כי השם פרעה הוא בגמטריא שנה – על סמך דבריהם יש לנו ללמוד שכשכתוב עבדים היינו לפרעה במצרים – מונח בזה שהיו בני ישראל עבדים למהלך הזמן של שנה, וה' הוציא אותנו מזה על ידי החודש הזה לכם. זה פירוש מש"כ במדרש משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, כלומר, שישנם שתי מהלכים שונים שתחתם אפשר שאנחנו נשתעבד, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל – היינו שנקבע סדר זמן של ניסים ונפלאות. ניסן נקרא על שם הניסים. יצי"מ עצמה היא הדבר היותר בלתי צפוי – זה היה הוצאת גוי מקרב גוי.

כתוב בנביא (יחזקאל טז ו) ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי – ואמר לך בדמיך חיי. כלל ישראל נולדו ביחד עם הלבנה. כשכלל ישראל

נולדו במצרים לא היה זה המשך של מקודם, אלא לידה, וחידוש של החודש הזה לכם, ועם כלל ישראל נולדו כל המערכות האלה. המערכת של חידוש בבריאה. ועל כן, מי שלא מסוגל לתפוס עומק מערכת החידוש, מספרים לו רק על מעשה יצי"מ, אבל אם דעתו גדולה יותר, אז אפשר וחובה לספר לו גם על ניסים ונפלאות – המהלך הפנימי של יצי"מ. הרמב"ם כותב ביסודי התורה (ח א) וז"ל משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו. לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן. ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמר להן כך וכך עכ"ל. דברי הרמב"ם מבארים לנו החילוק שיש בין ניסים ונפלאות שנעשו על ידי משה רבינו לניסים ונפלאות שנעשו על ידי כל שאר הנביאים. הניסים שהיו בזמן הנביאים נעשו רק על ידי הנביאים, משום שהם היו הוכחה לנבואה, ולכן אחרי שפסקה נבואה, הניסים לא נעשים יותר על ידי נביאים, אבל ניסי משה לא היו לשם הוכחה של נבואתו אלא ממש לשם ניסים, להוכיח שיש נפלאות, ולא להוכיח שום נבואה. מעתה מבינים אנו היטב מדוע לא ראו מסדרי ההגדה צורך להזכיר את משה בהגדה, רק שמו את הדגש על סיפור פרטי החידוש.

המדרש המוזכר לעיל מסיים את דבריו: וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנאמר (מכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. היינו שבגאולה העתידה יהיה עוד פעם גילוי של פני המציאות לאמיתתה, מציאות שכולה נפלאות. כשזוכרים את מצרים צריכים לזכור גם באיזה מערכת אנו חיים, ואז במהרה יתקיים בנו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

פרשת בא – נ"ח

במדרש (בראשית רבה ב ד) מבואר שהפסוק (בראשית א ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים, מרמו לד' מלכיות ששעבדו את כלל ישראל: ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות, והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו, ובהו זה גלות מדי (אסתר ו) ויבהילו להביא את המן, וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק בא-להי ישראל, על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן עכ"ל, וכותב המהר"ל שעצם הענין שדברים נבראים באופן שהם נפרדים משרשם, על כן המציאות מחייבת שהם יפרשו מהמקום שבו הם נבראו, ועל כן, היות שהארץ נבראה כדבר בפני עצמו, חייב להיות שיש התפשטות לד' צדדים, וזה מתנגד לאמצע.

והנה יש קושי במדרש הנ"ל מדוע לא מרומז בפסוק זה גלות מצרים, ומתמצים שמשום שהמצרים היו הראשונים להשתעבד בישראל, לכן גלות זו מרומזת בפסוק הקודם, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וכל הד' מלכיות אחרות הם תולדות שבאים אחרי מצרים. כתוב באר"י בפרשת כי תצא שהד' מלכיות הם התפשטות כחות הרע בעולם דוגמת גוף, ומצרים הם דוגמת הראש והכתר של הרע. הד' מלכיות שהשתעבדו בישראל לקחו את המלכות של ישראל, השתלמו על ישראל בענין שמייוחד

לכח שלהם, והוציאו את כחם לפועל. מצרים עומדים כנגד בראשית ברא אלקים, היינו שהם אינם עומדים כנגד כלל ישראל בכח מסוים, אלא עומדים כנגד שיש ראשית אחרת. כלל ישראל נולדו במצרים, הראשית של כלל ישראל התחילה במצרים, אם כן לפני שהראשית של כלל ישראל נולדה, היתה ראשית אחרת, וממנה נולדה הראשית של כלל ישראל, וזה הפירוש הפשוט של מכת בכורות, שהיא שורש קדושת בכורי ישראל וביטול לראשית של מצרים. כיון שהתורה ניתנה באופן של אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כלומר, שהראשית של התורה היא היציאה ממצרים, לכן כשמזכירים הד' מלכות במדרש הנ"ל מזכירים אותם בגילוי הרע שלהם, אבל לענין גלות מצרים מכיון שמדובר אחרי הנצחון עליהם, לכן הזכרת המלכות של מצרים היא באופן של בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, שהוא ביטול הראשית של מצרים ותחילת הראשית של כלל ישראל.

מטומאת בכורי מצרים נשארה לנו מצות פדיון פטר חמור, וכתוב על מצרים (יחזקאל כג ב) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, היינו שמצרים קרויים חמור, וקדושת פטר חמור איננה כקדושת שאר בכורות, שהיא קדושה של קדוש לה', אבל כאן הקדושה היא של איסור הנאה, ומצותו היא לפדותו בשה או זעפרתו. כתוב בחז"ל שפרעה אותיות הערף, שהוא הצד שחוצץ בין החלק העליון של צורת האדם לחלק התחתון שבו, והוא מייצג את מצרים. יש שני מעברים בגוף האדם בין מערכת המחשבה לכלי המעשה, א' הוא דרך הגרון שהוא כח הדיבור, וזה מעבר בלי דילוג, דרכו המערכת השכלית מתורגמת לדיבורים, שיש בהם צד פעולה, אבל הדיבור הוא דיבור של תוכן, שיש צירוף של מעשה ודעת, ואופן זה שייך לצורת האדם האמיתי, שמתחיל במחשבה, ומשתלשלים הדברים עד שמגיעים לכלי המעשה וכלי המעשה גומרים. ב' הקשר דרך העורף שהוא סתום, והוא רק מעביר לגוף כח הפעולה שנמצא למעלה, ולא מורה לגוף מה לעשות, דרך זו איננה מעבירה דעת אלא רק כח חיים.

נמצא שיש שני מעברים, א' הוא פרעה שהוא אותיות הערף, והוא שייך למצרים, והוא מנותק ממערכת הדעת, והב' הוא כלל ישראל שהוא שייך למעבר של פנים ופה. זה סוד מה שכתוב בזהר שמשם היה כבוד פה וכבוד לשון, שכת הדיבור של כלל ישראל היה תחת שעבוד מצרים, בגלות. שכן משה איננו אדם פרטי, כמו שכתוב עליו (שיר השירים רבה א סה) ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרם אחת וכו' זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל הה"ד (שמות ט"ו) אז ישיר משה ובני ישראל. משה מקבל כל מה ששייך לכלל ישראל, ודרכו אנחנו מקבלים את זה. משה רבינו הוא צורת האדם שנושא בו את כל כנסת ישראל. אם צורת האדם נראית כמו פרעה, אזי כל מערכת האדם מרוכזת בעורף, ואין מקום לדיבור. גם פרעה דיבר, אבל דיבורו היה יוצא מהעורף, וכולו מעשה.

מה היא הראשית של פרעה, ומה היא הראשית שלנו? נקודת הראשית של הדעת, שכל מערכת הדעת היא רק בבחינת תולדות שלה, היא תפיסת המציאות, וכל מה שמתרחש בתוך המציאות אנחנו תופסים כתולדה מהראשית הזאת. הדעת מחברת דברים למציאות אחת, ומבדילה בין דברים שונים, והיא המבדילה בין קודש לחול. תפיסת המציאות שלנו אומרת שההכרה הראשונה אומרת שהמציאות השלימה קיימת, היינו שיש בורא, וכל הדברים האחרים הם נבראים ממנו ית', אבל ה' הוא המציאות עצמה, וכל נמצא ונמצא הוא רק גילוי של פן אחד של התגלותו ית', וזה כל תפקידו של כל נמצא ונמצא. כל הנמצאים נמצאים בתוך המציאות, שה' הוא מקומו של עולם, ולא שהעולם מקומו. בזכות האמונה הזאת יצאו כלל ישראל ממצרים, כמו שכתוב (שמות ד

לא) ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו. וכתוב במדרש על הפסוק (שמות ד א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה' (שמות רבה ג יב): אותה שעה דבר משה שלא כהוגן הקב"ה אמר לו ושמעו לקולך והוא אמר והן לא יאמינו לי, מיד השיבו הקב"ה בשיטתו נתן לו אותות לפי דבריו ראה מה כתיב אחריו ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה, כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על בני הם מאמינים בני מאמינים מאמינים שנאמר ויאמן העם בני מאמינים שנאמר (בראשית טו) והאמין בה', ע"כ.

המילה מציאות לא מופיעה בתורה או בחז"ל אלא היא נתחדשה על ידי הראשונים, בפסוק כתוב לשון יש. המובן של מציאות היא כמו מציאה שנתגלתה מהעלם, שכן המציאות שנתפסת על ידינו כדבר חדש נתגלית מהעלם. בנקודה זו טמון יסוד אמונתנו, ועל זה אנחנו חיים ומוסרים את נפשנו, ומקיים בכל יום שהיא תתגלה לכל העולם. זאת הראשית שלנו, והוא מה שכתוב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ.

הראשית הנגדית, שהפסוק בראשית ברא בא להוציא ממנה, היא הראשית של פרעה מלך מצרים שכתוב (יחזקאל כט ג) אשר אמר לי יארי ואני עשיתני, כלומר, שלדעתו תפיסת המציאות מתחילה ממנו, ודעתו מבינה שהתופס קודם לנתפס, וכאן נקודת הראשית של כל הע"ז בעולם. התוצאה של דעה זו היא שכל המציאות נתפסת כטפל אליו, וזה הראשית של בכורי מצרים (תהילים עה נא) ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם, שהם תחילת האונים, תחילת הכה. וזה שכתוב על מצרים (יחזקאל כג כ) אשר בשר המורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, היינו שהם נקראים חמור, והם דומים לחמור. כתוב בזהר שאומת מצרים היא יסוד החומר, היינו שהיא צורת מציאות של חומר, וטבעה הוא שהיא חסרה צורה וקיומה בהיוליו, בכח, ואין לה קיום ממשי. אין לנו תפיסה באפשרות אלא רק במציאות, ואין שום חוש שלנו שתופס חומר לבד, אלא אנחנו רק יכולים לתפוס חומר שנתלבשה עליו צורה. ראשית המציאות נתפסת אצל מצרים כאפשרות, ולא כדבר ממשי. הראשית שה' הכה במכת בכורות היא ההיפך מהראשית שלנו.

יציאת מצרים היא השורש של כלל ישראל, ושל האמונה הקדושה, ושל מתן תורה, וכל העתיד של העולם, וכל הנצח נצחים, וזה נולד מתוך ביטול הראשית של מצרים, ובלידת הראשית של בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. ואנחנו חייבים לדעת ששתי הנקודות האלה הם הפכים, ואם המציאות השלימה נתפסת בראשית, אזי כל המציאויות שלנו נתפסות כאופני גילוי, משום שהמציאות השלימה מגלה בכל נמצא ונמצא משהו, והצירוף של כולם יחד יהיה הגילוי הגדול שה' רצה לגלות, והגילוי הזה נמצא בכל התורה כולה, ובכל הבריאה כולה, ובכל צורת האדם כולו, ואם נבין את הגילויים באופן נכון, אזי נבין כל מה שה' רצה להגיד. לעולם אנחנו לא נבין את זה כשורם בעודנו נמצאים בעולם הזה, משום שידיעה זו לעומקה היא חיי הנצח שמובטחים לנו, שאז לנצח נבין יותר ויותר, מחמת שהמגלה הוא המציאות השלימה, והיא אין סופית, וכל מה שה' גילה הוא גילה מציאותו, כדי שאנחנו נבין אותו, ויתגלה לנו מה שהוא רצה לגלות לנו. צורת האדם מכילה בתוכה כח של אין סוף, ובה נמצא כל האפשרויות, ואין זה מתחיל באפשרויות ונגמר במימוש, אלא הכל מתחיל במציאות השלימה, וכל מה שמתגלה הוא כדי שנדע איך לתפוס עוד ועוד במציאות השלימה. כך הוא אצל בר ישראל, אבל אצל המצרים האפשרות נתפסת כאין סוף, וזה לא מציאות

אמיתית, שהמציאות האמיתית היא מציאות שלימה, ומה שהם תופסים היא רק אפשרות של מציאות, מציאות אמיתית היא מציאות בפועל, ומציאות של חומר היא מציאות בכח. טבע הדברים הוא שבכל מלחמה, המנצח כובש תחתיו את המנוצח, וכל אוצרותיו של המנוצח עוברים למנצח. בגלל זה כתוב במצרים (שמות יב לו) 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים, וכתוב על זה בגמרא (ברכות דף ט ע"ב) אמר רבי אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן וריש לקיש אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים. כלל ישראל השאירו את מצרים אחרי היציאה מרוקנת, וכל אוצרותיהם, היינו הכח של 'אשר בשר המורים בשרם', הכח של החומר עבר אלינו, ואנחנו משתמשים בו. מה עשינו באוצרות אלה? על ידי זה שהשתמשנו בחומר באופן נכון, הצלחנו להגיע ממ"ט שערי טומאה למדרגת הר סיני במשך המישים יום. איך זה יתכן? פשר הדבר הוא, שהעוצמה שיש בחומר היא כולה אפשרויות ותשוקה, והיא תשוקה נוראה ואיומה, וכל כמה שהחומר יותר חומר היא משתוקקת יותר ויותר להוציא את עצמו לפועל. כשכל התשוקה הזאת מכוונת אל המציאות האמיתית, מגלים את סוד ההיפוך ממ"ט שערי טומאה למתן תורה.

כתוב במורה נבוכים שספר משלי נכתב כדי להציל את האדם מהאשה זרה מחיק נכריה, שכתוב עליה (משלי ה ג-ה) זרה וחלק משמן חכה ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות רגליה ירדות מות שאול צעדיה יתמכו. זאת אומרת שהיא כולה פיתוי, וכולה גרירה למות, לאחרית שלה שהיא מרה כלענה, וללחטיהם של המצריים, שהם החומר הרע, של אשר בשר המורים בשרם, ששטופים בזימה. על זה מדובר כל ספר משלי עד הפרק האחרון שבו מדובר בשבח האשת היל שהיא החומר הטוב, והאמיתי, שכל כולה מכוונת לקבל את הצורה האמיתית, ולהוציא את עצמה לפועל במציאות האמיתית, שהופכת כל הבכח מאפשרות להוציא את עצמה לפועל במציאות האמיתית שהיא השלימות האמיתית, ובוה היא מוצאת את כל מציאותה.

כשיצאנו ממצרים, השלל הפך להיות שלנו. וזה היה במכת בכורות שהפכה את הראשית הזאת לראשית האמיתית. ולולא הכח שקבלנו ממצרים לא היינו יכולים לקבל תורה, כמו שרואים שכל הגילוי של מתן תורה היה בצורה של (שמות כ ב) אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, שאני הוצאתי, והכל מכוון אלי. בכל יום מחכים לכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז טו), שאז כל מערכת הרע, כל התשוקות יצטרפו לתשוקה אחת נפלאה אל המציאות האמיתית, וזה יהיה הכימי צאתך מארץ מצרים, וכמו שאותה ראשית של מצרים נתבטלה והצטרפה אלינו, כך כל מערכת החומר של היום תהיה מכוונת רק לדבר אחד, והוא המציאות האמיתית. מה שיצא מזה במצרים היה מתן תורה, ומה שיצא מכך בזמן שלנו יהיה יציאה כה גדולה עד שיציאת מצרים תבטל אליה (כמש"כ בברכות דף יב ע"ב). מדובר על אנשים שמאד קרובים לחמורים, וכל כמה שהאדם הוא חומר יותר, הוא יותר קרוב לעשות עצמו כשור לעול וכחומר למשאו.

יתרו א'

איתא בגמרא שבת (דף פח ע"ב): אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו

ובן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה. נדרך אנב צריכים לזכור שכל מעשה בראשית מותנים ועומדים במתן תורה, כמש"כ (שם ע"א) התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. אם כן, לולי שהמשה היה מנצח את המלאכים עם תשובתו, העולם היה חוזר לתוהו ובוהו. אמר לפניו רבונו של עולם מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה שנאמר מאחז פני כסא פרשו עליו עננו ואמר רבי נחום מלמד שפירש שדי מזוי שכינתו ועננו עליו אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם שוב מה כתיב בה לא יהיה לך אלהים אחרים בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות שוב מה כתיב בה לא תשא משא ומתן יש ביניכם שוב מה כתיב בה כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם שוב מה כתיב בה לא תרצה לא תנאף לא תגנוב קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא שנאמר ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו'.

ע"י עבודת הקודש (ח"ג פרק ו) המעלה אשר עלה אליה ארון הנביאים לא עלה אליה שום נברא זולתו, והוא שהעידה התורה ומשה עלה אל האלהים, והכוונה אל מדרגת אלהים⁶⁹ שהיא העליונה שבמדרגות, והוא שרמזו עוד באמרו ויהי שם עם יי' וגו', וכתיב ואתה פה עמוד עמדי וגו', כלומר שוים כביכול והוא אמרם בשעה שעלה משה למרום, וכשראו מלאכי השרת מעלתו הרמה תמהו ואמרו מה השלמות אשר לילוד אשה עד שיהיו לו מהלכים בין העומדים האלה, והוא אמרם בינינו כל שכן שיעלה למעלה ממנו, והוא ילוד אשה ואין לו יחס וערך עם העליונים, אמר להם הקב"ה אמת שכשתבחנוהו משולל וערום מכל שלמות הנה הוא ילוד אשה והדין עמכם. אבל כשתבחנוהו מצד התורה המשלמת אתו היא אשר העלתהו והמליכתהו עליכם והוא אמרם לקבל תורה בא.

והם באו בשתי טענות חזקות למנוע נתינתה לבשר ודם. האחת והיא קדימתה בזמן הרבה למקבלים, והיה נראה להם שהמורכב די לו בדת טבעית או שכלית ולזה צריך קדימת המקבל. והשנית כי גם כי נסבול זה אם בשביל תועלת וצורך הנותן כי גם הוא נהנה בשיקבלוה, הנה אינו צריך לזה כי גם בהיותה אצלו נהנה, אל ראשונה אמרו חמדה שהיא גנוזה לפניך וכו', ואל השנית ואתה משתעשע בה, ולפי שהם פשוטים מחומר ראו שהיא יותר ראויה להם, כי גם היא ועודנה שם היתה פשוטה, כי כשירדה נתלכשה בכמה מלבושים מהם חיצוניים ומהם פנימיים, וכמו שכתבנו בפרק כ"ו מהחלק השני מזה הספר בסיעתא דשמיא, ובמה שפירשנו יותר ספק שאיפשר שיסופק בזה והוא כי נראה זה חסרון בפשוט מחומר ואיך לא ראו תשובתם בצדם:

ולפי שרצה הקב"ה להראות אל המלאכים שהתורה יותר ראויה לישראל מהם ושעבודתם ערבה ורצויה אליו יותר מעבודתם, והנה זה יבחן כשיראו הם שהמקבל יחזירם אחר מטענותיהם ודעתם יסכל, ולהודיע זה להם רצה הקב"ה שיהיה הוא המשיב להם ולזה אמר לו משה החזיר להם תשובה. ומשה ע"ה ראה מה שימשך מתשובתו, והוא היות השלם גדול במעלה ובחכמה מהם מצד התורה והעבודה, וחשש שמא יסבבו העדרו ועדיין לא בא לידו הדבר שהוא כתרים בפני הפורענות, והוא אמרו מתיירא אני וכו', אז אמר לו שהדבקים בו חיים ובטוחים מכל נזק כי מגדל עוז שם יי' וגו', והוא אמרו אחוז בכסא

⁶⁹ אלקים שייך למלכות עי' זהר ח"א טו ע"ב, והוא בחינת אבות הן הן המרכבה.

כבודי וכו', ובוזה מעלתו למעלה ממעלתם וגובר עליהם, אז השיב להם תשובה נצחת על טענותיהם, אם לראשונה באמרו שכתוב בה אנכי יי' אלקיך וגו', כלומר זאת התורה אשר אנו דנין עליה וכלנו מודים שקדמה לברייתו של עולם, אין ספק שתצטרכו להודות על כרחכם שמקבליה קדמו אליה, אחר שבאה בטענת אשר הוצאתיך מארץ מצרים ושאר צויים המורים על קדימת המצויים להם וכו'.

הנה התבאר מכל זה שההוצאה וקבלת התורה הכל היה לצורך גבוה גם כן, ושאר הדברות כלם פרטיהן שהיא התורה כלה, הכל סובב על זה, ולזה המשיך להם התשובה מכלם עד שהכריחם להודות להקב"ה על מעשיו המופלאים, והוא אמרם מיד הודו לו להקב"ה שנאמר יי' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ ואלו תנה הודך לא כתיב, וידעו באמת שעבודת האדם השלם יותר רצויה ונדרשת אל השם מעבודתם, לפי שהיחוד הוא צורך גבוה ואינו נשלם כי אם על ידו ולא על ידם כמו שכתבנו, ע"כ לשון העבה"ק.

המהר"ל (תפארת ישראל מה) מביא את הירושלמי (תענית פ"ד ה"ה): ר' שמואל בר נחמני אומר הלוחות ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והיה משה תופס בטפחיים והקדוש ברוך הוא טפחיים וטפחיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקדוש ברוך הוא לחטפן גברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהקדוש ברוך הוא משבחו לכל הוד החזקה יהא שלמא על ידא דגבר על ימינא ר' יוחנן אמר הלוחות היו מבקשים לפרוח והיה משה תופשן היינו דכתיב ואתפוש בשני הלוחות ע"כ.

ז"ל המהר"ל: היה חטאם בזמן עצם הנתינה כי אם לא נתן להם כלל לא היה השטן מגרה בהם כי עיקר הגרוי מצד עצם הנתינה, ואם כבר ניתנו הלוחות להם לא היה שולט בהם, אבל כאשר היתה עצם הנתינה היה שולט השטן.

ועי' מהר"ל (נצח ישראל ב): [ב]אותה שעה היו [ישראל] מוכן לחטא, כאשר ניתנה להם התורה דוקא. ולפי הסברא היה ראוי בהפך זה, כי בשעה שניתנה התורה היה ראוי שיהיו יותר צדיקים, ובאותה שעה באו לידי חטא הגדול. וכל זה מפני כי השטן הוא היצר הרע, היה מגרה בישראל בשביל אותה מעלה שקנו ישראל באותה שעה שאין למעלה מזה. ולכך אמר כי הלוחות היו טפחיים ביד של הקב"ה, וטפחיים בידו של משה, וטפחיים ריוח באמצע, ודבר זה הוא החבור הגמור והדיבוק הגמור שיש לישראל עם הקב"ה, כי על ידי התורה יש לישראל דביקות אל הקב"ה. ואילו עדיין לא ניתנו הלוחות, הרי אין כאן החבור, כיון שלא ניתנו עדיין הלוחות, ואין לישראל עדיין החבור. ואם כבר ניתנו הלוחות, הרי כבר ניתנו הלוחות, ואין כאן דביקות של השם יתברך, כי עיקר הדביקות כאשר נתן להם, בזה מתחבר להם. אבל כאשר היו טפחיים ביד הקב"ה, וטפחיים ביד משה שמקבל התורה לישראל, וטפחיים חלק, זהו החבור הגמור. כי אלו שני טפחיים חלק אשר ביניהם – משותף בו הנותן והמקבל יחד.

ואמר כי גברה ידו של משה, וזה מפני כי משה הוא המקבל, והתורה היא השלמתו, לכך כח של משה שהוא המקבל יותר גובר, כאשר התורה היא השלמתו. לכך ידיו של משה גברו על ידו של הקב"ה, מה שהתורה היא שייך אל השם יתברך, אשר הוא יתברך משפיע התורה, ויותר גובר הכח הזה שהתורה שהוא שייך אל משה שהוא השלמתו, ממה שהיא אל השם יתברך אשר משפיע התורה, ע"כ לשון המהר"ל.

קבלת התורה היתה מוכרחת למשה רבינו לקיומו, ולכן הדין תורה הוכרע לצידו. למשה רבינו לא היה צד אחר, אם כן זה היה ספק נגד ודאי ואין הכרעה גדולה יותר מזה. היה אפשר לה' שתהיה תורה רק בעליונים או גם בתחתונים, אבל אצל משה רבינו היה שייך רק שתהא תורה רק בעליונים. ויסוד זה של ספק נגד ודאי הוא היסוד לתירוץ של משה רבינו למלאכים, במה שהוא ענה להם: אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי

מה כתיב בה אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם, שוב מה כתיב בה לא יהיה לך אלהים אחרים בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים, שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבת, שוב מה כתיב בה לא תשא משא ומתן יש ביניכם שוב מה כתיב בה כבוד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם, שוב מה כתיב בה לא תרצה לא תנאף לא תגנוב קנאה יש ביניכם וכו'.

הפירוש של תשובה זה הוא, שהחסרונות שלנו מחייבות תורה לתקן אותם, ורק על ידה אפשר לתקן את עצמנו ולכן אנחנו מוכרחים לקבל את התורה. תורה היא מציאות שלימה ומוכרת, ולכן המלאכים טענו שאי אפשר ליתן אותה למקום שאפשר לעבור עליה, והתירוץ הוא שאי אפשר לנו בלעדיה.

כתוב במדרש (ב"ר פ"ח ס"ה): א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים וחבורות חבורות מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא ה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו וכו' ר' הונא רבה של צפורין אמר עד שמלאכי השרת מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו בראו הקב"ה אמר להן מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם עכ"ל.

מציאות האדם היא תמיד במצב של ספק אם כן יברא או לא יברא, וזה עוד לא מוכרע. אדם נברא כדי להכריע הספק הזה, וכל אחד צריך להשתדל להכריע לצד של "כן יברא".

כתוב במדרש (בראשית רבה ה א) למה נברא האדם באחרונה וכו' אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת ואם לאו אומרים לו זבוב קדמך יתוש קדמך. גם מי שזכה וקדם למלאכי השרת יש לו בחינה שאיחר ליתוש, וגם מי שלא זכה יש לו בחינה שהוא קדם למלאכי השרת, אלא שאם אדם זוכה הוא מכריע לצד של כן יברא, ואם לא זכה הוא מכריע לצד של אל יברא. אדם הוא נברא שמציאותו אינה מציאות פשוטה, שהרי כל דבר בעולם נברא על מנת להיות, אבל אדם נברא בשיקול, אולי יש לו זכות קיום ואולי לא. כשכתוב (בראשית א כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו, היינו שהוא נברא כבורא, שהשם אלקים הוא השם שבו נבראו כל העולמות, וכן האדם הנברא בצלם אלקים בורא בריאתו ומכריע מציאותו, ומושך מלמעלה מה שהוא צריך לבריאתו. ההכרח של משה רבינו להכריע את הכף לצד שלו, היה מתוך חסרונותנו. הגילוי שאין אפשרות אחרת, בלא התורה, הוא כח האדם.

פרשת יתרו - נ"ו

איתא בגמרא ב"ב (דף עד ע"א) ההוא טייעא אמר לרבה בר בר חנה תא אחוי לך הר סיני אזלי חזאי דהדרא ליה עקרבא וקיימא כי חמרי חוורתי (אני יראה לך הר סיני, היינו השגה של הר סיני איך שהוא היום ולא ראייה ממש, והלך עמו והראה לו שהיו עקרבים מקיפים אותו, והם היו גדולים כחמורים ולבנים. המעשים האלה עם רבב"ח לא נכתבו כדי שנפרשם כפשוטם).
שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי כי אתאי לקמיה דרבנן אמרו לי כל אבא חמרא כל בר בר חנה סיכסא (ופירש"י שרבה בב"ח היינו ר' אבא בב"ח, והם א"ל שכל אבא הוא חמור, וכל בר חנה שוטה) היה לך לומר מופר לך והוא סבר דלמא שבועתא דמבול הוא ורבנן א"כ אוי לי למה ע"כ. השבועה שעליה באמת מדובר פה היא שבועת הגלות, וזה מה שכתוב (תהילים צה יא) אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי. המהר"ל והגר"א מסבירים את הראייה הזאת של הר סיני כך: מדובר כאן אחרי שקדושת הר סיני כבר עברה, אבל עדיין יש לו שייכות להיום, רק שיש סביבו עקרבים שמפריעים.

כתוב (דברים ד ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך. הרמב"ן מונה מצוה זו בתוך השס"ה לאוים, והוא איסור לשכוח מעמד הר סיני.⁷⁰ וכך כותב הרמב"ן (דברים ד ט) בביאור מצוה זו: אבל הכתוב הזה לפי דעתי מצות לא תעשה, הזהיר בה מאד, כי כאשר אמר שנזהר בכל המצות ונשמור החוקים והמשפטים לעשותם, חזר ואמר רק אני מזהירך מאד להשמר ולשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות, שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו שם עיניך הקולות והלפידים את כבודו ואת גדלו ודבריו אשר שמעת שם מתוך האש, ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם ופירש הטעם כי השם עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדו לדורות עולם, אם כן עשו אתם ככה ואל תשכחו אותו (לזכור ולהעביר את המעמד לבניך ולבני בניך) והנה קודם שיזכיר הדברות שנאמרו שם, הזהיר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו לעולם, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה (היינו מה ראינו ושמענו במעמד הנורא הזה) והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אע"פ שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו בהפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת יכנס ספק בלב האנשים, אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו הרואות אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו (נגיד שהוא שקרן), לא יועילהו אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו, כי אנחנו היודעים בשקריותו זהו שאמר שם (שמות יט ט) וגם בך יאמינו לעולם, כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בהם מועיל והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו, וכל מה שספרנו להם עכ"ל. והגר"א מוסיף שאחד מעיקר הענינים של מעמד הר סיני הוא, שיאמינו בה' ובמשה, וזה מש"כ (שמות יט ט) וגם בך יאמינו לעולם, שהאמונה תהיה קיימת לעולם, כמש"כ הרמב"ם (הל' יסודי התורה ח א) שיהיה לכלל ישראל אמונה שלא שייך להביא ראיות נגד זה, והאמונה תהיה קיימת לעד.

ויש לשאול, שהרי רואים בכל מקום אנשים שלא מאמינים במעמד הר סיני ולא מאמינים בנתינת התורה. וקשה איך זה יתכן? הרמב"ם כותב באגרת תימן: וכבר הבטיחנו הבורא יתברך כאדם הנכנס ערב לחברו ודי לנו בערבותו, והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני שהם מאמינים בנבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו הם ובניהם ובני בניהם עד עולם, שכן אמר הקב"ה יתברך (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, לפיכך יש לדעת שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא שאינו מזרע האנשים ההם וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בנבואה לא עמדו אבותיו על הר סיני, המקום יצילנו ויצילכם מן הספק וירחיק ממנו ומכם המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול, עכ"ל. והרד"ק אף הוא כותב עד"ז בספר יחזקאל (יח ו): אמר וזכרתי להם ברית ראשונים וברית כרותה לזרע אברהם יצחק ויעקב שלא ישבותו מהיות גוי לפני האל-ל יתעלה ואשר יצאו מכלל אמונתנו לא היו מזרעם באמת אלא מן האספסוף הגרים שנתגייר, היינו הערב רב, ע"כ. וכתוב (שמות יט ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר, וכתוב ברמב"ן (על הפסוק הקודם) ויתכן שהבדילו מתוכם כל האספסוף אשר בקרבם, וחנו בני ישראל לבדם לפני ההר, וערב רב אחריהם, כי לישראל יתן התורה, כמו שאמר (בפסוק הבא) כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. הובטח שכל מי שנמצא במעמד ההר ההוא יאמין בה' ובמשה לעולם ועד, וכל מי שלא מאמין מראה שאבותיו לא היו שם אלא עמדו מרחוק.

כתוב ברעיא מהימנא (ג רע"ט): וחשך גלותא רביעאה תהום רבה וכו' והאי איהו וחשך על פני תהום ואתקרי בור דנפל שמה שור דא דכתיב ביוסף בכור שורו הדר לו דאתמר ביה וישליכו אותו הבורה וכו' רק בלא תורה אבל נחשים ועקרבים יש בו. ודא גלותא רביעאה דור דרשעים מלא נחשים ועקרבים רמאים נחשים ועקרבים דעקרין מלי דרבנן ודיינין לשקרא עלייהו אתמר היו צריה לראש. ויפן כה וכה וירא כי אין איש דישראל באלין רשיעיא ערב רב

⁷⁰ (הרמב"ם לא מונה את זה בתוך המנין של התרי"ג, וצריך לומר שהיא כלולה או במצוה של תלמוד תורה, או שהיא כלולה בתוך כל התורה כולה).

ודא בסוף גלותא ובגין דא קץ דפורקנא נוקבא עד התהום רבה. והגלות הרביעית היא תהום הגדול, וכו', והוא החושך על פני תהום, והוא נקרא בור שנפל שם שור שכתוב ביוסף בכרו שורו הדר לו, וכתוב בו וישליכו אותו הבורה, וכו', ריק בלי תורה, אבל יש בו נחשים ועקרבים, והוא הגלות הרביעית דור של רשעים מלא נחשים ועקרבים רמאים כנחשים ועקרבים שעוקרים מילים של רבנן, ודנים לשקר, עליהם כתוב היו צריה לראש, ויפן כה וכה וירא כי אין איש שישראל אלה הם רשעים מערב רב והוא בסוף הגלות, ובגלל זה קץ גלות זו נוקב עד תהום רבה⁷¹.

ויש לנו לשאול, אם אחד מעיקרי עניני מעמד הר סיני הוא ההבטחה וגם כך יאמינו לעולם, איך יתכן שיהיו שני אחים מאותם הורים והאחד יהא מאמין ואחד לא? הגר"א מתרץ, שאחד לא מוכיח על השני, משום שבפרשה של אספסוף נוצרה מציאות שיש תערוכת בתוך כלל ישראל עצמם, ולא כולם סולת נקייה, הגם שהם בני אברהם יצחק ויעקב, וכל אחד יכול להיות שייך לאבות וגם יכול להוציא את עצמו מהמערכת הזאת.

והנה אנחנו הלא לא ראינו בעינינו מעמד הר סיני, ועל כן התודעה שלנו לא מגיעה לשמה, וא"כ קשה איך אנחנו מאמינים בזה? הרמב"ן כותב כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל. האם זוהי כל ההוכחה? האם מחמת טענה זו מעמד הר סיני נחשב לראיה המסתברת יותר מכל דבר אחר? כשה' אמר למשה לקחת את בני ישראל ממצרים, משה סירב ואמר מי אנכי שאוציא את בני ישראל ממצרים. ומשה רבינו הסכים אחרי שה' אמר שם תעבדון את האלקים על ההר הזה, וזה יגרם אמונה לעולם. למה משה רבינו סירב? ולמה הוא הסכים אחרי שה' אמר שיהיה קבלת התורה?

כתוב במשלי (ל ד): מי עלה שמים וירד מי אסף רוח בחפניו מי צרר מים בשמלה מי הקים כל אפסי ארץ מה שמו ומה שם בנו כי תדע. פסוקים עלה מדברים על משה רבינו, ואין הם בסגנון של שאלה אלא כקביעת עובדה, היינו שעיקר השם של משה רבינו הוא 'מה' (מה בגמטריא אדם). השי"ן שנוספה לשמו היא כנגד הג' אבות (הג' אבות מרומזים באות ש' גם בעצם המספר של שי"ן שהוא שלש מאות⁷², וגם בשלשה קוים שבאות). כתוב בפסוק (שמות לא ג): ואמלא אתו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה, ומבאר רש"י, בחכמה - מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד, ובתבונה - מביין דבר מלבו מתוך דברים שלמד, ובדעת - רוח הקדש, היינו הבנה יותר עמוקה. החכמה נראית לנו שהיא חסרת משמעות וריקה, עד שהיא מתלבשת בבניה. אבל ידוע שחכמים נקראים על שם החכמה, ואם זה באמת דבר ריק, למה זהו התואר שלהם?

חכמה היא אותיות כח מה, פירושו תפיסת ה'מה' שבדבר. זוהי תפיסת המהות של הדבר עצמו וענינו, עד כמה ששייך שיתפס אצלנו. בינה לא תופסת את עצם מהות הדבר, אלא מוציאה מהדבר דברים אחרים. כתוב על משה רבינו שהוא היה כבד פה, היינו שהוא תפס את ה'מה' שבדבר עצמו, ולא דרך דיבורים, אלא רק מעבר לדיבורים, שכן לדבר אפשר רק על הדבר אבל לא את הדבר. מי שנמצא ברמה של חכמה הוא תופס את ה'מה' של הדבר, וענין זה לא יכול להיות מועתק על ידי דיבורים, וזה מה שכתוב לא איש דברים אנכי (שמות ד י) שאני לא ניתן להיות מדובר. השי"ן בשם משה ששייכת לאבות, וזה חיבורו לאבות. שי"ן בדקדוק היא האות של פעולה. שחרור פועל חרות שעבוד פועל עבדות. כאן הענין של השי"ן הוא, שהאבות פעלו את ה'מה' של משה רבינו, הם יצרו יצירה של צורת 'אדם מה'. אמונה כזו שיש בלבו דופי, שבנויה על הוכחות, היא שייכת לבניה. לכן משה סירב כשה' אמר לו לרדת למצרים, שמשה לא שייך לאמונה של בינה. משה חייב להיות נאמן כדרגתו, שאם לא כן, הוא לא חייב ללכת.

דיבור יכול לבטל דיבור, אבל דיבור לא יכול לבטל מהות, וזה כאילו להכחיש את המציאות שאני זה אני. האדם לא תופס את עצמו דרך דיבורים, ולכן לא שייך שמישהו יתווכח על זה שאני אני. וזה הענין של משה רבינו, הוא ה'מה' של העולם. כתוב במדרש (בראשית רבה א ד) א"ר בניה העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה שנאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וגו' רבי ברכיה אמר בזכות משה שנאמר (דברים לג) וירא ראשית לו, היינו שהוא הראשית שעליו נברא העולם, כאילו שאומרים שהוא מהותו של עולם, משה רבינו הוא כלל ישראל והתורה, כמו שכתוב במדרש (בתי מדרשות חלק ב מדרש אותיות רבי עקיבא השלם א ב): מה תלמוד לומר בראשית בשביל שלשה שנקראו ראשית ואלו הן תורה וישראל ויראה, וכתוב

⁷¹ לשאול להרב

⁷² לשאול להרב

במדרש (שיר השירים רבה א סה ג) ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת והיה שם תלמיד אחד ורבי ישמעאל ברבי יוסי שמו אמר ליה מאן הות כן אמר ליה זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל. שלשתם: תורה, ישראל ומשה ששקול כנגד כל ישראל, הם קומה אחת.

התורה נקראת תורת משה, שהוא נקודת הראשית של כל המציאות כולה. זה מה שמעמד הר סיני פעל לכלל ישראל, שהידיעה במהות העולם לא תהא שייכת למערכת דיבורים אלא הוא שייכת לידיעת מה. בהר סיני, ה' נתגלה, כמש"כ (שמות כ יט) ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, שה' כביכול פתח את כל הרקיעים, והכל היה נתפס כמציאות. זה היה ברור לנו יותר ממה שאני זה אני, או לפחות באותה רמה. כתוב בהר סיני שהיו רואים את הנשמע ושומעים את הנראה, היינו שלא היה חילוק ביניהם, אלא כל התפיסה שלהם היתה מעל זה. כתוב (שמות יט יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד, וכתוב ברש"י הכבשן - של סיד יכול ככבשן זה ולא יותר ת"ל בוער באש עד לב השמים. ומה ת"ל כבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע נותן לבריות סימן הניכר להם, היינו שכל הדיבורים ששייכים למעמד הר סיני אי אפשר לתארם.

כתוב (שמות יט יט) ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהי"ם יעננו בקול, וכתוב (ברכות דף מה ע"א) ומה תלמוד לומר בקול בקולו של משה. היינו שהתפיסה של משה נמסרה לכלל ישראל, וכל כלל ישראל נכנסו באיזה אופן שהוא בסוד מה. ובמעמד זה נוצר החידוש של (בבא מציעא דף קיד ע"ב) אדם אתם, אתם קרויין אדם ואין עובדי כוכבים קרויין אדם. מכאן ואילך הדבר הזה לא ניתן להעברה, אלא הוא נמצא בתורה, ועובר כתורה עצמה, אבל כדי להשיג זאת, צריך ללמוד את התורה כראוי, ואחרי שמקבלים את זה, אין מקום לספק. גם לפי הרמב"ם וגם לפי הרמב"ן מצוה זו כלולה במצות תלמוד תורה, שצריך ללמוד כך, ללמוד שהתורה באה מהר סיני, באימה יראה רתת וזעה, לכן המעמד הועתק עם התורה עצמה. אדם לא יכול לעמוד על כך מעצמו, אלא צריך לקבל מאחרים, אחרי שמקבלים, לא שייך בו ספק, זה מציאות אחרת של קליטה, של חכמה, שלא שייכת לקליטה של בינה בכלל. אדם נעשה חכם רק על ידי קבלה מחכמים. כשבן אדם מקבל באמת הוא מקבל מהות אחרת, וזה המיוחדות למי שעמדו אבותיו על הר סיני. הענין שאנחנו יודעים על קבלת התורה ושכלל כך לא נעיד שקר לבנינו ולא נחיל אותם דבר הבל, אין זה בגדר של הוכחה, אלא זה כמו שיודעים עצמנו. כתוב בגמרא שבת (דף קה ע"א) אנכי נוטריקון אנה נפשי כתיבת יהבית, היינו שה' כתב ונתן כביכול נפשו לנפשנו. היינו דברי תורה נמסרים בדרך של מהות, שאי אפשר לתאר במילים, ומילים רק פוגמים בה. כח מה שייך רק לקבל, ואי אפשר להשיג לבד, שזה רק מגיע מלמעלה ממנו.

יש שני דברים בעולם הגשמי שהם אב-טיפוס למקבל: א. חומר, שכל כולו רק היות מקבל ונפעל. ב. צבע לבן, שהוא נקי לגמרי, וכל דבר שצובעים עליו נראה ברור, אבל כל צבע אחר מוסיף משהו לצבע שנצבע עליו. אנחנו באנו להר סיני כדי להיות מקבלים, וכך קרה. כתוב באותו ר"מ הנ"ל עקרב הוא מלשון עקר רב, שהוא עוקר דברי הרב. הגר"א כותב על כופר בעקר שבעקר הוא אותיות עקרב. כתוב על חכמים באבות (ב טו) והוי זהיר בגחלתן שלא תכזה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב, מי שבו העקרב פוגע, הוא נעקר מהשורש. עקרב הוא על שם העיקר. חז"ל מגלים במעשה של רבה בר ב"ח שהיום סביב הר סיני, שהוא המקום בו צריכים לקבל בצורה הגבוהה ביותר, יש עקרבים בגודל של חמורים בצבע לבן, היינו שכל כח הקבלה התהפך לעקרב. זה מה שעומד ביננו לדרגה של הר סיני, ששם נעשינו למקבלים של עצם. אותם אלו שעמדו מרחוק בהר סיני, הם העקרבים שעכשו לא נותנים לגשת להר סיני. עיקר מציאות של עקרב זה לעקר דברי הרב, לעקר המציאות של להיות מקבל. היום אין לנו משה רבינו, אלא רק את דרך הקבלה של התורה ממשה ליהושע ומיהושע וכו', וכך נמסר כח ה'מה' של משה רבינו, וכל מי שעוקר את זה הוא אחד מהעקרבים שעומדים ביננו להר סיני.

73

⁷³ בשבת נקרא בע"ה הפרשה של מעמד הר סיני, ונצטוינו למסור את זה הלאה, וזה נכלל גם לעצמנו. משם נובע מציאותנו. כל מי שלא נדחף על ידי העקרבים, הוא יכול להיות שייך למעמד הר סיני. המגן אברהם מביא בשם האר"י לכוין בברכת אהבה רבה בשעת אמירת ובנו בחרת מכל

פרשת יתרו - נ"ח

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות יט א-ב), וכתוב ברש"י ויסעו מרפידים - למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא). אם מודגש כאן שהנסיעה היתה בתשובה, זה מלמדנו שהיה זה נחוץ לפרשת קבלת התורה, ולולא זאת, אין המקום כאן לגלות זאת. ויש לשאול מהיכן יודעים שהנסיעה היתה בתשובה. וכתוב במהר"ל על הפסוק ויחן שם ישראל נגד ההר, שיש שתי הקדמות לקבלת התורה, אחת היא בצאת בני ישראל מארץ מצרים, והשניה היא ויסעו מרפידים. לכן כלל ישראל באו משני מקומות לקבל תורה, אם כן הפירוש של נסיעת כלל ישראל מרפידים בתשובה הוא שנסיעתם היתה לקבלת התורה.

שלש פעמים ראינו את ענין ההשחתה שבן אדם עושה עצמו אלוהות. השחתה זו היא מיוחדת בענינה, והיא היתה בפרעה ובעמלק. הענין הזה נתגלה פעמיים בבריאה באלו השנים שנקראים ראשית, מצרים נקראת ראשית, ככתוב (תהילים עח נא) ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם, וכשהראשית הזאת נקטעה והופסקה, אז נולדה הראשית של כלל ישראל, וכתוב (במדבר כד כ) ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד. שתי הראשיות האלו צריכות להיות מוכות כדי שתתגלה הראשית האמיתית של הבריאה, ולפני זאת, אי אפשר לגלות תורה שנקראת ראשית וישראל שנקראים ראשית. כדי לגלות הראשית הזו, צריכים להפקיע את שנים האלה שטוענים לאותו כתר של ראשית, והם ה'ראשית' של הצד ההוא, וכשהם נעקרים, אז תורה, משה וישראל נתגלים.

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני, אז היתה היציאה מהראשית של מצרים, ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני, זוהי היציאה מהראשית של עמלק, שרפידים זו היא אותה רפידים שכתוב עליה (שמות יז ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, וכשכלל ישראל נסעו מרפידים הם נסעו מאותו נצחון, אע"פ שהנצחון לא היה שלם, חז"ל מלמדים אותנו שגם היציאה מרפידים בתשובה היתה חלק מההכנה לקבל תורה ועל כן הגיעו לקבל תורה מתוך התגברות על עמלק.

כתוב על מצרים (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, אע"פ שהמילה חמור מתייחסת אל בהמה, כתוב בחז"ל שיש בה גם משמעות לחומר בניגוד לצורה. החמור הוא האב-טיפוס לחומר בגלל שהוא הבעל חי שעמו פועלים כמו שפועלים עם חומר, שאפשר לעשות אתו מה שרוצים. כל המציאות של מצרים היא דוגמת מציאות חומר בעולם. עמלק שהם ה'ראשית' השניה, הם הקוטב הנגדי, כמו שכתוב (דברים כה יח) אשר קרך בדרך, ואיתא על זה ברש"י לשון קרי וטומאה שהיה מטמאן במשכב זכור, והמהר"ל כותב על זה בגור אריה, שהחומר תמיד הנפעל ביותר בעולם, וצורה היא תמיד הדבר הפועל. בלשון התורה החיבור בין חומר לצורה הוא חיבור בין מקבל למשפיע, דוגמת אשה ואיש. אם כן, בגלל שכלל ישראל בתיקונו הם סוד הצורה כלפי כל אומות העולם (היינו בתיקונו זה נתגלה כלפי חוץ, אבל בזמן הגלות נראה שאנחנו החומר, והם צורה, אבל בעומק הדברים, אנחנו תמיד צורת העולם) ה' שם אותנו בגלות שבה אנחנו נהיה חומר, ואז יהא אפשר לעצב אותנו מחדש. עמלק מעמיד את עצמו נגד כלל ישראל כפועל נגד פועל, כצורה נגד צורה, כגבר נגד גבר, זה פירוש שהיו מטמאים כלל ישראל במשכב זכור שהם היו רוצים שצורתם תהיה הצורה, וכלל ישראל תהיה החומר כלפיו.

רואים אנו שתי קצוות, מצד אחד מצרים, שכל כולו חומר, ומצד שני עמלק, שמתכוון להיות צורה, ושואף להגדיל את עצמו על הצורה האמיתית של העולם. בחינת הראשית של

עם ולשון על מצות זכירת מעמד הר סיני, ששם נבחרנו. בחירה זו היא מעבר לטעם ודעת, שאם יש בו ענין של טעם, נמצא שהוא בחר בטעם ולא בדבר עצמו.

חומר היא שהביאה את מצרים לעשות את עצמם אלוהות, והראשית של עמלק גם היא הביאה אותם לעשות עצמם אלוהות, שכל ראשית נתפסת כך, שהיא הדבר שכל יתר הדברים משתלשלים ממנו.

תפיסת המציאות של אדם שחי במערכת החומר היא, שנקודת המציאות הראשונה היא כל מערכת האפשרויות והאפשרויות הם בבחינת אין סוף, וכל המגמה היא למלאות כל הרצונות, והאפשרויות, והאפשרויות עצמם הם יותר גדולים מהמציאויות בפועל. וזה הביאור במה שכתוב בגמרא (מועד קטן דף יח ע"א) פרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו אמה וזרת לקיים מה שנאמר ושפל אנשים יקים עליה, היינו שתאותו, היתה יותר גדולה מגופו. ואנחנו במכת בכורות לקחנו את כל זה אתנו, והעברנו תפיסה זו ממ"ט שערי טומאה של מצרים למ"ט ימי השתוקקות להר סיני.

יש עוד ראשית שהמלחמה איתה היא עד היום הזה, כמו שכתוב כי יד על כס י-ה (שמות יז) אין הכסא שלם ואין השם שלם עד שימחה זרעו של עמלק (תנחומא כי תצא יא), אפילו אם יש עמלקי אחד בעולם הוא לא מאפשר שיהיה השם שלם והכסא שלם. הטענה של הראשית הזו היא בהפך, ומתחיל מהדבר בפועל, מהצורה. הענין שלהם מובן כך, מכיון שסוף סוף עמלק יצא מביתו של יצחק, והוא היה האב היחידי שביטל לגמרי את מציאותו למציאות האמיתית, כמו שכתוב בת"כ (ספרא פרשת בחוקותי ח) ולמה נאמר באברהם ויעקב זכירה (בפסוק ויקרא כו מב, וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר) וביצחק לא נאמרה זכירה, אלא רואין את אפרו כאלו הוא צבור ע"ג המזבח. כלל ישראל נולדו אחרי שיצחק נהיה אפר. אם כן, זאת הבריאה היחידה בעולם שנחשבת במערכת היותר גבוהה כקרבן שנקרב, וכתוב בגמרא זבחים (דף סב ע"א) שידעו הכהנים היכן מקום המזבח, על ידי שראו אפרו של יצחק מונח באותו מקום. כשמסתכלים במבט של נביא במקום המזבח, רואים אפרו של יצחק. אם כן, רק המציאות של יצחק בעולם היא מציאות אמת, ולכן כתוב (מדרש תנחומא תולדות ז') יחד הקב"ה שמו על יצחק הצדיק בחייו שכן הוא אומר ליעקב (בראשית כה) א-להי אברהם אביך וא-להי יצחק. מציאות יצחק בעולם היא מציאות אמת, ומציאות מחוייבת.

לאחר שביארנו ענינו של יצחק נבין שכשמישהו מביתו של יצחק לוקח הדברים הפוך, שהוא לוקח כיסוד שכיון שמציאותו הוא מציאות אמת, ולכן מה שהוא זהו אמת, יוצא מזה עשו. ענינו של יצחק הוא-מה שאמת זה אני, ועשו זה מה שאני הוא אמת, וזה הפסולת של המדה של יצחק. הפסולת של מידת הדין, היא תפיסת המציאות כמציאות מחוייבת. בגלל שתפיסת עצמו של עשו התחילה בעצמו כנקודת המוצא, על כן הוא עשה מעצמו אלוהות. אמנם פרעה עשה עצמו אלוהות בפן אחר, הוא רצה הכל והוא החומר לכל דבר האפשרי. הפן שבו עשו עשה עצמו אלוהות, הוא שייך אליו, ולכל אלה שממשיכים אחריו בדרכו, דהיינו כל מלכות אדום, שיצא ממנו זה שהוא הראש של המלכות הזאת, שעשה עצמו אלוהות, והמלכות הזאת מטמאת אותנו בטומאת משכב זכר. אנחנו צריכים לתקן את שתי הטעויות האלה כדי לקבל תורה.

אנחנו קבלנו תורה בסיני, ואומרים בתפילה - אנחנו החומר ואתה יוצרנו, זוהי בחינה ראשונה נגד הראשית של מצרים, והוא שאנחנו מעמידים את עצמינו כחומר כלפיו ית', וזה סוד הנישואין של מתן תורה, שכתוב (תענית דף כו ע"ב) ביום חתונתו זה מתן תורה. זהו החיבור האמיתי של החומר שלנו עם הצורה העליונה, ולהראות שהחומר אינו מציאות, אלא המציאות האמיתית היא מציאות הצורה, וזהו העקירה של הראשית הזאת, וזה נעשה על ידי המכה של מכת בכורות. רגע הלידה של כלל ישראל היה ברגע של מכת בכורות.

לקבל תורה צריכים לצאת באופן ראוי גם מהראשית של עמלק. כתוב בגמרא שבת (דף פח ע"א) אמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, ה' נתן לנו תורה מן השמים והשמיע קולו, וזה נקרא דין, היינו שהתפיסה הזאת שהאדם תופס עצמו כמחוייב המציאות יש לה מקום, שכן אחרי שהאדם מקבל תורה, הוא הופך להיות מחוייב המציאות, שהתורה היא הדין של העולם. היינו שעל ידי נתינת התורה, האדם נהיה מציאות אמת, כמו שהופכים הראשית של מצרים למ"ט ימי ספירה, כך הופכים הראשית של עשו לראשית שמחייבת קבלת התורה. האדם הוא כן מציאות אמת, שהוא כלי שעל ידיו התורה מתגלה,

והתורה היא באמת מציאות אמת. צריכים לקחת אותה ראשית, וממנה להגיע להר סיני כמו שמגיעים להר סיני עם ביזת מצרים, כך מלחמת עמלק צריכה להיות קודם למתן תורה.

הנה כך יש להבין מה שכתוב (מדרש תנחומא כי תצא פרק יא) כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם אבד זרעו של עמלק השם שלם והכסא שלם, והיינו מפני שהכסא הוא המלכות, ושמו שלם הוא המציאות השלימה. אם יש בעולם הזה נקודה שתופסת את עצמה כמציאות אמת, היא דוחקת רגלי השכינה מהעולם.

כתוב במלחמת עמלק (שמות יז יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, וכתוב על זה ברש"י שרפידים הוא רף יד, שהיד לא מפעיל כח. והיינו שהתורמות הידים של משה למעלה הוא הסוד של נעשה קודם לנשמע, שנותנים הידים לפני התפיסה והשמיעה. האפשרות של נעשה קודם לנשמע היא נוגדת בפשטות לצורת האדם, אבל במקום שתפיסת המציאות של האדם היא רק התגלות של מציאות אחרת, והדרך שמגלים את המציאות האמיתית היא על ידי שנשארים בהרמת יד, אם כן זוהי מציאות האדם אפילו אם הוא נגד הטבע, וכמה שמרימים יותר כך נעשה כבוד יותר, ואז צריכים להתאמץ יותר כדי שהידיים ישארו למעלה. אם כן רואים שהמציאות הבסיסית שייכת לעמלק. עמלק מייצג את הטענה של עשו לבכורה, וממילא תוכן ההתנגדות של עמלק לכלל ישראל הוא, שהוא טוען שהבכורה שייכת לו. וזה מה שכתוב (עבודה זרה דף יא ע"ב) אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר (יעקב נתפס בעיני עשו כנכה רגליים, כמו שכתוב (בראשית לב כו) וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו) ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון ומניחין לו בראשו קרקפלו של רבי ישמעאל ותלו ליה בצואריה מתקל ר' זוזא דפיזא ומחפין את השווקים באינך ומכריזין לפניו סך קירי פלסתר אחוה דמרנא זיפנא - אחיו של האדון (עשו) הוא שקרן. כל זמן שהם לא נוצחו, הראשית הבסיסית שייכת להם, וצריכים לקנות אותה מהם כדי לצאת ממנה. זהו הכח של כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, שזו הדרך היחידה להתגבר על הראשית הזאת.

צריכים שתי יציאות ושתי ביאות כדי להגיע למתן תורה. כתוב (שמות יט א) בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני, וכתוב על זה ברש"י, בראש חודש, לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה, שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו. ענין ההתחדשות הזה שייך רק אם האדם שם את עצמו כחומר מכוון לגמרי אל הצורה הזאת, כשמישהו משתוקק לדבר באמת, והוא עצם קיומו, ומציאותו, ההשתוקקות הזאת לא מתיישנת אף פעם. כשיצאנו ממצרים, הקיום שלנו נעשה רק לקבל תורה. ויסעו מרפידים היא יציאה מראשית אחרת, וממילא גם הגעה בפני עצמה, והיא של ויחן שם ישראל נגד ההר כאיש אחד בלב אחד. אין שום אפשרות בעולם להגיד נעשה קודם לנשמע, אם אין זה נאמר על ידי כל כלל ישראל יחד. כמו שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זכר של עמלק, כן הדבר שאי אפשר שתהיה קבלת התורה, אם יש הטומאה הזאת בתוך כלל ישראל, שאין כאן קומה שלימה שמקבלת תורה. המציאות האמיתית של יעקב, שייכת לנו רק אם אנחנו כאיש אחד בלב אחד. כאיש אחד בלב אחד שייך רק למקבלי התורה, אבל אלה שאינם מקבלים, חייבים לסלק אותם מטעם שהם אינם כאיש אחד בלב אחד. כתוב ברמב"ן על הפסוק ויחן שם ישראל נגד ההר, שהפרידו מתוכם את הערב רב, שהם אינם מקבלי התורה. יציאתם מרפידים צריכה היתה להיות בתשובה, והתשובה היא למחות זכר של עמלק. זה דבר שיש בו קושי גדול, וצריכים תמיד להחזיק את הידים למעלה. הכח הגדול של עמלק הוא לתת לכל המציאות פנים אחרות. כל כמה שהדבר מוכח ומאיר, כך עמלק מתנגדים אליו יותר ויותר, כמו שכתוב (שמות טו יד-טו) שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען, ואע"פ כן נכנס עמלק להתנגד לכלל ישראל. אפשר לראות גילוי של ה' גם היום, ועמלק טורח מאד לצנן את האמבטיה. כל אחד מאיתנו ראה דברים שצוועקים עד השמים, שיש בורא, והכח של עמלק מעוות את זה. הנחת היסוד היא מציאות אחרת. כל זמן שעמלק קיים אפילו ניסים גלויים לא יעזרו. הדבר היחיד שעוזר הוא להרים ידים.

יש מתקשים איך יבא הגואל, ומבואר על כך בגמרא (סנהדרין דף צז ע"ב) הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב, המן היה התגברות עמלק בשיא הכח, וההתגברות עליו הגיעה למחיית עמלק מהלב. כך יהיה הדרך, גם בגאולה העתידה אם לא שאנחנו נחזור בתשובה לבד. צריכים לדעת שכל כמה שהראשיות

האלה נעקרות, כך מקבלים תורה יותר. הפירוש של כאיש אחד בלב אחד הוא נעשה קודם לנשמע.⁷⁴

פרשת משפטים א'

איתא בחז"ל (שמ"ר פ"ל סי' ג'): ואלה המשפטים מה כתיב למעלה מן הפרשה (שם יה) ושפטו את העם בכל עת ואמר כאן ואלה המשפטים והדברות באמצע משל למטרונה שהיתה מהלכת הוי"ן⁷⁵ מכאן והוי"ן מכאן והיא באמצע כך התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע וכן הוא אומר (משלי ח) באורה צדקה אהלך התורה אומרת באיזה נתיב אני מהלכת אהלך בדרכן של עושי צדקה בתוך נתיבות משפט התורה באמצע ודינין מלפניה ודינין מאחריה מלפניה שנא' שם שם לו חוק ומשפט ודינין מאחריה שנאמר ואלה המשפטים.

ועי' תפארת ישראל למהר"ל (פרק מו): ביאור זה כי ראוי שיהיה המשפטים אחר עשרת הדברות להורות על מעלת התורה, כי המשפט הוא היושר בעצמו, שלא יעבור על היושר, וזהו ענין משפט. ודבר זה ידוע כי אין דבר שהוא מתיחס לה' יתברך רק המשפט, דכתיב (דברים א') כי המשפט לאלהים הוא, וזה מפני כי הצדקה והחסד, אפשר שיהיה גם כן בתחתונים, אבל שלא יהיו יוצאים מקו המשפט, אין זה רק אל ה' יתברך, כי המשפט צריך שלא יהיה בו שנוי כלל, וזה אי אפשר לאדם. וכאשר התורה היא תוך המשפט, מורה לך שהתורה היא אלהית, שהרי המשפט לאלהים. ומדמה דבר זה למטרונא שהולכת והוי"ן לפניו והוי"ן לאחריה, להורות שאינה כמו שאר העם, כי הוי"ן הוא משפט, והמשפט הוא שייך למלכות, לכך מה שהתורה היא תוך המשפט, מורה לך כי התורה היא אלהית. אבל עצם התורה שהיא תוך המשפט יש לה מדרגה יותר עליונה, כי המשפט הוא שלילת השקר מבני אדם, שלא יהיה יוצא מן המשפט הראוי להם, שאם היה עובר המשפט היה זה עוולה ושקר. אבל עצם התורה היא תקרא טוב וכמו שהתבאר למעלה, וזה שהתורה אומרת באיזה נתיב אני מהלכת בדרכן של עושי צדקה בתוך נתיבות משפט ר"ל כי עצם התורה הוא הטוב בעצמו הן עשה הן לא תעשה, כי מצות עשה התדבקות בטוב ומצות לא תעשה התרחקות מן הרע שלא יאבד הטוב, ולפיכך דרכה של תורה בדרכן של עושי צדקה שהם עצמם פועלים הטוב, והטוב הזה אינו טוב אנושי כמו האדם שיתן לחברו מתנה או עושה לו טוב אנושי בלבד או טוב נמוסי, אבל הטוב של תורה הוא טוב אלהי לכך התורה משפטים לפניו ומשפטים לאחריה והיא באמצע לומר כי מדרגתה של תורה תוך המשפט שהוא לאלהים שכל ענין התורה הוא אלהי, וכאשר תבין דברים אלו תמצא מבואר סמיכות הפרשיות.

ל"ג שכוונתו שהמשפט היא המלכות, והחיוב, והתורה היא בעצם רחמים, וזה החיבור של שניהם וצ"ע. אמנם עי' זהר ח"ג נג ע"א שמשפט היא מידת התפארת, וכן הוא בשערי אורה, עי' ערך משפט במהדורת מאיר פנים.

ועי' (מהר"ל ח"א ח"ג עמוד נב): (ב"מ פ"ח ע"א). תניא מפני מה חרבו חנויות של בית הינו ג' שנים קודם ירושלים מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה. מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה. פירוש, המעמיד דבריו על ד"ת אין ד"ז קיום העולם לפי שכ' (תהלים פ"ט) אמרתי עולם חסד יבנה, כי קיום העולם ע"י חסד. וזהו מפני

⁷⁴ כתוב בגמרא (יומא דף פו ע"ב) גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו, וכן לגבי התשובה מרפידים שעל ידה באנו לקבלת התורה.
⁷⁵ מזויין (מהר"ל)

כי התחתונים הם בעלי גשם ובעלי חומר, ואין עמידה לחומר במשפט לפי שהמשפט הוא שכלי, ואין עמידה לגשמי, שאינו משפט, רק מצד החסד. אף כי בבריאה נאמר בכל הפרשה אלקים היינו לעניין היציאה אל הפעל שהי' נברא מכח דין שהיה הדין נותן שיהיה נברא ובדין נברא, אבל קיום עמידתו הוא מכח חסד. וד"ז בארו חכמים במה שאמרו (ב"ר פ"א) ראה הקב"ה שאין העולם מתקיים שיתף עמו מדה"ר, הרי לך ברור מאוד כי העולם נברא במדת הדין אבל קיומו אי אפשר רק במדת הרחמים. כי העולם הוא גשמי אינו בכח משפט ודין, רק הדבר השכלי. ולכך היה צריך לרחמים. ומפני כי אלו היו מעמידים כל דבריהם על דין תורה שהוא בדין ולא היה נכנס לפניו מן הדין כלל דבר זה הוא חורבן העולם, כי קיום העולם מצד הרחמים ומצד החסד לא מצד הדין. ודבר זה מבואר גם לחכימין.

ועי' רמב"ן בריש הפרשה שהמשפטים הם המשך של לא תחמוד בעשרת הדברות. ועי' מדרש תנחומא (משפטים ג'): לפניו ולא לפני עכו"ם מנין לבעלי דינין של ישראל שיש להם דין זה עם זה שיודעים שהעכו"ם דנין אותו הדין כדיני ישראל שאסור להזדקק לפניו תלמוד לומר אשר תשים לפניו ישראל ולא לפני כותים שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני עכו"ם כפר בהקדוש ברוך הוא תחלה ואחרי כן כפר בתורה שנא' (דברים לב) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים.

עי' זהר ח"ב רנז ע"א: ביומא דראש השנה כד דינא אתער בעלמא בעאן ישראל לתתא לאתערא רחמי מגו שופר כנוונא דרזא עלאה והא אוקימנא ובעינא לחברא דינא לקבל זכותא בנין דכד קיימא דינא בזכותא בלא איהו בחבורא חדא ועילא ותתא בשלימו וכדין (איוב ה מז) ועולתה קפצה פיה דלית לה רשו לאסטאה ולקטרגא בעלמא וכדין כלא ביחודא חדא כדקא יאות ודינא בלא זכו לאו איהו דינא

ודא איהו דישראל אית לון דינא בזכותא אבל שאר עמין לא אית לון דינא בזכותא ועל דא אסיר לן לסדרא דינין דילן בערכאי דהא לית לון חולקא בסטר מהימנותא דילן דכתיב (תהלים קמו ב) לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום ומסטרא דישראל כל מאן דדאין דינא ולא אבליל ביה זכות דא איהו חטי דקא גרע רזא דמהימנותא ואסטי גרמיה לההוא סטרא דאית ביה דינא בלא זכות

ותא חזי כד קיימי סנהדרין לתתא למידן דיני נפשות אצטריכו למפתח בזכותא בנין לאכללא זכותא בדינא ותו דהא אקרזן מבי זכותא ועל דא אשתדלותא דילהון למפתח בזכותא ושראן בזכותא מזעירא ולבתר אשתלים דינא מעלאה למהוי זכותא כליל בדינא דא לעילא ודא לתתא דינא בזכותא שלימו דדינא דא בלא דא לאו איהו שלימו

תרנום: ביום של ראש השנה כשדין מתעורר בעולם צריכים ישראל למטה לעורר רחמים מתוך שופר כמו הסוד העליון והרי בארנו וצריכים לחבר דין כנגד זכות משום שכשעומד דין בזכות הכל הוא בחבור אחד ומעלה ומטה בשלמות ואז (איוב א) ועולתה קפצה פיה שאין לה רשות להסטיין ולקטרג בעולם ואז הכל ביחוד אחד כראוי ודין בלי זכות אינו דין.

וזהו שישראל שיש להם דין בזכות אבל לשאר העמים אין להם דין בזכות ועל כן אסור לנו לסדר דינים שלנו בערכאות של עמים עובדי עבודה זרה שהרי אין להם חלק בצד האמונה שלנו שכתוב לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום ומצד של ישראל כל מי שדן דין ולא הכליל בו זכות זהו חוטא שגורע סוד האמונה ומסטה עצמו לאותו צד שאין בו דין בלי זכות.

ובא וראה כשעמדו סנהדרין למטה לדון דיני נפשות הצטרכו לפתח בזכות כדי להכליל זכות בדין ועוד שהרי נקראו מבית הזכות ועל כן השתדלותם לפתח בזכות

ומתחילים בזכות מן הקטן ואחר כך נשלם הדין מן העליון להיות זכות כלולה בדין זה למעלה וזה למטה דין בזכות שלמות הדין זה ללא זה אינו שלמות.

פרשת משפטים - ר"ח אדר א' - נ"ז - עיבור השנה תחכה לשנה מעוברת.

כתוב בפרקי דרבי אליעזר פרק ח' וז"ל, בעשרים ושמנה באלול נבראו חמה ולבנה ומנין שהוא שנים וחדשים וימים ולילות שעות וקיצים תקופות ומחזורות ועיבורין היו לפני הקב"ה והיה מעבר את השנה [היינו ה' ית' עצמו היה מעבר את השנה] ואחר כך מסרם לאדם הראשון בגן עדן שנא' (בראשית ה א) זה ספר תולדות אדם, מנין עולם לכל תולדות בני אדם, אדם מסר לחנוך ונכנס בסוד העיבור ועיבר את השנה שני' ויתהלך חנוך את האלקים ויתהלך חנוך בדרכי מנין האדם שמסר אלקים בידם, וחנוך מסר לנח סוד העיבור, ועיבר את השנה וכו' ונח מסר לשם ונכנס בסוד העיבור ועיבר את השנה וכו' ושם מסר לאברהם וכו' ואברהם ליצחק וכו' ויצחק ליעקב וכו' ויעקב ליוסף עכ"ל. מבואר מדבריו שעיבור השנה היה קיים עוד לפני בריאת העולם, והעיבור היה נעשה על ידי ה' ית' והוא מסרו לאדם הראשון בגן עדן מיד, אפילו לפני החטא. ביאור הדבר הוא שסוד העיבור היה אפילו לפני שהיה צורך לעבר בכלל, ומה שאנחנו מעברים שנים מצטרף לזה, אבל סוד העיבור הוא גבוה יותר. וכן כתוב בעבודת הקודש⁷⁶ - העיבורים הם סתרי התורה בטעמיה המשתלשלים ובאים מלמעלה למטה. בעל עבודת הקודש מחדש בדבריו שלעיבור השנה יש קשר ודמיון עם סוד העיבור האמיתי שהוא סוד התורה וטעמיה, כי עיבור השנה מטרתו להשוות הליוך חמה ולבנה, ולחבר ענינם, וזה מורה על יחוד כחותיהם, ודוגמתם העליונה שהיא סוד היחוד הנעלם, וחכמי ישראל היו יודעים את הסוד המופלא הזה, ואליו היו מתכוונים בעיבור השנה. דהיינו שהיו מתכוונים בשעה שעיברו את השנה לגלות ולהוציא אל הפועל את הסוד ההוא, סוד העיבור הגדול. את הסוד עצמו אין אנחנו יודעים, אבל נשתדל לברר רק כמה עוסק הסוד.

אין חדשים לחמה ואין שנים ללבנה. סדר הטבע של הלבנה היא ירידה והתקטנות עד שמגיע אל ביטול גמור, ואז היא מתחדשת שוב ויכולה לגדול ולגדול, עד שתהיה כמו שהיתה בששת ימי בראשית. הלבנה במהלך מיוחד זה באה לעולם כדי לגלות שיש סדר שאינו הולך כמו שהיה מקודם אלא במהלך על-טבעי, כדוגמת הלבנה שהיא מתקטנת עוד ועוד עד שלא רואים ממנה כלום ואז שוב מתחדשת, עד שישנם כ"ד שעות שבהם היא לא נמצא בכלל ועל דרך זה היא הנהגה שלנו. שני המאורות יוצרים שני סדרי זמן, והם לא מתאימים אחד לשני. שני המאורות הם גם שני ממשלות, ואנחנו תחת שניהם, ואי אפשר לחיות בשני סדרי זמנים האלה, לכן צריכים לעבר את השנה. העומק של עיבור השנה הוא, שצריכים לצרף את שני הנהגות האלה, הנהגה של השמש שהיא מסמלת הנהגה של דרך הטבע - מה שהוא תחת השמש, אשר על זה נאמר ואין כל חדש תחת השמש (קהלת א ט), זוהי הנהגה אחת ויש הנהגה שניה שהיא של הלבנה וזה הנהגה של נס, שהיא תחת הלבנה וכל כולה חידוש, והחידוש נקנה במהלך מסויים שבו אנחנו צריכים להיות בטלים לגמרי, וזה מאפשר בריאה מחודשת וגדילה והתפתחות.

את הסתירה של הפרש הזמנים אפשר ליישב ולסדר על ידי הוספת זמן, כלומר על ידי עיבור השנה. אבל בעצם קיימת עוד סתירה של מהות, שיש שתי מציאויות שנוגדות אחת את השניה, ואנחנו עם ישראל חיים תחת שתי מציאויות אלו יחד. אנחנו תחת השמש, אבל מונים ללבנה. כח הבחירה נמצא תחת הנהגת הלבנה, המסמלת כל דבר חדש, שלא היה צפוי מראש. זהו גם בעצם עיבור, שהרי מתי נזקקים לעיבור, כשיש מציאות אחת הנוגדת את המציאות האחרת, שכולה מכוונת לצאת מהמציאות, ולהיות לעצמה, ואזי העיבור יוצר מצב חדש של השתוות בין הנהגות. אנחנו לא יכולים לישב את הסתירה הזו, שכן אנחנו נמצאים בעולם הזה תחת הנהגת השמש, אבל המציאות של נס מתעברת פה, וכשם שאי אפשר לדעת איך נראית

⁷⁶ (המהר"ל למד מספריו, וחשב אותו לרבו, והוא מעתיק ממנו)

המציאות של עובר בזמן ההריון, כך אי אפשר לראות ולהבין את המציאות העליונה, מציאות על - טבעית, בעודנו פה תחת השמש. העולם הבא צריך להיווצר מתוך העולם הזה, ולכן הוא נקרא הבא, ולא העולם ההוא שכך לכאורה היה יותר מתאים, שכן ההפך של הזה הוא ההוא, אלא קוראים אותו הבא שהוא נוצר מתוך העולם הזה. אין לנו שום מושג איך הדברים יכולים לצאת זה מזה, אבל אפשר לדעת סביב מה עוסק העיבור.

כתוב (כתובות דף קיא ע"א) השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה [אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ] וכו' כדרכי יוסי ברכי חנינא דאמר ג' שבועות הללו למה, אחת שלא יעלו ישראל בחומה [רש"י, יחד ביד חזקה] ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי. שלושת שבועות אלה הם המאפשרים לנו קיום במסגרת של עולם הזה, כמש"כ (ירמיה כז כב) בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אתם נאם ה' והעליתים והשיבתים אל המקום הזה. ורב יהודה אם תעירו ואם תעוררו כתיב [הדברים מכפילים את עצמם, יש שבועה על תעירו ועל תעוררו - שיש עוד שלוש שבועות] ורבי זירא מיבעי ליה לכדרכי לוי דאמר שש שבועות הללו למה תלתא הני דאמרן אינך שלא יגלו את הקץ [מפרש רש"י, נביאים שביניהם. כלומר, אלה שבידיהם לגלות את הקץ], ושלא ירחקו את הקץ [רש"י - בעונם. ל"א שלא ידחקו גרסינן לשון דוחק שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי. היינו על קץ שלא בזמנו שיגיע בכל זאת], ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים [רש"י - אמרי לה סוד העבור ואמרי לה סוד טעמי התורה]. ה' השביע את כלל ישראל, שבועה שבה הגאולה תלויה, והיא, שלא לגלות את סוד העיבור. ויש להבין איך ולמה על ידי הגילוי של סוד העיבור יתעכב הקץ. כתוב שם בגמרא עוד בצבאות או באילות השדה, אמר רבי אלעזר אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה.

בהרבה מקומות אנו מוצאים שהגאולה נקראת לידה, והמצב שאנחנו נמצאים בו עתה קרוי חבלי לידה. דהיינו כל סדר הדברים הם בבחינת עיבור. ונמצא לפי זה שאותה לידה שעתידיה להיות במהרה בימינו, היא יוצאת דווקא מתוך כלל ישראל שהם בגלות, והגלות היא הצער לידה. כלומר, שאנחנו עתה יוצרים את הגאולה והיא תבוא ממש מתוכנו. כדרך שלידת כלל ישראל היתה מתוך גלות מצרים, כך אנחנו מחכים בכל רגע ורגע ל'הן גאלתי אתכם אחרית כראשית' (קדושת כתר), שיוציא הקב"ה טהור מטמא, גוי מקרב גוי. גם לענין עיבור השנה יש סדר מציאות, והוא צריך להתפתח כעובר, לכן אי אפשר להוציא את העיבור החוצה, שכן עצם ההוצאה תוציא ממנו האפשרות להיות חדש. עיבור צריך להיות טמון כמו עובר, ואז יש לו את הכח ההתחדשות.

כתוב (שמות ב יד) ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו, הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר, כותב על זה רש"י, ויירא משה - כפשוטו. ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין [מגלי סוד] אמר מעתה שמא אינם ראויין להגאל. מבואר שבעבור שיש בישראל מלשינים אינם ראויים לגאולה, ויש להבין מדוע חטא זה דווקא מונע אפשרות להיגאל? וביותר, שהם הרי היו עובדי עבודה זרה, ולמה מחמת חטא חמור זה אינם מנועים מלהגאל, ורק מחמת חטא המלשינות אין להם זכות לגאולה? המהר"ל מסביר שאכן אין זה מחמת טעם של חטא ועונש, אלא שהמלשינות פוגעת בעצם המציאות של הגאולה, שהגאולה בא ממקום פנים, וכל מי שמגלה פנים, הוא מוציא את עצמו מהכלל ששייך אצלם גאולה. אם מגלים העיבור, זה גורם שהוא יהיה מחלק של מערכת של תחת השמש. וכן מי שמגלה סוד של טעמי התורה, ומוציא אותם החוצה - היינו חוץ לבית המדרש, הוא מצרף את עצמו לשופכי דם של ישראל.

העיבור נמסר מאיש לאיש, החל מאדם הראשון, דרך האבות עד יוסף, והוא עיבר השנה במצרים. כשמתו יוסף ואחיו, נפסקו העיבורים מישראל כשהם היו בתוך גלות מצרים, ופירוש הדבר שהכל נכנס להסתר, וכל כלל ישראל נכנס למצב של עיבור ולא היה בגלוי בעולם, וכשם שנתמעטו העיבורים מישראל בשעבוד מצרים, כך עתידים להתמעט בסוף גלות הרביעית עד שיבא מלך המשיח, ולא יבינו הסוד הזה בגלל שהוא נעלם. וכשם שנתגלה ה' על משה ועל אהרן במצרים, כדי להוציא את בני ישראל מהגלות ולחדש העיבורים, כך עתיד הקב"ה להגלות עלינו בסוף גלות הרביעית. על פי אלו הדברים נבין סודו של פסוק (שמות יב א - ב): ויאמר ה'

אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם. כלומר הגילוי שבו ה' נתגלה לגאול אותנו ממצרים היה בדיבור של החדש הזה לכם הרומז על מצות קידוש החדש ועיבור השנה, ובזה גילה ה' את סוד העיבור ומסר את הסוד הזה לכלל ישראל.

בפרקי דרבי אליעזר הנ"ל כתוב בהמשך כיצד מעברים שנה: הב"ד שיושבים בעיבור השנה יושבים גדול לפי גדלו, וקטן לפי קטנו ונותנים פניהם למטה לארץ ופורשים את כפיהם לאביהם שבשמים וראש הישיבה מזכיר את השם, ושומעים בת קול שצווחת ואומרת בלשון הזה ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר החדש הזה לכם וכו' ואשריהם העומדים במקום ההוא בשעה ההיא שנאמר אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון. הם מהלכים באור פניו של הקב"ה, הם מגלים את סוד העיבור, ועל ידי זה מקרבים את העולם ממצב של עיבור למצב של לידה.

77

פרשת תרומה א'

הרמח"ל כותב בדעת תבונות שיש שני דרכי הנהגה של ה' ית' בעולם הזה. הנהגה רגילה, שהיא נקראת הנהגת המשפט, והיא, פחות או יותר, שכל אחד מקבל מה שמגיע לו, שכר לטובים ועונש לרשעים (ולא עד כדי כך שיהא בזה כדי לבטל הבחירה). ויש הנהגה עליונה יותר והיא הנהגת היחוד, וענינה הוא להעביר את הדברים להנהגה יותר עליונה, של 'אין עוד מלבדו'. הנהגת המשפט מחייבת המשך של דברים איך שהם, ואין בה ביטול של דברים, והעמדת דברים על מערכת אחרת, כאילו שהדברים עמדו על סדר אחר מעיקרא. הטעם לכל ההפסדים של הנהגה בעיקבתא דמשיחא, שהם מאוד לא כראוי, הוא, בגלל שהנהגה עומדת להשתנות, מהנהגת המשפט להנהגת היחוד, זה מחייב שהנהגת המשפט תהיה נפסדת לקראת הנהגת היחוד. לא יתכן שהנהגת המשפט תמשיך ותתנהג באופן שנראה שכך צריכים הדברים להראות, בשעה שעומק הדברים באמת הוא, שהם צריכים שלא להראות כך. גם הנהגה של להטיב לטובים ולהרע לרעים איננה ראויה כלפי הנהגת היחוד, וזה איננה כוונתו ית' בהנהגת העולם. מתכוונים לגלות עומק גדול יותר, ואותו עומק מחייב הפסד הנהגה לכן הנהגה זו נפסדת וזה מה שרואים בתקופתנו וזה הוכחה שהעולם צועד לקראת הנהגת היחוד.

כתוב בנבואה אחרונה (מלאכי ג יג-כ): תִּזְקוּ עָלַי הַדְּבָרִים אֲמַר ה' וְאִמְרַתֶּם מַה נִּדְבַרְנוּ עֲלֵיךְ: אִמְרַתֶּם שׂוֹא עֲבַד אֱלֹהִים וּמַה בָּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמֵרַתוֹ וְכִי הִלְכְנוּ קִדְרָנִית מִפְּנֵי ה' צְבָאוֹת: וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאֹשְׁרִים וְזִדִים גַּם נִבְנוּ עֲשֵׂי רִשְׁעָה גַם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים וַיִּמְלֹטוּ: אֲזַ נְדַבְרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשַׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכְתַּב סֵפֶר זְכוֹרֹן לְפָנָיו לִירְאֵי ה' וְלַחֲשָׁבֵי שְׂמוֹ: וְהָיוּ לִי אֲמַר ה' צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה סִגְלָה וְחִמְלָתִי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יִחְמַל אִישׁ עַל בְּנוֹ הָעֶבֶד אֲתוֹ: וְשָׁבַתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרִשָׁע בֵּין עֲבַד אֱלֹהִים לְאֲשֶׁר לֹא עָבָדוּ: כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בַּעַר כְּתָנוּר וְהָיוּ כָל זִדִים וְכָל עֹשֵׂי רִשְׁעָה קַשׁ וְלֹהֵט אֲתֶם הַיּוֹם הַבֹּא אֲמַר ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שָׂרֵשׁ וְעֵנָף: וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׂמֵי שָׁמַשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיִּצְאֲתֶם וּפְשַׁתֶּם כְּעִגְלֵי מִרְבָּק:

⁷⁷ בגמרא (סנהדרין דף סט ע"א) איתא אמר רבי כרוספדאי כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד ..... אמרי במערבא (נאמר בפסוק בן סורר ומורה) בן ולא הראוי לקרותו אב, כלומר דווקא שלשה חדשים שאז הוא יכול לעבר אשה (מיד כשהוא גדול) ואחרי ג' חדשים הוכר הולד, ואפשר לקרא לו אב. רואים שיש הבדל בין עובר שהוכר עובר, שאז אפשר לקרא לו אב, לעובר שלא הוכר עדיין, ואז אי אפשר לקרותו אב. על ידי עיבור השנה מגיעים למצב של הוכר, ואז צפוי העתיד.

ועי' ספר הליקוטים (עקב ח'): וכן במה שכתב רבינו יונה החסיד על קשר הכתובים שאמר שלמה הע"ה (משלי ג' ט') כבוד את ה' מהונך וגו', וימלאו אסמיך שבע וגו', מוסר ה' בני אל תמאס וגו', שכתב, שאם לא ימלאו אסמיך, לא תאמר שוא עבוד אלהים, כי את אשר יאהב ה' יוכיח, וכן אמר כאן, אף שאמרתי לכם תשמרון המצות למען תחיון, אם לא יהיה בן לא תהיו בועטים, כי אפשר יהיה כי מנסה ה' אתכם, לדעת התשמור מצותיו אף גם בבוא עליכם צרה וצוקה, כמו שניסה אתכם אשר הולכיך במדבר ארבעים שנה, לראות אם תבעטו לומר אנו שומרים מצותיו ותורותיו, ועינה בדרך כחנו ארבעים שנה, ולא הכניסנו לארץ. ולכן אמר לשון רבים תחלה, ואח"כ לשון יחיד. כי לרוב העולם, מי ששומר המצות יהיה לו טובה ויחיה. ולכן אמר לשון רבים תשמרון למען תחיו, כי בכלל הוא כן, ואם פרטי א' או שנים יצאו מן הכלל הזה, ויהי צדיק ורע לו, אין זה כי אם נסיון ולזה אמר וזכרת את כל הדרך וגו' ויענך וירעיבך, לומר, תזכור עוד מה שעינה אותך והרעיב אותך, ומזה תבין, שאם אתה צדיק ורע לך, אפשר שהוא מוסר מאתו יתברך למרק שום עון, כי את אשר יאהב ה' יוכיח, וזהו ויענך וירעיבך.

ועי' פת"ש נתיב ז"א פרק כח: נו"ה הם מאורות האחרונים של פרצוף ז"א שמשפיעים לעולם התחתון שעי"ז נמצא כח לסט"א לקטרג (כמ"ש למעלה פתח כו) מ"מ נצח שהיא לימינא יש בזה צד קדושה יותר שמתגלה הארתו ביותר, לכן אין בזה כ"כ כח לאחוז שם הרע, והיינו שב' מדות נו"ה הם הנהגת עוה"ז בב' הדרכים לצדיקים ולרשעים, אבל הם מתהפכות כי לצדיקים וסביביו נשערה מאד (תהלים נ ג) ולרשעים (דברים ז י) משלם לשונאיו אל פניו להאבירם וכו', ומצד זה הדין המגיע לצדיקים אין לסט"א אחיזה כ"כ, שהרי עכ"פ הצדיקים רבוקים בקדושה בכל יכולתם, ואין היצה"ר מסיתו ח"ו להמתו מדריך ה', אבל מצד שלוות רשעים, בזה יש לו אחיזה שעי"ז הרשעים גוברים יותר בעולם ומתחזקים ברשעתם, וכן או"ה בשלוותם שולטים ביותר על ישראל, ומ"מ מבחי' אחת יש אחיזה בנצח, והיינו שהרשעים ג"כ מכחישים השגחתו ית' ומתחזקים ברשעתם מצד שרואים סידור הרע המגיע לצדיקים, ואומרים (מלאכי ג יד) שוא עבוד אלקים וגו', ונמצא שנצח מצד הקבלתו אל ההוד, בזה יש לו אחיזה לסט"א שם כ"ז העיבור שהוא בעת ההסתר פנים הנמצא בזמן הגלות שהקדושה אינה מתגלה, והוא מ"ש בהדי הוצא לקי כרבא, שנו"ה משמשים כאחת, והבן מאד מאד, ותיקון רגלין זה הוא ע"י היניקה מחלב דאימא שמתגלים מאורות של אימא בז"א לגלות גדולתו ית' בעולם כמ"ש למעלה (פתח כז) וכל מה שמתגלה יותר, אז מתקדש שמו ית' יותר בעולם, והרע מסתלק ואין לו מקום לפתות, והקטרוג מסתלק, והוא סוד ההדרגה של כ"ד חדשים, שכל א' מקבל הארה זאת בהשתלשלות ממדרגה למדרגה, והם בג' הדרכים של ב' הנהגות של נו"ה לצדיקים ולרשעים, וכן היסוד שהוא הנהגת העולם בכלל.

ועי' פת"ש א"א לו: ובזה תבין עומק הסוד הגדול הזה למה בע"ק לא נזכר התיקון של אודנין⁷⁸, משא"כ בז"א נזכר שם אודנין בפירוש, והיינו שב' מדרגות של שמיעה מצינו כביכול אצלו ית', הא' הוא מסוד העבודה, והיינו בטו"ר כמ"ש (במדבר יא א) וישמע ה' ויחר אפו, וכן כתיב (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע גו', והוא כי ז"א בו ההנהגה לפי הבחירה, ולכן שם ב' אודנין עקימין למשמע טב וביש (אד"ר קלח ע"א) שהדבור של התחתונים עושה רושם, כמ"ש (קהלת י ב) כי עוף השמים יוליך את

⁷⁸ עי' אד"ר קל"ח ע"ב, ועי' בהגר"א על ספד"צ ח' ע"ב וז"ל, ולא הזכיר האזנים בכלל התיקונים לפי שאזנים תיקונם למשמע טב וביש ולהבחין בין מתיקו למרירו, עכ"ל.

הקול ובעל כנפים יגיד דבר, והיינו סוד העליה ממטה למעלה מן הפה שהוא סוד הנפש במלכות [שונה הא"א ששם ההשפעה לפי רצונו ית' – הנהגת היחוד].

ע"י זהר ח"א ר ע"א: אמר רבי יוסי כל הני מלין דקאמרן הכא [הדברי תורה שדברו שם] קב"ה אתרעי בהו דהא שכינתא לא אעדי מהכא כדכתיב (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי יהו"ה איש אל רעהו ויקשב יהו"ה וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יהו"ה ולחושבי שמו. תרגום: אמר רבי יוסי, כל הדברים הללו שאמרנו כאן, הקדוש ברוך הוא רוצה בהם, שהרי השכינה לא זזה מכאן, ככתוב "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו".

וע"י זהר ח"ב ר"ז ע"א: פתח⁷⁹ ואמר (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי יהו"ה איש אל רעהו ויקשב יהו"ה וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יהו"ה ולחושבי שמו האי קרא אית לאסתכלא ביה אז נדברו אז דברו מבעי ליה מאי נדברו אלא נדברו לעילא מכל אינון רתיבין קדישין וכל אינון היילין קדישין

בגין דאינון מלין קדישין סלקין לעילא וכמה אינון דמקדמי ונטלין לון קמי מלכא קדישא ומתעטרין בכמה עטרין באינון נהורין עלאין וכלהו נדברו מקמי מלכא עלאה מאן חמי הדוון מאן חמי תושבתן דסלקין בכל אינון רקיעין כד סלקין מלין אלין (קמי מלכא קדישא) ומלכא קדישא מסתכל בהו ואתעטר בהו ואינון סלקין (נ"א על רישיה והו עטרה ונחתין ויתבין וכו') ויתבין על חיקיה ומשתעשע בהו ומתמן סלקין על רישיה והו עטרה ועל דא אמרה אורייתא (משלי ח ל) ואהיה שעשועים יום יום והייתי לא כתיב (&) אלא ואהיה בכל זמן ובכל עידן דמלין עלאין סלקין קמיה

תרי זמני כתיב (&) יראי יהו"ה יראי יהו"ה אלא יראי יהו"ה לעילא יראי יהו"ה לתתא יראי יהו"ה קיימין לתתא ואינון מלין קיימין בדיוקניהון לעילא ורזא דא אשכחנא בספרא דחנוך דכל מלין דצדיקיא די בארעא אינון מתעטרין וקיימין קמי מלכא ומשתעשע בהו קודשא בריך הוא ולבתר אינון נחתי וקיימין קמיה בדיוקנא דההוא צדיק דקאמר לון ואשתעשע קודשא בריך הוא בההוא דיוקנא ולבתר אכתיבו בספר זכרון לפניו לקיימא קמיה בקיומא תדיר

ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו הא אוקמוה (אבל) כל אינון דמחשבי מלין דאורייתא לאדבקא למאריהון ברזא דשמא קדישא בגין למנדע ליה ולאדתקנא חכמה דשמיה בלביהו דכתיב (&) ולחושבי שמו דהוא רזא דשמא קדישא

תרגום: פתח ואמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו בפסוק זה יש להתבונן אז נדברו אז דברו היה צריך להיות מה זה נדברו אלא נדברו למעלה מכל אותן מרכבות קדושות וכל אותם היילות קדושים.

משום שאותם דברים קדושים עולים למעלה וכמה הם שמקדימים ונוטלים אותם לפני המלך הקדוש ומתעטרין בכמה עטרות באותם אורות עליונים וכולם נדברו מלפני המלך העליון מי ראה את השמחות מי ראה את התשבחות שעולות בכל אותם רקיעים כשהדברים הללו עולים (לפני המלך הקדוש) והמלך הקדוש מסתכל בהם ומתעטר בהם והם עולים (על ראשו והיו עטרה ויורדים ויושבים) ויושבים על חיקו ומשתעשע בהם ומשם עולים על ראשו ונהיים עטרה ועל זה אמרה תורה ואהיה שעשועים יום יום לא כתוב והייתי אלא ואהיה בכל זמן ובכל עת שדברים עליונים עולים לפניו.

⁷⁹ ע"י הדרת מלך ריש זהר בראשית שהלשון של "פתח" היינו שפתח הצינור של מעלה לגלות דברי תורה אלה.

פעמים כתוב יראי ה' יראי ה' אלא יראי ה' למעלה יראי ה' למטה יראי ה' עומדים למטה ואותם דברים עומדים בדיוקניהם למעלה וסוד זה מצאנו בספרו של חנוך שכל דברי הצדיקים שבארץ הם מתעטרים ועומדים לפני המלך והקדוש ברוך הוא משתעשע בהם ואחר כך הם יורדים ועומדים לפניו בדמות אותו הצדיק שאמר אותם והקדוש ברוך הוא משתעשע באותו דמות ואחר כך נכתבים בספר זכרון לפניו לעמד לפניו בקיום תמיד.

ולחשבי שמו מה זה ולחשבי שמו הרי פרשוה (אבל) כל אותם שמחשבים דברי תורה להשיג את אדונם בסוד השם הקדוש כדי להכיר אותו ולהתקין את חכמת שמו בלבם שכתוב ולחשבי שמו שהוא סוד השם הקדוש.

ועי' שער מאמרי רז"ל (מסכת חגיגה): מאמר בגמ' מסכת חגיגה פ"א דף ט' ע"ב א"ל בר יהיה להלל מ"ד ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו כו' ואינו דומה שונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק"א כו'. דע כי השר הממונה על השכחה נקרא מ"ס וז"ס ויתן על פניו מסו"ה ר"ל כי הקליפה הזו רוצה לעשות הפסק למעלה ולפי' השונה פרקו מאה פעמים כמנין מ"ס שוכח והשונה ק"א הוא מתגבר עליו ונוצחו ואינו שולט בו להשכיחו, ע"כ. היינו אשר לא עבדו הוא תחת השלטון של היצר עוד.

ועי' עבודת הקודש (חלק א פרק יב): ובפ"ק דנדרים אמר ריש לקיש אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאים הימנה ורשעים נדונים בה. צדיקים מתרפאים הימנה דכתיב וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא וגו', ולא עוד אלא שמתעדינים בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק, ורשעים נדונים בה שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא וגו', הנה בארו כי השמש פועלת במקבלים כפי חלופם מבלי שינוי בבחינת עצמה כי הנה אנו רואים כי השמש תקפא הדונג, ותתיך הזפת, ותשחיר פני הכובס, ותלבן הבגד, ואין אלו השנויים מצדה כי כל אלו ההפוכים פועלת בפשיטות אחד, אבל הם כפי חלוקת המקבלים, וממנה רפואה לצדיקים ועונש וכליון חרוץ לרשעים, והכל כפי חלוקת פעולותיהם וכך הם מקבלים ממנה ואין השנוי בעצמה אלא בהם.

כלל ישראל היו סביב המשכן במדבר, היינו שההנהגה של כימי צאתך מארץ מצרים, בנויה על כך שאנחנו סביב המשכן. הבסיס של המשכן היה מה שכתוב (שמות כה ב): מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וחז"ל דורשים (שמות רבה לג א) אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה משל למלך שהיה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תמלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול לומר לכם אל תמלה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש.

ויש להבין שהלא מדובר פה על המקדש, וחז"ל דורשים זאת על התורה. ואמנם כבר כתב הרמב"ן כותב שהכבוד שהיה על הר סיני שכן בתוך המשכן. כשכתוב ושכנתי בתוכם היינו בתוך כל אחד ואחד של בני ישראל⁸⁰, וזה נעשה על ידי ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו, זה המקום שעליו המשכן נבנה.

⁸⁰ עי' בהגר"א על תיקו"ז קו ע"ג בשם זהר תרומה קמו ע"א ז"ל, אמר קב"ה רעותי לדיירא בינייהו אבל לא יכלנא עד דתתקון ההוא רוחא דילי דשריא בגוייהו הה"ד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כו', ור"ל דושכנתי בתוכם, הכוונה בתוך כל אחד ואחד מישראל.

ועי' שיח יצחק בסוף דרשה לפרשת תרומה: מ"ש על פסוק (משלי ד ב) כי לקח טוב כו' מ"ש הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול גם אני נמכרתי עמה, לפי מה שנתבאר שהתורה בעצם דבוקה בו ית', שהוא רצונו, ורצונו הוא שמו, וישראל ע"י התורה הם מתדבקים בו ית', וכמ"ש (ירמיהו יג יא) כי כאשר ידבק האזור כו' בן הדבקתי כו'. כתוב בגמרא ברכות (דף נה ע"ב) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, היינו שבבנין המשכן נברא עוד עולם, והוא עולם מתוקן, שאליו אנחנו שואפים. ומה שהמשכן נקרא משכן עדות, היינו שהוא מעיד על העולם שבתוכו. המשכן מעיד על המציאות האמיתית. כשהכל מתמוטט, רק מי שיאחז במשכן יחזיק מעמד.

פרשת תרומה ב'

השל"ה בתחילת דרוש שובכ"ם ת"ת מביא מה שאמרו רז"ל שבשנת העיבור מוסיפים לשובכ"ם הפרשיות של תרומה תצוה. והוא מסביר הטעם שעושים כך מפני ששנת העיבור מחייבת יותר. אמנם עדיין יש לשאול למה מוסיפים דווקא את הפרשיות האלה?
בפרשיות של שובכ"ם אשר עוסקות בענין של יצי"מ נבנו כלל ישראל מחדש, גם מבחינת זמן (החודש הזה לכם), גם מבחינת מקום (קריעת ים סוף - זה היתה קיום מאמר יום השלישי של מעשה בראשית), וגם מבחינת צורת האדם (קבלת התורה - כדאיתא בגמרא שבת (דף פח ע"ב) ואמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם שנאמר גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה - נמצא אם כן שה' החייה את ישראל מחדש בטל של תחיית המתים, דהיינו שכלל ישראל נבראו מחדש). והנה ידוע הדבר שכל העולם נחלק לג' חלקים האלה. עולם - כל החלל כולו, שנה - כל מערכת הזמן, נפש - כל מערכת הבני אדם, וזה רמוז במה שכתוב (שמות יט יח) והר סיני עשן כלו - עשן הוא ר"ת עולם שנה נפש. כלומר, במעמד זה הכל נתגלה. כשאנחנו רוצים לחזור ולהיברא מחדש, אנחנו נידונים כאילו שהשחתנו את צורת האדם האמיתי, ופרשיות האלו באים לברא את האדם מחדש.

כתוב ברמב"ן בהקדמה לספר שמות - השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר, ובמקרי האבות כולם שהם כעין יצירה לזרעם, מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז להודיע כל העתיד לבא להם ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם, ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש (בראשית טו יג) ובגאולה ממנו, ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה (שם מו ח - כז), בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות, כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוק עלי אהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים עכ"ל הרמב"ן.

מחדש לנו הרמב"ן כי גאולת מצרים לא נשלמה בעצם היציאה, אלא רק בבנין המשכן, ורק אז חזרנו להיות גאולים. ולכאורה אם כן, עכשיו שאין לנו משכן או מקדש, הרי שאיבדנו גם את מעלת יציאת מצרים ח"ו? אמנם צריך לומר כדי לישב זאת שדרגת היציאה נתחלקה לשנים. יש פרשת יצי"מ שתמיד שייכת לנו, וגם אנו עכשיו שייכים אליה, ויש גמר הגאולה, שאין לנו אותו. מאין לנו שיש גאולה לחצאין. המהר"ל מסביר בענין המרגלים, שעל ידי חטא המרגלים נחלק מהלך הגאולה לשנים, היינו שבאי הארץ לא יהיו יוצאי מצרים - אלא הם יהיו שני דורות, וזה מה שכתוב (במדבר יד כ) סלחתי כדברך. ואילולי חטא מרגלים יציאת מצרים וביאת הארץ היו ענין אחד, וביאת הארץ היתה נעשית על ידי משה כחלק מסיום היציאה ממצרים, ואז לא היינו יוצאים מהארץ אף פעם, שכל מה שמשה רבינו עשה לנו הוא קיים לדורות.

בתהלים כתוב לגבי חטא המרגלים (קו כו - כז), וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. כלומר, חטאם מחייב לפזר אותם מארצם. ובאמת זהו מפורש בפסוק בתורה (במדבר יד כא - כג): ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ, כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי, אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה, ואיתא על זה בחז"ל, כל מנאצי אלו העתידים לבא - אז נגזרה גזירת גלות, ושיציאת מצרים תפסק באמצע המהלך.

כתוב ברמב"ם בסוף הלכות חמץ ומצה: נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא, כנראה שהוא מתכוין לומר בדיוק זה שזהו הנוסח רק לזמן גלות, לגבי החלקים כמו השתא הכא לשנה הבא וכו', ומשמע שהנוסח הזה היה כבר בזמן בית שני. אבל קשה מאד לומר שרק אלה הם החילוקים, עד שבגלל הרמב"ם קורא לזה נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות. כתוב במשנה בפסחים (בגמרא דף קטז ע"א) ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה, ובפרשה (דברים כו ה) נאמר כך: וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב, וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה, ונצעק אל ה' אלקי אבתינו וישמע ה' את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובורע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים. על אלו הפסוקים באה ההגדה ודורשת ומבארת, וקשה, שהרי זהו לא כל הפרשה, שכתוב אחר כך ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש.⁸¹ והרי המוזכר ברמב"ם אינו כל הפרשה כולה, ואין זאת כל הפרשה. לכן צריך לומר שהפשט ברמב"ם הוא שבאמת בזמן שלא היינו בגלות דורשים גם את הפסוק של ויבאנו אל המקום הזה וכו'. ומשום שכשיש גילוי שכינה זהו יצי"מ בדרגה יותר גבוהה. בזמן בית שני, שלא היתה השראת השכינה, משמע שגם היו אומרים השתא הכא, למרות שהיו לכאורה בארץ ישראל, משום שאז היה זה ארץ ישראל בדרגה אחרת.

ענין העיבור הוא, לחבר סדר זמן שלנו, לסדר זמן של שנים. הרמב"ן כותב בסוף שורש הראשון בפירושו על ספר המצות לרמב"ם שקידוש החודש ועיבור השנה הם שתי מצות שונות. וקשה למה חילקו אותם, והלא שניהם שייכים ליצי"מ? ועוד יש לשאול מדוע התורה הרחיקה כל כך בין שתי מצוות אלו, שאחד נאמר לפני יצי"מ ואחד בסוף פרשת ראה אחרי ארבעים שנה? אלא התירוץ הוא שצריך דרגה מיוחדת לשייך את עצמינו לעיבור השנה, ואין זאת רק השפעה עלינו מלמעלה. אנחנו צריכים לצרף את כל מה שקבלנו מלמעלה למערכת החיים שאנחנו חיים פה. משמע שאפילו לדעת הרמב"ם שמצות קידוש החודש ועיבור השנה הם דבר אחד, רק למשה ואהרן הם נאמרו ביחד כמצוה אחת, אבל לכלל ישראל המצוה השניה נאמרה רק בפרשת שמור את חודש האביב. והיינו, משום שתוכן המצוה הוא שצריכים לצרף את החודשים לענין האביב, שהוא ענין החמה. רק מי ששם את עצמו בסוד העיבור הוא יכול להיות שייך לעיבור השנה, ואז אפשר לגלות לו מצות עיבור השנה. כתוב בגמרא ע"ז (דף ה ע"א) על הפסוק (דברים כט ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה, אמר רבה שמע מינה לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין. והפשט הוא שיתכן שיבין אדם מיד אבל לא יתכן שמציאותו תצטרף לזה עד ארבעים שנה.

בגמרא⁸² כתוב שמשה אמר את ספר דברים מפי עצמו. המהר"ל מסיביר מספר דברים הוא השורש לתורה שבעל פה שבתורה שבכתב, ותורה זו ניתנה לפי המקבלים, וזה דבריו של משה רבינו שבתורה שבכתב. הסוד של צירוף בין מקבל לתורה שבכתב, הוא הוא סוד העיבור, שאדם מדבר דיבורים והם הופכים להיות תורה מן השמים. שמישהו תחת השמש, מצרף לחידוש של החודש הזה לכם - זהו סוד העיבור. בגמרא (סנהדרין דף קה ע"ב) כתוב לענין בלעם שבא לקלל את כלל ישראל, אמר רבי יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו וכו' יעו"ש. בלעם ידע עד איפה הדברים מגיעים, הוא ידע שכלל ישראל הם כל כך במעלה, עד שאי אפשר להם להיות פה. הרוממות של כלל ישראל היה כקללה בפיו, וזה נהפך לברכה, מחמת דרגתם הרוממה, לכן כשכלל ישראל לא מחזיקים בדרגת הרוממות, חוזרים

⁸¹ הט"ז כותב על לשון תפילת ר"ה, מלך על כל העולם כולו, דזה בא לאפוקי רוב, שכולו לא שייך אם זהו רק רובו אלא הכל ממש. וכאן אנו אומרים
⁸² לא מצאתי אולי זה פירוש דברי ב"ב יד:

הברכות ונהפכים לקללה. זהו הפירוש בדברי חז"ל שבלעם ידע דעת עליון (במדבר כד טז), כלומר הוא ידע שאי אפשר לצרף את העליונים והתחתונים, וזה סוד העיבור שבו כלל ישראל חיים.

כתוב בחז"ל על הפסוק (קהלת א ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש - תחת השמש אין יתרון, אבל מעל השמש יש. בכל שנת עיבור, הסוד הזה נתגלה, עצם האפשרות לחבר את שני האפשרויות האלה, שאנחנו חיים באותו זמן בשני מהלכי זמנים גם יחד. בשנת העיבור אנחנו חיים בצורה אחרת. וזהו ביאור דברי השל"ה שהבאנו לעיל, שהתורה מחייבת אותנו בשנת העיבור יותר בתשובה, זאת משום ששנת העיבור מגלה לאן אנחנו צריכים לכוון את החיים שאנחנו חיים פה, והיא גם מגלה לאן יצי"מ הביאה אותנו, ועכשיו אנחנו נמצאים במצב שקאי איניש אדעתיה דרביה.

בגמרא ברכות (דף נה ע"א) איתא אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא וימלא אתו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת וכתיב התם ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתיב בדעתו תהומות נבקעו. ביאור הדברים, הקמת המשכן היתה הקמה של עולם שלם, של גילוי ה' בשלימות, כפי רצונו ית'. ומשום כך אנחנו שומרים שבת בל"ט מלאכות שהם המלאכות שהיו במלאכת המשכן, כי מלאכה זו מקבילה למעשה בראשית. כתוב במדרש תנחומא (פרשת נשא טז טז): אמר רבי שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים. כך רצה ה', אמנם אחרי החטא רצון זה לא יכל להתמלאות, שהרי ה' לא יכול לדור בעולם שיש בו חטא, אבל המשכן הוא עולם שאין בו חטא. סוד העיבור נתגלה בקדשי הקדשים כמש"כ בגמרא יומא (דף כא ע"א) אמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה. היינו שהארון היה לו מידה מסוימת, וההיכל היו לו מידות מסוימות, ואם היו מודדים מצד הארון עד כותל ההיכל היו רואים שהארון לא תופס מקום. אין דבר כזה בגשמיות, וזה בלתי אפשרי להבין בדעתינו. אבל כשהמציאות של מעלה מצטרפת למציאות של מטה, זה יתכן. ונקודת החיבור בשנה של שתי המציאויות היא שנת העיבור, וזה בבחינת שנה, ובעולם זה קדשי קדשים, ובנפש, זה במקבלי התורה שעושים מעצמם תורה, שכל אחד ואחד השכינה מדברת מתוך גרונו במידה מסוימת לפי דרגתו. נמצא לפי כל המבואר, שהקמת המשכן היא חלק מהתהליך של יציאת מצרים⁸³, ולכן דווקא פרשיות אלה צריכים להוסיף לשובבי"ם בשנת העיבור.

פרשת תרומה ג'

כתוב (תענית דף כט ע"א) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה מלשון הגמרא מרבין בשמחה, משמע שהשמחה כבר קיימת, ובחדש אדר רק צריכים להרבות, וצריך עיון איזה חיוב שמחה יש שהוא תמידי, ולמה יש חיוב להרבות שמחה דוקא באדר.

כתוב בגמרא (תענית דף טו ע"א) אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה, צדיקים לאורה וישרים לשמחה, צדיקים לאורה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה (תהילים צו יא). מבואר ששמחה שייכת במיוחד לישר לב, היינו שישרות הלב מביאה לידי שמחה, ועלינו אם כן להבין מה זה לב ישר, ומהו היפוכו? כתוב בפסוק (דברים יב ח) לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו, וכתוב על זה ברש"י - לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים וגו' - מוסב למעלה על כי אתם עוברים את הירדן וגו' כשתעברו את הירדן מיד מותרים אתם להקריב בבמה כל י"ד שנה של כיבוש וחילוק ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום

⁸³ . עתה שאנחנו נמצאים בשנת העיבור וגם בחודש העיבור, זה מחייב יותר, כי הם מגלים לנו מהי מציאותנו באמת.

במשכן שהוא עמכם ונמשח והוא כשר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות אבל בבמה אין קרב אלא הנדר והנידר, וזהו איש כל הישר בעיניו נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם ולא ע"י חובה אותם תקריבו בבמה. היינו שכל מה שניתן בנדיבות הוא ביושר לב, שזהו אופן טבעי, אבל דבר שניתן מחמת חובה אינו באופן טבעי, ולכן אינו נקרא יושר לב, שהנתינה לא נובעת ממנו, אלא זהו דבר שחל עליו מבחור. הבחינה של ישרי לב היא, שכל ההמשך שיוצא לפועל הוא בא ישר מתוך הלב. נמצא אם כן שצדיק הוא מחויב, והוא זוכה לאורה, שבזה שהוא מטה את הדברים נגד רצונו, הוא עושה מה שהצדק מחייב לעשות אבל ישר עושה מה שיוצא מלבו, בדרגתו אין הוא צריך לחייב את עצמו לעשות דבר נגד רצונו, אלא רצונו הפך להיות ישר. ה' ברא האדם כך שאם הוא נוהג כפי ישרות לבו, הוא יעשה כל מה שה' רוצה ממנו, אבל האדם מעוות את דרכו, ואם הוא הולך לבד הוא יגיע מיד למקום שהוא היפך רצונו ית'.

כתוב בגמרא (שבת דף פח ע"א) ויתיצבו בתחתית ההר אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. מודעא זו גדול כוחה, עד כדי כך שכלל ישראל טענו כשגלו מארץ ישראל שהם אינם מחויבים עוד בקיום התורה, ויחזקאל אמר להם בשם ה' ית' (יחזקאל כ לב-לג) והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם א-דני י-הוה אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. היינו שאין לכלל ישראל אפשרות לצאת מהחויב של הר סיני, אע"פ שאין המשך של השראת השכינה בגלות. ואיתא בהמשך הגמרא שם אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר, היינו שבמעשה פורים, כלל ישראל עברו מלהיות צדיקים שעושים מחמת חיוב להיות ישרי לב. למדנו מזה שחדש אדר הפך את כלל ישראל על ידי ה'הדור קבלוה בימי אחשוורוש' לישרי לב, ומעתה מה שכתוב משנכנס אדר מרבין בשמחה, אין בזה שום הלכה למעשה, אלא זהו מציאות, והדין היחידי למעשה נובע מהמזל, שאם יש לו דין עם עכו"ם ישתדל לעשות אותו בחודש זה, שחודש זה הוא שלנו. אך מהשמחה לא נובע דין למעשה כי זה קביעת עובדה שיש לנו שמחה בחדש זה שאז נעשנו ישרי לב.

צדיקים זוכים לאורה על ידי שהם מעבירים את עצמם ממסלול אחד למסלול אחר, וזה בדיוק כמו לעשות מחושך אור, כל מה שמבטל חושך, הוא מאיר, וזה הדבר היחידי שמביא אור לעולם. אבל דרגת ישרי לב היא שאינם מתגברים על שום דבר, אלא לבם מטה אותם לעשות כך. הרגש של שמחה הוא הרגש משונה, ולא ברור. אם נבדוק בסביבה שלנו מה משמח שמחה אמיתית, הרי נמצא לדוגמא שמחת נישואין או הולדת תולדות, והצד השווה שביניהם, מדוע הם גורמים לשמחה, מובן על פי מה שכתוב בעירובין (דף ג ע"ב) שיש טפח שוחק וטפח עצב טפח עצב הוא מוגבל תוך גבולותיו, ונשאר שם ולא חורג מתוכו. טפח צוחק גדול יותר בעוד שתות או עוד חמישית, ולמה זה לא נקרא מדה יותר גדולה, כמו טפח ושתות או טפח מוגדל, אלא טפח צוחק? אלא נתגלה כאן שזהו בעצם אותה מידה, אלא שהיא מתרחבת כשהוא שמח. כל דבר שמח מתרחב יותר, לכן שמחה היא הרחבת מציאות מעבר לגבולות של כל מציאות ומציאות. חתן וכלה מרחיבים מציאותם, וכן הולדת תולדות מרחיבה המציאות.

אדם שיודע האמת, ומבין המציאות באמת, אזי בעשיית כל מצוה הוא צריך לשמוח שמחה גדולה מאד, וכתוב בהלכות לולב להרמב"ם (ח יד) השמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת הא-ל שציווה בהם, עבודה גדולה היא; וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להיפרע ממנו, שנאמר 'תחת אשר לא עבדת את ה' א-לוהיך, בשמחה ובטוב לבב' (דברים כח מז). אם לא תופסים ענין הרחבת המציאות על ידי עשיית המצוות, זהו בגלל שלא תופסים את המציאות נכון, אלא בתפיסה מעוותת של המציאות. כשאדם עושה מצוה, הוא יוצא מתוך הגבולות שלו בעולם הזה, ומקבל מציאות גבוהה יותר, ובאמת מקבל חיי עולם הבא.

כתוב בברכות (דף ט ע"ב) אדם גדול הוא ושמח במצוות, זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא, כל היום הוא היה בשמחה, אע"פ שבכך קיים את ההלכה שאסור להפסיק בין גאולה לתפילה, ולא היה בזה מעשה לפנים משורת הדין, מכל מקום הוא מציא בזה סיבה לשמח עד כדי כך שהשמחה יצאה כלפי חוץ. למה? סוד סמיכת גאולה לתפילה הוא, שגאולה שמה אותנו במציאות מסוימת, וסמיכת גאולה לתפילה היא הבנה שהמציאות הזו

צריכה להמשיך הלאה. כוונת התפילה היא להמשיך את הגאולה הלאה, ולא להסתפק רק בבקשת הצרכים. כל מי שסומך גאולה לתפילה, מציאותו באמת מתרחבת יותר. האמונה באמת היא שהמציאות לא מתחילה ונגמרת פה בעולם הזה, אלא נבראנו על ידי ה' ית' לתכלית שהיא מעבר להשגה שלנו, כמו שכתוב (ישעיה סד ג) עין לא ראתה אלקים זולתך, גורמת שמחת אמת ושמחת עולם. כתוב בגמרא (שבת דף פח ע"א) דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, אמר רבי חמא ברבי חנינא בחורב טענו בחורב פרקו בחורב טענו כדאמרן בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו' אמר רבי יוחנן וכולן זכה משה ונטלן דסמיך ליה ומשה יקח את האהל, אמר ריש לקיש עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לנו שנאמר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם. מוכח מהגמרא שהמציאות של הכתרים שהיו על ראשנו היתה שמחה, והיא היתה עלינו, ועצם ענינם הוא חיבור של מציאותנו למציאות הרבה יותר גבוהה מאתנו. ישרי לב עושים רצון ה' מתוך מציאותם, על כן הם בשמחה מפני שהם תמיד במציאות זו של יציאה מתוך עצמם למה שמעליהם.

כתוב שעמלק הוא אותיות מעקל, שזה הפך של ישרות. שבחדש הזה, חודש אדר, חזרנו להיות ישרי לב, וכך התגברנו על עמלק שהוא השורש של כל העקמימות שבעולם, וישראל עומדים בצד שכנגד שהם אותיות ישר א-ל. ישורון הוא צורה של התגלות השם ישראל, והוא לגמרי על שם היושר. כתוב בגמרא (עבודה זרה דף כה ע"א) מאי ספר הישר אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. כתוב כאן שבספר בראשית נמצא היושר שבעולם, וספר זה הוא ספר האבות, רואים אם כן שהראשית של כלל ישראל היא ביושר, ושל עמלק בעקמומיות, לכן ההתגברות על עמלק היא על ידי שנעשה את עצמנו ישרי לב.

כל הבריאה נבראה במאמרות, והמאמרות הם צירופים של אותיות. העולם מסודר באופן שיש שנים עשר חדשים, ויש הרבה דברים בעולם שהם גם מחולקים לשנים עשר חלקים, כמו שנים עשר שעות, ושנים עשר מזלות, שנים עשר שבטים. הא"ב מחולק לשלושה חלקים, שלש אמות (אמ"ש), שבע כפולות (בג"ד כפר"ת), ושנים עשר פשוטות (הווחטילנסעצ"ק). השנים עשר פשוטות הם השרש לכל מערכת השנים עשר שבעולם, ועל כן כל חדש מקביל לאות אחת. והנה מכיון שהחדש הראשון הוא ניסן, נמצא שהאחרון הוא חדש אדר, ואם כן הוא מקביל לאות ק'. הקשר בין האות ק' לחדש אדר, מתבאר ממה שכתוב בזוהר (חלק ב' דף קמח ע"ב) והא תנינן בכל אתר האי נחש אזלא בתר רזא דאשת חיל ובעיא אשת זנונים לאתתקנא גרמה כגוונא דילה ולא יכילת. אשת חיל ההוא רשימו ואת דילה איהו את ה' והכי אתחזי לה. אשת זנונים ההוא רשימא ואת דילה איהו כההוא גוונא ולא אתתקן למהוי הכי ואת דילה ק' את דילה אתתקנא בתקונא דאת ה' כגוונא דקופא אצל בני נשא דאזלא בתר בני נשא ולא אתתקן למעבד הכי וזוה שלמדנו בכל מקום הנחש הזה הולך אחרי הסוד של אשת חיל ורוצה האשת זנונים להעמיד עצמה בצורתה שלה, ולא יכולה. אשת חיל הצורה ואות שלה היא אות ה' וכך היא נראית. אשת זנונים הצורה ואות שלה היא כאותה צורה ולא מתקנת להיות כך, ואות שלה היא ק', והיא רוצה להדמות לאות ה' ונראת כקוף כלפי בני אדם שהולך אחרי בן אדם ולא מצליח לעשות כן עכ"ל. שלמה המלך חיבר את כל ספר משלי על מנת להזהיר מהאשת זנונים, והפרק אחרון של משלי מדבר על השבח של האשת חיל. כל מי שמטה את עצמו לפיתוי של האשת זנונים ולא מכוון את עצמו לאשת חיל, שרק איתה אפשר לעשות חיל, נופל. לכן רואים מהזהר שהאשת זנונים לא רוצה רק לפתות, אלא היא רוצה להיות נתפסת כאשת חיל עצמה, היא מציגה עצמה כאילו שהיא רוצה להיות נאמנה לגמרי.

תז"ל (מנחות דף כט ע"ב) אומרים על הפסוק אלה תולדות השמים והארץ בהבראם

אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם, היינו שה' ברא כל העולם כולו באותה אות של האשת חיל, היינו שה' נתן לנו את כל העולם כדי שיהיה לנו סיוע להיות כאשת חיל, ושנאחזנו נהיה עם העולם כמו שצריכים להיות עם האשת חיל. יש אות שהיא חיקוי זול לאות ה"א כמו שקוף יחקה לבן אדם, והיא האות קו"ף. ההבדל בין ה' לק' הוא שהאות ה' אין לה שום יציאה מהמערכת. והיציאה של הקוף מהמערכת מובנת על פי מה שכתוב במהר"ל שהאות

ה' היא האות ד' עם נקודה באמצע, והביאור הוא כך, שהעולם הזה יש לו ד' רוחות, שהן ארבע כנפות הארץ, ומה שמחבר את כולם היא הנקודה האמצעית, וזה ענין האות ה'.
כשמישהו לוקח את נקודת המרכז שמטרתה לחבר את הכל יחד, ומוריד את זה למטה, זה יציאה אל מחוץ לסדרי המציאות, וזה מה שכתוב (משלי ה ה) רגליה ירדות מות. זוהי המשמעות של האות ה' שהיא מחברת כל המערכות יחד, וה' נתן לנו את העולם כדי לשמור עליו, ואנחנו צריכים לשמור שכל המערכת תשאר כך, שיהיה הכל מחובר לאחד. זה שכתוב שהאשת זנונים היא חיקוי לצורת האדם כקוף בפני בן אדם מובן כך, קוף הוא הדבר הגרוע ביותר שאפשר לעלות על הדעת, וזאת מפני שהוא הדבר הקרוב ביותר לבן אדם, ועד היום הזה למעלה משמונים אחוז מהאדם מאמינים שאדם יצא מקוף. כל ההשקפה הזאת באה לעקור את ה'בה' בראש'.

מכיון שכאמור חודש אדר מקביל לאות קוף, יוצא אם כן שהחדש הזה שייך במיוחד לאשת זנונים, כמו שכתוב (מגילה דף יג ע"ב) כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה. החדש הזה באמת שייך להמן, שהאות של האשת זנונים נמצא בחדש הזה. מידת היושר מחייבת ליישר את הכל, וזוהי ישרות לאמיתה, וזה מה שנתגלה בהדור קבלוה בימי אחשוורוש, אותו כח יושר שמחזיר את הכל לישרות. כל יציאה מחוץ שייכת לאשת זנונים, וזה דרכו של עמלק. ההכרע של האר"י והגר"א ביחס שבין החדשים לשבטים הוא כפי סדר הדגלים, ולפי זה אדר שייך לשבט נפתלי. נפתלי הוא השבט השמח, ככתוב עליו (דברים לג כג) ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה, וכתוב על זה בספרי (וזאת הברכה יד') נפתלי שבע רצון מלמד שהיה נפתלי שמח בחלקו בימים ובדגים וכפניות. כתוב על קריאת שם של נפתלי (בראשית ל ח) ותאמר רחל נפתולי אלקים נפתלתי עם אחתי גם יכלתי ותקרא שמו נפתלי, וכתוב על זה ברש"י נפתולי אלקים - מנחם בן סרוק פירשו במחברת צמיד פתיל חבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים, ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול נתעקשתי והפצרתי ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי. כלומר, היושר אמיתי לוקח כל עקשות, ומחזיר אותה ליושר, לכן נפתלי הוא השבט השמח ביותר. העובדה שהוא גם רץ מהר כל כך, מובן כך, כל ריצה היא הרחבת מציאותו. כל אחד זו, אבל הריצה היא ביטוי לכך שההגבלה איננה מחמת חסרון רצון, אלא מחמת המערכת הפיזי. בחדש אדר כמעט עברנו מהעולם, וכשמגיעים עד שם וחוזרים להיות במדת היושר, אז מתקיים בנו ולישרי לב שמחה.

משפטים א'

פרשת כי תשא א'

ע"י סדר עולם רבה (פרק ו): ביום השביעי אחר עשרת הדברות עלה משה להר, שנאמר וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים (שמות כד טז), לטהרו למשה, ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן וגו', ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה (שם שם י"ח), בי"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם וגו' (שם לב ל), עלה בשמנה עשר בתמוז, וביקש רחמים על ישראל, דכתיב ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר ה' וגו' (דברים ט כה), באותה שעה נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ואמר למשה לפסול לוחות שניות ולעלות, שנאמר בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ (שם י א), ירד בעשרים ושמנה באב ופסל שני לוחות, שנאמר ופסל שני לוחות אבנים כראשנים וישכם משה בבקר וגו' (שמות לד ד), ועלה בעשרים ותשעה באב ונשנית לו תורה פעם שניה, שנאמר ואנכי עמדתי בהר כימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וגו' לא אבה ה' השחיתך (דברים י י), כימים הראשנים, מה הראשונים מרוצין, אף שניים מרוצין, אמור מעתה אמצעיים בכעס, ירד בי' בתשרי והוא היה יום הכיפורים, ובישרם שנתרצה לפני המקום,

שנאמר וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו (שמות לד ט), לפיכך נתקיים יום חוק וזכרון לדורות, שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם (ויקרא מז לד), ויהי ברדת משה וגו', וישבו אליו וגו', ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ויצום וגו' (שמות לד), מה צום, צום לעשות את המשכן, התחילו לעסוק במלאכת המשכן.

היינו שאם לא היה עגל, לא היו צריכים למשכן, וא"כ יש לדעת היכן היה צריך משה לשים את הלוחות. ע"י תוס' בעירובין (דף סג ע"ב ד"ה כל): שני ארונות היו אחד שבו שברי הלוחות מונחים ואותו היו מוליכין במלחמות כדתניא בספרי, וארון ברית ה' נוסע לפניו יומם, זה שיוצא עמהם במחנה, והוא ארון ע"ז שעשה משה בעלותו לסיני, כדכתיב בלוחות אחרונות במשנה תורה ועשית לך ארון ע"ז. ותחלה שם בו גם לוחות אחרונות, כדכתיב ואשים את הלוחות בארון אשר עשיתי, עד שנעשה ארון של זהב שעשה בצלאל, ואז נתנו בו לוחות אחרונות, כדכתיב ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך. וכן עשה כדכתיב בויקהל. וע"י רמב"ן דברים י א: ומעם ועשית לך ארון ע"ז – שתשים הלוחות בתוכו בעת שתירד והיה הארון הזה כולו ע"ז הוא והמכסה אשר עליו מלמעלה כמנהג בכל הארונות והיו הלוחות שם עד שנעשה המשכן ואז עשו הארון המצופה זהב והכפורת אשר עליו זהב טהור ולא אמר לו כן בלוחות הראשונות לפי שהיה גלוי לפניו שישברם וכו' אבל הארון הזה של משה כשנעשה ארונו של בצלאל גנוזוהו כדין תשמישי קדושה וזהו הנכון על דעת רבותינו. וז"ל ר' בחיי: זה של משה היה יוצא עמהם למלחמה של בצלאל לא היו מוציאים אותו כלל אלא בימי יהושע בלבד הוא שהוציאוהו על פי הדבור וכשהוציאוהו מעצמם בימי עלי לקראת פלשתים נענשו עליו ונשבה ועליו חרדו פלשתים ואמרו (שמואל – א ד ח) מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה כי לא היתה כזאת תמול שלשום בארון. וע"י ספרי (בהעלותך פ"קא כד): וארון ברית ה' נוסע לפניו. ארון זה שיוצא עמהם במחנה היו בו שברי לוחות, שנא' וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה. וע"י שקלים (ירושלמי פ"ו ה"א) תניא רבי יהודה ברבי אלעאי אומר שני ארונות היו עם ישראל במדבר אחד שהיו שברי הלוחות מונחין בו וכו' ורבנן אמרי אחד היה ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה.

ע"י יומא (&) אמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא (כאילו שלא נוהגת מידת נוראותיו ית' ח"ו). וכו' אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות, ע"כ.

ע"י ע"ח שער לו פרק ג: והרי בזה ידעת איך [בקדושה] האור הולך ומתמעט בסידורו, ובטומאה הולך ומתרבה בסידורו, וזהו אמלאה החרבה (יחזקאל כו ב) כנ"ל. וכו' והנה אותן הט"ס של המלכות שניתנו לחיצונים נרמזו במס' חגיגה (ה ע"ב) בפסוק ואם לא תשמעוהו במסותרים תבכה נפשי מפני גוה, מפני גאוותן של ישראל שנימלה מהם וניתנה לאו"ה, כי הוא דרוש הנ"ל ממש. וז"ס (תהלים קג יט) ומלכותו בכל משלה, וכו' נמצא כשנתלבשו ט"ס אלו דנוקבא בקליפה, נמצא כי עיקר אבידה הוא לז"א, כי משם יצאו למלכות.

ובזה תבין שאמרו רז"ל (יומא סט ע"ב) ירמיהו לא אמר והנורא, לפי שגוים מרקדים בהיכלו איה נוראותיו, דניאל לא אמר הגבור כו', והענין שכבר ידעת שבחורבן בית ראשון אותה הארה שהיתה מגעת אליה פב"פ מה"ר (שבת"ת) נסתלקן, והלכו אל הקליפות, אך היה עדיין פרצוף שלם בת י"ס.

אמנם זה היה אחר החורבן, אבל בעת החורבן לא היתה יכולת אל הגוים ואל הקליפות לשלוט בבהמ"ק, אם לא שבאותו רגע חזרה המלכות בסוד נקודה א' ונהרס כל בנינה לגמרי, ואחר גמר החרבן חזרו הי"ס אב"א. וכראות ירמיהו ע"ה ענין זה, לא רצה לומר והנורא, כי נורא הוא סוד ת"ת דז"א, כמ"ש [בברכת אבות]. והנה מחצי ת"ת הוזה, משם היה מתחלת גולגלת דנוקבא ותחלת בנינה, ולהיות שעתה נחרב כל בנינה, א"כ אין ראוי להזכיר נורא.

ודע כי נורא אותיות ארו"ן, לרמוז אל המלכות הנקרא ארון, לפי ששם התחלת בנינה. וכן ארו"ן גימטריא נז"ר, כי מן נורא זהו סוד נזר וכתר שלה⁸⁴.

גם דע כי לב' חצאין נחלק ת"ת זה, באופן שהם ב' נוראות, וז"ס (תהלים סה ו) נוראות בצדק תענינו, ולכך אמר ירמיהו גוים מרקדין בהיכלו איה נוראותיו. גם אמר לשון "איה" לרמוז כי מסוד נורא זה נעשה לה ג"ר שהם כח"ב הנקרא איה, וזהו איה נוראותיו. ואמנם דניאל היה בסוף החרבן, אחר שנשלמו ע' שנה של הגלות, וראה שאפילו אם יחזור הבית למקומה ראה את חורבנה, וכבר ידעת כי בחורבן בית שני נחרבה כל המלכות ונשארה בסוד נקודה לבד, ואז לא היה כמו חורבן ראשון. כי סוד ה"ר ירדו אל החצונים, אך שאר ט"ס שבמלכות חזרו למעלה אל שרשם כמו שהיה בתחלה⁸⁵, בסוד (חולין ס ע"ב) לכי ומעטי א"ע, שט"ס נשארו למעלה. אבל (בחורבן) [אחר החרבן] בית שני אפי" ט"ס שלה ירדו וגלו אל הקליפות.

והנה כל זה הוא בימי החול, שתמיד היא עומדת בבחי' נקודה שבמלכות שבה בלבד, תחת היסוד דז"א. אמנם ע"י תפלות ישראל ומקיימי מצות התפלה, יש בנו כח להעלותה בסוד פרצוף שלם אב"א מהחזה דז"א ולמטה, ואח"כ חוזרת פב"פ, וכו'. ואחר התפלה חוזרת בסוד נקודה אב"א ביסוד שלו. ואמנם בשבת יש לה ממילא ע"י קדושת שבת בעצמו מה שהיה לה בחול ע"י תפלה כנ"ל. ע"כ לשון הע"ח.

אם יש שתי הנהגות של נורא, ויש שני ארונות, הגר"מ שפירא ז"ל אמר שחייבים להגיד שכל ארון מתיחס לבחינה אחת של נורא. הארון של זהב, שהוא מבלי המשכן, שעשה בצלאל, שכל הזמן היה בבית קדש הקדשים, מתיחס למדת הנורא בגלוי. הארון של עץ שהיה יוצא אתנו במלחמה מתיחס למידת הנורא בסתר, היינו שהוא מאפשר לנו להחזיק מעמד.

ע"י ר' בחי שמות לב מז: וידוע כי היה הכתב בלוחות דוגמת הנפש בגוף ובהסתלק הכתב נשארו הלוחות גוף בלא נפש וגוף בלא נפש ראוי לקברו תחת הקרקע ועל כן הסכימה דעתו לשבר אותם תחת ההר וראיה לזה שפרח הכתב מעל הלוחות מה שדרשו רז"ל הוזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דא"ר אמי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון כלומר שברי לוחות שפרח מהן הכתב ועל כן מביא ראיה מזקן שפרחה ממנו התורה והיה תיק התורה כבר וזהו שדרשו רז"ל שנפלו הלוחות מידו מתוך הכובד שהיו כבודות שהרי מתחלה כתיב ושני לוחות העדות בידו כלומר בידו אחת וכשראה העגל ומחולות אמר וישלך מידי את הלוחות שאף בשתי ידיו לא היה יכול לסבלן וכן האדם כל זמן שהנפש בתוכו והוא בחיים אין כובדו כל כך כמו שהוא אחר מותו שיצאה הנפש ממנו וכן התיבת הברזל כשיצאה מן האור והיא מלהטת היא קלה מפני האור שהוא הנפש שבה

⁸⁴ ע"י שער מאמרי רז"ל - מסכת יומא: חצי הת"ת דז"א הנק' נורא שהוא נזר נעשה נזר וכתר אליה והם ב' בחי' בו ובה וכו' אח"כ אנשי כנסת הגדולה בבית שני החזירו עטרה ליושנה כי אז חזר המלכות פב"פ מכנגד החזה ולמטה בלבד כמו שהיתה בימי השבת בדור המדבר.
⁸⁵ אך שאר ט"ס שבמלכות חזרו למעלה אל שרשם כמו שהיה בתחלה - מוסגר בכת"י הגוב"י.

ונושא אותה וכמו שאמרו רז"ל החי נושא את עצמו ואחרי כן כשתצטמן ותצא האור ממנה בצאת נפשה כי מתה הנה היא כבדה כבראשונה

ועי' מהר"ל (ספר נתיבות עולם ח"א – נתיב התורה – פרק יב): בפ"ק דברכות (ח' ע"א) א"ל רבי יהושע בן לוי לבנייהו הוהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו כי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון עד כאן. ור"ל כי המדריגה שקנה האדם על ידי התורה אין לומר שבטלה מעלה זאת כאשר שכח תלמודו. כי לא נחשב שהתורה מסתלקת מן האדם, כי כמו שתמצא אצל מי שהוא חכם גדול בתורה שאי אפשר שיהיה תורתו עמו כל שעה ואי אפשר שלא תסתלק מאתו התורה בעת השינה ובשאר זמנים, ובשביל זה לא תאמר שאין עליו בשעת שינה שם תלמיד חכם אף על גב שאין תורתו עמו מכל מקום שם חכם עליו, כי זה ענין האדם בעל גוף אשר מצד גוף שלו אי אפשר שתהיה התורה עמו תמיד, וכן אף שנסתלקה ממנו התורה לאונסו בשביל הגוף המקבל אין נחשב שהתורה מסתלקת ממנו, ולעולם הבא כאשר אין מונע אליו מצד הגוף כמו שיהיה לעתיד תהיה תורתו עמו. ולפיכך אף שברי לוחות היו מונחים בארון, מפני שאף שנשברו הלוחות, דבר זה היה מצד הגוף בלבד אבל המעלה שקנו הלוחות לא נסתלקה מהם, ולכך אף אם נסתלקה התורה ממנו מצד גופו המקבל את התורה והיה זה לאונסו בשביל כך לא נסתלקה ממנו המעלה העליונה שקנה על ידי התורה.

אנחנו חיים בבחינה של זקן ששכח לימודו לגבי לוחות הראשונות, אבל עדיין יש לנו קשר אליהם, שאם לא כן הם לא היו מונחים בארון, אצלנו. נשארה בנו רק הבחינה של השם נפשינו בחיים ולא נתן למוט רגלנו. זכות קיומינו היא אך ורק בגלל מידת הנורא ששייכת ללוחות הראשונים, ולולא הקשר שלנו לזה, לא היינו מחזיקים מעמד בכלל. אנחנו זקוקים למוראו ית' כדי להחזיק מעמד.

עי' זהר ח"ב עט ע"א: תניא רבי יוסי אומר יומא חד הוה קאימנא קמיה דרבי יהודה סבא שאילנא ליה מאי דכתיב (שם כח יז) ויירא ויאמר מה נורא וגו' מאי קא המא דקאמר דאיהו נורא אמר לי חמא שלימו דמהימנותא קדישא דהוה שכיה בהווא אתר כגוונא דלעילא ובכל אתר דהוי שלימותא שכיה אקרי נורא אמינא ליה אי הכי אמאי תרגומו דחילו ולא שלים אמר לי לית דחילו אלא באתר דהוי שלימותא שכיה ובכל אתר דהוי שלימותא שכיה אתקרי נורא דכתיב (תהלים לד י) יראו את יהו"ה קדושו כי אין מחסור ליראיו ממשמע דקאמר כי אין מחסור באתר דלית מחסור שלימותא שכיה

תרגום: שנינו אמר רבי יוסי יום אחד הייתי עומד לפני רבי יהודה הזקן ושאלתי אותו על מהו שכתוב ויירא ויאמר מה נורא וגו' מה ראה שאמר שהוא נורא אמר לי ראה שלמות האמונה הקדושה שהיתה מצויה באותו מקום כדוגמא שלמעלה ובכל מקום שמצויה שלמות נקרא נורא. אמרתי לו אם כך למה תרגומו פחד ולא שלם אמר לי אין פחד אלא במקום שמצויה שלמות ובכל מקום שמצויה שלמות נקרא נורא שכתוב יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו ממשמע שאמר כי אין מחסור במקום שאין מחסור מצויה שלמות.

צריכים לזכור שהמעלה של "עדים" שנלקח בחטא העגל נשאר לו כשברי לוחות.

פרשת כי תשא ב'

כתוב (שמות לב) וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב, ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, ויאמר ה' אל משה מי אשר חטא לי אמחננו מספרי. יש להתבונן בעומק הויכוח בין משה להקב"ה, משה אמר שברצונו ששמו ימחה וה' אמר מי אשר חטא לי אמחננו מספרי. על מה התווכחו הקב"ה ומשה רבינו?

הרמב"ם בפירושו המשניות בסוף פרק חלק מונה י"ג עיקרים, והעיקר האחד עשר הוא - כי הוא הש"י נותן שכר למי שעושה מצות התורה ויעניש למי שעובר על אזהרותיה, וכי השכר הגדול העולם הבא והעונש החזק הכרת, וכבר אמרנו בזה הענין מה שיספיק [כל החלק הראשון לפירושו המשניות מדבר על האמונה בשכר ועונש וזה מחייב להאמין שה' מעניש ונותן שכר, וגם שהשכר העיקרי הוא עולם הבא, והעונש האמיתי הוא איבוד עולם הבא] והמקרא המורה על היסוד הזה מה שנאמר (שמות לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא, והשיב לו הש"י מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. ראייה שיודע העובר והחוטא לתת שכר לזה ועונש לזה, עכ"ל הרמב"ם. אמחנו מספרי זהו העונש הגדול ביותר שיש - עונש כרת. הרמב"ן כותב בשער הגמול, שיש טועים בפירוש מה שהרמב"ם אומר שהעונש הגדול הוא הכרת, וחושבים שכוונתו הוא שעל ידי הכרת נמצא שאין את מי להעניש, והיינו מפני שמעדירים ממנו כל מציאותו. אומר הרמב"ן שר"ל לחשוב כך, כי זה לא עונש אם אין מי שיקבל את זה, אלא הכרת איננו העדר גמור, אלא החוטא נשאר בגדר כזו שהיא נעדרת מכל תנאי הקיום. לדוגמא אם היו נותנים לאדם כל אפשרות חש, ולא נותנים לו להזיז אצבע. הקיום של מי שחייב כרת הוא קיום בשיעור המינימלי הנצרך אך ורק לקבל העונש. להיות במצב כזה זהו העונש הגדול ביותר שיש. המהר"ל כותב בהרבה מקומות, שהענין של אש הוא שהיא לא מאפשרת שום תנאי קיום, היא אוכלת ושורפת הכל. אם כן מי שנמצא במציאות רק לקבל עונש הוא נמצא בתוך אש.

מבואר על פי זה עומק המשא ומתן בין ה' למשה רבינו, משה ביקש הכרת הזה לעצמו, וה' אמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. ומדוע מחיית השם מהספר מקביל לענין הכרת, משום דאיתא בסוף כתובות (דף קיא ע"ב) כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו. עד כדי כך הדברים מגיעים, שמי שאין לו שום קשר לתורה בשום צד אין לו כל אפשרות לקיום בעולם התחיה, וזאת מפני שהתורה היא העץ החיים, ורק מי שאוכל ממנו חי לעולם. מי ששייך לספר (ספר של ה' שהוא הספר תורה) יש לו קיום לעולם, אבל מי שנמחה מהספר, הוא מחוי מחיי עולם הבא.

כתוב ברעיא מהימנא (פרשת בא דף מג ע"א): וכל פטר חמור תפדה בשה וגו' פקודא דא (מצוה זו) לפדות פטר חמור ולערוף פטר חמור אם לא יפדה ליה הה"ד ואם לא תפדה וערפתו ורזא דא יצה"ר יכול לאחזרא בתיובתא ולבתר לאחזרא יצר הטוב כמה דאוקמוה אם זכה עזר אם לא זכה כנגדו בגין דאינון דיוקנא חד דשה וחד דחמור ואי זכה לאחזרנה אע"ג דאיהו חמור עם הארץ תפדה מן גלותא בשה דאיהו שה פזורה ישראל ואי לא הדר בתיובתא וערפתו, שוי ליה עם קשה קדל דעתידין לאתמחאה מן ספר חיים דעלייהו אתמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי, [סוד זה הוא שהיצר הרע יכול לחזור לטוב - אפשר להשתמש עם היצר הרע לעבוד את ה' ית' כמש"כ אם זכה עזר ואם לאו כנגדו. יש שתי צורות ליצר הרע אחד של שה ואחד של חמור אע"פ שהעם הארץ הוא חמור, הוא יכול לפדות מהגלות בשה שהיא השה פזורה ישראל ואם הוא לא חוזר לטוב, וערפתו תעשה אותו עם קשה עורף שעתידים למחות מספר החיים, שעליהם נאמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי] עכ"ל.

כל הענין של פדיון פטר חמור קשה, למה שיהיה קדושה לחמור? בשלמא לאדם או לבהמה טהורה, ניחא אבל לחמור? מהזהר אנו למדים שיש שתי צורות מקבילות - שה וחמור, כלומר הם נמצאים במציאות של זה לעומת זה. הגר"א מסביר שמצרים נקראים חמור, כמש"כ (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם, וכלל ישראל נמשלו לשה, כמו שכתוב במדרש רבה⁸⁶, שיעקב אבינו בקש שלא לקברו במצרים, שהוא נדמה לשה, ומצרים לחמור, והוא פחד שמא יפדוהו. ומה שכתוב שגם חמור אפשר לפדותו, ואם לא וערפתו - זהו מכוון כנגד הערב רב שעלו עם ישראל ממצרים, עליהם נתנה התורה קדושת חמור, והיינו שהם יכולים ליפדות בשה על ידי כלל ישראל, ואם לא, וערפתו. זוהי איפוא הסיבה שיש קדושת בכור מיוחדת לחמור, והיא כדי לתת אפשרות לחמורים האלה להצטרף, ואמנם אין הם בכלל ישראל עצמו אלא שיש להם אפשרות להצטרף לכלל ישראל. ה'וערפתו' הוא מקביל לענין המחיה מספר החיים שכתוב עליו 'מי אשר חטא לי אמחנו מספרי'. כתוב (מלאכי ג ו) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. המציאות של כלל ישראל איננה מתה לעולם, היא קיימת לעולם אבל יש קדושת בכור מיוחדת של חמור לא על מצרים אלא מי שיצא ממצרים היכולים להצטרף לכלל ישראל.

⁸⁶ לא מצאתי

כתוב במעשה העגל (שמות לב ז), וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים. ורש"י כותב על זה, לך רד - (ברכות לב) רד מגדולתך לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם, באותה שעה נתנדה משה מפי ב"ד של מעלה. שחת עמך - שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו. נמצינו למדים שמשה הוא שהכניס את הערב רב לתוך כלל ישראל, ובמעשה זה שלו היה מונח השורש לחטא העגל, שגרים ביטול קבלת התורה, וכנראה שלולי תפילת משה רבינו, היה נגרם מכך גם עקירת כלל ישראל מהשורש. מעתה נבין עומק נוסף בטענת משה רבינו, הוא טען שהוא היה זה שהכניס אותם לכלל ישראל, ואם הם חלק של כלל ישראל, כל מה שחל על כלל ישראל חל גם עליהם, ובכלל זה גם ה'אם תשא חטאתם', אבל אם הם לא חלק של כלל ישראל, והחטא שלהם קבוע וקיים, אם כן האשמה היא שלי. זוהי היתה טענת מרע"ה, וזוהי טענת אמת. אמנם ה' ענה, מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. כלומר הקב"ה ענה לו כשאנשים כאלה חוטאים, הם ממילא מחוייבים מהספר וממילא נמצא שלא עשה מרע"ה מאומה, הוא רק ניסה להכניס אותם על מנת שיפדו בשה, וכשהם לא נוהגים כך, הם נמצאים מחוייבים, ואם כן אין זה חטא של כלל ישראל. רואים מכאן, שאלה פטרי החמורים הם נחשבים חלק של כלל ישראל רק עד כמה שהם בני עמך. וכשהם מתנהגים לא כך, הם בגדר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי.

כתוב בגמרא ביצה (דף לב ע"ב) ואמר רב נתן בר אבא אמר רב, עתירי בבל יורדי גיהנם הם כי הא דשבתאי בר מרינוס אקלע לבבל בעא מנייהו עסקא ולא יהבו ליה מזוני מיון נמי לא זינוהו, אמר הני מערב רב קא אתו (עשירי בבל הם יורדי גהנם, כמו זה ששבתאי בן מרינוס הגיע לבבל וביקש עבודה ולא נתנו לו, ובקש אוכל ולא נתנו לו, ואמר אלה באו מהערב רב) דכתיב ונתן לך רחמים ורחמך, כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו וכל מי שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו. כלל ישראל והערב רב באים כל אחד ממקור אחר. יש אמנם תערובת בכלל ישראל ואי אפשר לבררם, וזה לא משנה אם הם מיוחסים או לא, יתכן שיש תאומים אחד הוא בן אברהם יצחק ויעקב, ואחד מהערב רב - היינו שערב רב הוא צורה שכלל ישראל יכול להראות.

כתוב באר"י שערב רב הוא בגימטריא דעת, ושרשם בחלק הרע של עץ הדעת טוב ורע. הגר"א כותב בהרבה מקומות שבגלל שעיקר ענינם של הערב רב הוא בדעת, ענינם האמיתי הוא בכפירה - בדעות לא נכונות. חטא העגל שנעשה הוא חזרה לחטא של אדם הראשון, וזה היה כמו הפיתוי של הנחש, לכן מי שמיצג את הנחש הקדמוני בחטא העגל הוא האספסוף, וכמו שהנחש עשה את אדה"ר לכופר (כמש"כ (סנהדרין דף לח ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה), כך גם כאן אותו נחש - הערב רב - עשה כלל ישראל לכופרים - הוא פגע בהם בדעת רעה. ועוד כתוב בגר"א שהיות שה' קלל את הנחש, הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב (בראשית ג טו) לכן ההתגברות של הנחש היא בזמן של עקבתא דמשיחא שהוא הזמן ששייך לעקב. ובעקב יש לנחש שליטה. רש"י כותב על הפסוק, ואתה תשופנו עקב, לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו ואף משם תמיתנו, זהו קללה לנחש, משום שהעקב סמוך מאד לראשו, ואפשר להרגו בנקל, לכן אפשר לקיים ישופך ראש מיד אחרי תשופנו עקב.

כתוב בזהר (כי תשא דף קצא ע"ב) על הפסוק (שמות לב), ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו. מאי אמרו אלא הכי אמרו חמינן דאתון ישראל כל טוב וכל יקר דעלמא לכו ואנן דחיין לבר דלכו (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם, אופף הכי אלקים אשר ילכו לפנינו כמה דאזיל קמייכו ה' וכו'. ת"ח כל ענני יקר דאזלו במדברא לא הוו חפיין אלא לבני ישראל חודייה וההוא ענא דיקר דכתיב וה' הולך לפניהם יומם אזלא לקמיייהו, ואלין ערב רב וכל אינון בעירי אענין ותורין הוו אזלין לבר ממשרייתא לבתרייתא וכו' עד השתא הוו אתכפיין אינון ערב רב והשתא קמו ובעו עובדא לאתקפא לסטרא אחרא ואמרו או נהא כולנא עמא חדא ונהויי בכללא עמכון, או ליהא לך מאן דיהך קמנא כמה דיהך אלהכון קמייכון, אמר אהרן ח"ו דאילין ישתתפון בעמא קדישא למהוי כלא כללא חדא, ולא יתערבון עמא קדישא בעמא דא כלל חדא, אלא טב איהו לאפרשא לון מגו עמא קדישא עד דייתי משה. ואהרן לטב אתכוון, אלא סגי אין הוו מישראל דאשתתפו בהדייהו בלבא ובגין כך כד אתא משה אצטריך לבררא וללבנא לעמא קדישא מההוא חובא, ואשקי לון שקיו עד דאתברירו כלהו ולא אשתאר בהו פסולת כלל [מה אמרו? אלא כך אמרו: ראינו שאתם ישראל יש לכם כל טוב וכל

יקר העולם ואילו אנחנו נדחים החוצה (שמות יג) וה' הולך לפניכם יומם, אף אנו (רוצים) אלהים אשר ילכו לפנינו כמו שה' הולך לפניכם וכו' בא וראה כל ענני כבוד שהלכו במדבר לא היו חופים אלא על ישראל בלבד וענן היקר ההוא שכתוב וה' הולך לפניכם יומם הלך לפניכם ואילו ערב רב וכל אלו בהמות צאן ובקר היו הולכים מחוץ למחנה באחרונה וכו' [יש משא ומתן בז"ח אם הערב רב גם אכלו מהמן, שירד מן השמים והמסקנה היא שהם אכלו מעין מה שעבדי כהנים אוכלים מתרומה] עד עכשיו הערב רב היו כפופים לישראל ועכשיו הם קמו ובקשו לעשות משהו לחזק את היצר הרע ואמרו או שנהיה כולנו עם אחד, ואנחנו נצטרף לכם, או שיהיה לנו מי שילך לפנינו כמו שאלקיכם הולך לפניכם. אמר אהרן: חס ושלום שאלה ישתתפו לעם אחד ולא יתערבו עם הקדוש בעם הזה בכלל אחד אלא טוב הוא להפרידם מן עם הקדוש עד שמשה ירד - ואז כשמשה ירד, יהיה פירוד גמור בין ערב רב לכלל ישראל - ואהרן התכוון לטוב⁸⁷ אלא היו הרבה מישראל שהשתתפו במחשבה - היינו החטא הזה פשט גם בכלל ישראל] עכ"ל. וכל שבט לוי הרגו שלשים אלף מכלל ישראל שהשתתפו באיזשהו אופן בחטא העגל.

הגר"א כותב שעיקר חטאם, שבגללו אמר רבי יצחק (סנהדרין דף קב ע"א): אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הוא, שהיה צירוף של דעת הרע לכלל ישראל. כלל ישראל הם מאמינים בני מאמינים, עמדו רגלנו על הר סיני, ואם יש חוסר אמונה הוא מאותה דעת רע שבאה מערב רב.

הגר"א מפרש את חטא העגל על פי מה שכתוב בהקדמה לספר הזהר, ששם אלקים הוא צירוף של המילים מי אלה - שיוצא מהפסוק (ישעיה מ כו) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. ביאור הדברים הוא, שהשם אלקים הוא השם היחיד משמותיו ית' שיכול להשתלשל לאלהים אחרים - שם זה הוא המקור שאפשר לבחור ברע. השם הזה מורכב מכל האלה, כל הפיזור (אלה בגימטריא שלשים ושש, ובגלל שבפיזור יש ד' צדדים ומעלה מטה, לכן הפיזור השלם הוא שש כפול שש), ומה'מי' שברא אותם. שורש חטא העגל היה בפירוק של שתי המילים האלה כמש"כ (לב ד) אלה אלקיך ישראל, ומש"כ (שמות לב כד) ואמר להם למי זהב התפרקו, כלומר, הם לקחו את ה'אלה' והפרידו ה'מי' ממנו. כדי לראות מי ברא אלה, צריך לשאת עינים למרום, ודבר זה לא יוכל לעשות מי שהוא קשה עורף⁸⁸. כתוב בחז"ל⁸⁹ שמשא רבינו נצטווה על מלאכת המשכן כבר בארבעים יום הראשונים אלא שמשא לא מסר ציווי זה לכלל ישראל משום שכל המשכן תלוי בלוחות, ואז לא היו לוחות, ובזהר בהתחלת ויקהל (דף קצה ע"א) כתוב, אלמלא ההוא ערבוביא דאתחברו בהו בישראל לא אתענשו ישראל על עובדא דעגלא ות"ח מה כתיב בקדמיתא מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא כלא בגין דבעא קב"ה למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליה ובגין דהו אינון ערב רב בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא לון בניייהו דישראל דאינון מוחא וכלהו אתפקדו לבתר סטא זינא לזיניה ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגל וסטו אבתרייהו אינון דמיתו וגרמו לון לישראל מוחא וקטולא, אמר קב"ה מכאן והלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודייהו מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' וכתוב בתריה קחו מאתכם תרומה לה' מאתכם ודאי ולא כקדמיתא דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו [ולוא הערב רב שנתחברו לכלל ישראל, כלל ישראל לא היו נענשים על המעשה העגל בוא וראה מה כתוב תחלה מאת כל איש אשר ידבנו לבו להכליל כולם לפי שרצה הקב"ה שיהיה נעשה מעשה המשכן מכל הצדדים במוח וקליפה, ולפי שהיו אותן הערב רב בתוכם נאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו להכליל אותם בין ישראל שהם בבחינת מוח וכולם נפקדו. אחר כך נטה כל מין למינו ובאו אותן הערב רב ועשו את העגל ונטו אחריהם מישראל אותן שמתו וגרמו לישראל מיתה והריגה אמר הקב"ה מכאן והלאה מעשה המשכן לא יהיה אלא מצד ישראל בלבדם מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' וכתוב אחריו קחו מאתכם תרומה לה' מאתכם ודאי ולא כמקודם שכתוב מאת כל איש אשר ידבנו לבו]. לפי דברי הזהר נמצא שהפירוש של ויקהל הוא - רק אלה שמצרפים להיות קהל.

⁸⁷ ודרך אגב, יש כאלה שטוענים שאנחנו לא נוהגים בסדר, ממה שכתוב באבות (א יב) הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. אבל כאן רואים שאהרן מלמד לנו לעשות כל מה שאפשר לדחות אותם החוצה
⁸⁸ הוא לא יכול לשאת עיניו למרום
⁸⁹ לא מצאתי

כתוב בהתחלת בקשת הסליחה על מעשה העגל (שמות לג א), וידבר ה' אל משה לך עלה מזה אתה והעם אשר העלית מארץ מצרים אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה. אומר רש"י, אתה והעם - כאן לא נאמר ועמך - מפורש שכל מה ששייך לענין הסליחה הדבר נוגע להעם, והם יכולים לפדות את עצמם עד כמה שישייכו את עצמם לעם. הסליחה שייכת רק למי שמצטרף לעם, ומי שלא, הוא בכלל מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. כל מי שהוא רע בעצם, ששורשו מהנחש, נגזר דינו למחייה. פרשת העגל קיימת, שאין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל (סנהדרין קב ע"א), היינו שיש בנו פגם בחוסר תפיסת דעת האמת, ומי שנקי מזה, שהוא חי ב'מי' ברא 'אלה', לא יתכן שמישהו יגיד לו אלה אלהיך ישראל. כל ההבטחות שנאמרו לכלל ישראל שייכים רק למי שהוא שייך לכלל ישראל באמת. כלל ישראל יכולים להיות חוטאים בכל מיני חטאים והם עדיין בכלל כלל ישראל, אבל מי ששייך לחטא הזה, אמחנו מספרי.

כתוב במדרש (שמות רבה מו א) (משה) התחיל מצטער על שבור הלוחות ואמר לו הקב"ה אל תצטער, בלוחות הראשונות לא היו אלא עשרת הדברות לבד ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הה"ד (איוב יא ו) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה. כתוב במדרש בכמה מקומות שכל התורה כולה היתה מפורשת בלוחות הראשונות, אבל בלוחות שניות, המדרש והאגדות תפסו שם לעצמם, ולא כחלק של הלוחות עצמם. כלומר בלוחות שניות ניתנה רק התורה שבכתב וצריכים לעמול כדי לקבל התורה שבעל פה. אילו היינו זוכים לקבל לוחות ראשונות, הכל היה ניתן כנתינה והכל היה ברור וגלוי, אבל לוחות שניות ניתנו על תנאי של המקבל, שכמה שמקבלים היינו שעומלים ומגלים, זאת מקבלים, ומה שלא מגלים אין על כך קבלה. בחטא העגל נגרם שינוי גדול לעם ישראל. לאחר החטא עם ישראל זקוקים לקבלה. כל מי שמפקיע עצמו ולא מקבל, הרי הוא מופקע מן הכלל. אחרי החטא, כדי להשתייך, צריך להצטרף ומי שמוציא עצמו הוא כעכו"ם לכל דבר, שהוא נשאר עם חטא העגל והוא לא קיבל את הלוחות השניות.

הרמב"ם כותב בסוף פרק א' של עבודת יום הכיפורים וז"ל, בימי בית שני ציץ (התחיל הגידול) המינות בישראל ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו שאינם מאמינין בתורה שבעל פה והיו אומרין שקטרת של יום הכפורים מניחין אותה על האש בהיכל חוץ לפרוכת וכשיעלה עשנה מכניס אותה לפנים לקדש הקדשים, והטעם זה שכתוב בתורה כי בענן אראה על הכפרת אמרו כי הוא ענן הקטורת, ומפי השמועה למדו חכמים שאין נותן הקטורת אלא בקדש הקדשים לפני הארון, שנאמר ונתן הקטרת על האש לפני ה'. ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות היו משביעין אותו ערב יום הכפורים ואומרים לו אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר שאמרנו לך, והוא פורש ובוכה על שחשדהו במינות והן פורשין ובוכין לפי שחשדו למי שמעשיו סתומין שמא אין בלבו כלום. נשאלת השאלה, למה דווקא בדין זה היו מקפידים כל כך נגד הצדוקין, והלא הם כפרו בקטרת של כל יום? אמנם הביאור הוא, עצם סליחת יוה"כ הוא שייך רק לכלל ישראל ולא לערב רב. המינות שייכת למי שלא היו בכלל מקבלי התורה, לאלו שבאמת אין להם סליחה של יוה"כ, שהיא סליחה על חטא העגל. ומעתה מבינים אנו כי חלה מעצם עבודת יוה"כ הוא להפריד את הערב רב, לכן צריכים היו להשביע את הכה"ג.

שקלים א'

פרשת שקלים - ישנים מהמצות

איתא בגמרא מנילה (דף יג ע"ב) אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים, ע"כ. רואים מגמרא זו שהפחד שצריך להיות לנו מהמן הוא מזה ששקל את שקליו שלו, והדרך להינצל מהמן היא רק ע"י ששקלינו היו קודמים לשקליו. משמע שיש כאן דרך להינצל מעמלק דרכו.

ע"י תוס' מגילה (דף טז ע"א) ודחי עשרה אלפי ככרי כספא – שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם ודוק ותשכח. וכן איתא בר' בחיי (שמות לח כה) בשינוי קצת, ונוסף: או נאמר כי מפני שידע המן הטא שבטי ישראל במכירת יוסף בעשרים כסף שהם חמשת שקלים ועונש החטא ההוא לא נפקד עליהם עדיין ע"כ חשב מחשבה לקנות כל ישראל לתת בשביל כל אחד מששים רבוא חמשת שקלים, כי חשב שיצליח בזה ויעלה בידו לגדל הטאם, וכענין שאמרו במדרש (בראשית לז) וישבו לאכל לחם אמר להם הקב"ה אתם מכרתם את אחיכם מתוך משתה חייכם שבניכם נמכרים בשושן מתוך משתה שנאמר (אסתר ג) והמלך והמן ישבו לשותות.

ע"י תיקו"ז סה ע"א כסי קודשא בריך הוא באות דיליה על אסתר דאיהי קדושה דיליה דלא איהי קדושה פחות מעשרה אתלבשו עשרה כתרין תתאין בעשרה בנין דהמן דתמן אל אחר דהמן אמר ועשרת אלפים ככר כסף אשקול וגו' וכלא לנטלא נוקמא מאסתר ואומתה דאתמר בה ותלבש אסתר מלכות וקודשא בריך הוא מסר לון בידהא ובידא דאומתה ותלו אותו ואת בניו על העץ ואיהו עבד עץ גבוה חמשים אמה וקודשא בריך הוא נטיל נוקמא מניה ומבניו בשכינתא עלאה דמחאת למצראי חמשים מכות.

תרגום: כסה הקדוש ברוך הוא באות שלו על אסתר שהיא הקדושה שלו שאין הקדושה פחות מעשרה התלבשו עשרה כתרין תחתונים בעשרה בניו של המן ששם אל אחר שהמן אמר ועשרת אלפים ככר כסף אשקול וגו' והכל ליטול נקמה מאסתר ואומתה שנאמר בה ותלבש אסתר מלכות והקדוש ברוך הוא מסר אותם בידו וביד אמתה ותלו אותו ואת בניו על העץ והוא עשה עץ גבוה חמשים אמה והקדוש ברוך הוא נטל ממנו נקמה ומבניו בשכינה העליונה שהכתה את המצרים חמשים מכות

וביאר הגר"א: באות דיליה כו' – הוא קוץ הנ"ל דהוא משלים לעשרה וביה איהי מתקדשת בטבעת זאת טבעת דברית והיא נכללת ביה שהוא נוק' וז"ש דאיהי קדושה דיליה דלא כו' וכנגד זה אתלבשו עשרה כתרין כו' ואמר עשרת אלפים כו':

רואים אם כן שהמן ניסה לעמוד בקומה שלימה במקום כלל ישראל, [והוא הא דאיתא במדרש (במד"ר יד) עתידים או"ה לומר אנו ישראל], והוא בזה שאסתר היתה מייצגת את בחינת המלכות, והוא הבחינה העשירית בקומה שלימה, והמן ובניו רצו לעמוד נגד זה.

ע"י תיקו"ז קטו ע"א, אתמר (עובדיה א יח) ובית עשו לקש ואיהו לק"ש בהפוך אתוון שק"ל ואיהו שקל לצדיקים דנטרין ברית שקל הקדש ווי למאן דלא נטיר ליה זכאה איהו מאן דנטיר ליה, וז"ל הגר"א קטו ע"ב ברית נק' שקל הקודש כידוע בסוד ד' אתוון במשפט במדה במשקל במשורה

רואים אם כן אותו דבר, רק שיסוד הדבר היא תלוי בשמירת הברית, והוא בחי' השקל שעומד נגד הבחי' של קש של עשו.

עכ"ז צ"ע איך מקשרים את זה למחצית השקל.

ע"י בהגר"א בספד"צ (א ע"ג) והוא מקבל כל התרין עטרין, והיא רק עטרא דגבורה לכן ז"א נקרא שקל הקדש והיא מחצית השקל (ע"י זהר ח"ב קנח ע"א). להבין דבריו ע"י בזו"ח (מג ע"ד) ת"ח בי דינא דלעילא לא מענישין ליה לב"נ עד דאיהו בר עשרין שנין מ"ט בנין דההוא זמנא אשתלים בתרין חולקין בחולקא דקב"ה וכנסת ישראל והיינו קומה שלימה של מלמעלה למטה, ולהפיך, וכו' מחצית השקל ת"ח קב"ה וכנסת ישראל איקרון אחד וכד כנסת ישראל בגלותא לא איקרי אחד ועל דא מחצית השקל דהוא עשר גרה רזא דיו"ד בעי לאמשכא ולאנהרא באתרא דפנים ודא הוא כופר נפשו.

רואים אם כן שהמחצית השקל, שהוא בחי' הנוק' כנגד השקל הקודש, היא עבודה שלנו להתחבר לבחי' הנק' קב"ה, וזה קומה שלימה.

המשך דברי הזו"ה: ת"ה האי כופרא כדאי הוא לכפרא על עשרה שבטין דזבינו ליוסף ואפרידו ז"ה מוזא"ת ועברו על פקודייה דמאריהון בג"כ עשרים גרה השקל לקביל ההוא דגר בארעא נוכראה דאסתלק מארעא קדישא ונמכר בעשרים, וכו', בחטאם של השבטים הם עמדו כקומה שלימה של חטא להפריד את יוסף שהוא בחי' היסוד מכל הקומה, ולכן דווקא נמכר בעשרים.

המשך דברי הזו"ה: ות"ה, קטרת וכל קרבנין דמקרבין, מהאי מחצית השקל אתי, דיהיב כל חד וחד מישראל, וכדין תרומת ה' ודא. ת"ה כתיב עטרת תפארת שיבה כו' עטרת דא תרומת ה' דאיהי עטרת תפארת בגין דהא תורה שבעל פה מעטרא לתורה דבכתב בגין דאיהי אתרא דאתגלייא לגלויי סתרהא ולפרושי תיקונין דילה על ידא דעטרת.

ע"י מחצית השקל אנו מקשרים את עצמו לקרבנות ציבור, וממילא לקב"ה, שרק בזה אפשר להיות קומה שלימה.

ע"י גמ' ברכות (דף ה ע"א) ואני תפלתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין. ע"י דרך חיים (פ"ב מ"ד) מבואר שהש"י רצונו בצבור דוקא, ורצונו הוא כאשר מתפללין על צרכיהם מה שצריך להם. והצבור הוא רצונו של הב"ה, ודבר זה ענין עמוק כי אין מקטרג לצבור, כי במה שהם צבור יש להם כח כללי ובצד הכלל אין חטא כי החטא הוא בפרטים, אבל בכללי לא שייך חטא וקטרוג, לכך הקטרוג לצבור מצד הפרט בלבד דהיינו מה שעשו היחידים, אבל מצד הכלל אין קטרוג [והוא הענין שטומאה הותרה בציבור שהרי אין בצבור שום חסרון] (שושן סודות 23).

כתוב בפסוק פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם (תהלים קב יח) – והשערי אורה (לא ע"א) מדייק שלא כתוב את תפלתו, אלא את תפלתם, שתפלת הערער היינו תפילת היחיד נקראת בשם ערער משום שבודקים את תפילתו אם היא ראויה להתקבל, ויש מערערים עליה, ולכן זוהי תפילת הערער, אבל בציבור, לא בזה, אע"פ שאיננה הגונה כל כך, היא מתקבלת. עוד איתא (תענית ה ע"א) אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר נשא לבבנו אל כפים, איני והא אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו, ואף על פי כן והוא רחום יכפר עון וגו', לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור.

כתוב באותה גמרא אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי, אמר ליה ישנו מן המצות, אמר ליה אית בהו רבנן, אמר ליה עם אחד הן, שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים, שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות, ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו תלמוד לומר בכל מדינות מלכותך וכו' ולמלך אין שוה להניחם וכו' אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר בסף וכו'.

ואמר רבא לא היה מי שידע לשון הרע כהמן הוא אמר (לאחשורוש) בא נכלה אותם, הוא ענה אני מפחד מאלקיו שלא יעשה לי כמו שעשה ללפני (מלכים שניסו לכלות את כלל ישראל), המן אמר לו ישנים הם מן המצות והוא ענה לו יש להם רבנים, המן ענה, עם אחד הם, ואם תאמר שאני עושה קרע במלכותך הם מפוזרים בין העמים, ואם תאמר

שיש לך הנאה מהם הם מפורד כפרידה שלא עושה פירות, ואם תאמר שיש להם מדינה קטנה שלהם, כתוב בכל מדינות מלכותך ולמלך אין שוה להניחם וכו' אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וכו'.

ע"י שעה"כ ק"ש א, ואמנם הק"ש שעל המטה וכו' הכוונה הוא כדי להמשיך ע"י היחוד ההוא אור חזק וכו' כדי שהם יתחדשו ויחזקו את הנשמות העולים שם בכל לילה בסוד חדשים לבקרים.

ענין חדשים לבקרים הוא מובן כך, ע"י זהר ח"א יח ע"א: ציורא דאדם לתתא מצטיירין בציוריהו במלבושא ולא כגוונא אחרא ובגין כך קיימין בקיומא זמן ועידן ובכל ליליא ולייליא מתפשט רוחא מהאי מלבושא וסלקא וההוא אשא דאכלא אכיל ליה ובתר אתהדר כמלקדמין ומצטיירין בלבושיהו ובגין כך לית לון קיומא כאינון דיוקנין דלעיל ועל דא כתיב (איכה ג כג) חדשים לבקרים בני נשא דאינון חדשים בכל יומא ויומא.

תרגום: הציור של אדם למטה, מצטיירים בציוריהם בלבוש ולא בצורה אחרת, ולכן עומדים בקיום של זמן ועידן, ובכל לילה וליילה מתפשט רוח מהמלבוש הזה ועולה, ואותה אש אוכלת, אוכלת אותו. ואחר כך חוזרים כמו מקדם ומצטיירים בלבושיהם, ולכן אין להם עמידה כמו הדמויות הללו שלמעלה, ועל זה כתוב "חדשים לבקרים", בני אדם שהם חדשים בכל יום ויום.

וע"י ע"ח שער הנסירה פרק ג שנלקח מוחין דגדלות, ורק נשאר קיטסא דחיותא (ע"י שעה"כ דורשי הלילה ו).

והוא בח"י אני ישנה ולבי ע"ר (שיר השירים ה ב), כשאנו בגלות אזי ישנים המצות (מגלה עמוקות אופן ער, וע"י זהר ח"ג צה ע"א). וע"י תיקו"ז לב ע"א הברל בין הנבואות. וע"י גר"א בתיקו"ז לב ע"ב לגבי השגת החכמים: אתער משנתך – שהוא מתלבש בכל הנביאים וכל החכמים כמו אור בכוכבים כמו שמפרש והולך, ועכשיו הם במראה בחלום "אני ישנה" (שיה"ש ה ב):

וע"י תיקו"ז עח ע"א: בנפשא אני ישנה (שיה"ש ה ב) וכד ייתי רוחא לגביה אתמר ולבי ער, תרגום: בנפש אני ישנה וכשיבא הרוח אליו נאמר ולבי ער.

כתוב במדרש תנחומא (כי תשא ג): וכן משה למד תורה לישראל והדריכן למצות ונתן להם סדרי תורה ופרשיות שקוראים בהם בכל שבת ובכל חדש וחדש ובכל מועד והם מזכירים אותו בכל פרשה ופרשה ובפרשת שקלים אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע משאני מת אין אני נזכר א"ל הקב"ה חייך בשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו את עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן מנין ממה שקראו בענין וידבר ה' אל משה לאמר כי תשא את ראש שא את ראש לא נאמר אלא כי תשא, ע"כ.

פרשת זכור א'

ע"י ברמב"ם בספר המצות וז"ל: מצות עשה קפח: היא, שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשו זכרים ונקבות קטנים וגדולים והוא אמרו יתעלה תמחה את זכר עמלק וכבר קדם לנו אמרם שלש מצות נצטוו בני ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות בית הבחירה ולמחות זרע עמלק ומלחמת עמלק היא מלחמת מצוה.

מצוה קפט: היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו ולשנוא אותו בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו ונזרו העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן [היינו שהשנאה תשאר חזקה מאד] והוא אמרו יתעלה זכור את אשר עשה לך עמלק ולשון ספרי זכור את אשר עשה לך בפה לא תשכח בלב כלומר אמור מאמרים בפיו שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות ולשון ספרי זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלבבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיו, הלא תראה שמואל הנביא כשהתחיל לעשות המצוה הזאת [כששלח את שאול להלחם בעמלק] איך עשה שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואחר כך צוה להרגם והוא אמרו ית' פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלתו ממצרים עתה לך והכיתה את עמלק (שמואל א' פרק טו), ע"כ.

משמע מדברי הרמב"ם שמצות זכר איננה מצוה גרידא בפני עצמה אלא היא הקדמה למעשה המלחמה בעמלק. לפי כל השרשים לספר המצות, שתי המצות האלה היו צריכות להמנות כאחת, מכיון שהיא לא מצוה שעומדת בפני עצמה, שהרי הזכירה היא אופן איך לגשת למלחמה וכו'. אכן, מאחר שהיא נחשבת כמצוה בפני עצמה, צריכים לעיין הכיצד בדיוק תתכן מצוה זו לבדה בלי המלחמה?

עי' מבוא שערים (שער ד פרק ט): והנה תראה כי השני שמות הנז' (הוי"ה דיודי"ן – יו"ד ה"י וי"ו ה"י, ואהי"ה דיודי"ן אל"ף ה"י יו"ד ה"י) וכו' הם גימ' ע"ב קס"א ובגימטריא זכור, להורות כי שם בבינה עילאה אין אחיזה להחיצונים, כנודע, כי כל השכחה באה מהחיצונים. וכו' והו' אותיות זכירה זכר י"ה שהם או"א, אמנם האחוריים שלהם (יו"ד, יו"ד ה"י, יו"ד ה"י וי"ו ה"י, אל"ף, אל"ף ה"י, אל"ף ה"י יו"ד ה"י) שנעשית פנים למטה ביש"ס ותכונה הם בגי' תשכ"ח, לרמוז כי שם בתכונה כבר יש מקום אחיזה להחיצונים והשכחה מצויה שם, וכנגד אלו הב' בחינות נאמר בתורה זכור ואל תשכח בענין עמלק, ע"כ. רואים אם כן שההבדל בין מציאות קשור לעמלק ללא, היא אם קשורים למעלת בינה או לא.

עי' שעה"כ יט ע"ב: דע כי ארבעה מצות עשה צריך האדם לקיים בכל יום, שהם ענין זכירה, והם ארבעה זכירות הכתובים בתורה שתלויים בזכירת הלב, ואלו הם: וכו': זכירה ב', זכור את אשר עשה לך עמלק, והיא מצוה שנית. וכו' זכירת עמלק כנגד חג הסוכות כמשחז"ל שעמלק היה מזנב והורג כל הנחשלים אחריו, אותם שלא היו ענני כבוד מקבלו, וענני כבוד כנגד הסוכות וכו', זכירת עמלק, נרמוז אותה במלת "לשמך הגדול", כנודע כי בעבור עמלק, אין השם שלם ואין הכסא שלם, ואנו מתפללין שימחה זכרו של עמלק, ויהיה שמו גדול. ועי' ע"ח (שער לח פרק ז): בינה עילאה נקרא שמך הגדול⁹⁰.

ועי' שערי אורה (ריש שער ט'): השם התשיעי משמות הקודש הוא הנקרא י"ה, צריך אתה לדעת כי השם הגדול שהוא יהו"ה יתברך הוא הנקרא שם המיוחד, כלומר סוד יחוד כל י' ספירות כאחת. וכבר ביארנו כי שתי הספירות הראשונות כלולות באות יו"ד

⁹⁰ אמנם עי' עבודת הקודש חלק ב פרק כז, ז"ל, נבואתו [של משה] היתה באספקלריא שאינה מאירה, בתחלה וירא אליו מלאך יי' סוד המלאך הגואל, ואחר הרגילו לאט ועלה אל מעלת הנבואה בשם הגדול אשר לא עלה אליה שום נברא, עכ"ל. משמע ששם הגדול היא הוי"ה (אבל ידוע שגילוי שם הוי"ה היא בדווקא יחד עם אדנ"י היינו בזיווג, וזה רק עם הפנימיות של הבינה) וכן עי' ס"י (פ"א מ"ג) בירר שלש אותיות מן הפשוטות בסוד שלש אמות אמ"ש, וקבעם בשמו הגדול (היינו יה"ו משם הוי"ה)

של שם המיוחד, קוצו של יו"ד סוד הכתר, ועיקר היו"ד סוד החכמה, והספירה השלישית מתאחדת בשתייהן היא סוד הבינה הכלולה בסוד ה' ראשונה של השם. נמצאו שתי אותיות של השם, שתייהן כלולות בג' ספירות עליונות, ואות וא"ו של שם היא כוללת שש ספירות: ג', מחצי אות וא"ו ולמעלה, ואלו הן גדולה גבורה תפארת, וג' מחצי אות וא"ו ולמטה, ואלו הן נצ"ח הו"ד ויסוד, והספירה האחרונה של השם שהיא עשירית כלולה באות אחרונה של השם שהיא אות ה'.

ועתה צריכים אנו להודיעך מה טעם שתי אותיות הראשונות של שם נקראו בפני עצמן, ושתי אותיות אחרונות של שם אינן נקראות בפני עצמן. כבר ידעת מה שפירשנו בשתי ההי"ן של שם, ה' ראשונה שהיא הבינה מיוחדת ז' ספירות תחתונות, ה' אחרונה שהיא מלכות היא מתיחדת עם ט' ספירות עליונות אשר על ידי יסוד. סוף דבר עיקר כל עשר הספירות הוא ג' ספירות עליונות אשר מהן נשפעות כל שבע התחתונות. ואם חס ושלום ייפסקו המשכות השלוש, אז נמצאת הורבן הבית ושריפת ההיכל וגלות הבנים בין האומות. ולפיכך חצי השם הראשון שהוא י"ה אפשר לו להיקראות בפני עצמו, וחצי שם האחרון שהוא ו"ה אי אפשר לו להיקראות בפני עצמו, לפי שהוא קציעה בנטיעות⁹¹, כי אין העליונות תלויות בתחתונות, וגם במניינו אינו עולה בכל השם. וכשאתה קורא י"ה הרי גם חצי השם האחרון נכלל בו, ואין זה שום קציעה, וכן מניינו במילואו בסוד יו"ד ה"א עולה כ"ו, וחציו ככולו, וזה בחצי השם הראשון. אבל חצי השם האחרון עמידתו וקיומו בסוד י"ה הוא.

וצריכין אנו לעוררך על מקומות הרבה בתורה שנאמר בהן שם י"ה, כגון כי יד על כס י"ה מלחמה ליהו"ה בעמלק [מדר דר] (שמות יז טז). מהו מדור דור. וזהו פירוש הפסוק, עמלק הרשע בא מכח נחש הקדמוני, ושם הוא דיבוקו וכוחו. ומעת הטיל נחש הקדמוני זוהמה בחוה⁹², קיצץ אדם בנטיעות למעלה והפריד אלוף, וזהו נצא ע"ב} סוד סילוק שכינה שעיקרה בתחתונים היתה, ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה (בראשית ח ט). אף על פי שעמדו ישראל בסנין ופסקה זוהמתן (שבת קמו ע"א), עם כל זאת פגם הלבנה לא הוסר מעולם כי אם לפעמים בדילוגים בבוא קרבנות ידועים שעירים ידועים, שבהן נדבק שיער ראשית כוחו של עמלק, וסימן ראשית גוים עמלק (במדבר כד כ). וכשבא עמלק הוסיף פשע על פגם הלבנה ונגע בכף ירך יעקב, ולפיכך נפרצה מלכות בית דוד. והנה כשנקצו הנטיעות בזמן אדם הראשון, ונגע עמלק בכף ירך יעקב, נקבעה פרשת זכור, והרי שתי אותיות אחרונות של שם כביכול פגומות על ידי עמלק, והטעם כי יד יהו"ה נגעה בסם, כאמרו והיתה יד יהו"ה בכס (שמואל א' יב טו), ואומר דרך נחש עלי צור (משלי ל יט), וסימן יבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות יז ח), ברפיון ידים, ולפיכך הוצרך לומר כי נחש הקדמוני ועמלק שניהם נגעו בשתי אותיות אחרונות שהם ו"ה, ולא נשאר מן השם שלא פשטו יד בו כי אם אותיות י"ה, לפי שאין בהם מקום אחיזה לשרים העליונים, לפי שהן למעלה כמו שביארנו (פא ע"ב), ולפיכך אמר כי יד על כס י"ה, נגעו בכסא ונתנו בו פגם, ונשאר כ"ס, נגעו בשתי אותיות אחרונות ונשאר י"ה, ולפיכך על כ"ס י"ה.

והמבין זה יבין סוד פרשת זכור, ופרשת מעבר יבק, כי הכל כלול במקומות הללו. והנני רומז, כל גוים סבבוני (תהלים קיח ו), במקום שיש להם לשרי האומות מקום אחיזה, וזהו סוד וא"ו של שם, הכוללת שש הספירות, כי סוד וא"ו של שם נקרא יהו"ה בכל

⁹¹ עי' תיקו"ז סז ע"א בענין קיצוץ בנטיעות.

⁹² עי' שבת קמה ע"ב: מפני מה עובדי כוכבים מזהמין שלא עמדו על הר סיני שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן.

התורה, וסימן לך יהו"ה הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד (דבה"א כט יא). יסוד עוקץ תחתון, ועל זה נאמר כל גוים סבבוני, כי סביב אות וא"ו של שם מקיפין כל שרי האומות, ומאות וא"ו ולמעלה שהוא סוד י"ה אין להם עלייה, ואתה על {צב ע"א} במוותימו תדרוך (דברים לג כט), והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך (ישעיה נח יד). ולפי שאמר כל גוים סבבוני, נאמר ראשית גוים עמלק (במדבר כד כ), ולפיכך הוא נכנס תחילה לנלות סתריהם של ישראל, ופשט יד בשתי אותיות אחרונות של שם, ו"ה. לפיכך כי יד על כס יה מלחמה לי"י בעמלק. כשהוא אומר מלחמה לי"י בעמלק, איני יודע מי במי, כשהוא אומר מדור דור, גילה הדבר וגילה המקום שפשט בו יד עמלק, וסימן דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת (קהלת א ד)⁹³, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור (שמות ג טו), לפיכך, זכור יהו"ה לבני אדם את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קלו ז).

ע"י ר"ה (כט ע"א): והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', (שמות יז) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה. אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים. ואם לאו, היו נופלין.

⁹³ ע"י זהר ח"א כה ע"א: ואורייתא איהי ישובא דעלמא ואומין דעלמא עעכו"ם דלא קבילו לה אשתארו חרבין ויבשין ודא איהו דקב"ה ברא עלמין ומחריבין אלין דלא נטרי פקודי אורייתא לא דישי איהו עובדי כמה דחשבין בני נשא ולמה ישצי לון לבנוי דאתמר בהון בהבראם בה' בראם ואלין אינון דמתגיירין מאומין דעלמא בגינייהו נפלת ה' זעירא דאברהם באלף חמישיאה דהוא ה' דאיהו חרב ויבש חרב בבית ראשון ויבש בבית שני ומשה בגין דבעא לאעלא גיורין תחות גדפוי דשכינתא וחשיב דהו מאלין דאתבראו בה' והב בהון את ה' דאברהם גרמו ליה ירידה כמא דאת אמר (שמות לב ז) לך רד כי שחת עמך בגין דלא קבילו לאת ה' בדחילו דיר"ד וברחימו דה' נחית איהו מדרגיה דאיהו ו' ואת ה' נחתת עמיה בגין דלא יתאביד בינייהו דעתיד איהו ברזא דגלגולא לאתערבא בינייהו בגלותא בין ערב רב דאינון נשמתיהו מסטרא דאלין דאתמר בהון (ישעיה נא ו) כי שמים כעשן נמלחו וגו' ואלין אינון דלא בעא נח רחמי עלייהו ואתמר בהון (בראשית ז כג) וימחו מן הארץ בגין דהו מאלין דאתמר בהון (דברים כה יט) תמחה את זכר עמלק ומשה לא אסתמר מנייהו ואפיל ה' בינייהו ובגין דא איהו לא יעול לארעא דישאל עד דיתוב ה' לאתרה ובגין דא נחת איהו מדרגיה ונחית ביה ו' ובגין דא ה' נפלת ו' יוקים לה ו' דמשה ובגין דה"א זעירא ה' דאברהם דאיהו דהבראם אתעזר איהו בגינה ואתמר ביה (ישעיה סג יב) מוליך לימין משה וגו' ואפיק לה מתמן בחילא דו' ואייתי לה עמיה מיד שריא עליה י"ה ואשתלים אומאה (דאתמר) (שמות יז יו) כי יד על כס יה מלחמה ליהו"ה וגו' מאי מדר דר דא משה דאתמר ביה (קהלת א ד) דור הולך ודור בא והא אוקמוה דלית דור פחות מששים רבוא ודא משה דאתמר ביה דאנתתא חדא ילדה ששים רבוא בכרס אחד.

תרגום: והתורה היא ישוב העולם. ואומות העולם שהם עובדי עכו"ם, שלא קבלו אותה, נשאר חרבים ויבשים, וזהו שהקדוש ברוך הוא בורא עולמות ומחריבן. אלה שלא שומרים מצות התורה, לא שישמיד הוא מעשיו כמו שחושבים בני אדם, ולמה שישמיד את בניו שנאמר בהם "בהבראם", בה' בראם. ואותם שמתגיירים מאומות העולם, בגללם נפלה ה' קטנה של אברהם, באלף החמישי שהיא ה', שהוא חרב ויבש, חרב בבית ראשון ויבש בבית שני. ומשה, משום שרצה להכניס גרים תחת כנפי השכינה, וחשב שהיו מאלה שנבראו בה', ונתן בהם אות ה' של אברהם, גרמו לו ירידה, כמו שנאמר "לך רד כי שחת עמך", משום שלא קבלו את האות ה', ביראה של יו"ד ובאהבה של ה', הוא ירד מדרגתו שהוא ו'. ואות ו' ירדה עמו כדי שלא יאבד ביניהם, שעתיד הוא בסוד הגלגול להתערב ביניהם בגלות בין ערב רב, שהם נשמותיהם מצד אלה שנאמר בהם "כי שמים כעשן נמלחו וגו'". ואלה אותם שנח לא בקש רחמים עליהם, ונאמר בהם "וימחו מן הארץ", בגלל שהיו מאלה שנאמר בהם "תמחה את זכר עמלק". ומשה לא נשמר מהם, והפיל ה' ביניהם, ולכן הוא לא יכנס לארץ ישראל עד שתשוב ה' למקומה, ולכן ירד הוא מדרגתו וירד בו ו', ולכן ה' נפלה, ו' יקים אותה, ו' של משה. ומשום שה"א קטנה, ה' של אברהם, שהיא של "הבראם", נעזר הוא בגללה, ונאמר בו "מוליך לימין משה וגו'". והוציא אותה משם בכח של ו', והביא אותה עמו. מיד שרתה עליו י"ה ונשלמה השבועה, (שנאמר) "כי יד על כס יה מלחמה לה' וגו'". מה זה "מדור דור", זה משה שנאמר בו "דור הלך ודור בא". והרי פרשוה שאין דור פחות מששים רבוא, וזה משה שנאמר בו שאשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחת.

ע"י זהר שמות סה ע"ב: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק (&) וכי מה חמא משה דסליק גרמיה מהאי קרבא קדמאה דקודשא בריך הוא פקיד אלא משה זכאה חולקיה דאסתכל וידע עקרא דמלה אמר משה אנא אזמין גרמי להווא קרבא דלעילא ואנת יהושע זמין גרמך לקרבא דלתתא והיינו דכתיב (&) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל דלעילא ובגין כך סליק משה גרמיה⁹⁴ מקרבא דלתתא בגין לאזדרזא בקרבא דלעילא ויתנצה על ידוי אמר רבי שמעון וכי קלה היא בעיניך קרבא דא דעמלק תא חזי מן יומא דאתברי עלמא עד ההוא זמנא ומהווא זמנא עד דייתי מלכא משיחא ואפילו ביומוי דגוג ומגוג לא ישתכח כוותיה לאו בגין חיילין תקיפין וסגיין אלא בגין דבכל סטרין דקודשא בריך הוא הוה דכתיב (שמות לג יא) ויהושע בן נון נער וכמה הוה בישראל תקיפין מניה אלא משה בחכמתא אסתכל וידע מאי חמא חמא לסמא"ל דהוה נחית מסטרא דלעילא לסייעא לעמלק לתתא אמר משה ודאי הכא קרבא תקיפא אתחזי

תרגום: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וכי מה ראה משה שסלק עצמו מהקרב הראשון הוה שצוה הקדוש ברוך הוא אלא משה אשרי חלקן שהתבונן וידע את עיקר הדבר אמר משה אני אזמין עצמי לאותו קרב שלמעלה ואתה יהושע הזמן עצמך לקרב שלמטה. והיינו מה שכתוב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל ישראל שלמעלה ולכן סלק משה את עצמו מהקרב שלמטה כדי להזדווג בקרב שלמעלה ויהיה נצחון על ידו. אמר רבי שמעון וכי קל הוא בעיניך הקרב הזה של עמלק בא וראה מיום שנברא העולם עד לאותו זמן ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח ואפילו בימי גוג ומגוג לא ימצא כמוהו לא בשביל החיילות החזקים והרבים אלא משום שבכל הצדדים של הקדוש ברוך הוא היה. ויאמר משה אל יהושע למה ליהושע ולא לאחר והרי באותו זמן היה נער שכתוב ויהושע בן נון נער וכי היו בישראל חזקים ממנו אלא משה התבונן בחכמה וידע מה הוא ראה ראה את סמא"ל שהיה יורד מהצד שלמעלה לסייע לעמלק שלמטה אמר משה ודאי נראה כאן קרב קשה.

וע"י סו ע"א: והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (&) כאשר ירים דזקיף ימינא על שמאלא ואתכוון בפרישו דידי וגבר ישראל דלעילא וכאשר יניח ידו וגבר עמלק בשעתא דישראל לתתא משתכבין מצלותא לא יכלין ידי משה למיקם בזקיפו וגבר עמלק מכאן אוליפנא אף על גב דכהנא פריש⁹⁵ ידוי בקרבנא לתקנא גרמיה בכלא ישראל בעיין לאשתכחא בצלותהון עמיה תאנא בקרבא דא דעמלק אשתכחו עלאין ותתאין ועל דא ויהי ידיו אמונה בהימנותא כדקא חזי ויהי ידיו אמונה (&) ויהיו ידיו מבעי ליה אלא בגין דתליא כלא בימינא כתיב ויהי וכתוב ידיו בגין דהווא עקרא דכלא וכתוב (שמות טו ו) ימינך יהו"ה נאדרי בכח ימינך יהו"ה תרעץ אויב:

תרגום: והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל כאשר ירים שזקף ימין על שמאל והתכוון בפרישת ידיו וגבר ישראל ישראל שלמעלה וכאשר יניח ידו וגבר עמלק בשעה שישראל למטה שוככים/שוקטים תפלתם לא יכולים ידי משה לעמוד בזקיפות וגבר עמלק מכאן למדנו אף על פי שהכהן פורס את ידיו בקרבן כדי לתקן את עצמו בכל ישראל צריכים להמצא עמו בתפלותיהם. שנינו בקרב הזה של עמלק נמצאו עליונים ותחתונים ועל זה [נאמר] ויהי ידיו אמונה באמונה כראוי ויהי ידיו אמונה היה צריך להיות ויהיו ידיו

⁹⁴ גרמה מקרב (דרך אמת).

⁹⁵ (נ"א בעי) (נ"א פריס) נוסף דרך אמת.

אלא משום שהכל תלוי בימין כתוב ויהי וכתוב ידיו משום שהוא עיקר הכל וכתוב ימין ה' נאדרי בכח ימין ה' תרעין אויב.

פרשת תצוה - פרשת זכור - נ"ו

הספר רעיא מהימנא מבאר בדבריו את טעמי המצוות. וכך הוא כותב (פרשת כי תצא דף רפא ע"ב) בביאור מצוות זכירת עמלק: והיה בהניח ה' אלקיך וגו' תמחה את זכר עמלק וגו'. פקודא דא להכרית זרעו של עמלק דהא קב"ה אומי דלא יחזור על כרסיה עד דיטול נוקמא מניה וכו'. עמלק מאן הוא לעילא דהא חזינן דבלעם ובלק סתמן הוו נשמתין דלהון וכו' ובגין דא עמלק רשים בשמהון ע"ס מן בלעם ל"ק מן בלק ודכר ונוקבא אינון עמלקים ועלייהו אתמר לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל [מצוה זו להכרית זרעו של עמלק שה' נשבע שלא לחזור לכסאו עד שיקח נקמה מהם וכו' מה שורשו של עמלק למעלה שרואים שבלעם ובלק נשמתם באות מאותו שורש וכו' ובגלל זה האותיות אחרונות של בלעם ובלק הוא עמלק, וזה זכר ונקבה בעמלק - זכר ונקבה היינו משפיע ומקבל - ועליהם כתוב לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל עכ"ל. ומבואר שעמלק הוא צירוף של המילים של עמל ואון, והקו"ף היא במקום האון. פירוש הדבר הוא שלשטן יש לו צד זכר וצד נקבה ושניהם התאחדו בעמלק, והם כתובים יחד בשמו, ובלעם אמר שאנחנו, כלל ישראל, נקיים מזה. און הוא צד נקבה, ועמל הוא צד זכר, ויש מצוה לזכור את כח הרע של עמלק, ואנחנו צריכים אף להבין מה היה הרע ההוא. הרמב"ם כותב שמצוות זכירה אינו לזכור את מצוות המחיה, אלא את מעשיו הרעים, וזה יבא למחייתו, וצריך להבין פירוש דבריו.

כתוב בראשונים שאון ענינו שקר, ועמל הוא כנגד היושר, והמנהג המתחייב. כתוב ברש"י על הפסוק הנ"ל (במדבר כג כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, וז"ל עמל - לשון עבירה כמו הרה עמל. כי את העמל וכעס תביט. לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום, ע"כ. היינו שהחטא גורם כביכול טורח לפניו ית', שה' צריך לשנות מחמתו סדר הדברים. הפירוש של המושג עמל מובן על פי מה שכתוב בגמרא חגיגה (דף יג ע"ב) שהשורש של נהר דינור (הוא נהר שמי שנכנס לשם חטאיו נשרפים) הוא מהזעה של החיות שנושאות את הכסא, וזה הולך ושופך על ראש הרשעים, והרמ"ע מפאנו כותב במאמר חיקור דין, שנושאת הכסא צריכה להיות טבעית וקלה לחיות, אבל הרשעים גורמים שזו תהיה טרחה ושהחיות יזיעו, וע"כ הרשעים עצמם סובלים מזה, שהזיעה שהם גרמו נגרת על ראשם. עומק פירוש הדבר הוא, שהטבע של העולם היה צריך להתנהל בלי טרחה, אבל כל מעשה נגד טבעו של העולם גורם עמל, ומי שגורם כך נקרא עמל, והוא מקבל עונשו מזה, שנהר דינור נשפך על ראשו. און הוא יצירת מציאות שקר שמעמידה פנים של אמת, והביטוי של האון הוא האות קו"ף, ויבואר עוד להלן בע"ה.

בגלל שעמלק הוא שורש העיוות שגורמים העמל ושורש השקר בעולם, לכן מובן למה אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זכרו של עמלק. הענין של הכסא הוא, הנהגה של מלכות ושל יושר, ועמל פוגע בזה, והשקר פוגע בשם. כתוב בגמרא שבת (דף נה ע"א) חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת, ורש"י מסביר, אמצעות לאותיות, וראשון ואחרון, על שם אני ראשון ואני אחרון ואני הוא, היינו שהוא קו אחד מתחילה ועד הסוף. ההתחלה היא מהעליונים, והיא מקבילה ל"ה' של השם הוי"ה, והוא 'הנסתרים לה' אלקינו', וה'וה' של השם שייך למה שכתוב 'והנגלות לנו ולבני בנינו'. עמלק מעכב ומונע בעד האל"ף שלא תתגלה עד הסוף, ולכן עכשיו התחתונים אינם כמו העליונים.

צ"ע איפא נקודת האון בעמלק, ולמה היא מתבטאת באות קו"ף? כל מערכת הדעת של האדם משתמשת בשתי כחות: שכל ודמיון, והשכל אינו יכול לפעול בלי דמיון. שתי כוחות אלה צריכות להצטרף. הדמיון הוא כח שמטרתו ליצור תמונות מדברים שהאדם יודע. ההבדל בין הדמיון לשכל הוא ששכל צריך לחול על משהוא, היינו שהוא צריך חומר עם מה להשתמש, וזה מה שכתוב באר"י שהשכל נקי מכל תמונה, ואין מחשבה בדמיון. הרמב"ם (מורה נבוכים א עג)

כותב שדמיון הוא הפך השכל. המחשבה של אדם בלי דמיון, היא ריקה, ולא יהיה לה שום תפיסה. מערכת הדמיון מספקת את ה'חלות' של המחשבה. אם הדמיון הולך פרא, ואין שום שליטה עליו, הוא הופך להיות כמו נחל שוטף, והשכל נשטף ונטבע. האיזון הנכון הוא, כשהדמיון עושה עצמו ככלי שמשמש את השכל כדי שעל ידו הוא יוכל להתגלות. כשהדמיון תופס תפקיד לעצמו הוא מטביע את השכל.

הרמב"ם שם מבאר עוד שהשכל אינו בר טעות, וכל טעות נגרמת רק כשהדמיון מתערב והאדם מדמיין שהוא גמר לחשוב. כל מי שמגלה שכלו בלי תערוכת של דמיון, מגיע לאמת. רואים אם כן שהשורש של שקר בעולם מגיע מהדמיון. הדמיון נוטה כל פעם לתמונות בצבעים יותר יפים, אפילו שהוא בעצם רחוק מהאמת, וזה שקר ואין לו קיום. החלק הראשון של ספר משלי מתאר מה זה אשת זנונים והחלק השני מתאר מה זה אשת חיל, והם הפכים. האשת זנונים מגלה את הפיתוי, והאשת חיל היא רצון ה'. והזהר (תרומה קמח ע"ב) כותב: והא תנינן בכל אתר האי נחש אזלא בתר רזא דאשת חיל ובעיא אשת זנונים לאתתקנא גרמה כגוונא דילה ולא יכילת אשת חיל ההוא רשימו ואת דילה איהו את ה' והכי אתחזי לה אשת זנונים ההוא רשימא ואת דילה איהו כההוא גוונא ולא אתתקן למהוי הכי ואת דילה ק' את דילה אתתקנא בתקונא דאת ה' כגוונא דקופא אצל בני נשא ולמדנו, בכל מקום הנחש הולך אחר סוד של אשת חיל, והאשת זנונים מנסה לחקות אותה (האשת חיל) ואינה יכולה האות של האשת חיל היא האות ה"א וכך ראוי לה, וכך היא נבראה האות של האשת זנונים כמו הה"א אבל לא בדיוק, והיא קו"ף כמו קו"ף כלפי בן אדם. כל תחילת דיבור, שורשה, היא באות ה"א, ובגלל שה' ברא את העולם בדיבורים, לכן שורש כל העולם הוא באות ה"א, וזה פירוש מה שכתוב (מנחות דף כט ע"ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם. ומאידך גיסא, כל כתיבה מתחילה ביו"ד, שהנקודה הראשונה שהסופר כותב זה יש בזה כבר אות יו"ד. אלה התיבות הראשונות של שם הוי"ה, והם שתי אופני גילוי של אדם, כתיבה ודיבור. ה"א הוא אות של נתינה והגשה כמו הילך, שהנתינה מתרחשת עכשיו, וכך דיבור, הוא ענין של נתינה, שאני נותן פנימיותי לאחר. האשת זנונים היא חיקוי לאות ה"א, והחילוק הוא שיש לה רגל ארוך והוא בסוד (משלי ה ה) רגליה ירדות מות. כתוב בגמרא שבת (דף קד ע"ב) קושטא קאי שיקרא לא קאי, האמת קיימת שיש לה בסיסים רחבים, אבל שקר אין לו רגלים שיש לו רגל אחד וזה הקו"ף שעומד באמצע. צורת אדם שקרית היא כקוף בפני אדם ומנסה לחקות אותו, כמש"כ ראה גברת אמת שפחה נואמת לא כי בנך המת ובני החי. יש למצוא את היחס הזה בין אדם עצמו, בדמיון כלפי שכל, שזה כקוף בפני בן אדם. אשת זנונים מספרת שכל מה שיש אצלה זה טוב אבל באמת זה דמיון ומות, וכלשהו של התבוננות או דעת מגלה את זה לאמיתתו. אשת חיל מקבלת בשעת קבלה, ולא לוקחת את מה שקיבלה ועושה בזה מה שליבה חפץ.

עמלק חידש את העמל והקו"ף בעולם. עמל לא מנסה לחקות שהוא הטוב, אלא מעמיד מערכת אחרת, וקו"ף מנסה לחקות שהוא הטוב. כשכתוב (במדבר כד כ) ראשית גוים עמלק, היינו שהשורש לכל הרע בעולם נמצא בעמלק. ראשית הרע בעולם נמצא בחטא של אדה"ר, וכתוב בגמרא חולין (שף קלט ע"ב) המן מן התורה מנין שכתוב (בראשית ג יא) המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, פירוש הפשוט של הפסוק היא איך אפשר שאכלת מהעץ, ששם שורשו של המן, ושם שורשו של עמלק. הרמב"ם (מורה נבוכים א ב) כותב ששורש החטא היה (בראשית ג ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכל, כלומר, שהאדם עזב את שכלו ונטה אחרי דמיונו. לולא זאת לא היה שייך לעשות נגד רצונו ית'. העץ היה הראשון שדיבר דיבורים של אשת זנונים, כי טוב העץ למאכל, וכאן נמצא ראשית גוים עמלק. מי שרוצה למחות זרעו של עמלק צריך לזכור ולדעת איפה טמון כחו של עמלק. עכשיו כל העולם כולו עסוק להראות לנו כמה העץ הזה טוב למאכל וכמה הוא תאוה הוא לעינים ונחמד להשכל. אם יש דבר שמשכיח זה הדמיון, ואם יש דבר שמזכיר את האמת, זהו השכל. אנחנו בחודש אדר, וכתוב בספר יצירה שהחדשים הם מקבילים ל"ב אותיות פשוטות (הוזחטילנסעצ"ק), והאחרון שהוא שייך לחודש אדר הוא הקו"ף, ובאות הזאת נברא חודש אדר, ואנו צריכים להפוך זה למצות זכור, לזכור כח הרע.

פרשת תצוה - פרשת זכור - נ"ח

איתא במדרש (תנחומא כי תצא ט') עמלק - עם שבא ללוק דמן של ישראל ככלב. כידוע שם של דבר מבטא את מהותו, ואם כן למדים אנו מהשם של עמלק, שאין עיקר מטרתם לשפוך דמים, אלא ללקק דם ישראל ככלב. ויש להבין פשט הדברים שזהו עיקרו של עמלק, ומהו ענין הליקוק? והנה איתא עוד במדרש (תנחומא כי תצא ה') זכור את אשר עשה לך וגו' רבי תנחומא בר חנילאי פתח זכרונכם משלי אפר לגבי חומר גביכם (איוב יג) אמר הקב"ה לישראל אותן שתי זכירות שכתבתי לכם בתורה הוּו זהירין בהן תמחה את זכר עמלק זכור את אשר עשה לך עמלק משלי אפר משולי אפר אם זכיתם אתם בניו של אברהם שהמשיל עצמו כאפר שנאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר ואם לאו לגבי חומר גביכם התקינו עצמכם לשעבודה של מצרים שנאמר (שמות א) וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו'.

מבואר בדברי חז"ל שעמלק לא מצטרפים לד' מלכיות ששעבדו את ישראל, אלא הם דומים לד' עמים שהיו בארץ כנען שענינם לעכב אותנו, ולא לתת לנו להגיע לאיפה שאנחנו צריכים להגיע, עמלק הם הראשית של אותם גוים. כתוב בפסוק (דברים כה יז-יח) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים. כתוב בסמ"ג (מצות עשה - מצוה קטז) לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריכותו בדרך שנאמר (דברים כה יז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך, היינו שענינו של עמלק הוא לעכב אותנו דוקא בדרך, דהיינו, למנוע בעדנו מלהגיע להר סיני או ארץ ישראל. המהר"ל כותב שעומק ההתנגדות של מצרים ומלכי כנען (וכאמור עמלק הם הראשית של מלכי כנען) מובן כך, ענינו של מצרים הוא החומר בעצמו, כמו שכתוב (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, היינו שמצרים הם החומר בעצמו, ונקודת הראשית של כנען ועמלק, היא הצורה המוטבעת בחומר. אצלנו הצורה קודמת לחומר, והצורה משתמשת בחומר ככלי להוציא עצמה לפועל, והחומר מעמיד את עצמו ברשות בעלה, וכאילו מתאמץ להוציא את הצורה לפועל. הצורה הרבה יותר גדול מהחומר, וקודמת לו ומעבר לו. הצורה גם מכוונת לתכלית שהחומר לא יכול להגיע אליו. ה' ברא העולם כדי שהנשמה תתלבש בגוף ותפעל הנשמה מה שהיא צריכה לפועל, ותגיע לשכרה. ביאור דברי המהר"ל שהצורה מוטבעת בחומר הוא, שהצורה לא גבוהה יותר מהחומר, אלא היא אחת עם החומר, וקיומם שווה, וכל ענינה של הצורה היא רק ביחס לחומר, זאת איננה הצורה האמיתית, שהצורה האמיתית היא מעבר לנו, ורק מתלבשת בגוף, אבל היא תמיד גדולה יותר מהחומר.

דוגמא לדבר - בדור הזה לא רואים אנשים כאלה, אבל אלה שזכו לראות אנשים מהדור הקודם, ראו איך שאנשים אצרו בתוכם אוצרות גדולות של רוח, עצומים כל כך, בגוף קטן עלוב ושבור, זאת דוגמא של צורה שאיננה מוטבעת בחומר, ורק מתלבשת בגוף, והגוף הוא כמו נעל לצורה, והוא חיבור של שמים וארץ. אבל אצל צורה המוטבעת בחומר היא אמנם נראית כצורה, והיא מסודרת, אבל כולה מכוונת למציאותו של החומר, שיהיה יחד עם החומר, ויחיו חיים טובים ונוחים. במצב כזה טמונה סכנה הרבה יותר חמורה מחומר לבדו, שחומר לעולם אפשר להשתמש בו לטוב, אבל צורה המוטבעת בחומר היא אבודה. על צורה מוטבעת בחומר נאמר לשון של מחייה מן העולם. מחייה היא מלשון הגמרא (ביצה דף ז ע"א) שהמחה את החלב וגמעו, כלומר, לקחת גוש מוצק, ולעשות אותו נוזל, להפסיד צורה של דבר. מחייה איננה אבדן הדבר, אלא איבוד הצורה. במבול כתוב (בראשית ז כג) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה, היינו שהכל הפך להיות מים. ומעתה ביאור הכתוב תמחה את זכר עמלק, היינו שצריכים לאבד הצורה הזאת.

כתוב במהר"ל (גבורות ה' פרק כט) ומה שאמר ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור בה' הידיעה, ועוד וכי לא היה לו גמל שישא את אשתו ואת בניו, כמו שהיה ליעקב דכתיב (בראשית ל"א) ויקח את בניו ואת נשיו וישא אותם על הגמלים. אמרו בפרקי דרבי אליעזר (פ' ל"א) אמרו שם וירכיבם על החמור הוא החמור שרכב עליו אברהם אבינו דכתיב ויחבוש את חמורו והוא החמור שעתיד לרכוב עליו מלך המשיח דכתיב עני ורוכב על החמור והוא החמור שנברא בין השמשות בששת ימי בראשית ע"כ. המהר"ל מפרש דברי חז"ל אלו לא כפשוטם, שאין הכתוב בא לומר שהרכיבם על אותו חמור, אלא המובן הוא שכשמה הלך להציל את כלל ישראל ממצרים, הוא היה צריך להשתמש בחומר לצורכו, ואם הוא לא היה רוכב עליו לגמרי, הוא לא היה יכול להציל את כלל ישראל ממצרים, שהם סוד החומר. מי שרוכב על

משהו הוא מחזיק בנרכב, ומנהיג אותו. כתוב במדרש (בראשית רבה סח ט) הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס. אברהם היה הראשית של הצורה בעולם, ומלך המשיח הוא האחרית, ומשה רבינו המעביר בין הראשית לאחרית. כשמשה רכב על החמור כדי להציל את כלל ישראל ממצרים, זה סימל את העובדה שהוא רוכב על אותו ענין שהחמור מייצג. כשאברהם הלך לעקדה הוא רכב על החומר, הוא היה האחד שהוריד הצורה העליונה לבריאה, ועל ידי זה הוא גם הוריד השכינה לעולם. באברהם התחיל האלפיים של תורה, ועד אברהם אבינו היה תוהו, שהוא היה סוד הצורה. מלך המשיח גם ירכב על החמור, שהרי הוא יגלה את הצורה האמיתית בכל העולם, ויחזיר את כל החומר שבעולם לצורה האמיתית.

ה' נתן לנו אופן יחידי כיצד למחות הצורה הזאת והיא, רק על ידי זכירה. תחילת הדרך למחות זכרו היא על ידי זכירה. כתוב ברמב"ם ספר המצות (מצות עשה - קפט) שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו ושנאמר זה בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו ונורז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן וכו' הלא תראה שמואל הנביא כשהתחיל לעשות המצוה הזאת איך עשה שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואחר כך צוה להרגם והוא אמרו ית' פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל עכ"ל. מבואר שמתוך הזכירה באה המחיה, וצריך להבין למה? הזכירה היא תמיד חזרה לתחילת הדברים. כשאדם נזכר הוא זוכר את נקודת התחלת הדבר, ראשית היציאה מהעולם לגילוי. כל דבר אחרי שהוא נמצא, ועבר את נקודת החידוש שלו הוא נקרא שכית. 'הרגל' הוא לעשות דבר בהיסח הדעת, דוגמת הרגלים שהולכים לבד. הרגלים הם האברים הרחוקים ביותר מהמח. דבר מצוי הוא דבר הרחוק מנקודת הזכרון והמח. כל כמה שהדבר רחוק מהמח הוא נעשה רגיל יותר ושכית יותר ורחוק יותר מחידוש. על כן, כדי לזכור צריכים לחזור לנקודת החידוש, והיציאה לגילוי. חז"ל מגלים שהזכרון והזכר הם משורש אחד, שכל זכרון צריך לחזור לנקודת החידוש, שנמצאת תמיד אצל הזכר, תמיד התהליך של התפתחות היא שיש נקודת חידוש במקום אחד, וסידור הדבר במקום אחר, והם שתי מערכות שונות. כשנצטוונו על זכור, ביאור הדבר שאנחנו צריכים לחזור לאותה נקודת ראשית, לנקודת היציאה לגילוי של אותה מציאות, לראשית גוים עמלק' (במדבר כד כ).

הצורה שרק מתלבשת בחומר, הולכת בדרך ארוכה, ומשתמשת בחומר לצרכיה, אבל תמיד היא הולכת, והמהלך שלה גבוה יותר מהמהלך של החומר. כל המהלך של עמלק הוא להעמיד את החומר באופן הטוב ביותר, מבלי שיהא בשום דרך, ולא ילך לשום מקום. כתוב שר"ת ראשית גוים עמלק הם רגע, דהיינו שהוא לא חלק של שום מהלך. עמלק מתנגד לכל מציאות של דרך, אלא הכל הוא רק ענין של רגע. אם רוצים למחות את הצורה הזאת של עמלק הדרך היא רק על ידי הזכירה. אברהם אבינו ראה בירה דולקת, ואמר שאי אפשר לבירה בלא מנהיג, והוא מסר את כל מערכת החומר שלו לצורה, החומר נעשה כמו חומר בעירה, לאותה אש שהיתה צריכה להתגלות על ידו, והוא שייר לעצמו רק מה שהאש לא יכולה לשרוף, שזה אפר, לכן הוא המשיל את עצמו לאפר (בראשית יח כז), אבל הכל חוץ מזה נהפך לאש. אחרי שאברהם הדליק את עצמו עם הבירה הדולקת הוא הסתובב בכל העולם, והדליק גם את כל העולם כולו.

כל מי שרוצה להגיע לאותה נקודת ראשית, למחות זכרו של עמלק, צריך לשים את עצמו במצב שהוא משייך את עצמו לאברהם שהוא נמשל לאפר. אברהם הוא נקודת הראשית של הבריאה, כמו שכתוב (ישעיה נא א-ב) הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו. על ידי האש הזו תתבער ותמחה הראשית גוים עמלק. המחיה הסופית של עמלק תהיה בזמן של (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש. אמנם מזהירנו המדרש שאם אנחנו לא נהיה בסוד הצורה, אזי צריכים אנחנו לשעבוד מצרים לחזור לחומר.

כתוב (דברים יב כג) כי הדם הוא הנפש. כלומר, הדם הוא הנקודה שבה החומר מתחבר לרוח, לכן שיטת ר"ת היא שבכל נטילת טיפת דם בשבת עוברים משום נטילת נשמה, שכל טיפת דם היא טיפת נפש. הנפש מכונה שיתופא דגופא, שהוא חלק משותף לגוף, ומחובר למערכות עליונות, ודרכה החומר מתחבר לכל מה שלמעלה הימנו. אנחנו נוצרנו באופן שהדם שלנו יהיה חיבור בינינו למערכות רוח, שהם צורות נבדלות, הרבה יותר גבוהות מאתנו. ענינו של עמלק הוא להיפך, שכל עצמו הוא, שהחומר לוקח הצורה לצרכיו ליהנות ממנה. הצורה נתפסת לא

כעיקר, אלא כדבר שמשלים החומר, ושם אותו במצב יותר טוב. מצוות לאו ליהנות נתנו, אלא לעול על צוארנו. העול מצוות מחייב אותנו לא ליהנות, אלא לעשות אותם, והמצוות כביכול רוכבות עלינו. עמלק לא מסוגל להבין דבר כזה, אלא כל מהותו היא לקחת הדם וללקק אותו, ואין הכוונה בזה לדם פיזי, אלא לדם שהוא הנפש, היינו אותו דם שיצא כאשר טיטוס גידר את הפרוכת של הבית קדשי הקדשים, וביאר המהר"ל שכל יציאת צורה של דבר נקראת שפיכות דם, לכן כשטיטוס חילל את קדושת הפרוכת, הוא שפך דמים. ליקוק הוא אכילה שאין בה שום צורך אלא תענוג, ועמלק לקחו את הנפש, והפכו אותו לדבר שיש ליהנות ממנו.

כתוב בחז"ל, שהיו"ד והה"י הראשונים שבשם הוי"ה הם (דברים כט כח) הנסתרת לה' אלקינו, והאותיות ו', וה' האחרונים הם בחינת והנגלת לנו ולבנינו עד עולם, פירוש הדבר הוא שהו', והה' מתגלים פה, ועל ידם מתגלה הצורה עליונה. כשמישהו עומד בדרך, ולא נותן לצורה העליונה לחול, אזי אין השם שלם, ומשום כך כתוב שאין השם שלם עד שימחה זרעו של עמלק. כל כולו של עמלק הוא רגע, שאין שום דרך, ומאידך גיסא עומד הראשית של אברהם כנאמר (בראשית יב א) לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. כלל ישראל נמצאים תמיד בדרך.

פרשת החדש א'

עיי' ילקוט שמעוני (תורה רמז קפ"ו): אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם. ולמה התחיל מבראשית, משום כה מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. ועיי' עוד זהר בא לט ע"ב: אמר רבי יצחק לא אצטריך אורייתא למכתב אלא מהחדש הזה לכם ראש חדשים מאי טעמא משום דשירותא דסיהרא הוי⁹⁶ ועל דא אורייתא הוה אצטריך למכתב מהכא דהא בקודשא בריך הוא אתקשר מלה⁹⁷ ולא קשיא דלא כתיב זאת החדש הזאת דהא זה וזאת כחד מתקשרין ובאתר דאית ביה דכר ונוקבא כחדא לית שבחא אלא לדכורא ועל דא ראשון הוא לכם לחדשי השנה לחדשי השנה ודאי אמר רבי יהודה לכם תרי זמני למה אמר רבי יצחק מנייהו אשתמע יתיר כמה דכתיב (דברים לב ט) כי חלק יהו"ה עמו אתקשרותא דא לכם ולא לשאר עמין:

תרגום: אמר רבי יצחק לא הצטרכה תורה לכתוב אלא מהחדש הזה לכם ראש חדשים מה הטעם משום שזה היה תחלת הלבנה ועל זה התורה הצטרכה לכתוב מכאן שהרי בקדוש ברוך הוא נקשר הדבר. ולא קשה שלא כתוב זאת החדש הזאת שהרי זה וזאת מתקשרים כאחד ובמקום שיש בו זכר ונקבה כאחד אין השבחה אלא לזכר ועל זה ראשון הוא לכם לחדשי השנה לחדשי השנה ודאי אמר רבי יהודה למה (כתוב) פעמים לכם אמר רבי יצחק מהם נשמע יותר כמו שכתוב כי חלק ה' עמו התקשרות זו לכם ולא לשאר העמים.

עיי' גבורות ה' (הק' ב'): העולם התחתון הוא עולם הטבע, יש לו התדבקות בעולם הנבדל, ומשם הנסים באים שהנסים יתחדשו במה שהעולם הזה יש לו חבור בנבדלים. ולפיכך הנסים לא היו כי אם בישראל כמו שיתבאר עוד, וכל זה מפני שיש להם דביקות בנבדלים ולפיכך היו נמצאים בישראל נסים ונפלאות. וכו' כמו שיש לעולם הטבע סדר מסודר נוהג על פי טבעו כך יש לנסים סדר גם כן. כי הנסים בעולם, במה שיש לעולם קשור וחבור והתאחדות עם העולם הנבדל, ויש לזה סדר מסודר כי אין הדבוק ההוא רק

⁹⁶ שהמלכות היא השער (מ"מ). ניסן הוא סוד המלכות, כמ"ש הרב בענינינו בשער הכוונות (דף צ ע"ד) וכן הוא בזוה"ק פ' בא (דף לט ע"ב) (כללים ח"א לז ע"ב).

⁹⁷ זהו מסקנת התירוץ שבהקב"ה שהוא ז"א מתקשרת המלכות שנק' דבור, וא"כ אינה עולה בשם כדי להתחיל בה

בסדר מסודר, ומפני זה לא יתחדשו הנסים רק בזמן מן הזמנים ואינם תמידים. [ויש מרבתינו שכתבו שמטעם זה קוראים לליל פסח ליל הסדר שזה לא ענין של ביטול לגמרי אלא יש גם בזה סדר.] כל נטייה מסידור העולם הוא חורבן העולם, ונס אין לו שום קשר לזה, אלא שכאשר מערכת של נסים נכנסת למערכת הטבע זה נקרא נס. הטבע מצד עצמו נראה כמו שיש לו סידור של עצמו ואין לו שום מהלך ומטרה, אמנם הנס מגלה שזה לא נכון אלא הכל נברא רק לגלות רצונו יתברך, וזה המהלך שחבוי בתוך הטבע.

ועי' רמב"ן סוף בא: ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות – הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה מהם כופרים בעיקר⁹⁸ ואומרים כי העולם קדמון כחשו בה' ויאמרו לא הוא ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא) ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדני הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר יאמרו עזב ה' את הארץ וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו ויודע ומשגיח ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים ותתקיים עם זה התורה בלה

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח) להורות על ההשגחה כי לא עזב אותה למקרים כדעתם ואמר (שם ט כט) למען תדע כי לה' הארץ להורות על החידוש כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ להורות על היכולת שהוא שליט בכל אין מעכב בידו כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה בלה

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג) והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במוזות ושנוכיר זה בפנינו בבקר ובערב כמו שאמרו (ברכות כא) אמת ויציב דאורייתא ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ושנעשה סכה בכל שנה

וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים – והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וגם בנבואה והאמין בכל פנות התורה מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמורות וחיבות מאד שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו והיא כוונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו וכוונת רוממות הקול

⁹⁸ עי' תיקו"ז קלה ע"ב ז"ל: כל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן איהו מקצץ בנטיעון, וכל מאן דנטיל ט' ספירן בלא מלכות איהו כופר בעיקר. ועי' דבירנו בדור הפלגה ברמב"ן ור' בחי שם.

בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח) מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול הציפא נצה לבישה (עי' ערוך ערך הצף)

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א ולעיל ו ב) ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות כמו שאמר הכתוב (דברים כט יג כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ועוד אפרש זה בעזרת השם (ויקרא כו יא)

ועי' הקדמה של ר' בחיי לפרשת כי תשא (משלי י כז) יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצְרֶנָּה. שלמה המלך ע"ה למדנו בכתוב הזה (משלי י) כי שנות האדם מתארכים או מתקצרים לפי הזכות והעונש וזה בדרך נס נסתר וידוע שהנסים כלם נחלקים לשני חלקים יש נסים מפורסמים ויש נסים נסתרים המפורסמים הם אותות והמופתים הגדולים אשר נעשו לעיני העמים כאותות של מצרים בעשר מכות ובקריעת ים סוף וירידת המן והשלו והוצאת המים מן הצור המשנים טבעו ומנהגו של עולם הנסתרים הם המעשים והמקרים שאירעו לאבות אברהם יצחק ויעקב כמלחמת אברהם עם המלכים ההם ונצוחו והתגברותו עליהם כי אע"פ שנראה כדרך מנהגו של עולם הכל היה נס נסתר וכן תוספת ימי הצדיקים וקצור ימי הרשעים הכל נס נסתר ועל זה אמר שלמה יראת ה' תוסיף ימים לפי שהדאגה והיראה מחלישין כח האדם בדרך הטבע ומקריבים ימי מיתתו ואמר שלמה כי מי שיש בו יראת ה' ודואג על עונותיו יארכו ימיו והנה זה נס נסתר ושנות רשעים תקצרנה לפי שהתענוגים מרחיבין לבו של אדם בדרך הטבע וממשיכין ומאריכין ימיו על כן יאמר הרשע המתעדן והנמשך אחר תענוגי הגוף לא יועילו לו תענוגיו כי תקצרנה שנותיו וגם זה נס נסתר.

והנה הכתוב הזה אינו דין נחתך שהצדיק יארכו ימיו והרשע יקצרון ימיו שהרי אנו רואין רשעים מאריכין חיים וצדיקים מתים בקוצר ימים אבל הכתוב הזה מבאר פעולות הש"י ורצונו לעתים שהוא מאריך ימי הצדיק כמו שהאריך לחזקיה ומקצר ימי הרשע כמו שעשה לבן הדר מלך ארם ואם אינו מאריך ימים לכל צדיק ואינו מקצר ימי כל רשע נוכל לומר שאינו צדיק גמור ואינו רשע גמור ואם אולי יהיה זה הנה זה לתת להם גמול כמעשה ידיהם לעולם הבא כדי להאדיר השכר לצדיק ולהגדיל העונש לרשע ובין כך ובין כך אין התוספת והקצור אלא נס גמור כי קצור הימים קודם הנגזר ותוספת הימים על הנגזר אין זה כי אם נס גמור והוא הנסתר מעיני הבריות שאינם רואים בזה אלא מנהגו של עולם ושבעו

והענין הזה הוא יסוד התורה כלה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כלם נסים נסתרים אין להם טבע ומנהגו של עולם לא ליחידים ולא לרבים אבל בעשותו המצוה יצליחנו שכרו ובעשותו העברה יכריתנו עונשו וזהו ענין יעוד התורה בברכות וקללות שאין לך כל יחיד ויחיד בישראל שלא יארעו לו בכל יום נסים נסתרים והוא אינו יודע וכן דרשו רז"ל אין בעל הנס מכיר בנסו

וכדי להורות שהנסים הנסתרים הם עם האדם בכל יום לכך בארו לנו רז"ל מאמר אחד הוא שאמרו הנכנס למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשלח ברכה בכרי הזה ואם מדד ואח"כ ברך הרי זו תפלת שוא שאין הברכה מצויה לא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי ולא בדבר השקול אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר (דברים כח) יצו ה' אתך את הברכה באסמך בדבר הסמוי מן העין כווננו חכמים לומר בזה שהנסים הנסתרים הם בכל יום ויום ושהוא בדבר שאינו מנוי ומדוד כי אם היתה הברכה חלה במנוי לא היה נס נסתר אלא מפורסם ואין כל אדם זוכה לנס מפורסם ועל מכוון זה אמר מדד ואח"כ ברך הרי זו תפלת שוא שכיון שנמדד אי אפשר בזה נס נסתר ועין הרע שולמת בעצם הדבר המדוד וכן בעצם הדבר השקול והמנוי ומטעם זה צותה התורה שלא ימנו ישראל לגלגלותם אלא בשקלים כדי שתהיה הברכה חלה עליהם ברבוי זרעם בנס נסתר ושלא ישלוט בהם עין הרע השולמת בעצם הדבר המנוי.

ע"י ספר הדע"ה ח"ב דרוש ב' ענף ג' אות ב': הנה ראינו לרז"ל (בסנהדרין צ ע"א) שחשבו באלו שאין להם חלק לעוה"ב, האומר אין תחיית המתים מן התורה. וכן הרמב"ם ז"ל ברוח ה' אשר דיבר בו, הנה חשב הוא ג"כ את אמונת תחיית המתים מכלל הי"ג עיקרים, שהם פינות יסודי התורה. ולכאורה יפלא כי על מה ולמה הוא, וכמו שתמה על זה מהר"י אלבו ז"ל בספר העיקרים (מאמר ראשון פרק ג), ואמר כי המאמין בשכר ועונש אלא שיאמין הגמול לנפשות בעולם הבא ושאין תחייה לגופות אחר המות, למה תפול התורה בכללה עד שיחוייב למנות תחיית המתים עיקר מעיקרי התורה כו' ע"ש.

אך האמת הוא כי בזה תלוי עיקר הכל, ולולא זה היה נראה כי כל הבריאה כולה הוא רק לעמל ולתלאה ולדאבון נפש לכל בשר ורוח ח"ו. כי כאשר נתחקה ונתבונן על כל הנהגת ימי עולם, מיום ברוא ה' אדם על הארץ, הנה אדם ביקר כל ילין, ולא לן אדה"ר בכבודו אף לילה אחת, וכל הדורות כולם עד המבול שהוא אלף תרנ"ו שנים, הנה כולם נאבדו, ולא נשאר מהם אלא רק נח ובניו. וכן אח"כ בעשרה דורות אשר מנח עד אברהם אבינו ע"ה, הנה לא היה ג"כ תועלת מהם אלא רק באותן היחידים סגולה שבכל דור ודור, כי הגם דשם ויפת קבעו מדרשות להורות דרכי ה', אבל לא הצליח שלא הלכו רבים אחריהם, וכמ"ש בתיקונים (תיקון סט דף קכה סע"ב) חמא דלא אצלח כו'⁹⁹ וע"ש בהגר"א¹⁰⁰, ולא התחיל להתפרסם אמונת ה' בעולם אלא רק מאברהם אבינו ע"ה, כי אז נסתים הב' אלפים תוהו בהיותו בן נ"ב שנה, וכמ"ש רז"ל בעבו"ז (ט ע"א), והרי קראו רז"ל כל אותן הב' אלפים בשם תוהו. והרי נראה לכאורה שלא היה תועלת כלל מכל הדורות הללו.

אות ג': והענין הוא כי הנה עומק הענין דתחיית המתים הנה הוא אינו מתקוה המיועדת להאדם לבד, אלא שהוא מהיעודים ההכרחיים לכל כחות הבריאה כולה אשר מיום הוסדה עד סוף כל ימי עולם. הנה כל כחותיה וכח כחותיה אשר בהתהוות והקיום דכל פרטי הנמצאים שבהבריאה כולה, וכל תהלוכת עניניהם שעברו על כל אחד ואחד,

⁹⁹ ז"ל: חמא דלא אצלח אעקר ליה מתמן ונטע ליה לבתר יחידאה אבל אדם אתנטע בתלת אבהן ואצטרף ואתלבן בהון ואשתרש בשרשו ואצלח. תרגום: ראה שלא הצליח, עקרו משם ונטעו אחר כך לבד, אבל אדם נטוע בג' אבות, והצטרף והתלבן בהם והשתרש בשרשיו והצליח.

¹⁰⁰ ז"ל, חמא דלא אצלח - ר"ל שלא אתפשטו שרשין אע"ג דשם קבע מדרשות ברבים מ"מ לא הלכו הכל שם וכ"ש יפת וכן נח דלא בעא על עמיה נטע לי' יחידאי במשה ולמד תורה לכל ישראל ובעא עלייהו ואתקיימו על ידו והוא אצלח בענפי' לכל סטר ואמר אבל אדם כו' דנפקי מינייהו ענפי' לכל סטר שהולידו לכל ישראל וע"ל ק"ה ב' והאי אילנא קב"ה נטע כו' בתלת אבהן ומצלח תמן כו'.

הנה כל כחותיהם כולם אשר בכל פרט ופרט ובכל רגע ורגע מכל ימי צבאם, הנה הם עתידים כולם לחזור ולהתחדש ולקום ולהתקן בעת תחיית המתים, ולא יהיה תחיית המתים להאדם לבד, אלא כל פרטי הכחות דכל הבריאה כולה והנהגתה אשר בכל ימי עולם, הנה כולם יתחדשו ויתוקנו בעת תחיית המתים.

תנחומא (תוריע סי' א): אמר רבי יוחנן, כתיב בו באדם הראשון שתי יצירות, שני יודי"ן. שנאמר וייצר ה' אלקים את האדם: יצירה אחת בעולם הזה, ויצירה אחת לעולם הבא. אבל הבהמה והחיה והעוף יצירה אחת כתיב בהן, ביו"ד אחת, דכתיב ויצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה.

ספירה א'

כתוב בפסוק (ויקרא כג טו, טז): וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה עד ממחרת השבת השביעת תספרו המשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'. ההתחלה של הספירה היא ביום קרבן העומר וסופרים ממנו עד יום מתן תורה. וצ"ע למה הספירה נקראת על שם העומר? ומה שייכות יש בין קרבן עומר לספירה, וממילא לקבלת התורה? ובפרט יש להבין זה שלא כתוב שהספירה מתחילה ביציאת מצרים, אלא בקרבן העמר.

כתוב במדרש רבה (פרשת אמור כה ו) ר"א לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען הה"ד (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריו ע"מ ואתה את בריתי תשמור ואיזה זה מצות העומר.

במדרש (ויקרא רבה כה, ו) ג"כ אמר ר' יוחנן לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען הה"ד ונתתי לך ולזרעך אחריו (בראשית יז, ח) על מנת ואתה את בריתי תשמור (שם ט) ואי זה זהו מצות העומר ריש לקיש אמר לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר עשה הקב"ה שלום בין איש לאשתו הוי אומר בזכות מנחת קמת שעורים ר' לוי אמר היא שעמדה להם בימי המן דאמר רבי לוי כיון שראה מרדכי את המן בא נגדו להמיתו אמר דומה אני שאין רשע זה בא אלא להרגוני והווי תלמידיו יתבין קמי אמר להם עמדו וברחו שמא תכוו בגחלתו אמרו ליה בין לקטול בין לחיי אנן עמך ולא נשבקיך מה עשה נתעטף בטליתו ועמד בתפילה לפני הקב"ה ותלמידיו יתבין ועסקין באורייתא אמר להם כמה אתם עוסקין אמרו לו במצות עומר שהיו ישראל מקריבין במקדש ביום הזה הדין עומרא במאי הוי או דדהב או דכסף אמרו לו דשעורין אמר להון וכמה היא טימיה דידיה בעשרים קנטרין או בעשרה קנטרין אמרו סגי בעשרה מנויהי אמר להון דנצחי עשרתי מנכון לעשרת אלפים קנטריא דכספא דידי¹⁰¹.

וע"י אור חדש קפב: ופי' דבר זה הוא דבר מופלג ועמוק וזה כמו שבארנו כי הדבר הזה והנס הזה היה בזמן שלא היו ניסים ונפלאות בעולם אלא עולם היה נהוג כמנהגו כי בזמן בית ראשון היו ניסים ונפלאות בעולם ולפיכך אמר ג"כ שמצות העומר עמדה להם בימי ג'דעון כי בזמנו ג"כ לא היה ניסים נעשה להם כמו שאמר ג'דעון אל המלאך ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו וגו' (שופטים ו, יג) שתראה מזה כי לא היו ניסים בימים ההם ולפיכך עמדה להם מצות העומר כי העומר מביאין אל הקב"ה בשביל שהוא מנהג הטבע ואין הטבע מעצמו אבל הוא יתברך מנהיג הטבע

וכך אמרו במדרש (ויקרא רבה כה, ב ג) אמר ר' בנוהג שבעולם אדם לוקח ליטרא של בשר מן השוק כמה יגיעות כמה צער הוא מצער עד שיבשלה והבריות ישינים על מטותיהם והקב"ה משיב ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות ואין נותנין לו רק

¹⁰¹ זה מה שכתוב בגמרא חולין (דף פט ע"א) על הפסוק הנ"ל: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכס שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמר ונחנו מה, לדוד אמר ואנכי תולעת ולא איש, אבל עובדי כוכבים אינן כן נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה לנו עיר, לפרעה אמר מי ה', לסנחריב אמר מי בכל אלהי הארצות וגו' לנבוכדנצר אמר אעלה על במתי עב, לחירם מלך צור אמר מושב אלקים ישבתי בלב ימים, ע"כ. הכח שלנו הוא לא בריבוי, אלא בזה שאנחנו מעט, בזה שאנחנו יכולים למעט את עצמנו, שבכחנו לכופף כל דרך הטבע לקומץ העומר וזהו עצם ברית העומר שכל דרך הטבע מתכופף לקומץ העומר. דבר שלם לא יוצא מהרבה רק ממעט.

שכר העומר הה"ד והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן (ויקרא כג, י) אמר ר' פנחס בנוהג שבעולם אדם מכבס כסותו בימות גשמים כמה יגיעות יגע עד שלא נגבה והבריות ישנים על מטותיהן והקב"ה מוציא מעט רוח ומנגב את הארץ, הנה תראה כי מצות העומר בשביל שהוא יתברך מנהיג הטבע משיב הרוח ומגדל צמחים ולפיכך הבאת העומר הוא מן השעורין דווקא כי הטבע הוא חמרי כאשר ידוע ולפיכך שייך בזה דווקא שעורין ולא ענין אחר.

וכאשר רצה המן לעקור את ישראל לא היה יכול מפני שאנו מביאין העומר שאנו מקבלין הש"י לאלוה שהוא מנהיג את העולם הטבעי כי הוא אדון הטבע, ולפיכך אנו מביאין אליו את העומר, וכו' ולפיכך במגילה הזאת לא תמצא שם קדוש שאינו נמחק כי לא נראה בהנהגה הזאת הטבעית שמו הגדול שמחדש ניסים רק ברמז בלבד נזכר וכו' ולפיכך אמרו ז"ל במדרש הנזכר (ויקרא רבה כח, ו) אל תהא מצות העומר קלה בעיניך שהרי בזכות העומר ירש אברהם את הארץ שנאמר (בראשית יז, ט) ואתה את בריתי תשמור זהו ברית העומר, ומאי ענין זה אל נתינת הארץ אבל הפירוש כמו שאמרנו למעלה כי העומר מביאין אל הש"י מפני כי הש"י מנהיג העולם כסדר שבראו ואברהם הוא שהיה מקבל אדנותו וקרא אותו אדון כדאיתא בפרק קמא דברכות (ז, ב) עד שבא אברהם לא היה אדם שקראו אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר (בראשית טו, ב) אדני אלקים מה תתן לי והאדון הוא אדון הארץ ולפיכך נתן הארץ לאברהם בשביל זה שהיה מקבל אדנותו יתברך ומפני כי הנהגת העולם בשם אדון וישראל מקבלין אדנות שלו במה שהם מביאים את העומר אל הש"י כמו שאמרנו.

ועי' זהר ח"ג צו ע"א: והניף את העומר וגו' (&) פקודא דא לקרבא קרבן העומר קרבנא דא כלא איהו בדבקותא עילא ותתא מטרוניתא ובנהא כחדא אזלין עמר דא מקרבין ישראל בדכיותא דלהון וההוא קרבנא איהו מן שעורים ודא אתקריב למיעל רחימו בין אתתא ובעלה

תרגום: והניף את העומר וגו', מצוה זו להקריב קרבן העומר, הקרבן הזה הוא כולו בדבקות מעלה ומטה, המלכה ובניה הולכים כאחד, העומר הזה מקריבים ישראל בטהרתם, ואותו הקרבן הוא משעורים, וזה הקריבו להכניס אהבה בין אשה ובעלה.

ועיי"ש ברמ"ז: בלילה וביום הראשון [של פסח] שהיו המוחין הגדולים [לכן רק אז יש הלל שלם], אבל ביום השני נסתלקו והתחילו ישראל לתקן תיקוניהם בכח עצמם. ותחילת התיקון היה בהקרבת העומר שסודו העלאת הגבורות והדינים וכו'. וקצרוהו מיד בבוא שמש יום הראשון בעת סילוק המוחין דיום טוב של פסח, וכו' ואחר כך נתנוהו בריחים של גרוסות, לעשותו דק דק להקל הבירור כנודע בלעיסות האוכל. ואחרי כן ינפוהו בי"ג נפה, לנקותו בכח הי"ג מדות של רחמים וכו', ואז יעלוהו לה'. ואמנם ידוע שבכל זמן שנתקנים הדינים מתעוררות הגבורות התחתונות להתאחו בו, ולכן בשעת תיקון העומר שאמרנו היתה מלכות רשעה רוצה להתקרב אל אחותה הקדושה המבדיל, ומראה עצמה שמחה בתיקונה ורוצה לנשקה, והכל קדושת אמנו נעשה ארס ממית לאותה המרשעת, וזהו מאי דמסיק לעיל ואמר, דהא בדיקו דאשת חיל סמא דמותא לאשת זנונים. וכו'. ואחר כך מתחיל התיקון בדיבור שהוא באור מקיף וכו' סוף דבר קרבן העומר סודו לתיקון הפנימיות, ועניינו גם הוא כבדיקת האשה את עצמה להודיע שנתקן פנימיותה דהיינו דמיה, והיינו כאתתא דנפקא ממסאבו, דהיינו שפסקו דמיה הפנימיות. וכיון דנפקא מתמן ולהלאה וספרה לה, לתיקון אור המקיף.

ע"י שעה"כ פה ע"ג: דע כי בזמן שבהמ"ק קיים על ידי קרבן מנחת השעורים בלילה הזה היו יורדין בחי' החסדים והגבורות אל הדעת, ומשם נתפשטו עד הגרון. אבל עתה אין בנו כח להמשיך אור הפנימי, כי אור הפנימי לא היה נמשך אלא על ידי קרבן השעורים כנז'. ואמנם עתה אנחנו צריכים שיתפשטו אלו החסדים והגבורות בגופא דז"א, ובכל לילה ממ"ט ימי ספירת העומר אנחנו מורידים בחינת החסדים והגבורות למטה, כל מדריגה ובחינה ביומו, עד מלאת ימי העומר. והנה כל כוננתנו עתה אינו אלא בבחי' אור המקיף להמשיכו ולהוציאו דרך מוצאות הפה, ואחר צאתו נעשה אור מקיף כנ"ל, וזו היא סוד הברכה של על ספירת העומר, כי בבחי' דיבור והבל היוצא דרך הפה, והוא בחי' אור המקיף, כי אור הפנימי היה נמשך בזמן שבהמ"ק קיים ע"י קרבן העומר, והנה עתה שנחרב בעוה"ר ואין בנו כח להמשיכו, לכן אנו אומרים אחר ברכת העומר שהוא בחי' אור המקיף, הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה ב"ב, וע"י כך נתקן איזה תיקון בבחינת אור הפנימי. ונמצא עיקר כל הכונה היא באור המקיף, כי עדיין לא יצא כלל, אבל האור הפנימי כבר נכנס ואינו צריך רק התפשטות למטה בלבד, ולכן כאשר תכוין בבחי' אור המקיף תכוין ג"כ להמשיך אור הפנימי. אבל עיקר הכונה תהיה באור המקיף כנז', ובוזה תבין טעם למה מצות ספי' העומר תלויה באנשים ולא בנשים, והטעם הוא לפי שאין בחי' זו נעשית¹⁰² אלא בפי הזכר ז"א כנודע. גם בזה תבין למה חג המצות נק' פסח, והענין הוא פ"ה ס"ח, כי בחג הזה יוצא אור המקיף בסוד דיבור ושיחה מן הפה ולחוץ ע"י ספי' העומר הנספר במוצא הפה.

ספירה ב'

ע"י שעה"כ פסח ט: עיקר הגלות מצרים היה לסיבת הדעת דז"א, כי בו פגמו ישראל ושם נאחזו ה"ו החיצונים בלבושים שלו כנ"ל, כי זו היתה סיבת היות מספר שנות הגלות רד"ו שנה (עט ע"ד – אז לא היו מאירים בדעת דז"א רק עשרה הלבושים, שהם עשרה אהי"ה בריבוע, שהם י' פעמים דם, שהם בגימ' כמנין רד"ו). והענין יותר מבואר הוא, כי הנה הדעת יש לו ב' בחי': הא', הוא בחינתו למעלה במקומו בראש הנק' מוח הדעת. והב', היא בבחי' התפשטותו למטה, כנודע כי הוא מתפשט מן החסד עד ההוד. ואח"כ כללות כולם נכנס ביסוד הנקרא כל לסיבה זו, ואח"כ כללותם נכנס במלכות. וכ"ז בגופא דז"א, ועד"ז הוא התפשטות הגבורות של הדעת בגופא דנוק' דז"א.

והנה בגלות מצרים, להיות כי אז היה הפגם נוגע בבחי' הדעת הנז', לכן בחי' התפשטות למטה בגופא בבחי' החסדים והגבורות, חזרה להסתלק ולהתעלות בשורשה שהוא הבחינה העליונה של הדעת העומד ברישא דז"א, ומזה נמשך גלות מצרים. כי כבר הודעתך (עט ע"ב) כי הקליפות הנאחזות בגרון דז"א שהוא מקום צר יותר מכל שאר גופו, הנה היא נקרא מצרים. ונודע כי מקום יסוד דאימא הוא שם בגרון דז"א, והדעת שם הוא מתלבש תוך היסוד דאימא. ובהיותם מתעלמים שם היו המצריים ופרעה מלכם נאחזין במקום העורף אשר באחורי הגרון, ולכן היו משעבדים לבני ישראל בגלות, כי לא היו החסדים מתפשטים בגופא דז"א הנקרא ישראל, ולא היו מאירים להם. ובהיות אלו החסדים דבחי' התפשטות נעלמים למעלה בשרשם, לא היו מאירים למטה זולתי אותם הלבושים של החסדים והגבורות, שהם עשר אחוריים דאימא דיסוד שלה, שהם עשרה שמות אהיה בריבועם, שהם סוד עשרה דמים כנ"ל בדרוש הא'.

¹⁰² אור מקיף שיוצא מפי ז"א.

ולסיבה זו היו המצריים שופכים דמים של בני ישראל כמו שאמר הכתוב (שמות א טז) אם בן הוא והמיתן אותו. והענין הוא, כי הנה נודע כי ז"א הוא הויה דמילוי אלפין, ובהי' אות אלף שבמילוי אות וא"ו היא בהי' אימא עילאה כנו' בתיק' דאות א' מורה ע"ש אהיה שהוא בבינה¹⁰³. ונמצא כי א' זו הוא שם אהיה היא אימא עילאה המתפשטת תוך ז"א להחיותו. ונודע כי כל בהי' עליונה ברדתה למטה להתלבש תוך בהי' תחתונה פנימיותה נשאר למעלה והיצוניותה שהיא האחוריים שלה יורד ומתלבש למטה. ונמצא שם אהי"ה הויה היורד ומתפשט תוך ז"א להחיותו, הנה הוא ריבועו [א', א"ה, אה"י, אהי"ה] העולה בגימ' מ"ד כמנין ד"ם. ובהתפשטותו בתוכו נעשה ממנו בהי' ד"ם האדם, שהוא ז"א, הויה דמ"ה כמנין אד"ם. ובתחילה היו המצריים שואבים ולוקחים הדם הויה לפי שלא היה מתפשט ויורד ונבלע תוך איברי ז"א, ונשאר ז"א הנקרא אדם בלתי דם, ולכן היו המצריים שופכים דם של ישראל.

והנה כשנגאלו ישראל ממצרים ירדו אלו החסדים שבדעת דז"א ונתפשטו בו"ק כנודע, ונבלע דמו בתוך הורדין שלו, ובוה אין מקום אל החיצונים להתאחו בדם ההוא. והנה התפשטות הוא בהמשך מ"ט ימים דספירת העומר, והוא כי הנה עשרה שמות הם של אהיה, וכולם בסוד דם כנ"ל בדרוש שקדם לזה. והנה בהיותם פשוטים יש בהם מ' אותיות, והעשרה שמות עצמן הם י' יום.

ליל יציאת מצרים היה הלידה של האל"ף של האדם, אבל בגלל שהשעבוד תחת פרעה, היה בצורה שהוא היה יכול לשפוך דמנו כמים, לכן לא די בזה אלא אנחנו צריכים עוד תיקון, והוא שאחרי שביום הראשון האל"ף נתגלתה, צריכים שהאל"ף תתגלה בכל הקומה כולה, ולצורך זה באה הספירה, וזה נעשה על ידי הדם. אחרי הלידה צריכים להמשיך

ספירה ג'

פרשת קדשים - י"ז לעומר - נ"ז

וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה' (ויקרא כג טו - טז) כלומר, ימי הספירה תחילתם ביום הקרבת מנחת העומר וסיומם בעת הקרבת שתי הלחם. כתוב במשנה בסוטה (דף יד ע"א) כל המנחות באות מן החטין וזו (מנחת סוטה) באה מן השעורין, מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח ר"ג אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה. למדים אנו מדברי ר"ג שמנחה שדינה לבא ממאכל בהמה, היא מתקשרת למעשה בהמה. ומכיון שמנחת העומר באה מן השעורין מוכח שהספירה מתחילה ממצב שבו עלינו להביא קרבנות שהם מאכל בהמה, עד שבסיומה אנחנו מביאים קרבנות של מאכל אדם.

כתוב באר"י שמצרים היא בגמטריא מספר, וכשיצאנו ממצרים נצטוינו לספור חמישים יום, משום שהגמטריא של מצרים ועוד חמישים הוא נפש. זאת אומרת, שכדי לזכות לנפש, צריכים להוסיף נ' יום אחרי יציאת מצרים. נפש היא הבסיס לכל המערכת הרוחנית של האדם,

¹⁰³ ע"י מבוא שערים (שער ה חלק ב פרק ה): בהכנס אותה א' לתוכו שהוא אחוריים דאהיה

שהוא בגי' דם ג"כ אז נשלם שם מ"ה והוא בגי' אדם ר"ל א' ד"ם כנודע כי ז"א נק' אדם וזו הא' היא סוד הדם שבזה האדם כי ע"י דם זו נעשה אדם כנו' ובהסתלקה משם ישאר דם ונאמר בו שופך דם האדם והבן עתה ענין שפיכות דמים מה עניינו שהוא הסתלקות הדם הזה מן האדם שהוא ז"א ואז מת האדם כי הדם הוא חיותו.

והיא נקראת שותף של הגוף, ולכן רוב חטאים נמצאים בנפש, כמש"כ (ויקרא ד ב) נפש כי תחטא, כי שם המקור לכל הרצונות הרעים. וכן כתוב (בבא בתרא דף נח ע"ב) בראש כל מרעין אנא דם - היינו הדם הוא השורש לכל המחלות הפיזיות והרוחניות, ומהו הדם? הרי כתוב (דברים יב כג): כי הדם הוא הנפש. הרמב"ם כותב בריש שמונה פרקים שהנפש מאחדת את כל הכחות של הגוף, שאם היו נותנים את הגוף להיות לבד, כל כח היה פועל לבד בלי לחשוב על הכחות האחרים שבגוף. הנפש שהיא השותף של הגוף היא המחיה את היד והרגל וכל האברים על ידי הדם.

בספרי מוסר מבואר, שאין חילוק בין חלק הנפש שמחיה את האדם, לנפש שמחיה את הבהמה. אמנם לא אצל כולם הוא כך. משה היה בהר ארבעים יום וארבעים לילה בלי לאכול ובלי לשתות. זה לא יתכן מבחינה גופנית. אלא שמשא זכה לנפש האדם, ששונה מנפש הבהמה, נפש גבוהה שמתקיימת וניזונית מדברים אחרים. ובאמת האדם נברא למטרה זו שיגיע לדרגה שעצם חיותו תהיה נפש אדם ולא נפש בהמה. בני ישראל אכלו מן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת, והגמרא (יומא דף עה ע"ב) קוראת למן לחם אבירים - לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו כך לפי רבי עקיבא, ולפי ר' ישמעאל - לחם שנבלע במאיתם וארבעים ושמונה אבירים - המן היה מאכל מסוג שונה ואכילתו היתה בצורה אחרת, ובהמות לא היו יכולים ליוזן ממנו, שהוא שייך רק לישראל. רק בגלל שבני ישראל נתעלו לדרגה שיכלו לאכול המן קבלנו תורה, כמש"כ (מכילתא פרשת ויסע פרשה ב) לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן. הנפש אשר עליה נאמר (קהלת ג יט): ומותר האדם מן הבהמה אין - לא מסוגלת לאכול מן, וכמו שבאמת אמרו בני ישראל לאחר מכן כשירדו מדרגתם בהתלוננות (במדבר כא ה) ונפשנו קצה בלחם הקלקל. האפשרות לזון מהמן מותנית בכך שהאדם יחיה במערכת חיים אחרת, מערכת של נפש האדם לבד, שלא שייכת כלל לבהמה.

נמצינו למדים שישנה נפש בהמית ויש נפשו של אדם, שהם שני דברים נפרדים זה מזה. הנו"ן יש לו שני קצוות - אחד הוא בשפת של שער הנו"ן שהוא הגבול הגבוה ביותר שאליו יכול אדם להגיע, ולעומת קצה זה יש תהום של טומאה, שמשם אי אפשר לחלץ, שהוא נו"ן שערי טומאה. אפשר להגיע עד מעמד הר סיני, ואפשר לרדת עד מקום שממנו אי אפשר לצאת. למושג מספר יש כמה מובנים. אחד מהם הוא, סדר של דברים שמצטרפים לסדר ומערכת אחת, במקום להיות דברים בודדים. הפירוש של השורש ס'פ'ר' שהיא שורש המילים מספר וסיפור, הוא, יצירת מערכת שלימה של דברים שמכוונים לדבר אחד. השורש של המלה נפש הוא פש, לשון של ריבוי, כמש"כ בתרגום אונקלוס על הפסוק (בראשית א כב) פרו ורבו - פושו וסגו. פש הוא בגימטריא מספר, ומספר מורה על ריבוי, וכאן בנפש הפש לא נמצא ריבוי, אלא הוא ריבוי שמצטרף למה שהיה קודם והוא ממשיך הלאה.

על פי מה שהסברנו, שייך שהנו"ן של הנפש יהיה נו"ן של נפש בהמית, או של נפש אדם. הנפש היא ענין של ריבוי, ותפקידה ומטרתה לצרף את כל חלקי הגוף לתהליך אחד. אך יש לה שתי אפשרויות, או לצרף הכל לנו"ן שאין למעלה ממנו, וזאת על ידי נפש האדם, או לצרף לבחינת אותו נו"ן שאין למטה ממנו. או מספר של מצרים שכתוב עליהם (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם, או המספר של נפשו של אדם שאליו צריכים להגיע.

התורה צוותה אותנו לספור מיום הביאכם את עמר התנופה, שאז עשינו מעשה בהמה, כמש"כ (מכילתא פרשת בשלח פרשה ו) אין תלמוד לומר גוי מקרב גוי אלא כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הפרה - נולדנו במצרים. הלידה מחדש היתה אחר כך, אך עד אז לא היינו במדרגה של נפשו של אדם, שהוא מספר ועוד נו"ן. רק אחרי שספרנו חמישים על המספר של מצרים, אז הקרבנו מנחה חדשה לה' ממאכל של אדם ולא של בהמה.

שורש החסרון של הדור שלנו הוא - איזה מספר אנחנו סופרים. אם אנחנו סופרים במספר של מצרים, אז עדיין לא יצאנו משם, ועל זה נצטוינו לספור העומר - מאותו זמן שמעשינו היו מעשה בהמה, ולכן קרבן היום הוא ממאכל בהמה, שאז היתה לנו נפש אחרת. לצאת ממצרים זה לצאת מאותה נפש, ולצאת ממאכל בהמה, ומי שאוכל אותו לא מסוגל לאכול מן. תוכן הספירה היא לצאת מהמערכת שלנו לקראת מערכת אחרת. המהר"ל (נתיב התורה פרק י"ב) מבאר מדוע מתו תלמידי ר"ע בימי הספירה דוקא, הלא חטאם היה שלא נהגו כבוד זה בזה, ובמה זה מתקשר לימי הספירה? אמנם - אומר המהר"ל - ענינם של ימי הספירה הוא כבוד, לכן כשלא נוהגים בזמן כזה כבוד זה בזה הדבר מחייב, משום שהימים האלה הופכים להיות

מסוכנים למי שמעמיד את עצמו נגדם. ועדיין נותר לנו להבין מה ענין ימי הספירה לכבוד. ר' זרחיה הלוי כותב בהקדמתו לספר המאור - שבמקומות רבים בכתוב הנפש חיה נקראת כבוד כמש"כ (תהילים טז ט) ויגל כבודי וכו', כי הבורא האציל אותה על האדם מכסא כבודו ובה נתן עליו מהודו, והוא העצם הנכסף אל יסודו כמו חושק אשר נכסף לדודו אז יגלה אליו סודו.

נבאר מעט הדברים. כתוב (אבות ו יא) כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מג), כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו. היצור היחיד שממנו יכול לעלות כבוד להקב"ה, הוא האדם, וכל הדברים האחרים שבבריאה, מטרתם לסייע לאדם לכבד את ה'. בגלל זה הנפש נקראת כבוד. הנפש מעצם טבעה רוצה לחזור למקורה, אבל היא ניתנה במקום שאפשר לעשות גם ההיפך מכבוד, לבזות, שאחרת אין אפשרות לקבל מהאדם כבוד, שכן כבוד נחשב לכבוד רק כאשר הוא ניתן ממי שיכול גם לבזות. האפשרות לקחת את הנפש ולהפוך אותה לאי כבוד גמור, זה דבר המחויב מעצם ענינו של הכבוד. או שהנפש חוזרת לכבודה האמיתי, או שהיא הופכת את הקערה על פיה, וגורמת אי כבוד, כמש"כ (ישעיה ג ה) ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד, וכתוב בחז"ל שהפסוק הזה מדבר על הדור שלנו, שבו הכבוד האמיתי הפך להיות בזיון, ודבר בזוי באמת הפך להיות כבוד. כך התהפכה הנפש, ומנפש שהיתה צריכה להיות נפש אדם הפכה לנפש בהמה ששואפת לנו"ן שערי טומאה. עומק דברי המהר"ל למה מתו תלמידי ר"ע בימי הספירה הוא שמטרת הספירה היא לצאת מנפש בהמה לנפש אדם, ופעולת נפש אדם היא לגרום כבוד. משה רבינו לא אכל ארבעים יום בגלל כבוד - דרך ארץ, כמש"כ (שמות רבה מז ה) אזלת לקרתא הלך בנימוסיה. נפש של כבוד מחיה את הגוף על ידי דברים אחרים - היא נפש שכולה כבוד. ימי הספירה הם יציאה מאותה נפש בהמית, ושאיפה להגיע לנפש האדם, שהיא הכבוד האמיתי. תלמידי ר"ע מתו על חוסר כבוד דוקא בימים אלו שעובדים על הכבוד, ולכן בל"ג פסקו מלמות, שכבוד בגימטריא ל"ב וכל משך זמן זה שלא נהגו כבוד זה בזה, מתו.

הגר"א כותב על הפסוק (משלי יט) גם בלא דעת נפש לא טוב ואין ברגלים חוטא - שנפש בא"ת ב"ש הוא טוב. וביאורו של מקרא הוא, כשיש דעת, הנפש היא טוב, אבל כשאין דעת, הנפש לא טוב. הפירוש של א"ת ב"ש הוא שיש שתי מערכות של אותיות, מערכת אחת היא אותיות הבאות כסדרן, וזה מקביל להשפעה שמקבלים מלמעלה, וכשהאותיות באות הפך סדרם, זה מקביל לתחתון ביותר - הכלי שמתכוין לעלות בחזרה כנגד אותה השפעה. הפנייה הזאת לכוון מעלה היא סוד הספירה. נפש שיש לה כבוד פונה אל הטוב. המילים כבוד וטוב ביחד בגימטריא מ"ט. ש"פ שמגיע לנו"ן הנכון, אזי מתקבל נפש אדם שהיא כבוד, ואז היא בבחינת טוב. צריכים לתקן את הכבוד והטוב, ואז מגיעים לאותה נוסח של הנפש.

ספרי טעמי המצות כותבים שענין מצות ספירת העומר היא להביע השתוקקות להגיע אל הסוף, אל יום מתן תורה, לכן סופרים הימים. הארבעים ותשע יום הם ביטוי לשאיפה של הנפש להגיע אל הכבוד ואל הטוב. אי אפשר לחיות בלי ספירה. אנחנו נמצאים באיזה שהיא מערכת, עלינו רק לדעת באיזו מערכת אנחנו נמצאים. אחרי ליל הסדר, נוהגים בני אשכנז לשיר אחד מי יודע, שנים מי יודע, וכו'. מה זה? למה גומרים את הסדר כך? הענין מבואר על פי האמור, שעל ידי יציאת מצרים אנחנו צריכים להיכנס למספר חדש, ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה סופרים שבע שבתות תמימת תהינה עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום ואז הקרבנתם מנחה חדשה לה'. באר"י כתוב שלבזבו ימי הספירה, זהו הרבה יותר גרוע ממי שמפסיד את הימים הנוראים. כל מה שאדם יכול לזכות אליו הוא נקבע בימים אלו. עכשיו הוא זמן קנין נפש אדם, ואם לא נקנה עכשיו, אי אפשר לקנות בכלל. כדי להפסיד הימים האלה צריך להיות בבחינת בהמה. ימי הספירה הם ימי עליה מבהמה לאדם, ואופן העליה שהתורה נתנה לנו הוא, לספור נכון עד היום החמישים האמיתיים. ורק מי ששואף לשם יזכה לנפש אדם, ואז יהיה שותף ל'והקרבנתם מנחה חדשה לה'.

ספירה ד' פרשת אחרי מות קדושים - י"ט בעומר - נ"ח

איתא בגמרא (ברכות דף לג ע"א) אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות. והנה הנוסח שאנחנו מברכים אשר קדשנו במצותיו וציונו על ספירת

העמר, תמוה מאד, שהרי אנחנו לא סופרים את העמר, אלא סופרים את הימים שעברו מאז הקרבת קרבן עמר. ננסה להבין מה זה עמר, ומה זה ספירת העמר. וגם יש לתמוה על עיקר השם קרבן העמר, שהלא עיקר הקרבן איננו העמר, שזה רק השיעור של השעורים שמקריבים. כתוב בשם האר"י שעמר הוא בגימטריא ש"י. כתוב באיוב (כח יב) והחכמה מאין תמצא, היינו שתחילת המציאות של הבריאה, תחילת היציאה לגילוי היא מחכמה, ומעל זה הכל בגדר אין. נמצאנו למדים אם כן שההשגה שלנו מתחילה מחכמה, ולכן כתוב בתרגום ירושלמי על הפסוק בראשית ברא אלקים, בראשית בחוכמא ברא י"י, שהחכמה היא הראשית של הבריאה, ובגלל שהחכמה יוצאת מאין, לכן תחילת המציאות היא מחכמה, וכאן נמצא הנקודה של ראשית, וזהו ראשית ההשגה, והמציאות עצמה.

ההבדל בין חכמה לבינה הוא שחכמה היא תפיסה כללית, והיא רק תפיסת המציאות, וכמו שכתוב בגר"א שחכמה היא תפיסת מציאות בלי תפיסת מהות, והמהות נשאר בשאלת מה, ולכן מבואר שחכמה היא אותיות כח מה, שאין כאן תשובה לשאלת מה. אמנם בינה היא תפיסת מהות, והיא תשובה לשאלת מה, ורק עם הבינה אפשר לתרגם את הדברים למעשה. כתוב (שמות לא ג) ואמלא אתו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה, וכתוב על זה ברש"י, בחכמה - מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד, ובתבונה - מביין דבר מלבד מתוך דברים שלמד, ובדעת - רוח הקדש. חכמה זהו מה שמקבלים מבלי לטרוח על כך, ובינה לוקחת את החכמה ופורטת אותה לפרטים. חכם הוא מי שתפיסת המציאות שלו גבוהה יותר, אבל נכון הוא זה שמצרף את המציאות הגבוהה למציאותו.

איתא במדרש (ויקרא רבה כח א) א"ר ינאי בנוהג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק כמה יגיעות הוא יגע כמה צער הוא מצטער עד שבישלה והבריות ישנין על מטותיהן והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות ואין נותנים לו אלא שכר העומר הה"ד והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן ע"כ. ועוד איתא במדרש (כח ג): אמר רבי ברכיה אמר הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל כשהייתי נותן לכם את המן הייתי נותן עומר לכל אחד ואחד מכם הה"ד (שמות טו) עומר לגלגולת ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר אין לי אלא עומר אחד מכלכם ולא עוד אלא שאינו של חטים אלא של שעורים לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם והבאתם את עומר. ועוד איתא במדרש (כח ו): א"ר אבון ור' נחמיה ור' יעקב בר אבא בשם ר' יהודה ברבי סימון ר' יוחנן ורשב"ל היא רי"א לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען, וכתוב במדרש עוד כמה דברים שזוכים אליהם בזכות העמר, ואיתא שאפילו המן הודה על כך בפיו (מגילה דף טז ע"א): אמר להו אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי. מתבאר מדברי המהר"ל שבראשית הקציר נמצא ראשית כח הקיום של בני אדם בעולם. נקודת הראשית של כל דבר ודבר מחוברת תמיד לה' ית', שראשיתה היא יציאתה מהעלם לגילוי. מנקודת הראשית והילך הולך המקור ונשכח, והוא נתפס כדבר קיים לבדו, ונקודת היציאה מהעלם לגילוי נעלמת והולכת. העומר הוא הקרבן שבו מקריבים ומחזירים לה' את נקודת הראשית של הבריאה, להראות שיש לנו מציאות רק מכח שה' משפיע עלינו מזון.

כתוב בגמרא (ראש השנה דף לב ע"א) עשרה מאמרות שבהן נברא העולם הי ניהו ויאמר דבראשית תשעה הו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו ע"כ. מאמר בראשית אינו מאמר פרטי, אלא מאמר כללי שכולל בו את כל התולדות שיבואו אחר כך, ולכן כתוב 'את השמים' לרבות תולדותיהם, 'ואת הארץ' לרבות תולדותיה, במאמר זה נברא הכל, אבל היה בזה בחינת תפיסת מציאות בלי תפיסת מהות, ועל ידי שאר המאמרות הפכו למציאויות מסוימות.

והנה כבר הבאנו לעיל שעמר הוא בגימטריא י"ש, ופירוש הדבר ש"ש' הוא הצד שכנגד לאין, היינו שהיש היא נקודת תחילת ההמצאות של כל המציאות כולה, אבל אין בו מהות. איתא בגמרא (סוטה דף יד ע"א): כל המנחות באות מן החטין וזו באה מן השעורין מנחת העומר וכו' ר"ג אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה. כלומר, הקרבת קרבן של מאכל בהמה, מראה את דרגת המקריב, ועל כן העומר מעיד על דרגת בני ישראל אז. אם אנחנו מקריבים קרבן בהמה בקרבן עמר, היינו שזו היתה דרגתנו, ובסוף חמישים יום הגענו לדרגת אדם, והקרבנו חטים. על פי מה שנתבאר עד כה נמצא שבעמר יש רק תפיסת מציאות בלי

תפיסת מהות, וזה איננו תפיסת אדם. החכמה נמצא בכח והיא יוצאת לפועל בבינה בחמישים שערים שלה, אם כן ספירת העמר היא בינת היש, דהיינו לשים כל דבר ודבר במקומו, ולפרט הכלל. ביציאת מצרים נתפס רק מציאות בלי שום מהות, והמהות נתגלתה בשלמות בקבלת התורה באנכי ה' אלקיך והגילוי הוא שאני הוא זה שנגלה ביציאת מצרים, כאן נתברר אותו גילוי שהתחיל ביציאת מצרים.

ה' ברא העולם במאמרות שמורכבים ממילים שמורכבות מאותיות, ותחילת הצירופים הוא חיבור בין שתי אותיות אחת לשניה. אם מעמידים את הא"ב בזוגות, הדרך היסודי שמצאנו בחז"ל לחלקם היא לקחת הא"ב ולחלק אותם לשנים ולשים האותיות אחת על יד השניה, שיהיה א"ל, ב"מ, ג"נ וכו' עד י"ש, כ"ת. הצירוף בסגנון זה כתוב בחז"ל הרבה, והוא שורש לכל מאמר. כתוב ברמ"ע מפאנו שהיסוד של העשרה מאמרות הוא העשרה צירופים של א"ל עד י"ש, והצירוף של כ"ת הוא מעל המערכת, והוא שייך לכתר. מכיון שהעולם נברא בעשרה מאמרות, בהכרח צריך להיות שיהיו עשרה צירופים שהם השורש לכל הצירופים. הצירוף י"ש מקביל למאמר בראשית, שבראשית הוציא את העולם לפועל.

כתוב במשנה (עקצים ג יב) אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח), להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא, וכתוב על זה ברע"ב, כלומר, שההנאה וקורת הרוח שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא הוא שלש מאות ועשר פעמים כנגד כל העולם הזה, שאין העולם הזה כולו אלא חלק משלש מאות ועשר ממה שיש לכל צדיק וצדיק נחלה לעולם הבא. וכתוב ברמב"ם אמנם התעדן הזמן הזה אינו נחקר אבל כל נפש תזכה לחיי העולם הבא ולא תאבד לעולם. והוא ענין יש ר"ל המציאות התמידי אשר לא יחקר לפי שיש הוא המציאות ואין הוא האפיסה וכאילו אומר כי אוהבי הנחיל את המציאות בפשיטות ואין שם מציאות אמיתי. מציאות אמיתית היא רק מציאות שקיימת לעד, אבל מציאות שנפסדת איננה מציאות אמת. הדבר מובן מאליה שהאפשרות ליפול מחוץ למציאות נמצאת בצירוף התחתון ביותר, לכן הוא צירוף של לא - א"ל, שפירושו שלילה. המציאות נבנית כך שהיא עולה מה'אל' אל ה'יש'. כשאנחנו נמצאים בתחום התחתון, זה הצירוף שממש אפשר ליפול, וממש צריכים לצאת ולהגיע ליש. כתוב ברמ"ע בכמה אופנים שזהו פשר שם ישראל, שיש י"ש מימין, ו'אל' משמאל, ובאמצע ר'. כתוב בפסוק (משלי ל ח) ראש ועשר אל תתן לי הטריפני לחם חקי, היינו שר' יש לו מובן גם להיות בראש וגם להיות רש, שאין לו כלום. הרי"ש שבאמצע יכולה לנטות גם ליש וגם לאל.

כתוב בתוי"ט על המשנה הנ"ל, ויש לי לומר טעם למספר הזה. ע"ד מדרשם ז"ל בנקבה תסובב גבר, שישראל בזמן הזה כנקבה היוורשת עישור נכסים בלבד. שהאומות ע' הם, וירשו רק ז', אבל לעתיד ירשו כולם. ולעומת זה יאמר בכאן ג"כ מספר יש, שהרי כשנחלו הארץ כבשו ל"א מלכים, ואם לעתיד יכבשו במספר י' פעמים ל"א, יהיו במספר יש. ועתה מדוקדק אומרו להנחיל, דהא קשיא נחלה מאי עבדתה, דבשכר מיירי, וזו אינה נחלה, אבל אי מיירי בכבוש ארצות. הוי נחלה, שכן היא ירושה מאבותינו ועל זו נאמר נחלה בלי מצרים, (שבת קיח) על שם ופרצת ימה וקדמה וגו'.

הזכרנו המדרש שבזכות העמר זכינו לארץ ישראל, וצריך עיון מה הקשר בין שניהם? ידוע שהמצוה הראשונה שעשו ישראל בפעם הראשונה בכניסתם לארץ היתה הקרבת העמר. והנה יודעים דברי רש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית משום (תהלים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. איך אנחנו משייכים את עצמנו לראשית שהיא כולה שלו ית', ולולא זה אנחנו ליסטים? המעשה מצוה של בראשית היא הקרבן ראשית - קרבן העומר. הארץ היא שלנו רק עד כמה שיש לנו שייכות ל'יש', והאחיזה שלנו היא רק בעשירית של היש, אבל היא הולכת לקראת היש האמיתי. אין לנו שום אחיזה בארץ אלא על ידי כך שאנחנו מקיימים העמר ומשייכים את עצמנו לבראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. ארץ ישראל נקראת ארץ החיים, וזהו גם השם של עולם הבא, היינו שארץ ישראל היא מעין עולם הבא. ומי שנמצא בארץ

ישראל באמת נמצא בעמר, ובבראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. ולכן היו צריכים להקריב את העמר מיד כשנכנסו לארץ.

כפי שנתבאר בדברינו, יש משהו בעמר שמקיים את כל היש כולו, וכל מי שמחזיק במצות העמר, אוהז ביש. וכל מי שמצות העמר קלה בעיניו, הוא מעביר את הכובד מי"ש לא"ל. וכשכלל ישראל יורדים, הם יורדים עד העפר, והירידה הזאת עצמה מחייבת שתקום עד העליונים, לכן כתוב (כתובות דף סו ע"ב) אשריכם ישראל בזמן שעושיין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושיין רצונו של מקום מוסרין ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה, היינו שנכון לומר אשריכם גם על הנפילה, משום שהיא מחייבת קימה.

ספירה ה' פרשת בהר - כ"ו בעומר - נ"ה

כל מקום בתורה שיש מטרה שמספרה חמישים, יש חיוב לספור מאחד עד חמישים, ולא עד בכלל שלא סופרים המספר חמישים עצמו, כמו בספירת העומר וספירת היובל. רואים מכאן שאפשר להגיע עד החמישים רק על ידי הספירה, אבל החמישים עצמו הוא מחוץ לספירה¹⁰⁴. יום מתן תורה נקרא יום החמישים, ויובל נקרא שנת החמישים. רש"י כותב על הפסוק (ויקרא כה א) וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך, ע"כ לשון רש"י. ועדיין לא נתיישב בזה, למה דווקא שמיטה ויובל נאמרו בהר סיני?

המילה מספר כולל שני פירושים שהם בעצם הפכיים, אחד הוא מלשון הגבלה, שלתת לדבר מספר הוא לשים אותו בגבולות מסוימות, שהוא מגיע רק לכאן ולא יותר, מצרים בגמטריא מספר, והענין של מצרים באמת הוא לשים בתוך מיצרים. אבל עוד כלול במלה מספר, לשון ספיר (מלשון לבנת הספיר שמות כד י) והוא בעצם לא מגביל אלא הפוך, הוא מסייע לראות, הוא בהיר וגלוי.

מידותיו של ה' ית' קרויות ספירות בגלל שני הטעמים האלה. אין לנו שום תפיסה באין סוף, לכן הספירות נותנות לנו אפשרות תפיסה, ועל ידיהם אפשר להיכנס פנימה, להבין עמוק יותר. הספירה עצמה מביאה אותנו מעבר לעצמנו. מיד אחרי יציאת מצרים יש חיוב ספירה, היינו שמיד אחרי יציאה ממערכת מספר¹⁰⁵, צריכים לספור לכדי להגיע למה שמעבר למספר.

הרמב"ן (בהר כה ב) כותב שסוד שמיטה ויובל הוא שימות העולם הם שבע, ששת ימים ושבת והוא חוזר על עצמו חלילה. בשבעה ימים אלו נברא העולם ובגלל שכל יום ויום מהשבע קשורים יחד לכן יש שבע כפול שבע וזה ארבעים ותשע, לכן הגמטריא של מדה היא מ"ט, שזה המספר של העולם. אנחנו תופסים כל העולם על ידי מספרים, כל האיכויות יש להם מספר. וממילא, כשכתוב על ה' ית' (תהלים קמז ד) לתבונתו אין מספר, היינו שהתפיסה האמיתית של ה' אינה נמצאת במערכת שמוגבלת במספרים אלא היא מעל זה. כתוב אחר כך מונה מספר לכוכבים, שהכוכבים הם שורש להנהגת העולם הזה, והם תחת מספרים, וממילא כל הסדר של העולם נמצא תחת מספר. הרמב"ן מפרש שאותם חמישים שערי בינה שכולם נתנו למשה רבינו חוץ מאחד, כוללים כל מה ששייך למספר, וכל זה ניתן למשה רבינו. אבל שער החמישים עצמו שהוא שייך לתבונתו אין מספר, שלא שייך לעולם הזה, הוא לא ניתן לו ולא לאף אחד, שכתוב עליו (שמות לג כ) כי לא יראני האדם וחי. רואים אם כן שישנן שתי מערכות מספר, ואע"פ ששניהם מתחילים באותו מקום, אבל מקום היעד הוא הפכי. יש אחד שנשאר בתוך המספר, ויש שמגיע עד לתבונתו אין מספר.

החלק של העולם שבו נמצא האדם נקרא יבשה, ויש חלק מהעולם שמחוץ לישוב והוא הים. ביבשה יש מקומות חלוקים, אבל הים, הוא נתפס כולו כאחד, שאין הבדל בין מקום

¹⁰⁴ הוספה שלי
¹⁰⁵ מצרים גי' מספר

למקום, אין יחידות, ועצם טבעו למסמס כל דבר ולעשות הכל למים. נמצא איפוא שהיבשה היא מקום שחל עליה ענין של מספר ויש שמה מידה, אבל ים הוא מעבר למידה. יבשה שייכת למספר, למ"ט וים הוא גמטריא נ'. ועפי"ז נבין שהרמז הרמוז בשם מצרים מצר ים, פירושו, שאי אפשר להגיע להים ממצרים. הים הוא שפע שאינו בר מדידה, ומגיעים לזה רק על ידי הספירה.

העולם הזה נברא, זאת אומרת יצא מאין ליש, מרצונו ית' שהוא אין סוף ובלי גבולות, ומכיון שהבריאה נבראה ממנו, בהכרח צריך להיות שיש איזה קשר ביניהם, בין עוה"ז של גבולות לה' ית' שהוא מעל הגבולות. יובל, יוה"כ, ושבועות הם בבחינת חמישים. כתוב ששנת היובל כולה היא בבחינת יום כיפור אחד ארוך, וכל מה שנשאר לנו מיובל הוא רק יוה"כ. שבועות ויוה"כ הם שני ימים של מתן תורה שהעולם מתחבר על ידם אל מה שמעבר לו. כתוב בזהר חדש (פרשת בהר מאמר להנחיל אוהבי יש): רבי שמעון פתח [כל פתיחה ענינה שבזה יש פתח להבין את הפרשה] להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, (פסוק זה נכתב במשלי בפרק שבו שהתורה כביכול מדברת, וקוראת לאנשים לעסוק בה) וכו' קום ברי ויתגלי רזא דהאי קרא, אזדעזע, וקם על רגלי א"ר שמעון, להנחיל אוהבי י"ש, מאי יש. דא רזא דיובל ושמטה. דלא מסר יתהון קב"ה לשאר עמין, אלא לעמא קדישא [בא בני ואגלה לך סוד של פסוק זה]. הוא הזדעזע ועמד על רגליו ואמר להנחיל אוהבי י"ש, מה זה יש? הוא הסוד של יובל ושמטה, שלא מסר אותם הקב"ה לעמים אחרים אלא לעם הקדוש. רואים מכאן שכל י"ש' שלא מגיע ליובל אינו ישות אמיתית. ולזה כתוב בפסוק להנחיל אוהבי יש, וידוע שנחלה מגיע בירושה מאבות לבנים, וזה גם מלשון נחל שהוא מגיע ממקור וממשיך הלאה. התורה אומרת על עצמה אני אנחיל, שעל ידי יקבלו, אוהבי יש.

ממשיך הזהר, ותו כלהו נשמתין קב"ה טביל לון בנהרא דחמשיין, דבגנתא דעדן דלעילא, ואתקרי נהר דינור [כל הנשמות שכבר עברו מעולם הזה, ה' טובל אותם בנהר החמישים שהוא בגן עדן העליון שנקרא נהר דינור]. נהר דינור הוא נקודת מעבר בין עולם נמוך לעולם שמעליו, וכתוב בחז"ל שדינור הוא אותיות ירדן, וכמו שהירדן מבדיל בין ארץ ישראל לחו"ל, כך נהר הדינור מפריד בין העולמות. כל מי שתופס שמה שנמצא פה בעולם הזה זהו כל ה'יש' וממילא הוא לא צריך לעבור נהר דינור באמת לא יטבל שמה וממילא הוא לא יהיה בכלל אלה שעליהם נמאר 'להנחיל אוהבי יש'.

אנחנו נבראנו באמת על מנת לחיות לעולם ועד ולנצח נצחים, אלא שבתוך מערכת המציאות שאנחנו חיים היום, אין לנו תפיסה במציאות לא מוגבלת. כל מי שלא תופס משהו יותר עליון מעוה"ז בע"כ הוא עוד לא יצא ממצרים ולא יגיע למה שהוא מעבר לזה. ה' הוציא אותנו ממצרים על מנת שנהיה במציאות אחרת להנחיל אוהבי יש.

שמיטה ויובל דוקא נאמרו בהר סיני, משום שלולא הר סיני, לא היה שמיטה ויובל. רק על ידי הר סיני אפשר לספור ולהגיע ליובל. בהר סיני נתנה תורה, ושם נתחברו שמים וארץ. כאן נמצא לימוד לכל התורה כולה, שכל המצות שבתורה יש בהם הסוד הזה של שמיטה ויובל, וזה מה שכתוב (חולין דף קמב ע"א) אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה. כל מצוה מעבירה אותנו מלהיות רק בישות של פה ולחיות בישות גבוהה יותר. כמו ששמיטה ויובל נאמרו בהר סיני, כך כל המצות נאמרו בסיני. ובכ"ז נבחרו שמיטה ויובל להיכתב בפירוש בתורה שנאמרו בסיני, בגלל שזה המהלך לחמישים, והחמישים שהוא התכלית. ה'יש' האמיתי הוא החיבור בין עולם הזה לעולם הבא, והוא החיבור של שמיטה ויובל. יוה"כ הוא שבת שבתון כמו שיובל הוא השמיטה של השמיטות. האר"י כותב שהמציאות האמיתית נקראת יש, ואפשר לעקם אותה ולהופכה לקרי, (שהם אותו גימטריא). ה'יש' היא מציאות קיימת ונמצאת, ומקרה הוא הפך זה.

כתוב ¹⁰⁶(ויקרא כו): ואם תלכו עמי קרי וכו' והלכתי אף אני עמכם בקרי. המהלך שלנו הוא יש, וכל מי שמעוות אותו לקרי, הופכים את המציאות שלו למקרה, וזה חמת קרי. האר"י באותו מקום, מגלה שעמר הוא בגימטריא יש, וגם בגימטריא קרי. אותה תורה שנמצאת בשער החמישים קוראת ומבטיחה לנו, שהוא ינחיל לנו יש. הספירה שאנחנו סופרים לקבלת התורה היא כולה לאהבת התורה, שאנחנו רצים לקראתה. כל מי שמציאותו פה, היא רק כדי לספור נכון להגיע לחמישים האמיתיים, הוא בכלל אוהבי, והובטח לו שהוא ינחיל יש.

¹⁰⁶ בפרשה של שובע הבא

ספירה ו' פרשת אמור - כ"ט בעומר - נ"ו

ימי ספירת העומר נחלקים לשנים, והם כנגד שני חלקי התורה הכתובים בברייתא דאבות (ו ג): הלומד מתברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד וכו' ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, ע"כ. היינו שספירת העומר נחלקת לכבוד וטוב, והם השני חלקים של תורה¹⁰⁷, והגמטריא של כבוד וטוב יחד זה מ"ט, כמנין ימי ספירת העומר. ספירת העומר מכוונת לתקן את המידות עם כל צירופיהם, שהם שבע כפול שבע, אבל יש שני תנאים¹⁰⁸ כדי להגיע לתורה, שמקודם צריכים להגיע לכבוד אמיתי ולטוב אמיתי, היינו לתפיסת האמת של שני הדברים. הימים שמהתחלת הספירה ועד יום ל"ב בעומר מכוונים לתקן את הכבוד ומשם ואילך הימים באים לתקן את ענין הטוב. מה הן שתי המערכות האלה? משמע בחז"ל שהם אבות למדות. וצ"ע איך זה מובן? וגם צ"ע למה בחרו במילים של טוב וכבוד, הלא תורה נקראת גם דבש, וגם נקראת חלב, וגם מים?

המערכת הרוחנית של כל אדם קיימת על ענין הכבוד. אם יקחו מאדם את כל כבודו, הוא לא יחיה, וזה בכלל מש"כ שאחד משמות הנפש הוא כבוד, כמש"כ בהקדמה לספר המאור (של הר"ז הלוי) כמש"כ למען יזמרך כבוד ולא ידום. אפילו אצל הגויים ידוע שאם מפקיעים מאדם כל כבודו הוא לא יכול להמשיך להתקיים, והוא יוצא מדעתו והופך את עצמו בדעתו לנפוליאון, שא"א לאדם לחיות בלי שיהיה לו ערך עצמי. אדם חייב שתהיה לו חשיבות, לכך הוא נברא יחידי, להורות שהוא צריך בלעדיות. כבוד אינו שם מושאל לנפש אלא זהו עצם ענינו. אדם נמצא בעוד מערכת קיום, והיא, שצריך שתהיה לו איזה מדה מסוימת של טוב. אם אין לאדם טוב בכלל, הוא גם ימות. אומרים בשחרית 'טוב יצר כבוד לשמו', וכך ה' ברא עולמו, באותם מידות של כבוד וטוב. כתוב במסכת אבות (ו יב) כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מג), כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו. ה' ברא את כל העולם כולו כדי שיצא מזה כבוד.

וראים בספרי הקדמונים שכאשר הם מדברים¹⁰⁹ על עמקות כוונת התורה, השאלה הראשונה שהם שואלים היא מה אנחנו יכולים להבין בסיבות, למה ה' ברא את העולם. אין הם מחפשים סיבות, אלא שואלים מה ה' רצה לגלות מכל זה. ובתשובה לשאלה זו כתוב שני דברים, שהעולם נברא להשפיע חסדו, שהוא טובו, וכן לגלות מדותיו, והוא כבודו ית'. שני דברים אלה הם אחד שעל ידי גילוי כבודו ית', יש למגלה קיום, ואז הוא מקבל מציאות, והישות עצמה היא טובה. כל מה שאצלנו נקרא טוב, זהו עצם ההיות, וכל אי טוב הוא מפריע לעצם ההיות. אין הנאה גדולה יותר מהרגע שאדם ניצל מממות לחיים, וטעם הדבר הוא שאז הוא קיבל קיומו, וכל יתר דברים הם רק כדי שאדם יתפוס את עצמו כקיים, זה נותן לו תחושת ההיות, ואוי למי שמרגיש שהוא קיים רק עם סוכריה. כל מי שמבין מה הוא טוב באמת, כתוב עליו (משלי טו טו) וטוב לב משתה תמיד.

כתוב בשם האר"י שמילת עמר בגמטריא יש וכן יקר, מצד אחד זה יש ומצד השני זה יקר, שהוא לשון של כבוד. ושני דברים אלה באים ביחד, העמר נושא בו היש, שהוא הטוב, והיקר, שהוא הכבוד. כתוב במשנה אחרונה בש"ס: א"ר יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק (בעולם שכולו טוב) ג' מאות ועשרה עולמות שנאמר להחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. היש עצמו נושא בו את היקר, והענין של יקר הוא כבוד, כמו שיוקרא וזולא מקביל לכבוד וזולול. יקר אינו לשון עברית אלא ארמית, וכתוב בגמרא (סנהדרין לח ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר ולי מה יקרו רעיך א-ל (תהילים קלט יז). יקר הוא התרגום של כבוד, כמש"כ אצל משה רבינו (שמות יז יב) וידי משה כבדים, והתרגום מתרגם וידי משה יקרן. יקר הוא פן של יש, אבל עצם היש הוא טוב, וכל חסרון הוא לא טוב.

¹⁰⁷ נכון?

¹⁰⁸ לשאול להרב אם זה שני תנאים או שני כללים

¹⁰⁹ לשאול להרב אם זה מדברים או מתחילים לדבר

הספירה כאמור לעיל, באה לתקן שתי הדברים האלה. כבוד הוא המערכת עליונה יותר, והיא קובעת ערכו של כל דבר בעולם, וזה נעשה בדעת. כל ערך נמדד לפי השוק, והוא עד כמה שהדבר מצוי ועד כמה שהוא מבוקש. כשאדם מחליט שהוא לא זקוק לדבר, הדבר נהפך אצלו לדבר הכי זול בעולם, עד שהוא לא יתכופף להרים את זה.¹¹⁰ אבל כשדבר מבוקש, ירדפו אחריו עד סיכון החיים כדי להשיגו. כל כבוד נקבע כפי הדעת, שהיא מעבר לכל ז' מידות, והיא קובעת מה אני אוהב, ומה אני שונא, מה נכבד ומה נקלה. כשמערכת הכבוד מעוותת, אין מציאות שתקלוט תורה, וזה פירוש אין כבוד אלא תורה. תורה כולה ערך, וע"כ היא נתפסת בתוך דברי יוקר. אי אפשר לבטל את מציאות הכבוד, אלא שתלוי האם היא מכוונת או מעוותת. זה התיקון הראשון של העומר.

בגמרא (יבמות דף סב ע"ב) כתוב שתלמידי ר"ע מתו מפסח ועד עצרת מפני שלא נהגו כבוד זה בזה. כאן נהפכה הקערה על פיה. המהר"ל בנתיב התורה מסביר מש"כ שבל"ג בעמר פסקו מלמות, בגלל שהפגיעה שלהם היתה בימים שהם כנגד כבוד, שהם פגעו בכבודה של תורה, מכיון שהם היו מקבלי התורה, והתורה נתנה בצורה של (שבת דף פח ע"א) כפה עליהם הר כגיגית, אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. וכך היה אצל תלמידי ר"ע, שהם היו בבחינת 'ואם לאו', שלפי דרגתם חסרון הכבוד כלפי מקבלי תורה היה כמו אי קבלת התורה. כתוב באותו גמרא והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע. 'שמם' הוא קיום של 'ואם לאו' אני מחזיר את העולם לתהו ובהו'. ר"ע יסד את התורה עוד פעם, עוד פעם בה"א בראם, אותם חמשה העמידו את העולם באותה שעה. רואים מכאן שהיחס של כבוד מתבטא עד כמה שהמכבד מבטל את עצמו לפני המכובד. כל הרגשה של התבטלות בפני גדולה היא כבוד, וזה היקר של העמר.¹¹¹

החלק השני של העמר הוא טוב. הכבוד ענינו תפיסת ערך, וטוב זהו דרגה יותר נמוכה, שהדעת לא שולטת בו, והוא בתחושת היש, היינו הקיום עצמו. כל מקום שהקיום מובלט, ובזמן שאדם תופס את עצמו כקיים, זהו הטוב, ודרך אגב, זה הטוב שיש בכבוד.¹¹² מכיון שהקיום הוא מוכרח, לכן התיקון כאן צריך לבא עמוק יותר. כתוב¹¹³ כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב, רואים מהפסוק שכבוד שייך לדעת, וטוב שייך לחלק הנמוך יותר. הטוב האמיתי נמצא ביש, ומי שרוצה לזכות לטוב אמיתי צריך לעבור למערכת של אין טוב אלא תורה, ששמה אפשר לברך הטוב והמטיב אפילו על בשורות רעות. אנחנו חייבים לברך דיין אמת על בשורות רעות, ואולי אפשר להרגיש קצת מהטוב שבבשורה הרעה, אבל צריכים לדעת שתפיסת דעת כזאת היא מעבר לנו, לעתיד לבא כלנו נברך הטוב והמטיב על בשורות רעות. תפיסת הטוב האמיתי שייכת לתמימים כמו שכתוב תמימים ינחלו טוב. מה הענין של תמימים? כתוב במדרש (ויקרא רבה כח ג) שבע שבתות תמימות תהינה אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום, היינו השבועות האלה מכוונים לעשות אותנו תמימים. יעקב אבינו נקרא איש תם, ולא היה מישוהו אחר שקיומו היה מבוסס יותר ממנו, שהוא לא מת. תם הופך את המת לתם, והמת הופך את התם למת.

ומעתה ידעין שמה שכתוב תמימים ינחלו טוב, זה כשהם נמצאים בטוב הנכון, והטוב הזה הוא ה'יש' מבוסס. ענינה של תמימות הוא שעולמו אינו מאורגן על ידו אלא עד ידי ה' כמו שכתוב (דברים יח ג) תמים תהיה עם ה' אלקיך ורש"י מפרש שלא לחקור עתידות. השכר של מי שהוא תמים, מה שהוא נמצא עם ה' אלקיך. מי שאומר שאני הקובע בעולם, הוא שם את עצמו ב'יש' אחרת, והוא מארגן כביכול לעצמו את עולמו וזה הפך תם. מי שחוקר עתידות רואה בעצמו שהוא ממשיך ומוביל את הכל לתכליתו, אבל תם יודע שזה איננו בידו. אין טוב למי

¹¹⁰ שמעתי סיפור מאדם שהיה נוכח בשעת מעשה, באחת מהכנסיות הגדולה לפני השואה, שר' אהרן קוטלר התכופף להרים עיתון (כנראה שהוא חשב שזה דבר אחר) ור' ברוך בער ראה שזה היה עיתון והזדעזע ואמר 'אוי! כל כך הרבה דברי תורה מתכופפים לכל כך הרבה דברים בטלים'.
¹¹¹ הרב הוסיף כאן הרמ"ע מפאנו כותב שהפסוק (במדבר יב יד) ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, ירק ירק הוא כנגד כבוד וכנגד היש. כשירוק בדבר זה זלזול. ולא ראיתי תכלית להוסיפו

¹¹² לשאול להרב שזה לא מובן כל כך

¹¹³ זה שתי פסוקים ולכן צריך לומר שהפסוקים הובא על המשנה הנ"ל ולשאול להרב איך לסגן את זה

שחוקר עתידות, אלא זה קיום של מת. התם הוא שלם, והמת הוא במציאות של אי קיום. מי שמהפך כאן את הקערה על פיה הוא הופך מציאותו לאנטי קיום. טוב שייך לתמימים והם נוחלים את זה, כי באמת א"א לארגן את זה, אלא זוכים רק על ידי נחלה. רק אלה שעצם קיומם הוא במקום הזה נוחלים טוב. ענינו של תם הוא ללכת אחרי, כלומר, לדעת שאנחנו לא קובעים, וזה מה שכתוב בגמרא (חולין דף ה' ע"ב) אדם ובהמה תושיע ה' ואמר רב יהודה אמר רב אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה, הם אינם התם שכתוב בהגדה של פסח, אלא הם חכמים מחוכמים שכל חכמתם מביאה אותם רק לסמוך על ה' ית', ואנחנו מצווים להיות תם כזה.

כיצד יתכן שבר דעת יכול לבא למשה רבינו לטעון שמכיון שעבר זמן הפסח איך נעשה פסח, והלא היינו טמאי מת? אלא שבאמת אם הם היו טוענים בדעת, אזי יש תשובה לזה, אבל החכמים האלה לא שאלו בדעת אלא בתמימות. פרשת פסח שני ירדה לעולם רק בגלל הטענה הזאת, ובגלל טענה זאת משה רבינו עשה קבלת התורה חדשה. אבל באמת, מצד עצם הענין, מכח פסח ראשון, אין שום מקום לפסח שני. כשמשה אמר (במדבר ט ח) ויאמר אלהים משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, היינו שאתם טוענים טענה, וזה יכול לפתוח פתח לדבר שאני לא יודע. התביעה היא תביעה של תם, כמש"כ בהגדה, חכם היה שואל אחרת, מה החוקים והמשפטים וכו'. הם שאלו איך אפשר שלא להקריב קרבן פסח, במערכת שלנו זה בלתי אפשרי, שהרי קיומנו תלוי ברצונו ית'.

¹¹⁴המדה החמישית נקראת הוד, והמדה הזאת אומרת להודות, לא לתפוס עצמו כצד בפני עצמו אלא להודות, ומי שחוקר עתידות הוא הפך זה. המידה הזאת נותנת לתמימים להיות תמימים, ומכחה נוחלים טוב. כאן הוא הסוד של היש אמיתי, והיש שייך לתמימים.¹¹⁵ כשהמדה הזאת מגיעה לשיא שלה, נגמרים הל"ב ימים ראשונים של העומר, מכאן מתחיל טוב. מה שאדם זוכה בימי העמר בעניני הרוח, אפשר לזכות רק בימים האלו ואם הוא מפסיד את הימים האלה, אין מה שיעזור לו עד הספירה הבאה. זוכים בימים האלה לכבוד, שהוא דעת, ולטוב, שהוא (חולין דף ה' ע"ב) ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה. כתוב בסוף תפילת טל, כלל ישראל נקראו איומה כנגדלות (תואר שמטיל אימה), כך היו בימי העומר. לא היה אף פעם שאנשים היו כל כך ערומים בדעת ומשיאים עצמם כבהמה כל כך. כתוב בר"ה (דף יח ע"א) שפסח שני נקרא פסח קטן, וזה בגלל מש"כ בגמרא קידושין שעבד גדול אינו נקנה במשיכה של קורא אליה והיא בא, מפני שהוא הולך לדעת עצמו, אבל קטן הולך לדעת מי שקרא לו. פסח קטן הגיע מכח אנשים תמימים.

כבוד, שהוא קביעות ערך, וטוב, שהוא תפיסת עצם המציאות, הם אבות ההנהגה של האדם. קרבן העומר הוא מאכל בהמה, ואם יש ספירת העומר, היינו אנחנו ממשיכים את העומר הלאה. פחות משני שלישי של העומר הוא בבחינת כבוד, וזה בגלל שאם היה קצת יותר, היה יותר משני שלישי. כך היחס בין גבוה יותר לתחתונה שנתבטל לו, באחד לשלש. כשמערכת הטוב מתבטלת לכבוד, לדעת, ממילא נמצאים במערכת אחרת. אין דבר שנתעוות בזמננו יותר מהכבוד, בזמנינו הדבר הבזוי ביותר נחשב לכבוד. המהר"ל שואל למה הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו, והוא מתרץ בגלל שאין דבר מזולזל יותר מלרדוף אחרי הכבוד. בזמננו מי שרודף אחרי הכבוד, משיג את זה, וכמה שהוא בורח אחריו הוא משיגו. ומערכת הטוב שלנו גם כן מעוותת עד כדי כך שהיא הפוכה ממה שהיא היתה צריכה להיות.

ספירה ז' פרשת אמור - כ"ד לעומר - נ"ז

כתוב בטור בשם רב האי גאון: מצאתי כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה בין שקיעה עד הבוקר בספירת העומר, ושלא להסתפר, ולא לנשא, בגלל האבילות על תלמידי ר"ע, שהם מתו קרוב לשקיעת החמה, ונקברו אחרי שקיעת החמה עכ"ל. ויש לעיין באופן כללי, מדוע גזרו על כל הציבור להתאבל על מות תלמידי ר"ע, ולא מצינו הסבר ברור לזה בחז"ל. ומדברי הטור

¹¹⁴ יש מידה בנפש שבה נגמרים הל"ב ימים ראשונים של העומר, הלילה, הוא התחלה של המדה הזאת.
¹¹⁵

נראה שהאיסור מלאכה תלוי בזמן הלוי, וזה קשה להבין, שאיך שייך לאסור מלאכה בזמן הלוי, כשהלויות היו מזמן? גם האיסור להסתפר וכל דיני האבילות טעון ביאור, דלא מצינא עוד פעם שכל כלל ישראל מתאבלים על ציבור מסוים? והרי במשך הגלות נחרבו ומתו עוד עיירות שלמות כידוע, ולא גזרו מחמת כן אבילות לדורות.

בגמרא איתא (יבמות סב ע"ב) שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה, תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת, ע"כ. כבר נתבאר¹¹⁶, כי הזמן של הספירה הוא זמן מיוחד לכבודה של תורה, ולכן מי שאינו מכבד את התורה כראוי, הזמן הזה עומד כנגדו. ר' זרחיה הלוי כותב בהתחלת ספר המאור שהנפש נקראת כבוד, בגלל שה' האציל נפשנו מכסא כבודו. הביטוי החיצוני של רחישת כבוד הוא תשוקה להתקרב למכובד, אך גם רצון להתרחק, כמו שמבארים המשנה באבות (ב י) והוי מתחמם כנגד ארון של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שצריכים להתקרב כדי להתחמם מאורם, אך לא להתקרב כל כך כדי שלא להכוות. התפיסה האמיתית של כבוד צריכה לכלול את ההכרה שמה שרואים אצל המכובד הוא בגדר טיפה מהים שיש בו, שאם רואים את כל מעלותיו, זהו דבר שסותר את הכבוד. לכן כל מקום שיש חיוב כבוד יש גם חיוב מורא כמו שרואים שיש חיוב מורא וכבוד כלפי הורים, תלמידי חכמים, ומלך. כתוב בשו"ע (יו"ד ס' ר"מ) איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלביש ומכסה מכניס ומוציא - חיובים אלו הם תוצאות התשוקה של אהבה. איזו מורא לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו או מקום המיוחד לו להתפלל ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו ולא סותר את דבריו - סייגים אלו הם מגדר התשוקה של ריחוק. צירוף כבוד ומורא יחדיו - זו היא הצורה השלימה של כבוד.

כתוב באבות (ו ב) אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. הבת קול לא מדברת על האי-לימוד אלא העלבון, ובהכרח אם כן שהבת קול הזאת היא לא מהדברות המחייבות, אלא היא בת של הקולות וברקים שהיו במתן תורה, כמש"כ (שמות יט טז) ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה. החרדה אז לא היתה בגלל שהם פחדו שיקרה להם משהו, אלא היתה זו חרדה של רוממות. הקול של הדברות קיים עכשיו כמו שהיה בשעתו כמש"כ (דברים ה יט) קול גדול ולא יסף, וכתוב בתרגום ולא פסק, לכן אין מזה בת קול, אבל התביעה היא על כבודה של תורה, על העדר הפחד והחרדה, כמו שהיה במעמד הר סיני. מהקול שגרם שיחרד כל העם אשר במחנה יוצאת בת קול ותובעת את עלבונה. עלבונה הוא כאמור ביטול כבודה, ולא ביטול מצותיה. כתוב בגמרא (ברכות דף כב ע"א) שצריכים ללמוד תורה כנתינתה - מה להלץ באימה ובראה וברתת ובזיע אף כאן באימה ובראה וברתת ובזיע. פירוש הדבר הוא, שצריכים שיהא עכשיו אותו כבוד לתורה כמו שהיה אז. כנראה שזה ביאור דברי המהר"ל שעצם ענינה של הספירה הוא כבודה של תורה.

בראשונים מבואר שכל הספירה היא ענין של תשוקה להגיע לזמן נכסף, לכן סופרים את הימים להגיע אל התורה שהיא (איוב יא ט) ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים - וכתוב שמדה היא בגימטריא מ"ט וים הוא בגימטריא נ'. על ידי לימוד התורה ניתן להשיג המ"ט שערים שהם ביכולת השגתנו. מ"ט והלאה אין אנו יכולים להשיג מכח עצמנו, ואנו צריכים ויכולים רק להכין את עצמנו לקבל, משום ששער זה אפשר לקבל רק מלמעלה, וזה מה שכתוב במס"י פרק כ"ו על קדושה שתחלתה עבודה וסופה גמול, תחלתה השתדלות וסופה מתנה. הספירה היא מעשה של כבוד התורה, שאנחנו הולכים עם כל הגעגועים לאותו יום, שהוא מעבר לנו, ואז אנחנו מתבטלים אליו.

הנפש נקראת כבוד, כמש"כ (תהילים ל יג) למען יזמרך כבוד. הפירוש של המילה נפש היא רצון, שאיפה-אל, כמש"כ (בראשית כג ח) אם יש את נפשכם. נפש גם שייכת לענין של ריבוי, וגדילה כמש"כ בתרגום על הפסוק (בראשית א כב) פרו ורבו - פושו וסגו. כתוב בשם האר"י ובשם הגר"א שנפש הוא ר"ת נר פתיל שמן. ביאור הענין כך הוא: הנפש היא שהופכת את המערכת היותר תחתונה, שבה אנחנו חיים, לנר (הכלי) שמן ופתילה המאפשרים להדליק

¹¹⁶ במאמר הקודם

אור. האור תמיד מושך אחריו את השמן, וזה מתאפשר על ידי הנר. כמו כן, הנפש היא החלק התחתון ביותר במערכת הרוחנית שמתקשרת עם הגוף, לכן היא תחילת העליונים. אם האדם הולך בדרך הישרה, אזי על ידי הנפש הדברים מתחילים לעלות למעלה, כמו האור המושך השמן מלמטה למעלה, אך אם האדם מקלקל מעשיו אזי הוא סוחב את המערכת הרוחנית אחרי הנפש והוא מוריד אותה מלמעלה. בלש"ק הכנת הנר שיהא ראוי להדלקה נקראת הטבה - וכתוב בגר"א במשלי על הפסוק (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, שנפש בא"ת ב"ש היא טוב, לכן כשהנפש היא טוב, היינו שעשו הטבה, אזי היא ראויה להדלקה. על ההדלקה נאמר בפסוק (יחזקאל מג ב) והארץ האירה מכבודו. נמצא כי הענין של הנפש הוא לעשות הטבת נר, להכין את הנר שיהיה ראוי להדלקה - שהאור יחול עליו. הטוב נקרא אור, כמש"כ (פסחים דף ב ע"א) אמר רב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, משום שהפעם הראשונה שכתוב בתורה טוב זה ביחס לאור (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב. לכן הכנה לנר נקראת אור, שזה מביא אותו למה שנקרא טוב. העולה מכל הדברים, שאותה נפש היא גם הרצון וגם הריבוי וגם החיבור למה שמעבר, ומטרתה ותפקידה לחבר את הנר פתיל ושמן, שיתבטלו כלפי הלהבה של האור.

כתוב בגמרא (מנחות דף כט ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, אמר לפניו רבש"ע הראהו לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו (היינו, שר"ע הביין במה שמשה הוריד מסיני יותר ממה שמשה הביין) כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו, חזר ובא לפני הקב"ה אמר לפניו רבוננו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני עכ"ל. השאלה, מי יתן את התורה לא יכולה להתברר בכח הדיבור, משום שהיא מעבר לתפיסת דיבור, ושייכת רק למחשבה. וכן הוא גם המסופר בהמשך הגמרא: אמר לפניו רבוננו של עולם הראיתי תורתו הראני שכרו, אמר לו חזור לאחורך חזר לאחוריו ראה ששוקלין בשרו במקולין (במקום אחר בחז"ל כתוב שמוכרים בשרו במקולין), אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכרה א"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני. גם נושא זה אי אפשר להבינו בדיבורים.

בתוך מערכת הדיבור ר"ע הוא באמת במקום משה רבינו, והוא הנותן התורה. ובמקביל לכך, הכ"ד אלף תלמידים של ר"ע, היו צריכים להיות בית מדרש שמביא להר סיני, ולקבלת התורה, ור"ע הוא רבם שמוריד דברי תורה משער החמישים. האותיות הן מה שהתורה מדברת, והתגים הם מה שהתורה שותקת. התגים מכוונים אל בחינת ה'שתוק' שכתובה בתורה. בית המדרש של ר"ע היה צריך להיות כאמור כמו הר סיני, עם הגילוי המלא של כבוד התורה - שם כל השנה היתה צריכה להראות כמו בימי הספירה. בבית מדרשו של ר"ע היתה צריכה להיות בוערת אש של תורה - פשוט כמו הר סיני. אצל ר"ע עובדה זו היתה בולטת, שהתורה הגיעה למקומות שהם מעבר למדה. מיתתם של כל תלמידי ר"ע חלה על כל הדיבורים כולם, אבל אם מבינים משהו מתוך השתיקה, בזה עוברים אל מעבר למדה ותופסים משהו משם.

בגמרא נזכר שהיו לו לר"ע שנים עשר אלף זוגים תלמידים. הגמרא דקדק בלשונה ולא אמרה שהיו לו כ"ד אלף תלמידים, אלא שתים עשר אלף חברות, היינו שזה צורה של בית מדרש שלם. על דרך מה שאיתא בחז"ל שאם כלל ישראל היו ששים ריבוא חסר אחד, התורה לא היתה ניתנת, שהיא ניתנת רק לציבור שלם, לקומה שלימה. כל אחד צריך לדעת שהתורה שהוא לומד לא היתה יכולה להתקבל אצלנו בלי שחבירו היה על ידו - בלי כל הבית מדרש. בעת שלומדים אפשר שלא להתיחס אל זה שאני לא לומד עמו עכשיו, אבל לא כן קבלת תורה, היא ניתנת רק בציבור שלם. אם אנחנו עסוקים בדרך לקבלת תורה, אזי כל אחד ואחד מוכרח לקבלת התורה של הזולת. כך היה צריך להראות הבית מדרש של ר"ע, ואם אכן הוא היה כך, כלל ישראל היו חוזרים ומקבלים תורה, וכמובן היו נראים אחרת. וכשמתו תלמידי ר"ע, משום שלא נהגו כבוד זה בזה, היה בזה קיום מאמר הקב"ה בהר סיני (גמרא שבת דף פח ע"א) ואם לאו שם תהא קבורתכם. אם מקבלים התורה כתקונה, מוטב, ואם לאו, היא הופכת לחרב.

מאז שמתו תלמידי ר"ע עבר מהעולם ענין הספירה, והוא לא קיים יותר. הספירה היא להגיע לים דרך כל המדה. אחרי החרבנות, האפשרות היחידה שנשארה להגיע לדרגת הר סיני

היא אותו אדם שיהיה בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו. וכתוב באר"י שר"ע בתורה שבעל פה הוא מקביל למשה רבינו בתורה שבכתב. ואנו מוצאים שגדולי התנאים מחברי עיקר תורה שבעל פה היו תלמידי ר"ע, כדאיתא בגמרא (סנהדרין דף פו ע"א): אמר רבי יוחנן סתם מתניתין רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי רבי שמעון וכולהו אליבא דרבי עקיבא, ומפרש רש"י, ממה שלמדו מר"ע אמרום. כתוב במועד קטן (דף טו ע"א) אבל אסור בעשיית מלאכה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, מה חג אסור במלאכה אף אבל אסור במלאכה. היינו שהחג עצמו הפך להיות אבל, וכל דיני החג התהפכו להיות עצב. רבינו בחיי אומר שכל מ"ט ימי הספירה ענינם בעצם כמו חול המועד בין פסח לשבועות. ימי חול המועד של הספירה הפכו להיות אבל. ולמה שנתבאר ביאור הענין הוא, שהאבל הוא לא רק על תלמידי ר"ע שמתו אלא על הספירה עצמה, על הימים האלה שהיו צריכים להיות אלה שעל ידיהם אנחנו נגיע למקום הנכסף, ולבסוף נחרבו, ונתהפכו להיות אבל. זהו עומק ענין האבילות שעל הספירה. וזה ביאור במה שכתוב בטור, שהלילה הוא זמן הספירה, ואז היו הלילות של תלמידי ר"ע, והיינו שאז נחרבה הספירה.¹¹⁷

ספירה ח' פרשת אמור - כ"ו בעומר - נ"ח

כתוב בגמרא (יבמות דף סב ע"ב) אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת ע"כ. מיתת תלמידי ר"ע היא הסיבה שימי הספירה נקבעו כימי אבלות לכלל ישראל. ובאמת הדבר תמוה מאד, שהרי דבר זה אירע מיד אחרי חרבן בית המקדש, והתורה הלא אבדה כבר לכלל ישראל בחרבן בית המקדש עצמו, ומגמרא זו נראה שיש מיוחדות לחרבן של בית המדרש של רבי עקיבא, והחורבן הזה הוא כל כך גדול עד שימי הספירה שמצד עצמם הם היו צריכים להיות ימי שמחה, שכן הם מקשרים בין פסח לשבועות, הפכו לאבל מחמת מיתת תלמידי ר"ע. ויש להתעמק בהבנת חומרת הענין.

ולהבנת מעלת ימים אלו יש לציין לדברי הגר"א בהלכות אבילות שהטעם שהזמן של ערב פסח אחרי חצות מבטל את האבלות אינו רק בגלל שאז זה ערב יום טוב, אלא זהו מצד עצם הזמן שהוא כתוב בפרשה של המועדים, (ויקרא כג ד-ו) אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לה' ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות לה' שבעת ימים מצות תאכלו. ואם כן, ימי הספירה הם גם כתובים בפרשה (שם טו), וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה, גם להם היה צריך להיות דיני מועד, אלא שקרה דבר שהפך את הימים האלה לימי צרה, ויש להבין זאת. וגם צריכים לדעת במה חרבן זה שונה מכל החורבנות שאירעו לכלל ישראל, שהרי גם חורבן זה אין הוא חלק מחרבן הבית.

איתא בגמרא (סנהדרין דף צז ע"א) שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר ונשגב

ה' לבדו ביום ההוא וכו' תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני

אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ע"כ. השני אלפים של ימות המשיח התחילו באלף

החמישי, וזה היה זמן קצר אחרי חרבן הבית, והגר"א כותב שבזמן של השני אלפים של ימות

¹¹⁷ ובאשל אברהם כתב שכל מלאכה שמותרת בחול המועד מותרת גם בימי הספירה בלילה. הימים האלה הם ימי דין, בהם נקבע כמה אדם יקבל בעניני רוח, שהם מקור חייו, ואין שום אפשרות להשיג זאת בצורה אחרת בשנה זו, אלא בספירה הבא.

המשיח, העולם חזר לתהו, כמו שכתוב (איכה ב ט) מלכה ושריה בגוים אין תורה. היינו שאחרי חרבן בית שני, חזרנו למצב שהוא כמעט תהו, ומאז ואילך התורה לא נמצאת בעולם כמו שהיה מקודם, והמציאות נקראת תהו כלפי מה שהיה לפני כן.

כתוב (בראשית א ב-ג) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח א-להים מרחפת על פני המים ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור, וכתוב בחז"ל שחמשת הפעמים שכתוב 'אור' בפרשה הראשונה מקבילים לחמשה חומשי תורה, היינו שהתורה מוציאה מהמציאות של תהו. כתוב ברמב"ן ש'תהו' הוא חומר חסר צורה, והוא דבר שתוהה ומשתומם, שאי אפשר לומר עליו דבר ברור, ואם כן עומק דברי הגר"א שגילה שהעולם חזר אחרי חרבן הבית לתהו, הוא שהעולם חזר להיות חסר צורה. בזמן השני אלפים של תורה היה גלוי לנו למה העולם נמצא, ולאן הכל מוביל, וזהו הבנת צורת העולם. ומשום כך מכונים בתי המקדשות אורו של עולם, שכן בעת קיומם התקיים מאמר הכתוב ויאמר אלקים יהי אור. בגמרא ב"ב (דף ד ע"א) מסופר שהורדוס הרג את כל החכמים, ולאחר מכן הוא חיפש דרך לתקן את אשר קלקל, ואמרו לו חכמים, הוא כבה אורו של עולם דכתיב כי נר מצוה ותורה אור - ילך ויעסוק באורו של עולם דכתיב ונהרו אליו כל הגוים. העולם מואר על ידי בית המקדש, שהוא מראה לאן ללכת ולאן לא ללכת.

הטעם שהחזיר אותנו הבורא למצב של תהו, הוא משום שכמו חומר שקיבל צורה מסוימת, ורוצים להחיל עליו צורה חדשה, צריכים להחזיר אותו להיות חומר לבד בלא צורה, ואז אפשר להחיל עליו צורה חדשה. בדומה לכך גם כלל ישראל המצפים לקבל צורה חדשה לגמרי בימות המשיח [אפילו למ"ד (ברכות לד ע"ב) שאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד, זה הרי כולל גם את המלכות של היצר הרע], יש עליהם לחזור מקודם לתהו, וזה פשר הדבר שכתוב שלפני ביאת משיח ירד העולם לתהום שלא היה עד אז.

הפירוש במה שאומרת הגמרא שיש שני אלפים של ימות המשיח היא, שזהו זמן שהמשיח יכול לבא, אבל בעוונותינו הוא עוד לא הגיע. והביאור במה שכתוב בקש הקדוש ברוך הוא לעשות יחזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג ובשביל שלא אמר שירה נסתם, איתא באר"י שהיינו רק לעשותו משיח בן יוסף, ולא משיח בן דוד, משום שהוא יכול להגיע רק בימות המשיח, אבל אם יחזקיהו היה משיח בן יוסף, אזי ביום הראשון של האלף החמישי, היה המשיח מגיע.

האר"י כותב שר"ע היה בבחינת ה'משה רבינו' של תורה שבעל פה. ומיד אחרי החרבן הוא בנה בית מדרש שהכיל כ"ד אלף תלמידים, שהיו צריכים להיות אלה שעל ידם לא תבטל אותה אורה של תורה בימות המשיח, והם היו צריכים להשלים את שנחסר על ידי החרבן. כך גם משמע מהגמרא, האומרת שהיה העולם שמם, והפירוש של שמם הוא תהו. אם הכ"ד אלף תלמידי ר"ע היו זוכים, אז העולם לא היה שמם, ולא היה חוזר לתהו, ומיד בתחילת אלף החמישי שהתחיל אחרי הסתלקות ר"ע, היה המשיח מגיע. כתוב (ירושלמי תענית ד ה) תני ר' שמעון בן יוחי עקיבה ר' היה דורש דרך כוכב מיעקב דרך כוזבא מיעקב. ר' עקיבה כד הוה חמי בר כוזבא הוה אמר דין הוא מלכא משיחא א"ל ר' יוחנן בן תורתא עקיבה יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא יבא. פירוש המשפט שאמר ר"י לר"ע יעלו עשבים בלחייך, הוא, שר' עקיבא היה צריך למות בתחילה, ואחר כך המשיח יכול לבא.

הכ"ד אלף תלמידי ר"ע היו צריכים לתקן את אשר קלקלו כ"ד אלף האנשים שנפלו בשיטים בפרשת בלק, שבזה נעוצה נקודת החטא של כלל ישראל, שמכח אותם כ"ד אלף הפכו כל ברכות בלעם לקללה, כדאיתא (סנהדרין דף קה ע"ב) כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר ויהפוך ה' א-להיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' א-להיך, קללה ולא קללות. מאז חטא זה, חזרו כל הנבואות של בלעם להיות קללה. מה שנשאר לנו הוא רק מה טבו אהליך יעקב. טעם האבלות שלנו בימים האלה הוא, שאנחנו יורדים יותר ויותר כל יום ויום, עד כדי כך שכתוב (סוטה דף מט ע"א) בכל יום ויום מרובה קללתו משל חברו.
ויש לנו להבין עומק החטא שלא נהגו כבוד זה בזה, ומה היה התיקון אם כן היו נוהגים כבוד זה בזה? וכי עד תלמידי ר"ע כולם היו נוהגים כבוד זה בזה ורק הם נכשלו? אם כתוב שעל ידיהם המשיח היה צריך להגיע יתכן שלא נהגו כבוד זה בזה? ומדוע בגין חטא זה הגיע להם עונש כה כבד. אכן ביאור הענין הוא, שכשהעולם היה נמצא בשני אלפים תורה, אזי התורה היתה גלויה בעולם, והשיגו אותה אפילו בלי נבואה, אבל מה שהתחיל אחרי החרבן בשנות התהו הוא - הוזהות המלאה של הלומד עם התורה, ההשגה שהתורה נמצא בלומד, ולא בעולם. וזהו מה שאומרת הגמרא (מכות דף כב ע"ב) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים ואתו רבנן בצרו חדא, וכתוב במהר"ל (תפארת ישראל פרק סט) שלומדי תורה הם עצם התורה יותר מהספר תורה עצמו. וזהו עומק החטא שלא נהגו כבוד זה בזה היינו שלא הבינו הנקודה הזאת, שמעתה צריכים להוסיף כבוד זה לזה, שכל אחד כלפי חברו הוא יותר מספר תורה. כתוב בגמרא (קידושין דף סו ע"א) ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך, ינאי המלך לבם של פרושים עליך, ומה אעשה, הקם להם בציץ שבין עיניך, הקים להם בציץ שבין עיניו, היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן וכו' ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך ינאי המלך הדיוט שבישראל כך הוא דינו ואתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך, ומה אעשה, אם אתה שומע לעצתי רומסם, ותורה מה תהא עליה? הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד, אמר רב נחמן בר יצחק מיד נזרקה בו אפיקורסות דהוה ליה למימר תינת תורה שבכתב תורה שבעל פה מאי. ומבואר יסוד דברינו שהתורה שבעל פה לא נמצאת בעולם כמו התורה שבכתב, אלא היא נמצאת בלבם של חכמים. כל מי שחושב שאפשר להשיג תורה שבעל פה בלי חכמים, הרי הגמרא אומרת עליו שהוא מין. תיקון חטאם הוא בהנהגת כבוד זה בזה, וכמו שנרמז הדבר בלשון הגמרא הנ"ל, אמרו שנים

עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, ולא נאמר שהיו לו כ"ד אלף אלא שנים עשר אלף זוגים. אם הקלוקול הוא בזה, צריך להיות שזהו גם הוא מקום ונקודת התיקון, וזה יחזיר את ה'יהי אור' לעולם.

כשהגמרא רוצה לומר על אמורא שאמר דברתו לדעתו בלבד היא משתמשת בלשון אליבא דידיה, הטעם שנאמר אליבא ולא אדעתא הוא, שמלב תוצאות חיים, התורה היא לא רק מחשבות אלא היא חיים של כל אחד ואחד, ואם לומדים כך, אי אפשר שלא ינהגו כבוד זה בזה. כל אחד חייב לומר על עצמו, שאם אני לא לומד, מה תהא על התורה, שאין אף אחד אחר שיכול לקיים ולהשיג החלק שלי בתורה.¹¹⁸

תלמידי ר"ע מתו מפסח ועד עצרת בגלל שאז הוא זמן המעבר בין 'תהו', ל'ויאמר אלקים יהי אור', ועל כן אז צריכים לתקן החסרון הזה. תפיסת מציאות בלי תפיסת מהות זהו תהו, וזה הענין של ימי הספירה, וזה ענין האבלות בספירה. כתוב בפסוק (שמות לד כב) וחג שבעת תעשה לך, ויש לדרוש כמו שדורשים (דברים טז יג) חג הסכת תעשה לך, שתעשה ולא מן העשוי, כך שבועות תעשה ולא מן העשוי. אם זה מן העשוי, זה איננו שבועות, והכיצד עושים את חג השבועות - על ידי הספירה.

ספירה ט' פרשת בהר - ל"א לעומר - נ"ז

חודש אייר נקרא על שם האור, כמו שכתוב בגמרא ר"ה (דף יא ע"א) על הפסוק (מלכים א' ו א) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו (הוא חודש אייר) בירח שנולדו בו זיוטני עולם (האבות נקראים האור של העולם). וכתוב על זה ברש"י ד"ה שנולדו בו זיוטני עולם: כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן, אי נמי זימנין דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה. כלומר, בחדש הזה היו האבות בעולם מתחילת החודש. כנראה שהשם אייר עצמו שעלה מבבל בא משורש של אור (כמו שצד הופך לצייד, ודין המכוון של השמות אייר וזיו שהם ממשיכים את האור כמו שדיין ממשיך דין וצייד ממשיך צידה.

המהר"ל כותב (נתיבות עולם - נתיב התורה פרק יג) שאייר נכתב בשני יודים, ולכן הוא בגימטריא ארך, וזה עצם ענינו. אמנם בשו"ע לא מצאנו שאייר צריך להיות כתוב בשני יודים, אך רמז לכך יש בדברי הב"ש שכותב שאייר הוא ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל. אורך הוא מושג המוביל מנקודת מוצא לנקודת יעד - גם בחלל וגם בזמן. כתוב בספר יצירה שהחדשים מקבילים לאותיות פשוטות (הזחטילנסעצ"ק). האות ה"א מקבילה לניסן, ווא"ו מקבילה לאייר. הענין של

¹¹⁸ כתוב בגר"א בפירוש על משלי התורה נמצאת בלב הלומדים ואין בארץ הימנה.

האות וא"ו הוא להמשיך הדיבור, לכן תוכן החודש אייר שייך לאות וא"ו - ששניהם ענינם לחבר דבר לדבר. אייר הוא החודש שכל ימיו הם ימים של ספירה, וזה חודש שלם שכל תוכנו לקשר בין ניסן לסיון - בין ממחרת השבת ליום החמישים. הוא צריך להמשיך את מה שהותחל בחודש ניסן ולהגיע ליום החמישים שבחודש סיון.

כתוב (בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור, וכתוב על זה במדרש (בראשית רבה ב ג) זה אברהם¹¹⁹ וכנראה שהוא כולל כל האבות). יהי אור - היינו שהאור יצא ממקורו, ויהי אור - היינו שהאור הגיע אל היעד - למקום שהיה צריך להגיע. המאמר יהי אור, היה התחלת המציאות הנתפסת, הוא המאמר הראשון שנאמר כמאמר, ובו יש לנו תפיסה, אך אין לנו שום תפיסה בבראשית. המציאות של האבות היא נקודת ההתחלה של כלל ישראל ומכחה יש מציאות של בית ישראל. אבות מקבילים למאמר 'יהי אור', והבית שיצא מהם מקביל ל'ויהי אור'. ידוע ומפורסם הדבר שבית ישראל נקרא רחל, שהיא היתה עקרת הבית ואם הבנים, וכדאיתא במדרש (במדבר רבה יד ז) רחל שהיתה עקרת הבית היא היתה עיקר ביתו של יעקב שנא' (בראשית מו) בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין, ובמדרש פסיקתא דרב כהנא (כ א) איתא מושיבי עקרת הבית זו רחל. רואים שבית ישראל הוא ברחל, והאבות היו נקודת המוצא שסופה הוא הבנין של בית ישראל. וכנראה שזוהי כוונת הב"ש, אברהם יצחק ויעקב הם האורך שמוכיל מ'יהי אור' ל'ויהי אור', ואמנם ויהי אור הוא בגימטריא רחל. תחילת ההתגלות היתה בליל יציאת מצרים שהלילה היה כיום, וצריכים להמשיך את האור הזה ל'ויהי אור', וזה נעשה על ידי חודש אייר, ורק על ידו האור ממשיך הלאה.

המהר"ל (הנ"ל) כותב שימי הספירה נחלקים לשני חלקים, החלק הראשון הוא ל"ב ימים הראשונים, והחלק השני הוא י"ז ימים האחרונים. ל"ב הימים הראשונים הם כנגד (ובגימטריא) כבוד, שבהם מתו תלמידי ר"ע בגלל שלא נהגו כבוד זה בזה, ובל"ג פסקו מלמות. באבות (ב ט) איתא שאמר ריב"ז לחמשת תלמידיו, צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר, עין טובה. רבי יהושע אומר, חבר טוב. רבי יוסי אומר, שכן טוב. רבי שמעון אומר, הרואה את הנוול. רבי אלעזר אומר, לב טוב. אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם. הדרך ישרה שידבק בה האדם צריכה להיות הדרך שמוכילה לתכלית הנרצית - והיא לב טוב, בגימטריא מ"ט, ואמנם אנחנו סופרים מ"ט יום כדי להגיע לתכלית זו להיות בעל לב טוב. שתי הספירות (של ל"ב וי"ז) הם לב וטוב.¹²⁰ וכמה מפליא הדבר להתבונן, שמתחילת התורה יש ל"ב מילים עד שמוזכר לראשונה המילה טוב - המילה הל"ג בתורה היא טוב. הוי אומר, כי מתחילת התורה ועד ל"ב זה ענין של כבוד, ואחר כך מגיעים לטוב. דבר זה מראה לנו שגם התורה מתחילה בסדר כזה.

כתוב (חגיגה דף יב ע"א) אמר רבי אלעזר אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנאמר וימנע מרשעים אורם, ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב ואין טוב אלא צדיק שנאמר אמרו צדיק כי טוב. כלומר, אותו טוב שעליו אנו מדברים ושואפים להגיע בספירה, הוא אותו טוב שצריכים לטרוח להגיע אליו, והקב"ה גנזו לצדיקים לעתיד לבא. כתוב בב"ק (דף נד ע"ב) שאל רבי חנינא בן עגיל את רבי חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב וכו' הואיל וסופן להשתבר. היינו שדבר שסופו לשבר איננו טוב, שטוב הוא דבר קיים. ובמדרש איתא (תנחומא כי תשא פרק לא), לוחות ראשונות על שנתנו בפומבי (בפרהסיא) לפיכך שלטה בהם עין הרע ונשתברו, וכאן א"ל הקב"ה אין לך יפה מן הצניעות שנאמר (מיכה ו) ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת. רואים מכאן שאם רוצים להגיע לטוב באמת, שלא ישלוט בו שבירה, צריכים לגנוז את הטוב הזה. אם הדברות נשתברו בגלל שהיו בפרהסיא ק"ו בן בנו של ק"ו שכל דבר אחר יהא סופו כך, אם הוא לא יהא בצנעא.

לעלות בדרגה כדי להיות ראוי לקבל תורה, צריכים לעבור את כל המערכת החיצונית, שהיא מערכת הכבוד, ולהגיע למערכת פנימית יותר, עד שאי אפשר לעלות יותר, צריכים להעמיד את עצמנו במקום שמקבלים מלמעלה החלק שהוא יותר פנימי, שהוא טוב וגנוז. ריב"ז

¹¹⁹ לשאול להרב
¹²⁰ לשאול להרב

אמר רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם, היינו שהוא כולל כל הדרכים הישרים כולם. מה זה לב טוב? לב הוא ריכוז כל המערכת כולה בנקודה אחת, כמש"כ (משלי ד כג) מכל משמר נצר לבך כי ממנו תוצאות חיים - הלב הוא האבר שנושא ומרכז בתוכו את כל כחות החיים, ומשם יוצאים כל הדברים, אם כן לב טוב הוא לב שכולו מכוון אל הטוב, שמחזיק את כל הכחות כולם לכיוון של טוב. ענינו של לב הוא להיות מכוון אל נקודה מסוימת. תפילה היא עמידה לפני ה' (כמש"כ בגר"ח הלכות תפילה), זה סוד עבודה שבלב - לעמוד כולו מכוון אל מול ה' ית'.

הלב תופס עד גבול מסוים, אבל לב טוב הוא פנימי יותר, ותופס גם החלקים ששייכים למה שנגנו. לב טוב זהו 'עמידה לפני' אחרת. במשנה (ברכות דף כח ע"ב) נאמר שבתפילה יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים, והיינו בית קדשי הקדשים האמיתי, אמנם הבית קדשי הקדשים שנמצא בלב זהו לב טוב. בנקודה זו הספירה מתחלקת - חלק אחד מגיע עד גבול מסוים, והשני עובר למערכת פנימית יותר, ומכאן מתחילה תפיסה במערכת יותר פנימית. וזה כמו שאמרנו - שמבראשית ועד וירא אלקים את האור כי טוב, יש ל"ב אותיות, אותו טוב שבאור מתחיל להתנוצץ רק אחרי שיגענו עד השגת האור עצמו, כי האור עצמו חייב להיות גנוז, ומי שלא מכוון לזה אי אפשר לו לתפוס אותו.

כתוב (ירמיה לב כא) ותצא את עמך את ישראל מארץ מצרים באתות ובמופתים וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול, וכתוב בהגדה של פסח, ובמורא גדול זו גילוי שכינה. הספירה כולה מכוונת להמשיך את הגילוי הזה עד שנגיע, דרכו, לקבלת התורה - להתהפך מבהמה לאדם, כמו שכתוב (ויקרא כג טו, טז) וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה (שהוא משעורים שהם מאכל בהמה) שבע שבתות תמימת תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה' (שהיא מחיטים שהם מאכל אדם). ההתחלה של הספירה היא בהיותנו במצב ירוד שבו אין לנו שום תפיסה בהשפעה שמשפיעים עלינו מלמעלה, וההמשך של הספירה הוא כדי להגיע לתפיסה הגבוהה ושהיא תהיה איתנו כך תמיד.

עכשיו אנחנו נמצאים בשתי מערכות אור. ישנה מערכת אחת של אור שעליה כתוב (יחזקאל מג ב) והארץ האירה מכבודו. וזהו מה שאנחנו אומרים כל יום בתפילה, טוב יצר כבוד לשמו מאורות נתן סביבות עוזו. שורש כל האורות נמצא בגניזה, אבל הכבוד ומאורות¹²¹ נמצאים בגילוי, וכל מה שנתגלה במערכת זו נקרא כבוד. וישנה עוד מערכת של אור, והיא נקראת טוב, והוא אור פנימי יותר, ואפשר לומר עליו 'כי טוב' כי הוא לא בפרהסיא, והוא לא ישבר. עם שתי מערכות אלה צריכים להגיע לקבלת התורה. יש מערכת אחת ברורה יותר, חיצונית יותר, ויותר בת-תפיסה, וסופרים במערכת זו עד ל"ב ימים. ובהם מתו תלמידי ר"ע, ומה שקרה בהסתלקות תלמידי ר"ע שמערכת הכבוד נסתלקה מהעולם, וכך מאז כל המערכת החיצונית איננה שלנו, ומאז אנחנו מושפלים והולכים, הלאה והלאה, וזה מה שכתוב באותו גמרא (יבמות סב ע"ב) והיה העולם שמם - מאז ואילך העולם שמם. הדבר היחידי שנשאר לנו היא המערכת השניה, שהיא פנימית, ולא נמצאת על פני השטח, והיא אותה טוב שמשלים את הל"ב, כמו הטוב הראשון בתורה. החלק הטוב לא נלקח מאיתנו באופן ישיר, ומי שרוצה יכול לשייך את עצמו לדבר הזה ויכול לחיות באותו טוב - כל אחד כפי השגתו.

נאמר בגמרא (סנהדרין דף צז ע"א) אמר רב קטינא שית אלפי שני הווי עלמא וחד חרוב - הרמב"ן כותב בהתחלת בראשית שהם כנגד הששה ימים של בריאת העולם ושבת. והגמרא שם מחלקת השש אלפי שנים לשלשה - תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הווי עלמא שני אלפים תהו שני אלפים תורה שני אלפי ימות המשיח. השני אלפים של ימות המשיח, היינו השנים שבהם אפשר שהמשיח יבא. וכתוב בהמשך בגמרא - בעונותינו שרבו יצאו מהם (השני אלפים האלו) מה שיצאו. הגר"א כותב שתהו הוא חסרון של תפיסה, שני אלפים תורה זהו הזמן שהיה תורה בעולם, ושני אלפים של משיח שוב חזר העולם לתהו, שנתקיים בנו מקרא שכתוב (איכה ב ט) מלכה ושריה בגוים אין תורה - עד ביאת המשיח אנחנו בתהו. ר"ע היתה בהתחלה של אותם אלפים שנים של ימות המשיח, ובבית מדרש שלו היו כ"ד אלף תלמידים וזה היה מקום שהיה יכול להחזיר תורה, שלא יהיה תהו בעולם אלא תורה, ובעונותינו שמתו תלמידיו חזר לתהו, ואז

¹²¹ לשאול להרב

נהיה העולם שמם. ועל זה כתוב (דברים לב י) ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן. הפירוש של שמם הוא דבר חסר שם, חסר צורה. שממה היא מחיקת אפשרות של נתינת שם. אילולי לא מתו תלמידי ר"ע העולם לא היה שמם, והיה מתוקן מזמן, וזהו עומק ההפסד שהפסדנו מכך שמתו תלמידי ר"ע. עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע (וכתוב בתוס' יומא מ. ד"ה וכיון, שזה היה¹²² נחמיה) והם הם העמידו תורה אותה שעה. כתוב בתלמידי הגר"א שהמילה ישימן הוא ר"ת יהודה שמעון יוסי מאיר נחמיה חמשת תלמידי ר"ע.

אותם חמשת התלמידים שנשארו, לא יכלו לתקן את מערכת הכבוד, אבל הם תקנו את מערכת הטוב, לכן יש לנו אבלות רק על הל"ב ימים ראשונים של הספירה שהפסדנו. וזהו הענין שחוגגים ביום ל"ג, שבו הובטח לנו מה שנקרא טוב. יש כאן הוראה למעשה, שכל מי שמתעסק במערכת הכבוד, ובה שם את הדגש, מובטח לו שזה עתיד להשתבר - שם נמצא החרבן. התיקון, שבמקום הזה אנחנו כן נוכל להישאר, הוא רק במערכת טוב, שבה מתעסקים רק בפנים, ששם לא שלט החרבן, ושם גם בימי הספירה אפשר לשמחה. האור זרוע כותב בתחילת ספרו שהוא קרא לספרו "אור זרוע" בגלל חלום שחלם בנוגע לספק איך לכתוב את השם עקיבא, והראו לו מין השמים הפסוק (תהילים צז יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה - סופי תיבות ר' עקיבה. ומזה הוא למד שכותבים עקיבה בה"א (אבל אנחנו לא נוהגים כך). ומאז ואילך כל לימודו היה קשור באיזושהו אופן לגילוי הזה. איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם? ההכרע של המשנה לבחור בדרך של לב טוב. ה'אור זרוע לצדיק' הוא שמחה לה'ישרי לב', אלו ההולכים בדרך ישרה שידבק בה האדם. כתוב באר"י שנשמת משה רבינו נחצבה בתורה שבכתב, ונשמת ר' עקיבא נחצבה בתורה שבעל פה. וכולהו אליבא דרבי עקיבא (סנהדרין פו ע"א). אם אנחנו נהיה ישרי לב, תהיה לנו שייכות לאור זרוע, לצדיק, ואז נזכה לישרי לב שמחה.

לגב בעומרפרשת בהר - ל"ג בעמר - נ"ח

איתא בגמרא (יבמות דף סב ע"ב) אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת ע"כ, וכתוב על זה במהר"ל (חידושי אגדות) וכולן מתו וכו' ומה שמתו מפסח ועד עצרת, אף שהזמן הוא יותר טוב מכל הזמנים עם כל זה מתו, וגם מתו באסכרה מיתה משונה, להודיע שחטאו ולא יאמרו בטבע מתו. ועוד יש לפרש כי הזמן הזה מפסח ועד עצרת מורה על כבוד התורה, ומדרגת התורה שהיא מתעלה עד שער החמישים (היינו שעצם הספירה הוא פעולה של כבוד התורה), ולפיכך הספירה ז' שבועות מדרגה אחר מדרגה, והם לא נתנו כבוד לתורה לנהוג כבוד זה בזה, ולפיכך מתו מפסח ועד עצרת דוקא, והיו מתים בל"ב ימים הראשונים מפני שלא היו נותנים כבוד זה לזה (ל"ב בגימטריא כבוד) ולכן דוקא בל"ג בעומר פסקו. אע"ג דאמר שמתו מפסח ועד עצרת. מ"מ הגזירה פסקה בל"ג בעומר שלא חלו יותר רק אותם שחלו מקודם ל"ג בעומר מתו לאחר ל"ג בעומר ע"כ.

כתוב בספר יצירה (א א) בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חקק י"ה יהו"ה צ- באות את עולמו בשלשה ספרים בספר וספור, וכתוב שהל"ב נתיבות חכמה הם הל"ב פעמים שכתוב אלקים במעשה בראשית. ידוע שיש נ' שערי בינה ול"ב נתיבות חכמה, וכתוב בזהר על הפסוק (שיר השירים ד טו) מעין גנים באר מים חיים ונזלים מן לבנון, שזה מן הל"ב נתיבות חכמה, ומן הנ' שערי בינה (שלבנון הוא ל"ב ונו"ן), וגם דורשים כך שמו של לבן הארמי. ננסה להבין שני גדרים אלה.

ההבדל בין חכמה לבינה מבואר ברש"י על הפסוק (שמות לא ג) ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה, בחכמה - מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד,

¹²² לשאול להרב על הנוסח

ובתבונה - מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד, היינו שמה שהאדם מקבל מאחרים לא הופך להיות מהלך פרטי שלו, והוא גם לא היה מגיע לזה לבד, ורק משום שקיבל מאחרים הוא יודע זאת. ומכיון שידיעה זו לא הפכה לעצם חייו, לכן הוא לא יכול להוציא מזה מסקנות. אבל אחרי שזה הופך להיות חלק מעצם חייו, אז נחשב זה כמו דבר שיצא מלבו של הלומד, וזהו גדר הבינה, ואז הוא מבין דבר מתוך דבר. חכמה נקראת תמיד יש מאין, שאין לו תפיסת 'מה' שבדבר אבל יש לו תפיסת 'יש' שבדבר. חכמה היא ידיעת מציאות ולא מהות. חכמה היא אותיות כח מה, 'מה' פירושו שמהות הדבר לא נודע לי. בהעדר ידיעת המהות אין מקום לשאלה אלא רק לתמיהה. חכם נמצא בתוך מציאות מסוימת הוא יודע המציאות ולא יודע איך פועלים בה, הוא לא יודע מהות הדבר. לנבון יש ידיעה גם במהות, ואזי הוא יכול להשיב מה זה. גדר ידיעת המציאות בלי ידיעה מהות היא, שאפשר לדעת פרשה שלימה של תורה עד פרטי פרטיה אבל עדיין אין הוא יכול להוציא דין חדש שהוא לא קיבל. כשיודעים מהות הדבר אפשר להלביש ולהתאים אותו בכל מקום שירצה. וזה מה שנקרא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, דהיינו לא לימוד מה שכתוב בשלחן ערוך, אלא לקחת השמועות ולהביא אותם עד לתפיסה כזאת שתאפשר לו להוציא את השמעתתא אליבא דהלכתא. והדגש הוא על תיבת 'אליבא' דהלכתא, על דרך שכתוב (משלי יד לג) בלב נבון תנוח חכמה.

מה מצב האדם בעודו במצב של חכמה, לפני בינה? בפסוקים אנו מוצאים קשר בין הענין של חכמה לכבוד, כדכתיב (משלי ג לה) כבוד חכמים ינחלו, וכן (קהלת י א) יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט. היחס של כבוד לידיעה הוא, שכל כמה שידיעת המהות נתפסת יותר, כך הכבוד פוחת והולך, וכל כמה שהיא גבוהה יותר ולא מובנת הכבוד גדול יותר. בזמן שמכבד רואה מציאות גבוה יותר, והיא רחוקה ממנו, הוא מכבד יותר, וכל כמה שהוא מבין את המציאות, הדבר הופך להיות כחלק מהמציאות של המכבד, ואז הכבוד פוחת והולך עד שהופך להיות מובן לגמרי, ואז הכבוד מתבטל לגמרי. כבוד אמיתי הוא - ביטול בין מכבד למכובד, וכתוב במשנה (אבות ד א) איזהו מכובד, המכבד את הבריות, היינו שכל כמה שאדם פחות מכובד הוא פחות מכבד. הכבוד האמיתי הוא, תפיסת ישות גבוהה יותר ממני. משום כך החכמה מחוברת לכבוד בכל מקום בתנ"ך, שחכמה היא מציאות מאין. המילה מציאות היא חידוש של הראשונים, ובלשון התורה המילה מציאות היא יש, והראשונים קראוה מציאות שהיא מה שיצא מהאין, כמו מציאה, שהיתה נעלמת ונתגלתה.

כאמור, כשאדם נמצא במצב של חכמה, אזי הוא נותן יחס של כבוד ואם בא לתפיסה של בינה, וחושב שבכח בינתו תפס את כל המהות כולה, אזי באמת נתבטל הכבוד. אמנם מי שמבין באמת, הוא יודע שהבין רק טיפה מן הים ממה שיש. הפירוש של ל"ב (שהוא בגימטריא כבוד) נתיבות חכמה הוא, שהחכמה שנתגלתה היא איננה מציאותי ואני לא יודע מהותה, ואז ההתגלות של המציאות הזו היא בל"ב נתיבות, שהיא מגיעה לכל המערכת של כבוד. אבל לאמיתו של דבר המושג של הכבוד האמיתי היא זר לנו, ואין אנו יודעים בכלל מה זה, ורק יודעים מה שכתוב במשנה (אבות ו יב) כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו, שנאמר, כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, ואומר ה' ימלך לעלם ועד, וכן מלא כל הארץ כבודו. עוד דבר יש בכבוד אמת, שכל כמה שמבינים ומתעמקים, הכבוד מתרבה ומתגדל, וכל כמה שהאדם מבין יותר, ויודע יותר להוציא דבר מתוך דבר, אזי עבורו גם ידיעת המציאות מוכפלת פי כמה וכמה, וגם הכבוד גדל בהתאם לכך. נפש האדם נקראת כבוד, כמו שכתוב (תהילים ל יג) למען יזמרך כבוד ולא ידם, ואם כתוב בנוסף לזה כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, אזי עולה מכך שה' ברא את כל הבריאה עבור נפש האדם. גם האור והגילוי נקרא כבוד, כמו שכתוב אצל גילוי שכינה (יחזקאל מג ב) והארץ האירה מכבודו. אנו לא מבינים שום קשר ביניהם, אבל לומדים אנו שכשוראים דבר מואר, וכשמתגלית לנו צורה מסוימת, אזי אם היינו כמו שצריך, היינו תופסים מזה כבוד שמים. כל ההסתכלות שלנו לא נתפסת בשום קשר למערכת הכבוד, וזהו בגלל שאנחנו רחוקים מנקודת המרכז. אנחנו צריכים לטרוח הרבה כדי לתפוס שיש מציאות אמת גבוהה יותר מאתנו, והיחס שלנו אליה היא יחס של כבוד. הל"ב נתיבות חכמה הם האופן איך שמציאות גבוהה זו יוצאת לפועל בכבוד. כיון שכבוד בגימטריא ל"ב, היינו שיש ל"ב פרטים וכל אחד הוא פן אחר של הכבוד.

כתוב ברמב"ן בהקדמתו לתורה שני' שערי הבינה מובנם כך, שיהיה בכריאת המחצב שער בינה אחד בכחו ותולדותיו, ובכריאת צמח האדמה שער בינה אחד ובכריאת האילנות שער אחד. ההבדל בין מהות השערים למהות הנתיבים מרומז בתואר שלהם עצמם, ששער הוא פתח לסוף הדרך, ונתיב הוא רק דרך הלאה. בנתיבות חכמה לא מגיעים לשום סוף, רק מגיעים לדבר שממשיך הלאה.

כתוב באר"י שעמר הוא בגימטריא י"ש ללמד שזהו הישות האמיתית, ונקודת המציאות בלבד. כלומר, בקרבן העמר, המורכב ממאכל בהמה (קרבן עמר הוא משעורים)¹²³ ליום (שהוא הכמות של מלא העומר), ה' נותן לנו את הראשית שהיא תחילת הי"ש, ומוציא ראשית העומר מהאין אל היש. כתוב בראשונים שהקשר בין שבת ליציאת מצרים, כמרומז בפסוק ממחרת השבת (ויקרא כג טו), שאותה דרך שהיתה עד אז שבתה, ומכאן ואילך נתגלה יש חדש. אנחנו צריכים לספור מיום זה, וטעם הדבר הוא שצריכים לקחת את היש הזה ולהגיע אתו עד נ' שערי בינה. להביא את המציאות שנתגלתה מיציאת מצרים אל התורה, ולעשות את יציאת מצרים לתורה. לכן כל כך הרבה מצות הם זכר ליציאת מצרים. ספירה היא מלשון בירור, כלומר, ספירת העומר היא בירור הדברים. אחד מהטעמים שאין ספיקא דיומא בספירת העומר לבני חו"ל, הוא, שמושג הספק סותר את מהות הענין של ספירה. ספירת העומר היא בירור מהותו של היש שנתגלה ממחרת השבת.

ימי הספירה מתחלקים לשנים, וכשהחלק הראשון שהוא שייך לל"ב נתיבות החכמה, נגמר, אזי יש מועד. הספירה גם פועלת אותו כבוד של תפיסת היש, וגם תפיסה של כל הנ' שערי בינה, שאנחנו סופרים גם נ' שערי בינה, וגם ל"ב נתיבות חכמה. המהר"ל מגלה שעצם הספירה היא כבוד, שהתורה עולה למציאות שהיא בלתי נתפסת אצלנו, שהיא שער החמישים.

הבית מדרש של ר"ע היה הבית מדרש הגדול מיד אחרי החרבן, וכתוב על הבית המקדש, שהוא כבודו של עולם, ואחרי החרבן שנחרב כבוד שמים, הבית המדרש של ר"ע היה צריך להעמיד על תלה את קיומה של תורה שהיה בבית המקדש, ובתוך הד' אמות של הלכה של אלה כ"ד אלף תלמידי ר"ע היה גם צריך להיות הכבוד של בית המקדש. בימים אלו שסופרים ענין הכבוד של התורה, היו החכמים האלה צריכים להוציא את הכבוד הזה, אך הם לא הוציאו, לכן הזמן תבע את מה שהוא צריך לתבוע. אם חכמים אלה היו מקיימים את הכבוד כדבעי, אזי המשיח היה מגיע הרבה יותר מהר. זה הסוד של ל"ג בעמר, שיש סיום של ספירת הכבוד, וכשמגיעים להשגה הזאת אז יש מועד. כתוב בחז"ל אחרי ל"ב של כבוד מגיע - גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט יח), שהוא הגילוי הכבוד, וזה מה שקורה בל"ג בעומר.¹²⁴

¹²³ לשאול רב אם זה כמות של מאכל אדם ואם כן לכתוב כך
¹²⁴ כתוב במשנה (אבות ו ב) אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, התביעה על העלבונה של תורה היא מאתנו, שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף.

ספר במדבר

ספירה י' פרשת במדבר - מ' בעומר - נ"ה

אנו מוצאים בתורה שלש דוגמאות לכך שבני ישראל אין להם מספר ושהם לא בני מספר: שהם נמשלו לכוכבים (בראשית טו ה) ולחול הים (שם כב יז) ולעפר הארץ (שם יג טז). ומכיון שהם כ"כ לא בני מספר, יש לתמוה למה בכל זאת הקב"ה מונה את בני ישראל בכל שינוי שקורה להם מתוך חבתן לפניו (לשון רש"י במדבר א א). ולמעשה בני ישראל נמנו תשע פעמים ויהיה עוד מנין במהרה בימינו בימות המשיח כמש"כ (ירמיה לג יג) על ידי מונה אמר ה'. כדי לתרץ שאלה זו צריך להבין שיש ג' בחינות במספר: א. ליתן למשהו מספר, וזה מגביל אותו. ב. על ידי מספר מצטרפים וגודלים והולכים הלאה וזה מספר אמיתי. ג. מספר מלשון לבנת הספיר (שמות כד י) שמאיר ובוקע, והוא סילוק של גבול. בנוגע לספירות שהם מידותיו ית', יש להם כל שלשת הבחינות האלה. וכל בחינה היא כנגד אחד מן המשלים הנ"ל שנמשל כלל ישראל לדבר שאין לו מספר. הענין של כוכבים הוא האור שבוקע דרכם, לכן הם נקראים כוכבי אור (תהלים קמח ג) כתוב בגמרא (פסחים דף ד) נודר מאור אסור מאור של כוכבים, אע"פ שהם לא נקראים מאורות (כמו שמדויק בלשון הכתוב (בראשית א טז) את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים). האור של הכוכבים אמנם לא מאיר לנו כאן, אבל הוא מראה לנו שיש אור שמה. יש עוד בחינה של ספירה והיא נתינת האפשרות לגדל ולהצמיח, והוא כנגד עפר הארץ. והבחינה שיש במספר שהיא ענין של הגבלה, זהו כנגד חול הים.

כל א' מן המשלים האלה כתובים אצל אחד מהאבות. באברהם כתוב כוכבים, ביצחק כתוב חול הים, וביעקב כתוב עפר הארץ. השייכות שלנו למה שהוא מעבר למספר היא, על ידי המספר. כתוב בפסוק (הושע ב א) והיו מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. איך זה שהמספר שלהם לא ימד ולא יספר? אלא שהמספר עצמו הוא מביא אותם ללא ימד ולא יספר. כלומר, שעל ידי שהם שמים את עצמם בגבולות לכן הם מתחברים ללא ימד ולא יספר. וזה ענין הספירה, לשים את עצמנו במספר וע"ז להגיע למדריגה של לא ימד ולא יספר.

הענין של זמן הספירה הוא לעבור ממדריגת מספר למעבר למספר, כדי שנוכל לקבל תורה שהיא לתבונתו אין מספר. הדרך היחידה איך לעשות את זה כאמור לעיל, היא דווקא על ידי הספירה, רק דרך אותם גבולות. היה חכם אחד שהדגיש שהענין הוא פלא, הכיצד קיבל כלל ישראל את התורה, ובאמת מתן תורה הוא דבר שהדעת לא מקבלת אותו. ואיך אמנם נראו כלל ישראל במעמד הר סיני? לכאורה, לא נראה שהיה שייך אז בכלל סדר, שכל אחד היה צריך לקפוץ באיזו דרך שיכל, כאשר דבר כזה קורה. אבל באמת זה לא היה ככה אלא כל אחד היה בתחום שלו ולא היה שום פריצת גדר, משה היה במקומו ואהרן היה במקומו והזקנים היו במקומם. הם קבלו את התורה בצורה של בתוך גבולות. (זה טעות לחשוב שמי שרוצה לשייך את עצמו לענינים גבוהים יותר, הוא צריך לקפוץ כל הסדר, אלא זה הפוך, כל כמה שגודלים יותר, כך צריכים יותר לשים את עצמם בתוך הגבולות, ויותר צריכים לדקדק בפרטים).

כתוב בגמרא שבת (דף ק"ח ע"א) אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל מי שמענג את השבת (שמקיים שלש סעודות בשבת) ניצול משלש פורעניות: מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג. [ויש לדעת, שגהנם שייך אמנם לכל זמן, אבל גוג ומגוג וחבלי משיח שייכים במיוחד לנו]. מה התכלית של מלחמת גוג ומגוג? מגמתם היא ליחד כל האומות ללחום נגד הקב"ה ומשיחו (ע"ז ג ע"ב). המהר"ל כותב (נצח ישראל פרק לח) שזוהי איננה מלחמה פרטית, אלא היא המלחמה של הרבים נגד האחד. גוג ומגוג נקראים בספר יחזקאל (לט יא) המון גוג. זה לא מלחמה שכל אחד מנסה לתפוס הממשלה, אלא מלחמה על עצם הקיום. מלך המשיח רוצה לאחד את כל העולם כולו, כדי שיהא תחתיו ית' כמש"כ מלוך על כל העולם כולו בכבודך, לחבר את כל הפרטים לתכלית אחת. הקיום של כל הגוים הוא התנגדות לאחד, כיוונם הוא לכיוון של ריבוי ולא אחד. ההבדל בין עובדי השם לעובדי עבודה זרה הוא שאנחנו מאחדים כל העולם, והם עושים ריבוי ותוספת. המהות של עבודה זרה היא לעבוד רבים, כח כאן וכח כאן, והמעלה היא בריבוי דווקא. מהכלל

הנאמר בגמרא שיחיד ורבים הלכה כרבים, מוכח שברבים יש יותר כח. המגמה של ריבוי היא פריקת עול והעברת גבול. יש שתי תרבויות א. תרבות של עובדי השם והיא, ליחד הרבה לאחד וזה יגיע לאין סוף. ב. התרבות של עבודה זרה היא, ריבוי השייך לפה, וזה ישאר פה, בתחום הריבוי.

כתוב (ויקרא כג טו) שצריך לספור שבע שבתות תמימות. תמים זה שלם שכולל כל הפרטים, ואפילו אם חסר רק פרט אחד כבר אין זה נקרא תמים. המושג תמים בא להוציא מבעל מום, שאם חסר אפילו פרט אחד, הוא חסר. מה שעושה את הכל תמים, הוא יום השבת. רזא דשבת זה רזא דאחד. כתוב בשיר של חול (תהלים קד כד), יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב מה רבו מעשיך, היינו שימי העבודה שייכים לריבוי. אבל בשיר של שבת (תהלים צב ו) כתוב מה גדלו מעשיך, גדול הוא להפוך את הכל לקומה אחת יותר עליונה. כתוב בהגדה של פסח והיה שם לגוי גדול עצום ורב, שהיו מצוינים שם, היינו הענין של גדול זה מצוין ומיוחד. התפיסה של חול היא תפיסה של רב והרבה, והתפיסה של שבת היא תפיסה של גדול. בחול אדם פועל הרבה, אבל בשבת, פנים חדשות באו לכאן, וצורת האדם היא אחרת. שבת מהפכת כל הרב לגדול. הספירה נקראת על שם השבת (שבע שבתות תמימות) שאנחנו לוקחים את הריבוי ומהפכים את זאת לגדלות, וזה ענין של השבת. ולכן כל מי שמענג את השבת, זאת אומרת שהוא מקיים המציאות המיוחדת של שבת, ניצול ממלחמת גוג ומגוג שהיא המלחמה של רב נגד גדול. המגמה של כל עובדי עבודה זרה היא להחריב כל מה שהוא אחד ולהרבות אותה. ולכן השיר שלהם הוא רק השיר של חול, ואשר לכן עכו"ם ששבת חייב מיתה (סנ' נח ע"ב), שזה חילול שבת, שמי שלא שייך לשבת תוקע את עצמו בתוכה. כל הספירה שלנו מכוונת שיהיו שבע שבתות תמימות, ואם חסר אפילו פרט אחד, הם בעלי מום. אותו חסרון מתוקן על ידי שבע שבתות תמימות, ועל היסוד הזה שאנחנו נלך אחרי האחד, כך נגיע לאין סוף. העולה מן האמור, שצריך לשים את הכל לקראת השבת.

כתוב בספר יצירה שבמערכת של מספרים שש הוא מספר של ריבוי, שהוא מורה על שש קצוות של עולם הזה (ד' רוחות ומעלה מטה) והמספר שבע מחבר את הכל למציאות אחד. הכולל הוא השבת והיא אותה נקודת אמצע שמובילה אותנו למדריגה של לתבונתו אין מספר, לקבלת התורה. אנחנו צריכים לצרף את הכל לאחד, לתמימות. המלחמה של גוג ומגוג נמצא, וכל העולם הוא בתרבות של הריבוי. שכל המרבה עדיף, ואין שום תפיסה לעבור מ'ממה רבו' ל'מה גדלו'. המהר"ל (נתיבות עולם - נתיב התמימות פרק א') כותב שיעקב אבינו לא מת משום שהוא נקרא איש תם ותם הפך מת (באותיות). תם מצרף את כל הדברים יחד ללא מת. אנחנו לא בני ספירה בגלל שספרנו כדין. כל מי שנראה לו שהאחד הוא הקטנה, או הפסד, הוא המסכן ביותר, שהוא מפסיד בזה את הקו של אחד, ולוקח הקו של הרבה, והוא הע"ז החדש שלנו. בעיתון יש המון מילים וזה לא מוביל לשום מקום, אבל יש הרבה. יש הרבה שמאיר להרבה קצוות ומאיר לשניה ונראה שיגיע למשהו לא מגיע לשום דבר, אבל מי שרוצה להגיע למשהו אמיתי, למציאות עמוקה יותר, לזאת אפשר להגיע רק על ידי שבע שבתות תמימות, ואז הוא יגיע ליום החמישים, והוא מתן תורה.

שבועות א'

ע"י זהר ה"א רכו ע"ב: תאנא אמר רבי יהודה במתניתא דילן אוקימנא הא דתנינן בארבעה פרקים בשנה העולם נדון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון ובחג נדונין על המים הא אוקימנא מלי ורזא דמתניתא אוקימנא בפסח על התבואה וכו' לקביל רתיכא עלאה רזא דאבהן ודוד מלכא תו בפסח על התבואה דהכי הוא ממש והא אוקימנא מלה דא על מה אתיאי מצה בפסח והא דינא הוא דינא דמלכותא דינא ודא שירותא דשריאו ישראל למיעל בחולקא קדישא דקב"ה ולבערא מנייהו חמץ דאיהו טעוון אחרנין די ממנן על עמין עכו"ם דאקרון אלהים אחרים אלהי נכר ואקרון חמץ יצר הרע ולמיעל במצה חולקא קדישא דקב"ה אמאי תבואה (ס"א ל"ג כמה דאת אמר (ירמיה ב ד) תבואתה בה"א רמזי לה"א קדמאה דשמא קדישא) בנין כך בפסח נדונין על התבואה ואוקימנא דעלמא אתרן על דינא דה"א בעצרת על פירות האילן פירות האילן פירות האילנות מבעי ליה מאן פירות האילן אלא דא הוא אילנא ברבא ותקיף לעילא פירות האילן כמה דכתיב (הושע יד ט) אני כברוש רענן ממני פריך נמצא

בראש השנה עוברין לפניו כבני מרון תנא ראש השנה דא הוא רישא דשתא דמלכא ומאן הוא ראש השנה דא יצחק דאקרי ראש דאיהו חד רישא דמלכא (נ"א לעילא) אתר דאקרי שנה בניני כך כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון ועל דא תנינן בראש השנה דהא ברישא דשתא שארי יצחק

ובחג נדונים על המים דא הוא שירותא (דרישא) דימינא דמלכא ועל דא חרוותא דמיא אשתכח בכלא בשעתא דנסכי מיא ושאבי לון בנין דמים הא ידיעא ועל דא בארבעה פרקים אלן כלא משתכחין

תרנום: שנינו, אמר רבי יהודה במשנתנו בארנו, הרי ששנינו בארבעה פרקים בשנה העולם נדון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, ובחג נדונים על המים. הרי בארנו דברים, וסוד המשנה בארנו, בפסח על התבואה וכו', כנגד המרכבה העליונה, סוד האבות, ודוד המלך. עוד בפסח על התבואה, שכך זה ממש, והרי בארנו דבר זה, על מה באה מצה בפסח, והרי דין הוא, ודין המלכות דין, וזו הראשית שהתחילו ישראל להיכנס בחלק הקדוש של הקדוש ברוך הוא, ולבער מהם חמץ, שהיא טעויות אחרות [אלהים אחרים] שממונים על עמים עובדי כוכבים ומזלות שנקראים אלהים אחרים, אלהי נכר, ונקראים חמץ, יצר הרע, ולהיכנס במצה, חלק הקדוש של הקדוש ברוך הוא. למה תבואה, (כמו שנאמר "תבואתה" בה"א, רמז לה"א ראשונה של השם הקדוש), לכן בפסח נדונים על התבואה, ובארנו שהעולם נדון על דין של ה"א.

בעצרת על פירות האילן. פירות האילן, היה צריך לכתוב פירות האילנות, מה זה פירות האילן. אלא זהו האילן הגדול והחזק למעלה. פירות האילן, כמו שכתוב "אני כברוש רענן ממני פריך נמצא".

בראש השנה עוברין לפניו כבני מרון. שנינו, ראש השנה זהו ראש השנה של המלך. ומיהו ראש השנה, זה יצחק שנקרא ראש, שהוא ראש אחד של המלך (למעלה), מקום שנקרא שנה, לכן כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, ועל זה שנינו בראש השנה, שהרי בראש השנה שורה יצחק.

ובחג נדונים על המים, זוהי ראשית (של ראש) של ימין המלך, ועל זה שמחת המים נמצאת בכל בשעה שמנסכים מים ושואבים אותם, משום שמים זה ידוע, ועל זה בארבעה פרקים אלו הכל נמצאים.

רואים אם כן שבד' פרקים אלה יש דין של הד' רגלי המרכבה, ועיקר הדין על שבועות היא כפי מידת הכולל כל הקומה, ולכן מכונה בשם אילן בלשון יחיד. איתא באר"י (שעה"כ שבועות) שכל הספירת העומר הורדות מוחין לכל קומת הז"א חוץ מחלק התחתון שלו, וזה אנו עושים בשבועות, וב' בחינות אלו הם ב' הלוחות ככתוב בתיקוני יג ע"א: ז"ל: וביומא תליתאה נחיתת לעמודא דאמצעייתא על ידי משה הדא הוא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר בתרי לוחי אבנין נצח והוד הדא הוא דכתיב כתובים משני עבריהם ואינן תרין נביאי קשומי. [תרגום: וביום השלישי ירדה לעמוד האמצעי על ידי משה, זהו שכתוב "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר" (שמות יט טז), בשני לוחות אבנים, נצח והוד, זהו שכתוב "כתובים משני עבריהם" (שמות לב טז), והם שני נביאי אמת.]

ורק כאשר מתקנים את כל הקומה אפשר ליצור זיווג עם בחי' הנוק. ורק כאשר משיגים את זה עולים למעלה העליונה לקבל שורש המוחין. והוא הכתוב (מכילתא פרשת השירה פרשה ד): שנגלה על הים כגבור עושה מלחמה, שנא' ה' איש מלחמה, נגלה בסני בזקן מלא רחמים, שנא' (שמות כד) ויראו את אלהי ישראל, ע"כ. היינו זהו הגידול של כלל ישראל לקבל הארות יותר עליונות.

ותחילת תיקון זו היא מידת בליל שבועות ונמשך ועולה עד הבוקר, וזה הסיבה שלומדים כל הלילה וכתוב בספר הזוהר בפ' בראשית (ח ע"א): רבי שמעון הוה יתיב ולעי באורייתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה דתנינן כל אינן חברייא דבני היכלא דכלה אצטריכו בההיא ליליא דכלה אודמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה למהוי עמה כל ההוא ליליא ולמחדי עמה בתקונהא דאיהי אתתקנת למלעי באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים ובמדרשות דקראי וברזי דחכמתא בגין דאלין אינן תיקונין דילה ותכשיטהא ואיהי ועולמתהא עאלת וקימת על רישיהון ואתתקנת בהו וחדת בהו כל ההוא ליליא וליומא אחרא לא עאלת לחופה אלא בהדיהו ואלין אקרון בני חופתא וכיון דעאלת לחופתא קב"ה שאיל עליהו ומברך לון ומעטר לון בעטרהא דכלה זכאה חולקהון והוה רבי שמעון וכלהו חברייא מרננין ברנה דאורייתא ומחדשן מלין דאורייתא כל חד וחד מנייהו והוה חדי רבי שמעון וכל שאר חברייא אמר לון רבי שמעון בני זכאה חולקהון בגין דלמחר לא תעול כלה לחופה אלא בהדיהו בגין דכלהו דמתקנין תקונהא בהאי ליליא וחדאן בה כלהו יהון רשימין וכתובין בספרא דדכרניא וקב"ה מברך לון בשבעין ברכאן ועטרין דעלמא עלאה:

פתח רבי שמעון ואמר (תהלים יט ב) השמים מספרים כבוד אל וגו' קרא דא הא אוקימנא ליה אבל בזמנא דא דכלה אתערא למיעל לחופה ביומא דמחר אתתקנת ואתנהירת בקישוטהא בהדי חברייא דחדאן עמה כל ההיא ליליא ואיהי חדאת עמהון וביומא דמחר כמה אוכלוסין חיילין ומשריין מתכנשין בהדה ואיהי וכלהו מחכאן לכל חד וחד דתקינן לה בהאי ליליא כיון דמתחברין כחדא ואיהי חמאת לבעלה מה כתיב השמים מספרים כבוד אל השמים דא חתן דעאל לחופה מספרים מנהרין כזוהרא דספיר דנהיר וזהיר מסייפי עלמא ועד סייפי עלמא כבוד אל דא כבוד כלה דאקרי אל דכתיב (תהלים ז יב) אל זועם בכל יום בכל יומי שתא אקרי אל והשתא דהא עאלת לחופה אקרי כבוד ואקרי אל יקר על יקר נהירו על נהירו ושלטנו על שלטנו כדין בההיא שעתא דשמים עאל לחופה ואתי ונהיר לה כל אינן חברייא דאתקינן לה כלהו אתפרשי בשמהן תמן הה"ד

(שם יט ב) ומעשה ידיו מגיד הרקיע מעשה ידיו אלץ אינון מארי קיימא דברית בהדי כלה ואינון מארי קיימא דברית אקרונ מעשה ידיו כמה דאת אמר (שם צ יז) ומעשה ידיו כוננהו דא ברית קיימא דחתים בבשרא דבר נש:

תרנום: רבי שמעון היה יושב ועוסק בתורה בלילה שבו הכלה מתחברת בבעלה. ששנינו, כל אותם החברים בני היכל הכלה, הצטרכו באותו לילה שהכלה עתידה להיות ליום אחר בתוך החופה עם בעלה להיות עמה כל אותו הלילה, ולשמות עמה בתקוניה שהיא מתקנת לעסוק בתורה, מתורה לנביאים, ומנביאים לכתובים, ובדרשות הפסוקים, ובסודות החכמה, בגלל שאלו הם תקוניה ותכשיטיה, והיא ונערותיה נכנסות ועומדות על ראשיהם [של הלומדים], ומתקנות על ידיהם, ושמחה בהם כל אותו הלילה. ולמחרת לא נכנסת לחופה אלא יחד איתם, ואלה נקראים בני החופה. וכיון שנכנסת לחופה, הקדוש ברוך הוא שואל עליהם ומברך אותם, ומעטר אותם בעטרת הכלה. אשרי חלקם. והיה רבי שמעון וכל החברים מרננים ברנת התורה, ומחדשים דברי תורה כל אחד ואחד מהם, ורבי שמעון וכל שאר החברים היו שמחים. אמר להם רבי שמעון, בני, אשרי חלקכם, בגלל שמחר לא תכנס הכלה לחופה אלא יחד אתכם, בגלל שכולם שמתקנים תקוניה בלילה הזה ושמחים בה, כולם יהיו רשומים וכתובים בספר הזכרונות, והקדוש ברוך הוא מברכם בשבעים ברכות ועטרות של עולם העליון.

פתח רבי שמעון ואמר, "השמים מספרים כבוד אל וגו'", פסוק זה הרי בארנוהו. אבל בזמן הזה שהכלה מתעוררת להכנס לחופה, למחרת מתקנת ומאירה בקשוייה יחד עם החברים ששמחו עמה כל אותו הלילה, והיא שמחה איתם. ולמחרת כמה אוכלוסים, צבאות, ומחנות נכנסים איתה, והיא וכולם מתכים לכל אחד ואחד שתקנו אותה בלילה הזה. כיון שמתחברים כאחד והיא רואה את בעלה, מה כתוב, "השמים מספרים כבוד אל". "השמים" זה החתן שנכנס לחופה. "מספרים" מאירים כזהר הספיר שמאיר וזוהר מסוף העולם ועד סוף העולם. "כבוד אל" זה כבוד כלה שנקרא "אל", שכתוב "אל זועם בכל יום". בכל ימי השנה נקרא "אל", וכעת שהרי היא נכנסת לחופה, נקרא "כבוד" ונקרא "אל". כבוד על כבוד, אור על אור, שלטון על שלטון. ואז באותה השעה שהשמים נכנס לחופה ובא ומאיר לה, כל אותם החברים שהתקינו אותה, כולם מתפרשים בשמותם שם. וזהו שכתוב "ומעשה ידיו מגיד הרקיע". "מעשה ידיו" אלה אותם בעלי הברית יחד עם הכלה. ואותם בעלי קיום הברית נקראים "מעשה ידיו", כמו שנאמר "ומעשה ידיו כוננהו", זו ברית שחתומה בבשר הבן אדם.

ובפ' אמור (צז ע"ב): ז"ל: ת"ח כל ב"נ דלא מני חושבנא דא אינון שבע שבתות תמימות למזכי לדכיותא דא לא אקרי טהור ולא בכללא דטהור הוא ולא הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא ומאן דמטי טהור להאי יומא וחושבנא לא אתאביד מניה כד מאטי להאי ליליא לבעי ליה למלעי באורייתא ולא תחברה בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בההוא ליליא ואתדכי ואוליפנא:

דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אורייתא דבע"פ בנין דיתדכון (ס"א דיתדבק) כחדא ממבועא דנחלא עמיקא לבתר בהאי יומא ליתי תורה שבכתב ויתחבר (ס"א בהו) בה וישתכחון כחדא בזווגא חד לעילא כדין מכריזי עליה ואמרי ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך וגו' ועל דא חסידי קדמאי לא הוו נימי בהאי ליליא והוו לעאן באורייתא ואמרי ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין וההוא ליליא כנסת ישראל אתעטרא עלייהו ואתיא לאזדווגא ביה במלכא ותרואיהו מתעטרי על רישייהו דאינון דזכאן להכי:

ר"ש הכי אמר בשעתא דמתכנשי חברייא בהאי ליליא לגביה ניתי לתקנא תכשיטי כלה בגין דתשתכח למחר בתכשיטה ותקונהא לגבי מלכא כדקא יאות זכאה חולקהון דחבריא כד יתבע מלכא למטרוניתא מאן תקין תכשיטה ואנהיר עטרהא ושוי תקונהא ולית לך בעלמא מאן דידע לתקנא תכשיטי כלה אלא חברייא זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי תא חזי חברייא מתקני בהאי ליליא תכשיטהא לכלה ומעטרי לה בעטרהא לגבי מלכא ומאן מתקין ליה למלכא בהאי ליליא לאשתכחא בה בכלה לאזדווגא בה במטרוניתא נהרא קדישא עמיקא דכל נהרין אימא עלאה הה"ד צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה וגו' לבתר דאתקינת ליה למלכא ואעטרת ליה אתיית לדכאה לה למטרוניתא ולאיןון דמשתכחי גבה למלכא דהוה ליה בר יחידאי אתא לזוגא ליה במטרוניתא עלאה מאי עבדת אמיה כל ההוא ליליא עאלת לבי גניזאה אפיקת עטרא עלאה בשבעין:

אבני יקר סחרנהא ואעטרת ליה אפיקת לבושין דמילת ואלבישת ליה ואתקנת ליה בתקוני דמלכין לבתר עאלת לבי כלה חמאת עולימתהא דקא מתקני עטרהא ולבושהא ותכשיטהא לתקנא לה אמרה לון הא אתקינת בי טבילה אתר דמיין נבעין וכל ריחין ובוסמין סוחרני אינון מיין לדכאה לכלתי ליתי כלתי מטרוניתא דברי ועולימתהא ויתדכון בההוא אתר דאתקינת בההוא בי טבילה דמיין נבעין דעמי לבתר תקינו לה בתכשיטהא אלבישו לה לבושהא אעטרו לה בעטרהא לבתר כד ייתי ברי לאזדווגא במטרוניתא יתקין היכלא לכלהו וישתכח מדוריה בכו כחדא כך מלכא קדישא ומטרוניתא וחברייא כהאי גוונאי ואימא עלאה דמתקנת כלא אשתכח דמלכא עלאה ומטרוניתא וחברייא מדוריהון כחדא ולא מתפרשין לעלמין הה"ד יי מי יגור באהלך וגו' הולך תמים ופועל צדק מאן הוא פועל צדק אלא אלין אינון דמתקני למטרוניתא בתכשיטהא בלבושהא בעטרהא וכל חד פועל צדק אקרי א"ר הייא אלמלא לא זכינא בעלמא אלא למשמע מלין אלין דיי זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא וידעין אורחוי דמלכא קדישא דרעותא דלהון באורייתא עליהו כתיב כי בי חשק ואפלטוהו וכתוב אחלצהו ואכבדהו.

תרגום: בא וראה כל אדם שאינו מונה חשבון זה, אותן שבע שבתות תמימות לזכות לטהרה הזו, לא נקרא טהור, ואינו בכלל של טהור, ואינו כדאי להיות לו חלק בתורה. ומי שמגיע טהור ליום הזה, והחשבון לא נאבד ממנו, כשמגיע ללילה הזה, צריך לו לעסוק בתורה ולהתחבר עמה, ולשמור טהרה עליונה שמגיעה עליו באותו הלילה ונטהר. ולמדנו שהתורה שצריך לו לעסוק בלילה הזה תורה שבעל פה, כדי שיטהרו (שיתדבק) כאחד ממעיין הנחל העמוק, אחר כך ביום הזה תבא תורה שבכתב ויתחבר (בהם) עמה, וימצאו כאחד בזווג אחד למעלה, אז מכריזים עליו ואומרים, ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו וגו', ועל כן חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה הזה, והיו עוסקים בתורה, ואומרים נביא את הירושה הקדושה לנו ולבנינו בשני עולמות. ואותו הלילה מתעטרת כנסת ישראל עליהם ובאה להזדווג עם המלך, ושניהם מתעטרים על ראשם של אותם שזוכים לזה.

רבי שמעון כך אמר, בשעה שמתכנסים החברים בלילה הזה אליו, נבוא לתקן את תכשיטי הכלה, כדי שתמצא למחר בתכשיטיה ובתקוניה אל המלך כראוי. אשרי חלקם של החברים, כשיבקש המלך את המלכה מי תקן תכשיטיה והאיר את העטרת שלה ושם את תקוניה. ואין לך בעולם מי שידע לתקן את תכשיטי הכלה אלא החברים. אשרי חלקם בעולם הזה ובעולם הבא. בא וראה החברים מתקנים בלילה הזה את התכשיטים לכלה ומעטרים אותה בעטרה שלה אל המלך, ומי מתקין למלך בלילה הזה להמצא עם הכלה

להזדווג עם המלכה, הנהר הקדוש העמוק של כל הנהרות, האם העליונה, זהו שכתוב צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה וגו', אחר שהתקינה את המלך ועטרה אותו, היא באה לטהר את המלכה ואת אותם שנמצאים עמה. (משל) למלך שהיה לו בן יחיד, בא לזווג אותו עם המלכה העליונה, מה עשתה אמו כל אותו הלילה נכנסה לבית גנויה הוציאה עטרה עליונה עם שבעים אבנים יקרות סביבה, ועטרה אותו הוציאה כלי מילת והלבישה אותו ותיקנה אותו בתקוני מלכים, אחר כך נכנסה לבית הכלה ראתה את נערותיה שמתקנות את העטרה שלה ואת לבושיה ואת תכשיטיה, לתקן אותה אמרה להן, הרי התקנתי בית טבילה, מקום שמים נובעים וכל הריחות והבשמים סביב אותם המים, לטהר את כלתי שתבא כלתי המלכה של בני ונערותיה, ויטהרו באותו מקום שהתקנתי באותו בית הטבילה של המים הנובעים שעמי. אחר כך תקנו אותה בתכשיטיה הלבישו אותה את לבושיה עטרו אותה בעטרה שלה. למחר כשיבא בני להזדווג עם המלכה, יתקן היכל לכלם וימצא את מדורו עמכם כאחד. כך המלך הקדוש והמלכה והחברים כדוגמא זה, והאם העליונה שמתקנת את הכל נמצא שהמלך העליון והמלכה והחברים מדורם כאחד ואין נפרדים לעולמים, זהו שכתוב ה' מי יגור באהלך וגו' הולך תמים ופעל צדק, מיהו פעל צדק, אלא אלו שמתקנים את המלכה עם תכשיטיה בלבושיה ובעטרה שלה, וכל אחד נקרא פועל צדק. אמר רבי חייא, אלמלא לא זכיתי בעולם אלא לשמוע את הדברים הללו די לי. אשרי חלקם של אותם שעוסקים בתורה ויודעים את דרכי המלך הקדוש, שרצונם בתורה, עליהם כתוב כי בי חשק ואפלטוהו, וכתוב אחלצהו ואכבדהו. ודע כי כל מי שלא ישן בלילה הזאת כלל אפילו רגע אחד ויהיה עוסק בתורה כל הלילה, מובטח לו שישלם שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא, וכמ"ש הרשב"י בהקדמת בראשית ז"ל, דיפוק ההוא שתא בשלם כו', ע"ש.

שבועות ב'

כתוב בגמרא (מגילה דף לא ע"ב) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבתשנה תורה קודם ראש השנה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין עצרת נמי ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן ע"כ.

ע"י מהר"ל בנצח ישראל יד: ששואל על גודל הצרות של כלל ישראל וגודל עונשם, ומעיר את השאלה, והרי האומות הוטאים הם, ולא מצאנו שבא עליהם פורעניות כמו שבא על אותם שהם עם ה'. ובשביל זה לא יספיק התשובה שהחטא הוא היה הגורם, באשר אין ספק שנמצא החטא גם כן בשאר אומות יותר ויותר, ולא בא עליהם הפורעניות כל כך. והנה יש לך לדעת, כי העונש של החטא הוא על שעשה דבר הבלתי ראוי לו. ואין ספק כי ישראל הם יותר רחוקים מן החטא משאר אומה, והחטא אין ראוי להם כלל. כי למעלת קדושתם, אין ראוי להם החטא כלל, אבל האומות אינם נענשים על חטאם כמו ישראל.

ובאולי יאמר, אם כן הוא מה מעלתם, והרי יוצא שכרם בהפסדם. והתשובה על זה, כי גם זה לעומת זה; כי אם ישראל קרובים אל העונש מן הטעם אשר אמרנו, כי החטא אין ראוי להם, ולפיכך הם קרובים יותר לה' ית', כמו שדרשו ז"ל (יבמות קבא ע"ב) על הפסוק (תהלים נ, ג) "וסביבו נשערה מאוד", שהשם יתברך מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.

ואם יקשה לך, הרי בפרשת בחקותי שמזכיר הכתוב הברכות שיהיה להם על המצות (ויקרא כו, ג-ג), והם אינם כל כך הרבה כמו הקללות, שהם הרבה מאוד (שם שם יד-מא), ואם כן אין השכר הרבה כמו העונש.

ע"י במדרש (ויקרא פל"ה סי' א): ר' אבא בריה דר' חייא בשם ר' יונתן אמר חשבתני ברכות חשבתני קללות, ברכות מאל"ף ועד תי"ו קללות מן וי"ו ועד ה"א ולא עוד אלא שהן הפוכות א"ר אבין אם זכיתן הריני הופך לכם קללות לברכות אימתי כשתשמרו את תורתיה ה"ד אם בחקותי תלכו, ע"כ.

פירושו הדבר שהברכות הם לישראל כסדר, שהם מאל"ף עד תי"ו, כי מתחילין באל"ף "אם בחקותי" (ויקרא כו, ג), ומסיימים "ואולך אתכם קוממיות" (שם שם יג), בתי"ו. ועומק הענין היא, שאם מתחילים כסדר זה נמשך עד אין קץ, הן העולם הזה והעולם הבא, ובכלל ברכות אלו הם הכל, שהם מאל"ף עד תי"ו, ובוה יש הכל. אבל הקללות הם שלא כסדר, היינו שזה הסוף ואין יותר מזה, שתמיד לכל צער ועונש יש קץ, ואין שום קץ לשכר. הקללות הפוכות, שהם מתחילין בוי"ו "ואם לא תשמעו" (שם שם יד), ומסיימין בה"א "ביד משה" (שם שם יד). וזה לפי שהדבר שהוא הפוך אינו קיים, ואם הוא לזמן מה – אי אפשר שיהיה קיים, וחוזר הכל אל הסדר.

עוד דבר שיש לשים אליו הלב והיא שהקללות מתחילים בה' ומסיימים בו', וכל מי שעסק פעם בסתרי תורה יודע שעיקר העבודה שלנו היא בחיבור אות ה' וו' של השם הויה. והנה כאשר השם הויה בהיפוך זה דין, ויש לזה שתי משמעויות א' שאין גילוי למטה אלא הגילוי היא הפוכה, אלא גם שזה מתעלה, ועילוי יש משמעות של כל העבודה שלנו מעלה דברים למעלה, כדי לגרום תיקון וע"י לש"ו (ספר הדע"ה ח"ב דרוש ד ענף א') כל הביורורים מאחר ו' ימי בראשית הולך תיקונם מלמטה למעלה, והכל נעשה או על ידי התורה והמצוה או על ידי היסורים והעונשים, הן בעולם הזה והן בעולם הנשמות. כלול בתכלה השנה וקללותיה, היא שכאשר קבלנו כל העונש או זמן השכר.

שבועות ג'

איתא בגמ' (שבת קכט ע"ב): אמר שמואל פורסא דדמא חד בשבתא ארבעה ומעלי שבתא אבל שני וחמישי לא וכו' מעלי יומא טבא חולשא מעלי יומא דעצרתא סכנתא וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמיא טבוח דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשריהו ולדמייהו, ע"כ וכך נפסק בשו"ע (סי' תסח סעיף י').

וע"י מהר"ל בח"א (ח"א עמוד סט): התורה שקבלו ישראל אינו מעולם הזה רק כי התורה היא מן השמים, ומכל מקום העולם הזה צריך הוא אל התורה, ולפיכך כאשר היה ערב שבועת שהוא זמן שראוי לתורה, ואם אין התורה, נמצא חסרון העולם, ומאחר שהתורה היא מן השמים יש בעולם הזה חסרון כל זמן שלא יושלם העולם הזה בתורה מן השמים, ומצד החסרון יש כאן רוח ששמו טבוח, כי אחר כל חסרון נמשך עוד חסרון, ונקרא טבוח שלשון טבוח משמע הפסד לגמרי כמו שהוא שחוט, ודבר זה לגודל החיוב שאי אפשר לעולם בלא תורה, ואם לא קבלו ישראל היה כאן טביחה גמורה, שכל טביחה היא בכח וביד חזקה, שאם לא קבלו ישראל את התורה [היה חסרון בדבר] שהוא מחויב ומוכרח להיות מצד עולם הזה.

ועי' אבות (פ"ג מ"ה) רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנין עליו על מלכות ועל דרך ארץ:

ועי' דרך חיים שם: על ידי התורה יש לו דביקות עם ה' ית', ומפני כך אמר המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

וכן איתא בירושלמי (ר"ה כא ע"א): ר' משרשיא בשם ר' אידי בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא אמר להן הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם.

היינו יחד עם התורה שלומדים צריכים לחיות המציאות של חיוב של תורה, וברגע שזוכים לחיוב של תורה זה מסלק מאתנו החטא, ועי' אור זרוע לצדיק (רמב"ם הלכות מלכים פרק ה' הלכה ט' ד"ה ועכ"פ) שמצורף לכאן הגמ' בסוטה (&) עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה.

שבועות ד'

עי' ספרא (פרשת אמור פרק יב): (ז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום זו היא שאמר ר' יוסי בר' יהודה כל ספירתך לא תהיה אלא ג' יום: (ח) תספרו חמשים יום יכול יספור חמשים ויקדש חמשים ואחד ת"ל שבע שבתות תמימות תהינה. אי שבע שבתות תמימות תהינה יכול יספור ארבעים ושמונה ויקדש יום ארבעים ותשעה ת"ל תספרו חמשים יום הא כיצד מנה ארבעים ותשעה וקדש יום חמשים כיוכל:

עי' באר הגולה (הבאר הראשון): האחרון לא שייך בו ספירה, כי הספירה היא פרטית והאחרון .. הוא גומר ומשלים אין שייך בו ספירה פרטית. וזהו סוד הכתוב ג"כ שאמר (ויקרא כ"ג) תספרו חמשים ולא היתה הספירה רק מ"ט, כי החמשים הוא המשלים והמשלים אינו פרטי ואין בו ספירה, ולפיכך אי אפשר לפרש רק הסוכם ומשלים מספר החמשים, ומכל מקום כאשר יזכיר הכלל אמר תספרו חמשים יום.

פירוש הדבר היא שכנ"ל יוצרים בספירת העומר קומה של פנימיות, וכאשר נשלם כל הפרטים האלה, אין ענין של פרט אלא קבלת הכלל.

כתוב (דברים ט י): ויתן ה' אלי את שני לוחת האבנים כתבים באצבע אלקים ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל, וכתוב עוד פעם (י ד) ויכתב על הלחת כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם ה' אלי, וכתוב (יה טז) ככל אשר שאלת מעם ה' אלקיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע את קול ה' אלקי ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד ולא אמות. נאמר בפסוק זה שלש פעמים שיום מתן תורה נקרא יום הקהל, וצ"ע מה הפירוש בזה שיום נתינת התורה הוא מצוין ביום הקהל?

עי' מכילתא (פרשת בחדש פרשה ד): את כל. בדבור אחד מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כן שנאמר וידבר אלהים את כל הדברי' האלה לאמר. אם כן מה ת"ל אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך מלמד שאמר הקב"ה בדיבור אחד עשרת הדברות חזר ופירשן דיבור דיבור בפני עצמו. שומע אני אף כל דברות שבתורה נאמרו כולם בדיבור אחד ת"ל את כל הדברים האלה נאמרו בדיבור אחד ושאר כל הדיבורות דיבור דיבור בפני עצמו:

ועי' עבה"ק ח"ד פרק לא: אין בנבואת הנביאים ובהשגותיהם מדרגה שתהיה מכלל הבריאה חלילה, כי היה בזה ספק והמעדת רגל מן האמונה, אבל כל עניינם בייחוד פנימה והקול והדבור המגיע והנשמע להם הנה הוא מן הייחוד ובו עצמו כפי מה שבאה

הקבלה בזה עם שאין שם דבר גשמי חלילה, ועל הדרך שאומר והוא כי חכמי האמת קבלו במציאות קול למעלה על זה הדרך ואמרו על סוד קול ורוח ודבור המקובל בספר יצירה לאברהם אבינו ע"ה ואלו השלשה קול ורוח ודבור הם דבר אחד בעולם האחדות, אי אפשר לקול בלי רוח ובלא דבור כי למטה בעולם התחתון הזה יש קול בלי דבור כמו הקול הנשמע בהקשת ברזל בברזל יחד או דבר קשה בקשה או קול בעלי חיים שאין דבור נכר בו, אבל בעולם האחדות וגם בעולם הנפרדים אי אפשר להיות קול בלא דבור כי אין שם הקשת שפתים כי אין למעלה דבר גופני ולזה תקנו בתפלה ומשמיעים ביראה יחד קול בדברי אלהים חיים לומר כי יחד הקול והדברים אי אפשר לזה בלא זה כי הקול הוא הדבור ממש, והוא הקול המדבר מאליו בלתי תנועה והוא רוח אלהים חיים דכתיב וישמע את הקול מדבר אליו ר"ל מדבר מעצמו בלתי הכאת שפתים הוא הקול שהיו שומעים הנביאים והקול שראו במעמד הר סיני שנאמר וכל העם רואים את הקולות ולא אמר שומעים, וזהו רוח הקדש כי המדבר ברוח הקדש לא ישמע קול אלא הרוח ההוא תבא בקרב וידבר מאליו כי האותיות עצמן היו חקוקות באוני הנביא, והנה שלשה אלה קול ורוח ודבור הם דבר אחד למעלה וחשבון אחד ואין צריך שם הקשת שפתים ולא הכאת דבר קשה.

כל הדברות היו חקוקים בקול ההוא והוא הקול והוא הדבור כמו שכתבתי, והדברים ההם אל הקול כגוף אל הנשמה שהיה מתלבש בהם וזה סוד אמרם שכל הדברות אמר הקב"ה בדבור אחד מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כן שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר וכו' כדאיתא במכילתא והנה השינוי ישראל הקול הוא כנשמה כגוף כשאר כל הדברים הרוחניים הנשנים מצד השתלשלותם כי בהיותם בעולם הרוחני הם רוחניים וכפי מה שישתלשלו יותר יקבלו הציור יותר עד שבהשתלשולם אל העולם הגופני הם גופניים וכן על דרך זה התורה וכבר כתבתי זה. והנה היתה שם ראייה ושמיעה לקול ולדבור יחד ובמכילתא וכל העם רואים את הקולות רואים הנראה ושומעים הנשמע דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר רואין ושומעים הנראה דעת ר' ישמעאל ממה שלא כתב רואים הקולות אלא את שבא לחלק ראייה מן הקול, כי אין הקול נראה ור' עקיבא המקובל בסתרי מתן תורה אמר שזה אמנם הוא בקול הדיוט נפרד אבל בקול גבוה מיוחד זה תלוי ברצון הקול ההוא לתת בהם כח ולהשפיע בהם מאורו עד שיראוהו ממש, ואת לא בא למעט ולחלק כי אם לרבות ראייה ושמיעה בקול כנגד שני דברים שהם דבר אחד בקול ההוא קול ודבור והכלל אצלנו הלכה כר' עקיבא מחבירו:

ועי' עוד זהר ח"ב פא ע"א.

עי' (שמות כד ז) ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. האמירה היתה כאחד וזה לא היתה במקרה, אלא זה היה צריך להיות כך בגלל שכאן כל כלל ישראל זכו להיות דבר אחד, ויצרו מציאות של כלל ישראל יחד, והוא מציאות של יום הקהל, והוא הנוצר אחרי כל הפרטים. כאן נוצר המציאות של כל ביה עשרה שכינתא שריא.

שבועות ה'

כתוב ברמב"ם הלכות תפילה (יג א, ב) המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת. מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית. בשניה אלה תולדות. בשלישית ויאמר ה' אל אברם. וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין

את התורה בחג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט. עזרא תיקן להם שיהו קורין וכו' במדבר סיני קודם עצרת ואתחנן אחר תשעה באב, אתם נצבים קודם ראש השנה צו את אהרן קודם הפסח בשנה פשוטה, עכ"ל. ובהגהות מיימונית מביא בשם רב עמרם גאון, סימן לכך - פקי"ד ופס"ח מנ"ה ועצ"ר צו"ם וצל"י קו"ם ותק"ע - היינו פקיד שהוא תרגום של צו הוא לפני פסח, מנה - פרשת המנין שהוא פרשת במדבר לפני עצרת. ועלינו להבין מהו הקשר בין המנין של פרשת במדבר לעצרת? המנין של פרשת במדבר היה כדי שיסדרו את הדגלים, ולכן הוא נקרא בחז"ל מנין לדגלים. מבואר מכך שאי אפשר לקיים פרשת דגלים בלי מנין. נבאר קודם מהו ענין הדגלים. איתא במדרש (במדבר רבה ב ב) על הפסוק (שיר השירים ב ד) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה: ד"א הביאני אל בית היין, בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים שנאמר (תהלים סח) רכב אלקים רבותים אלפי שנאן, והיו כולם עשויים דגלים דגלים שנאמר (שיר ה) דגול מרבבה, כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים התחילו מתאווים לדגלים אמרו הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן, לכך נאמר (שם ב) הביאני אל בית היין זה סיני שנתנה בו התורה שנמשלה ביין (משלי ט) ושתו ביין מסכתי, הוי אל בית היין זה סיני ודגלו עלי אהבה, אמרו אילולא הוא מגדיל עלי אהבה וכן הוא אומר נרננה בישועתך וגו', אמר להם הקב"ה מה נתאויתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם (תהלים כ ו) וכתוב נרננה בישועתך ובשם אלקינו נדגל, ומיד אחר כך ימלא ה' כל משאלותיך, מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו עכ"ל. מלאכי השרת ממונים על כל מה שנעשה בעולם, כמש"כ (בראשית רבה י ו) אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל. הם שלוחים לכל הנהגת עניני עולם הזה. הענין של דגלים הוא הנהגה, מציאות של מערכת מסודרת. כל מלך צריך שיהיה לו צבא, שאי אפשר להיות מנהיג בלי זה, ואין מלחמה בלי צבא, והדגל הוא זה שמרכז את הצבא ועושה אותו לקבוצה אחת, מחוברת להנהגה אחת ויחידה.

כל שבט היה צבא לעצמו, וכל צד היה לו הדגל שלו, וכתוב ברמב"ם הלכות בית הבחירה (ז יא) שלש מחנות היו במדבר מחנה ישראל והוא ארבע מחנות - היינו לכל צד וצד היה שם של מחנה לעצמו (יהודה, ראובן, אפרים, ודן), דבר שהורה על כך שיש לו הנהגה אחרת. ביאור הכתוב ובשם אלקינו נדגל, הוא שזה מה שמנהיג אותנו, אחריו אנחנו הולכים. כשמחנות של מלאכי השרת ירדו עם דגלים, זה הורה על כך שכל מחנה ומחנה של מלאכי השרת ממונה על ענין מסוים שבעולם. במתן תורה, ה' נתן לנו את התורה, ומאז ואילך נמסרה בידנו הנהגת כל העולם כולו, וכמה שאנחנו לומדים יותר כך יש יותר קיום לעולמות, וככל שאנחנו מתרשלים בלימוד, כך נחסר קיום לעולמות. הגילוי של ירידת מלאכי השרת היה, שמעתה אנחנו נהיה דגלים דגלים כמו מלאכי השרת, וכמו שהם עשויים דגלים דגלים משום שהם ממונים על כל שינויי ההנהגות שבעולם, אף אנחנו מעתה ממונים על זה. במעמד הר סיני הגענו לדרגה גבוהה מאד, וכמו שכתוב במדרש על הפסוק (שיר השירים פרק ג ו) מי זאת עלה מן המדבר כתימרות עשן מקמרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל, שכשהגויים ראו את כלל ישראל הולכים במדבר על פי דגליהם, הם אמרו אין אלה אלא אלקים. לצערנו הרב, אחרי כל הגלויות אנחנו נראים כמו שאנחנו נראים היום רחוק מאד מאד מהמצב ההוא, אבל צריכים לזכור לאיזו דרגה גבוהה הגענו בהר סיני. כתוב (שמות ז ד) והוצאתי את צבאתי את עמי בני ישראל מארץ מצרים - אנחנו נקראים צבא שלו ית' בגלל שהוא מנהיג את העולם איתנו, כמו שכל מלך ומלך מנהיג את העולם על פי צבאו. הפירוש של צבא הוא, מערכת מסודרת של הרבה בתים

המכוונים כולם למהלך אחד. וזוהי התאווה שהתאווה כלל ישראל ברצותם הגלים כמו למלאכים.

הגר"א כותב שהחלק שיש לכל אחד ואחד בתורה הוא נקרא בת זוגו של אדם. ואמנם כתוב במשנה בתענית (דף כו ע"ב) ביום התונתו זה מתן תורה. ובוה נבין היטב תשובת בן עזאי כששאלו למה הוא לא נשא אשה (יבמות סג ע"ב), ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים. ותשובה זו טעונה ביאור, מהי הטענה, שאין לו פנאי? וכי להדליק נרות חנוכה היה לו כן פנאי, ולזה לא? שאין טענה של נפשי חשקה בתורה אצל נר חנוכה, שכך הוא הדין, שכל מצוה אפילו קלה מדברי סופרים שאי אפשר לעשותה על ידי אחר, ולא בזמן אחר, מבטלים עבורה תלמוד תורה, ומי שלומד לא על מנת לקיים, כתוב בירושלמי (ברכות א ב) שנוח לו אילו נהפכה שילייתו על פניו ולא יצא לעולם. ומהי איפוא תשובתו של בן עזאי? אמנם הפירוש של נפשי חשקה בתורה הוא, שהבת זוג הזו מלאה את כל ישותו עד שאין אצלו מקום לעוד בת זוג. בדרך כלל אנשים נבנים כך שיש להם בת זוג בעולם הזה ועוד בת זוג שהיא התורה, אבל אצלו לא היה מקום לבת זוג בעולם הזה. ועוד אומר הגר"א, כמו שה' הפיל תרדמה על האדם (בראשית ב כא), ולקח אז ממנו בת זוגו, ומאז צריך האדם לחזר אחר אבירתו, (כמש"כ בקידושין דף ב ע"ב), כך מלמדים לעובר במעי אמו כל התורה השייכת לשורש נשמתו, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר לפתח חטאת רובץ (נדה דף ל ע"ב), והתורה נלקחת ממנו ומאז הוא נחשב לבעל האבירה שצריך לחזר אחרי אבירתו. יש אם כן שתי בנות זוג, אחת עצם מעצמו ובשר מבשרו, ואחת רוח מרוחו ונשמה מנשמתו.

כתוב בגמרא סנהדרין (דף צט ע"ב) אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר. ופירש רש"י - תורה עומלת לו - שמחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וכל כך למה מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה. כתוב בשל"ה שישראל הוא ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה והמספר לכאורה אינו מדויק, ומסבירים שכוונתו היא רק לאותיות בהברה ולא רק אותיות שבכתב, וכל אחד ואחד מישראל יש לו מקום מיוחד בתורה, והמקום ההוא לא יכול להיות שייך למישהו אחר, התורה היא בת זוגו הבלעדית של כל אחד ואחד של ישראל. יום מתן תורה לא היה רק יום חתונתו של כלל ישראל עם התורה, אלא היה זה יום חתונתו של כל יחיד ויחיד מכלל ישראל עם חלקו בתורה. כפי העמל שלו, כך התורה עמלה באופן יחסי, וכך הוא מקבל את חלקו. וזה סוד המנין של הדגלים. שורש המילה של מנין הוא מלשון ממונה, ובתרגום לארמית זהו פקוד - המנין הזה בא להראות לכל אחד ואחד את תפקידו - על מה הוא ממונה. כשכל אחד ואחד יודע איזה דבר בדיוק שייך אליו, אזי הצירוף של כולם נעשה על ידי דגלים, ובוה כל אחד ואחד יודע את שורשו וחלקו.

קוראים בתורה קריאות ששייכות לסדרי הזמנים, ואחת מהם היא קריאת פרשת במדבר לפני עצרת. ושאלנו בריש דברינו, מדוע? מה קשר יש בין השניים. אמנם קריאה זו באה ללמד סוד המנין של פרשת במדבר משום שכך צריכים להיכנס לעצרת. מאז שגלו עשרת השבטים, אבדנו המעלה של ששים רבוא ושל י"ב שבטים. עשרת השבטים אינם, וכלל ישראל נשאר במערכת שונה. עיקר קבלת התורה שלנו היא הקבלה של כל יחיד ויחיד, שכל אחד ואחד זכה לבת זוגו, וזה סוד הכתרים שזכינו אליהם בהר סיני. ומשום כך כל אחד ואחד מישראל יכול לחדש חידושי תורה בחלק השייך רק אליו, וזה נובע מכתרו שהיה לו בהר סיני. וזהו פשר הענין שאנו מוצאים בגמרא מחלוקת מי אמר דבר תורה

מסויים, והיינו מפני שהם שייכים רק אליו, ואף אחד אחר לא היה יכול לומר את זה. לכן אומרים אליבא דפלוני ולא אדעתא, שאפשר שמישהו יגיד דעתו של אחר, אבל אי אפשר שהוא יגיד לבו של אחר. העצרת שלנו היא אסיפה של עם שרידי חרב (ירמיה לא א), ולא של כל כלל ישראל, ועל כן היא עצרת רק עד כמה שכל אחד ואחד מביא איתו את הקשר שלו עם התורה, הקשר שמוחד לו.¹²⁵ המנין של במדבר הוא השלמה של מה שהיה בהר סיני, שאז כל אחד ואחד ידע בדיוק מקומו חלקו, ותפקידו.

כתוב בחומש שמות (יט א): בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני. ואיתא על זה ברש"י, ביום הזה – בראש חודש לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה, שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו. והנה בגמרא שבת (דף פו ע"ב) איתא בחד בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא. כלומר בגלל חולשת הדרך לא קבלנו שום דבר בראש חודש, וכל הסדר של קבלת התורה התחיל ביום ב'. ועל היום הזה שבו באנו אל מדבר סיני, אמרה תורה ביום הזה – ללמדנו שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו. ופלא הדבר, שהרי כמבואר ברש"י ביום הזה לא קבלו שום דבר? אפשר להבין את זה על פי מה שכתוב בתנא דבי אליהו (זוטא פרק יד) ואומר (ישעיה נ) ה' אלקים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבקר בבקר יעיר לי אזן לשמוע כלמודים. הא למדת שאין דברי תורה נבלעים בלב האדם אלא במי שהוא עיף להם וכו' אל תזלזלו בד"ת ואל תרבו באכילה ובשתיה ובשינה שנאמר (זכריה ט) שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב, ע"כ. מגיד משנה היינו הוא יזכה לתורה בכפל בגלל שובו לבצרון אסירי התקוה – שכל כולו מכוון לזה, שהוא אסיר לזה, והוא מתאוה לדברי תורה. התורה נתנה רק למי שהוא עיף עליהם. ביום הזה באו מדבר הר סיני לקבל התורה, ביום הזה ויחן שם ישראל נגד ההר – כאיש אחד בלב אחד – אז נעשו עייפים לתורה, ורק כך אפשר לקבל תורה. ביאור דברי רש"י שיהיו דברי תורה חדשים הוא, שנשתוקק להם כמו שמשותקים לדבר חדש. הלימוד שיוצא לנו מיום זה שלא נתנה בו תורה ממש, שנעשינו עייפים לתורה, ומכוונים אליו, כמש"כ (מועד קטן דף כה ע"ב) ושמה בהם ככלה חדשה – זהו ההתחדשות שצריכים בדברי תורה.

זהו האופן לזכות לכך שהתורה תתחבר אליו, על ידי שהוא יחזר אחריה למצוא אותה, אז גם היא תעשה כך, ושניהם ימצאו אחד את השני, אבל לפני החיפוש בפועל על ידי הלימוד, צריך יום של ראש חדש, שהוא היום הזה שיהיו בעיניך כאילו היום נתנם, וזה שייך רק אצל מי שזוכה לתפוס החלק המיוחד לו – לשורש נשמתו בדברי תורה, ומי שזוכה לזה, הוא זוכה למעם חדש בכל יום. אע"פ שהכתרים שהתעטרנו בהם במתן תורה נלקחו מאיתנו, כתוב שה' יחזיר לנו אותם, אבל הכתרים הם בסוד מעין ולא בסוד בור, ומי שזוכה להם יונק ממים חיים, וטועם טעם חדש, ואין הם אותם מים שכל אחד טובל בהם, אלא הם מים המיוחדים לו. עם הכנה כזו צריכים להיכנס לעצרת. כמו שיש שלש רגלים, כך יש שלש עצרות – שביעי של פסח, שמיני עצרת, ועצרת כמו שכתוב בחז"ל. העצרת שלנו היא זמן מתן תורתנו. כל אחד ואחד צריך להיות עיף אל אותם כתרים שזכינו להם במעמד הר סיני, ומי שזוכה בכתרים אלו צריך להגיד מה אעשה שנפשי חשקה בתורה.

¹²⁵ אדם צריך לעמול הרבה להגיע לתורתו.

שבועות ו'

כתוב באבן עזרא (שמות כ א) שאלני רבי יהודה הלוי מנוחתו כבוד למה הזכיר אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר שעשיתי שמים וארץ ואני עשיתיך יעו"ש תשובתו. יש כמה פנים לתשובה על שאלה זו, כשה' נתן תורה, לא נתחדש בזה רק חיוב לימוד תורה וציווי מצות, אלא עיקר ענינו של מתן תורה היה גילוי עמוק של צורת המציאות האמיתית, מתן תורה היה גילוי שהסדר עצמו הוא על פי התורה, וזה מחייב כל המצות כולם. השינוי שחל בנו במתן תורה הוא, לא שהיינו במציאות אחת, ונכנסנו למציאות אחרת של חיובים, אלא היה זה גילוי של פנים עמוקים יותר של עצם המציאות. במתן תורה נתגלה המציאות האמיתית, ובמציאות האמיתית התורה היא ממילא מחויבת, כמו שצריכים לאכול ולנשום, כך צריכים לקיים כל התורה כולה, זה הפירוש הפשוט של המאמר כי הם חיינו. ביאור הכתוב (שמות כ ב) אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, הוא לא שעל ידי היציאה נתגלה שאני אלקיך, אלא אותו יציאה מארץ מצרים היא המציאות החדשה שנתגלתה בעולם. וזה הפירוש הפשוט במה שכתוב שעשרת הדברות הם מקבילות לעשרה מאמרות שבהם נבראו העולם. כמו שהמאמר הראשון של בריאת העולם שהוא 'בראשית' שהיא קביעת מציאות, כך גם הדברה הראשונה לא נאמרה בדרך של ציווי, אלא כקביעת עובדה. המעבר בין העשרה מאמרות לעשרת הדברות נעשה על ידי העשר מכות, שבהם הוכה העולם בלי תורה, ונחרב, וביציאת מצרים נתגלתה מציאות חדשה בעולם, שהיא המציאות של תורה, לכן יציאת מצרים היא הבסיס לכל התורה כולה.

והנה מכיון שמתן תורה בא אחרי כל ימי הספירה, על כן בהכרח שכדי להבין מתן תורה צריכים להבין את הספירה שסופרים להגיע אליו. אמרנו שעמר הוא בגימטריא יש, והיא המציאות האמיתית שבעולם. היש הוא יש שנוצר מאין, וזה קרה במאמר בראשית. והתפיסה שלנו ביש מאין היא קרבן העמר. איתא בספרים שיציאת מצרים היא בבחינת הלידה של כלל ישראל, ובמתן תורה נהיינו מצווים, היינו גדולים, ונמצא אם כן שהספירה מעבירה אותנו מפסח לשבועות, מלידה עד גדלות.

כתוב בחז"ל שיש תר"כ אותיות בעשרת הדברות, ותר"כ הוא בגימטריא פעמיים יש. כתוב ברמב"ן על הפסוק (איוב יא ו) ויגד לך תעלמות חכמה כי כפלים לתושיה ודע כי ישה לך א-ל לזה מעונך, וז"ל כי כל היש בעולם הוא כפול ובו חכמה נגלית ונעלמת. ידוע שהחכמה נקראת יש, והיא נמצאת מאין כמש"כ (איוב כח יב) והחכמה מאין תמצא, היינו שהיא היש שיוצא מאין. הגר"א כותב במקום אחד שזה הסוד שכתוב (איוב יב יב) בישישים חכמה וארך ימים תבונה, שחכמה נקרא ישיש שהוא תופס היש הטמון מהיש שנגלה. התגלות היש הטמון מהיש הנגלה, זהו הגילוי של העשרת הדברות.

מה ענין עשרת הדברות ובמה הם שונים מכל דברי תורה? המהר"ל בגור אריה מבאר טעם מה שכתוב שאמר הקב"ה כל עשרת הדברות בדיבור אחד, ואע"ג שלא הבינו בדיבור זה כלום, לומר כי כל התורה היא ענין אחד ודיבור אחד, כי כל התורה יוצאת מעשרת הדברות. כתר, הוא האין שממנו יוצאת החכמה, ועל כן הוא נקרא כתר שהוא אינו חלק מהמערכת עצמה, כמו כתרים של האות, שהם אינם חלק מהאות, אלא רומזים לכך שהאות מתקשרת למה שלמעלה ממנה. כתוב בראשונים שאין הוא ר"ת איה נעלם. אם מסתכלים מלמעלה, האין הוא היש, ומציאותנו היא האין, שהיא אינה חלק מהמערכת. באין, היש נמצא במילוויו, בכל מלא ההיקף, ואין שום הבדל בין נסתר לנגלה, לכן כתר הוא יש כפול, שיש בו כל הפנים של היש. כשה' אמר עשרת הדברות בדיבור

אחד, קבלנו בחינת הכתר של התורה, שאין לנו שום תפיסה בו, ומוזה יש לנו אפשרות להגיע אל היש השני.

ביום של יציאת מצרים היה עצם היציאה, אך ה'היות' נולד במחרת השבת, וזהו ראשית קצירכם שהיא העמר, ומשם סופרים המישים יום, ואז מביאים מנחה חדשה, ביום של מתן תורתנו. 'אנכי' הוא הכתר של הדברות וכאן נתגלה כל סדר המציאות שהתחיל ביציאת מצרים. התורה שנתנה גרמה לכך שהמציאות שיצאה ממצרים נעשתה מציאות שלימה שמקיפה את כל המערכת כולה. מתן תורה היה מתן מציאות, והיא אותה מציאות שנתגלתה ביציאת מצרים. במתן המציאות שנתגלתה ביציאת מצרים נכלל שבירת כל המציאויות האחרות, שהן שקריות. אז נתגלתה האמת הפנימית שבמערכת, ומאז אנחנו חיים ביש הזה.

נושא הכתר בכלל ישראל הוא דוד המלך, הוא זה שה' הכתיר אותנו, והוא חי וקיים, והוא יביא את העולם לתיקונו. דוד המלך נולד ונסתלק מהעולם בחג השבועות. יש להבין שהעובדה שההולדה וההסתלקות באותו יום היא הכפלה של היש, הם שני יום – הולדת של שני ישויות, ושניהם מציאות אחת. מהו העומק בכך שצדיקים נולדים ומתים באותו יום? אותם בני אדם שה'יש' שלהם פה מתאים ל'יש' שלהם שם, הם באותו יום שנולדים לפה נולדים לשם. נמצא אם כן שמן הראוי לומר שדוד המלך נולד פעמיים בחג השבועות. כתוב בגר"א שמואב בגימטריא מ"ט, כלומר שהם נושאים בתוכם כל המ"ט שערי טומאה. ועל כן הכרחי היה הדבר שמלכות ישראל תצא ממואב, בגלל שתפקיד מלכות של דוד מלך המשיח להחזיר את העולם מעומק שפלותו, והוא מה שדוד אמר על עצמו (תהילים קיג ז-ח) מקימי מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו, נדיבי עמו הם האבות, היינו שהוא אמר על עצמו שהוא יהיה עם האבות, שהוא יהיה הרגל הרביעית במרכבה. אם הוא רוצה להרים את כל השפלויות לרמה זו, הוא צריך להיות שייך לכל שפלויות האלה, לכן הוא היה צריך לבא ממואב.

בלעם יעץ לבלק לגרום לכך שכלל ישראל יזנו עם בנות מואב כדי להפוך את כל הברכות לקללות, הוא ידע שעליו להשתמש בבנות מואב, מכיון שהברכות היו מגיעות גבוה כל כך, ועל כן כדי שיתקיים רצונו של בלעם הוא היה צריך להשתמש עם מי שמגיע לגובה כזה בצד הטומאה, דבנות מואב נושאות בהן את כל מערכת השפלויות שבעולם עד לגועל נפש הרחוק ביותר שיש בעולם. מדובר פה במלחמה מסוג אחר. נראה לנו שהעולם לא יכול לרדת יותר, אבל חייב להיות שהוא כן יכול לרדת יותר, שכן כשנגיע לשפלות הזאת אזי המשיח יתגלה. להכשיל טוב שלם אפשר רק על ידי רע שלם. ולהיפך, כדי לתקן המ"ט שערי טומאה אפשר רק אם מגיעים ליש הנעלם. כל מי שלא מוציא את עצמו מהענין של מ"ט שערי טומאה, לא יכנס בקהל ישראל. קוראים מגילת רות בשבועות משום שצריכים לצרף גם את זה לחג השבועות. ביום הזה קבלנו את עשרת הדברות שהם הכתר של התורה. אומרים בפיוט, עליונים שישו, ותחתונים עלו בקבלת יום זה עשרת הדברים, היינו שעליונים ותחתונים יחד, שני הישויות מצטרפות לשמחה הזו.

בהעלותך א'

כתוב בפסוק (במדבר י לה, לו): ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל. שני הפסוקים האלו הם פרשה בפני עצמה ונפרדים משאר הפרשה בגלל הנוגים ההפוכים שיש בתחילה ובסוף.

ע"י זהר ח"ג קנה ע"א: ויהי בנסוע הארון ויאמר משה וגו' רבי אלעזר אמר הכא אית לאסתכלא נ דאיהי (ס"א מנזרא) מחזרא לאחורא הכא בתרי דוכתי אמאי ואי תימא נ כפופה הא ידיעה נ' כפופה נוקבא נ' פשוטה כללא דדכר ונוקבא והא אוקימנא באתר דא ויהי בנסוע הארון אמאי אתהדר לבתר כגוונא דא ז ת"ח נ באשרי יושבי ביתך לא אתמר בגין דהיא בגלותא והא אוקמוה חברייא דכתיב (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל וגו' אלא מה כתיב לעילא וארון ברית יי' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה כיון דהוה נטיל ארונא נ"ן נטיל עליה (נ"א עמיה) והא שכינתא על גבי ארונא יתיב ת"ח חביבותא דקב"ה לגבייהו דישראל דהא אע"ג דאינון סטאן מארח מישר קב"ה לא בעי לשבקא לון ובכל זמנא אהדר אנפוי לקבלייהו דאי לאו הכי לא יקומון בעלמא:

ת"ח ארונא הוה נטיל קמיייהו ארח תלתא יומין נ לא הוה מתפרש מניה ונטיל עמיה ומנו רחימו דלהון דישראל אהדר אנפוי ואסתחר מלגבי ארונא כהאי איילא דעולתא כד איהו אזיל אהדר אפוי לאתר דנפיק וע"ד בנסוע הארון נ"ן אסחר אנפין לקבלייהו דישראל וכתפי גופא לגבי ארונא וע"ד כד ארונא הוה נטיל משה אמר קומה יי' לא תשובק לון אהדר אנפך לגבן כדין נ"ן אתהדר לגבייהו נ כגוונא דא כמאן דמהדר אנפיה למאן דרחים וכד הוה שארי ארונא (וישראל) למשרי כדין אהדר אנפוי ז מישראל ואתהדר לגבי ארונא ובכלא אתהדר:

אמר ר' שמעון אלעזר בודאי הכי הוא אבל הכא לא אהדר אנפוי מישראל דאי הכי בעי נון לאתהפכא מגוונא דאחרא עלאה (ס"א דלעילא) האי נ מנזר לאחורא והאי בארח מישר לגבי ארונא אלא ודאי לא אהדר אנפוי מנייהו ומה עביד בשעתא דשארי ארונא למשרי אמר משה שובה יי' כדין שארי ארונא ושכינתא קאים בסטרא אחרא ואנפין לקבלייהו דישראל ולקבליה דארונא (ובג"כ) וכדין כלא כליל (לגווח) לכוונא

תרנום: "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה וגו'", רבי אלעזר אמר כאן יש להתבונן נ' שהיא (חוזרת) מחזרת לאחור כאן בשני מקומות למה. ואם תאמר נ' כפופה, הרי ידוע נ' כפופה נקבה, נ' פשוטה כלל של זכר ונקבה, והרי בארנו במקום זה "ויהי בנסוע הארון", למה חזר לאחור כך כדוגמא זה ז. בא וראה נ' באשרי יושבי ביתך לא נאמרה, משום שהיא בגלות, והרי פרשה החברים שכתוב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל וגו'", אלא מה כתוב למעלה "וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה", כיון שהיה נוסע הארון נ"ן נוסעת עליו (עמו), והרי השכינה יושבת על גבי הארון. בא וראה חביבות הקדוש ברוך הוא לגבי ישראל, שהרי אף על גב שהם סוטים מדרך הישר, הקדוש ברוך הוא לא רוצה לעזובם, ובכל זמן מחזיר פניו כנגדם, שאם לא כך לא יעמדו בעולם.

בא וראה הארון היה נוסע לפניהם דרך שלשה ימים, נ' לא היתה נפרדת ממנו ונוסעת עמו, ומתוך אהבת ישראל מחזיר פניו ומסתובב מלגבי הארון, כמו עופר האילים, כשהוא הולך מחזיר פניו למקום שמשם יצא, ועל כן בנסוע הארון נ"ן מסובבת פנים למול ישראל וכתפי הגוף לגבי הארון. ועל כך כשהארון היה נוסע, משה אמר "קומה ה'" לא תעזוב אותם, החזר פנים אליהם, ואז נ"ן חוזרת לגביהם כדוגמא זו ז כמי שמחזיר פניו למי שאוהב, וכשהיה מתחיל הארון (וישראל) לשרות, אז החזירה נ"ן פניה ז מישראל ומחזיר והחזירה לגבי הארון, ובכל החזר.

אמר רבי שמעון, אלעזר בודאי כך הוא, אבל כאן לא החזיר פניו מישראל, שאם כך צריכה נ"ן להתהפך מגוון של אחר עליון (שלמעלה) זה מנזר לאחור וזה בדרך ישר לגבי הארון. אלא ודאי לא החזיר פניו מהם, ומה עשה, בשעה שהארון התחיל להשרות, אמר משה "שובה ה'", ואז שורה הארון והשכינה עומדת בעד אחר, והפנים מול ישראל

ומול הארון, (ולכן) ואז הכל נכלל (לתוכה) לכוון וז"ל היהל אור שם: נ' כפופה נוק' נון פשוטה כללא – כי נז"ן רזא דאדם דד' חיות שנא"ן כמ"ש בז"ח (לב ע"ג &), ו' רזא דאדם בשלימו ע"ש. והוא רזא דעד"א, נאמן פשוט¹²⁶. ונו"ן כפופה מלכות, שנכפפת רגליה מס"א¹²⁷, כידוע, והוא נאמן כפוף. כי בינה בנ' תרעין דילה מתפשטת עד הוד, ונכלל כולו ביסוד, שלכן נק' כל גי'¹²⁸ נ' כלל הכל כידוע, וכן מלכות כלולה מכולם, סוד בלה, ים. ולעולם נוק' נכללת בדוכרא, ולכן נ' פשוטה כללא דזו"ג, והן סוד נון מלא, זו"ן, וי"ו באמצע יסוד, וא"ו זעירא כידוע. [תמצית דבריו היא שהאות ו' שייך לז"א ונוק' בתיקון, ואות נ' שייך למלכות ללא תיקון הדכר] באתר דא ויהי בנסוע הארון אמאי אתהדר לבתר כג"ד – ר"ל בב' הפיכות¹²⁹. ת"ח נ' באשרי כו' – שהנון הוא סי' נפילה בגלותא כמש"ו¹³⁰. ולכן לא נאמר באשרי והענין כמ"ש אריאל כו' (משנה ספ"ד דמדות) מה הארי צר מאחוריו ורוחב מלפניו נמצא צד הרחב הוא רישא דילה, ובגלותא רישא שכיבת לעפרא, וזנבא מדבר, כמ"ש בזהר במדבר¹³¹. ולכן כאן בנסוע הארון, ויאמר קומה ה', אז אתהפך הנון, רישא לעילא, וזהו טעם על הפיכתה למעלה, ואז ויפוצו אויביך [וינוסו משאניך מפניך כי צד הרחב הוא פניך]. כיון דנפלה ואסתלקת נ', אז אתחברו מ' וס', שהם אחוריים דבינה¹³², שמשם נאחו ס"מ, וכיון שקם הנו"ן ביניהם, אתבדרו ס"מ זה לכאן וזה לכאן. [היינו שאפילו שבטבע צריך להיות שמאחר ונ' שהוא המלכות בגלות, יש שליטה לסט"א ולכן בא הני' ההפוך, שגם עכשיו יש לה גילוי, ואין לסט"א שליטה] אלא מה כתיב לעילא וכו' – עכשיו מפרש נזירת הנו"ן לאחור. וארון ברית ה' נוסע לפניהם כו' כל המאמר – הענין שארון ברית ה' הוא יסוד ברית, לוחות הברית, ושכינתא לא זזה מניה כידוע, והיא עומדת בין ב' צדיקים. בין צדיק העליון לישראל, ומחביבותא דישראל אהדרת אנפיהו להון¹³³. והוא [מילה פה] ה"ח שבו, שהן ה' פעמים טו"ב כידוע. וזהו סוד פ"ה אותיות של ויהי בנסוע (שבת קמו ע"ב), וכמ"ש שספר בפני עצמו הוא כו' שבעה ספרים וכמ"ש רש"י שם שספר במדבר נחלק לג' ספרים ע"ש ג' ספרים הראשונים הראשונים הן נגד חג"ת במדבר נגד נה"י וידוע שהן נכללים בא' שלכן נכללין כאן בספר אחד ויסוד הוא באמצע בין נו"ה לכן ויהי בנסוע באמצע וננו"ן כפופין סובבין את הספר בסוד נקבהתסובב גבר שהנ' כפופה הוא סוד יסוד דנוקב' סובבת יסוד דדכורא ולמד, להפסיק בין פורעניות ראשונה כו' כי בירכין אחיזה לס"א בסוד הני ברכי דשלהי מינייהו (ברכות ו ע"א) ויגע בכף ירכו ולכן הוא באמצע להפסיק בסוד שקרא קאי אחד כרעא וסובר שהכל הוא ספר א' כנ"ל.

¹²⁶ מלשון שבת קד ע"א על הענין שיש נ' באמצע המילה ון' בסוף המילה: נו"ן כפופה נו"ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט. על הני' פשוטה.

¹²⁷ עי' ע"ח (שער לד פרק ד): אורות המלכות הם גבורות הנקרא אש והם יוצאין מבחי' אש נכפפת. ועיי"ש (שער לה פרק ב): מלכות כולה מן הגבורות שהם אש ולזה נקרא אש נכפפת.

¹²⁸ גימטריא??

¹²⁹ זכור לי ללשון של הגר"א שגם ראש למטה, וגם פונה אחורה, וצ"ע אם יש לזה מקור.

¹³⁰ עצם המציאות הנוק' ללא דכר היא בחי' נפילה, וזה מציאות של גלות.

¹³¹ אולי אמור פט ע"א.

¹³² ענין אותיות מ' וס' עי' שער טו פרק ו

¹³³ שתמיד המלכות פב"פ עם כלל ישראל, כמו שהמלכות דאצילות תמיד קשורה ליסוד דאצילות.

ע"י שבת (דף קטו ע"ב): תנו רבנן ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה רבי אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שספר השוב הוא בפני עצמו כמאן אזלא הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן הצבא עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה כמאן כרבי מאן תנא דפליג עליה דרבי רבן שמעון בן גמליאל הוא דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה פורענות שנייה היא ויהי העם כמתאוננים פורענות ראשונה ויסעו מהר ה' ואמר רבי המא ברבי חנינא שסרו מאחרי ה' והיכן מקומה אמר רב אשי בדגלים

וע"י ספרי פרשת בהעלותך פ"ג פ"ג: ויהי בנסוע הארון. שבת קטז נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה ממקומו. רבי אומר מפני שהוא ספר בעצמו מכאן אמרו ידים פ"ג ספר שנמחק ונשתתיר בו פ"ה אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידי. ר' שמעון אומר נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו. ומה היה ראוי לכתוב ויהי העם כמתאוננים. משל למה הדבר דומה לבני אדם שאמרו למלך הנראה שתגיע עמנו אצל מושל עכו הגיע לעכו הלך לו לצור הגיע לצור הלך לו לצדון הגיע לצדון הלך לו לאנטוכיה הגיע לאנטוכיה התחילו בני אדם מתרעמים על המלך שנתלבטו ע"ד זו. המלך צרי' להתרעם עליהם שבשבילם נתלבטו על דרך זו. כך הלכה שכינה בו ביום ל"ו מיל כדי שיכנסו ישראל לארץ התחילו ישראל מתרעמים לפני המקום שנתלבטו על דרך זו הומקום צריך להתרעם עליהם שבשבילם הלכו שכינו ל"ו מיל כדי שיכנסו ישראל לארץ:

עניני בחירות¹³⁴

מכיון שאדם הוא בעל בחירה, שהוא יכול לעשות או לא לעשות, לכן נדמה לנו ויש לנו הרגשה שגם קבוצת אנשים יכולה לבחור, ולכן כשיש ציבור שלם שבוחר במלכות, זה גם כן מעשה השייך לבחירה.

כתוב ברמב"ם (תשובה ו ה): כתוב בתורה ועבדום וענו אותם הרי גזר על המצריים לעשות רע וכו' ולמה נפרע מהן (אם נגזר הגזרה למה מגיע להם עונש, הרי הגזירה היא דבר מוכרח, וכל עונש הוא בא רק על בחירת הבן אדם עצמו), וכו' כל אחד ואחד מאותן המצריים והמריעים לישראל אילו לא רצה להרע להם הרשות בידו שלא גזר על איש ידוע אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם וכבר אמרנו שאין כח באדם לידע היאך ידע הקב"ה דברים העתידין להיות עכ"ל.

וכן ע"י ע"י שמ"ר יא ו: ז"ל: ויחזק ה' את לב פרעה כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מה' מכות ראשונות מכאן ואילך אמר הקב"ה אפילו אם ירצה לשוב אני מחזק לבו כדי שאפרע כל הדין ממנו כאשר דבר ה' אל משה שכן כתיב ואני אקשה את לב פרעה:

וע"י ר' בחיי שמות י כ ויחזק ה' את לב פרעה – אין טבע האדם שיסבול המכות האלה שיוכל לעמוד שלא ימות לבו בקרבנו, והנה נתבאר בכתוב רשעו של פרעה ואכזריות לבו שהוא מתחזק במרדו בחמשה מכות ראשונות שהיה לו חזק הלב מעצמו ברשעו ואולתו ומן המכה החמישית ואילך היא מכת הדבר שכתוב בו ויכבד לב פרעה

¹³⁴ הרב דיבר על זה פעם בפרשת בהעלותך תשנ"ו, ואז היה הרגשה ברחוב של נצחון בבחירות לצד החרדים.

ולא שלח את העם היה חזוק לבו סבה מאת השי"ת, וזהו שאמר ויחזק ה' את לב פרעה ללמד כי העם בידו של הקב"ה כחומר ביד היוצר וכן אמר ירמיה (ירמיה יח) הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל וכתוב בתריה רגע אדבר על גוי ועל ממלכה וגו', וכן אמר שלמה (משלי כא) פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו:

ועי' מדרש משלי (פרשה כא): פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו. מה המים הללו, כשאתה נותן בכלי אתה מטה אותן לכל צד שאתה רוצה. כך בשר ודם, עולה למלוכה לבו נתון בידו של הקב"ה. אם זכה העולם, הקב"ה מטה לבו לגזירות טובות. נתחייב העולם, מטה לבו לגזירות רעות. וכל גזירה שיוצאה מפיו אינה יוצאה לכתחלה אלא מלפני הקב"ה. לכך נאמר, על כל אשר יחפוץ יטנו:

יסוד הדבר הוא שכל דבר שהוא בהנהגה כללית, במלכות של כל עם ועם, הוא באופן של פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו (משלי כא א), אבל כל אחד ואחד יכול לבחור אם הוא יצטרף לדבר הזה או לא. בהנהגה של מלכות, בחירתו לא מעלה ולא מורידה, אלא זה נקבע במקום אחר. אצלנו, במאה שנים שלנו, זה קצת אחרת שאנחנו עושים מלך לכמה שנים. ויש לשאול אם שייך במצב כזה הנהגה הזאת? ויסוד זה מחויב המציאות, שהרי אחרי שההוא נעשה למלך אין לו בחירה, כן צריך להיות כשהעם עושים אותו למלך אין להם בחירה בעשייתו. לכן המילה בחירות ששייכת לפוליטיק היא מילה שגויה, שאין לנו אפשרות להשתדלות שכך תהיה התוצאה. ההשתדלות היא או מעשה מצוה או עבירה, אבל אין לו שום קשר לתוצאותיו. בהעלותך ג'

כתוב בגמרא שבת (דף קטו ע"ב) תנו רבנן ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה, רבי אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו. כמאן אזלא הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן הצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה כמאן כרבי. ויש להבין שיטת רבי יונתן, למה יש שבעה ספרי תורה, ולמה ויהי בנסוע הארון הוא ספר בפני עצמו?

איתא בגמרא ברכות (דף ו ע"ב) אמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צב-אות. ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבוד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלקים יעננו בקול, איני והא כתיב וכל העם רואים את הקולות, אותן קולות דקודם מתן תורה הוון (וכתוב ברש"י-הנך קולות בתראי היינו הנך דאיירי בהו לעיל, וקאמר דנראין היו, ואף על פי שהקול אינו נראה זה נראה). ומבואר במהר"ל שהחמשה ספרי תורה הם כנגד החמשה קולות, והשבעה ספרי תורה הם כנגד שבעה קולות, והשני קולות הנוספים הם הקולות שהיו לפני כן שהיו נראים.

הרמב"ם כותב בסוף הלכות מעילה (ח ו) ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו. כלומר, עד מקום שכל אחד ואחד יכול להגיע. המהר"ל מבאר בכמה מקומות מה ענינם של המספרים חמשה ושבעה. כל פיזור על שטח, מתפור לארבע רוחות, והחמישי מחבר את כולם, וזהו תוכן האות ה' שהיא מורכבת מד' וי' באמצע. באות ד' יש שני קוים אחד הולך ממזרח למערב, ואחד מצפון לדרום, והיו"ד מרמזת על כך שאין הם מפורדים לגמרי, אלא ישנה נקודת מרכז שמחברת את כולם.

לולא נקודת המרכז, לא היה אפשר לרכז את הפיזור של האות ד'. בגמרא ב"ק (דף נב ע"א) כתוב שאפשר לקנות עדר על ידי מסירת משכוכית, הוא העז שהולך בראש, שמי שמחזיק בו כאילו מחזיק בכל העדר. ומעתה זה עומק הביאור בגמרא (מנחות דף כט ע"ב) על הפסוק בהבראם שה' באות ה' בראם, היינו שכל עולם הזה נברא באות ה', שיש בו שתי נקודות הנ"ל, שהכל יכול להיות מוחזק בידי, וגם מונח פה כל האפשרויות של פיזור. כך זה בעולם הזה, אבל העולם הבא נברא ביו"ד, משום ששם לא שייך שום ענין של פיזור. הענין של המספר שבע הוא כמו של האות ה', שגם באות ז' יש ד' צדדים, ונכלל בו גם המעלה ומטה, ויש אחד שמחבר את כולם לאחד. החילוק שבין האות ה"א לזי"ן, הוא שמעלה ומטה אינו פיזור, שכל פיזור הוא על פני שטח, אלא שנתברר על ידי אות זו ששורשו של דבר נמצא למעלה, והתחתית היא הסוף, לכן זה נותן לנו מימד עד כמה הדברים מקושרים לשרשם. שבת נקרא תכלית מעשה שמים וארץ, והיא בסוד סוף מעשה במחשבה תחילה, לכן לחבר אותם יחד, זה לחבר את הסוף מעשה למחשבה תחילה. עצמו של דבר נקרא 'זה' – זהו ביטוי הכולל בקרבנו את כל השבעה וכל החמשה.

קולות הם פריסת דברים על פני החלל. הגמרא שואלת והא כתיב וכל העם רואים את הקולת, ועונה אותן קולות דקודם מתן תורה הו. כלומר, אנחנו עכשיו לא יכולים כידוע לראות קולות, אך כשרואים את הקולות פירוש הדבר הוא שיש תפיסה של ראיית דבר מהדובר – רואים את יציאת הקול ממקורו, ואת פריסתו בעולם – רואים הדיבור כמדובר בפועל. 'רואים את הקולות' – פירושו שרואים איך שהקול יוצא ממקורו ומגיע לכל מקום שאליו הוא צריך להגיע. וזה מה שכתוב (ישעיה פרק נה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי. כשרואים את הקולות רואים את הדברי אשר יצא מפי. הכוונה במאמר הז"ל שהתורה נתנה בחמשה קולות היא, שהקולות אמנם התפשטו והתפרסו על פני כל העולם הזה, אך הם עדיין מחוברים להר סיני. ענין זה שייך לשמחת חתן, משום שאז נוצר בית חדש שהוא נקודת מרכז, שכל המערכת מתחברת אליה (שמחה הוא אותיות חמשה). מה שכתוב שהיו במתן תורה שבעה קולות, הכונה היא, שהיתה עוד נקודה במתן תורה שהקולות נתפסו כמציאות קיימת, ולכן כל העם ראו את הקולות.

מלכתחילה המטרה במעמד הר סיני היה שכלל ישראל יקבלו התורה ויכנסו לארץ ישראל לעולם ועד, והבריאה היתה מגיעה בכך לתכליתה, למצב של תחיית המתים. בגלל חטאינו, חטא העגל וחטא המרגלים, נגזרה עלינו גזירת גלות. כל ספר במדבר מדבר על הרעות שכלל ישראל עשו במדבר הרע הזה, מפני שכל הדברים הרעים מגיעים משם. כתוב ביחזקאל (פרק כ') והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצותם בם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים כן אשפט אתכם נאם א-דני י-הוה. מפסוק זה אנו למדים שכל הגלויות הם בעצם בגדר חזר להליכה במדבר. כל מסעות המדבר היו כדי לעלות מעל כל כחות הרע, וזה המ"ב מסעות, ואנחנו חוזרים עליהם בדרך של גלויות – אנחנו עכשיו נמצאים אם כן במדבר העמים. ספר במדבר הוא ספר המספר על זמן שכלל ישראל היו נמצאים חוץ ממקומם, לכן אפשר חלילה להעלות על הדעת שאנחנו עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מינייה (חגיגה דף ה ע"ב) – שה' פונה מאיתנו ולא מסתכל עלינו יותר.

כשכלל ישראל גולה ומפוזר ולא רואים הנקודה שמחברת הכל יחד, אזי צריך לגלות ספר מיוחד שיהיו שבעה ספרי תורה – זהו מימד נוסף שאומר וכל העם רואים את

הקולות. כל מה שה' אמר, זהו מציאות הנראית ונתפסת בחוש. כתוב בגמרא יומא (דף סט ע"ב) דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא, אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גבור, אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות. כלומר, המידה של נורא היא מוכרחת, שהמצב של פיזור הוא מציאות בלתי אפשרית. הטעם שלא אמרו, זהו משום שאי אפשר לשבח את ה' במדה שלא נוהגת עכשיו בעולם, ובפרט מדת נורא ששורש (המילה היא) נראה, שאדם לא מפחד מדבר שלא נוכח, מדבר שהוא לא רואה. כשירמיה ראה נכרים מקרקרים בבית המקדש, הוא הפסיק לומר נורא. המדה הזאת היא זעיר אנפין של 'כל העם רואים את הקולות'. האר"י כותב שארון הוא היפך של נורא - המקור לדבריו הוא מזה שירמיה הפסיק לומר נורא, שבמקום של הארון חייבת להתגלות מידת נורא. אנשי כנסת הגדולה שבו ונילו שבכל מקום שכלל ישראל נמצאים שם, הארון נמצא איתם, ומידת נוראותו ית' מתגלית, וזה מה שנתחדש בפרשת ויהי בנסוע הארון - ולכן הוא ספר תורה לעצמו.

בספר של גלות, צריך לגלות עוד שני ספרים כדי להגיע עד שבעה. ויהי בנסוע הארון הוא ספר בפני עצמו, של כל הגלויות של כלל ישראל. פרשת ויהי בנסוע כתובה בין שתי פורענויות - ויסעו שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים כתינוק היוצא מבית הספר שבורה לו והולך לו כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים (תוס' מס' שבת דף קמו. ד"ה פורענות) - היינו שלא לקחו איתם הר סיני אלא ברחו - והיא פרישה מנקודת המרכז, ולזה צריכים ויהי בנסוע הארון לגלות שאנחנו בגלות, שזהו פורענות שכלל ישראל ילכו בדרך ארוכה עד שיחזרו, והפורענות השניה היא פורענות בפועל - מתאוננים, וכאן התחילו הנסיונות של הר סיני¹³⁵. הגילוי של השבעה ספרי תורה הוא שכל מקום שכלל ישראל נמצאים הם מחברים המעלה והמטה, והיא מידת נורא של כלל ישראל. כמה שאנחנו נתפוס יותר שדיבורו ית' הוא מציאות אמיתית כך תהא יותר אפשרות שאומה אחת תתקיים בתוך שבעים אומות, וכמה שאנחנו מנסים להעלות על הדעת שיש פתרונות אחרים לכך שאומה אחת תתקיים, כך אנו באמת מגרעים ומחלישים אפשרות זו. בכל מסעות כלל ישראל במדבר - העמים היינו עם הארון, וזה תפילת משה - קומה ה' ופצו איביך וינסו משנאיך מפניך.

בהעלותך ד'

כתוב בגמרא שבת (דף קמו ע"ב) תנו רבנן ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה. רבי אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו. כמאן אזלא הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן הצבא עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה כמאן כרבי, שבמדבר עד והיה בנסוע הארון הוא ספר אחד, ו'ויהי בנסוע' היא ספר שני, ואחרי זה עד

¹³⁵ לשאול להרב

סוף במדבר הוא ספר בפני עצמו. אם כן צריך עיון איך מובן שיש בחינה של חמשה ספרי תורה וגם יש בחינה של שבעה ספרים.

יש להבין, כלל ישראל חנו ונסעו בכל סדר המסעות סביב המשכן דוגמת הר סיני, כלומר, אותו כבוד שנתגלה בהר סיני הוא שרה במשכן. וכך זה היה עד הפורענות הראשונה, שהיא לפי רוב הראשונים מה שכתוב (במדבר י לג-לד) ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה, שהם נסעו כתינוק הבורח מבית הספר, היינו שהנסיעה היתה בלי המשכיות מעמד הר סיני, ומכאן ואילך הנסיעה אינה עוד המשך של מתן תורה, אלא עזבנו את הר סיני ונסענו בלי תורה. זוהי הפורענות הראשונה. לאחר מכן כתובה הפרשה של ויהי בנסוע הארון, ואחר כך כתובה הפורענות השניה (במדבר יא א): ויהי העם כמתאננים רע באזני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה, ומכאן ואילך ספר במדבר מלא פורענות, שבני ישראל הולכים מדחי אל דחי. הפורענות הבאה היא דכתיב בפרשת שלח שבגללה נגזר על כלל ישראל שלא יכנסו לארץ ישראל, ואחר כך מסופר על חטאו של קרח, ומי מריבה. עד כאן היו כלל ישראל במעלתם, ומכאן ואילך החלה ירידתם, כאשר הם לא בדרגתם כשהיו בהר סיני. כל המהלך של יציאת מצרים ומתן תורה והקמת המשכן שייך לזמן של מעלת כלל ישראל, ותחילת נפילת כלל ישראל היתה בפרישה מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, זהו מהלך שאינו של כלל ישראל, ומכאן המשיכו מפורענות לפורענות. בין מעלת כלל ישראל, לפורענות כלל ישראל יש ספר של ויהי בנסוע הארון, וכתוב בגמרא הנ"ל תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה, ומבאר על זה רש"י, עתידה פרשה זו – לעתיד, שיהו כל הפורעניות בטלין, ולא ידאנו לפורענות, ויצר הרע בטל. עכשיו הפרשה נמצאת כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות (רש"י במדבר י לה), כלומר, להראות שהירידה הרוחנית איננה שייכת למהלך של כלל ישראל, אלא יש כאן קטיעה של המהלך, וכל הפורענויות אינם מסוג של מהלך אלא מקרים, וזאת משום שאין לנו שום מהלך שמנוגד לקבלת התורה.

כתוב במהר"ל שכל התפשטות בחלל היא חמשה, שיש ד' קצוות, ונקודה אמצעית שמאחד את כל הקצוות. בגלל שהמספר חמשה הוא המספר של המציאות, לכן כתוב בגמרא (מנחות כט ע"ב) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם, היינו שהעולם הזה נברא באות ה"י, שבאות ה' יש ד' שהוא הקצוות, שיש לו רוחב ואורך, ויש לו נקודה באמצע שהיא מאחדת אותם. כשמדברים על ו' קצוות המשמעות היא שכוללים בזאת גם מעלה וגם מטה. אבל ישנו כאן קושי בהבנת הענין, שהלא הפריסה למעלה ומטה מונחת בעצם צורת המציאות, שאם אין לה עומק, היא לא נמצאת בעולם הזה. אכן הבנת הדבר היא, ששתי הקצוות האלה אינם דומים לכל ד' קצוות, שהם התפשטות המציאות, אבל המציאות של מעלה ומטה שייכת לעצם המציאות, התוספת של עוד שניים הוא המימד שמדבר על נקודת המוצא ונקודת היעד, וזהו המימד של מהלך. מטעם האמור, אנו רואים בתורה שבכל זמן שמוזכר המספר של ז' זהו מספר של זמן או של מהלך, כמו שבעת ימי בראשית. כשמצרפים זמן למציאות התוצאה היא – מהלך. החלל של המציאות הוא מקום, והחלל של התהליכים נמצא בתוך הזמן.

הבנה זאת נכונה גם ביחס אל תורה, שיש לתורה בחינת מציאות בה' ספרי תורה, ויש לתורה בחינה של מהלך שיש לה ז' ספרים. המהלך של המסעות במדבר גם הוא תורה, שתכליתו הוא להכניס את מרכבתו ית' לסדר העולם. התורה נמצאת אצלנו, והיא

הולכת עמנו בעולם, והפירוש של המהלך הזה הוא לסלול דרך בתוך העולם הזה למהלך התורה, וזה המ"ב מסעות שהם מכוונים כנגד השם של מ"ב אותיות של מעשה בראשית, מב' של בראשית עד ב' ובהו. סדר הבריאה נברא כמהלך, היוצא ממקום אחד ומגיע לתכלית, התורה גם כן נתנה כמהלך. המהלך כיצד התורה הופכת את כל המהלכים ומבטלם למהלך הזה – הוא ספר במדבר. בכל מקום שכלל ישראל הלכו, אמרו כל העמים אין אלה כי אם אלקות.

כתוב בגמרא קידושין (ב ע"ב) שהתורה נקראת דרך. השם דרך של התורה נתגלה בספר במדבר, שהולכים עם הר סיני. לולא שהיינו עושים מה שהיינו צריכים לעשות, ולא היתה נגזרת עלינו גזירת גלות, היינו מגיעים למקום שצריכים להגיע והעולם היה מתוקן, והדרך היתה נגמרת. אבל בגלל שהתחילה פורענות והמהלך הנכון נקטע, שוב הדרך איננה אותה דרך, והמהלך איננו מנקודת המוצא האמיתית, ובגלל כך הגענו לכל הגלויות, עד לאשר אירע בפרשת שלח שעקב כך נגזר עלינו (תהילים קו כו-כו): וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. והמהלך אינו הולך עוד בדרך ישירה אל היעד, וכאן נכנסת פרשת ויהי בנסוע הארון, שהיא הספר שמדבר על המהלך האמיתי של תורה, שנקודת המוצא היא ויהי בנסוע הארון, ונקודת היעד היא ובנוחה יאמר.

הארון נמצא בבית קה"ק, ושם הנקודה של ציון, וממקום זה הושתת העולם, וכאן היא הנקודה העיקרית של כל העולם כולו. כל המציאות הפיזית מתפשטת מכאן שהיא נקודת המרכז שלה, והיא נקודת המציאות שלה, ונקודת המרכז תמיד אינה נמצאת בפועל אלא רק מחשבתה, במהלך מחשבתה. לכן כתוב שהארון לא תופס מקום משום שהוא סוד הנקודה, והוא המרכז של כל העולם. מכאן מתפשטת המציאות כולה.

אם מעלת הארון היא כך איך אפשר לטלטל אותו? אלא ברור שהטלטול הוא גילוי של שכינה, שנקודת המציאות נושאת בתוכה גם נקודת מוצא וגם נקודת יעד. למ"ד ארון אחד היה, כל פעם שכלל ישראל היו הולכים למלחמה היו לוקחים את הארון איתם, משום שהוא נקודת המציאות של כל העולם כולו. טעם הדבר שהיו לוקחים את הארון אתם הוא, שהמהלך שהארון הולך הוא כדי להעלות את העולם למציאות גבוהה יותר, ולשם כך העולם נברא, וזה חלק מעצם מציאות העולם. העולם לא נברא להראות כמו שהוא נראה, וזה יסוד אמונה שלנו, עד כדי כך שהמהלך של התורה הוא ספר בפני עצמו. לכן כשכתוב ויהי בנסוע הארון, כתוב דווקא, ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך, שמשא הוא המקבל התורה, שהמהלך של הארון פועל לסלול את הדרך בפני המהלך האמיתי. המהלך של תורה הוא – לפזר כל כנסיה שמתנגדת לתורה.

כל התורה כולה היא סדר המהלך של כלל ישראל, וזה בגלל שישראל ואורייתא חד הוא, ועל כן כל מה שה' רוצה לגלות בתורה הוא מגלה בהנהגתו עם כלל ישראל. צריכים לדעת שדבר זה לא נפסק, כלל ישראל לא הפסיקו מלהיות כלל ישראל, והיסוד של ישראל ואורייתא חד הוא, גם לא פסק. התורה שבכתב נגמרת בדברי הימים, ובו כתובה כל התולדות של כלל ישראל עד ההכרזה של כורש (דברי הימים ב' לו כג) מי בכס מכל עמו ה' א-להיו עמו ויעל, וכך היה עד תחילת בית שני, ומאז קיימת הנהגה נסתרת, והתורה של כלל ישראל הפכה להיות תורה שבעל פה, ומאז היא לא נמצאת באופן שכל אחד יכול לראות אותה, אלא רק אלה שמתייגעים. התורה שבעל פה נתגלה בבירור בלי שיצטרכו להתייגע בע"ה כשה' יגאל אותנו.

כתוב באר"י שהמדה 'נורא' מתגלית בארון, וארון היא אותיות נורא הפוך. יש הנהגה של נורא שבה ה' מנהיג עולמו, וזו נתגלתה בבית המקדש, וכשירמיה ראה נכרים

מקרקרין בהיכלו (הוא אמר) איה נוראותיו – לא אמר נורא, עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ופתחו במהלך חדש של גילוי דברי תורה והנהגה עם כלל ישראל, ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות. רואים אם כן שהקיום של מידת נורא מתגלה או בארון או במהלך של כלל ישראל בתוך הגלויות, ואלמלא גילוי מידת 'נורא' לא היתה לנו תקומה.

לולא ההפסקה בין פורענות לפורענות, היה הרצף של הפורענות הופך למהלך, אך הפרשה של ויהי בנסוע הארון, שקוטעת את רצף הפורענויות, מלמדת שאין לנו מהלך אחר, אלא היא רק עם הארון, והיא רק תורה. ומעתה ביאור דברי חז"ל (במדבר רבה ז י) שבכל מקום שיגלו שכינה עמהם, הוא, שהם לוקחים עמם יותר מהארון אלא לוקחים גם את השכינה עצמה. היום לא רואים שום דבר, כמו שכל סתרי תורה שבעל פה לא גלויים לנו. בכל מקום שבני ישראל הולכים הם לוקחים עמם את נקודת המציאות שעליה כל העולם כולו עומד. המהלך שאנחנו הולכים הוא כדי לסלול את הדרך הזו ולגלות המציאות הזאת בתוך כל העולם כולו. כל הפריסה של כלל ישראל היא להביא משהו מאותו ארון. אנחנו לא רואים את זה, ונדמה לנו הפוך ח"ו, וזה ענין של ספר ויהי בנסוע הארון, שתחילת המהלך של הפורענות לא קוטע את המהלך של תורה, וההמשך שלו הוא – שבכל מקום שאנחנו הולכים, גם שם נמצאת איתנו מידת נורא.

פרשת שלח – נ"ה

כתוב בפסוק (יג טז) ויקרא משה להושע בין נון יהושע. ועי' גמ' סוטה (דף לד ע"ב) יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים. ועי' מדרש (במדבר רבה פי"ח סי' כא) שרה שרי היתה שמה פליגי בה תרי אמוראי חד אמר נחלק היו"ד לשנים ה' לאברהם וה' לשרה וחד אמר יו"ד שניטל מן שרה קרא תגר עד שבא יהושע והוסיף לו משה י' י"ה יושיעך מעצת המרגלים. ועי' ילקוט במדבר (פרק יג – רמז תשמב) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. משה בקש עליו רחמים אמר לו יה יושיעך מעצת מרגלים. ומה ראה משה להוסיף על שמו של הושע יו"ד, אלא כלב נטל שכרו מן הארץ שנאמר אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה, ויהושע נטל שכר עשרה מרגלים שנתוסף שמו יו"ד עשרה לפי שהוסיף מצות ומעשים טובים הוסיפו לו על שמו.

צ"ע למה משה בחר דווקא בשם י-ה, ולא בשאר ט' שמות שאינם נמחקים? עי' שעה"פ סי' יג: רז"ל (&) אמרו בפסוק (&) ויאמר להם יוסף מרגלים אתם, שרמז להם, שהם יהיו מרגלים את ארץ ישראל. אבל יהושע נשיא אפרים בן יוסף עצמו, לא יהיה מרגל.

עי' פרשת במדבר (&) כי שם כתיב ראשי אלפי ישראל הם. וכאן הוסיף בני, באמרו כלם אנשים ראשי בני ישראל המה. והענין, הוא, כי הנה בראותו ית' שהיו מרגלים אלו עתידים לחטא, ומשה רבינו ע"ה היה ברצונו לשלחם, לכן בחר הרע במעוטו, לתקן קצתו. ולכן גזר הוא ית', שנשמות השבטים עצמם, אחי יוסף, הנקראים בני ישראל ממש, יתעברו בסוד העיבור באלו המרגלים, כדי שיעזרום קצת, ולא יחטאו לגמרי. ועכ"ז לא הועיל להם, וכמו שנתבאר בפסוק וילכו ויבאו אל משה וגו'. וזש"ה, כלם אנשים ראשי בני ישראל המה, הם עצמם השבטים, הנקראים ראשי של בני ישראל ממש. גם זהו מ"ש, אשר אני נותן לבני ישראל בלשון הוזה, נותן, כלומר, כי אלו האנשים אשר תשלח עתה לתור

את הארץ, היא אותה אשר אני נותנה עתה לבני ישראל, הם השבטים, הנקראים בני ישראל, ההולכים שמה כנזכר, וע"י הליכה זו אני נותנה להם אם יזכו:

והנה הי"א שבטים, נתעברו בהם בי"א המרגלים, אבל שבט לוי, שלא היה לו נחלה בארץ, לא הוצרך לשלוח מרגלים. אבל במקומו נתחלק שבטו של יוסף לשנים, מנשה, ואפרים. ואמנם במרגל של מנשה, נתעבר נשמת יוסף, ולכן כתיב למטה יוסף למטה מנשה, עם היות שבכל מקום אפרים קודם למנשה, ועכ"ז ייחס ליוסף עם מנשה, להורות מה שאמרנו. נשאר יהושע מרגל שבט אפרים, בלי עיבור נשמת שום שבט, ולכן נתיירא משה לשלחו, פן יחטא. ואז, ויקרא משה להושע בן נון יהושע, כמ"ש ז"ל שהתפלל עליו, י"ה יושיעך מעצת מרגלים:

וסוד קריאת שם זה החדש הוא, כי המשיך עליו נשמת לוי בן יעקב, שלא היה שום מרגל משבטו כנזכר, וזה היה ע"י משה שהוא משבט לוי, ואליו היה ראוי ללכת בשליחות זה, מרגל של שבט לוי, ושלה במקומו את יהושע תלמידו תמורתו, החשוב כמו בן שלו ממש כנודע, ונשמת לוי, שהיתה צריכה להתעבר במשה נתעברה אז ביהושע:

ובזה יתבאר שינוי הכתובים, כי תחלה אמר שלח לך בלשון יחיד, ואח"כ אמר בלשון רבים, למטה אבותיו תשלחו, עוד מלת לך, שהיא מיותרת. אבל רמו בזה אל הנזכר, כי תחלה הזכיר ענין השליח הגדול מכולם, והוא משבט לוי, שהוא משה ואמר לו שלח לך, כלומר, כיון שאינך הולך, א"כ שלח לך במקומך ותמורתך איש אחד. וכנגד שאר השבטים, אמר למטה אבותיו תשלחו לשון רבים ואז שלח ליהושע במקומו, והמשיך בו נשמת לוי כנזכר:

והנה בלכתם לתור את הארץ, לקחו עצה רעה בעצמם, להוציא דבה על הארץ, ולכך נסתלקו מהם נשמות של השבטים המתעברות מהם כנז"ל. כנודע, כי הנשמה המתחבר בגלגול עם האדם, אינה מסתלקת משם עד יום המיתה. אבל הנכנסת בסוד עיבור, מסתלקת ממנו, כאשר האדם חוטא, ואומרת (במדבר ט"ז כ"ו) סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. ולא די זה, אלא אפילו נשמת האדם עצמו, מסתלקת בעת שחוטא, בסוד הרשעים בחייהם קרויים מתים, ולכן נסתלקו מהם:

וזהו וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן, וכבר ואמר וישובו מתור הארץ, אם כן איך חוזר להזכיר ההליכה, אחר ששבו, והיל"ל ויבאו אל משה, אבל הענין הוא, כי וילכו חוזר אל הסתלקות הנשמות ההם. ומלת ויבאו, חוזר אל המרגלים עצמם, כי כשבאו אל משה, כבר נסתלקו מהם עיבור הנשמות ההם. אמנם יהושע וכלב, חיו מן האנשים ההם. והנה מלת חיו אינה מתיישבת, והענין הוא, כי אלו השנים לא נסתלקו מהם העיבורים שלהם, שהם, יהודה בכלב, ולוי ביהושע. והיה בהם היות נוסף בעת ההיא, וז"ש חיו, ולא אמר נשארו חיים. אבל השאר מתו תכף בביאתם אל משה, בהסתלקות העיבורים מהם, בסוד הרשעים בחייהם קרויים מתים:

ע"י זהר ח"ג קנה ע"ב: ויקרא משה להושע בן נון יהושע (&) רבי יצחק אמר וכי הושע קראה קרא והא כתיב (&) ויאמר משה אל יהושע (&) ויהושע בן נון נער (&) ויחלוש יהושע אלא א"ל משה יה יושיעך מנייהו רבי אבא אמר כיון דשדריה למיעל לתמן אצטריך למהוי שלים ובמה בשכינתא דערד ההיא שעתא נער אקרי כמה דאוקימנא ובההיא שעתא קשיר ליה משה בהדה ואע"ג דאשכתן יהושע בקדמיתא קרא קרייה הכי על ההוא דומין למקרייה אמר משה ודאי לא אצטריך דא למיעל תמן אלא בשכינתא והכי אתחזי:

תרגום: "ויקרא משה להושע בן נון יהושע", רבי יצחק אמר, וכי הושע קראו הפסוק, והרי כתוב "ויאמר משה אל יהושע" "יהושע בן נון נער" "ויחלוש יהושע", אלא אמר

לו משה, יה יושיעך מהם. רבי אבא אמר כיון ששלחו להיכנס לשם, הצטרך להיות שלם, ובמה, בשכינה, שעד אותה שעה נקרא נער כמו שבארנו, ובאותה שעה קשרו משה אליה, ואף על גב שמצאנו יהושע בתחלה, הפסוק קראו כך, על אותו עתיד להקרא אמר משה, ודאי זה לא צריך להיכנס לשם אלא בשכינה, וכך ראוי.

עי' גר"א בספר"צ ל ע"ג שי' זה של שרי שנהיה ה' היא מציאות של יסוד מלכות [צ"ע אם כוונתו ליסוד דמלכות או עטרת היסוד] דאצילות שיורדת לבריאה.

ועי' תפארת ישראל (פרק מט): ובמדרש (שה"ש רבה פ' ה') רבי יהושע בן קרחה אומר יו"ד שבשרי עלה ונשתתח לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבונו של עולם עקרתני משם הצדקת זאת וקראת שמה שרה אמר הקדוש ברוך הוא לך מתחלה היית בסופן של אותיות בשם נקבה אני נותנך בראש האותיות בשם זכר בצדיק שבעולמי הה"ד ויקרא להושע בן נון יהושע ע"כ.

כמו שאי אפשר לשנות המציאות אשר ברא השם יתברך כך אי אפשר לשנות דבר אחד מן התורה אשר סדר השם יתברך גם כן

רבי שמעון בן יוחאי אומר כי יו"ד של שרה וכו' ר"ל כי כל אשר הוא בתורה ראוי שיהיה נצחי וכאשר הוסר דבר ממנה אי אפשר שיהיה בטל, ולכך כאשר קרא השם יתברך שמה שרה כי היו"ד מורה על התיחדות שרי על עמה ואח"כ נעשית שרה לכל העולם ומפני כך הויה זאת הוא הויה התיחדות שהיה בשרה שנתבטל מן התורה, ודבר זה אין ראוי שיהיה שום הויה בתורה בטלה ולכך הוסיף הויה זאת של התיחדות ליהושע שכאשר היה מבקש משה שיהיה יהושע נבדל מן המרגלים ולא יהיה בכלל המרגלים רק מיוחד לעצמו נתן ליהושע יו"ד, כי היו"ד מורה התיחדות וזה בשביל קטנות היו"ד שהדבר שהוא קטן אין בו רבוי וכולל רק המיוחד, ומעתה היו"ד שהוא הויה מורה על היחוד לא נתבטל רק נתוסף הויה זאת ליהושע.

ואמר הקדוש ברוך הוא שמתחלה היתה בסוף נקבה ועתה תהיה בראש הזכר ודבר זה מופלג מאד, ופירוש דבר זה כי היו"ד מורה מעוט כאשר היא בסוף התיבה של שרי ומורה כי לא היתה רק לאומתה בלבד, אבל כאשר היו"ד היא בראש זכר אף על גב שהיא מורה מעוט היינו שהזכר יש לו מדרגה עליונה וכל מדרגה עליונה היא מעט וקטנה, ודבר זה שייך בזכר דוקא כי אין שייך זה בנקבה שתהיה מתחברת הנקבה במדרגת היו"ד הקטנה הנסתר כי מדרגת הנקבה היא גלויה בלתי נסתרת, ולפיכך אין היו"ד בראש הנקבה רק בסוף הנקבה המורה על מעוט כח הנקבה אבל לא בראשה כי בראשה אדרבה מורה על המדרגה הקטנה הנסתרת, ולפיכך אמר הקדוש ברוך הוא כי תחלה היתה בסוף הנקבה שמורה מעוט כח עכשיו תהיה בראש הזכר וזה יהיה מורה גודל כח.

מכל מקום כי שרה מפני שהיא מן האמהות מעוט הכח שלה ראוי שיהיה בראש הזכר שיהושע בנה של שרה ולפיכך ההויה שהיא בסוף של שרה ואבן אשר מאסו הבונים הם האבות שהם התחלה היתה לראש פינה אצל הבנים שהם אחרונים, ולפיכך היו"ד שהיה בסוף שרי באה בראש יהושע כי סוף הדבר שהוא א' הוא ראש והתחלה לאשר הוא אחריו. ותדע עוד כי היו"ד היא אות חשובה שהיו"ד מן השם והוא משמש בראש התיבה בלשון עתיד ובלשון נקבה בלשון עתיד בסוף תפקדי, ודבר זה כי מדרגת הזכר שהוא התחלה והאשה משלמת את הזכר וההשלמה הוא בסוף ולכך היו"ד שהיה בסוף שרה באה ליהושע בראש, והדברים האלו עמוקים מאד מאד בחכמה, והתבאר לך כי כל הויות שהם בתורה לא היה ביטול להם כלל, ובזה התבאר.

בזמן בין המצרים אנתנו חיים בין שני החמאים הגדולים, חטא העגל וחטא המרגלים. חטא העגל היה בשבעה עשר בתמוז, וחטא המרגלים היה בתשעה באב. זה תחילת החרבן וסופו, שחטא המרגלים היה השלמה של חטא העגל, וצ"ע הבנת הדברים. דור המדבר היו בהנהגה מעל הטבע, בתוך ענני הכבוד, עם מן והבאר, אבל צריכים לדעת שהחיים בצורה כזו, איננה כוונת ה' ית' בכריאת העולם. כתוב בשם האר"י (לקוטי תורה ירמיה) על הפסוק (ירמיה ב ב) 'לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'. 'אחרי' היינו שפניו הסתכלו לכיוון אחר שהיה מגמתו ית' האמיתית למקום ישוב וזה ארץ ישראל. ע"י שעה"פ שמות: ונבאר כללות ענין המרגלים. וענין פרטות יהושע וכלב, שהיו מהם. כי לכאורה נראה, שהוא דבר תימה, מה צורך שלוח מרגלים, אחר הבטחתו יתברך לתת להם את ארץ כנען. ובפרט עמ"ש חז"ל על פסוק שלח לך אנשים, שלא הסכים הקב"ה בשליחות זה. ובפרט כי לא מצינו שנענש על דבר זה. הנה, אעפ"י שמרעה"ה היה יסוד של אבא שיש בתוך זעיר וכל הארות דור המדבר יוצאות ממנו, עכ"ז כתיב, (משלי ג' י"ט) ה' בחכמה יסד ארץ.

ויסוד הענין הוא, כי טבע האב לאהוב את בתו ולכוננה ולתקנה, ולכן היה רצונו של משה שהוא יסוד דאבא, לתקן גם את רחל נוקבא דז"א אע"פ שהיא מאורות יסוד דאימא לסיבה הנזכר, והנה רחל היא ארץ כנען כנז"ל, ולכן שלח אותם המרגלים, שהם נצוצות הארות דור המדבר היוצאות ממשא יסוד דאבא, להאיר ברחל הנז', ולכן בהכנסם בה, נקראים מרגלים, להורות כי אינם מארץ כנען, רק מדור המדבר, מן לאה אשת יעקב, כי מי שהוא מארץ אחת, ונכבס לארץ אחרת שאינו משם, נקרא מרגל.

ואמנם אופן שלוח מרגלים אלו, היה באופן זה, כי הנה נתבאר למעלה, בענין דור המדבר, כי שרשם הוא מן אורות שבהוד יסוד דאבא, המתלבש ומוקף מסביבותיו באורות המגולים של יסוד דאבא, ורבויו הארתם גורמת לו שיבקע, ויצאו אורותיו לחוץ לצד פנים דז"א, ובעת צאתם בכח להתגלות, הם פוגעים באורות פנים דיסוד דאימא, ומתערבים בהם, ומוציאים קצת ניצוצות אורות דפנים דיסוד דאימא עמהם לחוץ. ונמצא, שגם בדור המדבר יש בחינת ניצוצות נשמות אורות דאימא כנז"ל שם.

והנה עד"ז ג"כ, בהיות רחל באחורי ז"א, הנעשת מאורות דאחור דיסוד אימא כנז"ל בענין הבאר, והנה גם אורות דאימא דמצד פנים, רוצים לצאת דרך אחור להאיר ברחל, ואז פוגעים ביסוד דאבא המלוכש בתוכם, ומפסיק בין אורות אחור דאימא, לאורות פנים דאימא, ואז להיותם מגולים, יש בהם כח לבקוע אותם, וליכנס בתוכו מצד פנים, ויוציאים מצד אחוריו, עד אחורי ת"ת דז"א, ויוציאים משם אל רחל, ומאירים בה. ואז גם הם, מידי עברם בתוכו, מוציאים עמהם קצת ניצוצות אורות דאבא, ונכנסים ברחל עמהם, ומאירים בה. ואלו הניצוצות דאורות דאבא, שהם מכלל דור המדבר, אלא שיוציאים דרך האחור לרחל, אלו הם ענין המרגלים, ששלח משה לארץ כנען, כי משה הוא יסוד דאבא, השולח שם לתקן את רחל, כנז"ל בסוד ה' בחכמה יסד ארץ.

והנה מרעה"ה, חשב לתקן גם את רחל, שתחזור פב"פ עם ז"א, בזמן דור המדבר. וזמ"ש לו הקב"ה, שלח לך אנשים, ר"ל, שלח משלך אנשים. כי אלו הם ניצוצות שלך, כנזכר. ולא עלה בידו לתקנה, כל זמן שדור המדבר קיים. וכשמתו, ונתבטלה הארת לאה אשת יעקב כנז"ל, אז נתקנה רחל, וחזרה פב"פ עם ז"א במקומה, בסוד הבאר כנז"ל.

ואמנם יהושע וכלב, הם אורות דאימא המגולים, יוצאים דרך פנים דזעיר, ומתערבים בדור המדבר. לבי סיבות, הא' היא, לפי שהם יוצאים לצד פנים, מקום ששם עומדים דור המדבר, ואינם יוצאים לצד אחור אל רחל. וגם כי שניהם יוצאים מן החזה ולמטה, דרך פנים דזעיר, כדוגמת דור המדבר, ולכן נחשבים מכלל דור המדבר.

והמרגלים, עם היותם מאורות דאימא, ע"ד מה שנתבאר למעלה בענין דור המדבר, שהיו בהם מעורבים אורות דאימא. ולכן אלו השנים לבדם, שהיו מבחי' אורות דאימא, היו מן האנשים ההם, ונכנסו לארץ כנען, וירשו אותה. כנז"ל שאינו נכנס לה, אלא מי שהוא מסטרא דאימא, לפי שמהם נבנת רחל. וזה ענין הכתוב באמרו, (במדבר י"ד ל"ח) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה היו מן האנשים ההם ההולכים לתור את הארץ. לרמוז, כי האנשים האחרים, הם המרגלים עצמם, שהם מיסוד דאבא ההולכים לתור את הארץ. אך יהושע וכלב, שהם אורות דאימא, היו הולכים בחברתם, אבל אינם מרגלים ממש, ולכן היו הם ולא האנשים.

והנה אע"פ שאמרנו, ששניהם מן אורות דאימא המתערבים בדור המדבר, אינם כשאר ניצוצות דאימא היוצאים שם, אבל הם שתי בחי' אחרות, כמו שנבאר. והענין הוא, כי נודע שבמקום טבור, הוא פה ממש, שהיה הפתוח בהיותו העובר במעי אמו. ולכן אף גם אח"כ, בהכרח יוצא משם קצת הבל של הארה. גם דרך פי היסוד, יוצא משם קצת הארה בסוד הבל. והסיבה היא, כי להיות אורות דאימא מתגלים מן החזה ולמטה. מחזק רוב האורותיהם בוקעים ויוצאים דרך שני פיות הנזכר, כיון שהם בחי' פיות, יוצאים משם לחוץ בבחי' הבלים, ואורות גדולים, ואלו שני ההבלים, הם עצמם יהושע וכלב לבדם.

האמנם אני מסופק, איך שמעתי ממורי ז"ל בענין זה, מי משניהם הוא הארת הטבור, או היסוד, ונלע"ד ששמעתי, כי יהושע הוא יותר גדול מכלב, ולכן הוא ההבל דפי הטבור, שהוא יותר עליון. ובפרט במ"ש אצלינו במאמר פרשת תצוה, דף קפ"ד ע"ב, בענין הנהו תלת נקודין דאשתכחו בעלמא, חורבא, וישובא, וג"ע הארץ. וע"ש היטב, ענין שתי נקודות אלו, שהם, פי הטבור, ופי היסוד, מה עניינם. אבל כלב הוא מהבל פי היסוד, כי הנה כלב בנימט' ב"ן, כמבואר אצלינו בפרשת חיי שרה, בפסוק ויאמר בא ברוך ה', בענין אליעזר עבד אברהם, והוא הוי"ה דמלוי ההי"ן, היוצאת מיסוד ועיר ליסוד דנוקביה. אבל היותר נלע"ד אצלי, הוא להפך זה, והוא, כי יהושע הוא ההבל דיסוד דזעיר כי הוא אור גדול מאד, יותר מהבל הטבור שהוא סתום. ועוד, כי יהושע הוא משבט יוסף, שהוא יסוד דזעיר. אבל כלב, הוא מהבל היוצא מפי הטבור. ועיין במצות ולא ירבה לו נשים, בענין קין והבל בענין ההבלים היוצאים מפי יסוד דז"א.

@@@@@@

פרשת שלח – נ"ו

כתוב (במדבר יג טז) ויקרא משה להושע בין נון יהושע, וכתוב ברש"י, י-ה יושיעך מעצת המרגלים. רואים מרש"י שדווקא השם י-ה מסוגל להציל אותו מעצת המרגלים, וצ"ע מהו המיוחדות בשם זה? להבין את זה צריכים לדעת מה היה רע במה שהמרגלים עשו? הרמב"ן כותב שהטעם למה נשלחו המרגלים לתור את הארץ היה בגלל שכלל ישראל היו עומדים להיכנס לארץ ישראל בדרך יותר קרובה לטבע מהדרך שהם יצאו ממצרים, ועצם כניסה לארץ ישראל היתה יציאה מנסים גלויים לנסים נסתרים, לכן הצריכו השתדלות, שלא לסמוך על הנס, לדעת איך להיכנס, ואיך ללחום. המרגלים גם נשלחו כדי שישבחו את ארץ ישראל לכלל ישראל למען יכנסו ביותר השק. המרגלים חזרו וספרו את מה שראו, ואם כן יש להבין איזה חטא הם עשו?

הרמב"ן כותב שעיקר חטאם היה טמון במה שאמרו, אפס כי עז העם (במדבר יג כח). אפס פירושו דבר מנוע, בלתי אפשרי, כמו שאומרים אפס בלתי, ופירושו של המילה

אין הוא שהדבר אינו אבל הוא יכול להיות. הם לא אמרו שקר אלא אמרו הדברים בהערכה לא נכונה, וכ"כ בגמרא (סנהדרין דף קד ע"ב) אמר רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן (שלשת הפרקים האמצעים של מגילת איכה כתובים לפי סדר הא"ב רק אות פ' הוא לפני אות ע') בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם. המא המרגלים הוא השורש לחורבן שני בתי המקדש, שכתוב במדרש על הפסוק (במדבר יד א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כלילתה ההוא (במדבר רבה טז כ) אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם לפני אני אקבע לכם בכיה לדורות ומן אותה שעה נגזרה על ביהמ"ק שייחרבו, ומגילת איכה שהיא נכתבה על חורבן של בתי המקדשות, כתוב בו רמז טעם חורבנתם. וצ"ע מהו גודל הנוראות בזה שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם.

ה' ברא את האדם באופן שהמציאות נתפסת אצלו על ידי העיין והפה. ראייה היא דבר סתום מאד. אנחנו רואים הבדלי צבע, אבל בעצם לא רואים שום דבר, רק אחרי שהאדם מלביש מה שהוא רואה בצורה אז נחשב שהוא רואה אותו. זה קורה לפעמים כשאדם מתעורר הוא לא יודע איפה שהוא נמצא עד שהוא חוזר לעצמו, ואז הוא רואה. אנחנו לא מסוגלים לראות דבר בלי שהדבר יהיה באיזה אופן שהוא מוסבר, שיהיה לו צורה. הצורה נתפסת מתוך מערכת הצורות שנמצאות אצלנו. כשדבר מסוים מוגש, הוא מוגש בדרך סתומה, ולא נראה אצל האדם עד שהוא קולט אותו, וזה מש"כ שהראיה נותנת את החומר והאדם מלביש לזה את הצורה. אם אתה לא מכיר דבר, אתה לא יכול להלביש אותו בצורה. רואים את זה בתינוק שאם הוא לא מכיר דבר, הוא לא רואה אותו. כל דבר שנראה, אנחנו מלבישים אותו במילים, נותנים לו שם, והשפה הזאת היא תפיסת צורת הדברים. תינוק לא מדבר לא בגלל שאין לו מה להגיד, אלא בגלל שהוא לא תופס צורה. בלי הצירוף של פה ועיין (אוזן נכללת בפה לגבי הענין הזה, לכן שומע ואינו מדבר הוא פקה לכל דבר בגלל שהוא שייך למערכת הדיבורים), לא נתפס אצלנו שום דבר.¹³⁶ כתוב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, בזמן הזה, עוד לא היה מאמר, ועוד לא התחיל דיבור, וכתוב בתרגום ירושלמי, בחוכמא ברא אלקים, ואז הארץ היתה תהו ובהו, הרמב"ן מסביר, תהו הוא חומר בלי צורה, ובהו הוא התחלה שרשית של האפשרות לתפוס צורה. ממתני הדברים החלו להיתפס בימי הבריאה? זה התחיל ב'ויאמר אלקים יהי אור'. אור נותן את האפשרות לתפיסה, הוא פונה רק לראיה, שאין לאור שום משמעות לדיבור. לקלוט את מה שרואים, צריך 'ויאמר אלקים יהי אור'. בלי צורה, הראיה עצמה היא תהו, שהיא מתהה מביאה לתהיות בני אדם, וגורמת להם לשאול 'מה זה?' וזה אי-הבנה ואי-ראייה. כתוב בגמרא (ר"ה לב ע"א) בראשית נמי מאמר הוי, שהוא מאמר שעדיין לא נתפס אצל אף אחד, אחרי המאמר של ויאמר אלקים יהי אור, תופסים גם המאמר של בראשית. חומר בלי צורה אין לו שום גילוי מציאות, מערכת המציאות נמצאת בדיבור.

ה' נתן לנו תורה שבכתב ותורה שבעל פה. תורה שבעל פה מאפשרת לתורה שבכתב להיות מובנת, ובלי חלק זה של התורה, לא מבינים שום דבר מתורה שבכתב. תורה שבכתב נתנה לראיה, היא כולה ראייה, לכן אסור להגיד הדברים בעל פה אלא מתוך הכתוב, והתפיסה היא לגמרי ע"י כח הראיה. תורה שבעל פה נתנה לדיבור, והיא כולה דיבור, ותפיסתה לגמרי ע"י שמיעה. שניהם יחד הם החומר עם הצורה הנכונה. כתוב (ישעיה מ ה) ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר. מה זה וראו כל בשר כי פי ה'?

¹³⁶ המהר"ל מסביר טעם הדבר ששומע נחשב כעונה שגם המדבר וגם השומע עושים את הדיבור הזה לדיבור.

דיבר, איך רואים דיבורים? הביאור הוא, שכשיתקיים גילוי כבוד ה', אז הראיה תראה את התורה שבכתב, דבריו ית', והתפיסה תהיה מכה מערכת הדיבור, וזה הפירוש היותר פשוט במה שכתוב (שמות כ טו) 'וכן העם רואים את הקולות', שהקולות יצרו מציאות שכל ראייה נקלטה עם הקולות האלה, שכל ראייה נקלטה על פיהם. כאן נמצא האמת והשקר, שכל אדם רואה דרך המסננת של התורה שבעל פה שלו, וכך נקלמת התורה שבכתב אצלו. תורה שבעל פה יוצאת מתוך התורה שבכתב, שבה הכל טמון.

יש לשאול איך תינוק גודל בהכרתו? שהרי הוא מתחיל באפס, שהוא רק רואה תהו, ורואה עוד אפס ועוד אפס, ואם כן איך הוא מתחיל לראות? התירוץ כתוב בתהו ובהו, שהבהו נמצא בתוך התהו, וכמו כן יש שורש בראיה שממשיך הלאה, וכך תורה שבעל פה נובעת מתורה שבכתב. אם היה רק תהו בלי בהו, לא היה דרך לצאת מזה, אבל עכשיו שהתהו נושא בעצמו בהו, לכן אפשר לצמוח מתוכה. אם אדם יראה כמו שה' ברא אותו, על ידי הראיה, הוא יבין הדברים עצמם, ועל ידי כך יוכל להוציא מתורה שבכתב כל התורה שבעל פה. כתוב שאברהם אבינו קיים כל התורה לפני שנתנה, ומעם הדבר שהוא היה יכול לעשות זאת, משום שה' הסתכל בתורה וברא העולם, לכן הסתכלות בעולם היא בעצם הסתכלות בתורה שבכתב, וההבנה הנכונה היא תורה שבעל פה. כתוב (בראשית כו ה) עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי הקותי ותורתי, ומסבירים שתורותי זה שתי התורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, הוא קרא נכון ופירש נכון. דור המדבר נחשב לדור של תורה שבכתב, שכל הענינים של תורה שבכתב הם ענינים של הדור הזה עד ערבות מואב, שהוא גבול ארץ ישראל. ה' פתח בפניהם כל הרקיעים והראה לנו הכל, כמש"כ (במדבר יד יד) אשר עין בעין נראה אתה ה' וענך עמד עליהם, זה היה דבר נראה וגלוי.

למרגלים היה מספיק תורה שבעל פה כדי שהראיה של ארץ ישראל תקלט בצורה נכונה, התקלה היתה בכך שהכניסה לארץ ישראל היה נועדה כדי לעבור מראיה לשמיעה, ששם לא רואים כלום, והשמיעה היא הפירוש של הראיה, שבה יהיו נסים לא גלויים, וכשלא רואים בחוש, צריכים להעמיק, שם בא"י לא היו ענני הכבוד ובאר ומן בארץ ישראל. כתוב במסכת ברכות (דף לה ע"ב) מחלוקת בין ר' ישמעאל לרשב"י אם לעשות כמו שכתוב בפרשת 'והיה אם שמוע' שאז נחשב שעושים רצונו של מקום, שצריכים לעסוק ב'ואספת דגנך'. נקבעה ההלכה כר"י, ולכן, כשנכנסים לארץ ישראל צריכים לעסוק ב'ואספת דגנך'. ובוה טמון הסוד של ההקדמה של הפה לעין. כשכתוב שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם, עומק הביאור בזה הוא שהם הלישו הפה שלהם על הראיה. מכיון שהם שקרו, היו צריכים להוציא ממגילת איכה את האות ע' לגמרי. אלא ה' קבע שראיה צריך להיות שהעין תהיה לפני הפה, כמו שהשורשים של תורה שבעל פה נמצאים בתורה שבכתב. מי שאין לו מערכת נכונה של תורה שבעל פה אינו מסוגל לראות את התורה שבכתב נכון, מפני שהוא יקדים פיו לעינו. בשביל מה הקדימו פ"ה לעינין? בשביל המרגלים. מרומז באר"י שהמילה בשביל פירושו הוא באיזה שביל הדברים הולכים.

להקדים פה לעיין זהו דבר נורא, וכשאדם עושה כך, הוא מוכן למסור נפשו עבור זה, בגלל שהוא רואה כך. כתוב במשנה (ערכין דף טו ע"א): נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שכן מצינו שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים וגו'. ואיתא עוד בגמרא, תניא א"ר אלעזר בן פרטא בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, מנלן ממרגלים, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה. איך הוצאת דיבה על הארץ

מצטרפת ללשון הרע? ועוד, שהרי באמת אין דין לשון הרע על עצים ואבנים. לתרץ את זה צריכים להתבונן בזה שיש שני איברים באדם שנתפס עליהם שם רע, עין, ולשון. במה גרוע העין יותר מהאצבע? הרי הבן אדם בעצמו רע, ולא איבריו. רע' פירושו דבר שבור, שהוא לא מגיע לתכליתו, כמש"כ (ישעיה כד יט) רעה התרעעה הארץ. העין והפה הם האברים שעל ידיהם המציאות נתפסת. עין טובה תופסת מציאות אחרת לגמרי ממה שעין רע תופסת. עין רעה תופסת מציאות קטועה, וכך הוא בפה, זה לא עבירה רק תפיסת מציאות לא נכונה. זה הפירוש בעין רע ולשון רע, שהמציאות לא נתפסת בשלימות. ונמצא לפי"ז שבמה שהמרגלים הקדימו פה לעיין היינו הוכח שהלשון שלהם היה רע. כח הדיבור שלהם היה רע, וצמצמו מה שראו, לכן הם ראו מה שהם ראו. כשמקדימים פה לעין, אזי ממילא העין רואה לפי מערכת של הפה, כשפה נובע מתוך העין, הוא מתאימה לאותו ראייה עצמה, כמו שתורה שבעל פה מתאים לתורה שבכתב. כאן טמון השורש לענין לשון הרע, וזה נקרא לשון רע, אע"פ שאין שום דין של לשון הרע על עצים ואבנים.

כשאומרים על דבר שהוא יהיה, פירוש הדבר, שהוא איננו עכשיו, אבל בכל זאת אני רואה אותו במחשבה שלי, זה חלק הראשון של המילה, ואני אומר שזה יקרה, זה חלק השני של המילה. זה אחת מהמילים הנוראות ביותר, שכתוב באר"י על הפסוק (זכריה יד ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, שלעתיד כך יהיה שם ה', שבמקום י-הוה, יהיה י-הוה. עומק המילה הוא הכפלה של מה שאני רואה יהיה, היינו שזה יצא לפועל, שמה שאני רואה עכשיו יתממש. ענינו של השם י-ה הוא שאין השם שלם, הוא החלק הראשון של המילה י-הוה¹³⁷. כל מה שצפוי כתוב בשם הוה, והרשות נתונה זהו החלק השני. י-ה הוא השם של חכמה, והיא תחילת כל דבר, כמו שכתוב כולם בחכמה עשית. את השם הזה הוסיף משה לשם הושע בגלל שעצת מרגלים עוותה את הדיבור הנכון, ומכיון שהלשון היתה רעה, לכן העין גם היה רע, וכדי לתקן צריכים לחזור לבראשית ברא הנכון (ובראשית היה בחכמה כנ"ל). הכניסה לארץ ישראל היתה צריכה להיות באופן כזה, בגלל שארץ ישראל זהו המקום שבו ה'א"י מפסיקה, וכאן זקוקים לתורה שבעל פה להבין ולהוציא עוד. אם כשנכנסים לא"י הפה קודם לעיין, זה מאבד את האפשרות להיכנס, וכאן המקור של כל הגלויות, כמו שכתוב (תהילים קו כז) וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות.

אנחנו תמיד מקדימים פה לעין, לכן אנחנו לא זוכים לכל דבר טוב, לכן אנחנו כל כך הרבה זמן במדבר. אין לדורנו עין בכלל, רק רואים מה שיש בפה, ויודעים מה שיש בפה. העצה היחידה היא לסגל מערכת דיבורים אחרת, לעבור ממערכת דיבור רע, לדיבור טוב, אז העין תפסיק להיות עין רעה ותתחיל להיות עין טובה. מי שמסתכל נכון הוא רואה שיש מנהיג, ואפשר לראות כמעט כימי צאתך מארץ מצרים (מיכה ז טו), אנו לא רואים זאת בגלל שאנחנו בתוך איכה, בתוך חרבן, ושם הפה קודם לעין. אין דרך להחליץ מזה, אלא מוכרחים להשתחרר מכל הים של הדיבורים, ולשלוט את כל זה החוצה, אז אולי נזכה לפה שלנו שכתוב עליו ורוממתנו מכל הלשונות, שלשונו תנבע מתוך העין ואז הא"ב יחזור לסדרו.

פרשת שלח – נ"ז

¹³⁷ אולי יהיה – לשאול לרב

כתוב בפסוק (במדבר יג טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע, ומבאר רש"י – התפלל עליו י-ה יושעך מעצת מרגלים. היינו שמשוה הכנים אל שמו של יהושע תפילה ובקשת ישועה בשביל יהושע. תפילות אינם נאמרות בדרך כלל בשם הוה, למה משה בחר בכל זאת בשם י-ה? ארבעת הפרקים הראשונים של ספר איכה כתובים בדרך אל"ף בי"ת, אבל בפרקים ב, ג, וד האות פ"ה באה לפני האות עי"ן, ואיתא בגמרא סנהדרין (דף קד ע"ב), אמר רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"ה לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם. כלומר, מגילת איכה נכתבה בגלל המרגלים, שהם הם שגרמו את הבכיה לדורות, והאסון שהם גרמו הוא שהסדר של האל"ף בי"ת השתבש. ולכאורה מחמת הטעם שאומרת הגמרא שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם, היו צריכים להוציא את האות עי"ן לגמרי, אלא הפירוש הוא שהם הקדימו פה לעי"ן – שהם ראו בעיניהם אחרי שהם אמרו את זה. ויש להבין מה היה הטאם של המרגלים, שהם דברו רע על הארץ, והלא משה רבינו אמר דברים הרבה יותר חמורים מהמרגלים, כמש"כ (דברים ט) שמע ישראל אתה עבר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלת ובצרת בשמים עם גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק. המרגלים הרי לא שקרו, שכן כתוב שהם אמרו מה שהם ראו, אלא רואים מהגמרא שהטענה עליהם היתה למה הם ראו כך¹³⁸.

מהגמרא מוכח שהסדר הנכון צריך להיות שנקדים עין לפה, וקשה שהרי בריאת העולם היה בסדר של קודם ויאמר אלקים, ואחר כך וירא אלקים כי טוב? התירוץ הוא שהעין רואה מציאויות, היינו שהיא רק תופסת מציאות, אך עדיין אי אפשר להגיד עליהן אם הן אמת או שקר, ודבר זה שייך לדיבור, שכל אמירה היא התיחסות – גילוי איך אני מתיחס למציאות, הדיבור מחייב לחיות את המציאות שעליה מדברים. נמחיש ענין זה על פי הגמרא (פסחים דף נ ע"א): אמר ליה ההוא סבא לעלם כתיב, רבי אבינא רמי כתיב זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר, אמר הקדוש ברוך הוא לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת. כלומר, אפשר לראות אותו, אבל אי אפשר לדבר אותו. שם הוי"ה הוא המציאות של העולם, אבל אנחנו לא חיים את המציאות הזו, שזה יהיה רק לעתיד לבא, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ההבדל בין נכתב לנקרא הוא שבדי לקרוא צריך לחיות אותו.

זה הסוד של תורה שבכתב ותורה שבעל פה. כתוב (גיטין דף ס ע"ב) דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב. היינו, דברים שבכתב אפשר להוציא רק בראיה, לכן רק קוראים בספר, אבל לומר על פה זה לומר מעצמי בלי ראיה. בתורה שבעל פה, האדם אומר מה שהראיה שלו אומרת – איך שהדברים מתיחסים אלי – זהו סוד חיים. כשהגמרא רוצה לומר על דין מסוים שהוא לפי מאן דאמר אחד, נאמר בלשון אליבא ולא בלשון אדעתיה¹³⁹, משום שהלב ממנו תוצאות חיים, וכאמור לעיל חיותו נמצאת בדיבורו. כל אמירה היא להמשיך מציאות לחיים – אני רואה כך, ומבין כך. ה' ברא העולם בסוד חיים, כמש"כ (נחמיה טו) אתה הוא ה' לבדך את עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם. ה' ית' נקרא מקור חיים, כמש"כ (ירמיה ב יג) כי שתים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא יכלו המים. מקור מים חיים הוא מעין, וממילא כשאנו אומרים שה' ברא העולם בסוד חיים, ביאור הדבר שה' לא ברא מציאויות שישארו באותו מצב, אלא הוא בראם כמציאויות

¹³⁸ לשאל לרב אולי יותר טוב שהרי הפ"ה קודם לעין, ולא שאין עין.

¹³⁹ יותר טוב אדעתא?

חיות הקשורות לשורש, אבל הדברים השתלשלו וירדו עד שהם יכולים להיות נתפסים כמציאויות קיימות. חטא של אדם הראשון התחיל ב'זאת האשה' (בראשית ג ו), וחטא זה מקביל לחטא העגל שהתחיל ב'זאת העם' (שמות לב א). היינו שהדברים לא נתפסו אצלם כמאמר, אלא כמציאות בפני עצמה, שאינה קשורה למקורה.

המרגלים נשלחו לרגל את ארץ ישראל, והם היו צריכים לדעת שארץ ישראל היא ארץ שנתנה לנו בירושת האבות. בזכות מה נתנה הארץ לאברהם אבינו? אברהם אבינו הסתובב בעולם והגיע להכרה והשגה שאי אפשר לבירה בלא מנהיג – הוא ראה העולם, והוציא מזה את כל התורה כולה. ראייה תופסת את המציאות, ואברהם הכיר בראייתו שמשוהו חסר, לכן הוא היה צריך להוסיף על הראייה שיש מנהיג לבירה, ובכך הוא הוציא מראייתו את כל התורה כולה. ומכיון שאיננו בחז"ל שה' הסתכל באורייתא וברא עלמא, לכן כל מי שקורא העולם באופן נכון יכול לקרא בו את כל התורה כולה, אפילו מצות עירוב תבשילין. על ארץ ישראל נאמר בקרא (דברים יא יב) תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה, היינו שעל הארץ חל¹⁴⁰ תמיד מאמר הפסוק וירא אלקים כי טוב. מאז החרבן אין לנו שום שייכות למעלת ארץ ישראל, אבל אם מסתכלים על הארץ כמו שהיא באמת, באים לדיבור נכון. המרגלים נשלחו לארץ ישראל שהיא ירושה מאבותינו, וכתוב על המרגלים (במדבר יג יח) וראיתם את הארץ מה הוא ואת העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב, ומכיון שחטאו בראיתם נענשו גם בכח הראייה ככתוב (במדבר יד כג) אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה. כתוב שכל מה שהקב"ה הראה למשה חייב במעשר – היינו שה' גילה למשה את המציאות של כלל ישראל מתחילתה ועד סופה, והוא גילה לו את זה על ידי שהוא הראה לו ארץ ישראל, מה יוצא מראיה זו – הגדת דברי תורה ודברי אמת. מה שכתוב וכל מנאצי לא יראוה גם שייך לנו. כתוב במדרש (במדבר רבה טז ג) שלח לך אנשים ר' אחא הגדול פתח (ישעיה מ) יבש הציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם, לה"ד למלך שהיה לו אוהב והתנה עמו ואמר לו לך עמי ואני נותן לך מתנה, הלך עמו ומת אמר המלך לבנו של אוהבו אעפ"י שמת אביך איני חוזר בי במתנה שאמרתי לו בוא וטול אתה, כך הדבר המלך ממ"ה הקב"ה והאוהב זה אברהם שנאמר (שם מא) זרע אברהם אוהבי, אמר לו הקב"ה בא לך עמי (בראשית יב) לך מארצך וממולדתך ומבית אביך התנה עמו שיתן לו מתנה שנאמר (שם יג) קום התהלך בארץ וכה"א (שם) כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה (כתוב בהמשך הפסוק 'ולזרעך'), אמר לו הקב"ה למשה אעפ"י שהתנתי עם האבות ליתן להם את הארץ ומתו איני חוזר בי אלא (ישעיה מ) ודבר אלקינו יקום לעולם. ולכאורה אין המשל דומה לנמשל, דבמשל היה המלך צריך ליתן את המתנה לאוהבו, אבל בנמשל הלא ההבטחה מלכתחילה היתה שהארץ תהיה שייכת לזרעך? התירוץ הוא שגם בנמשל הבן קיבל ארץ ישראל שלא שייכת לברית הזאת. הארץ ישראל שהובטחה לאברהם אבינו היא ארץ ישראל שונה, השייכת רק לאברהם ולתולדותיו שהם בדרגתם כמו האב.

כתוב בגמרא שהמרגלים חטאו בכך שהקדימו פה לעין. אם הם היו רואים את הארץ אשר אראך, היו רואים מציאות אחרת, מעין ראיית אברהם אבינו, וממילא היתה להם תפיסה אחרת בארץ. הרמב"ן כותב שעיקר חטא המרגלים היה זה שהם אמרו (במדבר יג כח) אפס כי עז העם – אפס זהו ענין של מניעה, דבר, שלא יתכן. והלא ה' כל יכול, אלא שהנהגה של כל יכול לא נתגלתה בסדר העולם. הם שמעו נבואת אלדד ומידד

¹⁴⁰ לשאול לרב

שאמרו משה מת ויהושע מנחיל את הארץ, והמכוון בזה שהנהגת דור המדבר נגמרה מעתה, לכן הם צריכים להיכנס להנהגה של טבע, ולפי הנהגת הטבע אזי באמת אפס כי עז העם. מהמרגלים היה מבוקש שיצטרפו לתפיסה של 'תמיד עיני ה' אלקיך בה'. ה' גילה פה ראית ותפיסת מציאות אמיתית, וכשרואים מבעד לתפיסה זו, יוצא רק תורה שבעל פה. המרגלים לא ראו בארץ ישראל מציאות חדשה עד שיצאו מכך דיבורים חדשים, רק ראו את המציאות כמו שהיא.

כשאומרים שדבר יהיה, יש במלה זו הכפלה של אותיות י-ה – החלק הראשון של המלה שייך למה שאני רואה בדעתי, והחלק השני שייך למה שאני קובע שיקרה בפועל. השם י-ה שייך למידת החכמה, והיא רואה נכון, ורואה את הנולד – כל העתיד. משה הוסיף את השם הזה ליהושע – כלומר י-ה יושיעך מעצת המרגלים. עצת המרגלים היתה שלא להשתמש בשם י-ה, שלא לראות את העתיד. אנחנו מצווים בפסוק (ישעיה מ כו): שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. כשאדם נושא עיניו – היינו שהוא נושא אותם ומרים אותם למקום הנכון, והוא לא מקדים אליהם שום דבר, ונושא אותם מעל אלה שמתנשאים מעליהם, אזי אנחנו מובטחים שהוא יראה מי ברא אלה. מי שמקדים פה לעין, ולא נושא עיניו למרום, עליו כתוב (דברים ד יט) ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים (לא כתוב מרום) כל צבא השמים ונדהת והשתחווית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים תחת כל השמים, כלומר, הראיה עצמה תביא אותו להשתחווית לע"ז. המציאות של מגילת איכה היא שהפה קדם לעין, לכן מובן מה שכתוב (במדבר רבה טז כ) אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של הנם לפני אני אקבע לכם בכיה לדורות – משום שהבכיה היא על ידי שני האיברים האלה, הפה והעין, שהעין בוכה ולא רואה והפה בוכה ולא יכול לדבר. מאז שהוציאו דבת הארץ רעה, נשתבשה תפיסת מציאות אמיתית, וכל הדיבורים משתבשים עד כדי כך שאי אפשר לראות נכון, רק אם נסלק הכל הצידה ונישאו עינינו למרום, נוכל לראות מי ברא אלה.

פרשת שלח – נ"ח

כתוב במדרש (במדבר רבה יז ה), ועשו להם ציצית ועשו להם תעשה ולא מן העשוי שלא יוציא מן נימין ויעשה מהן אלא מצוה להביא לבן ותכלת ויעשה אימתי כשהוא תכלת ועכשוי אין לנו אלא לבן שהתכלת נגנו עכ"ל, וצריך עיון למה מצוה זו בדווקא נאבדה לנו, שזו המצוה היחידה שאבדה לנו הויז ממצות התלויות בארץ? ועוד תמיה יש, שכתוב ברמב"ן בתחילת במדבר: אחר שביאר תורת הקרבנות בספר השלישי, התחיל עתה לסדר בספר הזה המצות שנצטוו בענין אהל מועד וכבר הזהיר על טומאת מקדש וקדשיו לדורות (ויקרא ה ב-ג) עתה יגביל את המשכן וכו' והספר הזה כולו במצות שעה שנצטוו בהם בעמדם במדבר, ובנסים הנעשים להם, לספר כל מעשה ה' אשר עשה עמם להפליא, וספר כי החל לתת אויביהם לפנייהם לחרב וצוה איך תחלק הארץ להם ואין בספר הזה מצות נוהגות לדורות, זולתי קצת מצות בעניני הקרבנות שהתחיל בהן בספר הכהנים ולא נשלם ביאורן שם והשלימן בספר הזה, עכ"ל. והנה יוצא מהכלל שהניח לנו הרמב"ן באופן בולט הוא מצות ציצית, ומכאן יש ראיה למה שכתוב בקדמונים שמצות ציצית נתנה מכת המרגלים, שאחרי שהם הלכו לתור את הארץ נתנה מצוה שמזכירה שלא לתור אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, היינו שהכשלו של המרגלים זהו

הסיבה שנתנה לנו מצות ציצית, לכן ציצית כתובה בספר במדבר אע"פ שהיא מצוה לדורות שהיא אינה מסדר המצות מלכתחילה.

ידוע שיש שתי מצות בציצית שלא מעכבות אחת את השניה, והם: הלבן והתכלת, והמזכיר העיקרי הוא התכלת. מתבאר מדברי המהר"ל הענין של ציצית הוא מעין תנים לאותיות, כמו שיש לאותיות כתרים, ובגלל שהבגדים הם כבודו של האדם, כמו שכתוב (שבת דף קיג ע"א) רבי יוחנן קרי למאניה מכבודתי, שרק כך יכול האדם להופיע שלא בדרך בזיון, הציציות משייכות הבגד למה שהוא מעבר לו, כמו שהתנים משייכים האותיות למקור יותר גבוה, ואפילו עד כסא הכבוד, כמו שכתוב (מנחות דף מג ע"ב) שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד. הרב דסלר אמר¹⁴¹, שעשיר גדול שאל אותו הכיצד יתכן שאדם יסתכל על חוט תכלת ויזכור את כסא הכבוד, והוא ענה לו, הרי ההלכה אומרת שאסור להתפלל לפני בגדי צבעונים של אשה, והאם זה כן מובן? אלא תלוי בהחלט היכן האדם שתול, אם הוא שתול פה, אסור לו להסתכל אפילו על בגדים צבעונים של אשה, אבל מי ששתול שמה, מספיק חוט אחד כדי להזכיר לו. לכן הבגדים שהם הכבוד של האדם צריכים להזכיר לו את הכבוד האמיתי, שהוא הכסא הכבוד, ובגלל שהנפש נקראת כבוד, לכן כבודו של אדם שתול בכבוד האמיתי.

ההבדל שיש בין הלבן לתכלת מובן כך: ייחודו של הצבע הלבן הוא לאו דווקא בהיותו לבן אלא בכך שהוא צבע בהיר, שהוא תמיד רקע, ועליו הצבעים האחרים כתובים. השחור קולט כל הצבעים, ומראה כלפי חוץ רק את עצמו, והלבן מאידך גיסא פולט כל הצבעים.¹⁴² כתוב ברמב"ן (במדבר טו לח) שהגוון של תכלת הוא תכלית המראות, כי ברהוקם יראו כולם כגוון ההוא, ולפיכך נקרא תכלת, היינו כשאדם מסתכל, ואין שום רקע, אז רואים תכלת. כשמסתכלים למרחקים בלי גבול, אז רואים תכלת, לכן היא נקראת תכלת, שהיא תכלית המראות. צבע הלבן נראה ראשונה, ועל גביו נראים כל הדברים, בציצית נתנה לנו ראייה של רקע, והיא הלבן, אבל התכלת שהיא עצם הראייה היא ראייה לאין סוף, כאן צריכים לראות איך שדברים עוברים גבולות. שתי הסתכלויות אלה כוללות את כל מהות ההסתכלות על כל המערכת כולה.

הדבר הגרוע ביותר הוא להסתכל על המערכת במבט כזה שהיא לא מחדשת שום דבר, ורק נמצאת, וזהו נקרא בעצם לתור אחרי העיניים, שאם העיניים לא יוצרות צורות חדשות, אלא הולכות אחרי הצורות שכבר קבועות, זה נחשב לתור אחרי עיניכם. הסתכלות נכונה מעצבת את הדברים ונותנת להם צורה, ולא תרה אחריהם אלא מקבלת אותם כמו שהם. הציווי ולא תתורו אחרי לבבכם שייך לתכלת, שהלב המדובר עליו כאן שייך ללב החומד, שהוא זה שתולש, שהוא צריך שלא לתלוש את הדברים מהמציאות הבלתי גבולית שלהם, וליתן להם מציאות כלבבו, כמו שהוא רוצה. לב נכון יודע שהמציאות לא נגזרת כפי שהיא נראית לי, וכפי שאני רוצה. התכלת בא להזכיר שהמציאות האמיתית היא מה שנראית עם ההמשך והעתיד. כשהראיה היא רק עד גבול מסוים, ושם היא נעצרת, והיא נגמרת במקום שְׁלִי נראה שהיא נגמרת, אזי זהו נקרא לתור אחרי לבבכם.

כתוב בגמרא ברכות שאחרי לבבכם זהו מינות, והיא אותה מינות של אריסטו ותלמידיו שלא האמינו במה שלא ראו בעיניהם. כתוב במהר"ל (נר מצוה) שהמילה ציצית היא משורש (תהילים עב טז) ויציצו מעיר כעשב הארץ, שהיא יוצאת מהגבול של עצמה,

¹⁴¹ לי בימי נעורי

¹⁴² כשלוקחים קשת של כל הצבעים, ומסבבים אותה מהר, אזי אף צבע פרטי לא ניכר, ונראה שהכל כצבע לבן.

לכיוון יותר גבוה. הציץ הזה יש לו שתי צורות, אחד שהוא חוזר ללבן, ומעצב את הדברים מחדש, ומחזיר את הדברים ללבנוניותם, שאפשר לכתוב עליהם שחור מחדש, וזהו מי שלא תר אחרי העינים אלא קובע את מה שרואה. כתוב ברמב"ן שתכלת היא מסוד היראה, ולבן מסוד אהבה. כל כמה שהאדם קטן יותר, וסביבתו גדולה יותר, כך גדלה יראתו. הדרך להגיע ליראתו היא, שהאדם יראה את עצמו כבריאה קטנה כדעת שפלה בפני תמים דעות. תכלת היא ראיית המציאות בבחינת הגודל שלו. כשאדם רואה מציאות גדולה כזו, אזי מציאותו מתקטנת והולכת.

כתוב בגמרא (סנהדרין דף קד ע"ב) בשביל מה הקדים פ"א לעיין בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם, וכוונת הגמרא היא לכך שמגילת איכה כתובה בסדר א"ב אבל בפרקים ב', ג', וד' האות פ"א מופיעה לפני העיין, ומעם הדבר הוא, בגלל שהמרגלים הם שגרמו שהעם יבכו בלילה הזה, ולכן נקבעה בכיה לדורות, והם גרמו בזה למגילת איכה. כשאדם אומר שקר מוחלט אין בזה הקדמה של הפה לעין, אבל כשהפה קודם לעין, היינו שהעין באה אחרי הפה, אזי היא לא רואה את הדברים כמו שהם יצאו מתחת ידיו של הבורא ית', אלא היא רואה את הבריאה כפי שנקבע מראש מה היא תראה. וזה היה החטא של המרגלים, שהם ראו מה שבפיהם אמרו. אם המרגלים היו רואים מקודם בלי החלטה מוקדמת ואחר כך מדברים, אזי הפה היה מספר מה שבאמת העיניים ראו.

זהו חטא המרגלים ועליו בא תיקון הציצית. מכאן ואילך ראיית המציאות של כלל ישראל נפגמה, והתיקון הוא מצות ציצית, ועל כן צריכים לראות את חומי הציצית ואז הראיה היא נכונה. את שתי הדברים האלה היו צריכים לראות בארץ ישראל, אחד את צבע הלבן, דהיינו לראות הדברים איך שהם נראים באמת, ולא כמו שהם רצו לראותם, והתכלת, היא תיקון ראיית המציאות עצמה, שעוברת את הגבולות של המציאות שאני רואה, וכך היא עוברת לתכלית.

על פי הקדמה זו נבין מדוע דוקא מצות תכלת נאבדה מבני ישראל. מצות תכלת היתה אצל כלל ישראל כל זמן שלא נלקח מאתנו כל מהמדנו, כל עוד שהיה קשר בינינו אל ה'בלי גבול'. כל זמן שכלל ישראל מחוברים בעצמם לבלי גבול, הם מסוגלים להסתכל על בלי גבול. מעלת ארץ ישראל היא, שהיא ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית השנה, וכאן רואים זאת עין בעין, וגם שם שער השמים, ובו מתחברים העולם הזה עם העולם הבא, ובשני הדברים האלה המרגלים פגמו. מצות ציצית מטרתה לתקן שני קלקולים אלו, שצבע לבן מחזיר הדברים כדי שנראה אותם מחדש, והתכלת בא לשייך את המערכת לבלי גבול. לא ידוע מתי נגנז התכלת, אבל בודאי שבזמן חכמי הגמרא עוד היה תכלת, וכנראה שהוא נגנז בסוף חכמי הגמרא, ומאז ואילך האפשרות לראות משהו על ידי ההבטה בתכלת לא קיימת, ומכיון שכל הענין של ציצית הוא לתקן מאותו זמן ששוב לא ניתן לפעול התיקון הוא נלקח מאתנו. כתוב בגמרא (ב"מ סא ע"ב) אני ה' א-להיכם - למה נאמר [בפרשת ציצית] יציאת מצרים? אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור, אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא. ה' יודע מה הוא האמת, וההבחנה בזה היא קטנה ודקה מאד, ובמיוחד שיש הרבה מאד קלא אילן שמסתובבים בעולם והם אומרים שהם תכלת.

כל עבודתנו היום מקבילה לצבע הלבן, דהיינו לקחת הכל ולהחזיר אותו ללבן ולעצב אותו מחדש, אבל אין לנו חיבור למצות תכלת. כל זמן שהיו חכמים שהם עדיפים

מנביאים, היה זה מעין בית המקדש, שהוא התכלת, אבל אחרי שנפסקו הנביאים, ה' גנו הדבר מאתנו, שהתכלת ניתנה לנו לתיקון, ועכשיו כבר לא ניתן לתקן זאת.

פרשת בלק א'

עי' במדבר (כג כג) כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל.

עי' סנהדרין דף סה ע"ב: תנו רבנן מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו. פי' רש"י – פתו נפלה מפיו – צריך לדאג היום מהיזק. ספרי פרשת שופטים פסקא כח. איזהו קוסם זה האוחז במקלו ואמר אם אלך אם לא אלך. ועי' דברים יח י שיש צד שלישי והיא מעונן. ועי' אד"א במדבר כב ז – הכישוף נקרא בשני לשונות נחש וקסם, וכמו שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, ונחש הוא בדבור (כמבואר פתו נפלה מפיו וכו') וקסם הוא במעשה (כמו שנאמר ביחזקאל כ"א כ"ו לקסם קסם קלקל בחצים וגו') וזהו וקסמים לשון רבים, כמו אמרו במסכת יצירה (פ"ב מ"א) כף זכות וכף חוב ולשון מכריע בינתיים. ועי' שם ו מהדורא ד' – בלק היה דרגא דקסם ובלעם היה דרגא דנחש, ולכך שלח לבלעם שיתחברו יחד ויהיו שני הדברים קסם ונחש אצלו ביחד, כי הוא לבדו לא היה יכול לעשות לישראל שום דבר כי לישראל היה שני דברים תורה ועבודה, הר סיני והר חורב. ועי' ב"ק (צג ע"א) כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה שזה חטא במעשה וזה בלשון וז"ש שם אוי לו לצועק יותר מן הנצעק כו', ועיי"ש בביאור הגר"א – כל המוסר דין – שזה במעשה חטא וזה בלשון וכו' בדכורא דינא קשיא ונוק' דינא רפיא, ולכן החמירה תורה במקלל אביו ואמו יותר מבמכה, וכמ"ש נמצא האומר בפיו חמור כו', ובסוד בלעם ובלק.

עי' זהר קיב ע"ב: ת"ח בלק חכים הוה ורב חרשין בעובדי ידוי יתיר מן בלעם והכי אוליפנא כל מה דבעי ב"נ בהאי עלמא בפולחנא דקב"ה בעי לאתערא בעובדא לתתא דבעובדא דלתתא אתער עובדא לעילא ועובדא דא בעי בקדושה והא אוקמוה ובאתר דלית עובדא אית מלה ובמלה דפומא תלייא עובדא לאתערא לעילא כמה דבעינן לאתערא קדושה עלאה בעובדא ובמלה הכי נמי אינון דאתיין מסטרא דמסאבותא בעיין לאתערא סטרא דלהון בעובדא ובמלה דפומא ואע"ג דבלעם חרשא הוה רב מכל חרשין דעלמא חרשא עלאה מניה הוה בלק בקסם הוה בלק רב מכל חכימין ובלעם בנחש (והא אוקמוה) קסם ונחש תרין דרגין אינון קסם תלייא בעובדא נחש לא תלייא בעובדא אלא באסתכלותא ובמלה דפומא וכדין מתערין עלייהו רוח מסאבא לאתלבשא בהו ועביד מה דעביד וישראל קדישין לאו הכי אלא כלהו קדישין וכל עובדיהו לאתערא עלייהו רוח קדישא כד"א (&) עד יערה עלינו רוח ממרום וע"ד כתיב (&) כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל דהא אינון בסטרא דקדושה עלאה אחידן ועובדיהו בקדושה אתו וקדושה מתערי עלייהו ומתלבשין בה:

תרגום: בא וראה בלק חכם היה וגדול המכשפים במעשי ידיו יותר מבלעם, וכך למדנו, כל מה שרוצה אדם בעולם הזה בעבודת הקדוש ברוך הוא, צריך לעורר במעשה למטה, שבמעשה שלמטה מתעורר מעשה למעלה, והמעשה הזה צריך בקדושה, והרי פרשוה. ובמקום שאין מעשה יש דיבור, ובדיבור הפה תלוי המעשה, לעורר למעלה, כמו שצריכים לעורר קדושה עליונה במעשה ובדיבור, כך גם אותם שבאים מצד הטומאה צריכים לעורר את הצד שלהם במעשה ובדיבור הפה. ואף על גב שבלעם היה המכשף הגדול מכל מכשפי העולם, מכשף עליון ממנו היה בלק, בקוסם היה בלק גדול מכל החכמים, ובלעם בנחש. (והרי פרשוה) קוסם ונחש שתי דרגות הן, קוסם תלוי במעשה,

נחש לא תלוי במעשה אלא בהתבוננות ובדיבור הפה, ואז מעוררים עליו רוח טומאה להתלבש בהם ועושה מה שעושה. וישראל הקדושים לא כך, אלא כולם קדושים וכל מעשיהם לעורר עליהם רוח קדושה, כמו שנאמר "עד יערה עלינו רוח ממרום", ועל זה כתוב "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל" שהרי הם אחוים בצד הקדושה העליונה, ומעשיהם בקדושה באים, וקדושה מתעוררת עליהם ומתלבשים בה.

שם: עמי זכר נא בבעו מנייכו הו דכירין ההוא זמנא דאתחברו בלק ובלעם לשיצאה לכו ולא יכילו דאנא אחידנא בכו כאבא דאחיד בכריה ולא שביק ליה בידא דאחרא

תרגום: "עמי זכר נא", בבקשה מכם זכרו אותו זמן שהתחברו בלק ובלעם להשמידכם, ולא יכלו שאני אחזתי בכם, כמו אב שאוחז את בנו, ולא משאיר אותו ביד אחר.

ועי' זהר ה"א כה ע"א: וחמש מינין אינון בערב רב ואינון (סי' נג"ע ר"ע נעי' עוד תיקו, צז ע"ב) ג'פילים ג'בורים ע'נקים ר'פאים ע'מלקים ובגנייהו נפלה ה' זעירא מאתרהא בלעם ובלק מסטרא דעמלק הו טול ע"ם מן בלעם ל"ק מן בלק אשתאר בבל (בראשית יא ט) כי שם בלל יהו"ה שפת כל הארץ ואלין אינון דאשתארו מאלין דאתמר בהון (שם ז כג) וימח את כל היקום ומאלין דאשתארו מנהון בגלותא רביעאה אינון רישין בקיומא סגי ואינון קיימין על ישראל כלי חמס ועליהו אתמר (שם ו יג) כי מלאה הארץ חמס מפניהם אלין אינון עמלקים.

תרגום: וחמשה מינים הם בערב רב, והם (סימן נג"ע ר"ע) ג'פילים ג'בורים ע'נקים ר'פאים ע'מלקים, ובגללם נפלה ה' קטנה ממקומה. בלעם ובלק היו מצד של עמלק. תקח ע"ם מן בלעם, ל"ק מן בלק, ישאר בבל, "כי שם בלל ה' שפת כל הארץ". ואלה אותם שנשארו מאותם שנאמר בהם "וימח את כל היקום", ומאלה שנשארו מהם בגלות רביעית, הם ראשים בקיום רב, והם מעמידים על ישראל כלי חמס, ועליהם נאמר "כי מלאה הארץ חמס מפניהם", אלה אותם עמלקים.

עי' שער הפסוקים – פרשת בלק: ובלק ובלעם, היו מעורבים משתים רעות, מן הרע של קין, ומן הרע של הבל, ולכן יש בכל אחד מהם ב' אותיות ב"ל, מן הבל, וכמבואר לעיל בפסוק (שמות ב') וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה, כי לא הוברר מן הבל, רק ה' אחרונה, והיא הטוב שבהבל, ונתנה במשה. וב' אותיות ל"ב של הבל לא הובררו, והיה בהם הרע של הבל, ונתנו בבלק ובלעם בלב"ל:

גם בחי' הרע של קין שנתערב בהם, נרמז בשמותיהם, כי כבר אמרנו שהרע של קין הוא עמלק, והנה ג' אותיות הראשונות, שהם עמ"ל, נתנו בבלעם, ואות ק' נשארה בבלק. ואמנם, עם היות שבלק ובלעם, יש בכל אחד מהם רע של קין ושל הבל, עכ"ז עיקרו של בלק, הוא מן הרע של קין. ועיקרו של בלעם, הוא מן הבל.

עי' ע"ז (דף ד ע"ב) והיינו דקאמר להו נביא עמי זכר נא מה יעיץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השמים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה', אמר רבי אלעזר אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים שאם כעסתי עליכם לא נשתייר מעובדי כוכבים משונאיהם של ישראל שריד ופליט.

ועי' תיקו"ז קנה ע"ג כד מליל כו' – דשני דרגין הן דיבור ומעשה דכורא ונוק' משה ואהרן וכן בסט' דלהון בלעם בלק ובסוד נחש עלי כו' והן ספר וספר וסיפור ויאמר אלקים ויעש לכן בפתיחו דידין.

כתוב בגמרא (ב"ב יד ע"ב) שמשנה כתב ספרו (התורה) וגם פרשת בלעם. המתנגד האמיתי לתורה הוא מי שנוהג בתורה הפוכה, ולא מי שלא רוצה אותה. כתוב במשנה (אבות ה יט) שיש תלמידי אברהם אבינו ותלמידי בלעם הרשע, תלמידים הם אלו שלומדים בבית מדרש שלהם. איזה תורה לומדים בבית מדרש של בלעם הרשע? להיות עין רע ורוח גבוהה, וכו'. וקשה, וכי לזה צריך רב, האם זה לא צומח מאליו? ואמנם, באמת המידות הרעות לא נלמדות בבית מדרשו, אלא החיוב שאדם יתנהג ככה, זה נלמד בבית מדרשו.

ספרו של משה הוא כולו רצונו ית' ויש פרשה אחת שיש לה עמקות מיוחדת, שלא שייכת למשה, שמשנה כולו אור וכולו טוב, והיא פרשת בלעם, והיא לא היתה מתגלית אם לא היה עוברי רצונו ית'. העדות השלמה על ה' נמצאת כאן בפרשת בלעם. זה הפירוש של ויהפוך ה' את הקללה לברכה. יש לברכה זו עמקות מיוחדת שאין בברכה רגילה. כל ברכה יש כנגדה קללה, חוץ מזה, שאין עמוק יותר מהברכה הזו, זה הגילוי הסופי.

פרשת בלק – נ"ו

כתוב במסכת אבות (ה יט) כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלושה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע, היינו שכל אחד הפך השני, וכל העולם נכנס תחת אחד מהם, או שהוא תלמיד של אברהם אבינו או של בלעם הרשע. ויש לדעת, היכן מצינו שאברהם אבינו ובלעם הרשע עומדים כשתי קצוות, ובמה בא לידי ביטוי שהם שני הפכים? זה שאחד מהם צדיק ואחד רשע, בודאי לא מספיק להסביר את עומק המשנה. מצינו הפכויות במה שכתוב באברהם אבינו שהוא כולו ברכה, ובלעם כולו קללה, וקללה הפך ברכה. אברהם היה היחיד שנאמר בו (בראשית יב ב) והיה ברכה, שהוא הברכה של העולם, ובלעם הוא ההפוך.

כתוב בספר יצירה שה' כרת שתי בריתות עם אברהם אבינו, ברית מילה וברית הלשון. והמפרשים מסבירים שברית הלשון הוא כח הנבואה. יש שתי דרכים שאדם מוליד בדומה לו, וממשיך עצמו: בנים ותלמידים, ולכן תלמידים גם נקראים בנים, כמש"כ (סנהדרין דף יט ע"ב) כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. בשני המקומות האלה נכרתה ברית, שהלידה תהיה לידה של בן ברית, וכן תלמידיו של אברהם אבינו יהיו בני ברית. אברהם נקרא אב לכל מי שנכנס תחת כנפי השכינה, וזה מכח לשונו של אברהם, עד כדי כך, שגר יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו לתת לנו, שהוא נחשב כבני אברהם יצחק ויעקב. אברהם אבינו היה הראשון שנקרא נביא. ופירוש המילה נביא הוא כמו ניב שפתים (ישעיה נז יט) היינו דיבור שעושה פירות.

בכל ברית, כל אחד נותן לשני, בברית הלשון ה' נתן לאברהם את כח הדיבור לעשות פירות. אבל מה נתן אברהם? הוא נתן בברית הלשון בדיוק כדרך שהוא נתן בברית המילה, כלומר, שהיה ברית הצורה הישנה של הדבר והעברתו לרשות הברית. אברהם אבינו כרת לשונו כך, לכן קיבל לשון חדשה. אברהם אבינו נקרא בשבילנו אב רם. אנחנו מוצאים את השבח של רם רק על לשון, כמש"כ ורוממתנו מכל הלשונויות. ההתגלות של אברהם אבינו היתה בפרישה מדור הפלגה, ששם בלבד ה' שפת כל הארץ. אברהם אבינו פרש מאותו בלבול, ונשאר באותו דיבור שהיה מקודם, וכאן הוא המקור

של כח הנבואה. ה' ברא עוד נביא, נביא בנזים שהוא נביא כנגד, בגלל מענתם של הנזים 'למה לא נתת לנו נביא באותו דרגה', והוא נביא של הנזים. בלעם קיבל אותו ניב שפתים, וכל עצמו של הניב הזה היה לעקור מהשורש. כמו שכל עצמותו של אברהם היתה בריאה וצמיחה, כך כל עצמותו של בלעם היתה עקירה מהשורש, כאן טמונות שתי הקצוות.

כתוב בגמרא (בבא בתרא דף טז ע"ב): רבי שמעון בן יוחי אומר אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, וכתוב בחז"ל שזה היה לשוננו, שהוא היה הולך ומדבר ומלמד. כנגד זה יש כח דיבור שכל כולו קללה, גם תלמידיו נחשבים תלמידים, בירשם את הכח לעקור. הכם אחד הסביר מה שבלק אמר (במדבר כב ו) אשר תברך מברך ואשר תאר יואר, שבאמת אין לבלעם כח ברכה, אבל אם הוא נותן ברכה, והוא מקבל הטבה, זה בגלל שהוא היה מבורך מקודם, אבל לקלל יש לו כח. איך מבינים שני קוטבים כאלה, שבאותו כח דיבור, שצד אחד נותן על ידו חיים, הצד השני מביא מדבר שממה?

כשאדם חש משהו, הוא מתרגם את זה מאד מהר לדיבור, ואז הוא מדבר את זה. לפי הכשרונות שלנו, זה היה צריך לקחת המון זמן, אבל זה הולך מיד, אפילו בלי לחשוב. כשיש לנו כאב, מיד צועקים. יש הבדל בעצם בין פעולה לדיבור, ויש להם שני מקורות שונים. דיבור הוא אינו אחת מהפעולות שאדם עושה, ואין לו דין מעשה. בפעולה אדם משותף לכל בעל חי, צומח, ודומם, שזה הוצאה של כח, לפועל אבל דיבור מיוחד לאדם. פעולה היא התוצאה של כח, דיבור זהו תוצאה של חיים. התרגום מתרגם ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב ז), לרוח ממללא, לרוח מדברת, היינו שהנפש חיה מדברת. אין הכוונה בדיבור להפעלת שרירים של הדיבור, שהוא מעשה. המהר"ל כותב שעצם הגדרת החיים הוא הנביעה מתוך עצמו, מעצמו הוא מוציא עוד חיות, כמו מעין מים חיים. החיות עצמה יוצאת בגלוי בדיבור, ע"ז מגלה האדם עומק חייו.

המהר"ל כותב שמתים נקראים יורדי דומה, וחיים נקראים רוח ממללא, לכן ההבדל בניהם הוא ההבדל שיש בין דיבור לשתיקה. אדם שיכול לגלות עצם חיותו, הוא נקרא אדם חי, מי שזה לא נובע ממנו, הוא לא חי. ההוצאה של עצמו, יש בזה כח הולדה, גם רוחני וגם גשמי. כשדיבור של אדם הוא דיבור שחיות של אדם מרוכזת שמה, זה מוליד בני אדם. כתוב במדרש על מה שכתוב (שמות ד יב) והוריתך אשר תדבר, שהוריתך הוא מלשון הריון. מרומז בחז"ל שכדרך שה' מדבר, התורה מדברת, היינו התורה מדברת דרך לוחות שהיו אחריהם ספר תורה. הלוחות הם חקוקים, שהכתב והלוחות, החומר שעליו כתוב, הם אחד, הספר תורה חייב להיות נכתב בדיו על קלף. אדם מגלה את מחשבתו או על ידי כתיבה או על ידי דיבור. אם יש חילוק בין כתיבה לחקיקה בכתב, אז אותו חילוק קיים גם בדיבור. אדם לא יכול לפעול דיבור, אלא האדם מדבר רק את עצמו. הוא מדבר עצמיות נפשו, שנקרא לוח ליבו כמו שכתוב (ירמיה יז א) חרושה על לוח לבם¹⁴³. הצורה של הלוחות בבתי כנסיות בזמננו היא כצורה שהילדים מציירים לב, הכוונה של זה היא אמיתית, ללמד שהלוחות הם הלב. שורש התורה הוא בלוחות, והם שורש הלב. הלב נושא בו כל תוצאות החיים כולן, לכן הרוח ממללא יוצאת מהלב, ומוציאה את האותיות החקוקים בנפש. מהחקיקות האלה, כל דיבור אפשרי. אנחנו לא יוצרים את מערכת הדיבורים שלנו, אלא משתמשים במערכת קיימת. כשכתוב שיש ע' לשונות שאנשים מדברים בהם, היינו בע' דרכים האלה הנפש יוצאת לגילוי.

¹⁴³ לכ' הרה"ג ר' שפירא שליט"א, לא מצאתי פסוק אחר לגלות ענין זו

איפה שעצם החיים נמצא, נמצא גם הדיבור, לכן מייחסים חומרה כל כך גדולה לאיסור דיבור, כמש"כ ע"ז וג"ע וש"ד ולשון הרע כנגד כולם. כיצד מבינים שכשאדם אומר דבר לא טוב על השני, יתכן שזה יותר גרוע מלהרגו? פשר הדבר הוא, שחטאי לשון הם יותר המורים בגלל שהם במערכת אחרת. לשון הרע אינו בסדר נזיקין, אלא הלכות דיבור. כשאדם פוגם בדיבור הוא פוגע בעצם החיים. רס"ג כותב ששורש המילה לשון הוא לש, לקחת הקמחים, וללוש אותם לעשות עיסה אחת מכל הנפרדים. לשם כך ה' ברא את הלשון, לחבר את כל העולם כולו, ולעשות אותם לציבור. כשאדם פוגע כאן, הוא לא פוגע בחברו, אלא הוא פוגע בעצם החיים, וזה הרבה יותר גרוע מליטול חייו של פרט. בחיים, כולם נמצאים יחד.

המג"א כותב בהלכות תפילה בפירוש ברכת אהבה רבה, עפ"י כוונת האר"י שכשאומרים ובנו בחרת מכל עם ולשון, צריכים לזכור מעמד הר סיני, וכשאומרים וקרבתנו לשמך הגדול צריכים לזכור מעשה עמלק, שאין השם שלם עד שימחה זרעו של עמלק, והם הקטינו את השם לשתי אותיות ואנחנו זוכרים את השם הגדול, וכשאומרים להודות לך, צריכים לזכור מעשה מרים, שהלשון נבראה כדי להודות, להתחבר, ולא לכפור, ולהפריד. כל הודאה היא קשר, וכל כפירה היא פירוד. כשיש שני צדדים בדין תורה וצד אחד מודה לשני, אין שני צדדים, אלא רק צד אחד. כשכולם מודים הם מתחברים לנקודה אחת, וזה עושה אותנו לציבור, וזה זכירת מעשה מרים. וזהו שאומרים שמע ישראל, דשמע הוא מלשון קיבוץ (כלה"פ (שמואל א' כג ח) וישמע שאול את כל העם), ואנו מתקבצים בגלל שה' הוא אלקנו ה' אחד, אנחנו מתאחדים בגלל שיש לנו מלך אחד, ואנחנו עבדיו, לכן כולנו ציבור אחד על ידו, וזה כדי להודות לך וליחדך.

כתוב במדרש (בראשית רבה לט ג) אחות לנו קטנה זה אברהם שאיחה את כל באי העולם בר קפרא אמר כזה שהוא מאחה את הקרע, איחוי ואחד יש להם אותו שורש. כתוב בישעיה (נא א-ב) הביטו אל צור הצבתם ואל מקבת בור נקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו. אברהם נקרא אחד, שהוא האחד של העולם. כאן הדיבור הטוב ביותר, וזה מש"כ אלה תולדות שמים וארץ בהבראם (אותיות) באברהם (בראשית רבה יב ט). ה' ברא העולם בדיבור, כמו שכתוב (תהילים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, וה' ברא אותו באברהם, שאברהם דיבר דיבורים בדיוק כמו שה' דיבר אותם במעשה בראשית, דיבור שהוא כולו דיבור כולו בריאה, כולו ברכה. זה הדיבור שיוצא מאותו לוח לב, ששם העשרת הדברות חקוקים, שם כל התורה כולה נמצאת. כתוב שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה לפני שנתנה. ושואלים מאיפה הוא ידע את התורה? והתשובה היא שהוא ידע את כל התורה כולו מלב, שלבו היה אחד עם עשרת הדברות, שמשם יוצאת כל התורה כולה, ומשם הוא למד את כל התורה כולה.

ה' ברא עוד נביא, שהוא נביא לאומות העולם, והניב שלו היה לעקור את הכל, ולכפור בכל. בלעם גם עשה פירות, יש לו תלמידים שנקראים בנים, אבל הפירות שלו הם של קללה שעוקרת. דיבורו של בלעם הוא כולו כפירה, ולא הודאה. כתוב בזהר שהסופי תיבות של בלק ובלעם הם עמלק. הכח של בלעם הוא בדיבור, ושל בלק הוא במעשה, יחד הם קומה שלימה של עמלק. העמ של עמלק הוא משורש עמום, לא ברור, היא המערכת הגבוהה יותר, הוא עממימות של דעת. הלך של עמלק הוא על פי מש"כ עמלק בא ללקק דם ישראל ככלב. הקומה שלימה היא עיוות בשכל ותאוה לליקוק. האותיות הראשונות הן בבל. אלה הם שלשת הפעמים שכלל ישראל עמדו בסכנה להיות נעקרים מהשורש: בבל, עמלק, ובלעם. שהרי מלך נבוכדנצר העמיד צלם ולולא הנניא מישאל ועזריה לא היה

נשאר מאיתנו שריד בעולם, וכן היה בעמלק (המזן), ובבלעם (לולא שה' הפך את הקללה לברכה). בבלק ובלעם נמצאו כל הצרות. בצירוף הזה נמצא הרצון לעקור את כלל ישראל מהשורש, מכל הגוונים. כתוב (דברים ל טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע – כך נראית הבחירה, או אברהם או בלעם, או הטוב והחיים, או הרע והמות. אנחנו רואים את כח הדיבור של תלמידי בלעם הרשע בעולם, והוא כולו חרבן.¹⁴⁴ צריכים לתרץ מה ששאלנו בשבוע שעבר, למה פרשת פרה נכתבה בסוף הארבעים שנה שבני ישראל היו במדבר, על יד מיתת מרים, והלא הפרה ראשונה נשרפה בשנה ראשונה שכלל ישראל נכנסו למדבר? ספר במדבר מלא הטאי דיבור, התלוננות, מרגלים, מרים, קרח, בלעם, וכן מי מריבה (אם הדיבור היה נכון משה היה מדבר אל הסלע). התיקון לזה הוא 'זאת חקת התורה', שהוא ליצור על לוח ליבם אותה חיות שממנה יוצא הדיבור הנכון. כשיש החקיקה הזאת בלב, הדיבור שיוצא ממנו הוא אחר. הדיבור נראה כחיים עצמם, זה המעיין הנובע, והרוח ממללא של הנפש היה. כשדיבורו של אדם הוא דיבור של ברכה, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ואם דיבורו להפך ח"ו, הוא מתלמידיו של בלעם הרשע.

בקבלת התורה, פסקה זוהמתם, ונתקן החטא של אדם הראשון עד העגל. בייז בתמוז, נשתברו הלוחות, וזה היה ניתוק. גזירת מיתה פירושה שבירת הלוחות, כך נראית גזירת מיתה. וטעם הדבר, כי חיות אמיתית זהו דיבורו ית', ולכן אחרי שבירת הלוחות אין עוד חיי אמת, וניתן להגיע לזה רק על ידי זאת חקת התורה. החורבן התחיל בשבירת הלוחות ונגמר באופן שאנחנו נראים היום. הפסדנו את הדיבור שכולו ברכה, וגרמנו לניתוק מהחיים האמיתיים, והחיים נמצאים מאז רק בכל דבר תורה אמיתי.

לפני המאה השנים שלנו, היו תלמידים מובהקים שינקו חייהם מרבנים שלהם, אבל אם נצרך את כל מה שהם שמעו מרבניהם, זה יצטרף לשעות או אולי לימים, שהם היו נכנסים, שואלים שאלה, מקבלים תשובה, ויוצאים. מכה אותם דיבורים, התלמידים יצאו אנשים חדשים. וזה פירוש של 'לעשות פירות', וזה פירוש של הדיבור הנכון, והשמיעה הנכונה, וזה תלמידי אברהם אבינו, זהו האופן שבו התורה עוברת מאברהם אבינו עד סוף כל הדורות. כל מי שמחלל את מערכת הדיבור מביא מות בעולם יותר מג"ע ש"ד וע"ו. הדבר המעודן ביותר בעולם הוא כח הדיבור. מי ששומר עליו יכול לזכות פעם לשמוע משהו. ומחמת הרס כח הדיבור התחילו כל החורבנות שלנו. כשהנביא כתב איכה, שהוא ספר על החורבנות, הוא הפך את סדר הא"ב, היינו שצורת החרבן באה לידי ביטוי בזה שהא"ב לא הלך נכון.

בין המצרים הם ימי החורבן, והחרבן כולו נמצא היום, וכל מי שחוזר במשהו למקור, לחיות הנכונה, שנקראת זאת חקת התורה, לקרא האותיות שנכתבו בנפשו, אזי הוא יתחיל לדבר בצורה אחרת, וכך אפשר להחליץ מהירידה הנוראה שאנחנו נמצאים בה. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח), להנחיל אוהבי יש, ואוצרותיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת,

¹⁴⁴ הסימנים של תלמידי בלעם הרשע הם: עין רעה (שלא יכול לסבול משהו טוב), ורוח גבוהה (גאווה), ונפש רחבה (תאוה הרבה), גם זה מאוד מצוי אצלנו.

¹⁴⁵ כתוב במכילתא שבא' ניסן הוקם המשכן, ובב' נשרפה את הפרה הראשונה. וקשה, א"כ למה הפרשה נדחתה בתורה עד סוף הארבעים שנה שבני ישראל היו במדבר, כמש"כ בערבות מואב על ירדן יריחו, שהוא על סף גבול הארץ? היה השאילה של שיעור העבר

שנאמר (תהלים נה), ואתה אלקים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו מימיהם, ואני אבטח בך – אחריתם עדי אובד.

פרשת בלק – נ"ז

כתוב בגמרא ע"ז (דף ד ע"ב) ויודע דעת עליון אפשר דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון מי הוה ידע וכו' אלא מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה והיינו דקאמר להו נביא עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השמים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' אמר רבי אלעזר אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים שאם כעסתי עליכם לא נשתייר מעובדי כוכבים משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' וכמה זעמו רגע וכמה רגע אמר אמימר ואיתימא רבינא רגע כמימריה עכ"ל. ויש להבין, מדוע היה קשה להגמרא לקבל שהוא ידע דעת עליון, ולא היה קשה לה לקבל שהוא ידע באיזה רגע ה' כועס? שבלעם חשב לקלל את כלל ישראל הוא על ידי זה שיצרף את עצמו לרגע שבו ה' כועס, ובלעם ידע לכוין הרגע הזה. כתוב שה' מנהיג את העולם בהנהגה קבועה של רחמים, אמנם בכל יום יש רגע אחד שה' כועס, ואם בימים שבלעם רצה לקלל את כלל ישראל גם היה אותו רגע של כעס, אזי לא היה נשאר כלום מכלל ישראל, אלא שה' עשה נס שזה לא יקרה.

רש"י כותב על הפסוק בראשית ברא אלקים, ולא אמר ברא ה' שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. ההנהגה על פי מידת הדין אומרת שרק מי שהרויח בדין יש לו זכות קיום, וכל מי שלא, ידחה את עצמו מהמציאות. ומשראה הקב"ה שאין העולם מתקיים, היינו שבאופן זה אין לעולם המשך, והרי העולם נברא על מנת להתקיים, לכן שיתף ה' עמו מידת הרחמים. הבריאה בכל יום היא כחדשה, כמש"כ המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, לכן בכל יום יש רגע של כעס ודין שלא נותן המשך.

השורש לכל מערכת הרע שבעולם נמצא באותו עלה במחשבה לברא בדין. זה נתן מקום למעוטי שהעולם קיים בדין, וכתוצאה מכך יכול האדם למעוטי שאם הוא עצמו קיים, אות הדבר שהוא מחויב המציאות, ומוכרח, שלולא זה הוא לא היה קיים. במקום שהוא יצרף את עצמו למה שראוי להיות, הוא מצרף את הראוי אליו, וזהו השורש לזה שעשו שהוא שורש הרע יצא מבית יצחק שהוא מידת הדין. וזהו העומק במה שכתוב (במדבר כד כ) ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד, היינו, שהתפיסה המוטעית שאם אני קיים אזי אני מחויב, היא המקור לכל אלו שעשו עצמם אלהות. ה'ראשית גוים' היא זו שמתנגדת לראשית שבה ה' ברא העולם. כל דבר שהוא מחויב להיות, הוא נתפס בראשית, שכל דבר שהוא תלוי בדבר אחר, צריך להיות שיש לו קודמים שגרמו אותו. בגלל שהשורש של ה'ראשית' הוא נעוץ בדין שהוא שייך למערכת שאין לו קיום, כמש"כ ראה שאין העולם מתקיים, לכן מחויב להיות שאחריתו עדי אבד. על פי זה מובן למה ראשית גוים עמלק הוא ר"ת רגע, והוא הרגע שכתוב בגמרא הנ"ל וכמה זעמו רגע כי רגע באפו.

כתוב (במדבר כב ט) ויבא אלקים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך, ורש"י כותב, להטעותו בא, אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו אין דעתו שוה עליו אף אני אראה

עת שאוכל לקלל ולא יבין עכ"ל. דיבורים אלו יצא מפיו של הנביא של אומות העולם, ואלו דיבורים של שמות גמורה. ה' ברא אפשרות של בחירה, ואפשר לטעות, ועם כל הדעת הגדולה אפשר לטעות. כל הבריאה קיימת באופן המעלים ומסתיר את ידיעתו ית', שלולי זה אין מקום לבחירה שהרי הכל כבר נעשה. בלעם ראה שה' מתנהג עימו, בהנהגה שנותנת לו להבין שכך מתנהגים איתו, שנותנים לו אפשרות להתקיים במערכת שבה נעלמת הידיעה. בלעם תפס את שאלת ה' ית' כנבואת אמת, שכך הוא צריך להבין שלא הכל גלוי וידוע לפניו. מכיון שה' מסר את הבריאה לבחירת בני אדם, זה מחייב לתת מקום שיעשו נגד רצונו, אבל ברור שאפשרות זו קיימת רק כדי שיתגברו ויעשו רצונו, וזה נקודת ההבדל שיש בין טהור לטמא. האפשרות שה' נתן היא אך ורק למען המטרה שמתוך זה נהיה עושי רצונו, ומי שתופס ההיפך תופס את האפשרות הזו כדבר עצמי, ובמקביל, הוא גם נותן מציאות לעצמו, ולכן הוא תופס את עצמו כראשית. מי שתופס את עצמו כראשית הוא שייך לכל מערכת הרע, אבל מי שתופס את עצמו כמי שצריך להשתדל להגיע לראשית האמיתית, והוא עובד סביב זה, הוא שייך למערכת הטוב. וזהו ההבדל שיש בין בראשית ברא אלקים, לראשית גוים עמלק, ובין רגע באפן, וחיים ברצונו.

כתוב בזהר שהצירוף של בלעם ובלק הוא במה שיוצא מהאותיות האחרונות שלהם: עמלק – היינו שבאן היתה היצירה של עמלק, שהם ניזונים מהרגע באפן. והצירוף של בלעם ובלק גם ינקו את מציאותם משם. זהו איפוא התירוץ לשאלה ששאלנו מדוע היה נוח לגמרא להבין שבלעם ידע את הרגע שבו ה' כועס, דדבר זה מובן משום שכל יצור יודע את עצמו ואת מקור חיותו, לכן הוא ידע את רגע זה משום שכל קיומו מאותו רגע.

הרמב"ן כותב על הפסוק (שמות יז ט) ויתכן שפחד משה פן יתגבר בחרבו מפני היותו עם נוחל החרב מברכת הזקן שאמר לו ועל הרבך תחיה (בראשית כז מ), כי המלחמה מן המשפחה הזאת היא הראשונה והאחרונה לישראל, כי עמלק מזרע עשו (שם לו יב), וממנו באה אלינו המלחמה בראשית הגוים, ומזרעו של עשו היה לנו הגלות והחרבן האחרון עכ"ל. המלחמה הראשונה של ישראל במדבר היתה עם עמלק, והאחרונה היתה עם בלעם ובלק. הסדר של כלל ישראל בחומש הוא סדר כלל ישראל לדורותיו, לכן אם המלחמה האחרונה של כלל ישראל בחומש היא נגד בלעם ובלק, שהיא כאמור מלחמת עמלק – ששורשו באותו רגע באפן, הרי בהכרח שזוהי גם תחיה המלחמה אחרונה של ישראל. תוס' על המקום (ד"ה רגע) שואל, וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת, ויש לומר היה אומר כלם והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב (במדבר כג) ותרועת מלך בו. והנה כמה מפליא הדבר כשנתבונן בשלושת ברכות בלעם. הראשונה מתחילה כך (במדבר כג ט): כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב. השניה (פסוק כא): לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו, והשלישית (כד ה): מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל – ר"ת של הברכות כלם (כי לא מה). תוס' מתכוין להגיד שההיפוך שהכנים ה' לבלעם היה כללי לכל מה שהוא אמר, שהוא אמר כלם וה' הפך אותו למלך.

הכוונה באותו רגע כמימרא, היא, שרגע זה הוא נקודת הראשית של כל הרע, וצריכים להתגבר על זה, ובאמת רגע זה נברא רק כדי שיהיה בחירה לאדם שיקבלו ברצון את עול מלכותו. הקיום של (דברים כג ו) ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, הוא על ידי שכלל ישראל הופכים את אותו כלם ומכוונים אותו למלך, שכל הענין של הרגע הוא לגלות את הראשית של בראשית ברא אלקים. בקללה נראה אותו רגע כלם, אבל בהיפוכו של אותו רגע נוצרת מציאות של מלך. על הפסוק לא הביט און ביעקב ולא ראה

עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו, כתוב שתרועת מלך בו היא שתרועת מלך היא קירבה, ואפשר לצרף את הפסוק הזה למלכויות של ר"ה, והמכוון הוא תקיעת שופר. אם אין און ואין עמל, היינו שכל מערכת הרע לא נמצאת בכלל ישראל כמציאות אמת, לכן אצלנו המערכת של רגע קיימת רק כדי שמתוך כך נוכל להמליך מלך. ידועים דברי הגר"א שההבדל בין מלך למושל הוא, שמלך רק מי שמלכותו נתקבלה ברצון, אבל מושל הוא בעל כרחם של העם. נמצא איפוא מכל האמור, שבוה שאנחנו בוחרים במלך – שה' ית' יהיה מלך עלינו, אזי ה' הופך לנו את הכלם למלך. כתוב שהמלחמה האחרונה תהיה מלחמת עמלק, לכן צריכים להקביל את תוכן המלחמה למלחמה של בלעם ובלק. כתוב (מיכה ו ה) עמי זכר נא מה יעיץ בלק מלך מואב ומה ענה אתו בלעם בן בעור מן השמים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'. ומבואר שמן השמים ועד הגלגל יש ששים מיל, ומשם עברו בני ישראל את הירדן – היינו שכלל ישראל היה אז על הגבול שבו רצה ה' להביא אותנו לארץ ישראל, ואז ברגע האחרון היתה המלחמה של עמלק (שהוא הצירוף של בלעם ובלק).

אנחנו לא יודעים כיצד תראה המלחמה עם עמלק, אבל יכולים אנו לראות שזו מלחמה של דיבורים, כמו שהיה בבלעם, ולא בידים ידי עשו, אלא הכל שייך לעשו, היינו שהם יקחו דבר שהיה צריך להיות שייך לנו – זה עקימת שפתיו של מעשה. אנחנו נמצאים במלחמת בלעם ובלק, שמצטרפים יחד להיות עמלק. המלחמה לא נגמרה בקלות שנהפכו לברכות, אלא בעצה של בלעם על בנות מואב, ובגלל זה כתוב בגמרא סנהדרין (דף קה ע"ב) כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר מה טבו אהליך יעקב ומשכנותך ישראל. המלחמה אינה מלחמה של הרב להרוג מבני ישראל, אלא מלחמת עצות כיצד לעקור את כלל ישראל מהשורש. המערכת כולה שבה אנחנו חיים מתכוונת להפוך גם את אותה שארית אחרונה של כלל ישראל, שלא נהפכה לקללה, שהיא מה טבו אהליך יעקב משכנותך ישראל. היום אנחנו במלחמה של בלעם ובלק, ומכחה באה המלחמה של בנות מואב – זוהי לא מלחמה של הרב, אלא מלחמה של דיבורים ועצות, שמכוונים לעקור את השארית האחרונה של כלל ישראל מהשורש. כל הברכות חזרו לקללה, רק אחת נשארה בברכה, וכל המערכת מכוונת לצעוק כלם על בתי כנסיות ובתי מדרשות, להחזיר גם את הברכה הזו לקללה, ומצרפים את כל המערכת של בנות מואב. מתוך כל הכלם הזה, צריך לצאת מלך. מי ששם את עצמו תחת המערכת של רגע, הוא שם את עצמו תחת כלם.

פרשת בלק – נ"ח

כתוב (במדבר כב כד) ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה, ואיתא במדרש (במדבר רבה כ יד) אין אתה יכול לשלוט בהן שבידיהם לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, ע"כ. והענין תמוה שנראה מדברי המדרש שהסיבה שבלעם לא יכול לשלוט על כלל ישראל היא דווקא בגלל שיש לנו שני לוחות שכתובים משני צדדים. וצריך עיון מה המיוחדות בכתב הלוחות בכך שהוא כתוב משני צדדים, ומדוע רק בגלל זה בלעם לא יכול לשלוט בנו, ולולא זה, בלעם היה יכול לשלוט בנו. איתא בגמרא ב"ב (דף יד ע"ב) משה כתב ספרו ופרשת בלעם. צריך עיון מה יש בפרשת בלעם שבגין כך הוא נחשב לספר בפני עצמו?

כתוב (זהר חלק ב' דף קסא ע"ב) שהקב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, ונמצא אם כן שהתורה הוא התכנית של כל הבריאה, והיא כולה גילוי רצונו ית'. ויש לנו להבין, הלא קיימת בבריאה מערכת ענקית שהיא נראית כולה מכוונת נגד רצון ה', ואיך ניתן לשייך זאת לגילוי רצונו? פשר הדבר הוא שהאפשרות לעשות נגד רצונו ית' היא גם בכלל רצונו ית', אבל ההשתמשות באפשרות זו והוצאתה לפועל ולעשות נגד רצונו ית' ה", זהו עשייה והעברה על רצונו. ה' ברא האדם ושם בו כח הדיבור, והדיבורים שלו צריכים להיות דיבורים של גילוי אמת, לקיים בהם (ישעיה נט כא) רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו, היינו להגיד דבריו שלו ית', ואמנם קיימת גם מערכת דיבורים הפכית, לקיים מה שנאמר זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ז יד), והיא מבטאת את הצד שכנגד. האדם נקרא מדבר, ובזה הוא נעשה לנפש חיה, וזה היותו (שכתוב בתרגום לרוח ממללא), שכן בכח זה הוא יכול לבטא את המערכת הפנימית שלו. כח החיים שלנו מקורו ב'כי עמך מקור חיים' (תהלים לו י), ובכח זה מבטאים את החיים האלה כלפי חוץ, וכך מגלים אנו את הקשר שלנו עם מקור החיים. נמצא שעל ה'רוח ממללא' הזו נברא האדם. כתוב במהר"ל שמההשוואה בין חיים למעין, רואים שעצם החיים היא נביעה, להוציא כחות הפנימיים כלפי חוץ, והוא הוצאת רוח ממללא של האדם. והנה כתוב (קהלת ז יב) החכמה תחיה בעליה, כלומר, מקור החיים הוא החכמה, וגילוי החכמה הוא כלפי חוץ. כמו שידוע שחכם גימטריא חיים. ומכיון שזהו החיים, לכן מי שמשתמש בדיבורו לשמות הרי זה הריסה של כח חיים עצמו.

יש עוד ענין הקשור בכח הדיבור, והוא, בהקדם היסוד שמה שאנחנו קוראים חיים, זהו ברכה. הפירוש של המושג ברכה הוא – מקור שממנו נובע הדבר כלפי חוץ. ועל כן אנו מוצאים שכאשר ה' אמר לאברהם (בראשית יב ב) והיה ברכה, זה היה התלייה בצווארו אבן טובה שכל מי שהיה רואה אותה מיד מתרפא (ב"ב טז ע"ב). העובדה שאברהם הוא ברכה הוא שאברהם נהיה מקור שממנו נובע הברכה כלפי חוץ. ברית הלשון של אברהם אבינו היא קשר בין דיבורו למקור החיים. רואים אם כן, שכל ביטוי וגילוי של אברהם אבינו הוא ברכה והשפעה ממקור החיים, וכך נראית צורת האדם של אברהם. מי שעומד נגד זה, הוא, מציאות של 'והיה קללה', וזה בלעם הרשע. נתבאר לעיל שדיבור אמיתי מקורו ב'ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, ואמנם יש כאלה שהנפש חיה שלהם לא קשורה למקור הברכה, אלא בצד שכנגד. אך באמת דבר זה טעון בירור, במה הדיבור של בלעם חשיב דיבור, אם הוא מתנגד למקור החיים? הכיצד ניתן לומר 'אסתכל באורייתא וברא עלמא' על דיבור כזה? כל דיבור הוא פעולה של חיים, איך יש כאן חיים?

מקור הדיבור הוא בנבואה, כמו שכתוב ודברי אשר שמתי בפיו, ומכיון שבלעם היה נביא לרע, לכן הוא צריך לבטא צד מדיבורו ית', והוא היה נביא בדרגה כה גבוהה עד כדי כך שהוא היה מקביל למשה רבינו. כל גילוי של כל דבר ודבר בעולם הוא מצד שכך גזרה חכמתו ית', כל גילוי מתגלה מתוך הצד שכנגד, שהוא מהווה רקע לדבר ההפוך ממנו. כל כמה שדבר דומה לרקע שעליו הוא מופיע, כך הוא נראה פחות, וכל כמה שהוא שונה מהרקע, כך יש בזה יותר גילוי. אם כן, אם מעמידים את משה נגד בלעם, אזי בלעם בדרגתו מהווה רקע לדרגתו של מרע"ה, וכך נראית תורת משה ברור.

כתוב במדרש (תנחומא ויצא פרק יג) עד הגל הזה זש"ה ותלחץ רגל בלעם אל הקיר (במדבר כב), הגל הוא הקיר לפי שעבר בלעם את השבועה שנשבע ליעקב שנאמר אם לא תעבור את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה, ובלעם זה לבן שנאמר ארמי אובד אבי (דברים כו). מכיון שלא מצאנו עד אז עוד אחד שרצה לכלות את כל כלל ישראל

ביחד, לבן בהכרח בלעם הוא נקרא לבן. לבן נקרא על שם הלובן, שהוא אינו צבע של גילוי אלא של רקע, וכלל ישראל היו צריכים להתגלות על הרקע הזה, וכך קרה באמת, שכל כלל ישראל נולד בביתו של לבן (בנימין כעובר), וכך נתגלו כלל ישראל בעולם הזה, על הרקע של לבן, והגילוי של כלל ישראל לעולם הבא הוא ברקע של בלעם.

בזמן שהרקע הוא קללה המתכוונת לעקור את כלל ישראל מהשורש, אזי הרצון הזה, הוא רקע שעל גבו מתגלה שזה בלתי אפשרי, שכל כמה שמתעמקים יותר, רואים כמה אִתְּנָה המציאות של כלל ישראל. והעולה מכל האמור, שאם יש מישהו שדיבוריו הם עקירה של כל התורה כולה, וכל כלל ישראל, וכל העולם כולו, הרי זה רקע לגילוי העומק עד היכן מגיעים שורשיה של אותה מציאות. עומק ענינה של כל מערכת הדיבורים של בלעם הוא, להיות רקע לכך שדיבור אמיתי שהוא דיבור של ממש יאמר עליו. כל כמה שהיה חשוך ביותר לפני כן, כך גודל הגילוי שבא אחר כך. זו היא נקודת השיא של הגילוי, כאשר כל הרקע כולו מצטרף לגילוי. אין עוד דיבור בעולם חוץ מדיבוריו ית, ואם רואים עוד דיבור הנוגד לכך, הוא רק כדי שיהיה רקע לדיבור האמיתי בעולם.

הדבר הזה נתגלה בלוחות, בזה שהם היו נכתבים מזה ומזה, ואע"פ שהיה צריך להיות שהכתב מהצד השני יראה הפוך, לא היה כך, שהכתב היה נקרא משני צדדיו, זה נס גמור. הרמז בנס זה הוא, שמכל צד נאמר אותו דבר, ואין מושג של הפוך, שגם הצד ההיפך אומר אותו דבר. אנחנו נמצאים באפלה הזאת עכשיו, ואנחנו לא מבחינים בין לבן לשחור. על הרקע הזה האמת צריכה להתגלות. הקללה הולכת ומתעמקת, והופכת להיות נגד האמת עד כדי כך שנראה שקרוב היום, שיותר לא יהיה שייך היפך. כתוב (סנהדרין דף צח ע"א) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב, ויש סימן לזה שמצורע שכולו לבן הוא טהור, וכתוב במהר"ל שטעם הדבר הוא שכולו לבן הופך להיות הרקע שעליו יתגלה בן דוד. כאן נתגלה סדר התגלות מעלת כלל ישראל. הלוחות נקראים לוחות משום שהכתב נחקק עליהם ואין הוא ניתן להסרה, וגם כתוב (ירמיה לא לב) ועל לבם אכתבנה. בגלל שפרשה זאת נאמרה על ידי הצד שכנגד משה רבינו, לבן משה דווקא כתב את ספרו (שהוא החומש) ופרשת בלעם, משום שהוא הרקע של כל ספרו של משה.

פרשת פנחס – נ"ז

וישב ישראל בשמים ויחל העם לזנות אל בנות מואב (במדבר כה א). יש מחלוקת בגמרא (סנהדרין דף קו ע"א) בפשט פסוק זה. רבי אליעזר אומר שטים שמה (כך שם המקום) רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות. ובמדרש (במדבר רבה פ"ב סי' כב) איתא שטים שעשו שטות (משלי ו) נואף אשה חסר לב. והגמרא בסוטה (דף ג ע"א) לומדת מהפסוק איש כי תשמה אשתו, מזה שכתוב באות ש"ן שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. היינו שמקור של כל עבירה היא בשטות.

ע"י מדרש (תנחומא פרק ט') וז"ל: אפילו בקרשים היה מעשה נסים ומיכן היו הקרשים יעקב אבינו נטע אותם, בשעה שירד למצרים אמר לבניו בני עתידים אתם להגאל מכאן והקב"ה עתיד לומר לכם משאתם נגאלין שתעשו לו את המשכן אלא עמדו ונטעו ארזים מעכשיו שבשעה שיאמר לכם לעשות לו את המשכן יהיו הארזים מתוקנים לכם מיד עמדו ונטעו ועשו כן וכו' א"ר שמואל בר נחמן כ"ד מיני ארזים היו ומכלם לא נבחרו אלא ז' שנא' (ישעיה מא) אתן במדבר ארזי שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו ברוש אלטין תדהר איספו נרמוז תאשור פקמנין, ונקרא תאשור שהוא מאושר מכל מיני ארזים ומכלם לא נבחר אלא השטה בלבד שנאמר עצי

שמים, למה קורא אותם עצי שמים כדי לרפאות מה שעתידין לעשות בשמים שנאמר (במדבר כה) וישב ישראל בשמים – כלומר, עשו בני ישראל את הקרשים והארון מעצי שמים רק לכפר על החטא הזה – דבר אחר חטאו בשמים ולקח בשמים ומתרפאין בשמים חטאו בשמים שנאמר וישב ישראל בשמים לקח בשמים שנאמר (שם) ויהיו המתים במגפה ומתרפאין בשמים שנאמר עצי שמים – איפה מרומז שנתרפאו בשמים – אתה מוצא שלא זזו משם עד שעמד פנחס והשיב את החמה שנאמר (שם) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו' אמר הקב"ה לעוה"ב אני מרפא את השמים שנאמר (יואל ד') והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסים והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השמים עכ"ל המדרש.

ע"י זהר חדש עה ע"א: אמר רבי חיסדאי, והא תנינן, דנחל שימים מגדל הניאוף דנשים הוא, ואת אמרת בעל כרחן עמדו שם. ואמר רבי אושעיא, מאי דכתיב, ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השמים, שבאותו זמן, עתיד הקב"ה לרפאות את כל העולם, ומפני שנחל שמים מרבה ניאוף, יצא מעין מבית ה' לרפאות אותו הנחל. א"כ הרי לך כי בשביל הניאוף הן באות מעצמן.

@נחל השמים הוא המקור של כל הרעות כולם והעצי שמים נודעו מראש כדי לרפאות מקור זה. והמעין היוצא מבית ה' ירפא את מקום השמים לגמרי. כתוב במדרש (במדבר רבה הנ"ל) ויחל העם לזנות יש מעינות שמגדלין גבורים ויש חלשים ויש נאין ויש מכוערין ויש צנועין ויש שטופין בזמה. מעינות הם מקורות, והמים הם מקור החיים לכל מקום ומקום. המהר"ל אומר שמשום זה צריכים לכתוב את שם המעינות שיש בעיר בגמ, שהם מקור חיו, ולולא זה, לא הגדירו את המקום כראוי. וממשיך המדרש, ומעין שמים של זנות היה והוא משקה לסדום אתה מוצא שאמרו (בראשית יט) איה האנשים אשר באו אליך הוציאם אלינו וגו' ולפי שנתקלל אותו מעין עתיד הקב"ה לייבשו שנאמר (יואל ד) ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השמים.

השורש של המילה שומה בלשון הקודש הוא מלשון שיטה, כלומר מי שהוציא את עצמו מהשיטה – הוא עזב עיקר הסדר. וממילא כשכתוב שהשורש לכל הטא הוא רוח שטות – היינו שכל עבירה היא מעשה שיצא מחוץ למהלך שצריך להיות. החוטא הולך למיני מהלכים אחרים שהם לא המהלך המסודר. שטות איננה כמו שרגילים לחשוב איבוד השכל. שטות היא יציאה מהמהלך המסודר. ה' ברא את כל העולם במהלך מסודר, ונתן לנו תורה שנקראת דרך, וכל מי שעוזב את התורה או עובר על מצוותיה, נחשב שעשה מעשה שטות. כתוב במדרש הנ"ל שיש מעינות שמגדלים כל מיני דברים. מעין הוא מקור מים חיים, וה' ברא בעולמו מקורות למהלכים טובים והפוכים.

צריכים ללמד את השמות של כל דבר שבתורה, ולהבין על התוכן הפנימי שלהם. כשמתבוננים בשם כזבי בת צור, מבינים כך: שצור הוא מקור (כמ"ש"כ) (ישעיה נא א) הביטו אל צור הצבתם ואל מקבת בור נקרתם), כזבי בת צור (שכתוב בחז"ל שהיא היתה בתו של בלק), היא מקור שמוליד כזב. זה פשוט שמי שנמצא במהלך מסוים, קשה למצא אפשרות שיטה את עצמו וילך הצידה, אבל רואים מכאן שיש מעין שהוא מקור לרע הזה, לשטות.

כתוב בגמרא סוכה (דף מה ע"ב) אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שמים עומדים, תניא נמי הכי עצי שמים עומדים שעומדים דרך גדילתן, דבר אחר עומדים שמעמידין את ציפון, דבר אחר עומדים שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכוויין, ומפרש רש"י, משנגזז אהל מועד בטל לו עולמית, תלמוד לומר עצי שמים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים.

היינו שהיה סלקא דעתך שיתבטלו העצי שטים, וזאת משום שהמקדשות נחרבו, קמ"ל שעומדים לעולמי עד. והביאור בזה, דכתוב בתוספתא סוטה פרק יג, שמוזמן שנבנה בית ראשון המשכן נגנו. היינו שאין לנו שום קשר למקדשות לאחר חורבנן, אבל נשאר לנו קשר למשכן, ולכן העצי שטים עומדים לעולמי עולמים. ההבדל בין המשכן למקדש מונח בשמותיו. משכן הוא מלשון שוכן – שהשכינה שוכנת איתנו. מקדש הוא הבדלה ופרישה, שהוא מרוחק מאיתנו. ההבדל בא לידי ביטוי בכך שהמשכן הלך איתנו בכל מקום שהלכנו. הכינוי של שכינה מעיד על היותו יחד איתנו תמיד, אבל המקדש היה מקום שבו בלט הקודש וההבדלה. כשה' צוה להקים את המשכן, רוב כליו היו עצי שטים עומדים – עומד הוא דבר שנשאר כך ולא מסתלק. וכתוב בגמרא כאן חידוש, שאע"פ שאין קדושת מקום למשכן כשהוא עזוב, מכל מקום כל זמן שהמשכן נמצא יש לקרקע קדושה, אבל המקדש יש לו קדושת מקום תמידית. המשכן לא נחרב אלא נגנו – היינו שהוא נמצא עמוק יותר, ושם הקרשים למשכן עומדים לעולמי עולמים. השכינה נמצאת איתנו בכל המסעות שלנו בגלות, והדברי תורה שיוצאים מכך יתגלו בביאת משיח. הדבר שיחזיר אותנו לכן האמיתי, הוא העצי שטים עומדים שעומדים לעד, ומכחם אנחנו נחזור לשיטה האמיתית. העצי שטים הם שיהפכו אותנו מלהיות שוטה, להיות בעל שיטה. כתוב באותו מדרש (במדבר רבה) הנ"ל, מימות אברהם לא נפרץ אחד (בכל כלל ישראל) בזנות כיון שבאו לשטים ושתו מימיו נפרצו בזנות והטעם הוא – שהתחילו אז לקבל ממקור אחר – שעברו מצור הוצבתם לכזבי בת צור.

כתוב בגמרא ע"ז (דף כד ע"ב) (על המוסבר בספר שמואל שפלישתים תפסו הארון, והתפללו, מהמת כל הצרות שהיה להם מהארון, מי יצילינו מהאלקים האדירים האלה, והם שמו את הארון על פרות) וישרנה הפרות בדרך על דרך בית שמש וגו' (הפירוש הפשוט הוא שהם הלכו בדרך ישרה כפי שהיו צריכים ללכת) – מאי וישרנה אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר שאמרו שירה (היינו שכל דרך שהולכת ישר מאד, הרי היא מגיעה לתכליתה וחוזרת לראשיתה – הסוף הוא תמיד הכוונה של ההתחלה, זה סוד של חזרה שליחות אצל הבעל). ורב זוטרא בר טוביה אמר רב שישרו פניהם כנגד ארון ואמרו שירה. ולהלן שם נחלקו איזו שירה אמרו הפרות, ורבי יצחק נפחא אמר רוני רוני השיטה (וכתוב על זה ברש"י – ארון עצי שטים). היינו שהפרות אמרו שירה לכח השיטה שבארון, שכאן נמצא המהלך הישר. רב אשי מתני לה להא דרבי יצחק (השירה חדשה שרבי יצחק חידש לגבי כח השיטה של הארון) אחא, ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה', ישראל מאי אמרו אמר רבי יצחק רוני רוני השיטה.

כתוב בהמשך המדרש: ולא תאמר בארון שעשה משה, אלא אפילו כל ארון שישראל עושין צריכין ליתן ארו של שיטה בו. ארון הוא מקום שבו התורה נמצאת, וצריך לשים בו את הארו של שיטה כדי שכלל ישראל יוכלו להגיד עליו רוני רוני השיטה. כל המימות של העולם – שאינם ממקור מים חיים – נמצאים בגלל שישראל עזבו את המקור מים חיים, וכתוצאה מכך, כל מיני מעיינות יכולים לטעון שהם אמיתיים. אכן כשיצאו מים חיים מירושלים אז יתגלה הענין של והשקה את נחל השטים, וזה יכלה את כל השטויות שבועולם.

מקור הזנות והטומאה בעולם נמצא במואב, וכתוב בגר"א שמואב הוא בנימטריא מ"ט מפני שהם נושאים בהם את כל מ"ט שערי טומאה, והמעין שהם יונקים ממנו הוא המעין של סדום. מואב הוא מקור של זנות שהוא מאב – כאן נמצא פתח לכל שערי טומאה. כאמור לעיל, זה היה הנסיון האחרון של כלל ישראל לפני שנכנסו לארץ, וידוע שכל מה שקרה בתורה זהו גילוי למה שיקרה לנו, והחניה האחרונה בשיטים לפני שנכנסו

לארץ מקבילה לנסיונות שלנו לפני הכניסה האמיתית לארץ. אנחנו שותים מהמעין של השמים, וזוהי בעצם עצת בלעם, שהוא אמר (סנהדרין צג ע"א) אלקיהם של אלו שונא זימה. כתוב (דברים כג ו) ולא אבה ה' אלקיך לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך – כלומר, ההיפוך הוא בגלל כי אהבך, ובמקום שיש זנות האהבה נהפכה ח"ו לשנאה, ועל זה כתוב (סנהדרין דף קה ע"ב) כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, ששם נשאר האהבה לעולם. אין דבר משוקץ יותר מבנות מואב, ואחרי שזה נמצא בכלל ישראל לא צריכים לחפש זאת במואב, שזה כבר נמצא בנו, כל הטומאות נמצאות בנו, אפילו עמלק.

אנחנו עומדים על גבול ערבות מואב, ואנחנו מתפללים שה' יכניס אותנו באמת לארץ, והאיש שיהפוך את המצב לברכה, הוא על ידי בן של אחד מבנות מואב – רות המואביה שהיתה מהמיטב שבמיטב של מואב, ודווקא משם יתגלה המלך המשיח, והוא יהפוך כל מ"ט שערי טומאה לצד הטהרה. אנחנו רואים עכשיו מה שצריך להתהפך, אבל לא רואים שום היפוך. יש ארון בכל בית מדרש ובית כנסת, ורק שם אפשר לתפוס מים שלא מגדלים נואפים, שהוא סביב הארון. בגליון הש"ס על הגמרא סוכה הנ"ל מציין במה שכתוב שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכויין לגמרא בעירובין (דף כא ע"א) דריש מרי בר מר מאי דכתיב והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל ה' הדוד אחד תאנים טבות מאד כתאני הבכרות והדוד אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרע (תאנה היא פרי שתמיד יש לו טעם – אין בו פסולת וכולו אוכל). התאנים הטובות אלו צדיקים גמורים התאנים הרעות אלו רשעים גמורים, ושמא תאמר אבד סברם ובטל סיכויים תלמוד לומר הדודאים נתנו ריח אלו ואלו עתידין שיתנו ריח. כל ריח טוב מקורו בחיים, וכל ריח רע מקורו במות ותולדותיו. כנראה שהציון של רע"א בא לומר שכמו שהעצי שטים יעמדו לעד, כך הרשעים גמורים יחזרו לטוב ויתנו ריח – היינו שהם יהיו קשורים לחיים.

כתוב במשנה (סנהדרין דף צ ע"א) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכו' ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה. הטעם שאין לו חלק לעולם הבא הוא בגלל שהוא לא שייך לזה. כל מי שיודע ששם נמצאים החיים האמיתיים, הוא בכלל אלו שלא אבד סיברם ולא בטל סיכויין.

י"ז תמוז א'

איתא בגמרא (תענית דף כו ע"א): חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב, בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. מתוך המבואר שהיה כאן המהלך של חמש ועוד חמש, יסד המהר"ל (נצח ישראל פרק ט') שיש כאן חמש התחלות, וחמש גמירות, היינו שכל אחד מהחמשה דברים שהתחיל בשבעה עשר בתמוז, נגמר בתשעה באב. ועשרה דברים האלה הם קומה שלימה, מתחילה ועד סוף. ועל ידי שמבינים מה הסיומות, אפשר להבין איך כל פורענות של שבעה עשר בתמוז היא התחלה של כל פורענות שאירעה בתשעה באב.

הפורענות הראשונה היא, הגזירה שלא יכנסו דור המדבר לארץ ישראל, בגלל חטא המרגלים. וקשה למה זה נמנה כאחת מהפורענויות שקרו, הרי חטא זה הוא השורש והטעם שנחרב בית ראשון ושני, וקשה א"כ מדוע זה נמנה לחוד? כדי להבין את זה צריך להקדים יסוד והוא, שהכניסה לארץ ישראל זהו חלק מהענין של יציאת מצרים. ואילו

באמת היה ככה, שהכניסה לארץ ישראל היתה מצורפת ליציאת מצרים, אזי לא היה שייך מציאות של כלל ישראל בלי ארץ ישראל, שלא היה אפשרות של ניתוק ביניהם. כמו שעכשיו יציאת מצרים היא איתנו תמיד, וזה יסוד קיומנו, כמו כן היה צריך להיות הענין של כניסתנו לארץ ישראל. הגזירה שלא יכנסו לארץ ישראל היא בעצם חורבן במהות של יציאת מצרים, ובגלל שיציאת מצרים היא שורשי שורשים של כלל ישראל, לכן זה שורש לכל החרבנות. על ידי הגזירה הזו נחרב עיקר ביאת ארץ ישראל. מה שיש לנו עכשיו בארץ ישראל, זה ירושה שניה, זה לא באופן שכך היה צריך להיות, מעיקרא בתור חלק של יציאת מצרים אלא זהו דבר לעצמו, ונאבד לנו ירושתנו בארץ ישראל על ידי חרבן הבית.

הרמב"ם (הל' תעניות ה' ג) מאריך לבאר עומק חרבן ביתר, וז"ל: ונלכדה העיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורבות מישראל והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח ונפל ביד גוים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש, ע"כ. מה שהרמב"ם מאריך, זהו לא כדי ליתן סימנים לדעת באיזה ביתר מדובר, אלא כדי שנדע מה שחרב, היינו שאחרי שנחרב כל מה שהיה לנו, נחרבה גם התקוה שלנו, וזה חרבן נוסף. מה שכתוב כל ישראל וגדולי החכמים חשבו שהוא המלך המשיח, המכוון בזה הוא על כלל ישראל ור"ע וחבריו, ור"ע לא רק דימה אלא עשה מעשה, שהוא היה נושא כליו, ובהכרח שהעובדה שזה לא יצא למעשה, איננה טעות אלא חרבן. כל ישראל וגדולי חכמים לא טועים, אלא שהמציאות הזו נחרבה. כמו שכשנחרב הבית אין לנו בית עוד, כך כשנחרבה ביתר, אין לנו מישהו שעליו אפשר למקד את התקוה. ואם ממקדים את התקוה על מישהו,¹⁴⁶ זה זיוף.

משמע שהחרבן החמישי הוא העמוק ביותר. וכדי להבין את זה צריכים להקדים מה שכתוב בגמרא פסחים (דף פח ע"א) לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה אלא כיעקב שקראו בית שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית א-ל. ההבדל בין הר, שדה לבית הוא בהתייחדות המקום מהסביבה. ההר הוא בליטה הגורמת בכך שהמקום יהיה מקום בפני עצמו. שדה הוא מקום שבאמת נבדל בפני עצמו, היות שהוא גדור, ובית הוא שטח פרטי ממש, שהוא נמצא מיוחד לעצמו לגמרי בזה שיש לו תקרה. כשכתוב ברמב"ם חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים ציון שדה תחרש, היינו שהבית חזר בדרגה שלימה אחורנית, מבית לשדה, וזה נהיה מקום פרוץ. וזה מה שכתוב (איכה ה' יח) על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו. ובוה התקיים מה שכתוב: ויתרם תאכל חית השדה (שמות כג יא), שכן שועלים הם הדוגמא הבולטת לכך. שועלים ילכו בו היינו שהבית חזר להיות שדה. ומה שהרמב"ם מדגיש שחרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו, כלומר, דווקא ההיכל, שהוא החלק של הביה"מ שנקרא בית, לאפוקי העזרה שהיא לא מקורה, ויש פנים ורק ההיכל נקרא ציון.¹⁴⁷

מכל חמשת בחינות נלקח מאתנו המקום, שהוא שייך לנו מעצם יציאת מצרים, מקודם נחרב הירושה השניה, אח"כ נחרב המקום שהיה יכול למקד את התקוה, כמשנ"ת לעיל, והחרבן האחרון הוא שאין כבר גילוי של בית בעולם הזה, ואנחנו פרוצים לכל צד. רש"י כותב שהמושג מקום הוא מלשון מקיים של הדבר, לכן כשנחרב לנו המקום, היינו שנחרב הקיום שלנו.

¹⁴⁶ לשאול לרב
¹⁴⁷ לשאול להרב

נקודת ההתחלות של כל חמשת הדברים האלה נמצאת במה שקרה ב"ז בתמוז. שורש הקשר ביניהם הוא עפ"י הכתוב בתורה (שמות לב לד) ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם, וכתוב ברש"י (במדבר יד לג): ארבעים שנה – לא מת אחד מהם פחות מבן ס' לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה בכלל ואע"פ שקדמה לשלוח המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם, וזהו שנאמר (שמות לב) וביום פקדי במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם, ואף כאן נא' תשאו את עונותיכם ולא עונתכם שתי עונות של עגל ושל תלונה וחשב להם במנין חיהם מקצת שנה ככולה וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים, ע"כ. שורש כל השורשים הוא חטא העגל, שבגללו הפסדנו את קבלת התורה, שאז זכינו למשהו, ועל ידי המשהו הזה היינו יכולים לזכות בכל, היינו שהיינו נכנסים לארץ כחלק מהיצי"מ, לולא חטא המרגלים. שבירת הלוחות לקחה מאיתנו בחינת המקום הראשונה, וצריכים לדעת שבכל עניני התורה, אותה מדה שנוהגת בצורה הגדולה בדברים, כך היא נוהגת גם בפרטי הדברים. השורש של העובדה שהפסדנו המקום הוא בזה שהפסדנו הלוחות, והדברים יורדים והולכים עד שהם מגיעים אלנו. חמשת הבחינות הראשונות הם הבחינות הגדולות, אבל זה נוהג כך בכל פרט ופרט, היינו כל בחינת מקום שיש לנו, זה עד כמה שיש לנו שייכות ללוחות, אבל כל כמה שהם שבורים, באותה מדה אין לנו מקום. אין לנו הלוחות הגדולות, אבל יש לנו שייכות כל שהיא לזה על ידי הלוחות השניים.

לא שייך שיהיה מאורע שחוזר על עצמו בכל שנה ושנה אם לא שהענין של המאורע חוזר על עצמו בכל שנה ושנה. כמו שיצי"מ חוזרת על עצמה כל שנה ושנה בפסח, עד כדי כך שכל אחד ואחד חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכך זה גם במתן תורה, סוכות, פורים, חנוכה, שבת, ואפילו שבעה עשר בתמוז ותשעה באב. והביאור במה שאמרנו שזה חוזר על עצמו, הוא שאפשר לחיות אותו דבר עוד פעם ועוד פעם. ומכיון שכן, נמצא שהלוחות נשברים בכל שנה ושנה, ובית המקדש נחרב כל שנה ושנה מחדש, לכן גדר האבילות של תשעה באב הוא, אנינות של מי שמתו מוטל לפניו. כלומר, שעדיין יש משהו חי שיכול לחיות, אבל הוא מת, וזה כאילו מתו מוטל בפניו. וכל המאורעות של שבעה עשר בתמוז ותשעה באב חוזרים על עצמן בכל שנה ושנה, אבל אם הלוחות היו מפסיקים מלהשבר אצלנו, כל המאורעות האחרים גם היו מפסיקים.

שבירת הלוחות היא התחלת החרבן של המקום של יוצאי מצרים, ביטול התמיד הוא התחלת חרבן בית הראשון, והבקעת העיר היא ההתחלה של חרבן בית השני, שריפת אפוסטמוס את התורה היתה ההתחלה של חרבן ביתר, והעמדת צלם בהיכל היתה התחלת חרישת טורנוסרופוס הרשע את ההיכל ואת סביביו.

ההעמדת הצלם בהיכל היתה הרבה זמן לפני שריפת התורה, אבל היא נעשתה ע"י העמדת הצלם של מנשה מלך יהודה, וכתוב בגמרא (תענית דף כח ע"ב) העמיד צלם בהיכל מנלן דכתיב ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם, וכתוב ברש"י ד"ה ומעת הוסר התמיד לתת שקוץ שומם וגו' – דבעת שהוסר ונתבטל התמיד באותו היום נתן שקוץ שומם, דהיינו הועמד צלם בהיכל. וחד הוה, והכתיב ועל כנף שקוצים משומם, אמר רבא תרי הוו ונפל חד על חבריה ותבריה ליה לידיה (צלם אחד נפל על השני ושבר את ידו) ואשתכח דהוה כתיב אנת צבית לחרובי ביתא ירך אשלימת ליה, וכתוב על זה ברש"י ד"ה אנת צבית לאחרובי ביתיה וירך אשלימת ליה – צלם אומר לחבירו אתה רצית להחריב ביתו של מקום, שהטית ישראל אחריך ואני עשיתי כך נקמה ושילמתי לך ידו,

לשון אחר אנת צבית לאחרובי ביתא וידך אושלית לי, לשון שאילת כלים, כלומר ועלה בידי, היינו כאילו הצלחתי.

המהר"ל מסביר שהיכול הוא המקום שבו נתגלה שה' אחד, שהוא בעל הכחות כולם, ולכן מציאות צלם בהיכל היא רק אם יש שם שנים, שיהיה ריבוי נגד אחד. ריבוי כחות לבסוף סותר את עצמו, שכל אחד מחריב את השני. כתוב בחז"ל שכל כחם של כלל ישראל היה מרוכז בביתר, וכחם היה שלא כדרך הטבע. הכח שלנו יונק מזה שאנחנו לא ריבוי, אלא אחד. מאז שביתר נחרבה, אין לנו עוד את כחנו האמיתי, וזה החרבן של המקום הזה. כל כח אמיתי של כלל ישראל מגיע בלי גבול ובלי תכלית וזה נחרב בזה שהוא העמיד צלם בהיכל, כלומר, שני צלמים, שזה צורת העמדת הצלם שהעמיד בהיכל, שהיה בזה ריבוי של כחות. וכך איבדנו את כחנו, ולכן אי אפשר לנו לחזור עוד אל עצמינו, שהוא אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. אנחנו הולכים ומפסידים את כחנו ככל שאנחנו מוסיפים להעמיד עוד צלם בהיכל, ועוד צלם ועוד צלם. השורש לזה שה' אין לו מקום בעולם הזה, שנלקח ממנו הבית, הוא בזה ששרפו התורה. שהתורה היא מקום גילוי שמו ית', וכשהיא נשרפת, זה התחלה של ביטול בחינת הבית. בכל העוצמה האפשרית מנסים שלא להסתכל על העיקר, אלא רח"ל על דברים צדדיים. כל רודפיה השיגוה בין המצרים, בגלל כל ההתחלות, והם הסתיימו בחרבן עצמו, וכל מי שרוצה לתקן צריך לתקן פה.

תשובה ואלול

יש לעיין שכולם יודעים שאלול היא זמן מסוגל לדברים מסוימים וצ"ע פירוש הדבר. הנה ארבעים יום אחרי שבועות כלל ישראל עשו העגל בי"ז בתמוז, ואז משה עלה לשמים לבקש רחמים על כלל ישראל, והוא ירד בער"ח אלול ואז היה ריצוי שמשנה יעלה עוד פעם לקבל לוחות, ולכן הזמן שמשנה היה בהר סיני היה מר"ח אלול עד יוה"כ שבו הוא ירד עם הלוחות. אם כן יוצא לנו שאלול היא זמן עליה במיוחד שהעליה בספירה נחרב במה בגלל העגל, אבל העליה באלול היא הבסיס לכל המציאות שלנו עכשיו.

יש לעיין בהלכות תשובה שהרי זה לשון הרמב"ם (הל' תשובה ב') אי זו היא תשובה גמורה זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה לא מיראה ולא מכשולון כח כיצד הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתיחד עמה והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה ופירש ולא עבר זהו בעל תשובה גמורה הוא ששלמה אמר וזכור את בוראיך בימי בחורותיך ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה אף על פי שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו ובעל תשובה הוא אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין שנאמר עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבו העבים אחר הגשם שהוא יום המיתה מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות נסלח לו, ע"כ.

קשה דברי הרמב"ם הרי יהוד היא איסור דרבנן, ואיך יתכן שזה הדרך לתקן העבירה? אלא צ"ל שכוונתו היא שזה לא הדין לעשות כך, אבל אם עשה כך אז הוא הגיע לדרגה הגבוהה הזאת. המשך דברי הרמב"ם: ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו' וכן יתנהם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא

לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו' וצריך להתודות בשפתנו ולומר עניינות אלו שגמר בלב, ע"כ.

רואים כאן שיש חיוב של עזיבת החטא הסרתו ממחשבתו וגמירה בלב שלא לעשותו עוד, וגם נחמה על עשיית החטא ויש עוד ענין של ויעיד עליו יודע תעלומות – מל' תהלים מד כב, אבל קשה מאד החיוב לעזוב החטא בתשובה הרי הוא מחיוב בזה כמו כל יהודי, וכן קבלה לעתיד? אלא ע' בלשונו של הרמב"ם שיסיר ממחשבתו, ויגמור בלב, ונראה שהתשובה היא שנים המעשה תשובה היא הוידוי, אבל שאר התשובה היא במידות, והיא להתעלות לדרגה שבו אין רצון בלב לעשות החטא עוד, והיא התשובה התמידית. אם כן הרמב"ם של תשובה גמורה מובן מאד שהרי התעלותו במידות רק נבחנת בזה שיש אותו עבירה, וכו' ועכ"ז הוא האדם נשתנה, אבל אם רק המעשה נשתנה זה יכול להיות בגלל הרבה טעמים אחרים, ואז אין תשובה גמורה, שאין כאן שינוי.

יוצא אם כן שאין ענין באלול לעשות יותר מעשים, שהרי זה איננו בדווקא תשובה אלא התשובה היא לגמור בלב ומחשבתו יותר ויותר להתעלות, ועוד הרי מובן מאד שמשעה לא עשה יותר מעשים בהר סיני בין ר"ה אלול ליוה"כ וכן כל כלל ישראל אלא הם עלו ברצון להתקשר לתורה ומצות וכו'.

ולפי זה מובן למה זה נקרא תשובה, שהרי שורש עצמנו היא כולו קדוש, וכל חסרון היא בפירוד משם, ולכן כל מי שמקיים כל התורה כולו מבלי הרגש, ז"א מבלי שום תשובה אז הוא רחוק מאד משורשו, אבל השב לשורשו, אז הוא שייך למעלת יושב בסתר עליון, שאין שום דבר יכול להזיק לו שהוא מעל מערכת הטבע שבו יש שליטה לצד הרע, ומה מאד מובן הפסוק (ישעיה ו י) השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו, שאחרי שהוא רואה ושומע עוד אין כלום עד שהוא מבין מעצמו ומבין דבר מתוך דבר שיש עמקות יותר לעולם, אז שייך ושב, שכל תשובה היא לחזור לעמקות החיים¹⁴⁸.

יש ענין נוסף והיא יתכן העיקר וזה שכאשר חוזרים אל הלב ומשם מתחילים מחדש, ז"א שאנחנו בוראים את עצמנו מחדש, ולכן זה מדרגי התשובה לשנות השם, ויתכן שזה פירוש דברי הרמב"ם ויעיד עליו יודע תעלומות שלא יחזור לחטא הזה עוד שהרי לגבי הקבלה לעתיד אין לנו גישה רק דרך כך שאנחנו משנים את עצמנו ובעצמנו החדש אין דחף לעבירה הנ"ל, ואז לגבי הגילוי כלפי הו"ן, לעולם המעשה צריכים שיהא עדות מיודע תעלומות.

כתוב בגמרא מגילה (דף יב.) שהרבה עשו חשבון מתי יגמרו הע' שנה של גלות בבל, וכולם טעו, ומוסיפה בגמרא אמר רבא אף דניאל טעה בהאי חושבנא דכתיב בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי בספרים מדקאמר בינותי מכלל דטעה. רואים מזה שתפיסה אמיתית של בינה לא תתכן אלא מתוך טעות, היא לעולם באה עם סילוק תפיסה והשקפה לא נכונה, וזהו להבין דבר מתוך דבר, להתעמק מהדבר שלפנינו לתפוס עוד עומק.

שהרי להבין ז"א להבין מה שלא הבנו לפני כן וזה ל"ד טעות אלא תפיסה שטחית איתא בחז"ל¹⁴⁹ שתשובה היא מהמדה של בינה, וטעם הדבר היא משתי פנים אחד מצד האדם עצמו שהרי הוא היה בן אדם אחד, וכדי להיות בן אדם חדש שלא שייך לחטא בכלל הוא צריך לתפוס עוד עומק בחייו ולברא עצמו מחדש, ומתחילים ממקום

¹⁴⁸ שערי צדק ו

¹⁴⁹ רע"מ ג קכב.

שהבנתו מתחילה, וכן מצד המעשה, שהרי המעשה נעשה ואין שום תקוה לשנות את זה אבל אם דרך המעשה תופסים יותר עמוק אז יש לזה מעלה לא במעשה עצמה אלא במה שהמעשה גרם לנו לתפוס עומק יותר בעולם ובחיינו, ועל זה כתוב במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גומרים עומדים. ולכן מובן למה משה נשא דווקא בת יתרו שפטם עגלים לע"ז, ובמדרש תנחומא (שמות י"א) נתנו טעם שהעבודה זרה מאוסה בעיני עובדיה ע"כ, ובאור ענין זה כי הפורש מדבר שחטא בו, כאשר הוא מואס בדרכיו הראשונים ופורש מהם, הוא יותר נקי וטהור מהם מאלו לא עשה¹⁵⁰. וכן בהגדה מתחילה ע"ז היו אבותינו במצרים, והוא אותו טעם שזה נעשה מאוסה בעיני עובדיה בפרט. שרק אלה יכולים לתפוס את עומק המציאות, והיא רק דרך החטא.

איתא ביומא (פ.). אמר רבי חמא ברבי חנינא גדולה תשובה שמביאה רפאות לעולם שנאמר ארפא משובתם אהבם נדבה רבי חמא ברבי חנינא רמי כתיב שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם וכתוב ארפא משובתיכם לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה וכו' אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה.

רואים כאן שהשב מיראה עוד צריך רפואה, ועוד יש לו חטא רק שאינו נחשב כמזיד אלא כשוגג, פירוש הדבר היא שאם היה יודע שלא יקבל עונש על זה היה עושה להבא גם כן, ולא סר מהחטא לגמרי¹⁵¹.

איתא בגמ' (ברכות) ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר טוב וביה"ר, וקשה הדבר איך אפשר לעבוד עם היצר הרע? אלא שורש היצר הרע היא כולו טוב, וטעם בריאתו שיהא אפשרות לרע, ותאוה לזה, ועל ידי זה יהא האדם בעל בחירה, אבל שלא יצא מחשבתו לפועל בכלל, ואם לא היה יוצא לפועל שום רע זה לא היה רע בכלל אלא טוב, וקדוש שאף שיש בכחו לעשות רע אינו עושה בשביל אהבת יוצרו

אם כן תשובה מאהבה בא מצד התכונות באהבת ה' ותורתו להעלות כל מעשיו למעלה יותר עליונה, אף שכבר הרגיש נועם מתיקות העוון וגם יש לו נטיעה לחטוא, ויש עבירה גוררת עבירה, ועכ"ז הוא סר ופירש מן העוון, אז הוא עבוד בשני יצרים שהוא מהפך כח הרע לטוב, וזה בעצם רצונו ית' בשורשם של דברים. אבל השב מיראה רק נזהר שלא יחטא עוד ואינו מתחרט כל כך להצטער על עברו מצות ה' כאשר שבים מאהבה זה בגלל שבעצם אנחנו קשורים בו ית' וזה חלק ה' עמו, וזה טבעי שבן יאהוב אביו

יום טוב של ר"ה

(ויקרא רבה כ"ט ד) א"ר יאשיה כתיב אשרי העם יודעי תרועה וכי אין אומות העולם יודעים להריע כמה קרנות יש להן כמה בוקיננס יש להם כמה סלפירגסי יש להם ואמרת אשרי העם יודעי תרועה אלא שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת רחמים אימתי בחדש השביעי:

¹⁵⁰ גבורות יט

¹⁵¹ שיח יצחק דרוש לשבת שובה עז

להבין כתוב כאן שיש פיתוי על ידי הקול שופר וצ"ע. עוד דבר יש לעיין, שהרי ר"ה נקרא מקראי קודש כמו כל ימים טובים, והרי צ"ע גדול מאד איזה קדושה יש ביום זה מיוחד לכלל ישראל הרי בכל חג אחר קרה משהו לכלל ישראל אבל מה קרה בר"ה? ונראה לפרש הענין כך שהרי ר"ה היה יום שבו נברא אדם הראשון, וכל ר"ה ור"ה הקב"ה צריך כביכול להחליט אם לברא אותו וממילא כל העולם מחדש או לא, וזה השיקול והדין. הנה בר"ה הראשון הקב"ה בחר לברא העולם, אבל מאז ואילך הדין תלוי בדרי משה, וזה כלל ישראל, שהם יחד צורת אדם הראשון. אם כן יוצא שביום זה יש החלטה אם לברא העולם או לא, וזה תלוי בנו, ז"א שאנחנו אלה שמחליטים אם לברא העולם, או לא. אבל ברור הדבר שזה לא כן או לא אלא גם איך.

ענין הפיתוי היא שאחד גורם לשני לחשוב את המחשבות שלו, אם כן יש כביכול רצון אצלו ית' לדבר אחד, אבל אנחנו משנים את זה. פירוש הדבר היא שביום זה יש חיוב דין, שהרי כל מה שנשתנה ויוצא לפועל זה רק על ידי דין, אם כן יש דין לפניו ית', אבל אנחנו מהפכים את זה לרחמים שהרי הרצון שלנו היא להטבה עד אין סוף, ורצונו ית' הגלוי היא הדין, ובגלל מעשינו אנחנו הופכים אותו לרחמים. ז"א שיש הנהגה כללי וזה הכסא והיא של דין, ולכן ביום דין נוהגים הנהגות של דין, אבל אחרי התקיעות נהפך ההנהגה לרחמים

כתוב לגבי נסיעת הארון (במדבר י ד-ו) שבנסיעות היו תוקעים תרועה, ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו. ז"א שבהליכה היה תרועה, ובקיבוץ וישיבה היה תקיעה ולא תרועה. ופרשו הראשונים¹⁵² שבנסיעות כתוב ויסע מלאך אלקים לפניכם, אבל בהקהיל את הקהל כתוב שובה ה' רבבות, ז"א שההכרל היא בין ה' עצמו למלאך. פירוש הדבר היא שתקיעה היא מלשון תקע שזה נעיצת דבר במקומו¹⁵³, ותרועה היא מלשון (תהלים ב ט) תרעם בשבט ברזל, שהיא לשון של שבירה¹⁵⁴. ופירוש הדבר היא שיש במלכותו ית' שתי בחינות, והם ביטול אליו ית' שאין עוד מלבדו, ויש הנהגה שיש הרבה דברים אחרים חוץ מלבדו ית', ושהוא ית' שולט עליהם. אם כן כאשר יש חיוב של גילוי המלכות, אנחנו לוקחים כל מה שנעשה בעולם, ומראים ששורשו היא אין עוד מלבדו ית', וכל הפרטים, שהיא התרועה, וזה הגילוי של המלאך ולא גילוי של שם הוי"ה, וזה השבירה שיש, וזה גם כן יבא למלכותו ית'. אם כן החידוש שביום זה איננו התקיעה, שזה לא מגלה דבר חדש, אלא החידוש היא החיבור בין תרועה לתקיעה. וזה גילוי של שם הוי"ה אלקים יחד שם מלא על עולם מלא, ושם זה נתגלה בפעם הראשון בר"ה, וזה מה שאנחנו פועלים עם התקיעות שלנו.

להבין כל מה שבא מלמעלה למטה היא בא בדבריו ית', ושורש הכל היא הקול, אם כן כאשר יש שלימות להנהגה זה גילוי בלי הפסק, וזה התקיעה שהיא קול המתחזק בלי פיסוק אבל התרועה היא בעצם פיסוק לקול, וכאשר הפה סגור זה גורם שלא יהא הארה מהפה, וזה שורש כל צער וטורח של עולם הזה, שהיא בא לא מרע מלמעלה אלא מחסרון של הארה מלמעלה¹⁵⁵.

במילים אחרות, זה שיש דין היא מעצם היום, אבל זה שאנחנו קובעים את הדין, ותובעים את הדין בצורה של תקיעה ותרועה ותקיעה, זה מגלה דבר עומק שייך במיוחד

¹⁵² רמב"ן ויקרא כג כד

¹⁵³ הכתב והקבלה במדבר י ז

¹⁵⁴ ר"ל לו

¹⁵⁵ אדיר במרום ח"ב - מאמר ביאור ז' מלכין

לכלל ישראל ביום זה. ואז כאשר אין כח של רע ביום זה בגלל התרועה, אז מתקיים ה' באור פניך יהלכון, ו"א שיש כאן גילוי של שם הוי"ה בגלל יודעי תרועה¹⁵⁶.

יוצא מזה הבנה בסימנים שיש בר"ה שהרי איתא בגמ' (הוריות יב.) אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל למיכל בריש שתא קרא ורובי' כרתי וסלקא ותמרי, וטעם הדבר מובן על פי דברי הרמב"ן (בראשית יב ו) שכל גזירה מלמעלה יש דמיון מלמטה כדי שתצא לפועל, וכך עשו הנביאים, לכן כאשר אנחנו עומדים בדין צריכים לעשות דמיון של הטבה, וזה הכנה שתצא הגזירה לטובה¹⁵⁷. וזה בדווקא דרך אכילה שאין דבר מחוצה לאדם מתחבר אל האדם יותר מהאכילה¹⁵⁸.

יוד"כ

יש שני ענינים ביוה"כ, אחד שהוא חיתום לר"ה (כמו שאומרים בתפילה בר"ה יכתבו וביום צום כיפור יחתמו) והשני שהוא יום סליחה וכפרה. וכתוב בגמרא ברכות (דף מט ע"א) שאין חותמים ברכה בשתים, היינו בשני ענינים נפרדים, ולכן הגם שהם נראים כשני ענינים צ"ל שהם באמת דבר אחד, כמו שרואים בחתימת ברכת ר"ח מקדש ישראל וראשי חדשיכם, שזה באמת דבר אחד שמשבחים ה' על זה שהוא מקדש ישראל שהם מקדשים את החודש, ואם כן בחתימת ברכה של יום כיפור אומרים: בא"י מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הכפורים, ולכאורה יש כאן שני ענינים נפרדים לגמרי. מלך על כל הארץ הוא המשמעות של חיתום של הדין של ר"ה, ומוחל וסולח לעונותינו זה המשמעות של מחילה. ובעל כרחך צ"ל שבאמת שתי הענינים הם דבר אחד, היינו שענין אחד מחייב את שניהם. וזה קשה, שנראה שחיתום זה דבר אחד וכפרה זה דבר אחר, ואיך שני דברים האלה מתאחדים יחד? כיפור בלשון התורה זה מלשון קינות כמו שרואים בגמרא (זבחים דף כה ע"א) שהכהן היה מקנח ידו על כיפורי זהב. וא"כ היום הזה נקרא על שם קינות וזה יום סליחה ומחילה, ויום שיש בו חיוב תשובה.

ע"י זהר ח"ב קפד ע"ב: תא חזי ההוא שעיר דמשדרין ישראל לעזאזל לההוא מדברא בגין למיהב חולקא לההוא סטרא אחרא לאתעסקא בהדיה ואי תימא תרין שעירין אמאי הכא חד ליהו"ה וחד להוא סטרא אחרא תינת ההוא שעיר דסטרא אחרא ליהו"ה אמאי

אלא למלכא דהוה ארגיו על בריה קרא לסנטירא ההוא דעביד דינא בבני נשא תדיר בגין דיזדמן למעבד דינא בבריה ההוא סנטירא חדי ועאל בני מלכא למיכל תמן כיון דאשגח ביה בריה אמר ודאי לא עאל סנטירא דא בני אבא אלא בגין דארגיו מלכא עלי מה עבד אזל ואתפיים בהדיה כיון דאתפיים בהדיה פקיד מלכא למעבד סעודתא עלאה ליה ולבריה ופקיד ולא ינדע ביה ההוא סנטירא

לבתר עאל ההוא סנטירא אמר מלכא השתא אי ינדע דא מסעודתא עלאה דאתקינת לי ולברי יתערבב פתורא מה עבד קרא לממנא על סעודתא אמר ליה אתקין מדי ותשוי קמאי ותשוי קמיה דההוא סנטירא בגין דיהשיב דסעיד קמאי מדילי ולא ינדע

¹⁵⁶ רמח"ל על הפסוק בתהלים

¹⁵⁷ באר הגולה באר שני

¹⁵⁸ ח"א ד ס

בההיא סעודתא יקרא דתדוה דילי ודברי ויטול ההוא חולקא ויזיל ליה ויתפרש מתדוה דסעודתא דילן ואי לאו דמלכא עביד הכי לא יתפרש ההוא סנטירא מבי מלכא

כך אמר קודשא בריך הוא לישראל אזמינו תרין שעירין חד לי וחד לההוא דלטורא בגין דיחשיב דמסעודתא דילי קאכיל ולא ינדע בסעודתא דתדוה אחרא דילן ויסב ההוא חולקא ויזיל לארחיה ויתפרש מבית כיון דאמא עלאה עלמא דאתי אתי למשרי גו היכלא דעלמא תתאה לאשכחא נהירו (נ"א לאשגחא עלה בנהירו) דאנפין דין הוא דלא ישתכח ההוא דלטורא ולא מארי דדינין לקמיה כד אפיק כל ברכאן ואנהיר לכלא וכל ההוא חידו ישתכח וישראל נטלי מאינון ברכאן

דהא כד עלמא דאתי עאל להיכלא דעלמא תתאה ואשתכח דחדי עלמא תתאה עם בנוי בההיא סעודתא עלאה כדין איהו בריך פתורא ועלמין כלהו מתברכין וכל חידו וכל נהירו דאנפין אשתכחו תמן הדא הוא דכתיב (ויקרא טז ל) לפני יהו"ה תטהרו תרגום: בא וראה השעיר ההוא ששולחים ישראל לעזאזל למדבר ההוא כדי לתת חלק לצד האחר ההוא להתעסק אתו ואם תאמר שני שעירים למה כאן אחד לה' ואחד לצד האחר ההוא ניחא השעיר ההוא של הצד האחר אך לה' מדוע.

אלא [משל] למלך שהיה כועס על בנו קרא לשוטר זה שעושה דין בבני אדם תמיד כדי שיתכונן לעשות דין בבנו השוטר ההוא שמח ונכנס לבית המלך לאכול שם כיון שראה אותו בנו אמר ודאי לא נכנס השוטר כאן בבית אבי אלא משום שכעס המלך עלי מה עשה הלך והתפיש עמו ומשום שהתפיש עמו צוה המלך לעשות סעודה עליונה לו ולבנו וצוה שלא ידע בו השוטר ההוא.

לבסוף נכנס השוטר ההוא אמר המלך עתה אם ידע זה מהסעודה העליונה שהכנתי לי ולבני יתבלבל השלחן מה עשה קרא לממנה על הסעודה ואמר לו תכין משהו ותשים לפני ותשים לפני השוטר ההוא כדי שיחשב שסועד לפני משלי ולא ידע מהסעודה החשובה היא של שמחה שלי ושל בני ויקח החלק ההוא וילך לו ויתרחק מהשמחה של הסעודה שלנו ואם לא שעשה המלך כך לא יתרחק השוטר ההוא מבית המלך.

כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל תזמינו שני שעירים אחד לי ואחד למקטרג ההוא כדי שיחשב שמסעודה שלי הוא אוכל ולא ידע בסעודת השמחה האחרת שלנו ויקח החלק ההוא וילך לדרכו ויתרחק מביתי כיון שאמא העליונה עולם הבא באה לשרות תוך ההיכל של העולם התחתון למצא אור (להשגיח עליה בהארה) של הפנים דין הוא שלא ימצא המקטרג ההוא ולא בעלי הדין לפניו כאשר מוציא כל הברכות ומאיר לכלם וכל שפע החרות ההוא נמצא וישראל נוטלים מאלו הברכות.

שהרי כאשר העולם הבא נכנס להיכל של העולם התחתון ומוצא ששמה העולם התחתון עם בניו בסעודה העליונה היא אז הוא מברך השלחן והעולמות כולם מתברכים וכל שמחה וכל הארת הפנים נמצאות שם וזה שכתוב לפני ה' תטהרו.

ע"י דרשות המהר"ל – דרוש לשבת תשובה: ואמר בואת יבא אהרן, ובמדרש (ויק"ר פ' כ"א) בזכות התורה וזאת התורה ובזכות המילה זאת בריתי. ור"ל מפני שיש בישראל מעלה זאת שאינם נתונים תחת הטבע שהיא גשמית אבל מדרגתם על הטבע הגשמית, ולכך נתן להם השם יתעלה המילה ביום השמיני. כי שבעה ימים הם ימי הטבע שהיא גשמית שהם נגד שבעת ימי בראשית שברא הקב"ה את הטבע הגשמית, וביום השמיני שהוא על מספר שבעה צוה המילה מה שחסר בטבע הגשמית שהיא הערלה. ולכך ראוי לכהן להיות נכנס לפני ולפנים שמקום זה מקודש ונבדל מן הגשמי שנקרא קודש קדשים בזכות המילה ובזכות התורה שהיא על טבע הגשמית. ולכך כל ההזאות שהיו ביום הכפורים לפני ולפנים היו שמונה אחת למעלה ושבע למטה. וזה כי האחת למעלה היא

כנגד המדרגה שהיא על הטבע שהיא למעלה ושבע למטה שהם כנגד הטבע. וזה, כי כאשר נכנס לפני ולפנים ודבר זה ביום הכפורים אשר היה לו עינוי נפש הוא הסרת הגוף הגשמי ונכנס במחיצה שהוא על הגשמי, הוצרך הזאות אחת למעלה ושבע למטה, ושאר הזאות הם שבע בלבד. וכן כל שאר מצות המיוחדות ביום הזה הכל בשביל זה. כי כאשר יום זה מיוחד להסרת הגופנית ודבר זה מיוחד לישראל, כי אין נפש ישראל נפש בהמית מוטבע בגוף, ולכך אמרה תורה שיקח מאת בני ישראל שני שעירים. מפני כי השעיר דמו כדם האדם, וכו'.

ענין הגורלות, מפני כי השעיר הזה אשר הובא דמו לפני ולפנים מורה על מעלת נפש ישראל אשר יש לנפש שלהם הסרה מן הגופניות, ולכך הובא הדם לכפר לפני ולפנים אשר הוא קדוש ומקודש מכל גוף, ואם כן החטא בישראל אחר שנפשם קדושה וטהורה מצד עצמם אינו מצד עצם הנפש, שהרי נפשם מצד עצמם קדושה וטהורה, שאם לא כן לא יהיה ראוי להביא הדם במקום קודש הקדשים. אבל החטא הזה אינו מצד נפש ישראל רק הוא בשביל גרוי השטן אשר הוא מתגרה בישראל ומצד הזה בא החטא.

ע"י זהר ח"ג כ ע"א: רבי חייא ורבי יוסי הוו אולי בארחא עד דהוו אולי אמר רבי יוסי לרבי חייא נשתדל במלי דאורייתא במלי דעתיק יומין פתח רבי חייא ואמר (תהלים לב ה) חטאתי אודיעך וגו' מכאן אוליפנא דכל בר נש דמכסי חטאוי ולא מפרש לון קמי מלכא קדישא ויתבע עלייהו רחמי לא יתבין ליה למפתח פתחא דתשובה בגין דאיהו אכסיף (נ"א מכסי) מיניה ואי איהו פריש לון קמי קודשא בריך הוא קודשא בריך הוא היים עליה ויתגברון רחמי על דינא וכל שכן אי איהו בכי דהא כל פתחין סתימין איהו פתח ואתקבל צלותיה ועל דא פרישו דחטאוי יקרא הוא דמלכא לאגברא רחמי על דינא ועל דא כתיב (שם נ כג) זובח תודה יכבדנני מהו יכבדנני תרין כבודין אינון חד לעילא וחד לתתא חד בעלמא דין וחד בעלמא דאתי:

תרנום: רבי חייא ורבי יוסי היו הולכים בדרך, בעוד שהיו הולכים אמר רבי יוסי לרבי חייא, נעסוק בדברי תורה, בדברי עתיק הימים. פתח רבי חייא ואמר (תהלים לב) חטאתי אודיעך וגו', מכאן למדנו שכל אדם שמכסה את חטאיו ואינו מפרש אותם לפני הקדוש ברוך הוא ומבקש עליהם רחמים, לא נותנים לו לפתוח פתח של תשובה, משום שהוא מתבייש (מכוסה) ממנו. ואם הוא מפרש אותם לפני הקדוש ברוך הוא, הקדוש ברוך הוא חס עליו ומתגברים הרחמים על הדין, וכל שכן אם הוא בוכה, שהרי כל הפתחים הסתומים הוא פותח, ותפלתו מתקבלת. ועל זה פרישת חטאיו, כבוד הוא למלך, להגביר רחמים על דין. ועל זה כתוב זבח תודה יכבדנני. מה זה יכבדנני, שני כבודים הם, אחד למעלה ואחד למטה, אחד בעולם הזה ואחד בעולם הבא.

וע"י נתיבות עולם (נתיב כח היצר – פרק ג): בפרק נגמר הדין (סנהדרין מ"ג, ב') כל הזובח יצרו ומתודה עליו כאלו כבדו להקב"ה בעה"ז ובעה"ב שנאמר זובח תודה יכבדנני יכבדני לא נאמר אלא יכבדנני בעה"ז ובעה"ב. במאמר הזה בא לבאר המעלה לאדם כאשר כופה וגובר על יצרו הרע. וזה שאמר כל הזובח יצרו ומתודה עליו דהיינו שמתודה על חטאו שהלך אחר יצרו. ואמר כאלו כבד את הקב"ה בעולם הזה ובעולם הבא, והכבוד הזה שנתן אל הש"י שהוא ית' אחד גמור, כי כאשר בעולם יצר הרע שהוא הפך יצר טוב, נראה ח"ו בעולם שיש כאן שתי התחלות האחת לטוב והאחת לרע, וכמו שהיו המינים אומרים שאי אפשר שיהיה התחלה אחת יוצא ממנו הטוב והרע, ולכך אמרו שיש כאן שתי התחלות האחת התחלה לטוב והשני התחלה לרע, לכך כאשר יש בעולם יצר הרע שהוא כנגד יצר הטוב נראה שיש כאן ב' התחלות ח"ו.

ועי' חרושי אגדות חלק שלישי עמוד קנט: כל הזוכה (תודה) [יצרו] ומתודה עליו וכו'. במאמר הזה בא לבאר המעלה העליונה לאדם, כאשר כופה וגובר על יצרו הרע ולא יעשה עוד מה שנעשה. וזה שאמר כל הזוכה יצרו ומתודה עליו היינו שמתודה על הטאו שהלך אחר יצרו, ואמר כאלו כבר את הקב"ה בעולם הזה ובעולם הבא, שיש כאן שתי התחלות האחת לטוב והאחת לרע וכמו שהיו המינים אומרים שאי אפשר שיהיה התחלה אחת יוצא ממנו הטוב והרע ולכך אמרו שיש כאן ב' התחלות האחת התחלה לטוב והשני התחלה לרע וכאשר יש בעולם יצר הרע שהוא כנגד יצר הטוב נראה שיש כאן ב' התחלות ח"ו. ולפיכך אמרו בפ"ק דברכות (ה' א') אמר רבי לוי בר נחמני אמר ר"ל לעולם ירגזו אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר [רגזו] ואל תחטאו אי אזיל מוטב ואי לא יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם אי אזיל מוטב ואי לא יקרא ק"ש שנאמר על משכבכם, כי ק"ש כי הש"י הוא אחד ומפני שהוא אחד מסלק היצר הרע, עד שאין שניות הוא הרע שהיו אומרים המינים שיש כאן עוד התחלה לרע ולא נשאר רק היצר טוב וזה מורה על שהש"י אחד שהוא טוב הנמור. ואדם כמו זה מכבד הקב"ה שהוא אחד לגמרי וזולתו אין דבר: לפני ולפנים הוא מקום שאין שם שום שליטה לשום דבר אחר. בלשון חז"ל לפני ולפנים הוא מקום של האבן שתייה שמשם הושתת העולם, אם כן זה מקום של היבור עולם העליון עם עולם הגשמי.

האפשרות לחטוא היא רק משום שתופסים את המציאות הנראית לנו כמציאות מוחלטת. אם תופסים שכל מה שאנחנו רואים זה שקר ברור, והמציאות האמיתית היא במערכת אחרת, אזי שם אין מקום לחטא. יסוד כל רע בעולם הוא לתת מציאות לדבר שאין לו מציאות כלל. המציאות השקרית יונקת את כל מציאותה רק ממה שאנחנו נותנים לה, שאין לה מציאות לעצמה. וזה מה שאומרים וכל הרשעה כעשן תכלה.

כשדמינו מגיע לפני ולפנים, אזי אין לתפיסת ה'אני' שום שייכות עם הרע, ולכן חטא לא שייך אז. אם הדם שם, אז בעצם הנפש שם (כי הדם הוא הנפש), ואם הנפש שמה, אז אפשר לזרוק את כל חטאינו החוצה. וזה הביאור במה שאמרנו למעלה שמתוך ששעיר אחד הוא לה, זה מחייב שהשני לעזאזל. כשאנחנו לפני ולפנים, לכן חטא הופך להיות דבר המטלטל, ולא אנחנו, אז אפשר לשלוח אותה החוצה. זה סוד כיפורים שהוא קינוח. קינוח מעביר לכלוך כשיש דבר אחד על השני, אבל אם הלכלוך חלק של הדבר, הקינוח רק מעמיק את הלכלוך יותר ויותר. זה יום הניגוב, שבו אפשר לקנח כל דבר שהוא על דבר אחר, אבל כתם לא ניתן לקינוח, כמש"כ בירמיה (ב כב) כי אם תכבסי בנתר ותרכי לך ברית נכתם עונך לפני נאם א-דני י-הוה, אז זה חטא שיוה"כ לא מכפרת.

סוכות ד'

עי' טור (או"ח סימן תצ) אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ונצחת גוג ומגוג בתשרי ומש"ה בניסן מפטירין העצמות היבשות ובתשרי ביום בא גוג.

עי' רמב"ם (הלכות מלכים ומלחמות פי"ב ה"ב): אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד. יראה ממשותן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישראל ויאמר להכין לבם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו', ואינו בא לא לטמא הטהור, ולא

לטהר הטמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים, ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, ע"כ.

צ"ע פירוש דבריו "לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו"? ושמעתי מהגרמ"ש בשם הגרי"ז שביאר, שכל דברי תורה, אפשר להוציא מהם שכך וכך צריך להיות, וזה הבחינה של אומר ועושה, אבל דברי התורה העוסקים בענינים אלה, אי אפשר להוציא איך שהם יהיו. זה הענין שה' סתם את הקיץ, וזה כולל כל עניני מלחמת גוג ומגוג, וכן ביאת משיח, וכן ביאת אליהו. שהגילוי יהיה רק במעשה שלהם, ולא בלימוד שלהם. אם כן אי אפשר לדעת בנוגע למעשה שאכן המלחמה של גוג ומגוג תהיה באמת בתשרי, אבל יש דברי תורה להוציא מזה, והוא שיש קשר בין גוג ומגוג בסוכות, וצ"ע ענינו.

יש לשאול על מלחמת גוג ומגוג איך שייך שילחמו נגד ה' ומשיחו? ואיתא על זה בגמרא (ברכות דף י ע"א), למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה הכא נמי הוה. וטעם הקושי הוא שגוג ומגוג נלחמים נגד ה' אחרי התגלות של המלך משיח. זה פשוט שכל מלחמה נגד כלל ישראל היא מלחמה של צד הטוב נגד הרע, קדושה נגד טומאה, והוא רק עוד פן של היצר הרע, שנמצא בגוג ומגוג, אבל כאן יש גילוי נוסף, שכך בעוד שכל המלחמות עד המשיח הם מלחמות בהסתר, אבל מלחמה זו תהא בשעה של גילוי, וזה הקושי, שאחרי המשיח יהא גילוי שה' איתנו, ואיך שייך ללחום נגדנו?¹⁵⁹

כל מציאות בעולם הוה באמת סביב מלך, איזה מלך שהיא, בדרך כלל זה המלכות של היצר הרע, אבל אחרי גילוי המלך המשיח לא יהיה שום מלך, שום דבר שסביבו קיים העולם, הוין מהמלך המשיח, שהיא בעצם גילוי לרצונו ית', וטעם המלחמה היא שכל גילוי בעולם בתחילת מציאותו אינו במעלתו העליונה, ולכן אז בתחילת גילוי המשיח ימצא גם כן כח האומות, ואז יהיה לגוים כח בשוה למלך המשיח, וטעם המלחמה היא שיש התנגדות בניהם בעצם.

היפך של מלחמה היא השלום, ומתוך המלחמה הנ"ל יצא שלום, וזה בפרט שייך לסוכות, שכל שלום שייך לשלימות, שכל דבר שנמצא במקומו לגמרי בלי שום ספק בו נמצא שלימות, ובו נמצא השלום, ולכן אומרים עושה שלום במרומו, ששם הכל במקומו, ולכן זה אב טיפוס לשלום. בגלל אותו טעם סוכה נקרא על שם השלום [ברכת ק"ש לשבת ויו"ט], שבו נתגלה שלימות לכלל ישראל, ותמיד השלימות של הדבר נבדל מהבכח, והאפשרות עשייה של הדבר, ולכן הסוכה נבדל מן האדם. אבל בגלל ששלום ושלם הם מאותו שורש, אז כל אי מציאות של שלימות גורמת שיש התנגדות לשלום, וממילא מלחמה.

¹⁵⁹ עי' נצח ישראל (פרק לז): בזמן המלך המשיח שיגלה במהרה בימינו, קודם מלכותו יהיה מלחמות גוג ומגוג, שכל האומות יעלו עליו למלחמה, עד שינצח המשיח את הכל, ואז יהיה מלך אחד בעולם, הוא המלך המשיח. וענין מלחמה זאת שיהיה מן גוג ומגוג, כי כאשר אין המשיח במדריגתו [ה]אחרונה, שכל דבר בעולם בתחלת מציאותו אינו במעלתו העליונה. ומפני כך אינו נמצא בלבד בעולם, רק ימצא כח האומות גם כן. שכל דבר שאינו הכל, רק חלק בלבד, ימצא אחד עמו. ולכן בתחלה מלכות משיח, ועדיין אינו שלם לגמרי במלכותו, עדיין ימצאו גם כן האומות. ולפיכך כאשר יהיה בתחלת מדריגת המשיח, יהיו האומות נמצאים עם המלך המשיח, ויהיה להם כח גדול מאוד, כמו שיש למלך המשיח. והאומות, מפני שהם מסוגלים אל הרבוי, כאשר הרבוי תמיד אצלם, לכך הם רוצים להתגבר על מלך המשיח. ויהיה התנגדות גדול מאוד, ויהיה נהרג משיח בן יוסף:

כל שני דברים שהם הפיכים אין להם עמידה יחד, אלא אחד מבטל את השני ואם יש מגע בניהם], וכשיבא ימי המשיח שבו הכל יתאחד למציאות אחת, אז כל אלה שמתנגדים למציאות האמת יתבטלו. החילוק שיש בין ישראל לגוים היא בזה שכלל ישראל הם אומה יחידה, והגוים הם רבים. וזה לא במקרה אלא בעצם ולכן הם מתנגדים, והפיכים. ומלחמת גוג ומגוג יהיה המלחמה של ריבוי נגד אחד. סיבת האיחוד שיש לכלל ישראל היא בגלל אחדותו ית', וכן אומרים בתפלה (מנחת שבת) 'אתה אחד ושםך אחד (ולכן יש לומר) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', ולכן כתוב שגוג ומגוג באים להילחם על ה' ועל משיחו (תהלים ב ב) (נצח ישראל לה).

כתוב במדרש (ילקו"ש יהושע רמז יט) אמר רבי איבו בשם רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, בשלשה מקומות היו חולקים באי עולם על הקב"ה; אחד בדור הפלגה, שנאמר (בראשית יא א) 'ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים', דברי הרופין היו משיחין אחר הקב"ה, [וא' בימי יהושע ובמלחמת גוג ומגוג] ע"כ. רצונתם היתה לעשות חיבור בין כל האנושות, עד כדי כך שכל העולם יגידו אני ויתכוונו לנקודה שמאחדת את כולם, שיהיה זהות בין פרט לכל האנושות כולה, וכל זה עשו למען עצמם. ומובא שזה הסוד של הצלב, שעומקו הוא מגדל בבל במהדורה שניה שהוא קו שעולה מטה עד קצה מעלה, וזה כולל ברוחבו כל האנושות כולה. ומתוך כך עונשם היתה ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם וכו' הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו, ויפץ ה' אתם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנת העיר. ז"א מתוך רצונו להתחבר יחד נגדו ית' ה' גרם להם להיות מציאות של ריבוי, והיה הפצה על פני כל הארץ. זה גרם שכל האנושות לא יכלו להתחבר יחד למען עצמם, אלא רק אם יתאחדו סביב נקודה שהיא מחוץ למערכת עולם הזה, שהוא באמת סוד גילוי שכינה בעולם. וכן במלחמת יהושע וכן לעתיד לבא בביאת משיח יתאחדו כל הגוים להתנגד לאחדות אמיתי (נצח לה).

התיקון לזה היתה בקבלת התורה שהתחיל באנכי, ז"א שהמציאות שלנו, וגילוי רצונו ית' מתחברים למציאות אחת, עד כדי כך שנביא יכול לומר אני ולכוון כלפי מעלה, והרי הפעם היחידה שאנחנו משתמשים בשם ה' של אני הוא בהושענות של סוכות, כמו שאומרים "אני והו הושיעה נא", שמתפללים אליו ית' ואומרים אני. כתוב ברמב"ם בפירוש המשניות לסוכה, שהמקור לשם זה הוא מזה שכתוב (דברים לב לט) ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל. זה סוף של שיר האזינו שכולל בתוכו כל סביבות העולם, ובסוף הכל אומרים, אני אני הוא ואין אלהים עמדי, ז"א שכל דבר ודבר נראה שהוא הולך בכיוון אחר, באמת הכל הוא אני, ואני אחד, וכשנשמע שהכל בא ממקור אחד, אז פונים אל ה' ואומרים 'אני', שהוא הנקודה העמוקה ביותר של אני של כל אחד ואחד. מהות התפיסה של 'אני' הוא שהאדם תופס את עצמו רק כחלק מרצונו ית' [ומה נפלא דברי הלל אם אני כאן הכל כאן ז"א שאם המידה הזו נמצא בבית המקדש אפילו אם אין גילוי שכינה, אז הכל כאן ואין חסר, אבל אפילו כאשר היה הארון וכו' בבית ראשון אם אין אני אז מי כאן (עבה"ק ח"ג פרק ג)]. אמירת שם זה עומדת כנגד מגדל בבל, שבבל יש רק אני אנושי, וזה היה צריך לכלול כל האנושות כולה.

ונמצא אם כן שההבדל בין גוים ליהודים הוא, אם הם שייכים לאיחוד או לא. כשאומרים שכלל ישראל הם אחד, והגוים הם רבים, הניאור בזה, שהם שתי דרכים שונות איך לתפוס צורת האדם, וזה סוד מלחמת גוג ומגוג.

המשיח בא לעולם כדי לסבב כל העולם סביב ה' ית', ואז יחזיר כל העולם לאחד האמיתי, ואין מתנגד לזה יותר מאלה שעצם מציאותם רבים. כשצריך להתגלות ה'אני

אצל ישראל, הוא הזמן שמזמין את מלחמת גוג ומגוג, שהוא זמן של תשרי, שהאני מתחיל להתבשל בו מאז ר"ה ונגמר בסוכות, זה מזמין מלחמת גוג ומגוג. כשהאני יתגלה בשלימות אז יהיה שלום. והשלום הוא שכולם יתאחדו יחד סביב נקודה זו, סביב כלל ישראל, וכשזה יתגלה בשלימות אצלנו, זה יחייב את כל המציאות כולה להתאחד סביבתנו, ובאמת אז הכל יתגלה רק כרצונו ית'.

כתוב בגמרא סוכה (דף נא ע"ב) תנו רבנן בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באים לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה היכי עביד הכי והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אמר רב קרא אשכחו ודרוש וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד [רש"י, וספדה הארץ, בנבואת זכריה, ומתנבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג, וכתוב משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד שאפילו בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים]. אמרו והלא דברים קל וחומר ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם על אחת כמה וכמה, ע"כ.

ודברי הגמרא קשה מאד להבינם, וכי צריכים ראייה מפסוק לכך שנשים ואנשים הנמצאים יחד באים לידי קלות ראש? אלא הגמרא אומרת שבאותו הספד שיעשו לעתיד לבא היא יהיו האנשים לבד ונשים לבד, וכך השמחת בית השואבה צריכה להיות. ורואים אם כן, שההספד לעתיד על משיח בן יוסף או על היצר הרע, ושמחת בית השואבה הם אותו דבר, ולכן צריכים שיהיו שם נשים, וצריך גם שהם יהיו נפרדים. ונמצינו למדים מהשואבה זו, ששמחת בית השואבה היא מעין השמחה של שחיטת היצר הרע, ועל זה שמחים.

ידוע שחג הסוכות הוא שייך לימי הדין, ויש לנו להבין, שאם כן הוא הדבר, אזי היינו צריכים להמשיך ההנהגות של ימי הדין, כמו אמירת המלך הקדוש, והם היו צריכים גם להיות ימי תשובה, ויראה ופחד, ולא ימי שמחה יתירה. ומאידך גיסא, אומרים עדיין המזמור לדוד ה' אורי? פירוש הדבר הוא שבימי הדין אומרים מלכיות: המלך הקדוש והמלך המשפט, וכתוב ברש"י (ברכות דף יב ע"ב ד"ה המלך הקדוש) לפי שבימים הללו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם, בימים האלה יש התנשאות של מלכותו ית'. וכתוב בנוסח ליוה"כ: אלוהינו ואלוהי אבותינו, מלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עוזך כי אתה אלקים אמת ודברך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מוחל וסולח לעוונותינו, ולעוונות עמו בית ישראל, מקדש ישראל ויום הכיפורים. כלומר שיוה"כ עוסק בדיוק באותו ענין של מלכות שבר"ה.

מלך על כל העולם הוא דבר אחד, והנשא על כל הארץ ביקרך הוא דבר אחר, והופע בהדר גאון עוזך על כל פני תבל ארצך הוא כבר הגילוי וזהו דבר אחר לגמרי. ההפרש שיש בין הנשיא ובין המלך כי הנשיא העם תחתיו מצד מעלתו והתנשאות אשר יש לו, שלכך נקרא נשיא מצד המעלה שיש לו והוא מתנשא עליהם, אבל המלך מושל בעם נבדל מן העם ולכך מעלתו יותר גדולה מן הנשיא אשר מצד מעלתו והתנשאות שלו בלבד ראוי להיות העם תחתיו ואינו נבדל מהם. כל מערכת רק יכולה להתאחד מכת מערכת שמעליו, שכולם מצטרפים לנקודה שמעליהם וכך יוצרים דבר אחד, כך זה מלך, ולכן הוא נקרא נבדל מן העם. אבל נשיא הוא במערכת של העם רק שהוא מתנשא עליהם, ולכן בכחו להעלות את כל העם למעלה יותר עליונה. וכתוב בגמרא ברכות (דף נח ע"א) לך ה' הממלכה זו מלחמת עמלק וכן הוא אומר כי יד על כס י"ה והמתנשא זו

מלחמת גוג ומגוג וכן הוא אומר הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותובל לכל לראש, היינו שלא מנצחים על גוג ומגוג מכח המלכות אלא מכח ההתנשאות.

בכל ימי הדין יש גילוי של "לך ה' הממלכה", כלומר, שצריכים לנצח הצד השני על ידי המידה של לך ה' הממלכה, ומאידך הגילוי של סוכות הוא של "המתנשא", שאין כערכך ה' אלקינו בעולם הזה, כל יקרות לא עומדת כנגד יקרות של התנשאותו ית'. כתוב בראשונים שסוכות הוא הזמן שכולם מכניסים כל התבואה שבשדה לבית, ומרגישים טוב, ודוקא אז חוגגים ויוצאים לסוכה לההביל את כל עולם הזה. דאין חג שמהביל יותר מחג הסוכות, שעוזבים הבית ונכנסים לסוכה. ויש להבין הכיצד דווקא חג זה מיוחד בחובת השמחה? כתוב בראשונים שהיום טוב של חג האסיף מגלה המידה של (שיר השירים ה ז) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוו יבוז לו, להראות שאין כערכך, שכל הערכין שלנו הוא כלום כלפי רצונו ית'. מי שנמצא בסוכה לגמרי, אז הוא הוציא באמת את עצמו מכל מה שעשה. כמו שימי הדין הם ימים שבהם נקבע על כל אדם עד כמה ה' מלכו, ואנחנו תחת מלכותו ית', כך בימי סוכות נקבע עד כמה אנחנו תחת ההתנשאות שלו ית'.

על מה בא גוג ומגוג להילחם? כתוב בפסוק (תהילים ב ב) יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו, וכתוב על זה במדרש (מדרש תהילים מזמור ב) על ה' ועל משיחו. א"ר ברכיה בשם ר' לוי, ארורים הם הרשעים שהם מקיימים עצה על ישראל, וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך. עשו אמר, שוטה היה קין שהרג הבל בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה. אני איני עושה כן, אלא, יקרבו ימי אבל אבי וכו'. פרעה אמר, שוטה היה עשו שאמר כן ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו. אני איני עושה כן, אלא עד דיהון דיקיין תחות כורסייא דאימהון אנא מחינא להון. הדא הוא דכתיב, כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. המן הרשע אמר, פרעה היה שוטה שאמר כן ולא היה יודע שהבנות נישאות לאנשים והן פרות ורבות. אני איני עושה כן, אלא, להשמיד להרוג ולאבד וגו'. גוג ומגוג עתידין לומר כן, שוטים היו הראשונים שמעקיפין עצה על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים. אני איני עושה כן, אלא בתחלה אני מזדווג לפטרוני ואחר כך אני חוזר על ישראל. הדא הוא דכתיב, על ה' ועל משיחו. והקב"ה אומר להם, גוג ומגוג לי אתם באים להזדווג כמה גדודים יש לפני וכמה רשפים וברקים ולפידים ואני יוצא עמך במלחמה. שנאמר ה' כנבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה. מה כתיב שם, והיה ה' למלך על כל הארץ, ע"כ.

ע"י של"ה שובבי"ם ת"ת ב' שכל אחד מהרשעים הנ"ל חידש עוד ענין של רשעות, כדי לעקור את כלל ישראל מהשורש, וכנגד זה התגלה עומק יותר של כח הקדושה, אם כן הגילוי הכי עמוק של רע הוא גוג ומגוג, ומה שיתגלה מזה הוא והיה ה' למלך על כל הארץ. כתוב בפסוק שהם יהיו הרבה אנשים, וכולם יבואו להלחם על ה' ית'. לא כתוב שהם באים להילחם על ה' כמו אנשי דור הפלגה, אלא הם באים להזדווג, ופירוש הדבר הוא שיש כאן ענין נפלא, שגוג בא לטעון לה' שהוא צריך להחזיק אותם.

העומק של גוג מובן כך: שהוא כנגד דוד, שבמקום ד' ו' ד' יש ג' ו' ג', וכתוב בגמרא שבת (דף קד ע"א) שג' ד' הוא גומל דלים, ז"א שהגימ"ל הוא המשפיע, והדל"ת הוא הדל שהוא מקבל, ודוד המלך בתהלים חוזר הרבה פעמים על היסוד שהוא דל, ועני ואביון ותולעת ולא איש וכו'. כל אמירת הלל היא בנין המלכות, וזה הבנין של דוד שהוא הרגל הרביעי של המרכבה. יש כאן עומק מיוחד, שדוד הוא כולו דל, ולכן ה' משפיע עליו בגלל שכתוב (תהילים קטז ו) דלתי ולי יהושיע, ואפילו אחרי כל ההשפעה הזאת נשאר דוד אותו דל כמו שהיה לפני כן, אפילו אחרי שה' משפיע עליו כל האות ו' שהוא החיבור בין

עליונים לתחתונים, אין לו כלום, אלא רק שה' נתן לו. גוג הוא ההיפך, שנקודת היציאה שלו היא, שהוא גומל, ויש לו, ואחרי שהוא מקבל הכל, הוא נשאר אותו בעל הבית.

ההשגה האמיתית של כל הרכוש וכל העשירות שבעולם תתכן רק למי שהוא דל לגמרי, וחש עצמו רק כלי קיבול לקבל השפע מלמעלה, זו העשירות הגדולה ביותר שיש. זה מה שכתוב (שיר השירים ח ז) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו, שכל העולם כולו שמות, שזה לא שוה כלום להיות בעל רכוש, וכל מי שאינו דל, הוא אינו מקבל, ולא שייך לשלחנו ית'. כתוב בתנחומא (נח פרק ג) התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאורו. כל מי שיקר לו דבר אחר בעולם, הוא מופקע מלהיות שייך ליקרות של דלותי ולי יהושיע. כל מי שיש לו דבר יקר בעולם, והוא לא מקיים בכל מאדך, זה בגלל שיש לו כל הון ביתו, וזה בושה.

איתא בגמרא שר"ע אמר (ברכות דף סא ע"ב) כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו. ויש לשאול איפה כתוב שיש ענין להצטער שזה יבא? אלא הוא הוא מה שדברנו, שזה עצם צורת אהבה, הרצון לתת. הסוכה הוא הקיום של ואהבת בכל מאדך. עצם הנהגת המלכות הוא שהבן אדם המקבל, יעמיד את עצמו כלפי המלך באופן שאין לו, המלך ממלא את זה, והוא ההנהגה של אני תפלה, שאין לי כלום. אבל גוג הוא הפוך, שהוא כולו בעל רכוש, ועל זה מוטשת המלחמה, איזו צורת אדם היא עיקר רצונו ית', האם בעל הרכוש, או מי שאין לו כולם. זו מלחמה על ה' ועל משיחו, שגוג מתנגד למה שכתוב (הושע ג ה) ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, שאם יש דוד אז ידוע שהכל מה', ואנחנו מקבלים הכל ממנו ית', אבל אם אין מלך המשיח, שברור אצלו שמקבלים הכל מה', ואין לו כלום מעצמו, אז כל השפע שיש בעולם הוא כמו השפע של גוג. גוג לא נותן שמידת דוד תתגלה בעולם, וכך גוג עומד בניגוד לדוד. וזה היצר הרע האחרון, לוותר על עצם רכושו, כל מה שיש לו. וגוג עומד כדי שלא תתגלה מידת דוד בעולם.

כתוב בגמרא ע"ז (דף ג ע"א) שה' מראה לגוים שאין להם שייכות לקבלת התורה ממצוה סוכה, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו' מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו. [הפסוק של ננתקה את מוסרותימו מדובר בגוג] שואלת הגמרא: והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי דפטור בעוטי מי מבעטי, מיד הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן שנאמר יושב בשמים ישחק, ע"כ. הפסוק של יושב בשמים גם מדובר בגוג.

סוכות ה'

כתוב במדרש (ויקרא רבה פ"ל סי' ב): א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח אלא מאן דנסב באיין¹⁶⁰ בידיה אנן ידעין דהוא נצוחייה כך

¹⁶⁰ ע' זהר ח"א רכא ע"א: ביומא דא נפקי ישראל בסימנין רשימין מגו מלכא בגין דאינון נצחין דינא ומאי סימנין אינון סימני מהימנותא חותמא דמלכא עלאה לתרי בני נשא דעאלו קדם מלכא לדינא ולא ידעי עלמא מאן מנייהו נצח נפק חד לגיון מבי מלכא שאילו לו אמר לון מאן דיפוק ובידוי סימנין דמלכא הוא נצח.

תרגום: ביום הזה יוצאים ישראל בסימנים רשומים מהמלך, משום שהם נצחו בדין. ומה הם הסימנים, הם סימני האמונה, חותם המלך העליון. [משל] לשני בני אדם שנכנסו לפני המלך לדין,

ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בר"ה ולית אנן ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון נצוחיין לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון.

רואים מהמדרש שני דברים: א', שהדין של ר"ה הוא דין בין שנים. ב', שהגילוי שזכינו בדין הוא דווקא על ידי שאנחנו לוקחים הלולב בידים. ושני הדברים קשים, שהרי כתוב במשנה בר"ה (דף טז ע"א) בארבעה פרקים העולם נידון וכו' בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, משמע שכל אחד עובר לפני ה' ונידון בעצמו, ואילו מהמדרש הנ"ל רואים שזה דין בין שנים, בין ישראל ואומות העולם. ולמה הגילוי של הזכיה בדין היא דווקא בלולב ולא בשום מצוה אחרת?

ע"י זהר (ח"ג צט ע"ב) (והוא מה שאומרים לפני התקיעות): ביומא דר"ה נפיק יצחק בלחודוי וקרי לעשו לאטעמא ליה תבשילין דכל עלמא כל חד כפום ארחוי דהא בההיא שעתא ותכהין עיניו מראות דנפיק מניה מאן דאחשך אפי בריין ואתפרש ושכיב על ערסיה דדינא וקרי לעשו ואמר וצודה לי צידה ועשה לי מטעמים והביאה לי ורבקה אמרה אל יעקב בנה רחימא דנפשה בנה רחימא דאתמסר לה מיומא דאתברי עלמא ופקידת ליה לאתערא איהו באינון מטעמים דיליה ויעקב אתער מתתא מתלבש בצלותין ובעותין והקול קול יעקב בההוא שופר דקא סליק ואתער יעקב לגביה ואתקריב בהדיה ויש לו ויאכל ואתכליל דא בדא כיון דאתכליל בהדיה ויבא לו יין דא יין דמנטרא יין דהוא חדו דלבא רוא דעלמא דאתי כדין וירח את ריח בגדיו צלותא דסלקין ובעותין ויברכהו נח רוגזא וחדוי לבא וכלא איהו רחמי כיון דאיהו אתכליל ביעקב כל אינון חיילין ותוקפיין ורוגזין דהוו זמינין אתבררו ולא אשתכחו תמן וישראל נפקין מן דינא בחדוה ובברכאן ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ביומא דא בחדוה ובברכאן עלאין ועשו אחיו בא מצידו טעין טועני מעובדי דעלמא ויעש גם הוא מטעמים חדיד לישניה למטען טענות אתקין סהדי ויבא לאביו ויאמר יקום אבי יתער בדינוי ויאכל כמה עובדין בישינ דכל עלמא דקא אשכחנא:

תרגום: ביום של ראש השנה יוצא יצחק לבדו, וקורא לעשו להטעים אותו תבשילים של כל העולם, כל אחד כפי דרכו, שהרי באותה השעה, ותכהין עיניו מראות, שיצא ממנו מי שהחשיך את פני הבריות ונפרד ושוכב על ממת הדין, וקורא לעשו ואומר וצודה לי צידה ועשה לי מטעמים, והביאה לי. ורבקה אמרה אל יעקב בנה אהוב נפשה, הבן האהוב שנמסר לה מיום שנברא העולם, ומצווה אותו שהוא יתעורר באותם מטעמים שלו, ויעקב מתעורר מלמטה מתלבש בתפלות ובקשות, והקול קול יעקב, באותו שופר שעולה ומתעורר יעקב אליו, ונקרב עמו. ויגש לו ויאכל ונכללים זה עם זה, כיון שנכלל עמו, ויבא לו יין, זה יין המשומר, היין שהוא שמחת הלב, הסוד של העולם הבא. אז וירח את ריח בגדיו, התפלות שעולות והבקשות, "ויברכהו" נח הרוגז והלב שמח, והכל הוא רחמים. כיון שנכלל ביעקב, כל אותם חיילות וגבורות ורוגזים שהיו מזומנים התפזרו ולא

והעולם לא יודעים מי מהם נצח. יצא לגיון אחד מבית המלך, ושאלו אותו. אמר להם, מי שיצא ובידו סימני המלך הוא שנצח.

וע' תיקו"ז ל ע"א: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר אמר ליה ברי מאני קרבא בימינא נטלין לון ובאלין מאני קרבא אינון ישראל רשימין דנצחין דינא מתל למלכא דהוה ליה דינא וקרבא בשבעין אומין ולא הוו ידעין מאן נצח דינא ושאלין ליה מאן נצח דינא אמר תסתכלון באלין דרשימין במאני קרבא בידיהו ותנדעון מאן נצח דינא

תרגום: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" (&), אמר לו בני, את כלי הקרב נטלים בימין, ובכלי הקרב הללו רשומים ישראל שמנצחים בדין, משל למלך שהיה לו דין וקרב עם שבעים אמות, ולא היו יודעים מי נצח בדין, ושואלים אותו מי נצח בדין, אמר תסתכלו באלו שרשומים עם כלי קרב בידיהם ותדעו מי נצח בדין.

נמצאו שם, וישראל יוצאים מן הדין בשמחה ובברכות, "ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו" ביום הזה בשמחה ובברכות עליונות, ועשו אחיו בא מצידו טוען טענות ממעשי העולם, ויעש גם הוא מטעמים, לשונו חדה לטעון טענות, מסדר עדים ויבא לאביו, ויאמר יקום אבני, יתעורר עם דיניו ויאכל כמה מעשים רעים של כל העולם שמצאתי.

[דרך אנב עיי"ש בחיד"א בגליונות ניוצצי אורות על הזהר שמביא מקשה שמעשה זו לא היה בר"ה, וקשה, ומתריץ שאין זה ענין גשמי כלל.]

להבין פירוש הזהר נקדים שהעולם הזה הוא עולם המעשה, וכל מה שקורה בעולם הזה חייב לבא לידי ביטוי על ידי מעשה, וכל זמן שזה לא הפך להיות עובדה זה עוד לא נגמר. ועוד דבר שהוא מיוחד לעולם המעשה שכל הדברים שנמצאים בעולם המעשה הם מראים פנים שעומדים בפני עצמם, ויש מקום לטעות שאין להם שום מקור בעליונים. שלא כן בכל עולם יותר גבוה מהעולם הזה, ששם כל משמעותם הוא רק בקישורם אל העולם שלמעלה מהם. וזה פירוש הדבר שהעולם הזה נקרא עולם הפירוד, שבו הדברים נפרדים, ודווקא כאן שייכת העבודה, להחזיר הדבר הנפרד אל המקור. יוצא מזה שבועלם המעשה, בגלל שהדברים נראים כנפרדים, הם יכולים בסוף דבר או לנתק את עצמם מכל קישורם למעלה, או לחבר את עצמם חזרה אל מקורם, ואז כל דבר שנתפס כדבר בפני עצמו יכולה, מפני שהוא ניתק עצמו משורש היותו, או שהוא יתחבר למקור.

שני הבחינות האלה הם שני הבנים של יצחק, יעקב ועשו. שהרי מידת הדין נותנת מציאות לכל דבר בפני עצמו, שכל דבר קיים אך ורק בזכות עצמו, והמייצג של מידת הדין בעולם הזה הוא אש, ומים מייצגים את מידת החסד. מים מחברים אפילו הדברים הנפרדים ביותר כמו קמח ועפר. ומאידך, אש הוא המפריד הגדול ביותר, לכן סדום שהחזיקו במידת הדין בתור דת, אסרו לעשות טובה אחד לשני, מפני שכל אחד ואחד חייב לעמוד בפני עצמו, ולכן ה' דן אותם בדין, וסופם היה באש. אבל דור המבול שהטיבו אפילו במקום שהיו צריכים שלא לעשות, אותם ה' כילה במים, שהוא המשך החסד עד הסוף. האדם וכן כל העולם נברא נפרד, ועשו תפס שהוא צריך להמשיך הנפרדות הזאת עד הסוף, וממילא אם יש מה שמתנגד לו, הוא חייב לסלק אותו, שהרי עשו נמצא כאן בדין, ועל זה נאמר על הרבך תחיה (בראשית כז מ).

עשו חושב שהוא עושה רצונו ית', וכשמגיע לעתיד בזמן מתן שכר, עשו יושב בראש ומבקש שכרו, וזה מה שכתוב (עובדיה א ד) אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם ה'. יעקב הוא הפך זה שאפילו שהוא נברא נפרד, הוא תופס את זה כנקודת החסרון שבו, ולכן הוא עובד לחבר הכל למציאות אחת. ר"ה הוא יום של מידת הדין. הקיום של מידת הדין הגדולה ביותר בעולם היא מסירת נפשו על קידוש ה', שזה ביטוי שתפיסת קיום שלי היא איננה מצד עצמי בכלל אלא עד כמה שהיא מקיימת שליחותו ית'. יצחק שהוא בבחינת דין, מבקש להביא כל העובדות בעולם לפניו לדין, והענין של לאכול אותם הוא, שהדברים יצטרפו לחיותי בתור מידת הדין, ז"א שמידת הדין תסדר אותם, או שהם ראויים או שמידת הדין מחייבת לשרף אותם. ואם הם ראויים אז מידת הדין תחוק אותם. עשו הוא הראש של עובדות הנפרדות בעולם, לכן יצחק מבקש בפרט ממנו להביא אותם.

צריכים לדעת שמידת הדין רוצה את ההיפך, לא שהדברים ימשיכו בקו הנפרד שלהם, אלא שהבריות ידונו את עצמם בעצמם, ואת הדברים הנפרדים ישרוף האדם בעצמו על ידי עצמו, וכאן נכנס יעקב. התפיסה הראשונה שייכת תמיד לעשו, לכן עשו הוא הבכור בעולם הזה, וכדי להגיע לבכור של יעקב צריכים לשלם תשלום, ולקנותו, כדי שתהיה תפיסה שיעקב הבכור. אבל התביעה של מידת הדין שהכל יתחבר למציאות

ושהחסרונות יכלו על ידי הנמצאים לבד לא נמצאת בגלוי בעולם, שבגלוי נראה שהדין מחייב המשך של המהלך הקודם.

והעולה מכל האמור, שבעומק מידת הדין היא באמת מידת הסדר. יעקב פעל להביא ליצחק הדין שהוא חיפש בצורה אחרת, בקול קול יעקב, בתשובה, וראה שמידת הדין מרוצה בזה יותר, ואכילה זו היתה כמו סעודת מלאכים, ולא כליית הדברים. ויעקב פעל את זה באופן של במקום להמשיך קו ההמשך, לעמוד בקיר כנגדו ולהביא הכל חזרה אליו ית', וכידוע שאם דבר בא בכח מסוים למציאות שלא נותנת לו להמשיך הלאה הוא חוזר למקורו באותו כח שהוא הלך כנגד הקיר כנגדו, וזה אור חוזר.

אנחנו מנצחים בר"ה על ידי קול קול יעקב, שהוא קול שופר, וקול התפילה, וזה נגד ידים ידי עשו שהוא יסוד מעשה ופירוד הדברים. הקול יעקב מגלה שמחזירים הכל אליו ית'. להחזיר את עצמנו אליו ית', היא הזכייה בדין, וזה עומד כנגד תפיסה אחרת של דין, ולא כמו שהיא נראית בתחילה. הפעולות שלנו בר"ה אינם כדי לזכות בדין של עשו בר"ה שאין להם שום ערך, אלא מעמידים מערכת אחרת של דין, שעומדת במקום המערכת הזאת. אם כן אנחנו לא זוכים בדין אלא עושים דין חדש, וזה מה שכתוב שעל ידי תקיעת שופר ה' קם מכסא דין ויושב על כסא רחמים, ובוה מובן למה הדין של ר"ה הוא דין מבין שנים. שכן, כל העולם כולו הולך בכיוון מסוים, וזה באמת הפך רצונו ית', ויבא יום שהכל יבא לקראת קיר, ואז החזרה תהיה בעוצמה נוראה כל כך שהכל יחזור אליו ית', והוא נקרא קץ ימים.

טעם הדבר שבלולב רואים הנצחון של יעקב על עשו הוא, מפני שכל המינים נקראים הושענא, ופירושו תפילה, בקשה לישועה, אם כן רואים שיש בלולב תפילה בידים, וזה המקום שבידים ידי עשו נמצא הקול יעקב [וכן הוא בתפילת משה ריבנו בפריסת ידים למעלה וכן בברכת כהנים, ועי' רע"א או"ח פט שלא מתפללים בידים בזה"ז], וכן הוא עצם כל נצחון שהמנצח לוקח לרשותו את המנוצח, והמנוצח מצטרף למציאותו. יש ד' דברים בעולם דומים צומח חי מדבר.